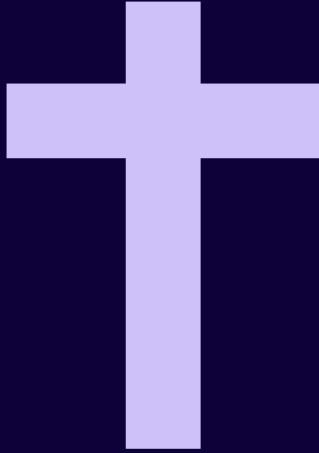

Yesus Aqa Anjam Bole

2014

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,

2014 revision

Yesus Aqa Anjam Bole 2014
The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,
2014 revision
Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2014

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023
0eb339dc-c20a-5065-9483-338933d97585

Contents

FRT	1
Matyu	2
Mak	51
Luk	81
Jon	131
Aposel	166
Rom	214
1 Korin	236
2 Korin	257
Galesia	271
Efesus	279
Filipai	287
Kolosi	292
1 Tesalonaika	297
2 Tesalonaika	302
1 Timoti	305
2 Timoti	312
Taitus	317
Filemon	320
Hibru	322
Jems	339
1 Pita	345
2 Pita	351
1 Jon	355
2 Jon	360
3 Jon	361
Jut	362
Uli Anjam	364
Anjam Mutu Qudei	387

Yesus Aqa Anjam Bole

This is the New Testament in the Anjam Language
of Madang Province, Papua New Guinea

Revised Second Edition, 2014 – 3C

R 262P—2014—338

ISBN 9980 63 1002 6

© 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Namo Qaji Anjam

Anjam endi Yesus Kristus aqa anjam bole. Anjam endi iga bulyosim tamo ungasari Astrolabe Bay di unub qaji nanjo anjam na nenngrenyem. Astrolabe Bay di agi Madang Provins di unu.

Yesus Kristus aqa anjam bole agiende. Qotei na Yesus qarinyonaqa a mandamq aisiqa namburbasq di moiyej. Osiqa olo subq na tigelej. Yesus aqa anjam bole agide.

Anjam endi Qotei aqa segi anjam. Endi tamo nanjo anjam sai. Qotei aqa Mondor Bole a na aqa wau tamo nanji powo enjrnaqa nanji anjam bole endi nenngrenyeb. Nanji Grik anjam na nenngrenyeb. Ariya bunuqna tamo qudei nanji olo anjam endi bulyoqn-sib anjam gargekoba na nenngrenyoqneb. Tamo qudei nanji bulyosib Inglis anjam na nenngrenyeb. Tamo qudei nanji bulyosib Qebari anjam na nenngrenyeb. O anjam gargekoba na nenngrenyoqneb.

Tulanj nami Moses a ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ti Qotei aqa anjam bei nenngrenyeb. Di Qotei aqa anjam namij. Ariya bunuqna Yesus a bosiqqa Qotei na iga elenqajqa gam torei baktekretej. A Qotei aqa anjam bunuj osi bej. Anjam bunuj agiende.

MATYU

Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil

¹Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa leñ na ñambabej. Devit a Abraham aqa leñ na ñambabej.

²Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanngi ti nanngo abu.

³Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu.

⁴Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu.

⁵Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu.

⁶Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñaun soqnej.

⁷Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu.

⁸Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu.

⁹Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesekia aqa abu.

¹⁰Hesekia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu.

¹¹Josaia a Jehoiakin aqa was nanngi ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanngi na Israel nanngi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

¹²Babilon qureq di nanngi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angoro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu.

¹³Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu.

¹⁴Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu.

¹⁵Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu.

¹⁶Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanngi a qa mareqñub, a Kristus.

¹⁷Deqa Abraham aqaq dena bosu bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosu bosiq Israel nanngi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanngi Babilon qureq di soqneb dena bosu bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a ñambabej

¹⁸Yesus Kristus a endegsi ñambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla ñerenjosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumannej.

¹⁹Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, "Maria a gumanjqo." Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, "E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge."

²⁰Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lan angoro bei a Josep aqaq ainaqa ñeiobilqei na unej. Unnaqa lan angoro na minjej, "O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaim. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aigoqa a gumanjqo."

²¹Deqa a angoro mel oqas. Amqa bunuqna angoro dena aqa segi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrsim nanngi elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam."

²²Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

²³"Ninngi quiy. Bunuqna dungeñge bei a tamo ombla ñerenjosaisosimqa a gumanjosim angoro mel oqas. Amqa nanngi aqa ñam Emanuel waiyqab." Ñam di aqa damu, "Qotei a iga koba na unum."

²⁴Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lan angoro na anjam minjej qaji di dauryosiqa Maria ej.

²⁵Bati deqa a Maria ombla ñerenjosaiqneq. Gilsu gilsiq Maria a angoro mel ej. Onaqa Josep na angoro di aqa ñam Yesus waiyej.

2

Bongar sisiyo qaji tamo nanngi Yesus unqajqa beb

¹Yesus a Betlehem qureq di ñambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a ñambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanngi señ ogo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanngi endegsib nenemnjroqneb,

²"Juda nanngo mandor koba ñambabej qaji a qabi unu? Iga señ ogo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum."

³ Onaqa Mandor Herot a nanço anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo unğasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nangi dego are koba qaloqneb.

⁴ Deqa Herot a Israel nanço atra tamo kokba ti nanço dal anjam qalie tamo nançi ti kalil metnrnaqa nangi bosib koroonaqqa a na nançi endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia nambabqas?”

⁵ Onaqa nangi na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di nambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nengrenjeje,

⁶ ‘O Betlehem tamo unğasari, nunço qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nangi na nunço qure bunyqasai. Di kiyaqa? Nunço qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo unğasari nangi taqatnrqas.’”

⁷ Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nangi lumu na metnrnaqa nangi aqa areq bonabqa nenemnjrej, “Bati gembu bongar di brantej?”

⁸ Onaqa nangi bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ninçi Betlehem aisib anğro deqa geregere nımoiy. Namosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

⁹ Onaqa nangi Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib nam atsibqa bongar nami sen oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq anğro soqnej qaji tal di tinşi sonaq uneb.

¹⁰ Unsib nangi tulan areboleboleinjrej.

¹¹ Onaqa nangi tal miligiq gilsib anğro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa anğro aqa areq di sinğa pulutosib a qa loueb. Osib nango qasan ingi ingi qudei ti gol ti goren ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenşosib anğro atraiyeb. Inçi ingi di nangi nami silali kokba na awaiyelenjeb.

¹² Ariya nangi tal uratosib olo puluqa laqnaqqa Qotei a neıobilqei na minjrej, “Ninçi olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nangi gam bei dauryosib nanço segi qure utruq aiyeb.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsıq Isip sumeb

¹³ Nangi ainabqa bati di Tamo Koba aqa lan anğro bei a Josep aqaq gilsiq neıobilqei na minjrej, “Herot a bosim anğro Yesus qalsim moiyoqajqa nımqas. Deqa ni tigelosim anğro aqa ai wo joqsım Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqnaqqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bğab.”

¹⁴ Onaqa Josep a qolo tigelosıqa anğro aqa ai wo joqsıq Isip sawaq sumeb.

¹⁵ Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo anğro mel a Isip sawaq di soqnaqqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bğas.”

Qaja tamo nançi na anğro mel nançi nıumelenjeb

¹⁶ Herot a bongar sisiyo qaji tamo nangi qa tarınonaq ugeiyonaq qalieej, nangi a gisanıyeb. Deqa a minjin ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nangi qarınjrnaqa aisib Betlehem qureq di anğro mel kiñılala wausau aiyel osaisoqneb qaji nangi kalil nıumelenşosib moiyoqajreb. Qure qure Betlehem jojomq di soqneb qaji dia dego anğro mel kiñılala wausau aiyel osaisoqneb qaji nangi kalil moiyoqajreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyej.

¹⁷ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

¹⁸ “Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa anğro kalil nangi nıumnab morenej deqa akameqnaqa tamo unğasari nangi aqa are latetqa yeqnaq a nanço anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaqa? Aqa anğro kalil nangi morenejkriteb deqa.”

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsıq olo Israel sawaq beb

¹⁹ Bati Herot a moınaqa Tamo Koba aqa lan anğro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosıqa neıobilqei na minjrej,

²⁰ “Ni tigelosim anğro kiñıala Yesus aqa ai Maria wo joqsım olo Israel sawaq gile. Tamo nangi Yesus qalsib moiyoqqa maroqneb qaji nangi morenejkriteb deqa ni olo gile.”

²¹ Onaqa Josep a tigelosıqa Yesus aqa ai Maria wo joqsıq olo Israel sawaq gilej.

²² Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiqa Judia sawaq gilqa ulaej. Onaqa Qotei a Josep neıobilqei na minjrej, “Ni Galili sawaq gile.”

²³ Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosıqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qure bei aqa nıam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nangi nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nangi endegsib maroqneb, “Nançi a qa maroqnaq, ‘A Nasaret tamo.’”

3

Jon yansnjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

¹ Bunuqna Jon yansnjro qaji a Judia nango wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjroqnej.

² “Qotei lan qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ninqi taqatngwajqa bati jojomqo. Deqa ninqi are buliyi.”

³ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq diigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanqi endegsim minjroqnaqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’”

⁴ Jon a wadau sawaq di sosiqa a gara jugo kamel aqa jungum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na singilatosiq laqnej. A ninqi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej.

⁵ Bati deqa tamo ungasari Jerusalem di soqneb qaji nanqi ti Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanqi ti igelosib Jon aqa areq boqneb.

⁶ Boqnsibqa nango une kalil babetqab Jon na Jordan yaq di yansjroqnej.

⁷ Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulan gargekoba nanqi Jon na yansjroqnaq marsibqa aqa areq beqnaqqa unjrsiqa nanqi endegsi minjroqnej, “Ninqi kumbra uge yo qaji tamo. Ninqi amal uge bul. Ninqi yai na mernwoqqa mondonj Qotei aqa minjin nungoq aiyaim deqa ulaosib ijoj bonub?”

⁸ Ninqi are bulyosib nungo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninqi are bulyonub.’ Osiy ninqi yansjngwai.

⁹ Ninqi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa nqamgalaq di tamo bole.’ Ninqi degsib are qalaib. Ninqi quiy. Qotei na marimqa meniñ kalil endi dego tamo bulyosib igelosib Abraham aqa moma brantqab.

¹⁰ Qotei na tapor qalat ojsiqa nqam qomqajqa utruq di ateq unu. Deqa nqam kalil gei bole atosaleqñub qaji di Qotei na tapor dena qomelenjosim nqamyuwoq di breinjroqas.

¹¹ “Ninqi are bulyqajqa deqa e ya na ninqi yansjgeqñum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kanqalyqajqa e tamo holesai. A bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti nqamyuwo na ti ninqi yansjngwas.

¹² A bem sum floqoryosim damu elenjosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim nqamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekriqab.”

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena igelosiq walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej.

¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minnej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaqqa e ni yansmqqa marsim ijoj bonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Unqum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiqa a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiqa a yaq na igelosiq tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej.

¹⁷ Unnaqa lan goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo anqro qujai. E a tulan qalaqalaiyeqñum. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹ Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa Satan bosiqqa Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosiqa inqi uratoqnsiqa qurien ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej.

³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiqqa minnej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.”

⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, ‘Tamo nanqi inqi uyo na segi nqambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanqi nqambile sqab.’”

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsic qoge dia Yesus atsiqa minnej,

⁶ “Ni Qotei aqa Njiriamqa endena prugosim mandamq aye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan anqro nanqi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nenqrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan anqro nanqi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.’”

⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nenngrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila laña tenemtqa osim a gisanym.’”

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanji na taqatejunub qaji nango singila ti ñoro ti di Yesus osoryosiqa minjej,

⁹ “Ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nango singila ti ñoro ti ni emqai.”

¹⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Satan, ni ulan. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’”

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulanaj. Onaqa Qotei aqa lan angro nanji bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiqa olo tigelosiq Galili sawaq gilej.

¹³ Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiq Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub.

¹⁴ Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

¹⁵ “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di diñejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanji belesosib Galili di unub.

¹⁶ Deqa tamo ungasari ambruq di unub qaji nanji pulon kobaquja unqab. Tamo ungasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanji pulon dena suwantnjrqas.”

Yesus na tamo qolqe nanji metnjrnaq a dauryeb

¹⁷ Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, “Qotei lan qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo. Deqa ningi are buluyiy.”

¹⁸ Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiqa ñam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanji aiyel qe o qaji tamo soqneb deqa nanji kakan waiyeq nab unjrsiqa minjrej,

¹⁹ “Ningi e daurbiy. Ningi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqñqab.”

²⁰ Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji nango kakan uratosib Yesus dauryeb.

²¹ Onaqa Yesus a olo walwelosiq aisiqa Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo nanji aiyel qobun miligiq di nango abu ti kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiqa metnjrej.

²² Metnjrnaqa nango abu Sebedi a qobun miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nanji boletnjroqnej

²³ Yesus a dena walwelosiq Galili sawa keretoqnsiqa Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nanji boletnjroqnej.

²⁴ Yeqnaqa tamo ungasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji nanji Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu jaqatnjro qaji nanji ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanji ti tamo nanarioqnsib mangaloqneb qaji nanji ti tamo jejamu lainjro qaji nanji ti kalil joqsib beq nab Yesus na boletnjroqnej.

²⁵ Bati deqa tamo ungasari tulaj gargakoba nanji Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nanji ti Dekapolis sawa nanji ti Jerusalem qure nanji ti Judia sawa nanji ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanji ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

5

Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej

¹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanji di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaqa aqa segi angro nanji aqa areq beb.

² Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjrej,

³ “Tamo ungasari qudei nanji poinjro, nanji Qotei aqa ñamgalaq di sougetejunub. Tamo ungasari nanji di areboleboleinjreme. Qotei lan qureq di unu qaji a nango Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqas.

⁴ “Tamo ungasari akam ti unub qaji nanji dego areboleboleinjreme. Qotei na nango are olo boletnjrqas.

⁵ “Tamo ungasari lawo na sosib nanngo segi ñam aguq ateqnub qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanngi enjrqas.

⁶ “Tamo ungasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Nanngi tulanj kere na sqab. Iga inji ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷ “Tamo ungasari duleqnu qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanngi qa duloqngas.

⁸ “Tamo ungasari nanngo are miligiq di jiga bei saiqoji unub qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Nanngi Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹ “Tamo ungasari jeu turyeqnub qaji nanngi dego areboleboleinjreme. Qotei a nanngi qa marqas, ‘Nanngi ijo segi anjro bole.’

¹⁰ “Tamo ungasari qudei nanngi kumbra bole dauryeqnub deqa jeu tamo nanngi na nanngi gulbe enjreqnub. Tamo ungasari nanngi di dego areboleboleinjreme. Qotei lanj qureq di unu qaji a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas.

¹¹ “Ninngi ijo ñam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ninngi misilinqoqnsib ugeugeinqoqnsib nunngo jejamu lanja gisanjoqngab. Di unqum. Ninngi areboleboleingeme.

¹² Od, nunngo are tulanj boleingim soqniy. Nunngo awai bole agi lanj goge di unu. Nami jeu tamo nanngi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi dego degsib ugeugeinjroqneb.”

Ninngi bar ti pulonj ti bul soqniy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninngi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inji kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nanngi bosib singa na sosqab.

¹⁴ “Ninngi mandamq endi pulonj bul soqniy. Ninngi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai.

¹⁵ Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanngi warum geregere unqab.

¹⁶ Dego kere ninngi pulonj bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqniqbqa tamo ungasari nanngi na nunngo kumbra di unoqnsib nunngo Abu lanj qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqngab.”

Yesus a dal anjam qa marej

¹⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ninngi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai.

¹⁸ E bole mernjwai. Lanj ti mandam ti koboosaisoqniqbqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnim soqnim Qotei na aqa wau kalil keretqas.

¹⁹ Deqa ninngi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nanngi dego tinjroqniqbqa nanngi uge qa marqab tamo di aqa ñam tulanj aguq aiqas. Deqa Qotei lanj qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nanngi dego dauryqa minjroqngas tamo di aqa ñam tulanj kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

²⁰ E ninngi endegsi mernjwai. Ninngi kumbra tulanj bolequja yoqniy. Yoqniqb nunngo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi ti nanngo kumbra bole bunjoqne. Bunjoqasai di Qotei lanj qureq di unu qaji a nunngo Mandor Koba sosim ninngi taqatngwasai.

Yesus a njirinj kumbra qa anjam palontej

²¹ “Ninngi dal anjam endegsib queb, ‘Ninngi tamo bei moiyoqtaib. Ninngi tamo bei moiyoqtaib di ninngi une ti sqab.’ Dal anjam di nunngo moma nanngi nami minjreb.

²² Ariya e dal anjam di bunjoqsiy ninngi endegsi mernjwai. Tamo bei na aqa was njirinjtqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilinqqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, ‘Ni tulanj nanari, areqalo saiqoji,’ degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim njamyuwoq waiyqas di kere.

²³⁻²⁴ “Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa njirinj ti soqniqbqa ni deqa are qalsim atraiyo inji inji mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritisim dena bosim Qotei atraiyqam.

²⁵ “Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqniqbqa ninngi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ninngi segi aiyel na anjam urur gereiyuqajatiy. Yosib anjam moiyoqtaib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ninngi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanngo banq di atqas. Yimqa nanngi na ni osib tonto talq di waimqab.

²⁶ Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nanngi na ni uratmib oqedqam.

Yesus a unja jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

²⁷ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ningi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.’

²⁸ Ariya e dal anjam di bunjosiy ningi endegsi mernjwai. Tamo bei a unja bei laja kokoqyosiq are prugyqo di aqa are miligiq na a unja di aqa jejamu ojetqo.

²⁹ “Ino njamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa njamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaga? Ino njamdamu qujai lousimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni njamdamu aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai.

³⁰ Ino banj wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa banj di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaga? Ino banj qujai lousimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni banj aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a unja uratqajqa kumbra qa anjam palontej

³¹ “Nami nanji dal anjam endegsib mareb, ‘Tamo bei na aqa unja uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas.’

³² Ariya e dal anjam di bunjosiy ningi endegsi mernjwai. Tamo bei na aqa njanj laja uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa njanj kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaga? Unja di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Ningi anjam bei marqa osibqa inji bei na singilataib

³³ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ni anjam bei singilatosim Tamo Koba minjqam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.’ Dal anjam di nunjo moma nanji nami minjreb.

³⁴ Ariya e dal anjam di bunjosiy ningi endegsi mernjwai. Ningi anjam bei singilataib. Ningi anjam bei marqa osibqa inji bei na singilataib. Lanj qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa ningi lanj qure aqa nam na anjam bei singilataib.

³⁵ Mandam a Qotei aqa singa atqajqa sawa. Deqa ningi mandam aqa nam na anjam bei singilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa ningi Jerusalem aqa nam na anjam bei singilataib.

³⁶ Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam singilataim. Ni segi na marimqa ino gate banja sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam singilataim.

³⁷ Ningi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Ningi anjam bei totoryosib marqab di ningi Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Tamo bei na tamo bei aqa njamdamu ugetetqas di ningi kamba aqa njamdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di ningi kamba aqa qalagei ugetetiy.’

³⁹ Ariya e dal anjam di bunjosiy ningi endegsi mernjwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponjimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponjem.

⁴⁰ Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye.

⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim singila na mermqas, ‘Ni ijo inji inji qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunjosim aqa inji inji qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete.

⁴² Tamo bei na ino inji bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino inji bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa inji di ye. A saidyaim.

Ningi na jeu tamo nanji geregereinjroqniy

⁴³ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was nanji qalaqalainjroqne. Osim ino jeu tamo nanji qoreinjroqne.’

⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunjosiy ningi endegsi mernjwai. Ningi nunjo jeu tamo nanji dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa ningi olo nanji qa Qotei pailyoqniy.

⁴⁵ Ningi kumbra degyqab di ningi nunjo Abu lanj qureq di unu qaji aqa angro bole sqab. Ningi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nanji turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa senj qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanjoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanjoq aiyeqnu.

⁴⁶ Tamo ungasari ningi qalaqalainjroqnuq qaji nanji segi ningi kamba qalaqalainjroqnuqab di kumbra tulanj bolesai. Nunjo kumbra deqa Qotei a ningi awai bole enjwasai. Takis o qaji tamo nanji dego kumbra degyeqnuq.

⁴⁷ Ningi nunjo was nanji segi gereinjroqnuqab di kumbra tulanj bolesai. Nunjo kumbra dena ningi na tamo qudei bunjnjqasai. Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji dego nanjo segi was nanji gereinjroqnuq.

⁴⁸ Nunjo Abu laj qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa ninji dego nunjo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

6

Ninji laja babanj na kumbra bole yaim

¹“Tamo gudei nanji endegsib are qaleqnu, ‘E laja babanj na kumbra bole yoqnit tamo nanji e nuboqnsib ijo ñam soqtetboqñab.’ Ariya ninji degyaib. Ninji degyaqab di nunjo Abu laj qureq di unu qaji a ninji awai bole engwasai.

²“Ninji gisanj tamo nanjo kumbra dauryaib. Gisanj tamo nanjo kumbra agiende. Nanji na tamo inji inji saiwoji nanji aqaryainjrqa oqnsib tamo gudei qarinhjreqnab nanji qa namooqnsib gul anjameqnu. Gul anjameqnu tamo ungasari nanji na gisanj tamo nanji di unjroqnsib nanjo ñam soqtetnjreqnu. Gisanj tamo nanji di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnu. Deqa e bole merngwai. Qotei a tamo nanji di awai bole enjrqasai. Nanjo awai agi tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnu di kere.

³Deqa ni degyaim. Ni tamo inji inji saiwoji nanji aqaryainjrqa osimqa banj qonaj a uli na aqaryainjrqa banj wo a qalieqasai.

⁴Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo inji inji saiwoji nanji aqaryainjrqa tamo ungasari kalil nanji qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqñqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqñqas.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵Osiqa Yesus a olo marej, “Ninji Qotei pailyqa osibqa gisanj tamo nanji palyeqnub degsib palyaib. Gisanj tamo nanji Qotei pailyqa oqnsib tamo ungasari kalil nanjo ñamdamuq di tigeleqñab unjroqnsib nanjo ñam soqtetnjreqnu. Tamo nanji di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnu. Deqa e bole merngwai. Qotei a nanji awai bole enjrqasai. Nanjo awai agi tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnu di kere.

⁶Deqa ni degsi palyaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siranj qandimosim ino Abu uliejunu qaji a palyimqa tamo kalil nanji ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqñqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqñqas.

⁷“Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji laja laja pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnu, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisanj. Deqa ninji Qotei pailyqa osibqa degsib palyaib.

⁸Ninji nanjo kumbra di dauryaib. Ninji inji bei qa truquosib nunjo Abu palyosaisoqñibqa a nami qalieqo.

⁹“Deqa ninji endegsib Qotei palyoqniy, ‘O gago Abu, ni laj qureq di unum.

Ino ñam tulanj getento.

¹⁰Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqñime.

Laj qureq di nanji ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqñom.

¹¹O Abu, gago inji uyo bati gaigai keretgoqñime.

¹²Tamo nanji iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqñimqa ni iga aqaryaigime. Yim Satan na iga ugetgwasai.’

¹⁴“O ijo anjro, ninji degsib Qotei palyoqniy. Ninji quiy. Ninji tamo bei qa anjam soqñimqa ninji na aqa une kobotiy. Yimqa nunjo Abu laj qureq di unu qaji a na kamba nunjo une kalil kobotetngwas.

¹⁵Ninji aqa une kobotetqasai di nunjo Abu a dego nunjo une kobotetngwasai.”

Yesus a qurienj qa anjam palontej

¹⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Ninji qurienjqa marsibqa gisanj tamo nanji qurienjreqnub ninji degsib qurienjaib. Gisanj tamo nanji qurienjoqnsibqa ulatam ugeinjreqnu. Tamo ungasari kalil nanji na unjrsib nanjo ñam soqtetnjraqaja deqa nanji kumbra degyeqnu. Deqa e bole merngwai. Tamo nanji di Qotei na awai bole enjrqasai. Nanjo awai agi tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnu di kere.

¹⁷Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienjqa osimqa ino ulatam geregere yansoqnsim ino gate banja pranjoqnsim ino jejamu gereiyiqnsim laqne.

¹⁸Yimqa tamo ungasari kalil nanji ni numoqnsib ni qurienj ti unum di nanji qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi na unoqñqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim awai bole emoqñqas.”

Niŋgi mandam qa iŋgi iŋgi koroiyaib

¹⁹ Osıqı Yesus a olo marej, “Niŋgi mandam qa iŋgi iŋgi koroiyaib. Di sisimbiŋ na ugetqab. Baisuwi ojqsas. Baijıŋ tamo naŋgi tal paratosib oqab.

²⁰ Deqa niŋgi laŋ qure qa iŋgi iŋgi koroiyiy. Di sisimbiŋ na ugetqasai. Baisuwi ojqsasai. Baijıŋ tamo naŋgi tal paratosib oqasai dego.

²¹ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego siŋilatim sqas.”

Ino ñamdamu a ino jejamu qa puloŋ bul

²² Osıqı Yesus a olo marej, “Ino ñamdamu a ino jejamu qa puloŋ bul. Deqa ino ñamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwaŋesqas.

²³ Ariya ino ñamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa puloŋ ino are miligi di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel naŋgi wauetnjırqa keresai

²⁴ Osıqı Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel naŋgi wauetnjırqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere niŋgi silali ti Qotei ti turtnjrsib naŋgi wauetnjırqa keresai.”

Niŋgi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²⁵ Osıqı Yesus a olo marej, “Niŋgi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga iŋgi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Niŋgi degsib maraib. Niŋgi iŋgi uyo na segi ñambile oqasai. Niŋgi gara juqoŋqab dena segi nuŋgo jejamu bole sqasai.

²⁶ Niŋgi qebari naŋgi unjriy. Naŋgi iŋgi yagosaieqnu. Iŋgi otorosib talq di atosaieqnu. Ariya nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a na qebari naŋgi iŋgi anainjreqnu. Niŋgi qalie, qebari naŋgi qunuŋ saiqoji. Niŋgi tamo qunuŋ ti. Niŋgi na qebari naŋgi tulaŋ buŋnjrejunu.

²⁷ Niŋgi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Niŋgi are koba qalqab dena niŋgi nuŋgo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁸ “Deqa niŋgi kiyaaqa gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnu? Niŋgi ñam so unjriy. Naŋgo wala kiyersib branteqnu di niŋgi qaliesai. Naŋgi segi wauosaieqnu. Naŋgo segi wala gereiyosaieqnu.

²⁹ Deqa e niŋgi endegi mernğwai. Nami Solomon a gara wala boledamu juqoŋej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulaŋ buŋnejunu.

³⁰ Maŋ laŋaj a bini oqwas nebe tamo naŋgi na giŋgeŋyosib ñamyuwoq waiyqab. Maŋ laŋaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa niŋgi kiyaaqa Qotei qa nuŋgo areqalo siŋilatqa yonub keresaiŋwo? Niŋgi maŋ laŋaj sai. Niŋgi tamo qunuŋ ti. Deqa niŋgi endegi poiŋgem, Qotei a niŋgi dego gara enjoqnas.

³¹ Niŋgi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga iŋgi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Niŋgi degsib maraib.

³² Tamo uŋgasari Qotei qaliesai qaji naŋgi iŋgi iŋgi deqa are koba qaleqnu. Ariya niŋgi deqa are koba qalaib. Nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a qalie, niŋgi laŋa sqa keresai. Niŋgi iŋgi iŋgi deqaji oqnsib sqab.

³³ Deqa niŋgi kumbra qujai endi yoqniy. Niŋgi Qotei na taqatŋgosim nuŋgo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti siŋilaoqniy. Niŋgi degyqab di Qotei na kamba iŋgi uyo ti gara ti dego enjoqnas.

³⁴ Deqa nebe kumbra kiye nuŋgoq di brantqas niŋgi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di naŋgo segi segi. Deqa niŋgi are koba qalaib.”

7

Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib

¹ Osıqı Yesus a olo marej, “Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib. Niŋgi peginjrsasai di Qotei a kamba dego niŋgi pegiŋwasai.

² Ariya niŋgi na tamo naŋgi peginjraqab kere dego Qotei a kamba niŋgi pegiŋwas. Niŋgi na tamo naŋgo jejamuq di une qametnjraqab kere dego Qotei a kamba nuŋgo jejamuq di une qametŋwas.

³ Kiyaaqa ni ino was aqa ñamdamuq di ñam ñeŋgi kiñala unu di unsimqa ino segi ñamdamuq di ñampaŋ kobaquja unu di ni unosai?

⁴ Kiyaaqa ino segi ñamdamuq di ñampaŋ kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjcam, ‘Was, e ino ñamdamuq di ñam ñeŋgi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’

⁵ Ni gisanj tamo. Ni mati njanpan kobaquja ino segi njamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim njamdamu suwanjimqqa ariya degam njan njanngi kiñala ino was aqa njamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ “Ninigi ñoro bole bole oqnsib bauñ nanñi enjroqnaib. Enjrqab di nanñi ñoro di taqal waiyosib bosib ninigi uñingwab. Ninigi kolilei bole bole oqnsib bel nanñi enjroqnaib. Enjrqab di nanñi kolilei di mandamq di waiyosib nanño singa na soselenqab.”

Ninigi Qotei paillyqab di a na ninigi aqaryainñgwas

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninigi inñi bei qa Qotei paillyqab di a na enñgwas. Ninigi inñi bei oqa marsibqqa njanqab di itqab. Ninigi siranñe kindokindonabqqa Qotei na siran waqtetñgwas.

⁸ Tamo kalil Qotei paillyeqnub qaji nanñi inñi eqnub. Tamo kalil inñi qa njanmeqñub qaji nanñi iteqñub. Tamo kalil siranñe kindokindoneqñub qaji nanñi Qotei na siran waqtetñreqñu.

⁹ “Tamo bei aqa anñgro a mamyim inñi qa minjimqqa a inñi yqas. A meninñ yqasai.

¹⁰ A na qe qa minjimqqa a qe yqas. A amal yqasai.

¹¹ Deqa ninigi quiy. Ninigi tamo bolesai. Ariya ninigi nunño anñgro nanñi inñi bole bole enjreqñub. Ninigi nanñi saidñjrosai eqñub. Nunño kumbra dena ninigi endegsi poingem, nunño Abu lan qureq di unu qaji a dego ninigi saidñjgosaieqñu. Ninigi paillyqab di a na inñi bole bole ninigi enñoqñqas. A na ninigi saidñjgwasai bole sai.

¹² “Kumbra bole bole tamo nanñi na ninigi enñgwayqqa arearetñgeqñu qaji di ninigi na olo nanñi enjroqñiy. Ninigi degyqab di ninigi Moses aqa dal anjanñ ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanño anjanñ ti kalil keretosib dauryqab.”

Ninigi siranñe kiñala miligiq giliy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninigi siranñe kiñala miligiq giliy. Ninigi siranñe kobaquja miligiq gilqab di ninigi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nanñi gam di dauryeqñub.

¹⁴ Ninigi siranñe kiñala miligiq gilqab di ninigi gam kiñala dauryosib njanbile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqñub.”

Ninigi gisanj anjanñ maro tamo nanñi qa njan atoqñiy

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninigi geregere njan atoqñiy. Tamo qudei na bosib gisanjosib mernñgwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo nanñi di kaja bul lawo na boqnsib ninigi walawalainñoqnsib anjanñ mernñgeqñub. Ariya nanño are miligiq di nanñi tamo uge. Nanñi bauñ juwanñ kaja nanñi ñumeqñub dego bul.

¹⁶ Ninigi nanño kumbra di geregere tenemtosib poingwas, nanñi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Ninigi are qaliy. Tamo nanñi sil luwit marinñ dena wain gei osib uyeqñub e? Sai. Manñ luwit marinñ dena qura gei osib uyeqñub e? Sai.

¹⁷ Ninigi qalie, njan bole nanñi gei bole ateqñub. Njan uge nanñi gei uge ateqñub.

¹⁸ Njan bole nanñi gei uge atosai eqñub. Njan uge nanñi gei bole atosai eqñub.

¹⁹ Njan kalil gei bole atosai eqñub qaji di tamo nanñi na qomelenñoqnsib njan yuwoq di breinñreqñub.

²⁰ Dego kere ninigi gisanj tamo nanño kumbra geregere tenemtosib poingwas, nanñi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

²¹ “Ninigi endegsib are qalaib. Tamo unñgasari nanñi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib methqab di Qotei na nanñi taqatñjrsim nanño Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo unñgasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqñub qaji nanñi segi Qotei na taqatñjrsim nanño Mandor Koba sqas. Qotei aqi lan qureq di unu.

²² Mondonñ diño bati bamqqa tamo unñgasari gargekoba nanñi ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjanñ mare mare laqñem. Iga ino ñam na mondonñ uge uge winñoqnsimqqa manñwa gargekoba yoqñem.’ Nanñi e degsib merbqab.

²³ Merbibqqa e kamba minñrqai, ‘Ninigi tal qabe? E ninigi qaliesai. Deqa ninigi jaraiyyi. Ninigi kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjanñ marej

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjanñ kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meninñ quraq di aqa tal atej a bul sqas.

²⁵ Bunuqna awa jagwa ti bosimqqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meninñ quraq di tal atej deqa.

²⁶ Ariya tamo a ijo anjanñ kalil endi qusim olo dauryqqa uratqas di a nanari tamo bei lanña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas.

²⁷ Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqqa ya meli dosiqqa tal di qamsiq renñjñtosiq putonaq aisiq tulanj niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

²⁸ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi queb. Qusib nanqi prugugeteb.

²⁹ Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanjo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

8

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹ Yesus a manaq dena aieyenaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi a dauryosib aiyeb.

² Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiq minnej, "O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe."

³ Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di ojsiq minnej, "E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme." Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu bolelej.

⁴ Onaqa Yesus na olo minnej, "Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanqi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inji inji Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanqi ni numsib marqab, 'Bole, ino jejamu boleqo.'"

Yesus na qaja tamo gate aqa kanjal tamo boletej

⁵ Onaqa Yesus a walwelosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiq pailyosiq minnej,

⁶ "O Tamo Koba, ijo kanjal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyosiq jejamu tulan jaqatinjqoqa talq di nejjunu."

⁷ Onaqa Yesus na minnej, "E gilsiy boletqai."

⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minnej, "O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas.

⁹ E dego tamo kokba qudei nanjo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanqi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, 'Ni gile.' Yimqa a gilqas. Bei minjqai, 'Ni au.' Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, 'Wau di ye.' Degsi minjqai a ijo anjam dauryqas."

¹⁰ Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiq bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanqi minnej, "E bole merngwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

¹¹ "Deqa e ninji endegsi merngwai. Tamo ungasari gargekoba nanqi sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanqi koba na awoosib inji uyoqncab. Yimqa Qotei lan qureq di unu qaji a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas.

¹² Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjrqas osiq metnjrej qaji nanqi a qa nanjo areqalo singilatosai deqa a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqasai. A na nanqi osim qalaq di breinjrimqa nanqi sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatinjq qalagei anjam atoqncas."

¹³ Osiq Yesus a qaja tamo gate di minnej, "Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilattonum deqa ni gilsim unime. Ino kanjal tamo a boleosiq unu." Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanjal tamo aqa ma koboonaqa a bolelej.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴ Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiq Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanjanjonaq bijalq di nejisonaq unej.

¹⁵ Unsiqa aqa ban ojsiq tigeltonaqa aqa jejamu kanjan di koboonaqa a tigelosiq inji goiyetej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanqi boletnjroqnej

¹⁶ Sen aiqa laqnaqa tamo ungasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanjo was nanqi na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beqncabqa Yesus a anjam segi minjreanaqa mondor uge nanqi aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanqi dego osi beqncab Yesus na boletnjroqnej.

¹⁷ A kumbra di yognej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "Kristus a gago ma utru segi segi kalil yaiyetgoqnsiq taqal waiyeqnu."

Tamo qudei nanqi Yesus dauryaqajqa minjeb

¹⁸ Bati deqa Yesus a nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa angro nanqi minjrej, "Iga qobun gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom."

¹⁹ Degsi minjrasiqa nanği joqsıq koba na gilqa laqnaqqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosıq minjej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqniqqa e ni daurmoqniqai.”

²⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Bauñ juwan nanği tal ti. Agi sub miligiq di ñereñeqnub. Qebari nanği simi ti. Deqa nanği simiq di ñereñeqnub. Ariya e Tamo Anğro ñeıqaiqa tal saiqoıi. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”

²¹ Onaqa Yesus aqa anğro bei na minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tarinoqniqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqaı.”

²² Onaqa Yesus na minjej, “Uñgum. Tamo moiyo qaji nanği segi na tamo moiyo qaji nanği subq atelenoqniqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²³ Osiqa Yesus a qobuñ gogetonaqa aqa anğro nanği a dauryosib koba na qobuñ gogetosib gileb.

²⁴ Nanği gileqnaqqa Yesus a qobuñ miligiq di ñeısiq qambumtej. Onaqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobuñ qaloqnsıqa morman miligiq aıyeqnaqa ya maqej.

²⁵ Deqa Yesus aqa anğro nanği tulan ulagetosib aqa areq bosib dudumyosib minjej, “O Tamo Koba, ni ıga aqaryaıge. İga padalqa laqnum.”

²⁶ Onaqa Yesus a tigelosıqa minjrej, “Niñgi e qa nuñgo areqalo singilatqa yonub tulan keresaiñgwo. Niñgi kıyaqa ulaonub?” Degsi minjrasiqa jagwa ti ya ti ñiriñtjrnaqa nanği laeb.

²⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrıoqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo aıyel nanço jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej

²⁸ Onaqa Yesus aqa anğro nanği ti qobuñ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanço sawaq di tıryeb. Tıryonabqa tamo aıyel nanği tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanği di mondor uge na ojeleno qaji. Nanği aıyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanği gam dena walwelqa keresai.

²⁹ Nanği aıyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minjej, “O Qotei aqa Niri, ni ıga kiyergwajqa bonum? İga padalqajqa bati bosaisonaqa ni lanja ambleq di ıga jaqatin egwa bonum e?”

³⁰ Bati deqa isaq yala dia bel tulan gargekoba nanği suwaroqneb.

³¹ Deqa mondor uge nanği singila na pailosib Yesus minjej, “Ni ıga qarıñimqa ıga bel nanço jejamuq gılelenqom.”

³² Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Niñgi jaraiyosibqa bel nanço jejamuq gılelenoıy.” Degsi minjrnaqa mondor uge nanği na tamo aıyel di uratnrjsib bel nanço jejamuq gıleleneb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aısib ya uysib moreñeb.

³³ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aıyeb. Aısib bel qa ti tamo aıyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanği qa ti saoqnsib laqneb.

³⁴ Onaqa qure deqaji kalil nanği qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjej, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

9

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Onaqa Yesus aqa anğro nanği ti olo qobuñ gogetosibqa ya agu taqal beiq aısib Yesus aqa segi qureq di branteb.

² Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanço areqalo unej di nanço areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo anğro, ni areboleimeme. İno une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanço areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyo.”

⁴ Nanği degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanço areqalo di qalieosiqa minjrej, “Niñgi kıyaqa areqalo uge di onub?”

⁵ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjit niñgi qusib e qa poıñgwas? ‘İno une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?

⁶ Ariya e segi Tamo Anğro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanço une kobotetnrqa kere. Niñgi degsi poıñgwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanği degsi minjrasiqa tamo jejamu laiyej qaji di kogyosiqa minjej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

⁷ Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosıqa aqa talq gilej.

⁸ Onaqa tamo uñgasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsibqa nanği tulan ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneb. Di kıyaqa? Qotei na singila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minjej, "Ni e daurbe"

⁹ Onaqa Yesus a dena walweloşiqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjej, "Ni e daurbe." Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa anğro nanğı ti Matyu aqa talq gilsib awoosib inğı uyoqneb. Nanğı segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargekoba nanğı dego bosib awoosib Yesus aqa anğro nanğı ti inğı uyoqneb.

¹¹ Onaqa Farisi qudei nanğı bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanğı koba na inğı uyeqnaq unjrşibqa Yesus aqa anğro nanğı nenemnjreb, "Nunqo Qalie Tamo a kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanğı koba na awoosib inğı uyeqnaq?"

¹² Onaqa Yesus a Farisi nango anjam di qusiqa minrej, "Tamo ma saiqoji nanğı yu qanğra tamo aqaq giloşieqnaq. Tamo ma ti nanğı segi yu qanğra tamo aqaq gileqnaq."

¹³ Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di ninğı sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib nengrenyeb, 'Ninğı e laña atraibeqnaq. E nunqo kumbra deqa arearetbosaieqna. Ariya ninğı tamo nanğı qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqnaq di e tulan arearetbqas.' Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minrej, "Tamo bei a marqas, 'E tamo bole. E une saiqoji.' E tamo deqaji nanğı metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nanğı metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem."

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁴ Bati bei Jon aqa anğro nanğı Yesus aqa areq bosib minjeb, "Iga ti Farisi nanğı ti inğı uratoqnsim qurieneqnum. Kiyaaq ino anğro nanğı qurienosaieqnaq?"

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minrej, "Tamo bei a uña bañ ojqqa bati qa aqa was nanğı ti soqnaq nanğı are gulbejnırqas e? Sai. Bunuqna nango was a nanğı uratnjrimqa bati deqa nanğı qurienoqnsib sqab."

¹⁶ "Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas."

¹⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğraşisq şingilaj deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bileşosim mandamq aıqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanğı ombla bole sqab."

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anğro moiyej qaji a tigeltej

¹⁸ Yesus na Jon aqa anğro nanğı yawo anjam degsi minjrşiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walweloşiqa Yesus aqa areq bosiq şinga pulutosiq minjej, "O Tamo Koba, ijo anğro sebin a endego moiqo. Deqa ni bosim ino bañ aqa jejamuq di atimqa a olo ñambile sqas."

¹⁹ Onaqa Yesus na tamo di odyosiqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa anğro nanğı dego nanğı aiyel daurnjrşib gileb.

²⁰ Nanğı gileqnaqna uña bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa bañ waiyosiq Yesus aqa gara mutu oje. Uña di a nami bai na unej leñ aiyooşisq degsi soqnej wausau 12 uratej.

²¹ A endegsi are qalej, "E Yesus aqa gara mutu segi bañ na ojitqa ijo ma koboqas." Degsi are qalsiq bañ waiyosiq Yesus aqa gara mutu oje.

²² Ojnaqa Yesus a bulosiq uña di unşiqa minjej, "O ijo anğro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa şingilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo." Onaqa bati qujai deqa aqa leñ aiyooşnej qaji di koboej.

²³ Yesus a dena walweloşiqa Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiqqa ñam atej di tamo unğasari nanğı yumba anjamoqnsib akam murqumyeqnaq unjrej.

²⁴ Unjrşisqa minrej, "Ninğı sasaloiy. Anğro sebin di a moiyoşai. A laña ñeisiq qambuntejunu." Degsi minjrnaqa nanğı Yesus kikiyeb.

²⁵ Osib nanğı sasalosib tal uratonabqa Yesus a anğro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiq anğro aqa bañ ojsiq soqtonaqa a olo ñambile osiq tigelosiq awoej.

²⁶ Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo unğasari nanğı Yesus aqa mañwa deqa saooşisib laqneb.

Yesus a tamo qudei nanğı boletnjrej

²⁷ Onaqa Yesus a qure di uratosiq walweloşiqa gileqnaqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanğı gam na Yesus dauryosib giloqneb. Nanğı giloqnsib leleñoşisib Yesus minjoqneb, "O Devit aqa Niri, ni iga qa are ugeimeme."

²⁸ Degsib Yesus minjeqnaqqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nanği aiyel Yesus aqa areq bonabqqa minjrej, “E ningi boletngwa kere ningi degsib are qalonub e?” Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi e qa nunjo areqalo singilatosib ijoq bonub deqa e ningi boletngwai.” Osiqa aqa ban waiyosiq nanjo namdamu oje.

³⁰ Ojnaqa nanjo namdamu poinjnaqa nanği sawa uneb. Onaqa Yesus a singila na minjrej, “Nunjo namdamu boleqo deqa ningi tamo qudei nanği ubtosib minjraib.”

³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nanği aiyel boletnjrej deqa nanği gilsib mare mare laqnaq sawa deqaji tamo ungasari kalil nanği quekriteb.

³² Nanği aiyel gileqnaqqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb.

³³ Bonabqqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiqqa anjam maroqnej. Onaqa tamo ungasari kalil nanği manwa di unsibqqa are koba qaloqnsib maroqneb, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosai-oqnem.”

³⁴ Onaqa Farisi nanği maroqneb, “Mondor uge nanjo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanği winjreqnu.”

Yesus a tamo ungasari nanği qa dulej

³⁵ Yesus a dena walwelosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiqqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsiq Juda nanği minjroqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji nanği boletnjroqnej.

³⁶ Tamo ungasari tulan gargekoba nanği Yesus aqa areq beqnaqqa unjroqnsiq a nanği qa duloqnej. Di kiyayaqa? Nanği tulan sougetesoqneb deqa. Nanği kaja bul mandor saiqoji.

³⁷ Deqa Yesus na aqa angro nanği yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di ingi gargekoba melionub. Ariya ingi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai.

³⁸ Deqa ningi wau lanja minjibqqa a na wau tamo nanği qarinjrimqqa nanği aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otoreljqab.”

10

Yesus aqa angro 12 nanjo ñam

¹ Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanği metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqqa a na nanği singila enjrej. Nanği na tamo ungasari nanjo jejamuq dena mondor uge uge winjrqajqa ti tamo ungasari nanjo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq nanği singila enjrej.

² Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nanjo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanği aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo.

³ Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanği takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa njiri Jems nanği Tadius wo.

⁴ Bei Saimon agi Rom nanği winjrqajqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanjo banq di ateq qaji.

Yesus na aqa angro 12 nanği wau enjrej

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro 12 nanği di qarinjrimqqa osiqa minjrej, “Ningi qure qureq giloqniy. Ningi sawa bei bei qaji nanjoq giloqnaib. Samaria nanjo qureq dego giloqnaib.

⁶ Ningi Israel nanjo segiq giloqniy. Israel nanği sougetejunub. Nanği kaja bul mandor saiqoji.

⁷ Deqa ningi giloqnsibqqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomoq.’

⁸ O ijo angro, ningi na Israel nanği degsib minjroqnsibqqa nanjo ma tamo nanği boletnjroqniy. Tamo moreñoqnaqqa olo tigeltnjroqniy. Tamo nanjo jejamu yu na ugeelenjo qaji nanği olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanği dego tamo ungasari nanjo jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ningi awaiyosai. E lanja engonum. Deqa ningi dego tamo nanği lanja gereinjroqniy. Nanği awai bei yainjraib.

⁹ “Ningi meniñ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib.

¹⁰ Ningi walwelosib nunjo qaquy aib. Gara jugo aiye aiyel aib. Singa tatal aiye aiyel aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure qureq giloqnsibqqa tamo na ingi ingi deqaji ningi engoqnaq.

¹¹ “Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy.

¹² Ningi tal bei gogetoqnsibqqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanği endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’

¹³ Degsib minjroqñibqa nanği nınđi joqsib gereinđibqa nunđo lawo anjam di nanđoq di uratib soqñem. Ariya nanđi nınđi gereinđosaiabqa nunđo lawo anjam di olo puluosim nunđoq bñm.

¹⁴ Tamo bei a nınđi gereinđwa uratimqa kiyo nunđo anjam quqwa asgiyimqa kiyo nınđi qure di uratqa oqñsib nunđo sinđa tumbrum butuyoqñiy.

¹⁵ E bole mernđwai. Mondonđ Qotei a tamo unđasari nanđo une qa peginđrqa batiamqa Qotei na qure deqaji nanđi tulanj padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanđi Qotei na monđonđ degsim padaltnjrqasai. A nanđi gulbe kiñala enjrqas.”

Gulbe bei bei brantoqñqab

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Nınđi quiy. Nınđi kaja du du bul unub deqa e na nınđi qarınđitqa gilsib baunđ juwanđ nanđo ambleq di wauoqñqab. Deqa nınđi amal nanđo kumbra dauryiy. Ađi amal nanđi gaigai ñam atoqñsib laqñub. Nınđi binonđ nanđo kumbra dego dauryiy. Ađi binonđ nanđi kumbra bole segi yeqñub. Nanđi kumbra uge yosaieqñub.

¹⁷ Deqa nınđi tamo nanđi qa geregere ñam atoqñiy. Nanđi bosib nınđi ojelenosib anjam pegiyo talq di nınđi tigeltñgoqñqab. Osib nanđo Qotei tal miligiq di nınđi kumbaınđoqñqab.

¹⁸ Osib nınđi olo joqoqñsib Rom nanđo gate ti nanđo mandor ti nanđo ulatamuđ di nınđi tigeltñgoqñqab. Yimqa nınđi ijo anjam bole palontoqñsib nanđi minjroqñqab. Osib sawa bei bei qaji nanđi dego ijo anjam minjroqñqab.

¹⁹ Nanđi na nınđi ojqoqñsib anjam pegiyo talq di tigeltñgoqñibqa nınđi ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Nınđi degaib. Bati deqa Qotei na powo enđimqa nınđi kamba anjam minjrqab.

²⁰ Nınđi segi na anjam minjrqasai. Nunđo Abu aqa Mondor na nunđo medabu sinđilatetñđim nınđi anjam marqab.

²¹ “Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanđo segi was nanđi ojqoqñsib jeu tamo nanđo banđ di atoqñibqa nanđi na nanđi ñumoqñib moreñjoqñqab. Tamo qudei na nanđo segi anđro nanđi dego degsib ojqoqñqab. Anđro qudei na nanđo segi ai abu nanđi ojqoqñsib jeu tamo nanđo banđ di atoqñibqa nanđi na nanđi ñumoqñib moreñjoqñqab.

²² Nınđi ijo ñam ejunub deqa tamo unđasari kalil nanđi nınđi qa tulanj ugeoqñsib jeutñgoqñqab. Ariya nınđi ijo ñam sinđila na ojsib gilsib dinđo bati itqab di Qotei na nınđi elenqas.

²³ Nınđi qure bei beiđ di brantoqñibqa tamo unđasari nanđi na nınđi ugeugeinđoqñibqa nınđi nanđo qure di uratoqñsib olo qure beiđ giloqñiy. E bole mernđwai. Nınđi Israel nanđo qure kalil keretosaisoqñibqa e Tamo Anđro olo bñai.

²⁴ “Skul anđro na aqa qalie tamo a bunđyqa keresai. Kanđal tamo na aqa tamo koba a bunđyqa keresai.

²⁵ Skul anđro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanđal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanđi na e merbeqñub, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam merbeqñub. Nınđi ijo talq di unub deqa jeu tamo nanđi na nınđi dego ñam tulanj ugedamu mernđoqñqab.”

Nınđi Qotei segi ulaiyiy

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Nınđi jeu tamo nanđi di ulainđraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dñas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanđi qusib poinđrqas.

²⁷ Deqa anjam e ambruđ di mernđeqñnum qaji di nınđi olo suwanđođ di maroqñiy. Anjam nınđi lumu na queqñub qaji di nınđi olo bijal gogeq di tigelosib palontoqñiy.

²⁸ Nınđi jeu tamo nanđi ulainđraib. Nanđi nunđo qununđ moiyoťqa keresai. Nanđi nunđo jejamu segi moiyoťqa kere. Deqa nınđi nanđi ulainđraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanđo qununđ ti jejamu ti turtñrsim ñamyuwođ di breinđrqa kere.

²⁹ “Nınđi qalie. Tamo nanđi qebari sinđir silali kobaquja na awaiyosaieqñub. Silali kiñala na awaiyeqñub. 10 toea dego. Ariya nunđo Abu a na qebari sinđir nanđi geregere taqatñreqñu. A na marimqa bei a ulonđosim mandamđ aiqa keresai.

³⁰ Deqa kere Qotei a nunđo gate banđa segi segi sisiyoqñsıq geregere taqateqñu.

³¹ Deqa nınđi ulaaib. Nınđi qebari kalil nanđi tulanj bunđñrejñunub.”

Nınđi Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Nınđi mandam tamo nanđo ulatamuđ di ijo ñam boleq atsiđ marqab di monđonđ e kamba ijo Abu lanđ quređ di unu qaji aqa ulatamuđ di nunđo ñam boleq atsiđ marqai.

³³ Ariya nınđi mandam tamo nanđo ulatamuđ di ijo ñam marqajqa asđinđwas di monđonđ e kamba ijo Abu lanđ quređ di unu qaji aqa ulatamuđ di nunđo ñam marqajqa asđibqas.”

Iga Yesus tulanj qalaqalaiyoqñqom

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nangi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nangi pupoinjritqa nangi jeu jeu sqajqa deqa bem.

³⁵ Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa angro mel nangi na nango segi abu nangi jeutnjroqnaqab. Angro sebin nangi na nango segi ai nangi jeutnjroqnaqab. Ain yala nangi na nango segi ain qeli nangi jeutnjroqnaqab.

³⁶ Tamo ungasari tal quajiq di unub qaji nangi jeu jeu sqab.

³⁷ “Deqa ningi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nangi tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa angro mel nangi ti aqa angro sebin nangi ti tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai.

³⁸ Tamo bei na aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai.

³⁹ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.”

Tamo bei na Yesus aqa angro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

⁴⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na ningi osim geregereingwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarinqbej qaji di dego oqas.

⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaqqa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaqqa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa.

⁴² Tamo bei a ijo angro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa angro.’ A degsi are qalsimqa ijo angro di osim ya ullili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole merngwai. A ijo segi angro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Jon yansnjro qaji aqa angro qudei nangi anjam bei Yesus nenemyeb

¹ Yesus na aqa angro 12 nangi anjam degsi minjrsiq koboonaga a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nangi unsib deqa mare mare laqnaq Jon a quej. Qusiqa aqa angro qudei nangi qarinqjmaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb,

³ “Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?”

⁴ Onaga Yesus na kamba minjrej, “Ningi aisib anjam ningi queqnuq qaji deqa ti kumbra ningi uneqnuq qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy.

⁵ Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nangi olo nam poinjreqlaqa sawa uneqnuq. Tamo jejamu lainjro qaji nangi olo walweleqnuq. Tamo nango jejamu yu na ugeelejo qaji nango yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nango dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nangi olo tigeleqnuq. Tamo sougetejunub qaji nangi Qotei aqa anjam bole queqnuq.

⁶ Tamo nangi e qa nango areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnuq qaji nangi tulan areboleboleinjreqla.’”

⁷ Onaga Jon aqa angro nangi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnaqqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nangi Jon qa endegsi minjrej, “Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.

⁸ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqnuq qaji nangi mandor kokba nango talq di unub.

⁹ Deqa ningi kiyaqqa wadau sawaq gileb? Ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ningi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi tulan bunjnrejunu.

¹⁰ Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nenjrenq di unu.

¹¹ Deqa e bole merngwai. Jon yansjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanqi tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanqi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanjo Mandor Koba unu deqa nanqi olo Jon tulan bunjrej unub.

¹²⁻¹³ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti maroqneb dena bosu bosiq Jon yansjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo ungasari nanqi Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqñub. Qotei agi lan qureq di unu.

¹⁴ Ningi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merngwa osimqa Elaija aqa ñam na yawo anjam merngeqñum. Ningi ijo anjam di quqwa are soqñimqa quiy.

¹⁵ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

¹⁶ “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanjo kumbra qa endegsi marqai. Nanjo angro du du bul qure ambleq di alañoqnsib angro qudei na qudei minjreñub,

¹⁷ ‘Iga yumba anjamonumqa ninqi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninqi akamosai.’”

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Jon a bosiq ingi ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanqi a qa maroqneb, ‘A mondor uge ti unu.’

¹⁹ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqñamqa tamo nanqi e nubogñsib mareqñub, ‘Ningi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanqi koba na walweleqñub.’” Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nanqi aqa wau kalil unoqñsib dena nanqi bole qalieeqñub, aqa powo tulan kobaquja.”

Yesus na tamo ungasari are bulyosai qaji nanqi njirinjrej

²⁰ Qure qudei Yesus a dia manwa gargekoba yoqñej qaji nanqi are bulyosai deqa a nanqi qa njirinej.

²¹ Osiqa minjrej, “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninqi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Manwa e nungoq di yoqñem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nangoq di brantej qamu nanqi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu.

²² Deqa e ninqi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqqa batiamqa a na ninqi tulan padaltngougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanqi degsim padaltnjrqasai. A nanqi gulbe kiñala enjrqas.

²³ O Kaperneam tamo ungasari, ninqi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninqi breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaga? Manwa e nungoq di yoqñem qaji di Sodom qure nanjoq di brantej qamu nanqi bini unub qamu. Nanqi padalosai qamu.

²⁴ Deqa e ninqi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqqa batiamqa a na ninqi tulan padaltngougetqas. Qotei na Sodom qure nanqi degsim padaltnjrqasai. A nanqi gulbe kiñala enjrqas.”

Yesus na ninqi aqaryainjimqa ninqi aqaratqab

²⁵ Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailiej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqñum. Di kiyaga? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanqi qa ulitoqñsimqa tamo nanqi angro du du bul unub qaji nanqi segi qa babteqñam nanqi poinjreñu.

²⁶ Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqñum.”

²⁷ Yesus a degsi Qotei pailiej. Osiqa marej, “Ijo Abu na ingi ingi kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanqi ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nanqi dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸ “Ningi gulbe qoboiyoqñsib waukobaeqñub qaji ninqi kalil ijoq babqa e na aqaryaingitqa ninqi aqaratqab.

²⁹ E ijo segi ñam aguq atoqñsim tamo nanqi lawo kumbra enjreñum. Deqa ninqi e qa geregere qaliesib ijo anjam dauryoqñiy. Yim ninqi aqaratqab.

³⁰ Ningi ijo anjam dauryaqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ninqi engeqñum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

12

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angro nanqi ti wau ambleq na giloqñsibqa aqa angro nanqi mamnjrnaqa bem sum gei eleñoqñsib uye uye giloqñeb.

² Nanqi degsib gileqñabqa Farisi qudei nanqi bosib nanqi unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino angro nanqi gago dal anjam groteqñub. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanqi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanqi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninqi buk miligiq di sisiyosai kiyo?

⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem osiqqa aqa wau tamo nanqi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanqo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa njamgalaq di une saiqoji.

⁵ Dal anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanqi yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqnu. Nanqo kumbra dena nanqi dal anjam groteqnu. Ariya nanqi Qotei aqa njamgalaq di une saiqoji. Ningi anjam di nami buk miligiq di sisiyosai kiyo?

⁶ Ariya e ningi endegsi mernjwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nunqo ambleq di unu.

⁷ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ningi e lanja atraibeqnu. E nunqo kumbra deqa arearetbosaieqnu. Ningi tamo nanqi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqngab di e tulan arearetbqas.' O Farisi, ningi Qotei aqa anjam di sisiyosib poingqo gamu ningi tamo une saiqoji nanqi gulbe enjrosai gamu.

⁸ E Tamo Anqro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletj

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiqqa qure beiq di brantosiqqa Juda nanqo Qotei tal miligiq gilej.

¹⁰ Qotei tal miligiq di tamo bei ban qandamyey qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanqi Yesus aqa jejamuq di anjam lanja qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, "Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?"

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonqosim subq aiymq a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ningi qalie.

¹² Ariya tamo nanqi kaja sai. Nanqi tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole."

¹³ Yesus a nanqi degsi minjrsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, "Ni ino ban waiy." Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq bolelej. Aqa ban bei ombla na kerekereeb.

¹⁴ Onaqa Farisi nanqi Qotei talq dena oqedosib nanqi gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqneb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

¹⁵ Farisi nanqi Yesus qalqajqa qairoqneb di qalieosiqqa qure di uratosiq walwelosiq gilej. A gileqnaqa tamo unqasari gargekoba nanqi a dauryeqnab a nanqo ma tamo kalil nanqi boletnjroqnej.

¹⁶ Osiqqa a na nanqi saidnjroqnej, "Ningi ijo niam ubtosib maraih."

¹⁷ Yesus a kumbra di yey deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej,

¹⁸ "Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa arebolebolebeqnu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanqi endegsim minjroqngas, 'Ningi kumbra bole dauryiy.'

¹⁹ A njirin anjam maroqngasai. A lelenkobaqngasai. Gamq di tamo unqasari nanqi aqa kakro quoqngasai.

²⁰ Silai aqa banqa genqqa laqnimqqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulon kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim gilsim kumbra bole torei singilatqas.

²¹ Yimqa sawa bei bei qaji nanqi a qa nanqo areqalo singilatqas a na nanqi aqaryainjrqa-jqa deqa tarinqonsib sqab."

Tamo qudei nanqi maroqneb, "Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu"

²² Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq njam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa menq onyonaqa aqa njamdamu boleosiq a sawa unsiqqa anjam bole maroqnej.

²³ Onaqa tamo unqasari kalil nanqi Yesus aqa manjwa di unsibqa tulan pruguetosib maroqneb, "Tamo di a Devit aqa Niri kiyo?"

²⁴ Onaqa Farisi nanqi nanqo anjam di qusibqa maroqneb, "Sai. Mondor uge nanqo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanqi winjreqnu."

²⁵ Onaqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiqqa yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo nanqi sawa qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na geregere sqqa keresai. Nanqi niñaqosib koboqab. Tamo nanqi qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na geregere sqqa keresai.

²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi winjrqaq di nanqi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanqi olo taqatnjrqaq? Di keresai.

²⁷ Ningi mareqnu, 'Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjreqnu.' Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjrqaq di yai aqa singila na nunqo anqro nanqi mondor uge winjrqaq? Deqa nanqi segi na mernjwab, ningi anjam groteqnu.

²⁸ Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nanği winjrqai di ninği endegsi poinğwas, 'Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatğwajqqa bati brantqo.' Ninği degsi poinğwas.

²⁹ "Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa inği inği kalil bajınqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnımqa di aqa inği inği kalil bajınqas. Tontqasai di aqa inği inği bajınqqa keresai.

³⁰ "Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

³¹ "Deqa e ninği endegsi mernğwai. Tamo unğasari nanço une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Nanço misilinğ anjam mareqñub qaji une di dego Qotei na kobotetnjrqas. Ariya nanği Qotei aqa Mondor misilinğqab une di Qotei na kobotetnjrqasai.

³² E Tamo Anğro. Tamo a e misilinğqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinğqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondor dego Qotei na kobotqasai."

Nam uge nanği gei uge ateqñub

³³ Osiqa Yesus a olo marej, "Nam bole nanği gei bole ateqñub. Nam uge nanği gei uge ateqñub. Deqa tamo nanği nam aqa gei unsibqqa dena poinjrqas, 'Nam di bole. Nam di uge.'

³⁴ Ninği amal uge bul. Ninği tamo uge. Deqa ninği kiyersib anjam bole maroqñqab? Tamo nanço areqalo kalil nanço are miligiğ na oqoqñsiğ medabuğ na branteqñu.

³⁵ Tamo bole nanço are miligiğ di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanği kumbra bole yeqñub. Ariya tamo uge nanço are miligiğ di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanği kumbra uge yeqñub.

³⁶ "Deqa e ninği endegsi mernğwai. Mondor Qotei a tamo unğasari nanği peginjrqqa batiamqqa nanço anjam kalil nanği lanğa lanğa mareqñub qaji di Qotei na nanço jejamuğ di qametnjrqas.

³⁷ Ino anjam boleamqqa Qotei na mermqas, 'Ni tamo bole.' Ino anjam ugeamqqa Qotei na mermqas, 'Ni tamo uge.'"

Tamo qudei nanği Yesus aqa mañwa unqajqqa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nanği na kamba Yesus minjeb, "O Qalie Tamo, ni Qotei aqa mañwa bei babtım iga unqom."

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra tulanğ ugedamu. Nanği Qotei areiyosaieqñub. Nanği gaigai ijo mañwa lanğa unqajqqa metbeqñub. Deqa e na ijo mañwa bei nanği osornjrqasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa mañwa segi osornjritqqa nanği unqab.

⁴⁰ Ağı Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiğ di soqnej. Dego kere e Tamo Anğro bati qalub qolo qalub sub miligiğ di sqai.

⁴¹ Mondor Qotei na tamo unğasari nanği peginjrqqa batiamqqa Ninive tamo nanği tigelqab. Tigelosibqqa tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra uge babetnjrqab. Nanği degyqab. Di kiyaqqa? Ninive tamo nanği nami Jona aqa anjam qusib are bulyeq deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulanğ bunyejunu qaji a nunço ambleq di unu.

⁴² Mondor Qotei na tamo unğasari nanği peginjrqqa batiamqqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqqa tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyaqqa? Unğa di a nami Solomon aqa powo kobaquja unğa marsıqa sawa isağ na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulanğ bunyejunu qaji a nunço ambleq di unu."

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, "Mondor uge a tamo bei aqa jejamuğ dena ulanğosim sawa kanğrañoq gilqas. Gilsim dia laqñsimqqa aqaratqajqqa sawa namam ugeiyim marqas,

⁴⁴⁻⁴⁵ 'E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.' A degsi marsimqqa aisim tal di lanğa unu degsim unqas. Tal di nami mañ solsiq inği inği kalil gereiyeb milalejunu di unsimqqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulanğ ugedamu nanği joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnıbqqa tamo di aqa so tulanğ ugeqas. Aqa so uge namıj degwasai. Aqa so olo tulanğ ugedamuqas. Dego kere tamo unğasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqñub qaji nanği degsib sougetesqab."

Yesus a marej, "İjo ai ijo was nanği tal qabe?"

⁴⁶ Yesus na tamo unğasari gargəkoba nanği anjam degsi minjreçnaqqa aqa was nanği aqa ai koba na Yesus qa bosib talğ di iteb. Yesus a warum miligiğ di sonaqa nanği na anjam bei minjrajqqa deqa oqeğ di tigelesoqñeb.

⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minjrej, "Ni que. Ino was nanği ino ai ombla na ni anjam bei mermqqa bonub ağı oqeğ di tigelejunub."

⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minje, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?”

⁴⁹ Degsi minjsiqa aqa ban na aqa segi anğro nanği osoryosiqa minje, “Ni une. Ijo ai ijo was nanği agide.

⁵⁰ Tamo a ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

13

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹ Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej.

² Onaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği bosib aqa areq di koroonaqqa a sasalosiqa qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo unğasari kalil nanği alile di tigelesoqneq.

³ Tigelesonaqqa a na yawo anjam gargekoba nanği minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninği quiy. Tamo bei a gilsiqqa aqa inği wauq di saga yago breiyelenej.

⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanği bosib uyekriteb.

⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb.

⁶ Nanğo jirim tulan guma aiyosai deqa señ oqsıq kanğanaqqa nanği laosib moreneq.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsıq kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateleneq. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqqa tamo unğasari nanği yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa nanği aqa areq bosib nenemyeb, “Ni kiyaaqqa tamo unğasari nanği yawo anjam minjreqnum?”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtımqa ijo anğro ninği segi utru qalieqab. Ariya a na tamo unğasari lanğaj nanği yawo anjam aqa utru osornjrqasai.

¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanğaj sqas.

¹³ Tamo unğasari nanği di ñam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqñub. Nanği dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqñub. Osib poinjrosai. Deqa e na nanği yawo anjam segi minjreqnum.

¹⁴ Nanğo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu branteqnu. A endegsi marej, Ninği dab atoqñqab di ijo anjam aqa utru poinğwasai. Ninği ñam atoqñqab di ijo anjam aqa damu dego poinğwasai.

¹⁵ Tamo unğasari di nanğo are miligi getenjrejunu. Nanğo dabkala na ijo anjam quqwjajqa asğinjreqnu. Nanği ñam brunejunub. Deqa nanğo ñamdamu na ijo kumbra unğasai. Nanğo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqasai. Nanği are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanği boletnjrqasai. Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ “O ijo anğro, ninği nunğo ñamdamu na ijo kumbra uneqñub. Nunğo dabkala na ijo anjam queqñub. Deqa ninği tulan areboleholeingem.

¹⁷ E bole mernğwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanği ti tamo bole bole nanği ti gargekoba kumbra ninği bini uneqñub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanği unosaioqneq. Anjam ninği bini queqñub qaji di dego nanği quqwjajqa are koba soqnej. Ariya nanği quosaioqneq.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbıtıqa ninği quiy.

¹⁹ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanği bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanği qusibqa ariya nanği geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nanğo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas.

²⁰ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib tulan areboleholeinjrimqa anjam di oqujatosib nanğo areq atqab.

²¹ Ariya anjam di nanġo are miligiq tulaġ guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanġi gulbe enjrsib ugeugeinjraqab. Yimqa nanġo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nanġi olo ulontqab.

²² Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanġi olo mandam qa inġi inġi qa are koba qaloqñsib ñoro koba oqajqa are prugnjoqñqas. Yimqa kumbra dena nanġi gisanjrsim Qotei aqa anjam nanġo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanġi gei bole atosaeqñub dego kere.

²³ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam qusib qeregere poinjrimqa nanġo are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanġo are miligiq di saga bul tulaġ kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

²⁴ Osiqu Yesus a olo yawo anjam bei tamo unġasari nanġi endegsi minjrej, “Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiqu aqa inġi wauq di bem sum yagelenej dego kere.

²⁵ Bem sum yagelenonaqa qolo tamo unġasari nanġi ñereñesonabqa jeu tamo bei a bosiqua bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanjej.

²⁶ Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelejonaqqa pilagin na dego dauryosiq oqej.

²⁷ Deqa kanġai tamo nanġi na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaaqqa bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

²⁸ ‘Onaqa wau lanja na kamba minjeb, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjnaqa nanġi na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelejnom.’

²⁹ Onaqa minjrej, ‘Ninġi pilagin otoraib. Ninġi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge.

³⁰ Deqa ninġi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelejonaqqa e na ijo wau tamo qudei nanġi endegsi minjraqai, “Ninġi pilagin otorosib ruwoelenosib ñamyuwoq di koitiy. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di ateleniy.” ’ ’

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osiqu Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere.

³² Sis yago nanġi tulaġ kiñilala kas yago bul. Inġi inġi qudei nango yago kokba yala. Sis yago nanġi tulaġ kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulaġ kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanġi bosib aqa daniq di simi atelenqab.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiqu Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqua bem sum lanġ ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo unġasari nanġi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaoqnej. Yawo anjam segi minjroqnej.

³⁵ A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

“E yawo anjam tamo unġasari nanġi minjroqñqai.

Tulaġ nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej.

Sosiq agi bini uliejunu.

Deqa e na ubtosiy maroqñqai.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiqu Yesus na tamo unġasari nanġi uraťnjrsiqua tal gogetosiq di sonaqa aqa anġro nanġi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru gegerere plaltosim merge.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Anġro.

³⁸ Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo unġasari Qotei na taqatnjreqnu qaji nanġi. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo unġasari nanġi.

³⁹ Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geitelejonaqqa bati di diño bati. Wau tamo bem sum otorelejeb qaji di lanġ anġro nanġi.

⁴⁰ Deqa ninġi quiy. Wau tamo nanġi bosib pilagin otorosib ñamyuwoq di koiteleneb dego kere lanġ anġro nanġi diño bati qa kumbra degyqab.

⁴¹ Bati deqa e Tamo Angro na ijo lan angro nangi qarinjritqa aisib ingi uge uge kalil tamo nangi uneq breinjreknub qaji nangi ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji nangi ti pilagin bul breinjrib namyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nango Mandor Koba sqasai. Osim nangi taqatnjrqasai dego.

⁴² Nangi namyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib nango jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.

⁴³ Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nango Abu Qotei na nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Deqa nangi sen bul tulan suwanseqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

Silali ulitqajqa yawo anjam

⁴⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib nam monqum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nam monqum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq nam monqum di itosiq tulan areboleboleiyey. Deqa a nam monqum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyey."

Kolilei qa yawo anjam

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di ingi ingi qarinyo tamo bei a kolilei qa namoqnej dego kere.

⁴⁶ A gilsiq kolilei tulan boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyey."

Kakan waiyqa yawo anjam

⁴⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nangi yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba utru segi segi elenqeb dego kere.

⁴⁸ Kakan maqonaqa tamo nangi na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumbaq di jigelenqeb. Osib qe uge uge uratosib qalaq di breinjreb.

⁴⁹⁻⁵⁰ Kumbra deqaji diño bati qa brantqas. Lan angro nangi bosib tamo bole bole nangi elenqab. Osib tamo uge uge nangi breinjribqa namyuwoq aiqab. Namyuwo koba dia nangi akamkobaoqnsib pailoqnsib nango jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas."

⁵¹ Osiqa Yesus na aqa angro nangi endegsi nenemnjrej, "Yawo anjam kalil mernqonum qaji endi ninji utru poingwo e?" Onaqa nangi na minjeb, "Od."

⁵² Onaqa Yesus na olo minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nangi poinjreknub. Poinjreknub qaji nangi tal aqa abu bul sqab. Deqa nangi nango talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenqnsib oqeq atoqnqab."

Yesus aqa qure utru nangi aqa anjam quetosai

⁵³ Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej.

⁵⁴ Osiqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nango Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreknuba tamo ungasari nangi aqa anjam qosibqa tulan prugugetosib maroqneq, "Yesus a powo qabe na osiq anjam singila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babteleqneqnu?"

⁵⁵ Aqa abu a lanq tal gereiyoy qaji tamo. A Maria aqa ñiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nango was.

⁵⁶ Aqa jaja kalil nangi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babteleqneqnu?"

⁵⁷ Nangi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, "Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di nangi aqa anjam quietqa asginjqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnqas di nangi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab."

⁵⁸ Yesus na tamo ungasari nangi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaqqa? Nangi a qa nango areqalo singilatosai deqa.

14

Herot a are qalej, "Yesus a Jon yansnjro qaji"

¹ Bati deqa tamo ungasari nangi Yesus qa saosib laqnaqba Mandor Herot a quej.

² Qusiqa aqa wau tamo nanği minjrej, “Tamo di a Jon yansjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa manjwa bableteñeñnu.”

³⁻⁴ Herot a nami aqa was Filip aqa ñaun Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uña em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjñ oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qarinjrnäqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.

⁵ Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit moiqa.” Ariya tamo unğasari kalil nanği maroqneñ, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nanği degsib maroqneñ deqa Herot a nanği ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶ Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqañqa gam endegsi itej. Aqa ñambabo bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nanği metnjrnäq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib inği uyeqñabqa Herot aqa ñaun aqa anğro sebin a warum miligiq bosiq nanği lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqä tulan areboleboleiyej.

⁷ Deqa a na anğro sebin di minjrej, “Ni ijo inği kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqä aqa anjam di olo singilatasiq minjrej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.”

⁸ Onaqa anğro sebin aqa ai na minjrej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa anğro sebin na Herot minjrej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

⁹ Onaqa Herot a Jon qalim moiqañqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyey. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanğo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiqä anğro sebin di minjrej, “Di kere.”

¹⁰ Osiqä aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiqä tonto talq di Jon aqa kakro gentetej.

¹¹ Osiqä aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq anğro sebin di yonaqa a na osi gilsiqä aqa ai yej.

¹² Onaqa bunuqna Jon aqa anğro nanği deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 nanği inği anainjrej

¹³ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq qobun bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa anğro nanği ti gileb. A gileqnaqa tamo unğasari kalil nanği deqa qusibqa nanğo segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus ñamqajqa gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiqä ñam atej di tamo unğasari tulan gargekoba nanği nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Unjrsiqä a nanği qa are ugeiyey. Deqa a nanğo areq aisiqa nanğo ma tamo kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa señ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Señ aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo unğasari nanği minjrimqa qure qureq gilsib di inği awaiyosib uyqab.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanği kiyäqa qure qureq gilqab? Ningi segi na inği anainjriy.”

¹⁷ Degsi minjrnäqa nanği na kamba minjeb, “Iga inği sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

¹⁹ Onaqa nanği bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo unğasari kalil nanği minjrej, “Ninği kalil ñinğ di awoelenjoiy.” Onaqa nanği kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqä lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ginğenyosiqä aqa anğro nanği enjrnäqa nanği na osi giloqñsibqa tamo unğasari nanği jeisib enjreñnab uyoqneñ.

²⁰ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto urateleñeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

²¹ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanği sisiyeb 5,000. Ariya unğasari ti anğro du du ti nanği sisiyosai.

Yesus a ya banğaq na walwelej

²² Onaqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo unğasari nanği minjritqa nanğo qure qureq jaraiyoqñib e bqai.”

²³ Onaqa Yesus aqa anğro nanği namoosib qobun na gileqñabqa Yesus na tamo unğasari nanği minjrnäq jaraiyeqñabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej.

²⁴ Onaqa aqa anğro nanği qobun na gileqñabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqä ya korkortosiqä nanği pulutnjrej.

²⁵ Nobqolo ambru Yesus a aqa anğro nanğoq bosiqä ya banğaq na walwelosiqä nanği daurnjrsiq gilej.

²⁶ Onaqa nanği ñam ateb di Yesus a ya banğaq na walwelosiqä nanğo areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nanği tulan ulaugetosib lelenkobaeb.

²⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunğo are singilatij. Endi e beqnum. Ulaaib.”

²⁸ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banqaq na walwelosiy ino areq bqaai.”

²⁹ Onaqa Yesus na Pita minjej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosiqa ya banqaq na walwelosi gilsiq Yesus jojomyej.

³⁰ Yesus jojomyosiqa nam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaihe.”

³¹ Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaiimqo.”

³² Degsi minjsiqa nanqi aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej.

³³ Onaqa tamo qobunq di soqneb qaji nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi aqa nam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Niri.”

Tamo ungasari nanqi Yesus aqa gara mutu ojeqneb nanqo ma kobooqnej

³⁴ Yesus aqa anqro nanqi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.

³⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanqi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jojom di soqneb nanqi quoqnsib nanqo ma tamo nanqi joqoqnsib Yesus aqa areq osi belejoqneb.

³⁶ Belejoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Nanqi ino gara mutu segi ojibqa nanqo ma kobooqnas.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanqi aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nanqo ma kobooqnej.

15

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanqo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa bati deqa Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanqi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb,

² “Ino anqro nanqi kiyaaqa gago moma nanqo kumbra gotranjeqneb? Agi nanqi ingi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib lanja uyeqneb.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi kiyaaqa Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunqo segi moma nanqo kumbra dauryeqneb?”

⁴ Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanqo sorgomq di geregere sosimqa nanqo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanqi misilinjrimqa a qalib moyiem.’ Qotei a nami degsi marej.

⁵ Ariya ningi mareqneb, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo ingi qa truquamqa a na minjqas, “Ijo ingi ingi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.”’

⁶ A degsi minjqas di ningi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanqi aqaryainjraiq.’ Ningi degsib marqab. Nunqo kumbra dena ningi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunqo segi moma nanqo kumbra dauryeqneb.

⁷ “Ningi gisanj tamo. Ningi anjam maro aiyelteqneb. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ningi qa anjam endegsi marej.

⁸ “Tamo nanqi di nanqo medabu na ijo nam soqteqneb. Ariya nanqo are miligi e qa sosai. Isaq di unu.

⁹ Nanqi lanja baban na e qa loueqneb. Osib mandam tamo nanqo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqneb, “Anjam endi Qotei aqa anjam.”’

Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nanqi anjam degsi minjrsiqa olo tamo ungasari kalil nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi ijo anjam endi geregere qusib poinqem.

¹¹ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

¹² Yesus na tamo ungasari nanqi anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa anqro nanqi aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanqi ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrqo. Di ni qalie e?”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lan qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas.

¹⁴ Deqa ningi Farisi nanqi uratnjrib soqneb. Nanqi tamo nam qandimo bul unub deqa nanqi na tamo bei gan osoryqa keresai. Ningi qalie, tamo nam qandimo bei na tamo nam qandimo bei aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla manqalsib subq aiqab. Farisi nanqi tamo deqaji bul.”

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ingi jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa anqro nanqi endegsi minjrej, “Ningi dego ijo yawo anjam di aqa utru poinqosai e?”

¹⁷ Tamo nanği inği uyeqnaqqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnu. Niği di poingosai kiyo?

¹⁸ Inği uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

¹⁹ Inği uge uge di agi ubtosiy mernjwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, uña qa laoqa, was aqa ñauñ anjamyoqa, bajinjoqa, was aqa jejamu laña gisanjoqa, was yomuiyoqa.

²⁰ Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim laña inği uyqas dena a jiga yqasai."

Kenan qaji uña a Yesus qa aqa areqalo sinjilatej

²¹ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanço sawaq gilej.

²² Gilsiq di sonaqa Kenan qaji uña bei a sawa dena brantosiqa Yesus aqa areq bosiq sinjila na pailyosiq minjej, "O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo anğro sebin a tulan ugeuqnsiq jaqatin koba yeqnu."

²³ Onaqa Yesus a uña di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, uña di a sinjila na iga pailgoqnsiq daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulanqas."

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Israel nanği sougetejunub. Nanği kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qarinqbonaq nanço segiq bem."

²⁵ Onaqa uña di a Yesus aqa areq di sinğa pulutosiq pailyosiq minjej, "O Tamo Koba, ni e aqaryaiqe."

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Iga anğro du du nanço inği yainjrsim olo bauñ nanği anainjrqom di kumbra bolesai."

²⁷ Onaqa uña dena olo Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anğro du du nanği inği uyeqnaqqa inği ñenği ululoñeqnaqa bauñ nanği dego uyeqnu."

²⁸ Onaqa Yesus a anjam di qusiq minjej, "O uña, ni e qa ino areqalo tulan sinjilatunum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino anğro boletqai." Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa anğro di uratonaga a boleej.

Yesus a tamo unğasari gargekoba nanği boletnjroqnej

²⁹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiq walwelosiq Galili ya aguq di brantej. Brantosiqa dena manaq oqsıq dia awesoqnej.

³⁰ Awesonaga tamo unğasari tulan gargekoba nanği na tamo sinğa qandamnıro qaji ti tamo ñam qandimnjro qaji ti tamo jejamu lainjro qaji ti tamo meñ sinjilainjro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nanği ti joqsib boqnsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateqnaqqa a na nanği kalil boletnjroqnej.

³¹ Deqa tamo meñ sinjilainjro qaji nanği olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainjro qaji nanço jejamu olo sinjilaoqnej. Tamo sinğa qandamnıro qaji nanği olo tigelosib walweloqneb. Tamo ñam qandimnjro qaji nanği olo ñam poinjreçnaqa sawa unoqneb. Deqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa marıwa di unoqnsib tulan prugoqnsib Israel nanço Qotei aqa ñam soqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 nanği inği anainjrej

³² Onaqa Yesus na aqa anğro nanği olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Tamo unğasari nanği bati qalub e koba na soqneb nanği inği saiqoji. Deqa e nanği qa are ugeibqo. E nanği mam ti suweinjrıtqa gamq di nanği mam na lao uge."

³³ Degsi minjnaqa nanği na kamba minjeb, "Sawa endi wadau. Deqa iga inği qabe na osimqa tamo unğasari gargekoba endi anainjronam kereqas?"

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Niği bem gembub unu?" Onaqa minjeb, "Bem 7 unu. Qe kiñilala quja quja dego unu."

³⁵ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği minjrej, "Niği kalil mandamq di awoelenjoiy."

³⁶ Degsi minjnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osıqa Qotei pailyej. Pailyosiq bem ti qe ti giñenjosıqa aqa anğro nanği enjreçnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo unğasari nanği anainjreçnab uyoqneb.

³⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroıyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenjeb.

³⁸ Tamo kalil inği uyeq qaji nanği sisiyeb 4,000. Ariya unğasari ti anğro du du ti nanği sisiyosai.

³⁹ Onaqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği suweinjnaqa nanço qure qureq gileqnaqqa a qobun gogetosiq Magadan sawaq gilej.

16

Farisi nanngi Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

¹ Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nanngi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa gisanjyosib minjeb, "Ni endego Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom."

² Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Bilaqteqnaqa ningi mareqnu, 'Senj lentqo. Lanjbi usrinqo. Deqa sawa boleqas.'

³ Nebeeqnaqa ningi mareqnu, 'Lanjbi tuluqo. Senj lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.' Od, ningi lanj unqonsib geregere pegiyeqnu. Ariya Qotei aqa manwa bini branteqnu qaji di ningi kiyaga utru poinqosaieqnu?

⁴ Tamo unqasari bini bati endega unub qaji nanngo kumbra tulanj ugedamu. Nanngi Qotei areiyosaieqnu. Nanngi gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeqnu. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanngi osornjrqsai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanngi unqab." Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nanngi degsi minjrsiq uratnjrsiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beid di branteb. Bati deqa aqa angro nanngi bem oqajqa are walnjrej.

⁶ Onaqa Yesus a nanngi endegsi minjrej, "Ningi geregere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulanj kobaqujaqas. Sadyusi nanngo bem dego tiyekritosim tulanj kobaqujaqas."

⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, "Iga bem osai deqa kiyu mergwo?"

⁸ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qalieosiqa minjrej, "Nunqo areqalo e qa singilatqa yonub tulanj keresaiingwo. Ningi kiyaga bem osai deqa mareqnu?"

⁹ Ningi e qa poinqosai unu kiyu? E nami bem 5 gingenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walngwo kiyu?

¹⁰ E bati bei bem 7 dego gingenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walngwo kiyu?

¹¹ O ijo angro, e ningi bem tiyeqnu qaji sum qa merngonum di e ningi yawo anjam merngonum. E ningi bem bole qa merngosai. Ningi kiyaga deqa poinqosai? Ningi quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulanj kobaqujaqas. Ningi deqa geregere nam atsib soqniy."

¹² Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrnaqa nanngi qusib poinjrej, "Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nanngo gisanj anjam bem bul tulanj kobaqas deqa iga mergwo."

Pita a Yesus qa poiyoanaqa aqa nam ubtej

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanngi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanngo sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa angro nanngi endegsi nenemnjrej, "Tamo unqasari nanngi e Tamo Angro e qa kiyersib mareqnu?"

¹⁴ Onaqa nanngi na minjeb, "Tamo qudei nanngi mareqnu, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanngi mareqnu, ni Elaija. Qudei nanngi mareqnu, ni Jeremaia kiyu Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami soqneb deqaji bei kiyu?"

¹⁵ Onaqa Yesus a nanngi olo nenemnjrej, "Ningi segi e qa kiyersib mareqnu?"

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minjeb, "Ni Kristus. Ni Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Niri."

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minjeb, "O Saimon, Jona aqa njri, ni tulanj areboleimeme. Di kiyaga? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lanj qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo."

¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo unqasari kalil nanngi koroinjrqa. Koroinjritqa Moiyu Qure aqa singila na nanngi ugetnjrqa keresai.

¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lanj qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lanj qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lanj qureq di gam waqtqas."

²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiq olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, "E Kristus. Ningi ijo nam di ubtosib tamo qudei minjraib."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

²¹ Bati deqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, "E Jerusalem aiyeqnum. Dia Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti e jaqatinj koba ebsib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai." Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiq njiñtosiq minjej, “O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim.”

²³ Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa njiñtosiq minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanjo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

²⁴ Osiaq Yesus na aqa angro kalil nangi endegi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekrosim aqa segi namburbas qoboyosim e daurbem.

²⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunuj padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunuj padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunuj olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai.

²⁷ E Tamo Angro. Mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanjo rian na ti bqai. Bosiy tamo ungasari kalil nanjo kumbra qa peginjrsiy awai keretosiy enjrqai.

²⁸ E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nangi moreñosaisoqñibqa e Tamo Angro bqai. Bosiy nangi taqatnjrsiy nanjo Mandor Koba soqñit nangi e nubqab.”

17

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nangi unobeiteb

¹ Osiaq bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na aqa was Jon na nangi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqñeb.

² Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nangi unobeiteb. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqñej. Aqa gara dego tulan pulonjosiq qatekritej.

³⁻⁴ Onaqa Moses Elaija wo nangi brantosib Yesus koba na anjam maroqñeb. Mareqñabqa Yesus aqa angro nangi na nangi aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjrej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nangi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lanbi tulan suwanjosiq aisiqa nangi kabutnjrej. Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegi brantonaq nangi queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalayeqñum qaji. E a qa areboleboleibeqnu. Deqa ningi aqa anjam quetoqñiy.”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro nangi anjam di qusibqa tulan ulaugeteb. Osib singa pulutosib mandamq di nam quosib ñereñeb.

⁷ Onaqa Yesus a nanjo areq gilsiq nanjo gateq di aqa ban atsiqa minjrej, “Ningi tigeliy. Ningi ulaaib.”

⁸ Degsi minjrnaqa nangi tigelosib nam ateb di Yesus a segi nangi koba na sonab uneb. Nangi tamo bei unosai.

⁹ Nangi Yesus ombla manaq dena olo ayoqñisibqa Yesus a singila na minjrej, “Manwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqñqab.”

¹⁰ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nangi mareqñub, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaya degsib mareqñub?”

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanjo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanjo areqalo gereiyetnjrsim soqñimqa bunuqna Kristus a bqas.

¹² Ariya e ningi endegi merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nangi a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nangi a yqajqa are soqñej qaji agi yeb. E Tamo Angro dego degsib jaqatñ ebqab.”

¹³ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusib endegi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansjro qaji qa marqa osiaq Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angro qalub nangi di joqsiqa koba na aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tariñesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq minjrej,

¹⁵ “O Tamo Koba, ni ijo angro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanari-oqñisqa dena aqa jejamu tulan ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonjoqñisqa nanyuwoq o yaq aiyeqnu.

¹⁶ Deqa e a osim ino angro nanjoq osi bonumqa nangi na boletqa yonub keresaiinjroq.”

¹⁷ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegi marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosa bole sai. Nunjo kumbra tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboiyoqñqai? Angro mel di ijo areq osib boiy.”

¹⁸ Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di niringtosiq minje, “Ni angoro di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge na angoro di uratosiq ulanje. Ulanonaqa bati qujai deqa angoro a boleej.

¹⁹ Onaqa Yesus aqa angoro nanqi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaq mondor uge di wiyqa yonum keresaigwo?”

²⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ningi e qa nungo areqalo singilatqa yonub ningi tulan truquonub. E bole mernjwai. Nungo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi mana kobaquja endi minjibqa a nungo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nungo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ningi kumbra kalil yqa kereingwas.

²¹ Deqa ningi mondor uge deqaji winjrqa osibqa ningi mati ingi uratosib qurienjosib Qotei pailyoqniy. Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²² Onaqa Yesus na aqa angoro nanqi olo joqsiaqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Angoro. Jeu tamo nanqi na e ojsib tamo qudei nango banq di e atqab.

²³ Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa Yesus aqa angoro nanqi anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanqi are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

²⁴ Onaqa bati bei Yesus aqa angoro nanqi koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanqi Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nungo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?”

²⁵ Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiaqa takis o tamo nango anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanqi yai nanqoq dena takis eqnub? Nango segi angoro nanqoq dena eqnub kiyoo tamo lanaj nanqoq dena eqnub kiyoo?”

²⁶ Onaqa Pita na kamba minje, “Tamo lanaj nanqoq dena eqnub. Nango segi angoro nanqoq dena osaieqnub.” Onaqa Yesus na minje, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Angoro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere.

²⁷ Ungum. Iga takis o tamo nango are ugetetnjrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanqi enjre.”

18

Ningi angoro kiñilala bul soqniye

¹ Bati deqa Yesus aqa angoro nanqi aqa areq bosib minje, “O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino angoro yai a iga kalil bunjosim ñam ti sqas?”

² Onaqa Yesus na angoro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nango ambleq di tigeltosiaqa osornjrej.

³ Osornjrsiaqa minjrej, “E bole mernjwai. Ningi are bulyosib angoro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ningi taqatngwasai. Osim a nungo Mandor Koba sqasai dego.

⁴ Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim angoro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanqi bunjrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵ “Tamo bei a e qa are qalsimqa angoro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

Ningi une torei uratiy

⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angoro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim menin kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.

⁷ “Bunuqna tamo qudei nanqi tamo qudei uneq breinjroqngqab. Bole, kumbra di brantoqngqas. Ariya tamo nanqi kumbra di yoqngqab qaji nanqi tulan padalougetqab.

⁸ Ino ban na kiyoo ino singa na kiyoo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ni ban genjo kiyoo singa genjo kiyoo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti kiyoo singa aiyel ti kiyoo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di gaigai yuoqnsim sqas.

⁹ Ino n̄amdau na ni titnosim uneq waimq̄a laq̄nimq̄a n̄amdau di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaq̄a? Ni n̄amdau qujai ti sosimq̄a une bei yq̄asai di kere. Di ni n̄ambile gaigai sq̄am. Ariya ni n̄amdau aiyel ti sosimq̄a une yq̄am di keresai. Di Qotei na ni n̄amyuwoq waimq̄as.

¹⁰ “Deqa n̄inḡi an̄gro kiñilala endeq̄aji nan̄gi qa ugeaib. E mern̄gwai. Nan̄go lan̄ an̄gro nan̄gi na ijo Abu lan̄ q̄ureq̄ di unu q̄aji aqa ulatamu gaigai koq̄yeq̄nub.

¹¹ E segi Tamo An̄gro. E na tamo un̄gasari padalo gamq̄ di unub q̄aji nan̄gi elen̄eq̄num. E deqa mandamq̄ aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹² “N̄inḡi kiyersib are q̄alonub? Tamo bei aqa kaja 100 nan̄gi manaq̄ di soq̄nibq̄a qujai bei alelamq̄a a kiyerq̄as? E mern̄gwai. A na kaja 99 nan̄gi urat̄njrsim qujai alelqo qaji di n̄amosim ḡilsim itq̄as.

¹³ E bole mern̄gwai. A na kaja qujai di itosim tulan̄ areboleboleiyq̄as. A kaja du du 99 alelosai q̄aji nan̄gi qa tulan̄ areboleboleiyq̄asai. Qujai alelqo qaji a qa tulan̄ areboleboleiyq̄as.

¹⁴ Dego kere nun̄go Abu lan̄ q̄ureq̄ di unu q̄aji a an̄gro kiñala endeq̄aji bei padalq̄ajqa a deqa are sosai.”

N̄inḡi nun̄go was aqa une olo gereiyeti

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimq̄a n̄inḡi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emq̄o q̄aji di ubtosim minje. Minjimq̄a a ino anjam q̄usim are bulyq̄as di ni na ino was olo onum.

¹⁶ Ariya a ino anjam quetmosaiamq̄a ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joq̄simq̄a nan̄gi ni taq̄mosib ino was aqa une di olo ubtosib minjq̄ab.

¹⁷ Ariya a nan̄go anjam dego quet̄njrosaiamq̄a ni na Kristen tamo un̄gasari kalil nan̄gi met̄njrim koroosib ni taq̄mosib ino was aqa une di olo ubtosib minjq̄ab. Ariya a nan̄go anjam dego quet̄njrosaiamq̄a ni na a q̄oreiye. Ni na une tamo ti takis o q̄aji tamo ti nan̄gi q̄oreinj̄req̄num dego kere ni na ino was di q̄oreiye.

¹⁸ “E bole mern̄gwai. N̄inḡi mandamq̄ endi gam getentq̄ab di Qotei a dego lan̄ q̄ureq̄ di gam getentq̄as. N̄inḡi mandamq̄ endi gam waqtq̄ab di Qotei a dego lan̄ q̄ureq̄ di gam waqtq̄as.

¹⁹ “E olo mern̄gwai. Mandamq̄ endi ijo an̄gro aiyel nan̄gi inḡi bei oqa marsibq̄a areq̄alo qujaitosib ijo Abu lan̄ q̄ureq̄ di unu q̄aji a pailyq̄ab di a na inḡi di enj̄r̄q̄as.

²⁰ Tamo aiyel kiyo q̄alub kiyo ijo n̄am qa are q̄alsib koroq̄ab di e nan̄go ambleq̄ di sq̄ai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

²¹ Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq̄ bosiq̄ nenemye, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimq̄a e aqa une di moiyoq̄tai? E endeḡyq̄ai kiyo? A na une 7 ebimq̄a aqa une di moiyoq̄tai. Ariya a olo une bei ebimq̄a e moiyoq̄tasai. Deḡyq̄ai kiyo?”

²² Onaqa Yesus na kamba minje, “Ino was bei na ni une 7 emimq̄a aqa une di segi moiyoq̄tam di keresai. A na une gargekoba emoq̄nsim soq̄nim ni aqa une kalil di dego moiyoq̄toq̄ne. A ni une 7 emoq̄nim une di moiyoq̄toq̄ne. Olo une 7 emoq̄nim moiyoq̄toq̄ne. Deḡsim ḡiloq̄nem.

²³ “N̄inḡi quiy. Qotei lan̄ q̄ureq̄ di unu q̄aji a na aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi taq̄at̄njrsim nan̄go Mandor Koba sq̄as. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kan̄gal tamo qudēi nami silali yayieb q̄aji di kamba olo yq̄ajqa minj̄rej.

²⁴ Aqa kan̄gal tamo bei 10 milion kina yayiej q̄aji di osib aqa ulatamuq̄ di tigelt̄eb.

²⁵ Tigeltonabq̄a a na silali di kamba olo yq̄ajqa keresaiyiej. Deqa mandor a na minje, ‘Ni silali di kamba olo e ebq̄a keresaiimq̄o deqa e ni ino n̄auj wo ino an̄gro nan̄gi ti osiy tamo bei aqa ban̄q̄ di urat̄ngitq̄a tamo dena silali ebimq̄a n̄inḡi a lan̄a wauetoq̄nq̄ab. Ino inḡi inḡi kalil dego e ni yaimosiy tamo qudēi nan̄gi enj̄ritq̄a nan̄gi na kamba silali ebq̄ab. Gam dena ni silali nami yaibem q̄aji di kobotq̄am.’

²⁶ Deḡsi minj̄naq̄ q̄usiq̄a aqa areq̄ di sin̄ga pulutosiq̄a pailyosiq̄ minje, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra deḡbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tarin̄oq̄nime. E silali nami yaimem q̄aji di kalil itosiy e kamba emekritq̄ai.’

²⁷ Onaqa mandor a kan̄gal tamo deqa dulosiq̄a silali kalil nami yayiej q̄aji di lan̄a kobotej. Osiqa a uratonaq̄ ḡilej.

²⁸ “Ḡilsiq̄a kan̄gal tamo bei ombla wauo q̄aji a itosiq̄a ojsiq̄ kakro apiyetosiq̄ minje, ‘Ni nami 10 kina yaibem q̄aji di kamba olo ebe.’

²⁹ “Deḡsi minj̄naq̄ q̄usiq̄a aqa areq̄ di sin̄ga pulutosiq̄a pailyosiq̄ minje, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tarin̄oq̄nime. E 10 kina nami yaimem q̄aji di itosiy e kamba emekritq̄ai.’

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minje, 'Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratnrit oqedqam.'

³¹ "A degyonaqa kanjal tamo qudei a koba na wauo qaji nanqi unsibqa are ugeinjrnaqa aisb nanjo mandor a deqa saiyosib minjeb.

³² Minjnab qusiqa kanjal tamo di metonaq bonaqa minje, 'Ni kanjal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum.

³³ E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaya ni olo gilsim kanjal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?"

³⁴ Degsi minjsiq a qa tulan minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, 'Ninji a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ninji a olo uratib gilqas.'

³⁵ "O ijo angro, dego kere ninji nunjo are miligiq na nunjo Kristen was nanjo une kobotetnrqasai di ijo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunjo une kobotetngwasai."

19

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq kobonaqa a Galili sawa uratosiq Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej.

² A di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi a dauryosib aqa areq di koroonaqqa a na nanjo ma tamo kalil nanqi boletnjroqnej.

³ Onaqa Farisi nanqi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanqi a ojqajqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, "Tamo bei aqa njanj aqa jejamuq di une kiñala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?"

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di ninqi nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, 'Tulan nami Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiq bati deqa a tamo unja wo dego gereinjrej.

⁵ Gereinjrsiq marej, "Tamo bei na aqa ai abu nanqi uratnjrsimqa aqa njanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab."'

⁶ Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. Deqa tamo unja wo nanqi jejamu qujai sqab. Nanqi olo jejamu ayel sqasai. Qotei na nanqi ayel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiq."

⁷ Onaqa Farisi nanqi na kamba Yesus minjeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaya dal anjam endegsi marej, 'Tamo bei na aqa njanj uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas?"'

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Nunjo are getenjejunu deqa Moses a ninji unja uratqa merngej. Ariya tulan nami kumbra degsi sosai.

⁹ Ninji quiy. Tamo bei na aqa njanj lanja uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanj kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaya? Unja di a nami tamo bei ombla une atosai deqa."

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanqi na minjeb, "Tamo unja ti unub qaji nanqi gulbe deqaji oqab deqa unqum. Nanqi unja aib. Nanqi lanja soqneb."

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninji anjam maronub di tamo kalil nanqi dauryqa keresai. Tamo nanqi Qotei na singila enjreqnu qaji nanqi segi anjam di dauryqa kere.

¹² Tamo qudei nanjo jejamu bolesai. Nanqi degsib ai miligiq na nambabeb. Deqa nanqi unja oqa keresai. Tamo qudei nanqi tamo qudei na welum etnjreb deqa nanqi anqrotqa keresai. Deqa nanqi dego unja oqa keresai. Nanqi lanja unub. Ariya tamo qudei nanjo segi areqalo na Qotei aqa wau ojqqa marsibqa unja oqa urateqnu. Tamo nanqi ijo anjam endi dauryqa kereamqa nanqi dauryebe."

Angro du du nanqi Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo ungasari qudei nanqi nanjo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanjo gateq di atetnjrsim nanqi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnaqqa Yesus aqa angro nanqi na saidnjrsib minjreb, "Nunjo angro du du nanqi joqsib endeq baib."

¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nanqi minjrej, "Angro du du nanqi uratnjrib ijo areq beb. Nanqi saidnjraib. Tamo ungasari nanqi angro du du bul sqab di Qotei lanj qureq di unu qaji a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas."

¹⁵ Osiqa Yesus na angro du du nanjo gateq di aqa ban atetnjrsiqqa a sawa di uratosiq gilej.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiqqa nenemyej, "O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?"

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaaqa e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni nɔmbile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryqai?” Onaqa Yesus na minjej, “Ni tamo bei qalsim moiyoatam. Ni tamo bei aqa uja jejamu ojetaim. Ni bajinjaim. Ni tamo bei aqa jejamu laɔa gisanjaim.

¹⁹ Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanji degsim gereinjroqne.”

²⁰ Onaqa angro wala dena olo Yesus minjej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnm agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino inji inji kalil qarinyosim silali osim tamo inji inji saiqoji nanji jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni laɔ qureq di awai bole itqam.”

²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulaɔ gulbeiyej. A inji inji koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulaɔej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanji minjrej, “E bole mernɔgwai. Tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa laɔ qureq oqwajqa tulaɔ baɔji koba.

²⁴ E ninji olo mernɔgwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa baɔji koba. Dego kere tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa laɔ qureq oqwajqa tulaɔ baɔji koba.”

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusibqa tulaɔ prugugetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanji Qotei na elenamqa nanji nɔmbile gaigai sqa kere?”

²⁶ Onaqa Yesus a nanji kognjrsiqa minjrej, “Tamo nanji segi nɔmbile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁷ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inji inji kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

²⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernɔgwai. Mondonj Qotei a laɔ bunuji ti mandam bunuji ti atimqa bati deqa e Tamo Angro nɔam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa ninji tamo e daurbegnub qaji metnjgitqa ninji dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nanjo moma kalil nanji taqatnjroqnaqab.

²⁹ Deqa tamo nanji ijo nɔam qa are qaloqnsib nanjo segi tal, nanjo was nanji, nanjo jaja nanji, nanjo ai abu nanji, nanjo angro nanji ti nanjo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo inji bole bole tulaɔ gargekoba nanji enjrqas. Yimqa mondonj nanji nɔmbile gaigai sqab.

³⁰ Deqa ninji quiy. Tamo gargekoba bini nɔam ti unub qaji nanji mondonj nɔam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nɔam saiqoji unub qaji nanji mondonj nɔam ti sqab.”

20

Yesus a inji wauqa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanji endegsi minjrej, “Qotei laɔ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiqa aisiq tamo qudei nanji aqa inji wauq di wauetqajqa itnjrej.

² Itnjrsiqa minjrej, ‘Ninji ijo inji wauq di wauoqnb wau qa bati koboamqa e na silali quruɔo quja quja enɔgwai.’ Degsi minjrsiq qarinjrnaja nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb.

³ Senj kiɔala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej,

⁴ ‘Ninji dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai enɔgwai.’

⁵ Degsi minjrnaja nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanji dego lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Ninji dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai enɔgwai.’ Degsi minjrnaja nanji gilsib aqa wauq di wauoqneb. Senj kelintonaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaja nanji gilsib wauoqneb.

⁶ “Senj bilaqtonaja wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa nenemnjrej, ‘Ninji kiyaaqa lanja tigelesonab senj bilaqtqo?’

⁷ Onaqa nanji na minjeb, ‘Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.’ Onaqa wau lanja na minjrej, ‘Ninji dego gilsib ijo inji wauq di wauoiy.’

⁸ “Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minjrej, ‘Ni gilsim wau tamo nanji di metnjrim ino areq di koroabqa nanjo awai enjre. Enjrqas osimqa tamo nanji bilaq bosib wauonub qaji nanjo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanji nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanjo awai bunuqna enjre.’

⁹ Degsi minjnaq qusiqa tamo nanği bilaq bosib waueb qaji nanği namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali quruño quja quja enjrej.

¹⁰ Onaqa tamo nanği nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanği degsib unsibqa are qaleb, 'Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.' Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanği metnjrnaq aqa areq bonabqa nanği dego silali quruño quja quja enjrej.

¹¹ Onaqa nanği degsib unsibqa nanği na wau lanja njrintosib minjeb,

¹² 'Tamo nanği di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanği enjronum. Iga nobqolo ambru wau eqnam señ oqsıq gago jejamu tulan kankeñeqnaqa bilaqtgo. Iga silali koba osai.'

¹³ "Onaqa wau lanja a nanço anjam di qusiqa bei endegsi minjej, 'O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruño qujai emqa mermonum.

¹⁴ Deqa ni ino silali quruño qujai osim aye. E ni silali quruño qujai emonum dego kere tamo nanği bunuqna bosib wauonub qaji nanği silali quruño quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum.

¹⁵ Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nanği bunu bonub qaji nanği kumbra bole enjrqa areibqas enjrqa. Deqa ni kiyaaq e qa are ugeimqo?"

¹⁶ Yesus a yawo anjam degsi marsıqa olo marej, "Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanği mondoñ ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji nanği mondoñ ñam ti sqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

¹⁷ Osiqa Yesus na aqa anğro 12 nanği joqsıqa koba na walwelosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus na nanği segitnjrsıqa endegsi minjrej,

¹⁸ "Ninği quiy. E Tamo Anğro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanço banq di e atqab. Yimqa nanği na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.'

¹⁹ Nanği e degsib merbosib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanço banq di e atqab. Yimqa nanği na e misilinboqnsib bu toqon na kumbainboqnsib ñamburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

Jems Jon wo nanği aiyel tamo kokba sqajqa mareb

²⁰ Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel nanço ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nanço ai a sinğa pulutosıqa Yesus minjej, "O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?"

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni inği kiye qa merbqam?" Onaqa a na Yesus minjej, "Mondoñ ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo anğro aiyel endi nanği ino banq woq ino banq qonanq di awoqab."

²² Onaqa Yesus na kamba nanği aiyel endegsi minjrej, "Anjam ninği merbonub di aqa utru ninği geregere poingosai. E jaqatın koba oqai. Jaqatın di ya uge uyo bul. Jaqatın e oqai di ninği aiyel dego oqa kere e?" Onaqa nanği na minjeb, "Od, aqo aiyel oqa kere."

²³ Onaqa Yesus na olo nanği aiyel minjrej, "Bole, jaqatın e oqai di ninği dego oqab. Ariya tamo yai nanği ijo banq woq ijo banq qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanği ijo Abu na giltnjrej qaji nanği segi ijo banq woq ijo banq qonanq di awoqab."

²⁴ Yesus aqa anğro 10 nanço ñamdamuq di was aiyel nanği na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanği aiyel qa njirinjeb.

²⁵ Onaqa Yesus na aqa anğro 10 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Ninği qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanği nanço segi ñam soqtoqnsib tamo unğasari nanği njirin na taqatnjreqñub.

²⁶ Ariya kumbra di nunğoq di saiğ. Nunço ambleq di anğro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunço wau tamo soqñem. Osim a ñam ti sqas.

²⁷ Nunço ambleq di anğro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunço kanğal tamo soqñem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.

²⁸ E Tamo Anğro. Ninği ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo unğasari nanği wauetnjreqñum. E deqa bem. Tamo unğasari nanği e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi ñambale uratosiy tamo unğasari gargekoba nanği elenqai."

Yesus na tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği boletnjrej

²⁹ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsıqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeqñabqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus dauryosib koba na aiyoqñeb.

³⁰ Aiyeqnaabqa tamo aiyel nam qandimnjro qaji nanqi gam qalaq di awesosibqa anjam endegsis queb, "Yesus a beqnu." Nanqi degsis qusibqa tulan lelenosib mareb, "O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame."

³¹ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyeqneb qaji nanqi na nanqi aiyel njirinjrsib minjreb, "Ninqi lelenkobaaib. Kirioiy." Degsis minjrnabqa nanqi aiyel kiriosai. Nanqi olo tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, "O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame."

³² Onaqa Yesus a tigelosiqqa nanqi aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "E ninqi aiyel kiyerngwajqa deqa ninqi e qa lelenoqnaq?"

³³ Onaqa nanqi aiyel na minjeb, "O Tamo Koba, aqo aiyel olo nam poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa lelenoqnam."

³⁴ Onaqa Yesus a nanqi aiyel qa dulosiqqa aqa ban waiyosiq nango namdamu ojetnjrej. Ojetnjrnaqa nanqi aiyel nam poinjrnaga sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

21

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib aisis Jerusalem jojomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qarinjrsiqqa minjrej,

² "Ninqi aisis qure bei jom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontnjronub unub di unjraqab. Unjrsib sil palontosib titjrsib joqsib boiy.

³ Ninqi sil palontoqnaabqa tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ninqi kiyaga donki aiyel nango sil palonteqnub?' Degsi nenemngimqa ninqi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.' Yimqa a na donki aqa du wo nanqi qarinjrim ijoq bqab."

⁴ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

⁵ "Ninqi na Saion qure nanqi endegsis minjriy, 'Ninqi uniy. Nunjo Mandor Koba a nunjoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjin saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.' "

⁶ Onaqa Yesus aqa angro aiyel nanqi aisis anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb.

⁷ Osib nanqi donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nango segi gara jugo piqtosib donki aiyel nango quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiqqa quraq di awoej.

⁸ Awoonaqa donki aiyel nanqi walwelosib aiyeqnaabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi belejosib nango segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanqi nanuq dena nam banqa ginjenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb.

⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanqi ti bunuoqneb qaji nanqi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, "O Devit aqa Njiri, iga ni qa tulan areboleboleiqneqnu. Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa nam tulan soqtoqnaqom." Tamo ungasari nanqi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹⁰ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaqa tamo ungasari kalil nanqi a unsibqa tulan prugugetosib segi segi maroqneb, "Tamo endi yayio?"

¹¹ Degsis mareqnaabqa tamo ungasari qudei Yesus dauryosib aiyeqneb qaji nanqi na kamba minjreb, "Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu."

Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej

¹² Onaqa Yesus a walwelosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiqqa nam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanqi winjrnag jaraiyeb. Tamo qudei nanqi silali piloqneb. Qudei nanqi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nango jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanqi dego winjrnag jaraiyeb.

¹³ Nanqi kalil jaraiyeqnaabqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsis nenjrenyeb unu, 'Ijo tal endi pailyqajqa tal.' Ariya ninqi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nango tal bulqo."

¹⁴ Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo nam qandimnjro qaji ti tamo singa qandamnjro qaji ti nanqi aqa areq beqnaabqa a na nanqi kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa angro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan lelenoqnsib minjoqneb, "O Devit aqa Njiri, iga ni qa tulan areboleboleiqneqnu." Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi angro du du nango anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb.

¹⁶ Osib Yesus minjeb, "Angro du du nanqi lelenoqnsib anjam mareqnaab di ni queqnum e?" Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Od, e nango anjam queqnum. Ariya anjam bei nenjrenq

di unu qaji di ningi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, 'O Abu, angro du du ti angro mom ti nanji ino ñam soqteqñub.' "

¹⁷ Yesus a nanji degsi minjrsiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di ñeiej.

Yesus a qura minjei, "Ni olo bunu geitqasai"

¹⁸ Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiqqa Jerusalem aiyocnsiqqa gamq di a mamyej.

¹⁹ Mamyonaaqa ñam atsiqa qura banqa ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banqa segi sonab unej. Unsiqa qura di minjei, "Ni olo bunu geitqasai." Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

²⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa kumbra di unsibqa tulan pruguetosib Yesus nenemyeb, "Qura di kiyersi urur laosiq moiqa?"

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole merngwai. Ningi Qotei qa nungo areqalo sinjilatosis nungo areqalo aiyeltqasai di ningi dego qura minjibqa a laosim moiqa. Qura segi sai. Ningi mana kobaquja endi dego minjqab, 'Ni tigelosim yuwalq aye.' Minjibqa a nungo anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqa.

²² Deqa ningi Qotei qa nungo areqalo sinjilatosis inji bei qa pailyqab di ningi inji di oqab."

Juda nanji na Yesus nenemyeb, "Ni sinjila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?"

²³ Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontocnej. Onaqa Israel nanjo gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, "Ni iga merge. Ni sinjila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinyej deqa ni bosim wau endi yeqnum?"

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinyonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai.

²⁵ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaq bosiqqa tamo ungasari nanji yansjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?"

Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, "Iga Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qarinyej,' degsi minjqom di a iga mergwas, 'Kiyaaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?'"

²⁶ Ariya iga minjqom, 'Tamo bei na Jon qarinyej,' degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanji mareqñub, 'Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Deqa iga nanji ulainjronum."

²⁷ Nanji degsib qairosib olo Yesus minjeb, "Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai." Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinyonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai."

Yesus a yawo anjam bei marej

²⁸ Osiqa Yesus a olo Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji endegsi minjrej, "Ningi kiyersi are qalonub? Tamo bei aqa njiri aiyel soqñeb. Bati bei a aqa njiri matu aqaq bosiqqa minjei, 'O ijo angro, ni gilsim ijo inji wauq di wauame.'

²⁹ Onaqa aqa njiri matu na minjei, 'Sai. E wauqa uratonum.' Degsi aqa abu saidyosiqqa bunuqna areqalo bei osiqa gilsiq wauetej.

³⁰ Onaqa abu a aqa njiri yala aqaq bosiqqa minjei, 'O ijo angro, ni gilsim ijo inji wauq di wauame.' Onaqa aqa njiri yala na minjei, 'Od, Abu, e wauqai.' Degsi aqa abu odyosiqqa ariya a wauosai. A lanja talq di soqnej.

³¹ Deqa ningi na merbiy. Angro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?" Onaqa nanji na kamba Yesus minjeb, "Niri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej."

Nanji degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, "E bole merngwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanji na ningi bunjosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanji elenosim nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqa.

³² Di kiyaaqa? Jon yansjro qaji a nungoq bosiqqa Qotei aqa kumbra bole ningi osorngonaaqa ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanji Jon aqa anjam geregere quieteb. Quetonab ningi di unsibqa ariya ningi olo are bulyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego."

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanji degsi minjrsiqqa olo endegsi minjrej, "E ningi yawo anjam bei merngit ningi quiy. Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqqa jen qosej. Qoso koboonaqa menin qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil getimqqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanjo banq di aqa wau uratetnjrsiqqa sawa isaq gilsiq di soqnej.

³⁴ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo qudei nanngi qarinnjrnaqa wau taqato tamo nanngoq aisis minjreb, 'Wau lanja a na iga qarinqwo bonum. Deqa ningi wain gei egibqa iga na osi gilqom.'

³⁵ Degsi minjnabqa nanngi na nanngi ojelenosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei meninj na qalnab moiyej.

³⁶ Onaqa wau lanja a di qusiqa olo aqa kanjal tamo gargekoba nanngi qarinnjroqnej. Qarinnjreqlaqa aiyeqnab nanngi dego nūmoqneq.

³⁷ "Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'E ijo segi angro qujai qarinyit aiqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quietqab.' Degsi are qalsiqa aqa segi njiri qarinyonaq aiyej.

³⁸ Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bgo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.'

³⁹ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej.

⁴⁰ Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqas? Nijngi na merbiy."

⁴¹ Onaqa nanngi na minjeb, "Wau lanja a bosimqa tamo uge nanngi di tulanj ugeugeinjrism padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjrism tamo qudei nanngo banq di uratet-njrimqa nanngi na kamba wau taqatosib wain gei melioqnmqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnqab."

⁴² Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, "Qotei aqa anjam bei unu. Nijngi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeq.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal sinjalatqajqa deqa tigeltej.

Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

"Tal ai di tulanj bolequja." "

⁴³ Deqa e ningi endegsi mernjwai. Qotei a nanngo Mandor Koba sosim ningi taqatnjwajqa uratosim ningi taqal breinjwas. Osim olo tamo ungasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji nanngi elenosim nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrjas. Nanngi gei bole atobuleqnuq deqa Qotei na nanngi taqatnjrjas.

⁴⁴ Tamo ungasari ululojosib tal ai quraq aiqab qaji nanngi di tal ai dena nanngo tanu ginjenyqas. Ariya tal ai di ulonjosim tamo ungasari qudei nanngoq asim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrjas."

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanngi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanngo jejamuq di une qametnjrej.

⁴⁶ Nanngi degsib qalieosib deqa nanngi Yesus ojqa mareb. Ariya nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrrib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyaqqa? Tamo ungasari kalil nanngi maroqneq, "Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

22

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹ Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej,

² "Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa njiri unja ban ojqa bationaqa maruro atej dego kere.

³ A maruro atsiqa aqa kanjal tamo qudei qarinnjrnaqa nanngi gilsib tamo ungasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji nanngi metnjreb, 'Nijngi boiy.' Onaqa nanngi bqa asginjrej.

⁴ Asginjrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kanjal tamo qudei olo qarinnjrnsiqa minjrej, 'Nijngi gilsib tamo ungasari e ijo maruro unqa minjrem qaji nanngi olo endegsib minjriy, "Nijngi quiy. Mandor a ingi ingi kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole nūmsiqa goiqo. Deqa ningi asgingaiq. Nijngi bosib aqa maruro uniy." O kanjal tamo, ningi gilsib nanngi degsib minjriy.'

⁵ "Onaqa nanngi gilsib tamo ungasari nanngi di minjreb, 'Nijngi boiy.' Minjnabqa nanngi kalil bqa asginjrej. Bei a ulanosiqa aqa ingi wauq gilej. Bei a ulanosiqa aqa silali wauq gilej.

⁶ Qudei na kanjal tamo nanngi di ojelenosib ugeugeinjrrib nūmnab morenjeq.

⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo nanngi qarinnjrnaqa gilsib tamo nanngi kanjal tamo nūmeq qaji nanngi kamba nūmekriteb. Osib nanngo tal ingi ingi kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ "Onaqa mandor a olo aqa kanjal tamo qudei qarinnjrnsiqa minjrej, 'Ijo angro aqa unja ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo ungasari e nami ijo maruro unqa

minjrem qaji nanği bqa asginjrej. Nanği tamo unğasari bolesai deqa nanği ijo maruro unqa keresai.

⁹ Deqa ninği gilsib gamq di tamo unğasari laña lanaj nanği turosib metnjrib ijo maruro unqa beb.'

¹⁰ Onaqa nanği gilsib gamq di tamo unğasari gargekoba bole ti uge ti nanği turosib metnjrnabqa nanği kalil maruro unqajqa bosib koroonabqa tal tamo na maqeğ.

¹¹ "Onaqa mandor a na tamo unğasari nanği di unjrqa marsıqa tal miligiğ gilej. Gilsiq nam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjeğ,

¹² 'O was, ni kiyaaqa maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.' Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqa keresaiyonaqa laña kiriesoqnej.

¹³ Onaqa mandor a na aqa kanğal tamo nanği minjrej, 'Ninği na tamo di sinğa ti banj ti tontetosib oqeğ waiyibqa sawa ambruğ di soqnem. Sawa dia tamo nanği akamkobaoqnsib pailoqnsib nanğo jaqatınj qa qalagei anjam atoqnqas.' "

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Ninği quiy, "Qotei a tamo tulanj gargekoba nanği metnjreqnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu."

"Iga Sisar takis yqom e?"

¹⁵ Onaqa Farisi nanği gilsib nanği anjam kiye Yesus nenemyib a anjam grotim qusib a ojqajqa deqa qairoqneb.

¹⁶ Qairosib anjam kereonaq nanğo anğro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarınjnrbab Yesus aqa areğ bosib minjeb, "O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaiqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum.

¹⁷ Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"

¹⁸ Onaqa Yesus a nanğo areqalo uge di poiyonaqa minjrej, "Ninği gisanj tamo. Kiyaaqa ninği e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanbeqneb?

¹⁹ Ninği meniñ silali bei osorbiy." Degsi minjrnaqa nanği meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej,

²⁰ "Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?"

²¹ Onaqa nanği na minjeb, "Di Sisar aqa." Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy."

²² Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulanj prugugeteb. Osib nanği Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

²³ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areğ beb. Sadyusi nanği mareqneb, "Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai." Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb,

²⁴ "O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, 'Tamo bei a moiymqa aqa nğanj anğro saiqoji soqnmınqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro nambabtetqas.' Moses a nami degsi marej.

²⁵ Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanğ was matu a unja osiqa moiyej. A anğro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di ej.

²⁶ Osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qobul di osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Was 7 kalil nanği unja qujai di osib moreneğ. Nanği anğro saiqoji.

²⁷ Nanği kalil morenonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej.

²⁸ Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelobatıamqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa unja di a yai aqa nğanj tinjınj sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği unja qujai di eb."

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam nenğrenq di unu qaji di aqa damu ninği poingosai. Qotei aqa sinğila dego ninği poingosai. Deqa ninği anjam grotonub. Grotosib ağı nenembonub.

³⁰ Mondonj tamo unğasari nanği subq na tigelosibqa nanği unjatqasai. Nanği tamotqasai. Nanği lanj anğro bul lanja sqab.

³¹ "Ninği quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiğ ninği merıjeğ. Di ninği sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej,

³² 'E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.' Qotei a degsi marej deqa iga qalioneum, Qotei a tamo moreño qaji nanğo Qotei sai. A tamo nambile so qaji nanğo Qotei."

³³ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulanj prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulanj bolequja?

³⁴ Yesus a Sadyusi nanği anjam degsi minjrnaqa nanği na kamba olo anjam bei minjqa keresainjrej. Onaqa Farisi nanği deqa qusib olo Yesus aqa areq beb.

³⁵ Nanğo ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiq Yesus gisanğyosiq nenemyej,

³⁶ "O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buñnjrejunu?"

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, "Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. 'Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti kalil a yekritime.'

³⁸ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil buñnjrejunu.

³⁹ Ariya dal anjam deqai bei dego mermqai. Dal anjam agiende. 'Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregerejnroqñime.' Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum.

⁴⁰ Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanğo anjam ti kalil keretosim dauryqam."

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

⁴¹ Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej,

⁴² "Ninği Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa ñiri?" Onaqa nanği na kamba minjeb, "Kristus a Devit aqa ñiri."

⁴³ Onaqa Yesus na olo minjrej, "Devit a nami marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu sinğilatetonaqa a endegsi marej,

⁴⁴ "Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

"Ni ijo bañ woq endi awo.

Awesoqñimqa e ino jeu tamo kalil nanği eleñsosi ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatnjroqñam."

⁴⁵ Ninği uniy. Devit a marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?"

⁴⁶ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanği olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

23

Juda tamo kokba nanği kumbra uge uge yoqneb

¹ Onaqa Yesus na olo aqa anğro nanği ti tamo unğasari kalil nanği ti endegsi minjrej,

² "Dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ninği merngeqñub.

³ Deqa anjam kalil nanği na merngeqñub qaji di ninği qusib dauryoqñiy. Ariya kumbra nanği yeqñub qaji di ninği dauryaib. Nanği anjam maroqñsib ariya nanği segi anjam di dauryosaieqñub.

⁴ Nanği gulbe kokba tamo unğasari nanği enjreçnab qoboiyoqñsib unub. Ariya nanği olo tamo unğasari nanğo gulbe di qoboiyetnjrosaeqñub.

⁵ Kumbra kalil nanği yeqñub qaji di tamo unğasari nanği unoqñsib nanğo ñam soqtet-njrçajqa deqa yeqñub. Nanğo kumbra bei agiende. Nanği Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nenğrenjoqñsibqa lopo miligiq di jigelenoqñsib nanğo lanjaq di gara ñenği na qoseqñub. Osib nanğo gara jugo mutuq di gara burbur nenğren ti wala bole bole tonteqñub.

⁶ Nanği goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nanğo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreçnu.

⁷ Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanğo ñam soqtqñsib bañ ojetnjrçajqa deqa areboleboleinjreçnu. Tamo unğasari nanği na 'O Qalie Tamo Koba' degsib minjroqñ-qajqa deqa ti nanği areboleboleinjreçnu.

⁸ "O ijo anğro, tamo qudei na ninği 'O Qalie Tamo Koba' degsib mernğaib. Tamo qujai a segi nunğo Qalie Tamo. Ninği kalil was.

⁹ Mandamq endi ninği na tamo bei endegsib minjaib, 'O Abu.' Tamo qujai a segi nunğo Abu. Agi a lan qureq di unu.

¹⁰ Tamo qudei na ninği endegsib mernğaib, 'O Gate Koba.' Tamo qujai a segi nunğo Gate Koba. Agi e Kristus.

¹¹ Nunğo ambleq di anğro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunğo wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas.

¹² Tamo kalil nanğo segi ñam soqtetqñub qaji nanği Qotei na olo ñam aguq atetnjrças. Ariya tamo kalil nanğo segi ñam aguq ateqñub qaji nanği Qotei na olo ñam soqtetnjrças."

Yesus a Juda tamo kokba nanğo kumbra uge qa marej

¹³ Osıqa Yesus a olo marej, "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninği gisanğ tamo. Deqa ninği tulan padalougetqab. Ninği anjam maro aiyelteqñub. Agi tamo unğasari nanği lan

qureq oqwjajqa gam itqa mareq nabqa ningi na olo gam getetetnjreqnub. Ningi segi lan qureq oqwjajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanqi dego lan qureq oqwjajqa gam itqa yeqnab ningi na gam getetetnjreqnub.

¹⁴ O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteq nub. Agi ningi unja qobul nanqi gisan njroqnsibqa nanqo tal ti ingi ingi ti lanja yainjreqnub. Osib tamo ungasari nanqi na ningi nunqsib nunqo ñam soqtetjgwajqa deqa pailyo olekokba yeqnub. Deqa mondonj Qotei na tamo nanqi peginj rqa batiamqa a na ningi awai tulan uge engwas.

¹⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteq nub. Agi ningi na tamo qujai segi ningi daurnjgwa maroqnsib sinqa na kiyi qobun na kiyi sawa sawa kalil keretoqnsib laq nub. Ariya tamo qujai di a ningi daurnjgwas di a na ningi bunqosim tamo tulan ugedamu sqas. Deqa a ningi qa namoosim torei ñamyuwoq aigas.

¹⁶ “Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nanqi gam osornj rqa keresai. Agi ningi mareq nub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra tal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilataqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilataqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi deqsis mareq nub.

¹⁷ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi tulan nanari. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole kiyi atra tal aqa gol a tulan bole kiyi? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego ingi bole.

¹⁸ Ningi endegsis mareq nub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilataqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanqo ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilataqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi deqsis mareq nub.

¹⁹ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyi atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanqi tulan bole kiyi? Od, atra bijal a tulan bole. Ariya atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanqi dego bole kalil.

²⁰ Deqa ningi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra bijal ti ingi ingi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nanqi ti nanqo ñam na anjam singilatqas.

²¹ Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nanqo ñam na anjam singilatqas.

²² Tamo bei a lan qure aqa ñam na anjam singilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nanqo ñam na dego anjam singilatqas.

²³ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteq nub. Agi ningi dal anjam kiñilala segi dauryeq nub. Ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeq nub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateq nub. Agi ningi kumbra bole bole dauryqa asgingeqnu. Ningi tamo nanqi qa dulosaieq nub. Ningi Qotei qa nunqo areqalo singilatosaeq nub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeq nub. Deqa e ningi endegsi mernjgwei. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

²⁴ Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nanqi gam osornj rqa keresai. Agi ningi qui uyqa oqnsib añañig kiñilala quiq di sonaqa unqnsib taqal ateq nub. Ariya kamel a quiq di sonaqa ningi unosaieq nub. Qoqi uyeq nub.

²⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteq nub. Agi ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseq nub. Ningi miligi yansosaieq nub. Dego kere ningi baban na tamo bole. Ariya nunqo are miligi bajin kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu.

²⁶ O Farisi ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi endegsiy. Ningi mati ya gamban ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

²⁷ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteq nub. Agi ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ñam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu.

²⁸ Ningi sub di bul. Deqa tamo ungasari nanqi na ningi nunqoqnsib mareq nub, ningi tamo bole. Ariya nunqo are miligi gisan kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteq nub. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nanqo sub gereiyeqnsib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nanqo sub walateq nub.

³⁰ Ariya ningi olo endegsib mareqñub, 'Iga nami soqñem qamu iga gago moma nanği ti heterosim Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumosai qamu.' Di gisanj koba. Ningi nunjo moma nanği ti areqalo qujai.

³¹ Ningi mareqñub, 'Gago moma.' Nunjo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqñub, 'Tamo nanği na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumoqñeb qaji nanjo anğro agi iga.'

³² Ningi degsib marobuleqñub. Deqa unğum. Nunjo moma nanjo kumbra uge di ningi na olo keretosib yoqñiy.

³³ Ningi amal uge bul. Deqa mondonj Qotei a nunjo une qa mernğsim ningi ñamyuwoq di breinjwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴ "Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nanği ti Qotei aqa powo tamo nanği ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nanği ti qarinjñroqñit nunjoq boqñqab. Boqñibqa ningi na nanği qudeci ñumoqñsib moiyoñjroqñqab. Osib nanği qudeci ñamburbasq di gaintñjrqab. Osib nanği qudeci ojelenosib nunjo Qotei tal miligiq di kumbainjñroqñqab. Osib nanği qudeci teteinjribqa nanği jaraiyosib qure bei beiq giloqñqab.

³⁵ Ningi nanği degnjroqñibqa bati deqa Qotei a nunjo moma nanjo une kalil osim nunjo jejamuq di atelenqas. Nunjo moma nanjo une agiende. Nanği na tamo unğasari kumbra bole bole yoqñeb qaji nanği ñumoqñeb. Nanjo une di agi nanği nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib Berekia aqa ñiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nunjo jejamuq di atelenqas.

³⁶ E bole mernğwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği enjrqas."

Yesus a Jerusalem nanği qa dulej

³⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumoqñsim moiyoñjreğnum. Osim tamo unğasari Qotei na inoq qarinjñreğnu qaji nanği meniñ na ñumeqñam moreñeqñub. Bati gargekoba e ino anğro nanği tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqñam ningi saideqñub.

³⁸ Deqa ningi quiy. Qotei a nunjo atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas.

³⁹ Deqa e ningi endegsi mernğwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondonj e olo lanj qureq na boqñitqa ningi e nubsib marqab, 'Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulanj geregereiyeqñu.'

24

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa anğro nanği na aqa areq bosib atra tal osoryeb.

² Osoryonab Yesus na minjrej, "E bole mernğwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulanj niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab."

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsic goqe di awesonaqa aqa anğro nanği aqa areq bosib lumu nenemyeb, "Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa laqñimqa ni olo lanj qureq na boqñim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, 'Bati di jojomoq?'"

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi geregere ñam atoqñiy. Tamo qudeci na ningi gisanjo uge.

⁵ Bunuqna gisanj tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqñsib tamo unğasari nanği endegsib minjroqñqab, 'E Kristus.' Degsib tamo unğasari tulanj gargekoba nanği gisanjñroqñqab.

⁶ Bunuqna sawa bei bei qaji nanği an na qotokobaqñqab. Ningi deqa quşib ulaaib. Qotei a nami marej, 'Kumbra di brantqas.' Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.

⁷ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor qudeci nanği tigeloqñsibqa mandor qudeci nanği qoto itñjroqñqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti inji saio bati dego brantelenqas.

⁸ Kumbra kalil di unja anğrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ "Bati deqa nanği na ningi ojelenoqñsib jaqatin ti gulbe ti enjoqñqab. Osib ningi qudeci luñgsib moiyoñğwab. Ningi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanği ningi qa tulanj ugeoqñsib jeutñgoqñqab.

¹⁰ Bati deqa tamo unğasari gargekoba e qa nanjo areqalo siñglato qaji nanği ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanjo segi was nanği ojelenoqñsib tamo uge nanjo banj di atoqñqab.

¹¹ Gisan tamo tulan gargekoba nanği boqnsib ijo segi tamo unğasari nanği endegsib minjroqñqab, 'E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Degsib nanği gisanjnroqñqab.

¹² Kumbra uge deqaji tulan kobaoqñimqa tamo gargekoba nanği qalaqalaiyo kumbra uratoqñqab.

¹³ Ariya ninği ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ninği elenqas.

¹⁴ Ijo wau tamo nanği sawa sawa kalil keretoqñsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqñqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanžo Mandor Koba sqas."

Ninği tulan ugedamu brantqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, "Diño batiamqa ninği tulan ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim ninği unqab. Ninği ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas." E Matyu. Tamo unğasari ijo anjam endi sisiyeqñub qaji nanği geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole.

¹⁶ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, "Ninği ninği ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe.

¹⁷ Tamo unğasari tal meq di unub qaji nanği jaraiqa oqñsib ninği ninği oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanği jaraiyoqujatebe.

¹⁸ Tamo unğasari wauq di unub qaji nanği jaraiqa oqñsib nanžo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe.

¹⁹ Bati deqa urja gumanñ ti urja anğro mom ti jaraiyo banğioqñsib gulbe koba oqab.

²⁰ Deqa ninği endegsib pailyoqñiy, 'Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.'

²¹ Ninği degsib pailyoqñiy. Di kiyaya? Bati deqa tamo unğasari nanği gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaiocnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosı bosıq agi bini unum. Bunuqna lanja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

²² Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unğasari kalil nanği padalekriqñqab. Aqa segi tamo unğasari nami giltjnrej qaji nanği padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²³ "Bati deqa tamo qudei na mernğwab, 'Ninği uniy. Kristus bqo agiende' o 'Kristus bqo agide.' Degsib mernğibqa ninği nanžo anjam quetjnraib.

²⁴ Tamo qudei nanği bosib gisanjosib marqab, 'E Kristus.' Qudei marqab, 'E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Degsib maroqñsib manwa kokba babtoqñqab. Nanžo manwa dena nanği na tamo unğasari kalil areqalo niñaqyetenjroqñqab. Osib Qotei aqa segi tamo unğasari nami giltjnrej qaji nanği dego areqalo niñaqyetenjraqaja wauoqñqab.

²⁵ "Ninği quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna mernğonum.

²⁶ Deqa tamo qudei na ninği endegsib mernğwab, 'Ninği uniy. Kristus bqo agi wadaw sawaq di unu.' Degsib mernğibqa ninği nanžo anjam di dauryosib wadaw sawaq gilaib. Tamo qudei na ninği mernğwab, 'Kristus bqo agi talq di unu.' Degsib mernğibqa ninği nanžo anjam quetjnraib.

²⁷ Ninği qalie, kola minjaleqnaqa lan kalil suwanjeqñu. Dego kere e Tamo Anğro lan qureq na boqñitqa tamo unğasari kalil nanği e nubqab.

²⁸ "Tamo nanžo jejamu qusaqñu qaji sawa dia qal nanği koroqab."

Tamo Anğro a singila ti rianñ ti bqas

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, "Gulbe kalil di nanžo bati koboamqa senj ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanği lan goqe na ululoñosib mandamq aiyelenqab. Lan goqe dia ninği ninği kalil renğinyelenqab.

³⁰ Bati deqa e Tamo Anğro bqai. Ijo toqor a lan goqe dia brantimqa tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği e qa akamugetqab. E singila ti rianñ ti lanbıq na boqñit tamo unğasari kalil nanği e nubqab.

³¹ Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lan anğro nanği qarijnjritqa nanği sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo unğasari nami giltjnrej qaji nanği lan utru utruq na koroinjraqab."

Ninği qura qa yawo anjam dena poinjgem

³² Osiqa Yesus a olo marej, "E na qura qa yawo anjam ninği mernğitqa dena poinjwas. Qura banqa qalsim olo ñalğuyoqñimqa ninği unsib qalieqab, 'Sen aqa bati jojomqo.'

³³ Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, 'Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.'

³⁴ E bole mernğwai. Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil moreñosaisoqñibqa kumbra kalil endi brantelenqas.

³⁵ Lanj ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lanj angro nanji qaliesai. E Qotei aqa Njiri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³⁷ Noa aqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra degyoqnqab.

³⁸ Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nanji inji ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenjoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilej.

³⁹ Mandam ya maqosim nanji padaltnjrqas nanji deqa qaliesai. Nanji lanja nanari soqneb. Sonabqa gulbe di nanjoq di brantej. Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanji nanari deqsib sqab.

⁴⁰ Tamo aiyel wau qujaiq di inji yagoqnbqqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

⁴¹ Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyobnbqqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

⁴² Deqa ninji geregere nam atiy. E nunjo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ninji qaliesai.

⁴³ Ninji are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyey qamu.

⁴⁴ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ninji qaliesai. E bosiy ninji prugtngaim deqa ninji geregere nam atoqnsib e qa tarinjoqnsib soqniy.”

Tamo yai a kanjal tamo bole?

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Kanjal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanjal tamo kalil nanji geregere taqatnjroqnsimqa nanjo inji uyqajqa batioqnmqa inji anainjroqnsim soqne.’

⁴⁶ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yey qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulan areboleboleiyqas.

⁴⁷ Deqa e bole merjgwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yey deqa tal lanja na aqa inji inji kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnas.

⁴⁸ Ariya kanjal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’

⁴⁹ Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo qudei a ombla wauo qaji nanji lanja lanja kumbainjroqnas. Osim wain uyo tamo qudei nanji joqsim koba na inji ti wain ti uyoqnsib nanarioqnqab.

⁵⁰ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas.

⁵¹ Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisan tamo nanjo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nanji tulan akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatinj qa qalagei anjam atoqnas.”

25

Dunjenje 10 nanjo yawo anjam

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunjenje 10 nanjo kumbra sigitejunu. E deqa ninji sainjgwai. Tamo bei a unja ban oje. A unja ban ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunjenje 10 nanji a ombla gilqa marsib nanjo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tarinjoqneb.

² Dunjenje 5 nanji nanari. Dunjenje 5 nanji powo ti.

³ Dunjenje nanari nanjo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nanji lam ya bei o ti aiyosai.

⁴ Dunjenje powo ti nanji nanjo lam osibqa lam ya jalinjaq di qamsib o ti aiyeb.

⁵ Ariya tamo a unja ban ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyey. Deqa dunjenje 10 nanji gamq di a qa tarinjosib sonabqa urnamjnraqa njerejeb.

⁶ ‘Njerejesonabqa qolo jige tamo qudei nanji maosib mareb, ‘Tamo unja ban ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ninji tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’

⁷ Onaqa dunjenje 10 nanji tigelosib nanjo lam gereiyeb.

⁸ Gereiyobnsibqa dunjenje nanari nanji na dunjenje powo ti nanji minjreb, ‘Ningi lam ya kiñala egiy. Gago lam ya saiqo deqa mosoqa laqnu.’

⁹ Onaqa dunjenje powo ti nanji na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ningi qa ti keresai. Deqa ninji olo sumsib nunjo segi lam ya awaiyiy.’

¹⁰ Onaqa dunjenje nanari 5 nanji tigelosib lam ya awaiyiqajqa sumeqnabqa tamo di a unja ban ojqa sawaq gilqonej. Gileqnaqa dunjenje powo ti nanji nami nanjo lam

gereiyosib soqneb deqa nanği na tamo di dauryosib unğa bañ ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiğ gilekritisib siran kabuteb.

¹¹ “Sokiñalayonaq dunğerğe nanari nanği tal meğ di brantosib maosib tamo di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.’

¹² Onaqa a na kamba minjrej, ‘E bole mernğwai. E niñgi qaliesai.’ ”

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Değo kere niñgi geregere ñam atsib soqniy. Di kiyaqa? Ijo bçajqa bati niñgi qaliesai deqa.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isağ gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osiqa aqa kañğal tamo nanği koroinjrsiqa nanği na aqa silali taqatqa minjrsiq nanğo bañq di uratetnjrej.

¹⁵ A na aqa kañğal tamo nanğo segi segi siñgila pegiyetnjrsiqa nanği wau yçajqa kere dego silali pupoiyosiq a enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isağ gilsiq di soqnej.

¹⁶ Sonaqa kañğal tamo 5,000 kina ej çaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej.

¹⁷ Kañğal tamo 2,000 kina ej çaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej.

¹⁸ Ariya kañğal tamo 1,000 kina ej çaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamç di sub bogsıqa sub miligiğ di ulitonaq soqnej.

¹⁹ “Bati olekoba yala kobonaqa tamo koba a olo puluosi bosıqa aqa kañğal tamo nanği wauqa silali enjrej çaji di metnjrej. Metnjrnaqa nanği aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem çaji dena niñgi waueb olo silali di osorbıy.’

²⁰ Onaqa kañğal tamo 5,000 kina ej çaji a na 5,000 kina bei osi bosıqa aqa tamo koba minjrej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami çaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’

²¹ Onaqa aqa tamo koba a na minjrej, ‘Ni kañğal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino bañq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²² “Onaqa kañğal tamo 2,000 kina ej çaji a bosıqa aqa tamo koba minjrej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem çaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.’

²³ Onaqa aqa tamo koba a na minjrej, ‘Ni dego kañğal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino bañq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²⁴ “Onaqa kañğal tamo 1,000 kina ej çaji a bosıqa aqa tamo koba minjrej, ‘O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo ñirin ani. Tamo qudei nanği inği yageqnaq melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanği saga yago breiyeqnaq boleeqnaq ni segi na koroiyoqnsim uyeqnum.

²⁵ Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem çaji di osi gilsimqa mandamç di sub bogsim sub miligiğ di ulitonam soqnej agiende.’

²⁶ “Onaqa aqa tamo koba a na minjrej, ‘Ni kañğal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanği inği yageqnaq melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanği saga yago breiyeqnaq boleeqnaq e segi na koroiyoqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.

²⁷ Deqa ni kiyaqa ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem çamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo çamu turtosim onum çamu.’

²⁸ Degsi minjsiqa aqa kañğal tamo qudei nanği minjrej, ‘Niñgi 1,000 kina di yayiosibqa kañğal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu çaji di olo yiy.

²⁹ Niñgi degyiy. Di kiyaqa? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu çaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanğa sqas.

³⁰ Deqa niñgi na aqa kañğal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruç di soqnem. Sawa dia nanği akamkobaoqnsib pailoqnsib nanğo jaqatın qa çalagei anjam atoqnqas.’ ”

Mondonj Tamo Anğro a bosim tamo unğasari kalil nanği peginjraqs

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondonj e Tamo Anğro ñam kobaquja oçai. Osiy lanğ anğro kalil nanği joqsıy mandamç aisıy ijo segi awo jaram kobaq di awesçai.

³²⁻³³ Awesoqnıt sawa bei bei çaji kalil nanği bosib ijo ulatamuç di koroabqa e na nanği peginjraqai. E na nanği qudei ijo bañ woq di atelenjosıy olo nanği qudei ijo bañ qonanq di atelençai. Wagme taqato tamo nanği na kaja ti meme ti nanği peginjreqnub dego kere.

³⁴ Osiy tamo unğasari ijo bañ woq di unub çaji nanği endegsi minjraqai, ‘Ijo Abu a niñgi qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunğo Mandor Koba sosim niñgi taqatıgıwajqa gam gereiyetıgıej. Deqa niñgi ijoq habqa ijo Abu na niñgi taqatıgıwas.

³⁵ Di kiyaaqa? E mambonaqa ninği na e inği anaibeb. E ya qarbonaqa ninği na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa ninği na e osib nungo talq di gereibeb.

³⁶ E gara saiqoji sonamqa ninği na gara tigetbeb. E maibonaqa ninği na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ninği na bosib e gereibeb.'

³⁷ "E na tamo unğasari ijo ban woq di unub qaji nanği degsi minjritqa nanği e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inği anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem?"

³⁸ Bati gembu ni yaun tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem?

³⁹ Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?"

⁴⁰ "Nanği e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, 'E bole mernğwai. Ninği na ijo was ñam saiqoji unub qaji nanği geregereinjroqneb di agi ninği e dego gereiboqneb.'

⁴¹ "Ariya e na tamo unğasari ijo ban qonañq di unub qaji nanği endegsi minjrqai, 'Ninği tamo unğasari tular ugedamu. Deqa ninği jaraiyyi. Jaraiyosib aisib ñamyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lanğro nanği ti dia sqab. Qotei a nami ñamyuwo di nanği gereiyetnjrej.

⁴² Deqa ninği ñamyuwo deq aiyiy. Di kiyaaqa? E mambonaqa ninği na e inği anaibosai. E ya qarbonaqa ninği na e ya anaibosai.

⁴³ E yaun tamo sonamqa ninği na e osib nungo talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa ninği na gara tigetbosai. E maibonaqa ninği na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa ninği na bosib e gereibosai.'

⁴⁴ "E na tamo unğasari ijo ban qonañq di unub qaji nanği degsi minjritqa nanği e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati gembu ni ya qarmej? Bati gembu ni yaun tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?"

⁴⁵ "Nanği e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, 'E bole mernğwai. Ninği na ijo was ñam saiqoji unub qaji nanği gereinjrosaiqneb di agi ninği e dego gereibosaiqneb.'

⁴⁶ E na nanği degsi minjrsiyqa nanngo awai uge enjrsiy breinjrit ñamyuwoq aiqab. Dia nanği bati gaigai jaqatin oqnsib sqab. Ariya tamo unğasari kumbra bole yeqnub qaji nanği ñambile gaigai sqab."

26

Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiqañqa gam ñamoqneb

¹ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaaqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej,

² "Ninği qalie, yori bati koba jojomqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nanği na e Tamo Anğro ojsib jeu tamo nango banq di atqab. Atibqa nanği na e ñamburbasq di lubib moiqai." Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnañqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

³ Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nango gate nanği ti gilsib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq di koroeb.

⁴ Koroosib endegsib nenemoqneb, "Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqtom?"

⁵ Osib mareb, "Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo unğasari nanği iga nugsib ñirinjosib qoto tigelto uge."

Uña bei a goren quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeeleñej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej.

⁷ Sosiqqa inği uyeqnaqa uña bei a goren quleq ti tular boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsiqqa osi bosiqqa Yesus aqa gateq di bilentej.

⁸ Onaqa Yesus aqa anğro nanği uña di aqa kumbra unsibqa ñirinjosib segi segi maroqneb, "Uña di a kiyaaqa goren di lanğa ñanğuiyqo?"

⁹ A goren di osiq tamo qudei enjrqo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo inği inği saiqoji nanği jeisi enjrqo qamu di kere."

¹⁰ Onaqa Yesus a nango areqalo di qaliesiqqa minjrej, "Ninği kiyaaqa uña di gulbe yeqnub? A kumbra bole ebqo.

¹¹ Tamo inği inği saiqoji nanği bati gaigai ninği ti sqab. Ariya e bati gaigai ninği ti sqasai.

¹² E moiqai. Moiyitqa e subq atqab. Uña di a e qa are qalsiqqa ijo jejamuq di goren bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo.

¹³ E bole mernḡwai. Bunuqna ijo wau tamo nanḡi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saooḡqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanḡo banḡ di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiq̄ atra tamo kokba nanḡoq̄ gilej. Judas a Yesus aqa anḡro 12 nanḡi deq̄aji bei.

¹⁵ A nanḡoq̄ gilsiq̄a minḡrej, “Niḡi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nunḡo banḡ di atqai?” Onaqa nanḡi na menin silali 30 yeb.

¹⁶ Yonab a gilsiq̄a a Yesus osim nanḡo banḡ di atqajqa gam ḡamoq̄neb.

Yesus aqa anḡro nanḡi ti yori bati aqa inḡi uyeḡ

¹⁷ Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyq̄ajqa Bati brantonāqa Yesus aqa anḡro nanḡi aqa areḡ bosib minḡeb, “O Tamo Koba, ni iḡa merge. Iḡa aisim tal q̄abia yori bati aqa inḡi inḡi gereiyetmonamqa ni inḡi uyq̄am?”

¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minḡrej, “Niḡi aisib q̄ure ambleq̄ di tamo bei itq̄ab. Itosib minḡij, ‘Q̄alie Tamo a marq̄o, ‘Ijo bati jojomq̄o. Deqa e ijo anḡro nanḡi koba na ino talḡ di awoosim yori bati aqa inḡi uyq̄om.’ ”

¹⁹ Onaqa Yesus aqa anḡro nanḡi q̄ure miligiq̄ aisib anjam kalil Yesus na minḡrej q̄aji degsib brantonab dauryosib inḡi inḡi kalil gereiyelenḡeb.

²⁰⁻²¹ Onaqa bilaq̄tonāqa Yesus aqa anḡro 12 nanḡi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inḡi uyoq̄nsibqa Yesus na nanḡi endegsi minḡrej, “E bole mernḡwai. Niḡi ijo anḡro 12. Nunḡo ambleq̄ dena anḡro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanḡo banḡ di atqas.”

²² Degsi minḡrnaq̄ q̄usibqa are tulanḡ gulbeinḡrnaqa segi segi Yesus nenemyoq̄neb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”

²³ Onaqa minḡrej, “Anḡro aq̄o ombla endego tabir qujaiq̄ di bem quiq̄ di tuḡteq̄num q̄aji a na e osim tamo qudei nanḡo banḡ di atqas.”

²⁴ Niḡi quiy. E Tamo Anḡro moiḡai. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nenḡrenḡyeb. Deqa unḡum. E anjam di dauryosiy moiḡai. Ariya anḡro e osim tamo qudei nanḡo banḡ di atqas q̄aji a tulanḡ padalougetq̄as. A nami ḡambabosai q̄amu di kere.”

²⁵ Onaqa Judas aḡi Yesus osim jeu tamo nanḡo banḡ di atqas q̄aji a na Yesus nenemyeḡ, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minḡej, “Od. Anjam aḡi ni na maronum.”

Yesus na aqa anḡro nanḡi bem ti wain ti anainḡrej

²⁶ Osiq̄a Yesus aqa anḡro nanḡi koba na inḡi uyoq̄nsibqa Yesus a Qotei pailyosiq̄a bem bei osiq̄ ḡinḡenḡyosiq̄a aqa anḡro nanḡi enḡrsiq̄a endegsi minḡrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.”

²⁷ Osiq̄a wain osiq̄a gambanḡ di bilentosiq̄a Qotei pailyosiq̄a aqa anḡro nanḡi enḡrsiq̄a minḡrej, “Niḡi kalil wain endi uyiy.”

²⁸ Endi ijo lenḡ. Tamo unḡasari gargekoba nanḡo une kobotetnḡrqaḡqa deqa ijo lenḡ aiq̄as. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyey q̄aji di singilatq̄as.

²⁹ E niḡi mernḡwai. E wain endi olo uyq̄asai. Degsi ḡilsiy mondonḡ diḡo batiamq̄a ijo Abu a nunḡo Mandor Koba soq̄nimq̄a e niḡi koba na awoosiy olo wain bunuj uyq̄ai.”

³⁰ Yesus na aqa anḡro nanḡi degsi minḡrsiq̄a nanḡi koba na louosib koboonaqa q̄ure uratosib Oliv manaq̄ oq̄eb.

Yesus na aqa anḡro nanḡi minḡrej, “Niḡi kalil e uratbosib jaraiq̄ab”

³¹ Yesus aqa anḡro nanḡi ti manaq̄ oq̄oq̄nsibqa Yesus na minḡrej, “Qolo qujai endeqa niḡi kalil ijo ḡam ulontosib e uratbosib jaraiq̄ab. Nunḡo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenḡyeb. ‘E na kaja nanḡo mandor q̄alitq̄a kaja nanḡi segi segi jaraiq̄ab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenḡrenḡyeb.”

³² Ariya bati q̄alub koboamq̄a e olo subq̄ na tigelosiy niḡi qa namoosiy Galili sawaḡ gilitq̄a niḡi bunuq̄na e daurbosib dia e itbq̄ab.”

³³ Onaqa Pita na minḡej, “Anḡro kalil nanḡi ino ḡam ulontosib jaraiq̄ab e segi ino ḡam ulontq̄asai.”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minḡej, “E bole mermq̄ai. Qolo qujai endeqa ni ijo ḡam ulitq̄am. Tuwe anjamosaisoq̄nimq̄a ni gisaḡoq̄alubtosim marq̄am, ‘E Yesus q̄aliesai.’ ”

³⁵ Onaqa Pita a tulanḡ saidosiq̄ minḡej, “Sai. E ni ombla moiḡa marimq̄a, unḡum, e ino ḡam ulitq̄asai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anḡro kalil nanḡi anjam qujai di minḡoq̄neb.

Yesus a Getsemani nañu aḡuq̄ di aqa Abu pailyej

³⁶ Yesus aqa anḡro nanḡi koba na walwelosib nañu aḡu beiq̄ di branteb. Nañu aḡu di aqa ḡam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anḡro nanḡi minḡrej, “Niḡi endi awesoq̄niy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bḡai.”

³⁷ Degsi minḡrsiq̄a aqa anḡro q̄alub aḡi Sebedi aqa ḡiri aiyel nanḡi Pita koba na joq̄siqa pailyq̄ajqa sasalej. Sasalosiq̄a pailyoq̄nsiq̄a a are tulanḡ gulbekobaiyeḡ.

³⁸ Osiqa aqa angro qalub nanji minjrej, "E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa nam atoqniy."

³⁹ Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiq mandamq di nam quosiqa Qotei pailyosiq minjej, "O ijo Abu, gam bei soqniimqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Uñgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye."

⁴⁰ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqa aqa angro nanjo areq aisiq nam atej di nanji are gulbe na nreñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, "Ningi e ombla na nam sokiñalayqa keresai e?"

⁴¹ Ningi nreñeñab. Ningi nam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nuñgoq bqas di gulbe dena ningi uneq wainqwasai. Bole, nuñgo are miligiq di ningi e daurbqajqa are unu. Ariya ningi segi gulbe di oqajqa siñgila saiqojl."

⁴² Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, "O ijo Abu, gam bei saiamqa, unqum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai."

⁴³ Degsi pailyosiq bosiqqa aqa angro qalub nanji urnamjnnaqa nreñesonab unjrej.

⁴⁴ Unjrsiqa olo nanji uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

⁴⁵ Osiqa a olo aqa angro nanjo areq aisiq minjrej, "Ningi aqaratosib geregere nreñejunub e? Uñgum. Bati koboqo. Ningi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanjo banq di atqajqa bati bqo.

⁴⁶ Ningi tigelab gilqom. Tamo e osim nanjo banq di atqajqa agi brantqo."

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanji deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanji sebru ti torom ti elenonab joqsiaq Yesus aqa areq di branteb. Israel nanjo gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na nanji qarinjrnab Yesus ojqa beb.

⁴⁸ Judas a nami nanji ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, "E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy."

⁴⁹ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, "O Tamo Koba, qolo bole." Degsi minjsiq kundoqyey.

⁵⁰ Kundoqyonaqa Yesus na minjej, "O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye." Degsi minjnaqa tamo nanji di brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁵¹ Onaqa Yesus aqa angro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanqal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej.

⁵² Onaqa Yesus na aqa angro di minjej, "Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanji sebru na moreñqab.

⁵³ Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lan angro 72,000 nanji qarinjrnimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo?"

⁵⁴ Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nengrenyeb, 'Kristus a moiqas.' "

⁵⁵ Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanji di minjrej, "E len ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti elenosis e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojosai.

⁵⁶ Ningi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej." Yesus a nanji degsi minjnnaqa aqa angro kalil nanji a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanji Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵⁷ Onaqa tamo Yesus ojeb qaji nanji na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanji na Yesus osi gilsib nanjo ulatamuq di tigeltib.

⁵⁸ Nanji Yesus osi gileqñabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa nanji Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanjo ambleq di awesoqneq.

⁵⁹ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti kalil koroesosibqa nanji gisan anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneq. Di kiyaaq? Anjam dena nanji Yesus qalib moiqajqa deqa.

⁶⁰ Anjam ñamonab ñamonab ugeinjrej. Deqa nanji tamo gargekoba metnjreqñab boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenoqneq. Nanjo ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamu lanq gisanjosib mareb,

⁶¹ "Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, 'E Qotei aqa atra tal koba endi kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.' "

⁶² Onaqa atra tamo gate a nanjo anjam di qusiqa a tigelosiqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, "Tamo nanji endi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?"

⁶³ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, "Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Niri e? Ni e merbe."

⁶⁴ Onaqa Yesus na minjej, "Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Anjro. Bunuqna e lanj qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiy olo lanjbiq na boqnit ninji e nubqab."

⁶⁵ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranjosiq marej, "Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misilin anjam ninji quonub.

⁶⁶ Deqa ninji kiyersib marqab?" Onaqa nanji kalil mareb, "A bole une ti. Deqa qalib moiym."

⁶⁷⁻⁶⁸ Nanji kalil degsib marnabqa nanjo ambleq dena tamo qudei nanji tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib ban na qaloqneb. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ula ponyoqnsib minjoqneb, "Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?"

Pita a gisañoqalubtosiq marej, "E Yesus qaliesai"

⁶⁹ Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kanjal unja bei na aqa areq bosiq minjej, "Ni dego Yesus Galili qaji aqa anjro bei. Ni nami a dauryosim laqnem."

⁷⁰ Onaqa Pita a tamo kalil nanjo ñamdamuq di tulan saidosiq unja di minjej, "Ni anjam merbonum di e qaliesai."

⁷¹ Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kanjal unja bei na Pita unsiqa tamo nanji Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji minjrej, "Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa anjro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej."

⁷² Onaqa Pita a olo tulan saidosiq marej, "E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum."

⁷³ Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqneb qaji nanji Pita aqa areq bosib minjeb, "Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa anjro bei."

⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, "E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanot Qotei na e lubem." A degsi marnaqa tuwe anjamej.

⁷⁵ Tuwe anjamonaga Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, "Tuwe anjamosaisoqñimqa ni gisañoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai,' " anjam deqa olo are qalsiqa poiyoñaqa oqedosiqa tulan akamugetej.

27

Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹⁻² Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanjo gate nanji ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanji Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa banq di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³⁻⁴ Atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiqa nanjo areq bosiq minjrej, "E une kobaquja yonum. Tamo e nunjo banq di atonum qaji a une saiqoji. Ninji a lanja qalsib moiyoqñab. Deqa meniñ silali 30 ninji na eheb qaji endi olo oiy." Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, "Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe."

⁵ Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra tal meq di breiyosiq aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

⁶ Onaqa atra tamo kokba nanji mareb, "Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai."

⁷ Nanji degsib marsibqa silali di olo osib web gereiy qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yauñ tamo nanji moreñoqñibqa mandam mutu dia subq atelanjajqa deqa awaiyeb.

⁸ Mandam mutu di "Leñ Aiyo Qaji Mandam" ñam degsib waiyeb. Ñam di bini mareqñub.

⁹⁻¹⁰ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "Israel nanji Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib meniñ silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiy qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo." Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, "Ni Juda nanjo Mandor Koba e?"

¹¹ Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

¹² Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnirnaqa Yesus gisanjoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai.

¹³ Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Nanji une gargekoba ino jejamuq di gameqnum. Di ni queqnum e?”

¹⁴ Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Ninji Yesus a namburbasq di qamiy”

¹⁵ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantognimqa Juda tamo ungasari nanji tamo qujai aqa nam maroqniqbqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqngas.

¹⁶ Bati deqa tamo bei aqa nam Barabas a tonto talq di soqnej. A lenjo ojo tamo.

¹⁷ Deqa tamo ungasari kalil nanji Pailat aqa areq di koroonaqqa a na nenemnjrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy engwai? E Barabas uratosiy engwai kiyo Yesus agi ninji Kristus qa mareqnum qaji a uratosiy engwai kiyo? Ninji na merbiy.”

¹⁸ Pailat a nanji degsi nenemnjrej. Di kiyaga? A qaliej, atra tamo kokba nanji Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb.

¹⁹ Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa njan na anjam bei pepa mutu kiñalaaq di nengrenyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nengrenyey, “Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e nejobilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulan gulbekobaibqo.”

²⁰ Onaqa Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na tamo ungasari nango areqalo tigeltetnreb. Tamo ungasari nanji Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqajqa deqa nango areqalo tigeltetnreb.

²¹ Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nanji nenemnjrej, “E tamo yai uratosiy engwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Ninji na merbiy.” Onaqa nanji na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.”

²² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninji Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninji a qa mareqnum. ‘A Kristus.’ ” Onaqa nanji kalil murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim namburbasq di qame.”

²³ Onaqa minjrej, “Kiyaga Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanji olo tulan murqumyoqnsib wainjoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame.”

²⁴ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo ungasari nanji ijo anjam quetbqasai. E nanji saidnjqrai di nanji nriñosis qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nanjo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa ban yansosiqa minjrej, “Yesus a moiqas di nuñjo une. Di ijo une sai.”

²⁵ Onaqa tamo ungasari nanji na minjeb, “Di kere. Unqum. Yesus a moiqas di gago une. Di gago angro nanjo une dego.”

²⁶ Nanji Pailat degsib minjnabqa a nango anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanji enjrej. Enjrnsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nango banq di atsiqa minjrej, “Ninji Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninji Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanji Yesus misilinyoqneb

²⁷ Pailat na qaja tamo nanji degsi minjrnaqa nanji Yesus osib Rom nanjo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanji metnirnaq bosib tal dia korob.

²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqnum deqaji bei osib Yesus jigeteb.

²⁹ Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nango gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqon kanenjo osib Yesus aqa ban woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di sinja pulutosib a gisan na binjoqnsib minjoqneb, “O Juda nango Mandor Koba, kaiye.”

³⁰ Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqon esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb.

³¹ Nanji degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

³² Nanġi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ħamburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyiosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

³³ Nanġi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”

³⁴ Di brantosib qaja tamo nanġi na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.

³⁵ Onaqa qaja tamo nanġi na Yesus osib ħamburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib giteleñeb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na buññjqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alañosib gara elenqeb.

³⁶ Onaqa Yesus a ħamburbas goge di gainjesonaqa qaja tamo nanġi ħamburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb.

³⁷ Osib ħamburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenġrenjyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanġo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanġo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenġrenjyeb.

³⁸ Bati deqa bajinj tamo aiyel dego ħamburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa bañ woq di qameb. Bei Yesus aqa bañ qonañq di qameb.

³⁹ Yesus a ħamburbas goge di sonaqa tamo unġasari nanġi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb,

⁴⁰ “Ni nami marem, ‘E atra tal koba koñgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Njriamqa ni ħamburbas uratosim mandamq aiyee.”

⁴¹⁻⁴² Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Juda gate nanġi ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo unġasari gargekoba nanġi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanġo Mandor Koba boleamqa a ħamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’

⁴³ A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo siñgilatejunum. E segi Qotei aqa Njiri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.”

⁴⁴ Onaqa bajinj tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanġi dego Yesus degsib misilinj anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

⁴⁵ Qanam jige senj bati 12 onaqa sawa kalil tulañ ambruosi sonaq gilsiq senj bati 3 onaq bilaqtej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulañ lelenjosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyafa e qoreibonum?”

⁴⁷ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanġi aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.”

⁴⁸ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenġi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej.

⁴⁹ Onaqa tamo qudei nanġi mareb, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ħamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”

⁵⁰ Onaqa Yesus a olo tulañ lelenjosiqqa mondor titosiq aqa ħambile uratosiq moiyej.

⁵¹ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainjesoqnej qaji a goge na brañosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimiñ kobaquja dego dosiq mandam renġinyonaqa meniñ kokba paraparaelenqeb.

⁵²⁻⁵³ Bati deqa Qotei aqa segi tamo unġasari gargekoba nami moreñeb qaji nanġo sub waqelenonabqa nanġi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo unġasari nanġi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanġi na unjreb.

⁵⁴ Ariya qaja tamo nanġi ħamburbas utruq di Yesus taqatesoqneb qaji nanġo gate ombla na mimiñ dosiq mandam renġinyonaq meniñ kokba paraparaelenonab unsibqa nanġi tulañ ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Njiri.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Unġasari gargekoba nanġi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nanġo ai. Ariya uña bei Sebedi aqa Njiri aiyel nanġo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa unġasari nanġi dena a dauryosib laqnsib kanġalyoqneb. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanġi joqsiqa koba na Jerusalem belenqeb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁷⁻⁵⁸ Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiqqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq

atqa kere e?" Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nanği minjrej, "Ninği Yesus aqa jejamu osib Josep yiy."

⁵⁹⁻⁶⁰ Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiq̄a gara qat omu na dalaosiq̄a aqa segi sub bunuj nami meniñ miligiq̄ di gereiyey qaji dia atej. Atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq̄a dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej.

⁶¹ Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneb.

Qaja tamo nanği sub me taqatesoqneb

⁶² Juda nanço yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inği inği kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanği ti Pailat aqa talq̄ gilsib minjeb,

⁶³ "O Tamo Koba, Yesus a gisanj tamo. Deqa a moiyosaisosiqa endegi marnaq̄ iga quem, 'Bati qalub koboamqa e olo subq̄ na tigelq̄ai.' A degsi marnaq̄ iga quem.

⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qarijnrimqa nanği gilsib sub me geregere getentosib taqatesoq̄nibqa bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyq̄asai di Yesus aqa anğro nanği gilsib aqa jejamu bajinosisib gisanjosisib tamo unğasari nanği minjr̄qab, 'Yesus a subq̄ na tigelq̄o.' Yimqa nanço gisanj anjam di tulanj kobaosim Yesus aqa gisanj anjam nami marej qaji di tulanj bunyq̄as."

⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, "Ninği nunço segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa nanği sub me geregere getentosib taqatesq̄ab."

⁶⁶ Pailat a nanği degsi minjr̄naqa nanği na qaja tamo qudei nanği joqsib gilsib minjreb, "Ninği na sub me geregere taqatesoq̄niy." Degsib minjrsib meniñ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere singilatosisib sub meq̄ di saga waiyeb. Nanği degyeb. Di kiyaaqa? Yesus aqa anğro nanği bunuq̄na bosib saga olo taqal atq̄ab di tamo kalil nanği poinjr̄qas, Yesus aqa anğro nanği aqa jejamu bajinonub.

28

Yesus a olo subq̄ na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq̄ nobq̄olo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb.

² Nanği gileq̄nabqa Tamo Koba aqa lanj anğro bei a lanj goge na aisiqa meniñ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq̄ qalaq̄ di atsiqa meniñ quraq̄ di awesoqnej. Awesonaqa mimiñ kobaquja dej.

³ Lanj anğro di aqa ulatamu kola bul tulanj minjalej. Aqa gara lanbi bul tulanj qat.

⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneb qaji nanği na lanj anğro di unsibqa nanği tulanj ulaugetosib gindagindañosisib mandamq̄ di ululonosisib tamo moreño bul tindañesoqneb.

⁵ Onaqa lanj anğro na unja aiyel di minjrej, "Ninği ulaaib. E qalie, ninği Yesus namburbasq̄ di qameb qaji a qa n̄ameq̄nub. ⁶ A endi sosai. A subq̄ na tigelq̄o. Agi a nami ninği endegi merngej, 'E subq̄ na tigelq̄ai.' Deqa ninği aiyel bosib sub miligi uniy. A n̄eioteb qaji lume agi unu.

⁷ Ninği unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa anğro nanği endegsib minjriy, 'Yesus a subq̄ na tigelq̄o. Tigelosiq̄ ninği qa namoosiq̄ Galili sawaq̄ gilq̄o. Ninği dego Galili sawaq̄ gilsib dia a itq̄ab.' O unja aiyel, e ninği anjam di mern̄gwa bonum."

⁸ Onaqa unja aiyel di nanği tulanj ulaugeteb. Osib nanği olo areboleboleinjrej. Deqa nanği subq̄ dena olo puluosib lanj anğro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa anğro nanği minjr̄qajqa gurgur ti aiyeib.

⁹ Aiyeq̄nabqa gamq̄ di Yesus a segi nanği aiyel turosiq̄a minjrej, "Nobq̄olo bole." Degsi minjr̄naqa nanği aiyel aqa areq̄ bosibqa aqa sinğa ojsib a binjyeb.

¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninği ulaaib. Ninği aisib ijo was nanği endegsib minjriy, 'Ninği Galili sawaq̄ giliy. Gilsib dia Yesus itq̄ab.'"

Qaja tamo nanço gisanj anjam

¹¹ Unja aiyel aiyeq̄nabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanği tigelosib qure miligiq̄ aiyeib. Aisib kumbra kalil subq̄ di brantonaq̄ uneb qaji di atra tamo kokba nanği sainjreb.

¹² Sainjr̄nab qusibqa Juda gate kalil nanği metnr̄nab bosib koroosib anjam qosisisib qaja tamo nanği di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb,

¹³ "Ninği na tamo unğasari nanği anjam endegsib minjroq̄niy, 'Iga sub taqatosim n̄ereñesonamqa Yesus aqa anğro nanği qolo bosib subq̄ dena Yesus aqa jejamu bajinosisib jaraiyeb.'

¹⁴ Yimqa Pailat a nunço anjam di qusim ninği qa n̄irinamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a ninği gulbe bei enğwasai."

¹⁵ Onaqa qaja tamo nanği silali di osib atra tamo kokba nanžo anjam dauryosib Yesus aqa anğro nanği na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laqneb Juda tamo unğasari tulan gargekoba nanği anjam di quelenosib nanği kamba saonqneb agi bini saonqnsib unub.

Yesus na aqa anğro nanği wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa anğro 11 nanği Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanği deq oqwajqa minjrej qaji deq oqeb.

¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa ñam soqteb. Ariya nanği qudeci areqalo aiyelteb.

¹⁸ Onaqa Yesus a nanžo areq gilsiq minjrej, “Ijo Abu na singila kalil ijo banq di atej deqa e mandam ti laj ti taqatejunum.

¹⁹ Deqa ninği walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo unğasari nanği ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanği e daurbqajqa deqa. Ninği ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa Niri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanği yansnjroqniy.

²⁰ O ijo anğro, anjam kalil e nami mernjoqnem qaji di ninği walwelosib tamo unğasari nanği minjroqniy. Yim nanği anjam di dauryqajqa deqa. Ninği quiy. E bati gaigai ninği koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim diño bati brantqas.”

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹ Qotei aqa Njiri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

² Nami Qotei na aqa Njiri Yesus endegsi minjej, "Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.

³ A wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanji endegsi minjroqnas, 'Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Aqa gam tingiteti.'" Qotei a nami aqa Njiri degsi minjej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nenngrenyonaq soqnej.

⁴⁻⁵ Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanji ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanji ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanji endegsi minjroqnej, "Ningi are bulyibqa Qotei na nungo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ningi yansngwai." Degsi minjre qnaqa nanji na nanjo une kalil babteq nabqa Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁶ Jon a wadau sawaq di soqnej di a ingi ingi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel aqa junjum na gereiy o qaji di jugoqnsiqa alalag na singilatosiq laqnej. A ingi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej.

⁷ A Qotei aqa anjam palontosiqa tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, "Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesa.

⁸ E ya na ningi yansngqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ningi yansngwas." Jon na tamo ungasari nanji anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹ Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiq Galili sawa uratosiq Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej.

¹⁰ Yansonaqa a yaq na tigelosiq tarosiq lanj goge koqyonaqa lanj waqej. Lanj waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoej.

¹¹ Awonaqa lanj goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjnaq quej, "Ni ijo Anjro qujai. E ni tulan qalaqalaimqnum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu."

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹²⁻¹³ Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwanj nanji ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lanj anjro nanji bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aijej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej.

¹⁵ A endegsi maroqnej, "Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqajqa bati jomqo. Deqa ningi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nungo areqaloq di singilatiy."

Yesus na tamo qolqe nanji metnjrnaq a dauryeb

¹⁶ Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanji qe o qaji tamo soqneb deqa nanji kakanj waiyeq nab unjrej.

¹⁷ Unjrsiqa minjrej, "Ningi aiyel e daurbiy. Ningi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqnaq."

¹⁸ Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji nanjo kakanj uratosib Yesus dauryeb.

¹⁹ Onaqa Yesus a olo walweloqnsiqa gilokiñalayosiq Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo nanji aiyel qobun miligiq di kakanj branjo qandimeq nabqa unjrsiqa metnjrej.

²⁰ Metnjrnaqa nanjo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanji uratnjrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

²¹ Onaqa Yesus aqa anjro nanji ti walweloqnsiqa gilsib Kaperneam qureq di brantej. Brantosiq sonabqa Juda nanjo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

²² Aqa anjam palontej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanjo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanjo anjam tulan bunyoqnej. Deqa tamo ungasari nanji Yesus aqa anjam di qusib tulanj prugeb.

²³ Bati di tamo bei mondor uge na oje qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa minjej,

²⁴ "O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji."

²⁵ Onaqa Yesus na mondor uge di nirihtosiq minjej, "Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulanj."

²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiqa tulan lelenosiqa a uratosiq ulanej.

²⁷ Onaqa tamo ungasari nanji Yesus aqa manjwa di unsibqa nanji tulan prugosib segi segi maroqneb, "Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanji minjreqnaqa nanji aqa anjam dauryosib jaraiyeqnu."

²⁸ Tamo ungasari nanji degsib maroqneb. Osib nanji walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa manjwa deqa saqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanji ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanjo tal gogeteb. Jems Jon wo nanji koba na tal gogeteb.

³⁰ Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanjanayonaqa neiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa angro nanji na Yesus minjeb, "Ni na unja di boletqa kere e?" Onaqa minjrej, "Od, e na boletqa kere."

³¹ Degsi minjrsiqa unja maiyej qaji aqa areq gilsiq ban ojsiq tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kanjan di kobonaqa a tigelosiqa nanji ingi goiyetnrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanji boletnjqonej

³² Sej aiyeqnaqa qure deqaji tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanji ti mondor uge uge na ojeleno qaji nanji ti nanjo was nanji na joqonsib Yesus aqa areq boqneb.

³³ Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb.

³⁴ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanji boletnjqonej. Osiq a mondor uge nanji dego winjqonej. Mondor uge nanji di Yesus qa qalieeb deqa nanji aqa nam ubtqa mareqna na nanji saidnjqonej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanji alelnjrsiqa wadau sawaq gilsiq dia Qotei pailyoqnej.

³⁶⁻³⁷ Pailyeqnaqa aqa angro nanji Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, "Tamo ungasari kalil nanji ni qa nameqnu."

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palontoqnsim tamo ungasari nanji minjqoneq. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem."

³⁹ Degsi minjrsiqa walweloqnsiqa qure qure kalil Galili sawaq di brantoqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjqonej. Osiq a mondor uge uge nanji winjqoneqa nanji na tamo ungasari nanjoq dena jaraiyoqneb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugelenej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, "O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnmqa e boletbe."

⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqa a qa dulosiqa ban waiyosiq oje. Ojsiq minjej, "E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme."

⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.

⁴³ Onaqa Yesus a singila na minjej, "Ni tigelosim gile."

⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanji minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo ungasari nanji ni numsb marqab, "Bole, ino jejamu boleqo."

⁴⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqa gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nanji a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaiyoqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji qure qure kalilq dena tigelosib aqa areq belenoqneb.

2

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanji endegsib queb, "Yesus a gago qureq olo bjo. A talq di unu."

² Deqa tamo ungasari gargekoba nanği bosib siranmeq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

³ Onaqa tamo qolqe nanği na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboiyosib Yesus aqa talq osi beb.

⁴ Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nanği siranme junonab unjreb. Deqa nanği Yesus aqa areq gilqa keresaiinrnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

⁵ Onaqa Yesus a nanço areqalo unej di nanço areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, "O ijo anğro, ino une kalil e na kobotmonum."

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneb qaji nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanço areqalo na mareb,

⁷ "Yesus a kiyaqa anjam degsi marqo? A Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanço une kobotqa kere? Qotei a segi qujai."

⁸ Nanği degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanço areqalo di qalieosiqa minjrej, "Ninği kiyaqa areqalo di onub?"

⁹ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjitqa ninği qusib e qa poingwas? 'Ino une kalil e na kobotmonum,' anjam de kiyo, 'Ni tigelosim ino sapera osim walwel,' anjam de kiyo?

¹⁰ Ariya e segi Tamo Anğro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanço une kobotetnrqa kere. Ninği degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai." Yesus a nanği degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej,

¹¹ "E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile."

¹² Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa sapera osiqa tamo ungasari kalil nanço namdamuq di walweloziq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsibqa nanği tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, "Manwa iga endego unonum di kumbra tulan bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiognem."

Yesus na Livai minjej, "Ni e daurbe"

¹³ Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nanği bosib aqa areq di koroonaqqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanği quqneb.

¹⁴ Dena walweloziq takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa njiri. A itosiq minjej, "Ni e daurbe." Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.

¹⁵ Onaqa bati bei Yesus aqa anğro nanği ti Livai aqa talq gilsib awoosib inği uyoqneb. Nanği segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanği dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa anğro nanği ti inği uyoqneb.

¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanği bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanği koba na inği uyeqnaq unjrsibqa Yesus aqa anğro nanği minjreb, "Yesus a kiyaqa une tamo ti takis o qaji tamo ti nanği koba na inği uyeqnaq?"

¹⁷ Onaqa Yesus a Farisi nanço anjam di qusiqa minjrej, "Tamo ma saiqoji nanği yu qanğra tamo aqaq giloaieqnaq. Tamo ma ti nanği segi yu qanğra tamo aqaq gileqnaq. Tamo bei a marqas, 'E tamo bole. E une saiqoji.' E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem."

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁸ Bati bei Jon aqa anğro nanği ti Farisi nanği ti inği uratoqnsib qurienqneb. Deqa nanği Yesus aqa areq bosib minjreb, "Jon aqa anğro nanği inği uratoqnsib qurienqneb. Farisi nanço anğro nanği dego inği uratoqnsib qurienqneb. Ariya ino anğro nanği kiyaqa qurienqsaieqnaq?"

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo bei a unja ban ojqqa bati qa aqa was nanği ti soqnaqqa nanği qurienqab e? Sai.

²⁰ Bunuqna nanço was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienqnsib sqab.

²¹ "Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim branq qelikobaqas.

²² Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğraosiq singilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqsim mandamq aqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere."

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

²³ Yori bati bei Yesus aqa angro nanği ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanği bem sum gei eleñoqnsib uye uye giloqneb.

²⁴ Nanği degsib gileqnaqbqa Farisi qudei nanği bosib unjrsibqa Yesus minjeb, “Ino angro nanği kiyaaqa kumbra degyeqneub? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanği minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti nanği mamnrnaqa kumbra yeb qaji di ninği buk miligiq di sisiyosai kiyo?”

²⁶ Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanği dego anainjrnaq uyebe. Bem di getento. Di atra tamo nanği segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninği anjam di sisiyosai kiyo?”

²⁷ Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanği atosai. A tamo nanği qa are qalsiq yori bati atej.

²⁸ E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

3

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

¹ Olo yori bati bei Yesus a Juda nango Qotei tal miligiq gilsiqqa tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej.

² Onaqa Farisi nanği Yesus koqyoqnebe. Nanği are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa nanği Yesus koqyoqnebe.

³ Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minjrej, “Ni tigelosim au.”

⁴ Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanği nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnmqqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ninği na merbiy.” Onaqa Farisi nanği kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanği mequmesoqnebe.

⁵ Nanği are getenjrresoqnej deqa Yesus a nanği koqnjrej. Osiqa nanği qa minjnj oqetonaqa tamo ban qandamyey qaji di minjrej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej.

⁶ Onaqa Farisi nanği Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanği ti koba na koroosib nanği kiyersib Yesus qalib moiqaqqa deqa qairoqnebe.

Tamo ungasari gargekoba nanği Yesus dauryoqnebe

⁷⁻⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanği ti tigelosib tamo ungasari kalil nanği uratnjrsib alile aisib di soqnebe. Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği endegsib quebe, “Yesus a manwa gargekoba yeleñeqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaq di koroqnebe. Galili sawa nanği ti Judia sawa nanği ti Jerusalem qure nanği ti Idumia sawa nanği ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqnebe qaji nanği ti Tair qure ti Saidon qure ti nanği kalil belenjosib Yesus aqaq di koroqnebe.

⁹ Onaqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “Qobun bei atib soqnem. Tamo ungasari nanği bosib e jujunbaib deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nanği qobun bei atnab soqnej. Nanği degyeb. Di kiyaaqa?

¹⁰ Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanği boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nanği aqa areq boqnsibqa nango ban aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunyoqnebe.

¹¹ Tamo mondor uge uge na ojelenjo qaji nanği dego Yesus aqa areq boqnebe. Boqnsibqa mondor uge nanği na Yesus unoqnsib aqa singaq di singa pulutoqnsib lelenjoqnsib minjqoneb, “Ni Qotei aqa Niri.”

¹² Degsib minjraqnaqbqa a nanği singila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Ninği ijo ñam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 nanği giltnjrej

¹³ Onaqa Yesus a dena walwelosiqqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltnjritqa nanği e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnaqb.” A degsi are qalsiqqa manaq oqsiq dia tamo qudei nanği metnjrnaqa aqa areq beb.

¹⁴ Bonabqa a na tamo 12 nanği giltnjrej. Nanği a ombra sqajqa deqa ti a na nanği qarinjrimqa nanği aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanği giltnjrej.

¹⁵ Nanği na mondor uge uge tamo ungasari nango jejamuq dena winjrqaqqa deqa ti nanği giltnjrej.

¹⁶ Tamo 12 giltnjrej qaji nango ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyey.

¹⁷ Bei Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo. Nanjo ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.”

¹⁸ Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa ñiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom nanngi winjraqajqa maroqnej qaji.

¹⁹ Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

Tamo qudei nanngi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

²⁰ Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi olo bosib korooqneb. Deqa aqa angro nanngi ti ingi uyqa bati sainjrej.

²¹ Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanngi maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyo?”

²² Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanngi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge nanjo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanngi winjregnu.”

²³ Onaqa Yesus a nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nanngi kiyersim winjraqas? Di keresai.

²⁴ Tamo nanngi qure qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi koba na geregere sqa keresai.

²⁵ Tamo nanngi tal qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi dego koba na geregere sqa keresai.

²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi jeutnjrsim winjraqas di aqa singila koboosim aqa wau ulonqas.

²⁷ “Tamo bei a tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqa keresai. A mati tamo singila di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

²⁸ “E bole merngwai. Tamo ungasari nanjo une kalil Qotei na kobotetnjraqas. Tamo ungasari nanngi misilin anjam mareqnuq une di dego Qotei na kobotetnjraqas.

²⁹ Ariya tamo a Mondor Bole misilinjqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas.”

³⁰ Yesus na dal anjam qalie tamo nanngi anjam degsi minjrej. Di kiyaaqa? Nanngi maroqneb, “Yesus a mondor uge ti.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

³¹ Onaqa Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanngi oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ningi a minjib endeq bem.”

³² Onaqa tamo ungasari Yesus aqa areq di awesoqneb qaji nanngi na Yesus minjeb, “Ino was nanngi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

³³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

³⁴ Degsi minjrsiqa tamo ungasari aqa areq di awesoqneb qaji nanngi koqnjrsiqa minjrej, “Ningiq segi ijo ai ijo was nanngi.

³⁵ Ningiq quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnaqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

4

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹⁻² Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi bosib aqaq di koroonabqa a sasalosiqaq qobuñ bei gogetosiq di awoej. Awoosiqaq tamo ungasari kalil nanngi alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej,

³ “Ningiq quiy. Tamo bei a gilsiqaq aqa ingi wauq di saga yago breiyelenjrej.

⁴ Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyelenjeb. Ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb.

⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenjeb. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenjosib urur oqoqujateb.

⁶ Nanjo jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsiq kanqanonaqa nanngi laosib moreneb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenjeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba atelenjeb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

⁹ Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanngi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanngi uratnjrsiqa a kiñala qalaq gilsiq a segi sonaqa aqa angro 12 nanngi ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji nanngi ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nenemyeb.

¹¹ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro nanngi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari qala qalaq di unub qaji nanngi yawo anjam segi minjroqñai.

¹² Deqa nanngi ñam atoqñqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqsasai. Nanngi dab atoqñqab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqsasai dego. Deqa nanngi are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nanngo une kobotetnjrqsasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru nanngi poinqsasai e? Dego di nanngi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poinqwas?

¹⁴ Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej.

¹⁵ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nanngo are miligiq di soqñimqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqsas. Qotei na nanngo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqsas.

¹⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanngo areq atqab.

¹⁷ Ariya anjam di nanngo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanngi gulbe enjrsib ugeugeinjraqab. Yimqa nanngo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nanngi olo ulontqab.

¹⁸⁻¹⁹ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanngi olo mandam qa inji inji qa are koba qaloqñsib ñoro koba oqñqajqa are prugnjoqñqas. Yimqa kumbra dena nanngi gisanjrsim Qotei aqa anjam nanngo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaiqñub dego kere.

²⁰ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib nanngo are miligiq di geregere ojsib singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanngo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim pulonamqa guwe na kabutqasai

²¹ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulonamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas.

²² Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas.

²³ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

²⁴ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam nanngi queqñub qaji di geregere quoqñiy. Nanngi geregere quoqñqab kere dego Qotei a kamba powo enqoqñqas. Osim olo powo tulan koba enqoqñqas.

²⁵ Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayiim a lanja sqas.”

Saga yago nanngi segi oqelenjeqñub

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqñu dego kere.

²⁷ Tamo di a qolo ñeioqñsiqa nobqolo a olo tigelooqñsiqa walweleqñu. A kumbra degeqñnaqa saga yago nanngi segi kokitoqñsibqa oqelenjeqñub. Saga yago nanngi kiyersib oqelenjeqñub di tamo a qaliesai.

²⁸ Mandam a segi waueqñnaqa saga yago nanngi kokitoqñsibqa banqateqñub. Dena sotoqñsibqa geitoqñsibqa melieqñub.

²⁹ Meli sau bqa deqa tamo di a bosim serie na ginjenjosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru nanngi geregere poinqñajqa deqa yawo anjam bei endegsi merñgwai.

³¹⁻³² Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanġi tulaġ kiñilala kas yago bul. Inġi inġi qudei nanġo yago kokba yala. Sis yago nanġi tulaġ kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulaġ kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanġi bosib aqa waburq di awoelenqab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo unġasari nanġi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanġi aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej.

³⁴ A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segitoqnsiqa aqa segi anġro nanġi yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.”

³⁶ Degsi minjrsiqa nanġi koba na tamo unġasari kalil nanġi uratnjrsibqa qobuġ na gileqnaqba tamo qudei nanġi dego nanġo qobuġ osib Yesus dauryosib giloqneb.

³⁷ Yesus aqa anġro nanġi ti qobuġ na gileqnaqba jagwa tulaġ koba tiġelosiq ya korkor-tosiqa qobuġ qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej.

³⁸ Yesus a nami qobuġ bunuq di gate kulun atsiqa ñeisiq qambumtej. Deqa aqa anġro nanġi tulaġ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?”

³⁹ Onaqa Yesus a tiġelosiq jagwa ti ya ti sinġila na minjrej, “Niġi laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej.

⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Niġi kiyaaq ulaosib e qa yala poiŋgosai?”

⁴¹ Onaqa aqa anġro nanġi olo tulaġ ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrroqqa aqa anjam qusib laonub?”

5

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

¹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti qobuġ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb.

² Tiryosib Yesus a qobuġ uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji.

³ A bati gaigai tamo sub ato sawaq di ñeioqnej. A tamo sinġila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego.

⁴ Bati gargekoba tamo qudei nanġi aqa sinġa ti baġ ti sil kokba na tonteqnaqba a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai.

⁵ A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulaġ leleŋoqnsiqa aqa segi jejamu menin na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

⁶⁻⁸ Deqa a isaq na ñam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiqqa aqa sinġaq di sinġa pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minjej, “O mondor uge, ni tamo di uratosim ulan.” Degsi minjrnaqa mondor uge dena tulaġ leleŋosiq sinġila na pailosiq Yesus minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Ñiri, ni e kiyerbaqjaq bonum? E Qotei aqa ñam na ni mermqai, ni e jaqatij ebaim.”

⁹ Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Degsi nenemyonaqa minjej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulaġ gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.”

¹⁰ Osiqa sinġila na pailosiq Yesus minjej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

¹¹ Bati deqa bel tulaġ gargekoba nanġi mana goge dia suwaroqneb.

¹² Deqa mondor uge nanġi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanġo jejamuq gilelenqom.”

¹³ Mondor uge nanġi degsib Yesus minjnabqa a na nanġi odnjrnaqa tamo di uratosibqa bel nanġo jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanġi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneqeb. Bel moreneq qaji nanġi sisiyeb 2,000.

¹⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanġi kumbra di unsiqba jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unġasari kalil nanġi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo unġasari nanġi kumbra di unqajqa beb.

¹⁵ Bosib Yesus aqa areq di koroosib ñam ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig awesonaq uneb. Unsiq tulaġ ulaugeteb. Di kiyaaq? Mondor uge tulaġ gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa.

¹⁶ Onaqa tamo nanjo njamdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nanji bel qa ti mondor uge qa ti tamo ungasari nanji sainjrnab queb.

¹⁷ Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

¹⁸ Onaqa Yesus a qobun gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na mondor uge uge winjretej qaji a singila na pailosiq minjej, “E ni daurnmqa.”

¹⁹ Onaqa Yesus na saidyosiq minjej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosisqa kumbra tulan boledamu emqo deqa ino was nanji sainjre.”

²⁰ Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulan boledamu yej deqa Dekapolis sawa (ñam di aqa damu, Qure 10) dia tamo ungasari kalil nanji sainjroqnsiq laqnej. Sainjreqlaqa nanji aqa anjam quoqnsib tulan prugoqneq.

Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

²¹ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiq ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba bosib aqaq di korooqneq.

²²⁻²³ Korosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a walwelosiq Yesus unsiqa aqa areq bosiqqa singa pulutosiqqa singila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro sebinj a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo boleosim nambile sqas.”

²⁴ Onaqa Yesus na Jairus odyosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji dego nanji aiyel daurnjrsib jujunjosib giloqneq.

²⁵ Gileqnaqqa nanjo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanji daurnjrsiq giloqnej. Unja di a nami bai na unej leñ aiyooqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej.

²⁶ Yu qangra tamo gargekoba nanji nami a boletqa yeqnab a jaqatinj kobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiqqa silali koba urateqnaqa nanji aqa jejamu gereiyeqnabqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej.

²⁷⁻²⁸ Deqa a Yesus aqa ñam qusiqa are qalej, “E aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqqa Yesus aqa qoreq na dadauryosiqqa ban waiyosiq aqa gara mutu ojej.

²⁹ Ojnaqa aqa leñ aiyooqnej qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiq marej, “Bole, ijo ma saiqo.”

³⁰ Onaqa Yesus a poiyej, “Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoonaqa bulosiq tamo ungasari tulan gargekoba soqneq qaji nanji unjrsiqqa nenemjrej, “Yai na ijo gara ojjo?”

³¹ Degsi nenemjrnanaqa aqa angro nanji na minjeb, “Ni kiyaaqa degsi nenemonum? Ni une. Tamo ungasari tulan gargekoba nanji ni daurnjosib jujunmejunub.”

³² Onaqa Yesus a unja gara mutu ojej qaji di unqajqa njam atoqnej.

³³ Onaqa unja di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqo deqa Yesus a e nubqajqa njam ateqnu.” A degsi qalieosiqqa tulan ulaugetosiq are tonjonyonaqa jinga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, “E na ino gara mutu ojonum.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O unja, ni ino areqalo e qa singilatosisim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

³⁵ Yesus a unja degsi minjeqnaqa tamo qudei nanji Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanji na Jairus minjeb, “Unjum. Ino angro a nami moiqo. Deqa ni na Qalie Tamo a lanja wau koba yaim. Uratim aiyem.”

³⁶ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatime.”

³⁷⁻³⁹ Degsi minjsiqqa tamo ungasari kalil nanji a dauryqa saidnjrsiqqa Jems aqa was Jon wo Pita ombla nanji segi joqsiqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a njam atej di tamo ungasari gargekoba nanji qatron koba yoqnsib akam murqumyeqneq unjrej. Unjrsiqqa tal gogetosiqqa minjrej, “Ninji kiyaaqa qatron koba yoqnsib akameqneq? Angro di a moiyoqsa. A lanja ñeisiq qambumtejunu.”

⁴⁰ Degsi minjrnanaqa nanji Yesus kikiyeb. Nanji qalieeb, “Angro a nami moiyoqneq.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanji kalil minjrej, “Ninji sasaloiy.” Degsi minjrnanaqa nanji sasalonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa ai abu osiqqa aqa segi angro qalub nanji dego joqsiqa angro aqa warum miligiq gilej.

⁴¹ Gilsiq angro aqa ban titosisqa minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O angro, ni tigel.”

⁴² Degsi minjrnanaqa angro di a olo nambile osiqqa urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Angro aqa wausau 12. Onaqa nanji kalil Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb.

⁴³ Onaqa Yesus a nanji singila na endegsi minjrej, “Ninji ijo manwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiqqa marej, “Ninji angro endi inji anaaiyyi.”

6

Yesus aqa qure utru nanġi aqa anjam quietosai

¹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa aqa anġro nanġi joqsiqa aqa segi qure utruq gilej.

² Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanġo Qotei tal milligiq gilsiqqa tamo unġasari gargekoba sonabqa tigelosiqa Qotei aqa anjam palontosiġ minjroqnej. Minjreġnaqa tamo unġasari nanġi aqa anjam qusibqa tulaġ pruguġetosib maroqneġ, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam sinġila endeġajġi palontosiġ mergeġnu? A kiyersiq maġwa endeġajġi babelleġeġnu?”

³ Iga qalie, a laġa tal gereiyo qajġi tamo. A Maria aqa ġiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nanġo was. Aqa jaja kalil nanġi aġi iġa koba na endi unum.” Tamo unġasari nanġi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb.

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjreġ, “Qotei aqa medabu o qajġi tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqneġ di nanġi aqa anjam quietqa asġinjrqas. Deqa a ñam saiġoġi sqas. Aqa segi talq di deġo a ñam saiġoġi sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqneġ di nanġi aqa anjam quietoqnsib aqa ñam soqtoqneġ.”

⁵ Yesus a nanġi degsi minjrsiqa aqa segi qure utruq di maġwa bei yqajqa keresaiyej. A tamo quja quja segi nanġo gateq di aqa baġ atnaqa nanġo ma koboej.

⁶ Aqa segi qure utru nanġi a qa nanġo areqalo sinġilatosaġi deqa a are gulbeiyej.

Yesus na aqa anġro 12 nanġi wau enjreġ

Onaqa Yesus a walwelosiqa qure bei beiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqneġ.

⁷ Osiqa bati bei a na aqa anġro 12 nanġi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanġi tamo unġasari nanġo jejamuq na mondor uge uge winjroqneġ deqa sinġila enjreġ. Osiqa minjreġ, “Niġi aiye aiye giloqnsibqa qure qureq di iġo anjam palontoqnsib laqniy.

⁸ Niġi iġi iġi osib gilaib. Iġi uyo bei aib. Nunġo qaġuġ aib. Silali osib gilaib. Toqoġ segi osib walweliy.

⁹ Sinġa tatal deġo ġiġsib giliy. Gara juġo aiye aiye aib.”

¹⁰ Osiqa minjreġ, “Niġi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy.

¹¹ Tamo bei na niġi gereiġwa uratimqa kiyo nunġo anjam quqwa asġiyimqa kiyo niġi qure di uratqa oqnsib nunġo sinġa tatal tumburum butuyoqniy. Yimqa nanġi nunġo kumbra di unsib poinjrqas, ‘Bole, iġa kumbra ugetonum.’ ”

¹² Yesus na aqa anġro 12 nanġi degsi minjrsiq qarinjrnnaqa nanġi qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo unġasari nanġi endegsib minjroqneġ, “Niġi are buliy.”

¹³ Osib mondor uge uge nanġi winjroqnsibqa tamo unġasari nanġo gateq di goren bilenteqneġ nanġo ma saioqneġ.

Herot a are qaleġ, “Yesus a Jon yansnjro qajġi”

¹⁴ Yesus aqa anġro nanġi aqa ñam mare mare laqneġ Mandor Herot a quej. Tamo unġasari gargekoba nanġi deġo qusib maroqneġ, “Tamo di a Jon yansnjro qajġi. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa sinġila osiqa maġwa endeġajġi babelleġeġnu.”

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanġi maroqneġ, “Tamo di a Elaija olo bqo.” Onaqa qudei nanġi maroqneġ, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanġi nami soqneġ deġajġi bei.”

¹⁶ Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusiqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qajġi. A moisiq olo subq na tigelqo.”

¹⁷⁻¹⁸ Herot a nami aqa was Filip aqa ġaun Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon yansnjro qajġi a na Herot minjoqneġ, “Ni ino segi was aqa uġa em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqneġ. Deqa Herot a Jon qa minjġ oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanġi qarinjrnnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.

¹⁹ Bati deqa Herot aqa ġaun a Jon qa tulaġ ġirinġetej deqa a na Herot wainyosiq minjoqneġ, “Ni na Jon qalim moiyeġ.” Yeġnaqa Herot na saidyoqneġ.

²⁰ Di kiyaqa? A Jon qa ulaoqneġ deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqneġ. A endegsi qalieej, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saiġoġi. A Qotei aqa tamo tintiġ.” Herot a degsi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsiqa aqa anjam quoqneġ. Quoqnsiqa are koba qaloqneġ. A Jon aqa anjam quqwaġqa tulaġ arearetoqneġ.

²¹ Ariya bati bei Herot aqa ġaun a Jon qalim moiġajqa gam endegsi itej. Herot aqa ġambabo bationaqa Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanġo gate kokba ti Galili sawa taqato tamo nanġi ti metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb.

²² Koroosib iġi uyeqneġ Herot aqa ġaun aqa anġro sebiġ a warum milligiq bosiqqa nanġi lou tuetnjreġnaqa nanġi a unsibqa tulaġ arebolelejnreġ. Deqa Herot na anġro sebiġ di minjeġ, “Ni iġo iġi kiye oqajqa merbqam e ni emqai.”

²³ Osiqa aqa anjam di olo singilatosiqa minjej, “Ni ijo ñoro kalil ambleq na potosim oqajqa marqam eqmai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”

²⁴ Onaqa angro sebin a gilsiqqa aqa ai nenemyej, “E inği kiye qa Herot minjqai?” Onaqa minjej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate qa mare.”

²⁵ Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiqqa Herot minjej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

²⁶ Onaqa Herot a Jon qalim moiqaqqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanngo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej.

²⁷⁻²⁸ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiqa minjej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiqqa tonto talq di Jon aqa kakro gentosiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yej. Yonaqa a na osi gilsiqqa aqa ai yej.

²⁹ Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanği deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 nanği inği anainjrej

³⁰ Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanği olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanği yoqneq qaji deqa ti anjam kalil nanği palontoqneq qaji deqa ti Yesus saiyoqneq.

³¹ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği gile be eqnab Yesus aqa angro nanği ti inği uyqa bati saiinjrej. Deqa a na nanği endegsi minjrej, “Ninği tigeliy. Iga tamo ungasari nanği uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom.”

³² Degsi minjrsiqa aqa angro nanği joqsiqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.

³³ Nanği qobun na gileqnaqqa tamo ungasari kalil nanği Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjnaqa nanngo qure qureq na tigelosib sinğa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb.

³⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiqa nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanği nami tiryqa sawaq di tariñesonab unjrej. Nanği kaja bul mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanği qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej.

³⁵ Onaqa seņ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seņ aiqo. Qoloqas.

³⁶ Deqa ni na tamo ungasari nanği minjrimqa qure qureq gilsib dia inği uysib ñereñqab.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği na inği anainjriy.” Degsi minjnaqa nanği na kamba minjeb, “Iga kiyersim inği anainjrqom? Iga 200 kina qabe na osimqa inği awayosim nanği anainjrqom?”

³⁸ Onaqa Yesus na nenemnjrej, “Ninği inği gembub unu? Ninği gilsib uniy.” Onaqa nanği gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği minjrej, “Ninği qur segi segi yosibqa ñinğ di awoelenjey.”

⁴⁰ Onaqa nanği kalil dedegsib awoeb. Qudei nanği qur segi segi 100 awoelenjeb. Qudei nanği qur segi segi 50 awoelenjeb.

⁴¹ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ginjenyosiqa aqa angro nanği enjrsiqa minjrej, “Bem endi jeisib tamo ungasari nanği anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego ginjenyosiqa aqa angro nanği enjrsiqa minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo ungasari nanği anainjriy.” Degsi minjnaqa nanği bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo ungasari nanği jeisib anainjreqnab uyoqneq.

⁴² Uynab kalil menetnjrej.

⁴³ Onaqa inği oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa angro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

⁴⁴ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanği sisiyeb 5,000.

Yesus a ya banğaq na walwelej

⁴⁵ Onaqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “Ninği qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanği minjritqa nanngo qure qureq jaraiyoqniq e bqai.”

⁴⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanği namoosib qobun na gileqnaqqa Yesus na tamo ungasari nanği minjnaq jaraiyeqnaqqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej.

⁴⁷⁻⁵⁰ Oqsıq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa angro nanği qobun na gileqnaqqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanği pulutnjrej. Nobqolo amburu Yesus a ya banğaq na walwelosiqqa aqa angro nanği daurnjrsiq gilej. Gilsiq nanği jojomnjrsiq bunjnraq laqnaqa nam ateb di Yesus a ya banğaq na walwelosiq nanngoq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib tulan ulagetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, “Nunğo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

⁵¹⁻⁵² Degsi minjrsiqa qobuŋ gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa aŋgro nanŋi tulan prugugeteŋ. Di kiyaaqa? Nanŋi Yesus aqa maŋwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanŋi iŋŋi anainjrej maŋwa di dego aqa aŋgro nanŋi unsib poinjrosai. Nanŋo are geteŋjresoqnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanŋi boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa aŋgro nanŋi koba na qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.

⁵⁴⁻⁵⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanŋi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryey qaji sawa di ubtosib tamo uŋgasari nanŋi minjroqneŋ. Minjreŋqab quoqnsib nanŋo ma tamo nanŋi sapaŋaq di ateleŋoqnsib qoboioyqnsib Yesus aqa areq osi beleŋeqnab a na nanŋi boletnjroqnej.

⁵⁶ A qure kiŋilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo uŋgasari nanŋi a unoqnsibqa tamo ma ti nanŋi joqoqnsib nanŋo qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneŋ, "O Tamo Koba, nanŋi ino gara mutu segi ojibqa nanŋo ma saioqŋqas." Onaqa Yesus a nanŋi odnjreŋnaqa ma tamo kalil nanŋi aqa gara mutu ojoqneŋ. Ojeqŋab nanŋo ma kalil kobooqnej.

7

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanŋo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa Farisi nanŋi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanŋi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb.

² Koroosib ŋam ateb di Yesus aqa aŋgro qudei nanŋi baŋ yansosaisosib laŋa iŋŋi uyeqŋab unjreb.

³ Farisi nanŋo kumbra agiende. Bati gaigai nanŋi iŋŋi uyqa oqnsib mati baŋ yanseqnub. Nanŋi baŋ yansqasai di nanŋi iŋŋi uyqasai. Juda kalil nanŋi kumbra degyeqŋub. Di nanŋo moma nanŋo kumbra dauryeqnub.

⁴ Nanŋi iŋŋi qarinyo sawaq dena boqnsibqa iŋŋi uyqa oqnsib mati nanŋo jejamu geregere yanseqnub. Nanŋi nanŋo jejamu yansqasai di nanŋi iŋŋi uyqasai. Nanŋi kumbra deqaji gargekoba yeqŋub. Nanŋo ya gamban, ya nobu, web dego mati geregere yanselenoqnsib iŋŋi uyeqŋub. Kumbra di nanŋo moma nanŋoq dena eleŋosib dauryeqnub.

⁵ Deqa bati di Farisi nanŋi ti dal anjam qalie tamo nanŋi ti Yesus nenemyeb, "Ino aŋgro nanŋi kiyaaqa gago moma nanŋo kumbra gotraŋyeqŋub? Agi nanŋi iŋŋi uyqa oqnsib mati baŋ yansosaisosib laŋa uyeqŋub."

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niŋgi gisaŋ tamo. Niŋgi anjam maro aiyelteqŋub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere niŋgi qa anjam endegsi nenjreŋyej, "Tamo nanŋi di nanŋo medabu na ijo ŋam soqteqŋub. Ariya nanŋo are miligi e qa sosai. Isaq di unu.

⁷ Nanŋi laŋa baban na e qa loueqŋub. Osib mandam tamo nanŋo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqŋub, "Anjam endi Qotei aqa anjam."

⁸ Aisaia a anjam degsi nenjreŋyej. Aqa anjam di bole. Agi niŋgi Qotei aqa dal anjam gotraŋyoqnsibqa olo mandam tamo nanŋo dal anjam dauryeqŋaqqa tulan siŋgilaeqŋub."

⁹ Yesus na Farisi nanŋi anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, "Niŋgi Qotei aqa dal anjam gotraŋyoqnsibqa olo nuŋgo segi moma nanŋo kumbra dauryeqŋub.

¹⁰ Moses a marej, 'Ni ino ai abu nanŋo sorgomq di geregere sosimqa nanŋo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanŋi misilinjrinqa a qalib moiyeŋ.' Moses a degsi marej.

¹¹ Ariya niŋgi mareqŋub, "Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo iŋŋi qa truquamqa a na minjqaŋ, "Ijo iŋŋi iŋŋi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai."

¹² A degsi minjqaŋ di niŋgi marqab, 'A keretqo. A na aqa ai abu nanŋi aqaryainjraiŋ.' Niŋgi degsib marqab.

¹³ Nuŋgo kumbra dena niŋgi Qotei aqa anjam gotraŋyoqnsibqa olo nuŋgo segi moma nanŋo kumbra dauryeqŋub. Nanŋi kumbra deqaji gargekoba yeqŋub."

Iŋgi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁴ Yesus a Farisi nanŋi anjam degsi minjrsiqa olo tamo uŋgasari kalil nanŋi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Niŋgi kalil ijo anjam endi geregere qusib poiŋgem.

¹⁵ Tamo bei a iŋgi uyimqa aqa miligiŋq aiqas dena tamo jiga yqasai. Iŋgi uge uge tamo aqa miligiŋq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

¹⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

¹⁷ Yesus na tamo uŋgasari nanŋi anjam degsi minjrsiq kobooŋnaqa a nanŋi uratnjrsiqa tal miligiŋq gilej. A tal miligiŋq gilsiq di sonaqa aqa aŋgro nanŋi na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nenemyonabqa minjrej, “Ninği dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? Ninği quiy. Tamo nanği inği uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Inği di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aiqo koboqo. Deqa inği dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a inği uyo kalil jiga saiqoji qa marej.

²⁰ Osiqa aqa anğro nanği olo minjrej, “Inği uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

²¹ Di kiyaaqa? Inği uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Inği uge uge di agi ubtosiy merıgwai. Areqalo uge uge, uña qa laoqa, bajınjoqa, tamo qaloqa,

²² was aqa nıauñ anjamyoqa, was aqa ñoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisañoqa, lanja lanja laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi ñam soqtoqa, nanari kumbra yoqa.

²³ Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqnu.”

Fonisia qure qaji uña a Yesus qa aqa areqalo singilaej

²⁴ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure nanğo sawaq gilej. Tamo nanği a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosiq a uliesqa keresai. Tamo qudei nanği a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bğo. A talq di unu.”

²⁵ Degsib marnabqa uña bei a qusiq aqa anğro sebin a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosiq aqa areq di singa pulutej.

²⁶ Uña di a Grik qaji. A Juda uña sai. A Siria sawaq di nambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di singa pulutosiq a wainyoqnsiq minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo anğro uratosim ulanqas.”

²⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Iga anğro du du nanği mati inği anainjrim uyib menetnjrqas di kumbra bole. Iga anğro du du nanğo inği yainjrsim olo bauñ nanği anainjrqom di kumbra bolesai.”

²⁸ Onaqa uña dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anğro du du nanği inği uyeq nabqa inği ñeñgi ululoñeqnaqa bauñ nanği dego uyeq nub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino anğro talosiq ulanqo.”

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiq a nıam atej di mondor uge a nami aqa anğro uratonaga a bijalq di neiesonaq unej.

Tamo bei dabkala geteño menj singilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nanğo sawa uratosiq Saidon qure ambleq na walwelosiq Dekapolis sawaq gilsiq Galili ya aguq di brantej.

³² Di brantosiq sonaga tamo qudei na tamo bei dabkala geteño menj singilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailiyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino ban aqa gateq di atimqa a boleqas.”

³³ Onaqa Yesus a tamo di osiq tamo unğasari nanği uratnjrsiq a segi sosiq aqa ban gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiq aqa segi maul osiq tamo di aqa menj tonyetej.

³⁴ Osiqa lanj tarosiq are tulan gulbekobaiyoqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.”

³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa menj dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej.

³⁶ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği endegsi minjrej, “Ninği kumbra unonub endi tamo qudei nanği ubtosib minjraib.” Degsi minjnaqa nanği aqa anjam di quetosai. Nanği giloqnsibqa Yesus aqa manwa deqa mare mare laqneb.

³⁷ Mare mare laq nabqa tamo gargekoba nanği quoqnsib tulan prugoqnsib maroqneb, “Manwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala geteñjro qaji nanği boletnjreqnaqa nanğo dabkala olo waqeqnaqa nanği anjam queq nub. Tamo menj singilainjro qaji nanği dego gereinjreqnaqa nanği anjam bole mareq nub.”

8

Yesus a tamo 4,000 nanği inği anainjrej

¹ Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaga tamo unğasari tulan gargekoba nanği olo aqa areq di korooqneb. Nanği inği saiqoji. Deqa Yesus na aqa anğro nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej,

² “Tamo unğasari nanği bati qalub e koba na soqneb nanği inği saiqoji. Deqa e nanği qa are ugeibqo.

³ Nanği qudei isaq na beb. Deqa e nanği mam ti suweinjitqa gamq di nanği mam na lao uge.”

⁴ Degsi minjnaqa nanği na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na inği osimqa tamo unğasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Ningi bem gembub unu?" Onaqa minjeb, "Bem 7 unu."

⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanği minjrej, "Ningi kalil mandamq di awoelənoiy." Degsi minjrnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem gingejyosiqa aqa anğro nanği enjreqlaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanği anainjreqlab uyoqneb.

⁷ Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa anğro nanği minjrej, "Qe endi dego tamo ungasari nanği anainjriy." Degsi minjrnaqa nanği na qe di osib tamo ungasari nanği jeisib anainjreqlab uyoqneb.

⁸ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto uratelenəb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenəj.

⁹ Tamo kalil inği uyeq qaji nanği sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği suweinjrnaqa nanço qure qureq giloqneb.

¹⁰ Nanği gileqnaqba Yesus na aqa anğro nanği olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi nanği Qotei aqa mañwa bei unqajqa mareb

¹¹ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a oqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjyosib minjeb, "Ni Qotei aqa mañwa bei babtım iga unqom."

¹² Degsib Yesus minjnabqa a nanği qa are tulan gulbeyonaqa jagwa titosiqa minjrej, "Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaqa e Qotei aqa mañwa bei lanja babtıt ningi unqajqa metbeqñub? Ningi quiy. E Qotei aqa mañwa bei ningi osornjwasai."

¹³ Yesus a Farisi nanği degsi minjrnsiqa nanği uratnjrsiqa olo qobun gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

¹⁴ Bati deqa Yesus aqa anğro nanği bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobun miligiq di soqnej.

¹⁵ Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, "Ningi geregere ñam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanço bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulan kobaqujaqas."

¹⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, "Iga bem osai deqa kiyo mergwo?"

¹⁷ Onaqa Yesus a nanço anjam di qalieosiqa nenemnjrej, "Ningi kiyaqa bem osai deqa mareqñub? Kiyaqa ningi e qa poingosai unu? Nunço are getenjejunı kiyo?"

¹⁸ Ningi ijo siñgila unoqnsib unosabuleqñub. Ningi ijo anjam quoqnsib quosabuleqñub.

¹⁹ E nami bem 5 giñgenjyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi inği oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenəj?" Onaqa nanği na Yesus minjeb, "Gumba 12."

²⁰ Onaqa olo minjrej, "Bati bei e bem 7 dego giñgenjyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi inği oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenəj?" Onaqa minjeb, "Gumba 7."

²¹ Onaqa minjrej, "Ningi kiyaqa e qa poingosai unu?"

Yesus a tamo ñam qandimyej qaji boletej

²² Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrnsiqa koba na qobun na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei ñam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, "Ni ino ban aqa gateq di atimqa a olo boleosim ñam poiyqas."

²³ Onaqa Yesus a tamo di aqa ban ojsiqa qure polomq osi gilsiq aqa ñamdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa ban atsiqa nenemyej, "Ni sawa unqa kere e?"

²⁴ Onaqa a ñam atsiqa marej, "E tamo nanği unjronum nanği ñamtañ bul anjileqñub."

²⁵ Onaqa Yesus a olo tamo di aqa ñamdamuq di aqa ban atnaqa a ñam atej ñamdamu bole suwanəj. A sawa kalil geregere unej.

²⁶ Onaqa Yesus na minjrej, "Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim."

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

²⁷ Onaqa Yesus na aqa anğro nanği olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanço sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, "Tamo ungasari nanği e qa kiyersib mareqñub?"

²⁸ Onaqa nanği na minjeb, "Tamo qudei nanği mareqñub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanği mareqñub, ni Elaija. Qudei nanği mareqñub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei."

²⁹ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, "Ningi segi e qa kiyersib mareqñub?" Onaqa Pita na minjrej, "Ni Kristus."

³⁰ Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa angro nanği singila na getentnrjsiqa minjrej, “Niği anjam di olo tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

³² Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiqqa njrintej.

³³ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanği koqnjrjsiqa Pita njrintosiq minjrej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanço areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

³⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği ti aqa segi angro nanği ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbem.

³⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁶ Tamo bei a mandam qa nro kalil koroiyosim ariya mondoj aqa segi qunun padalqas di nro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai.

³⁷ Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai.

³⁸ E Tamo Angro. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği Qotei torei qoreiyocnsib une atoqnsib laqnub. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaqqas di mondoj e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanço rian na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

9

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanği endegsi minjrej, “E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanği morenosaisoqnbqa Qotei a singila ti bças. Bosim nanği taqatnrjsim nanço Mandor Koba soqnim nanği unqab.”

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanği unobeiteb

² Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na Jon na nanği segi qalub joqsqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb.

³ Aqa gara dego tulan pulojsiq gatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai.

⁴⁻⁵ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnabqa Yesus aqa angro nanği na nanği aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjrej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁶ Yesus aqa angro nanği tulan ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di larja marej.

⁷ Onaqa lanbi aisiqa nanği kabutnjrnaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. Niği aqa anjam quetoqniy.”

⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanği bulosib nam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai.

⁹ Onaqa nanği Yesus ombla manaq dena olo aiyocnsibqa Yesus na minjrej, “Manwa niği mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa niği na ubtosib minjroqnbab.”

¹⁰ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneb, “Yesus a kiyaaqa subq na tigelqa março? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanço areqaloq di atnab soqnej.

¹¹ Osib nanği Yesus minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği mareqnub, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bças.’ Anjam di kiyaaqa degsib mareqnub?”

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Nanço anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanço areqalo gereiyetnrjsim soqnim bunuqna Kristus a bças. Ariya anjam kiye nenjrenq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nanği na e Tamo Angro kumbra uge ebibqa e jaqatin koba oqai.

¹³ E niği olo merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nanği a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nenjrenjyeb unu.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angoro qalub nanği di joqsıqa koba na aısib mana utruq di branteb. Brantosib nam ateb di Yesus aqa angoro qudei nanği ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteq nab unjreb. Tamo unğasari gargəkoba nanği dego Yesus aqa angoro nanği kainjresonab unjreb.

¹⁵ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus unsıbqa tulan pruguetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, bilaq bole."

¹⁶ Degsib minjnabqa Yesus na aqa angoro nanği nenemnjrej, "Ninği nanği ti anjam kiye na qoteq nab?"

¹⁷ Onaqa tamo unğasari nanço ambleq dena tamo bei brantosıqa Yesus minjej, "O Qalie Tamo, e ijo angoro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenjejunu.

¹⁸ Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsıqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsıqa tindaneqnu. Oqnsıqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino angoro nanği minjronum, 'Ninği mondor uge di wiyiy.' Minjronumqa nanği na wiyqa yonub keresainjrco."

¹⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, "Ninği tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nunço areqalo e qa singilatosai bole sai. Bati gembub e ninği koba na sosiyqa nunço gulbe di qoboiyoqnai? Angro mel di ijo areq osi boiy."

²⁰ Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsıqa angoro di qunjimyonaqa a mandamq aısıqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyoqnej.

²¹ Onaqa Yesus na angoro di aqa abu nenemyej, "Bati gembub a degesoqnej?" Onaqa minjej, "A angoro kiñala qa degesoqnej agi bini unu.

²² Mondor uge na a qalsim moiyoqta qoqnsıqa bati gaigai a nıamyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige."

²³ Onaqa Yesus na minjej, " 'Kereamqa' degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere."

²⁴ Onaqa tamo dena lelenıosıqa Yesus minjej, "E ni qa ijo areqalo singilatunum. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaıbımqa e geregere ijo areqalo ni qa singilatqai."

²⁵ Onaqa tamo unğasari gargəkoba nanği gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroq nabqa Yesus a nanği unjrısqı mondor uge di njirıtosıq minjej, "Ni mondor uge. Ni na angoro di aqa dabkala getentonum. Ni aqa medabu dego getentonum. Deqa ni angoro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim."

²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosıqa angoro di singila na qunjimyosıqa a uratosıq ulanej. Ulanonaqa angoro di a moiyo bulosıqa neıesonaqa tamo qudei nanği unsıb mareb, "A moiqo."

²⁷ Onaqa Yesus na angoro di aqa ban titonaqa a boleosıq tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa angoro nanği aqa areq lumu bosib nenemyeb, "İga kiyaaqı mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?"

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninği mondor uge deqaji winjrqa osıbqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninği na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai."

Yesus a marej, "E moısiy olo subq na tıgelqai"

³⁰ Onaqa Yesus na aqa angoro nanği olo joqsıqa koba na sawa di uratosıb Galili sawa ambleq na walwelosıb gıloqneb. Tamo unğasari nanği a qa qalieaıb deqa nanği uliosıb gıloqneb.

³¹ Gıloqnsıbqa gamq di Yesus na aqa angoro nanği anjam endegsi minjrej, "E Tamo Angoro. Jeu tamo nanği na e ojsıbqa tamo qudei nango banq di atıb lubıb moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tıgelqai."

³² Onaqa Yesus aqa angoro nanği aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nanği a olo nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa angoro yai a ñam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa angoro nanği ti gılsıb Kaperneam qureq di branteb. Brantosıb tal bei gogetosıb di sosıbqa Yesus na aqa angoro nanği endegsi nenemnjrej, "Ninği gamq di anjam kiye na qotoq nab?"

³⁴ Onaqa nanği mequmosıb soqneb. Di kiyaaqı? Nanği gamq di Yesus aqa angoro yai a nanği kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

³⁵ Onaqa Yesus a awoosıqa aqa angoro 12 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Tamo bei a ñam ti sqı marsımqa a mati tamo kalil nanço kanğal tamo soqnem. Osımqa a ñam ti sqas."

³⁶ Yesus a nanği degsi minjrısqı angoro kiñala bei osıqa nanço ambleq di tıgeltosıqa olo soqonyosıqa nanği minjrej,

³⁷ “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarinqej qaji di dego osim geregereiyqas.”

Tamo nanji iga jeutgosaieqnu di nanji iga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minje, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanji winjreñaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”

³⁹ Onaqa Yesus na minje, “Ninji a saidyaib. A ijo ñam na manwa bei babtqas di a urur olo e misilinqba keresai.

⁴⁰ Tamo nanji iga jeutgosaieqnu di nanji iga koba na wau qujai.

⁴¹ Tamo bei a endegi are qalqas, “Tamo di a Kristus dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yaikyqa keresai.”

Ninji une torei uratij

⁴² Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulanj ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere.

⁴³⁻⁴⁴ Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ban geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqñqas.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ino singa na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa singa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni singa geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni singa aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.

⁴⁷ Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.

⁴⁸ Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqñqas. Ñamyuwoq di tamo nanjo ambli bati gaigai sqab. Nanji moreñqa keresai.”

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nanji jaqatinj oqnsib sqab. Atraiyo injiq di bar atoqnsib ñamyuwo na koiteqnu dego kere.

⁵⁰ “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inji kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere ninji bar bul sosibqa nunjo was nanji koba na geregere lawo na laqniy.”

10

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqag di koroonabqa aqa kumbra gaigai yoeqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Onaqa Farisi nanji olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanji a ojqajqa deqa lanja gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa unja uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?”

⁴ Onaqa nanji na minjeb, “Moses a marej, “Tamo bei na aqa ñaun uratqa osimqa pepa bei nenjrenjosim yosim di a uratqas.”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunjo are getenjejunu deqa Moses a dal anjam degsi nenjrenjosiq ninji enjej.

⁶ Ariya ninji quiy. “Tulanj nami Qotei a mandam ti inji inji kalil ti gereiyosiqa a tamo unja wo dego gereinjej.

⁷⁻⁸ Deqa tamo bei na aqa ai abu nanji uratnjrsimqa aqa ñaun wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nenjrenj di unu. Deqa tamo unja wo nanji jejamu qujai sqab. Nanji olo jejamu aiyel sqasai.

⁹ Qotei na nanji aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiç.”

¹⁰ Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa angro nanji aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb.

¹¹ Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa ñaun uratosim olo unja bei oqas di a na aqa ñaun kumbra ugeq waiyqo.

¹² Unja a dego aqa gumbulunj uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulunj kumbra ugeq waiyqo.”

Angro du du nanngi Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo ungasari qudei nanngi nanngo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanngo gateq di atetnjrqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnaqqa Yesus aqa angro nanngi na saidnjrsib minjreb. “Nunngo angro du du nanngi joqsib endeq baib.”

¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nanngi njirinjnrsiqa minjrej, “Angro du du nanngi uratnjrib ijo areq beb. Nanngi saidnjraib. Tamo ungasari nanngi angro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas.

¹⁵ E bole merngwai. Tamo nanngi angro du du bul sqasai di Qotei na nanngi osim taqatnjrqasai. Deqa a nanngo Mandor Koba sqasai dego.”

¹⁶ Osiqa Yesus na angro du du nanngi di soqonjnrsiqa aqa ban nanngo gateq di atetnjrsiqa nanngi qa Qotei pailyej.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁷ Osiqa Yesus a dena tigelosiqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?”

¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.

¹⁹ Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiyoitaim. Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni bajinjam. Ni tamo bei aqa jejamu laja gisanjam. Ni was bei aqa ingi ingi laja gisanj na yayiain. Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne.’”

²⁰ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Qalie Tamo, e angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.”

²¹ Onaqa Yesus a tamo di kogyosiqa qalaisyosiq minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.”

²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbekobaiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanjej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi koqnjrsiqa endegsi minjrej, “Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa banngi koba.”

²⁴ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo angro, ninngi quiy. Tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.

²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa banngi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.”

²⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa olo tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanngi Qotei na elenjamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?”

²⁷ Onaqa Yesus a nanngi koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum.”

²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo nanngi e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi, nanngo angro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, angro, wau gargekoba nanngi enjrqas. Yimqa jeu tamo nanngi dego bosib nanngi gulbe enjroqnaqab. Ariya mondon nanngi nambile gaigai sqab.

³¹ Deqa ninngi quiy. Tamo gargekoba bini ñam koba ti unub qaji nanngi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nanngi mondon ñam koba ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³² Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiy-oqneb. Aiyooqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa angro nanngi bunuqna dauryooqnsibqa are tonjtonjroqnej. Tamo ungasari qudei gam na dauryoqneb qaji nanngi dego ulaosib aiyooqneb. Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanngi segitnjrsiqa a une kiye turqas deqa nanngi sainjroqnej.

³³⁻³⁴ A na nanngi endegsi minjrej, “Ninngi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanngi ti atra tamo kokba ti nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na ijo jejamu laja gisanjosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ Nanngi e degsib gisanjosib e olo ojsib tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab.

Yimqa nanġi na e misilijboqnsib miselboqnsib bu toqoŋ na e kumbainboqnaq. Osib e ŋamburbasq di lubsib moiyoṭbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanġi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa ŋiri aiyel Jems Jon wo nanġi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?”

³⁶ Onaqa Yesus na nanġi aiyel nenemnjrej, “E niŋġi kiyernġwajqa deqa niŋġi ijoq bonub?”

³⁷ Onaqa nanġi aiyel na Yesus minjeb, “Mondoŋ ni rian koba ti lan goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino ban woq ino ban qonaŋq di awoqom.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam niŋġi merbonub di aqa utru niŋġi geregere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanġi ya tuqtnjro bul. Jaqatin ti gulbe ti e oqai di niŋġi aiyel dego oqa kere e?”

³⁹ Onaqa nanġi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nanġi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di niŋġi dego oqab. Gulbe e oqai di niŋġi dego oqab.

⁴⁰ Ariya tamo yai nanġi ijo ban woq ijo ban qonaŋq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanġi Qotei na giltnjrej qaji nanġi segi ijo ban woq ijo ban qonaŋq di awoqab.”

⁴¹ Yesus aqa anġro 10 nango ŋamdamuq di Jems Jon wo nanġi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanġi aiyel qa ŋiriŋjeb.

⁴² Onaqa Yesus na aqa anġro 10 nangi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Niŋġi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnuq qaji nanġi nango segi ŋam soqtoqnsib tamo unġasari nanġi ŋirin na taqatnjreqnuq.

⁴³ Ariya kumbra di nuŋgoq di saiġ. Nuŋgo ambleq di anġro bei a ŋam ti sqa marsimqa a mati nuŋgo wau tamo soqnem. Osim a ŋam ti sqas.

⁴⁴ Nuŋgo ambleq di anġro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nuŋgo kanġal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.

⁴⁵ E Tamo Anġro. Niŋġi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo unġasari nanġi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo unġasari nanġi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi ŋambile uratosiy tamo unġasari garkekoba nanġi elenqai.”

Yesus na tamo ŋam qandimo boletej

⁴⁶ Osiaq Yesus na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeqnaqba tamo unġasari tulan gargekoba nanġi Yesus dauryosib koba na aiyeqneq. Aiyeqnaqba tamo bei ŋam qandimyej qaji aqa ŋam Bartimeus a gam qalaq di awesosiaq tamo unġasari nanġi silali qa ŋiljroqnej. Bartimeus a Timeus aqa ŋiri.

⁴⁷ A gam qalaq di awesosiaq anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beqnu.” A degsi qusiqa tulan lelenosiq marej, “O Yesus, Devit aqa Ŋiri, ni e qa dulame.”

⁴⁸ Onaqa tamo unġasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneq qaji nanġi na Bartimeus ŋiriŋtosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsib minjeqnaqba a nango anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenjoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Ŋiri, ni e qa dulame.”

⁴⁹ Onaqa Yesus a tigelosiaq tamo unġasari nanġi minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa nanġi na tamo ŋam qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are siŋilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqnu.”

⁵⁰ Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiaq Yesus aqa areq bej.

⁵¹ Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo ŋam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.”

⁵² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo siŋglatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino ŋamdamu olo poimimqa ni aye.” Degsi minjnaqa aqa ŋamdamu poiyonaqa sawa unsiaq tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej.

11

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa anġro aiyel qarinjrsiq minjrej,

² “Niŋġi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosiaoqnej qaji. Niŋġi donki di unsib sil palantosib titosib osi boiy.

³ Ningi sil palonteqnibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ningi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?' Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.' Yimqa a na donki qarinyim ijoq bqas."

⁴⁻⁵ Yesus a nanqi aiyel degsi minjrsiq qarinjrnnaqa aisib gam jomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqnabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji nanqi na nanqi aiyel nenemnjreb, "Ningi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?"

⁶ Onaqa nanqi aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanqi di minjrnab odjrnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb.

⁷ Bosib nanqo aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej.

⁸ Awoonaqa donki a walweleri aiyeqnaqa tamo ungasari gargekoba nanqi belesosib nanqo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanqi nanaq dena nam banqa ginjenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb.

⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweeqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanqi ti bunooqneb qaji nanqi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, "Iga ni qa tulan areboleboleigegnu. Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimegnu.

¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatg-wajqa bonum. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa nam soqtoqnqom!" Tamo ungasari nanqi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹¹ Onaqa Yesus a walweleri aisiq Jerusalem di brantosiq atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq ingi ingi kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi anqro 12 nanqi joqsiaqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjej, "Ni olo bunu geitqasai"

¹² Nebeonaqa Yesus aqa anqro nanqi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyeb. Nanqi aiyeqnsibqa gamq di Yesus a mamyej.

¹³ Onaqa a isaq na nam atsiqa qura banqa ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banqa segi sonab unej.

¹⁴ Unsiqa qura di minjej, "Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai." Degsi minjnaqa aqa anqro nanqi queb.

Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej

¹⁵ Onaqa Yesus aqa anqro nanqi ti walweleri aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiaqa nam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiaqa nanqi winjrnab jaraiyeb. Tamo qudei nanqi silali piloqneb. Qudei nanqi binoj qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanqo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanqi dego winjrnab jaraiyeb.

¹⁶ Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di ingi ingi osi laqneq qaji nanqi dego saidnjrsiaqa winjrnab jaraiyeb.

¹⁷ Nanqi kalil jaraiyeqnaqqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, 'Ijo tal endi tamo ungasari kalil nanqo pailyqajqa tal.' Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanqo tal bulqo."

¹⁸ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a qa ulaosib a qalib moiqajqa gam namoqneq. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej deqa.

¹⁹ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa anqro nanqi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyej

²⁰ Nebeonaqa Yesus aqa anqro nanqi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyeqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej.

²¹ Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qaji deqa olo are qalsiaqa Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya njrintem qaji agi laosiq moiqo."

²² Onaqa Yesus na aqa anqro nanqi endegsi minjrej, "Ningi Qotei qa nunqo areqalo singilatiy.

²³ E bole mernqwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaqaja endi minjqas, 'Ni tigelosim yuwalq aiye.' Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, 'Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.' Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas.

²⁴ Deqa ningi quiy. Ningi ingi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, 'Ingi di Qotei na egwas.' Degsib are qalsib pailyqab di a na enqwas.

²⁵ Deqa ningi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnmqqa ningi na aqa une kobotosib Qotei pailyy. Yimqa nunqo Abu lan qureq di unu qaji a kamba nunqo une kalil kobotetngwas.

²⁶ Ariya ningi tamo di aqa une kobotetqasai di nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego nungo une kobotetngwasai."

Juda nanji na Yesus nenemyeb, "Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?"

²⁷ Osiqa Yesus a aqa angor nanji koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti Juda gate nanji ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb,

²⁸ "Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?"

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai.

³⁰ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinqyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanji yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?"

³¹ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, "Iga Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qarinqej,' degsi minjqom di a iga mergwas, 'Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?'"

³² Ariya iga minjqom, "Tamo bei na Jon qarinqej,' degsi minjqom di dego keresai." Nanji tamo ungasari nanji ulainjsib deqa degsib qaireb. Di kiyaqa? Tamo ungasari nanji maroqneb, "Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

³³ Nanji degsib qairosib olo Yesus minjeb, "Yai na kiyo Jon qarinqej di iga qaliesai." Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi mernngwasai."

12

Wain wau qa yawo anjam

¹ Yesus na Juda tamo kokba nanji degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqa jeñ qosej. Qoso kobonoaqa meniñ qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanjo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej.

² Sonaga wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo bei qarinqyonaqa wau taqato tamo nanjoq aisiqa minjrej, 'Wau lanja na e qarinqboq bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.'

³ Degsi minjrnaqa nanji na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej.

⁴ Gilnaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinqyonaq ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyeb.

⁵ Onaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinqyonaq ainaqa a dego qalougetosib moiyyoteb. Olo kanjal tamo gargekoba nanji qarinqjreqlaqa aiyeqnaq qudei ñumougetoqneb. Qudei moiyyotnjroqneb.

⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'Ijo segi angor qujai e na tulan qalalaieyeqnum qaji di qarinyit aiaqas di nanji a qalqasai. Nanji aqa anjam quetqab.'

⁷ Degsi are qalsiqa aqa segi njiri qarinqyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanji a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inji inji kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiyyotosimqa wau endi iga na oqom.'

⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

⁹ "Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanji di kiyernjrqaq? E ningi merngwai. A bosim nanji ñumsim moiyyotnjrqaq. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanjo banq di uratetnjrimqa nanji na kamba taqatesqab.

¹⁰ "Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, 'Tal gereiyo qaji tamo nanji na tal ai arqsiqbqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

"Tal ai di tulan bolequja." "

¹² Onaqa Juda tamo kokba nanji yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanjo jejamuq di une qametnjrej. Nanji degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanji tamo ungasari nanji ulainjsib deqa nanji Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

"Iga Sisar takis yqom e?"

¹³⁻¹⁴ Juda tamo kokba nanji jaraiyosib Farisi nanji ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanjoq aisib minjreb, "Ningi Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom." Degsib minjrsib nanji qarinqjrnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, "O Qalie Tamo, iga

qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanngi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreḡnum. Ni tamo bei ulaiyosaieḡnum. Ni tamo fiam ti nanngi anjam bei minjroqnsim olo tamo fiam saiqoji nanngi anjam bei minjrosaiieḡnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanngi minjreḡnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"

¹⁵ Onaqa Yesus a nanngo gisan anjam di poiyonaqa minjrej, "Kiyaqa ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanbeḡnub? Meniḡ silali bei osi boiy. Osbab e unqai."

¹⁶ Degsi minjrnaqa nanngi meniḡ silali bei osi bosib osoryonab unsiq a minjrej, "Meniḡ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti fiam ti unu?" Onaqa nanngi na minjeb, "Di Sisar aqa."

¹⁷ Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy." Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb.

Tamo moreḡo qaji nanngi olo subq na tigelqab

¹⁸ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanngi Yesus aqa areḡ beb. Sadyusi nanngi mareḡnub, "Tamo moreḡo qaji nanngi olo subq na tigelqasai." Deqa nanngi bosib Yesus endegsib minjeb,

¹⁹ "O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, 'Tamo bei a moiymqa aqa ḡauḡ anḡro saiqoji soḡnimqa aqa was bei na olo uḡa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anḡro ḡambattetqas.' Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej.

²⁰ Deqa ni que. Was 7 kalil soḡneb. Nanngo was matu a uḡa osiq a moiyej. A anḡro saiqoji.

²¹ Onaqa aqa was yala na olo uḡa qujai di osiq a dego moiyej. A anḡro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uḡa di ej. Osiqa a dego moiyej. A anḡro saiqoji.

²² Was 7 kalil nanngi uḡa qujai di osib moreḡeb. Nanngi anḡro saiqoji. Nanngi kalil moreḡonabqa ariya bunuḡna uḡa di a dego moiyej.

²³ Deqa ni iga merge. Mondonḡ subq na tigelobati tamo kalil nanngi subq na tigelabqa uḡa di a yai aqa ḡauḡ tinḡin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanngi uḡa qujai di eb."

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam nengrenḡ di unu qaji di aqa damu ningi poiḡgosai e? Qotei aqa singila dego ningi poiḡgosai e? Od, ningi poiḡgosai. Utru deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub.

²⁵ Mondonḡ tamo ungasari nanngi subq na tigelosibqa nanngi unatqasai. Nanngi tamotqasai. Nanngi lanḡ anḡro bul lanḡ sqab.

²⁶ "Ningi quiy. Tamo nanngi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiḡ nengrenyej. Di ningi sisiyosai kiyo? ḡam mariḡ miligiq di pulonḡeḡnaqa Qotei a ḡam pulonḡ di sosisqa Moses metosiḡ endegsi minjej, 'E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.'

²⁷ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreḡo qaji nanngo Qotei sai. A tamo ḡambile so qaji nanngo Qotei. Anjam di ningi tulan grotonub!"

Dal anjam kiye a tulanḡ bolequja?

²⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiq a Yesus a Sadyusi nanngi ti anjam na qoteḡnab unjrej. Yesus a geregere Sadyusi nanngi kamba anjam minjrnaqa qusiqa Yesus nenemyej, "Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulanḡ bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buḡnjrejunu?"

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, "Dal anjam tulanḡ bolequja agi mermqai. 'O Israel ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba.

³⁰ Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulanḡ qalaqalayime. Qalaqalayiosim ino are miligi ti ino qununḡ ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.' Dal anjam di a segi qujai tulanḡ bolequja. A na dal anjam kalil buḡnjrejunu.

³¹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. 'Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi deḡsim geregereinjroḡnime.' Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji."

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, "O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji.

³³ Iga a tulanḡ qalaqalayiosim gago are miligi ti gago powo ti gago singila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanngi deḡsim geregereinjroḡnqom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulanḡ boledamu. Iga ingi ingi Qotei atraiyqom di lanḡ kiḡala. Iga ingi bei ḡamyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego lanḡ kiḡala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulanḡ bolequja."

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulanḡ poiyonaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, "Ni anjam tulanḡ boledamu maronum. Deqa sokiḡala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas."

Onaqa tamo ungasari nanngi olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa niri sqas?

³⁵ Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo ungasari nanngi anjam bei endegsi minjrej, "Dal anjam qalie tamo nanngi kiyaya mareqneb, 'Kristus a Devit aqa niri'?"

³⁶ Devit a nami marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej, 'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, "Ni ijo ban woq endi awo. Awesoqnimqa e ino jenu tamo kalil nanngi elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanngi taqatnjroqngam."'

³⁷ Niŋgi uniy. Devit a marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa niri sqas?"

Dal anjam qalie tamo nanngi kumbra uge uge yoqneb

Tamo ungasari gargekoba nanngi sosibqa Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej.

³⁸ Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, "Niŋgi dal anjam qalie tamo nanngo kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanngi koro sawaq di tamo ungasari nanngi na nanngo ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqnsib laqnuh.

³⁹ Nanngi Qotei tal miligiq di, goiyu kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanngo awo jaramq di awoonqajqa deqa areboleboleinjreanu.

⁴⁰ Nanngi unja qobul nanngi gisanjnroqnsibqa nanngo tal ti inŋi inŋi ti lanja yainjreanu. Osib tamo ungasari nanngi na unjrsib nango ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyu olekokba yeqnuh. Deqa mondonj Qotei na nanngi awai tulan ugedamu enjrqas."

Unja qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

⁴¹ Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqqa ñam atej di tamo ungasari nanngi boqnsib silali ateqnab unjroqnej. Ñoro tamo gargekoba nanngi boqnsib silali tulan kokba ateqneb.

⁴² Onaqa unja qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiqqa menin silali kiñilala aiyel segi atej.

⁴³ Atnaqa Yesus na unsiqa aqa angro nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "E bole merngawai. Unja qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanngi bunjnrsiqqa silali kobaquja atqo.

⁴⁴ Ñoro tamo nanngi silali koba ejunub. Nanngi oto kiñala segi ateqnuh. Ariya unja qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa menin silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo."

13

Bunuqna jenu tamo nanngi na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqua koba na atra tal koba uratosib giloqnsibqa aqa angro bei na minjrej, "O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulan bolequja. Atra tal walato qaji menin di tulan boledamu!"

² Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Atra tal ni unonum endi bunuqna jenu tamo nanngi na bosib tulan niñaqyosib aqa menin kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa menin bei menin bei aqa quraq di sqasai. Menin kalil segi segiqab."

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiqua atra tal areiyosiq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nanngi qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb,

⁴ "Ni iga merge. Bati gembu jenu tamo nanngi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, 'Bati di jojomqo?'"

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Niŋgi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na niŋgi gisanjo uge.

⁶ Bunuqna gisanj tamo gargekoba nanngi ijo ñam na bosib tamo ungasari nanngi minjroqngab, 'E Kristus.' Degsib tamo ungasari tulan gargekoba nanngi gisa gisanjnroqngab.

⁷ "Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi an na qotokobaoqngab. Niŋgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, 'Kumbra di brantqas.' Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diŋo bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.

⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqngab. Mandor qudei nanngi tigeloqnsibqa mandor qudei nanngi qoto itnjroqngab. Sawa bei beiq di mimin kokba ti mam ti inŋi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di unja angrotaq osiqqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ "Deqa niŋgi geregere ñam atoqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda nanngi na bosib niŋgi ojelenosib anjam pegiyo talq di niŋgi tigeltngooqngab. Osib nanngo Qotei tal

miligiq di ningi kumbaingqonsib olo ningi joqoqnsib Rom nanjo gate ti nanjo mandor ti nanjo ulatamuq di ningi tigeltngqoqnsib. Yimqa ningi ijo anjam bole palontoqnsib nanji minjroqnsib.

¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego ningi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqnsibqa tamo ungasari nanji quonqab. Amqa diño bati brantqas.

¹¹ Nangi na ningi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngqoqnsibqa ningi endegsib are qalaib, 'Iga na kamba anjam kiyersi minjrqom?' Ningi degaib. Bati deqa Qotei na powo enjoqnsimqa ningi kamba anjam minjroqnsib. Ningi segi na anjam minjrqasai. Mondor Bole na nunjo medabu singilatetngim ningi anjam marqab.

¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanjo segi was nanji ojoqnsib qaja tamo nanjo banq di atoqnsibqa nanji na nanji ñumoqnsib moreñoqnsib. Tamo qudei na nanjo segi angro nanji dego degsib ojoqnsib. Angro qudei na nanjo segi ai abu nanji jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nanjo banq di atoqnsibqa nanji na nanji ñumoqnsib moreñoqnsib.

¹³ Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nanji ningi qa are tulan ugeinjroqnsas. Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas."

Ingi tulan ugedamu brantqas

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Diño batiamqa ingi tulan ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnsim ningi unqab." E Mak. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnsib qaji nanji geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa angro nanji olo endegsi minjrej, "Ningi ingi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanji jaraiyosib manaq oqoqujatebe.

¹⁵ Tamo ungasari tal meq di unub qaji nanji jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nangi jaraiyoqnsib.

¹⁶ Tamo ungasari wauq di unub qaji nanji jaraiqa oqnsib nanjo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nangi torei dena jaraiyoqnsib.

¹⁷ Bati deqa unja guman ti unja angro mom ti nanji jaraiyo banjoqnsib gulbe koba oqab.

¹⁸ Deqa ningi endegsib pailyoqnsiy, 'Gulbe di awa bati qa brantaiq.'

¹⁹ Ningi degsib pailyoqnsiy. Di kiyaqqa? Bati deqa tamo ungasari nanji gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaiqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nanji padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltjnej qaji nanji padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ "Bati deqa tamo qudei na mernjwab, 'Ningi uniy. Kristus a bqo agiende' o 'Kristus a bqo agide.' Degsib mernjibqa ningi nanjo anjam quetnjraib.

²² Tamo qudei nanji bosib gisaqnsib maroqnsib, 'E Kristus.' Qudei nanji maroqnsib, 'E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Degsib maroqnsib manja kokba gargekoba habtoqnsib. Nanjo manja dena nanji na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnsib. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnej qaji nanjo areqalo dego niñaqyetnjrqajqa wauoqnsib.

²³ Deqa ningi geregere ñam atsis soqnsiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum."

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai.

²⁵ Bongar nanji lanj goge na ululoqnsib mandamq aiyeleqnsib. Lanj goge dia ingi ingi kalil renginyeleqnsib.

²⁶ Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanjbiq na mandamq aiyoqnsib tamo ungasari nanji tarosib e nubqab.

²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo lanj angro nanji qarinjritqa nanji sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnej qaji nanji lanj utru utruq na koroinjrqab."

Ningi qura qa yawo anjam dena poinjem

²⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena geregere poinjem. Qura banja qalsim olo ñalguyoyoqnsimqa ningi unsib qalieqab, 'Sen aqa bati jojomqo.'

²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoy, 'Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranjmeq di tigelejunu.'

³⁰ E bole mernjwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kalil moreñoqnsibqa kumbra kalil endi brantqas.

³¹ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanqi qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³ “Ninqi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ninqi geregere nam atsib soqniy.

³⁴ Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kanjal tamo nanjo banq di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqa nanqi wau segi segi enjrej. Aqa kanjal tamo bei minjej, ‘Ni siranmeq di tigelesosim geregere nam atoqne.’

³⁵ Degsi minjej. Dego kere ninqi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Tal lanja a olo bqajqa bati ninqi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqumqa kiyo, nobqolo kiyo bqas.

³⁶ A boqujatosim ninqi nerenesoqniq nungaim deqa ninqi geregere nam atsib soqniy.

³⁷ E anjam merngonum qaji endi tamo kalil nanqi dego minjreqlum. Ijo anjam agiende, ‘Ninqi geregere nam atsib soqniy.’ ” Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrej.

14

Juda tamo kokba nanqi Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneq

¹ Onaqa Juda nanjo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa nam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyele soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti endegsib nenemoqneq, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?”

² Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo ungasari nanqi iga nugsib njirinosis qoto tigelto uge.”

Unja bei a gorej quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiq tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa nam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiq ingi uyeqnaqa unja bei a gorej quleq ti tulaj boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinajaq jigsiq osi bosiq aqa medabu paratosiqa Yesus aqa gateq di bilentej.

⁴ Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneq qaji nanqi unja di aqa kumbra unsibqa njirinosis segi segi maroqneq, “Unja di a kiyaaqa gorej di lanja nanjuuyiq?”

⁵ A gorej di osiq tamo qudei enjrqo qamu meni silali 300 yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiqoji nanqi jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib nanqi unja di njirnteb.

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi kiyaaqa unja di gulbe yeqnub? A kumbra bole ebqo.

⁷ Tamo ingi ingi saiqoji nanqi bati gaigai ninqi ti sqab. Deqa ninqi na nanqi aqaryainjrqa are soqniqqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ninqi ti sqasai.

⁸ E moiqa. Moiyoqqa e subq atqab. Unja di a e qa are qalsiq ijo jejamuq di gorej bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo.

⁹ E bole merngwai. Bunuqna ijo wau tamo nanqi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa unja endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanjo banq di atqas

¹⁰ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiq atra tamo kokba nanjoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nanqi deqaji bei. A nanjoq gilsiq minjrej, “E Yesus osiy nunjo banq di atqai.”

¹¹ Degsi minjnaqa nanqi qusib tulaj areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a gilsiq a Yesus osim nanjo banq di atqajqa gam namoqnej.

Yesus aqa angro nanqi ti yori bati aqa ingi uyeq

¹² Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanqi endegsi minjrej, “Ninqi kaja du du nanqi numelenosis siranmeq di lej liyibqa e na unsiy ninqi uratngwai. E ninqi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nanqi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanqi mareb, “Iga kaja du du nanqi numelenosis Qotei atraiyoqom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa angro nanqi na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?”

¹³ Onaqa Yesus na aqa angro aiyele qarinjrsiqa minjrej, “Ninqi aiyele aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnm gamq di itosib dauryiy.

¹⁴ Ninqi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo angro nanqi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?”’

¹⁵ Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osornɔwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelenɛb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenɔiy.”

¹⁶ Onaqa nanɔi aiyel qure miligiɔ aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unisibqa ingi ingi kalil warum dia gereiyelenɛb.

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa anɔro 12 nanɔi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus a nanɔi endegsi minjrej, “E bole mernɔwai. Ningi ijo anɔro 12. Nunɔo ambleq dena anɔro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanɔo banɔq di atqas. Anɔro di agi iga koba na ingi uyeqnum.”

¹⁹ Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”

²⁰ Onaqa minjrej, “Anɔro aqo ombla endego tabir qujaiɔ di bem quiq di tuɔteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanɔo banɔq di atqas. A dego ijo anɔro 12 ningi deqaji bei.

²¹ Ningi quiy. E Tamo Anɔro moiɔai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nenɔrenɛb. Deqa unɔum. E anjam di dauryosiy moiɔai. Ariya anɔro e osim tamo qudei nanɔo banɔq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nɔambosai qamu di kere.”

Yesus na aqa anɔro nanɔi bem ti wain ti anainjrej

²² Osika Yesus aqa anɔro nanɔi koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosika bem bei osiq ginɔenɔyosika nanɔi enjrsika endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.”

²³ Osika wain osika gambanɔq di bilentosika Qotei pailyosika aqa anɔro nanɔi enjrnaqa nanɔi kalil osib uyeɔ.

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanɔq endi ijo len. Tamo unɔasari gargakoba nanɔo une kobotetnrqajqa deqa ijo len aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyey qaji di sinɔilatqas.

²⁵ E bole mernɔwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy monɔnɔ diɔo batiamqa Qotei a nanɔo Mandor Koba soqnimqa e olo wain bunuj uyqai.”

²⁶ Yesus na aqa anɔro nanɔi degsi minjrsika nanɔi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa anɔro nanɔi minjrej, “Ningi kalil e uratbosib jaraiqab”

²⁷ Yesus aqa anɔro nanɔi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ningi kalil ijo nɔam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunɔo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenɔrenɛb unu. ‘E na kaja nanɔo mandor qalitqa kaja nanɔi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenɔrenɛb.

²⁸ Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”

²⁹ Onaqa Pita na minjrej, “Anɔro kalil nanɔi ino nɔam ulontosib jaraiqab e segi ino nɔam ulontqasai.”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba Pita minjrej, “E bole mernɔwai. Qolo qujai endeqa ni ijo nɔam ulitqam. Tuwe anjamoiyeltosaisoqnimqa ni gisanɔqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’”

³¹ Onaqa Pita a tulan saidosiq minjrej, “Sai. E ni ombla moiɔa marimqa, unɔum, e ino nɔam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anɔro kalil nanɔi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani naɔu aguɔ di aqa Abu pailyej

³² Yesus aqa anɔro nanɔi koba na walwelosib naɔu agu beiɔ di branteb. Naɔu agu di aqa nɔam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anɔro nanɔi minjrej, “Ningi endi awesoqniy. E kiɔala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bɔqai.”

³³ Degsi minjrsika aqa anɔro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanɔi segi joqsika pailyqajqa sasalej. Sasalosika pailyoqnsika a are tulan gulbekobaiyej.

³⁴ Osika aqa anɔro qalub nanɔi di minjrej, “E are tulan gulbekobaiɔqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa nɔam atoqniy.”

³⁵⁻³⁶ Degsi minjrsika olo kiɔala sasalosika mandamɔq di nɔam quosika endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe aqa bati bɔqo endi e bunɔosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiɔ. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unɔum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

³⁷ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosika aqa anɔro nanɔo areq aisiq nɔam atej di nanɔi are gulbe na nɔrenɔesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjrej, “O Saimon, ni nɔejejunum e? Ni nɔam sokinaɔlayqa keresai e?”

³⁸ Niŋgi n̄ereŋaib. Niŋgi ŋam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nuŋgoq b̄qas di gulbe dena niŋgi uneq waingwasai. Bole, nuŋgo are miligiq di niŋgi e daurbqajqa are unu. Ariya niŋgi segi gulbe di oqajqa siŋgila saiqoji.”

³⁹⁻⁴⁰ Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosiqqa aqa aŋgro qalub naŋgi urŋam̄nrnaqa n̄ereŋesonab unjrej. Unjrnaqa naŋgi Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

⁴¹ Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiq aqa aŋgro naŋgi itnjrsiq minjrej, “Niŋgi aqaratosisb geregere n̄ereŋejunub e? Uŋgum. Bati koboqo. Niŋgi uniy. E Tamo Aŋgro osib une tamo naŋgo baŋq di atqajqa bati b̄qo.

⁴² Niŋgi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo naŋgo baŋq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di atej

⁴³ Onaqa Yesus aqa aŋgro 12 naŋgi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba naŋgi sebru ti torom ti elen̄osib joqsiqua Yesus aqa areq di branteb. Juda gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi na naŋgi qarinjrnab Yesus ojqa beb.

⁴⁴ Judas a nami naŋgi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

⁴⁵ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyey.

⁴⁶ Kundoqyonaqa tamo naŋgi brantosisb baŋ waiyosib Yesus ojeb.

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa aŋgro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kaŋgal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyey grotosiqqa dabkala segi gentetej.

⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo naŋgi di minjrej, “E leŋ ojo tamo unum deqa kiyo niŋgi sebru ti torom ti elen̄osib e ojqa bonub e?”

⁴⁹ E bati gaigai atra tal miligiq di niŋgi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa niŋgi yala baŋ waiyosib e ojasai. Niŋgi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nen̄greŋq di so qaji di aqa damu brantej.”

⁵⁰ Yesus a naŋgi degsi minjrn̄aqa aqa aŋgro kalil naŋgi a uratosib jaraiyeb.

Aŋgro wala bei a yosi ulaŋej

⁵¹ Bati deqa aŋgro wala bei a n̄eio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo naŋgi na aŋgro di ojeb.

⁵² Oj nabqa a n̄eio gara segi naŋgo baŋq di uratosiqqa yosi ulaŋej.

Juda tamo kokba naŋgi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵³ Onaqa tamo naŋgi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo naŋgi na Yesus osi gilsib naŋgo ulatamuq di tigelteb.

⁵⁴ Naŋgi Yesus osi gileq nabqa Pita a kiŋala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosisqa naŋgi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei naŋgi tal meq di ŋam tunguyosib awesonabqa bosiq naŋgi koba na ŋam yoroqneb.

⁵⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate naŋgi ti kalil koroesosibqa naŋgi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ŋamoqneb. Di kiyaaqa? Anjam dena naŋgi Yesus qalib moiqajqa deqa. Anjam ŋamonab ŋamonab ugeinjrej.

⁵⁶ Deqa naŋgi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisaŋ anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenoqneb. Naŋgi anjam laŋa laŋa maroqneb. Naŋgo anjam di qujaiosai.

⁵⁷ Onaqa naŋgo ambleq dena tamo qudei naŋgi tigelosib Yesus aqa jejamu laŋa gisaŋyosib mareb,

⁵⁸ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di koŋgrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.’ ”

⁵⁹ Ariya naŋgo anjam di dego qujaiosai. Naŋgi anjam laŋa laŋa maroqneb.

⁶⁰ Onaqa atra tamo gate a naŋgo anjam di qusiqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo naŋgi endi une gargekoba ino jejamuq di qameq nub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”

⁶¹ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa N̄iri e? Ni e merbe.”

⁶² Onaqa Yesus na minjej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Aŋgro. Bunuqna e laŋ qureq oqsiy Qotei siŋgila koba ti unu qaji aqa baŋ woq di awesosiy olo laŋbiq na boqnit niŋgi e nubqab.”

⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranjosiq marej, "Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqo tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?"

⁶⁴ Aqa misilin anjam ninji quonub. Deqa ninji kiyersib marqab?" Onaqa nanji kalil mareb, "A bole une ti. Deqa qalib moiym."

⁶⁵ Nanji kalil degsib marnabqa nango ambleq dena tamo qudei nanji tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa namdamu gara na qosetosib ban na qaloqnsib minjoqneb, "Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?" Onaqa qaja tamo qudei nanji Yesus aqa areq boqnsib a ula ponjoqneb.

Pita a gisañoqalubtosiq marej, "E Yesus qaliesai"

⁶⁶⁻⁶⁷ Ariya Pita a tal meq di awesosiq nam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kangal unja bei a bosiq Pita unsiqa koqyosiq minje, "Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem."

⁶⁸ Onaqa Pita a tulan saidosiq minje, "Ni anjam merbonum di e qaliesai." Degsi minjsiqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej.

⁶⁹ Sonaqa kangal unja dena olo Pita unsiqa tamo nanji jom di tigelesoqneb qaji nanji minjrej, "Tamo di a dego Yesus aqa angro bei."

⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulan saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji Pita koqyosib minjeb, "Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa angro bei."

⁷¹ Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, "E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañoqotei na e lubem."

⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minje qaji, "Tuwe anjamoiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai,' " anjam deqa olo are qalsiq poiyonaqa tulan akamugetej.

15

Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹ Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqaqqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanji Yesus aqa ban tontetosib osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa banq di ateb.

² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, "Ni Juda nanjo Mandor Koba e?" Onaqa Yesus na minje, "Od. Anjam ni maronum di kere."

³ Onaqa atra tamo kokba nanji Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnirnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb.

⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minje, "Nanji une gargekoba ino jejamuq di qameleneqnub. Ni kamba anjam bei marqasai e?"

⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, "Ninji Yesus a namburbasq di qamiy"

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantocnimqa Juda tamo ungasari nanji tamo qujai aqa nam maroqniqbqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqngas.

⁷ Bati deqa tamo bei aqa nam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiqu Rom nanji ti qotsib tamo qudei numnab moreneb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb.

⁸ Waiyonab sonaqa tamo ungasari kalil nanji Pailat aqa areq gilsibqa a nango yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb.

⁹ Minjnabqa a na nenemnjrej, "E Juda nanjo Mandor Koba uratosiy engwai e? Ninji na merbiy."

¹⁰ Pailat a nanji degsi nenemnjrej? Di kiyaaq? A qalieej, atra tamo kokba nanji Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb.

¹¹ Onaqa atra tamo kokba nanji na tamo ungasari kalil nanjo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanji Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanjo areqalo tigeltetnjreb.

¹² Onaqa Pailat na olo minjrej, "E ninji Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninji a qa mareqnu, 'A Juda nanjo Mandor Koba.' "

¹³ Onaqa nanji kalil murqumyosib minjeb, "Ni a namburbasq di qame."

¹⁴ Onaqa minjrej, "Kiyaaq Yesus qalit moiqaq? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?" Degsi minjrnaqa nanji olo tulan murqumyoqnsib waiyoqnsib minjoqneb, "Ni a namburbasq di qame."

¹⁵ Onaqa Pailat a nanjo are latetnrqa osiqa nanjo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanji enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nango banq di atsiqa minjrej, "Ningi Yesus bu toqon na kumbainyiy." Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, "Ningi Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy."

Qaja tamo nanji Yesus misilinyoqneb

¹⁶⁻¹⁷ Pailat na qaja tamo nanji degsi minjrnaqa nanji Yesus ban ojsib Rom nango tal kobaquajaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanji metnjrnab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqneb deqaji bei osib Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nango gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb.

¹⁸ Osib gisan na Yesus binjyoqnsib minjoqneb, "O Juda nango Mandor Koba, kaiye!"

¹⁹ Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di singa pulutoqneb.

²⁰ Nanji degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

²¹ Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa nam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nango abu.

²² Nanji Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa nam Golgota di branteb. Nam di aqa damu, "Tamo gate tanu."

²³ Di brantosib qaja tamo nanji na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.

²⁴ Onaqa qaja tamo nanji na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib giltelenjeb. Osib meniñ silali alanjeb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanjosib gara elenjeb.

²⁵ Senj bati 9 onaqa nobqolo nanji Yesus namburbasq di qameb.

²⁶ Qamsib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenjrenjeb, "Tamo endi a Juda nango Mandor Koba." Yesus a nami maroqnej, "E Juda nango Mandor Koba." Yesus aqa une deqa osib anjam di nenjrenjeb.

²⁷ Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonañq di qameb.

²⁸ Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nenjrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nenjrenjeb, "Tamo ungasari nanji marqab, 'Kristus a dego une tamo.'"

²⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanji aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb, "Ni nami marem, 'E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.' Ni nami degsi marem.

³⁰ Ino anjam di boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyeb."

³¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, "A na tamo ungasari gargekoba nanji aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai.

³² A maroqnej, 'E segi Kristus. E Israel nango Mandor Koba.' Aqa anjam di boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, 'Bole.' "Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanji dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

³³ Qanam jige senj bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq senj bati 3 onaq bilaqtej.

³⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqa marej, "Eloi, Eloi, lama sabaktani?" Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, "O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaya e qoreibonum?"

³⁵ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji aqa anjam di qusib mareb, "Ningi quiy. A Elaija meteqnu."

³⁶ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenji bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiq Yesus aniyqajqa soqtosiqa aqa medabuq di atej. Osiqa marej, "Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?"

³⁷ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqa mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

³⁸ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branşiq aisiq poaiyelej.

³⁹ Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanḡo gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqa marej, "Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri."

⁴⁰ Uḡgasari qudei nanḡi isaḡ di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei aḡi Jems yala Joses wo nanḡo ai. Uḡa bei Salome.

⁴¹ Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa uḡgasari nanḡi dena a dauryosib laqnsib kanḡalyoqneb. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiqa a na nanḡi qalub uḡgasari qudei ti joqsiqa koba na Jerusalem beleḡeb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁴² Juda nanḡo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inḡi inḡi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁴³ Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ḡam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanḡo gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulaḡ boledamu. Deqa tamo uḡgasari kalil nanḡi a qa maroqneb, "A tamo bolequja." A endegsi are qaloqnej, "Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatḡwas." A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariḡoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiq aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, "Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?"

⁴⁴ Onaqa Pailat a tulaḡ pruguḡetosiq marej, "Yesus a urur moiḡo e?" Osiqa qaja tamo nanḡo gate a metonaq bonaq nenemyej, "Yesus a bole moiḡo e?"

⁴⁵ Onaqa minjej, "Od, a moiḡo." Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minjej, "Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate."

⁴⁶ Onaqa Josep a gilsiq gara qat awaiyosiq Yesus aqa jejamu ḡamburbasq dena osiqa gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiq sub bei nami meniḡ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniḡ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej.

⁴⁷ Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei aḡi Joses aqa ai wo bosib koqyosoqneb.

16

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanḡi qalub ḡam so aqa ya qaleq tulaḡ boledamu awaiyeb. ḡam so aqa ya di Yesus aqa jejamuḡ di liyqajqa deqa awaiyeb.

²⁻³ Osib nobqolo ambru nanḡi tigelosib Yesus aqa jejamuḡ di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamḡ di segi segi maroqneb, "Yai na meniḡ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetḡwas?"

⁴ Degsib maroqnsib gilsib ḡam ateb di meniḡ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniḡ di tulaḡ kobaquja.

⁵ Onaqa nanḡi sub miligiq aisiḡ anḡro wala bei baḡ woq di awesonaq unsib ulaḡeteb. Anḡro wala di aqa gara tulaḡ qat.

⁶ Onaqa anḡro wala na minjrej, "Niḡi ulaaib. E qalie, niḡi Nasaret tamo Yesus ḡamburbasq di qameb qaji a qa ḡameqḡub. A endi sosai. A subq na tigelqo. Niḡi bosib sub miligi uniy. A ḡeioteb qaji lume aḡi unu.

⁷ Niḡi unsibqa olo puluosib aisiḡ Yesus aqa anḡro qudei nanḡi Pita ombla endegsib minjriy, "Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niḡi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Aḡi a nami niḡi endegsi merḡej, "E niḡi qa namoosiy Galili sawaq gilqai." Deqa niḡi deḡo Galili sawaq gilsib dia a itqab."

⁸ Onaqa nanḡi qalub tulaḡ ulaḡetosib are tonḡonjrnraqa sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyoqnsibqa gamḡ di tamo uḡgasari nanḡi turoqnsib anjam bei minjrosaiyoqneb. Nanḡi lanḡa aiyoyoqneb. Di kiyaya? Nanḡi tulaḡ ulaḡeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiq mati Maria Makdala qure qaji aqaḡ di brantonaq unej. Maria aḡi nami Yesus na mondor uḡe 7 nanḡi aqaḡ dena winjretej qaji.

¹⁰⁻¹¹ A Yesus unsiqa olo puluoosi gilsiq Yesus aqa anḡro qudei nami Yesus dauryosib laqneḡ qaji nanḡi are uḡeinjrnaqa akameḡnabqa itnjrsiqa minjrej, "E Yesus unonum. A ḡambile unu." Onaqa nanḡi Maria aqa anjam di qunab uḡeinjrej. Nanḡi aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa anḡro aiyel nanḡi gamḡ di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa anḡro aiyel nanḡi naḡu gam bei dauryosib gileqḡnabqa Yesus aqa jejamu bulyosiq a ḡanḡoḡ di brantonaq uneb.

¹³ Unsibq̄a nan̄gi olo puluosib aisib Yesus aq̄a an̄gro q̄udei nan̄gi min̄jreb, “Yesus a gagoq̄ di brantq̄oq̄a iga unonum.” Degsib min̄jr̄nabq̄a nan̄gi dego qunab ugein̄rej. Nan̄gi an̄jam deq̄a poin̄rosai.

Yesus na aq̄a an̄gro nan̄gi wau en̄rej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aq̄a an̄gro 11 nan̄gi tal miligiq̄ di awoosib ingi uyeq̄nabq̄a Yesus a nan̄goq̄ di brantej. A nami subq̄ na tigelonaq̄a tamo q̄udei na unsib nan̄gi sain̄jr̄nab qunab ugein̄rej. Nan̄go are geten̄j̄resoq̄nej. Deq̄a Yesus a segi nan̄goq̄ di brantosiq̄a nan̄gi njirin̄tn̄j̄rej.

¹⁵ Osiq̄a min̄jrej, “Nin̄gi tigelosib sawa sawa kalil keretoq̄nsib tamo un̄gasari kalil nan̄gi ijo an̄jam bole min̄jre min̄jre laq̄niy.

¹⁶ Tamo un̄gasari nan̄gi e q̄a nan̄go areq̄alo sin̄gilatosib yanso oq̄ab di Qotei na nan̄gi elen̄q̄asai. Ariya tamo un̄gasari nan̄gi e q̄a nan̄go areq̄alo sin̄gilatq̄asai di Qotei na nan̄gi elen̄q̄asai. A na nan̄go une q̄a pegin̄j̄rsim awai uge en̄jr̄q̄as.

¹⁷ Tamo un̄gasari e q̄a nan̄go areq̄alo sin̄gilatq̄ab q̄aji nan̄gi man̄wa gargekoba endeq̄aji babtoq̄nq̄ab. Nan̄gi ijo ñam na mondor uge uge win̄jroq̄nq̄ab. Qotei na nan̄go men̄ bulyet̄njroq̄nimq̄a nan̄gi q̄ure utru bei bei nan̄go an̄jam bunuj maroq̄nq̄ab.

¹⁸ Nan̄gi ban̄ waiyosib amal uge ojoq̄nq̄ab. Nan̄gi ya isa koba q̄aja ti di uyoq̄nib dena moren̄q̄asai. Nan̄gi ma tamo nan̄go gateq̄ di ban̄ atoq̄nib nan̄gi olo boleq̄nq̄ab.”

Yesus a lan̄ q̄ureq̄ oq̄ej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na aq̄a an̄gro nan̄gi degsi min̄jr̄naq̄a Qotei a Yesus lan̄ q̄ureq̄ osi oq̄siq̄a aq̄a ban̄ woq̄ di awotej.

²⁰ Ona q̄a aq̄a an̄gro nan̄gi jaraiyosib sawa sawa kalil keretoq̄nsib Qotei aq̄a an̄jam palontoq̄neb. Palonteq̄nabq̄a Tamo Koba a nan̄gi koba na wauoq̄nsiq̄a man̄wa gargekoba babtoq̄nsiq̄a dena nan̄go an̄jam sin̄gilatoq̄nej.

LUK

Luk a anjam endi nenjgrenjosiq Tiofilus aqaq qarinyej

¹⁻² O Tamo Koba Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanji unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanjo anjam di tamo gargekoba nanji quoqnsib nenjgrenjyoqneb.

³ Deqa e dego anjam di nenjgrenjosiy inoq qarinyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nenjgrenjosim agi inoq qarinyonum.

⁴ Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa njanj Elisabet a gumannej

⁵ Herot a Judia sawa nanjo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njanj a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet.

⁶ Sekaraia aqa njanj wo nanjo kumbra tulanj boledamu. Nanji Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanji Tamo Koba aqa ñamgalaq di une saiqoji.

⁷ Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulunj wo angro saiqoji sosibqa qelib.

⁸ Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanji ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb.
⁹ Nanjo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim ñam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanji tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanji meninj alanj bubuneb. Meninj alanj nabqa Sekaraia aqa meninj na bunyej. Deqa nanji Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyej.

¹⁰ Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulanj gargekoba nanji atra tal oqeq di koroosib Qotei pailiyosib soqneb.

¹¹⁻¹² Onaqa Tamo Koba aqa lanj angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal ñam qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiq tulanj ulaugetej.

¹³ Onaqa lanj angro na minnej, "Sekaraia, ni ulaa'im. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino njanj Elisabet a gumanjosim angro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam.

¹⁴ Angro di a ñambabimqa ni tulanj areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanji dego a unsibqa tulanj areboleboleinjrqas.

¹⁵ Angro di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqngasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqngas.

¹⁶ Bunuqna a na Israel gargekoba nanji are bulyetnjroqnim nanji nanjo Tamo Koba Qotei areiyonqab.

¹⁷ Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegi gereiyetqas. Abu nanjo angro nanji ti jeu jeu soqnebqa a na nanji are bulyetnjroqnim nanji are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqneb qaji nanji dego a na are bulyetnjroqnim nanji kumbra bole bole dauryoqngab. Jon na degsim tamo ungasari nango areqalo gereiyetnjrim soqnebqa Tamo Koba a bqas."

¹⁸ Onaqa Sekaraia na kamba lanj angro di minnej, "E tulanj qelionum. Ijo njanj a dego qeligo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?"

¹⁹ Onaqa lanj angro na Sekaraia minnej, "Ijo ñam Gabriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejnum. Qotei a segi na e qarinqboqqa bosim anjam bole endi ni mermonum.

²⁰ Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenj mimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqngam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam." Lanj angro na degsiqa Sekaraia minnej.

²¹ Tamo ungasari nanji Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tarinoqneb. Osib maroqneb, "Sekaraia a kiyayaq atra tal miligiq di sokobaiyoq?"

²² Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nanji anjam minjrqa yonaq keresaiyej. Deqa nanji mareb, "Qotei aqa manjwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai." Sekaraia aqa medabu getenjej deqa a ban na segi nanji anjam minjroqnej.

²³ Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq oqej.

²⁴ Bati bei aqa njanj Elisabet a gumannej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walwelosaioqnej. Osiqqa marej,

²⁵ "Bini Tamo Koba a kumbra tulanj boledamu e ebsiqqa tamo ungasari nango ñamgalaq di ijo gulbe kobotethqo."

Lanj angro Gabriel a Maria aqaq di brantej

²⁶ Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa lanj angro Gebriel olo qarinyonaqa Galili sawa nanjo qure bei ñam Nasaret deq aiyej.

²⁷ Aisiq dia dungeñge bei aqa ñam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa ñam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma.

²⁸ Gebriel a Maria aqaq di brantosiqa minnej, "O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo."

²⁹ Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, "Lanj angro di aqa anjam e poibosai."

³⁰ Onaqa lanj angro na minnej, "Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulan boledamuiyqo.

³¹ Deqa ni gumanosim angro mel oqam. Osim aqa ñam Yesus waiyqam.

³² A ñam tulan kobaquja oqas. Nanji a qa maroqnqab, 'A Qotei Goge Koba aqa Niri.' Qotei na a giltimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas.

³³ Deqa a Jekop aqa moma kalil nanjo Mandor Koba sosimqa nanji bati gaigai taqatnjro-qnqas. Aqa wau di koboqa keresai."

³⁴ Onaqa Maria na lanj angro di minnej, "Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum."

³⁵ Onaqa lanj angro na minnej, "Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa sinjala emimqa ni angro oqam. Deqa nanji a qa maroqnqab, 'A Qotei aqa Niri.' A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

³⁶ "Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nanji nami a qa maroqneb, 'A angro oqa keresai.' Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo."

³⁷ Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai."

³⁸ Onaqa Maria na lanj angro di minnej, "E Tamo Koba Qotei aqa kanjal unja. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem." Onaqa lanj angro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

³⁹ Bati deqa Maria a tigelosiqa urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yamban. A Judia sawaq di unu.

⁴⁰ Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, "O gagai Elisabet, kaiye."

⁴¹⁻⁴² Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di anjilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq sinjala yonaqa a tulan maosiq Maria minnej, "Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nanji enjrosai oqnej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo.

⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E unja kiyero deqa ni ijo talq bonum?

⁴⁴ Ni que. Ni e methonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa anjilqo.

⁴⁵ Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, 'Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.' Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam." Elisabet na degsiqa Maria minnej.

Maria a Qotei aqa ñam soqttej

⁴⁶ Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej,

"Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binjiyeqnum.

⁴⁷ E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenej.

⁴⁸ E aqa kanjal unja. E ñam sai qoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsisqa areibqo. Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo ungasari kalil nanji e qa endegsib maroqnqab, 'Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.'

⁴⁹ Qotei sinjala koba ti unu qaji a na e aqaryai beqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

⁵⁰ Qotei a tamo ungasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanji qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanji qa duloqnsim sqas.

⁵¹ Qotei a wau sinjala koba yeqnu.

Tamo ungasari nanjo segi ñam soqtqa are qaleqñub qaji nanji Qotei na olo winjreqlaq jaraiyeqñub.

⁵² A na mandor kokba nanji kobotnjroqnsiqa tamo ungasari nanjo segi ñam aguq ateqñub qaji nanji olo ñam soqtetnjreqlaq.

⁵³ Tamo ungasari mam unub qaji nanji Qotei na inji anainjreqlaq nanji kere na unub.

Ariya tamo ungasari inji koba ti unub qaji nanji a na uratnjreqlaq nanji inji saainjreqlaq.

⁵⁴⁻⁵⁵ A na aqa wau tamo Israel nanji aqaryainjreqlaq.

A nami marej, 'E Israel nanji qa gaigai duloqñqai.'

A aqa anjam deqa are qaloqnsiqa agi bini Israel nanji aqaryainjreqlaq.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanġi minjrej.

Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanġi ti minjrej.”

Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.

⁵⁶ Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a ħambabej

⁵⁷ Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaqa aqa anġro mel ħambabej.

⁵⁸ Ħambabonaqa aqa qure qujai nanġi ti aqa lej nanġi ti kalil endegsi poinjrej, “Tamo Koba a Elisabet qa tulaġ dulosiqa aqa miligi gerejyqqa anġro mel oqo.” Nanġi degsi poinjrej deqa nanġi Elisabet koba na areboleboleinjrej.

⁵⁹⁻⁶⁰ Bati 8 koboonaqa nanġi anġro di muluġ waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqna bqa aqa ai na saidnjrsiqa minjrej, “Iga aqa ñam Jon waiyqom.”

⁶¹ Onaqa nanġi na minjeb, “Ñam di ino lej nanġoq di sosai.”

⁶² Degsi minjrib baġ na Sekaraia nenemyeb, “Ni ino anġro ñam yai waiyqam?”

⁶³ Onaqa a baġ na minjrej, “Pepa bei osbabqa e aqa ñam nenġrenjyit niġi unqab.” Pepa osi bonabqa endegsi nenġrenjey, “Aqa ñam Jon waiyqom.” Degsi nenġrenjyonaqa nanġi kalil tulaġ prugeb.

⁶⁴ Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa meġ otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej.

⁶⁵ Bati deqa tamo unġasari kalil qure dia soqne b qaji nanġi kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqna bqa nanġo anjam di tulaġ kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nanġi quekriteb.

⁶⁶ Tamo unġasari anjam di que b qaji nanġi kalil maroqne b, “Anġro di a tamo kiyero sqas?” Nanġi degsi maroqne b. Di kiyaaqa? Qotei aqa sinġila anġro di aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

⁶⁷ Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq sinġila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej,

⁶⁸ “Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulaġ soqtoqnmom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo unġasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai.

⁶⁹ Aqa wau tamo Devit aqa lej na tamo sinġila koba bei ħambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas.

⁷⁰ Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanġi anjam palontoqne b.

⁷¹ Nanġi anjam endegsib palontoqne b, ‘Qotei a gago jeu tamo nanġo baġq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji nanġo baġq na dego iga elenqas.’ Nanġi anjam degsib palontoqne b.

⁷² Qotei a gago moma utru nanġi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami sinġilatej qaji deqa are qalsiqa nanġi aqaryainjrej.

⁷³ Aqa anjam di a sinġilatosiq gago moma utru Abraham minjrej.

⁷⁴ Deqa a na gago jeu tamo nanġo baġq dena iga elenqamqa iga aqa wau ojoqnmom. Iga ulaqasai.

⁷⁵ Iga bati gaigai Qotei aqa ħamgalaq di aqa segi kumbra bole tinġin dauryoqnmom.

⁷⁶ O ijo anġro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo unġasari nanġi degsib ni qa maroqnaqab. Tamo Koba a bqa laqnmq na namoosim aqa gam gerejyotosim soqnm a bqas.

⁷⁷⁻⁷⁸ Ni na Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi anjam minjroqnmq nanġi quoqnsib endegsi poinjroqnaqas, ‘Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.’ Gago Qotei a laġ goge na suwaġ qarinyim gagoq bqas.

⁷⁹ Tamo unġasari ambruq di sosib morenqa ulaeqnub qaji nanġi Qotei na suwantnjroqnaqas. Osim a na iga gam osorgoqnmq iga lawo kumbra dauryoqnmom.” Sekaraia a anjam degsi marej.

⁸⁰ Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na sinġila yoqnej. A wadau sawaq di sosisqa a na Israel tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam minjraqajqa bati qa tarinoqnej.

2

Maria a aqaratonaqa Yesus a ħambabej

¹ Bati deqa Rom nanġo mandor koba Sisar Ogastus a marej, “Iga sawa sawa kalilq di tamo unġasari nanġo ñam sisiyqom.”

² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanġi na ñam sisiyeb. Nanġi nami ñam sisiyosaiocne b.

³ Deqa tamo ungasari kalil nanği na nanęo ñam atelenęaqqa marsibqa nanęo segi segi qure utruę gileleęeb.

⁴ Josep a Nasaret qureę dena tigelosięa Devit aęa qure utruę oęej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aęa qure utru aęa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deę oęej. Di kiyaaęa? A Devit aęa leę na ñambabeę deęa.

⁵ Maria a Josep aęa ñauę soęnej deęa nanği aiyel ombla na nanęo ñam atęa marsibqa Betlehem oęeb. Bati deęa Maria a gumaę ti.

⁶⁻⁷ Nanği Betlehem di sonabęa Maria aęa bati kereonaęa a anęro eę. Nereęo tal koba qaji tamo na maęej deęa aęa anęro matu mel ñambabonaęa gara na dalaosię makau nanęo ięęi uyo tabirę di ñeioてej.

Laę anęro nanği na kaja taęato tamo nanği

Qotei aęa anęam minjreb

⁸ Qolo qujai deęa qure qalaę di tamo qudeı nanęo kaja ñiņ uyeęnabęa taęatnjresoęneb.

⁹ Onaęa Tamo Koba aęa laę anęro bei aisięa nanęo areę di tigelonaę uneb. Aęa rianę na nanği suwantnjrnaęa nanği unsib tulaņ ulauęeteęeb.

¹⁰ Onaęa laę anęro dena nanği minjreb, “Niņęi ulaaib. E niņęi anęam bole mernęwajęa bonum. Mernęitęa niņęi qusib tulaņ areboleboleiņęwas. Tamo ungasari sawa sawa kalilę di unub qaji nanği deęo tulaņ areboleboleiņęrqas.

¹¹ Anęam bole aęiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aęa qure utruę di ñambabęo. A na qujai tamo ungasari nanği eleęamęa nanği padalęasai.

¹² Anęro mom di gara na dalaosib makau nanęo ięęi uyo tabirę di ñeıtonub unu. Niņęi aisib unsib poiņęwas.”

¹³ Degsi minjreęnaęa laę anęro tulaņ gargekoba nanği laę goge na bosib laę anęro nami beę qaji a ombla tigelosibęa Qotei aęa ñam soętoęnsib endegsib maroęneb,

¹⁴ “Laę goge di Qotei a ñam kobaęua oęo. Mandamę endi tamo ungasari nanği lawo na soęnebe. Qotei a nanği qa are tulaņ boleıyeęnu.”

Kaja taęato tamo nanği Yesus unęaqęa marsib Betlehem qureę aiyeb

¹⁵ Laę anęro nanği olo puluosib laę qureę oęeęnabęa kaja taęato tamo nanği qairosib mareę, “Ięa tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a ięa kumbra deęa mergwo qaji di unęom.”

¹⁶ Degsib marsibęa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanęo anęro mom a makau nanęo ięęi uyo tabirę di ñeıtosib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibęa anęro deęa anęam laę anęro na minjreb qaji di kalil ubtosib saoęneb.

¹⁸ Saeęnab tamo ungasari kalil anęam di queę qaji nanği prugeętosib are koba qaloęneb.

¹⁹ Ariya Maria a anęam di qusięa aęa areęaloę di atsię soęnej.

²⁰ Onaęa kaja taęato tamo nanği olo puluosib gileb. Anęam kalil laę anęro na minjrnaę queę qaji deęa ti kumbra kalil nanği uneb qaji deęa ti nanği tulaņ areboleboleiņęrnaęa Qotei aęa ñam soętoęnsib giloęneb.

Nanği anęro aęa ñam Yesus waiyeę

²¹ Ariya Yesus a ñambabosię sonaęa bati 8 kereonaęa a muluņ waiyeę. Osib aęa ñam Yesus waiyeę. Ñam di nami laę anęro na Maria gumaęosaisonaę minjrej qaji.

Simeon Ana wo nanği atra talę di Yesus uneb

²² Juda nanęo dal anęam bei aęiende. Uęa anęrotimęa bati 40 koboamęa nanği uęa aęa jeęamu yansetęab. Dal anęam di Moses a nami mareę. Deęa Maria aęa jeęamu yansetęa bati kereonaęa aęa gumbuluņ wo Jerusalem gilsibęa atra tal miligię di Maria aęa jeęamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aęa baņę di ateb.

²³ Aęi Moses a nami Tamo Koba aęa dal anęam endegsi nenęreņęej, “Anęro matu mel ñambabamęa niņęi Tamo Koba Qotei aęa baņę di atiy. Atibęa a Qotei aęa segi tamo sęas.”

²⁴ Nanği aiyel Tamo Koba Qotei aęa dal anęam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraıyeę. Aęi dal anęam endegsi unu, “Binon aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraıyiy.”

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soęnej aęa ñam Simeon. Aęa kumbra tulaņ boledamu. A Qotei aęa sorgomę di gereęe soęnej. Mondor Bole na a siņęilatonaę soęnej. A endegsi are qaloęnej, “Bati brantimęa Qotei na Israel tamo ungasari nanęo are boletetnjrqas.” A degsi are qaloęnsię deęa bati di brantęaqęa tariņoęnsię soęnej.

²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minjrej, “Ni mati moięasai. Ni moiyoęaisoęnimęa Tamo Koba a na aęa Kristus qarinyim bamęa ni unsim moięam.”

²⁷ Onaęa bati bei Qotei aęa Mondor na Simeon aęa are tigeltetonaęa atra tal miligię gileę. Gilsię di sonaęa Maria Josep wo nanği dal anęam dauryosib nanęo anęro Yesus osib Qotei aęa baņę di atęa marsibęa atra tal miligię gileb.

²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonyej. Soqonyosiq Qotei aqa ñam soqtosisiq endegsi pailiej,

²⁹ “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiçai.

³⁰ Ni na ino segi tamo ungasari nançi elenjam nançi padalaib deqa ino Kristus qarinyem açi e unonum.

³¹ Tamo ungasari kalil nanço ñamdamuç di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rian na sawa bei bei qaji nançi suwantnjroqnas.

Osim ino segi tamo ungasari Israel nançi dego suwantnjrimqa nanço ñam kobaças.”

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nançi qusib tulan prugeb.

³⁴ Onaqa Simeon a nançi aiyel qa Qotei pailiyosiq Yesus aqa ai Maria minjej, “Ni que. Qotei na ançro endi giltej deqa Israel gargekoba nançi ulonjosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ñambile bole oqab. Ançro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba nançi na a jeutoqnqab.

³⁵ Deqa gargekoba nanço areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatin oqnqam.”

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji uña bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa ançro. A Aser aqa moma. A tulan qeliej. A nami tamo osiq gumbuluñ wo wausau 7 soqneb.

³⁷ Aqa gumbuluñ moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosisqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiq inji ti ya ti uratoqnsiq Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosaiyoqnej.

³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiq ançro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjraqa marsib tariñoqneb qaji nançi Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nançi olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nançi Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritisib nançi olo puluosib Galili sawaq gilsib nanço segi qure utru Nasaret di soqneb.

⁴⁰ Di sosibqa nanço ançro kiñala Yesus a boleqnsiq singilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyoyoqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nançi wausau gaigai Juda nanço yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyoyoqneb.

⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nançi daurnjrsiq yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyeb.

⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nançi puluosib nanço segi segi qureq olo gileq nabqa ançro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nançi deqa qaliesai.

⁴⁴ Nançi are qaleb, “Yesus a tamo qudei nançi daurnjrsiq nami gilqo kiyo?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nançi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nançi na nanço segi kadoi nançi ti nanço segi leñ nançi ti Yesus qa nene nenemnjroqneb.

⁴⁵ Onaqa ugeinjrnnaqa nançi aiyel olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb.

⁴⁶ Bati qalub nançi Yesus qa ñamoqneb. Ñamosib gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nanço ambleq di awesosisqa nanço anjam quoqnsiq anjam qudei nançi nenemnjroqnej.

⁴⁷ Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nançi kamba anjam bole bole minjreqnaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nançi prugoqneb.

⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nançi a unsib pruguetosib aqa ai na minjej, “O ijo ançro, ni kiyaya aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulan gulbeigwoqa ni qa ñamoqnam.”

⁴⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninçi kiyaya e qa ñamoq nab? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Ninçi di qaliesai kiyo?”

⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nançi aqa anjam di qusib poinjrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosisqa aqa ai abu nançi daurnjrsiq Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nanço aiyel anjam geregere dauryoqnsiq nanço sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiq tulan areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej.

⁵² Yesus a Nasaret qureq di sosisqa a tamo kobaqujoqnsiq aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyoyoqnej. Tamo ungasari nançi dego Yesus qa are boleijnjroqnej.

1-2 Bunuqna Sekaraia aqa n̄iri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nango mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nango gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti taqatoqnej. Lisanius a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nan̄gi aiyel atra tamo gate soqneb.

3 Jon a sawa kalil Jordan ya qalag di soqneb qaji deq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo un̄gasari nan̄gi endegsi minjroqnej, “Nin̄gi are bulyibqa e na nin̄gi yansngwai. Amqa Qotei a nun̄go une kalil kobotetngwas.”

4 Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nen̄grenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nen̄grenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan̄ lelenoqnsim tamo un̄gasari nan̄gi endegsim minjroqnas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’

5 Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil gin̄gen̄jrsib taqal atiy. Gam kaneño kalil tingiyi. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy.

6 Yimqa tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄gi Qotei na padalo sawaq dena eleñam unqab.’ ”

7 Tamo un̄gasari tulan̄ gargekoba nan̄gi Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq beq nabqa singila na endegsi minjroqnej, “Nin̄gi kumbra uge yo qaji tamo. Nin̄gi amal uge bul. Nin̄gi yai na mern̄gwoqa mondon̄ Qotei aqa min̄jñ nun̄goq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?”

8 Nin̄gi are bulyiy. Osib nun̄go kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, nin̄gi are bulyonub.’ Osiy nin̄gi yansngwai. Nin̄gi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole.’ Nin̄gi degsib are qalaib. Nin̄gi quiy. Qotei na marimqa meniñ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.

9 Qotei na tapor qalat ojsiqa ñam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa ñam kalil gei bole atosaeiqnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim ñamyuwoq di breinjrqas.”

10 Jon a tamo un̄gasari nan̄gi anjam degsi minjraqa nan̄gi na kamba nenemyeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?”

11 Onaqa Jon na minjrej, “Ni gara aiyel soqnimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni in̄gi uyo soqnimqa qudei osim tamo in̄gi saiqoji di anaiye.”

12 Onaqa takis o qaji tamo qudei nan̄gi Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, “O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?”

13 Onaqa Jon na minjrej, “Nun̄go gate kokba nan̄gi takis silali gembub nin̄gi oqajqa mern̄gonub kere dego oqniy. Silali bei laña goge ataib.”

14 Onaqa qaja tamo qudei nan̄gi Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?” Onaqa Jon na minjrej, “Nin̄gi tamo nan̄gi ugeugeinjraib. Osib nan̄go silali bajin̄oqnaib. Nin̄gi tamo qudei gisan̄ na nan̄go jejamuq di une qametnjraib. Nin̄gi endegsib are qaloqniy, ‘Gago awai iga eqnum di iga qa kere.’ ”

15 Bati di tamo un̄gasari nan̄gi Kristus bqajqa tariñoqnsib soqneb. Deqa nan̄gi Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, “Jon a Kristus kiyo?”

16 Onaqa Jon a nan̄go areqalo di qalieosiqa minjrej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kan̄galyqajqa e tamo bolesai. E ya na laña yansngqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti ñamyuwo na ti nin̄gi yansngwas.

17 A bem sum ñoqoryosim damu eleñosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim ñamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuektritqab.”

18 Jon na tamo un̄gasari nan̄go are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba nan̄gi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nan̄gi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej

19 Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa n̄irin̄tej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa ñaun̄ Herodias yayiosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na n̄irin̄tej.

20 Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.

21 Ariya tamo un̄gasari kalil nan̄gi yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq lañ goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lañ waqej.

22 Lañ waqonaqa Mondor Bole a binon̄ bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lañ goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Ni ijo segi an̄gro qujai. E ni tulan̄ qalaqalameqnum. E ni qa tulan̄ areboleboleibeqnu.”

Yesus aqa moma nan̄go ñam kalil

²³ Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nanği Yesus qa endegsib maroqneb, “A Josep aqa njiri.” Yesus aqa moma nanço ñam kalil ağı marqai. Josep a Heli aqa njiri.

²⁴ Heli a Matat aqa njiri. Matat a Livai aqa njiri. Livai a Melki aqa njiri. Melki a Janai aqa njiri. Janai a Josep aqa njiri.

²⁵ Josep a Matatias aqa njiri. Matatias a Amos aqa njiri. Amos a Nahum aqa njiri. Nahum a Esli aqa njiri. Esli a Nagai aqa njiri.

²⁶ Nagai a Mat aqa njiri. Mat a Matatias aqa njiri. Matatias a Semen aqa njiri. Semen a Josek aqa njiri. Josek a Joda aqa njiri.

²⁷ Joda a Joanan aqa njiri. Joanan a Resa aqa njiri. Resa a Serubabel aqa njiri. Serubabel a Sealtiel aqa njiri. Sealtiel a Neri aqa njiri.

²⁸ Neri a Melki aqa njiri. Melki a Adi aqa njiri. Adi a Kosam aqa njiri. Kosam a Elmadam aqa njiri. Elmadam a Er aqa njiri.

²⁹ Er a Josua aqa njiri. Josua a Elieser aqa njiri. Elieser a Jorim aqa njiri. Jorim a Matat aqa njiri. Matat a Livai aqa njiri.

³⁰ Livai a Simeon aqa njiri. Simeon a Juda aqa njiri. Juda a Josep aqa njiri. Josep a Jonam aqa njiri. Jonam a Eliakim aqa njiri.

³¹ Eliakim a Melea aqa njiri. Melea a Mena aqa njiri. Mena a Matata aqa njiri. Matata a Natan aqa njiri. Natan a Devit aqa njiri.

³² Devit a Jesi aqa njiri. Jesi a Obet aqa njiri. Obet a Boas aqa njiri. Boas a Salmon aqa njiri. Salmon a Nason aqa njiri.

³³ Nason a Aminadap aqa njiri. Aminadap a Atmin aqa njiri. Atmin a Arni aqa njiri. Arni a Hesron aqa njiri. Hesron a Peres aqa njiri. Peres a Juda aqa njiri.

³⁴ Juda a Jekop aqa njiri. Jekop a Aisak aqa njiri. Aisak a Abraham aqa njiri. Abraham a Tera aqa njiri. Tera a Nahor aqa njiri.

³⁵ Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri.

³⁶ Sela a Kainan aqa njiri. Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri.

³⁷ Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri.

³⁸ Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹⁻² Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiqqa Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a inği uratognsiqa qurien ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mameyje.

³ Onaqa Satan na minjej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meninğ kalil endi minjrim bem bulıybqa ni uye.”

⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo nanği inği uyo na segi ñambile sqasai.’ ”

⁵ Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsıq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanği na taqatejunub qaji di Yesus osoryej.

⁶ Osoryosiqa minjej, “Sawa sawa kalil di nanço singila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnım yaqi.

⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louımqa sawa sawa kalil di ni emqai.”

⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsımqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

⁹ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsıq goge dia Yesus atsiqa minjej, “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosım mandamq aiye.

¹⁰ Ağı Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lanğ anğro nanği minjrimqa bosib ni taqatmqab.’

¹¹ Anjam bei dego nengrenğ di unu. Anjam ağıende, ‘Lanğ anğro nanği bosib banğ na ni soqtmıbqa ino singa meninğ na qalqasai.’ ”

¹² Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenğ di unu. Anjam ağıende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lanğa tenemtqa osım a gısanıym.’ ”

¹³ Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiğ ulanej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tariñosiğ soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqqa Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kaliliq di tamo ungasari nanqi a qa saeqnsib laqneb.

¹⁵ A bati gaigai Juda nanqo Qotei tal miligiq giloqnsiqqa tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanqi quoqnsib aqa nam soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanqi Yesus qa minjin oqetnjrej

¹⁶ Onaqa Yesus a dena walwelosiq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleelj. Aisiq di sosiqqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqqa Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej.

¹⁷ Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nenjgrejrej qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyej,

¹⁸ “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiqqa merbej, ‘Ni na tamo ungasari sougetjunub qaji nanqi ijo anjam bole minjroqne.’ Osisa a na e qarinqbosiq merbej, ‘Ni na tamo ungasari nam qandimo unub qaji nanqi boletnjroqne. Osim tamo ungasari nanqo segi une na ojejunu qaji nanqi gereinjroqne. Osim tamo ungasari jeu tamo nanqi na ugeugeinjreqnub qaji nanqi aqaryainjroqne.

¹⁹ Osim anjam endegsi palontogne, “Tamo Koba a na tamo ungasari nanqi boletnjrqajqa bati brantqo.” ’ ’ ’

²⁰ Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiqqa Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo ungasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanqi Yesus koqyesoqneb.

²¹ Onaqa Yesus na nanqi minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ninqi quonub qaji di aqa damu aqi bini brantqo.”

²² Degsi minjrnaqa nanqi kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, “Yesus a Josep aqa njiri. Deqa a powo qabe na osiqqa anjam bole endeqaji palontosiq mergeqnu?”

²³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O yu qanqra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib ninqi endegsib merbqab, ‘Kaperneam qureq di ni manwa habteqnam iga deqa queqnum. Manwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.’ ”

²⁴ Osisa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole merngwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanqi aqa anjam quetqa asginjrqaqas. Deqa a nam saiqoji sqas.

²⁵ E bole merngwai. Elaija aqa bati qa lan getenqsonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaioqnej. Deqa sawa sawa kaliliq di nanqi mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di unq qobul gargakoba soqneb.

²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija nanqoq qarinqyosai. A na Elaija qarinqyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di unq qobul bei aqaq di segi brantosisq aqaryaiyej.

²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargakoba nanqo jejamu yu na ugeelenjrej qaji nanqi Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a nanqi boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenjrej qaji aqa nam Naman a segi boletej.”

²⁸⁻²⁹ Yesus na tamo ungasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanqi anjam degsi minjrnaqa nanqi kalil qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nanqo qure mana goge di soqnej deqa nanqi Yesus mana goge dena waiyqa mareb.

³⁰ Onaqa a nanqo ambleq na loumosiqq ulanrej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosiqqa yori batiqnaqa tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

³² Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo ungasari kalil nanqi aqa anjam di quoqnsib tulan prugugetoqneb.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na oje qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan lelenosiqqa Yesus minnej,

³⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwaiqqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Njiri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjrnaqa a singila na njirintosisq minnej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqqa tamo ungasari nanqo ambleq di a waiyonaq mandamq di nejisonaqa uratosiqq ulanrej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej.

³⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. Aqi a na mondor uge nanqi anjam minjreqnaqa nanqi aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnub.”

³⁷Tamo ungasari nanġi degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa maŋwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸Onaqa Yesus a tigelosiqa Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kaŋkaŋyonaq unej. Deqa Yesus aqa aŋġro nanġi na minjeb, “Ni a boletime.”

³⁹Onaqa Yesus a gilsiq uña maiyej qaji aqa areq di tigelosiqa anjam segi minjnaqa aqa jejamu kaŋkaŋ di koboej. Onaqa uña a tigelosiqa nanġi iŋġi goiyetnrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanġi boletnjqonej

⁴⁰Sej aiqa laqnaqa tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanġo was nanġi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnaqba Yesus na aqa baŋ nanġo gateq di ateqnaqa nanġo ma koboeqnaqa nanġi jaraiyoqneb.

⁴¹Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjqreanaqa nanġi olo tamo ungasari nanġi uratnjqoqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulaŋ leleŋjoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa Njiri.” Yeqnaqba Yesus a sinġila na saidnjqonej, “Niŋġi ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidnjqonej. Di kiyaaqa? Nanġi qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjqonej

⁴²Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanġi alelnjrsiqa qure di uratosiq wadau sawaq ġilej. Gilsiq di sonaqa nanġi a qa ŋamosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.”

⁴³Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegi minjqoqnaq, ‘Niŋġi are bulyibqa Qotei a nunġo Mandor Koba sosim niŋġi taqatŋwas.’ Degsi minjqoqnaq. Qotei a deqa e qarŋbonaq mandamq aiyem.”

⁴⁴Yesus na tamo ungasari nanġi degsi minjrsiqa nanġi uratnjqrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiqa Juda nanġo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

5

Yesus na Pita minjnaqa a kakaŋ waiyosiq qe ani ej

¹Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiq alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulaŋ gargekoba nanġi Qotei aqa anjam quqwaŋqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb.

²Koroesonabqa Yesus a ŋam atsiqa qobuŋ aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanġi qobuŋ dena mandamq aisib nanġo kakaŋ yansoqneb.

³Qobuŋ bei Saimon aqa qobuŋ. Yesus a Saimon aqa qobuŋ gogetosiq di awoosiqa Saimon minjej, “Qobuŋ tututum kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobuŋ tututonaq sasalonaqa Yesus a qobuŋ miligiq di awoosiqa tamo ungasari kalil nanġi alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjqonej.

⁴Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minjej, “Niŋġi qobuŋ oyoosib ya robuq oqsib nunġo kakaŋ waiyqab qe oqab.”

⁵Onaqa Saimon na kamba minjej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unġum. Ni maronum deqa e kakaŋ olo waiyqai.”

⁶⁻⁷Onaqa qe o qaji tamo nanġi ya robuq oqsib kakaŋ olo waiyosib qe tulaŋ ani eb. Qe ani onabqa nanġo kakaŋ qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresainjrej. Deqa nanġi na nanġo was qudei qobuŋ beiq di soqneb qaji nanġi metjnrbab bosib koba na kakaŋ titosib qe osib qobuŋ aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb.

⁸Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa maŋwa di unsiqa aqa sinġaq di sinġa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim ġile.”

⁹Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa was nanġi ti qe tulaŋ koba elenjosib prugugeteb deqa.

¹⁰Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanġi Saimon ombla wau qujai. Nanġi dego Yesus aqa maŋwa di unsibqa tulaŋ prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaam. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnaqam.”

¹¹Onaqa nanġi nanġo qobuŋ alile dia datsim nanġo ai abu nanġi uratnjqrsib nanġo ñoro ti iŋġi iŋġi kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹²Nanġi Yesus dauryosib bati bei nanġi koba na qure beiq ġileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiq sinġa pulutosiqa mandamq di ŋam quosiqa Yesus pailiosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.”

¹³ Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di aqa jejamu oje. Ojsiqa minje, "E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme." Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu bolelej.

¹⁴ Onaqa Yesus na minje, "Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nangi ijo ñam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nangi ni numsis marqab, 'Bole, ino jejamu boleqo.' "

¹⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulan kobaosiq sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na nanggo ma boletetnrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di koroqneb.

¹⁶ Ariya bati gargekoba Yesus a tamo ungasari nangi alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiq dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹⁷⁻¹⁸ Bati bei tamo ungasari nangi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Minjreqlaqa bati di Farisi nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nangi Galili sawa ti Judia sawa ti nanggo qure qureq dena belejeb. Nangi Jerusalem dena dego belejeb. Tamo Koba Qotei aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo ungasari nanggo ma boletetnrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nangi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di ñeiosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboyosib beb.

¹⁹ Bosib ñam ateb di tamo tulan gargekoba sirañmeq di jujunjeb. Deqa nangi Yesus aqa areq gilqa keresaijnraqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

²⁰ Onaqa Yesus a nanggo areqalo unej di nanggo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minje, "O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum."

²¹ Onaqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti tal dia awesoqneb qaji nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nanggo areqalo na mareb, "Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanggo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai."

²² Nangi degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanggo areqalo di qalieosiq minjrej, "Ningi kiyaga degsib are qaleqnaq?"

²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit ningi qusib e qa poingwas? 'Ino une kalil e na kobotetmonum,' anjam de kiyo, 'Ni tigelosim walwel,' anjam de kiyo?

²⁴ E segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanggo une kobotetnrqqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai." Yesus a nangi degsi minjrsiqqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqqa minje, "E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile."

²⁵ Degsi minjnaqa a tamo ungasari kalil nanggo ñamdamuq di tigelosiqqa aqa sapera ñeiosoqnej qaji di qoboyosiqqa Qotei aqa ñam soqtosiqqa walwelosiq aqa talq gilej.

²⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nangi Qotei aqa manwa di unsibqa nangi tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib a binjiyeb. Osib nangi ulaosib mareb, "Manwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na manwa deqaji yeqnaq iga nami unosaiqneq."

Yesus na Livai minje, "Ni e daurbe"

²⁷ Yesus a dena walwelosiqqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaaq gilsiq itej. Itosiqqa minje, "Ni e daurbe."

²⁸ Onaqa a na aqa ingi ingi kalil uratosiqqa tigelosiq Yesus dauryej.

²⁹ Osiqqa bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nangi ti Yesus aqa segi angro nangi ti tamo lanja lanja nangi ti metnjraaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneb.

³⁰ Onaqa Farisi nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa angro nangi ñirijtnjrsib minjreb, "Ningi kiyaga takis o qaji tamo ti une tamo ti nangi koba na awoosib ingi ti ya ti uyeqnaq?"

³¹ Onaqa Yesus a nanggo anjam di qusiqqa minjrej, "Tamo ma saiqoji nangi yu qangra tamo aqaq gilosaieqnaq. Tamo ma ti nangi segi yu qangra tamo aqaq gileqnaq."

³² Tamo bei a marqas, 'E tamo bole. E une saiqoji.' E tamo deqaji nangi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nangi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem."

Yesus a qurienq qa anjam marej

³³ Onaqa Farisi nangi na olo Yesus minjeb, "Jon aqa angro nangi bati gaigai ingi uratoqnsib qurienqnsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi nanggo angro nangi dego kumbra degyeqnaq."

Ariya ino anğro nanği kiyaaq qurienjoſaieqñub? Ağı nanği bati gaigai inği ti ya ti uyoqñsib unub.”

³⁴ Onaqa Yesus a nanço anjam di quſiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a uña ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqñibqa nanği qurienqab e? Sai.

³⁵ Bunuqna nanço was a nanği uratñjrinqa bati deqa nanği qurienjoqñsib sqab.”

³⁶ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari brançoq di qandimqra keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaaq? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai.

³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğrañosiğ singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqra wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqra wain bilejosiñ mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas.

³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqra ombla bole sqab.

³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqra a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaaq? A marqas, ‘Namij di bole.’ ”

6

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa anğro nanği ti wau ambleq na giloqñsibqa aqa anğro nanği bem sum gei elenjoqñsib ban na ñoqoryoqñsib uye uye giloqñeb.

² Nanği degsib gileqñabqa Farisi qudei nanği bosib nanği unjrsib minjrej, “Ninği kiyaaq kumbra degyeqñub? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanği minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanği ti mamñjrnaqa kumbra yeb qaji di ninği buk miligiğ di sisiyosai kiyo?”

⁴ Devit a atra tal miligiğ gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanği dego anainjrnaq uyebe. Bem di getento. Di atra tamo nanço segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalağ di une saiçoji. Ninği anjam di sisiyosai kiyo?”

⁵ Osiqa minjrej, “E Tamo Anğro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁶ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanço Qotei tal miligiğ gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiğ minjroqñej. Qotei tal miligiğ di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej.

⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti Yesus koqyoqñeb. Nanği are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjçom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa nanği Yesus koqyoqñeb.

⁸⁻⁹ Onaqa Yesus a nanço areqalo di qalieosiqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni tigelosim gago ambleq au.” Degsi minjnaqa a tigelosiq nanço ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanği minjrej, “E ninği anjam bei nenemñçwai. Iga yori bati qa kumbra bole yçom kiyo kumbra uge yçom kiyo? Tamo bei a padalqa laqñimqra iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi março?”

¹⁰ Yesus na nanği kalil degsi minjrsiq koqñjrsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej.

¹¹ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetñjrnaqa nanği Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqñeb.

Yesus na aqa anğro 12 nanği giltñjrej

¹² Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqqa marsiq manaq oqeğ. Manaq oqsiiğ dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. ¹³ Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqñeb qaji nanği metñjrnaqa aqa areq bonabqa nanço ambleq dena anğro 12 giltñjrej. Nanği a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltñjrej.

¹⁴ Nanço ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyey. Nanği aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanği aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu.

¹⁵ Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Saimon ağı Rom nanği winjraqajqa maroqñej qaji.

¹⁶ Ariya bei Jems aqa njiri Judas. Bei Judas Iskariot ağı bunuqna Yesus osiqqa jeu tamo nanço banğ di atej qaji.

Yesus na tamo unğasari gargekoba nanği boletñjroqñej

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa Yesus na aqa anğro nanği di joqsiiğ koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa guj dia sonabqa tamo unğasari gargekoba a dauryosib laqñeb qaji nanği bosib aqa anjam quqwjajqa ti a nanço ma boletetñjrqağqa ti koroeb. Tamo unğasari lanğa lanğaj gargekoba dego Judia sawa nanço qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanço

sawa alile jojom dena ti belenēb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojelenjo qaji nanḡi boletnjroqnej.

¹⁹ Aqa jejamuq na sinḡila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanḡo ma kobooqnej. Deqa nanḡi kalil aqa jejamuq di nanḡo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojoqneḡ.

Tamo yai nanḡi tulaḡ areboleboleinjrqas?

²⁰ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa anḡro nanḡi koqnrsiqa endegsi minjrej, “Ninḡi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunḡo Mandor Koba sosim ninḡi taqatḡwas. Deqa ninḡi tulaḡ areboleboleinjwas.

²¹ “Ninḡi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ninḡi tulaḡ areboleboleinjwas. “Ninḡi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ninḡi tulaḡ areboleboleinjwas.

²²⁻²³ “Ninḡi e Tamo Anḡro daurbecnub deqa bunuqna tamo qudei na ninḡi jeutḡgoqnsib misilingoqnsib nunḡo ḡam ugeugeiyocnqab. Nami nanḡo moma nanḡi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanḡi degsis ugeugeinjroqneḡ. Nanḡi ninḡi ugeugeinjibqa, di unḡum, ninḡi tulaḡ areboleboleinjgem. Ninḡi quiy. Nunḡo awai bole agi lanḡ goḡe di unu. Bunuqna ninḡi oqsib awai di itqab.

²⁴ “Ariya ninḡi bini ḡoro koba ti unub qaji ninḡi ḡam atoqniy. Nunḡo are boletetḡwajqa inḡi inḡi agi ninḡi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ninḡi gulbe koba oqab.

²⁵ “Ninḡi bini inḡi qa kere na unub qaji ninḡi deḡo ḡam atoqniy. Bunuqna ninḡi mam oqab. “Ninḡi bini kikiqneḡ qaji ninḡi deḡo ḡam atoqniy. Bunuqna ninḡi are ugeinjim akam ti sqab.

²⁶ “Tamo kalil nanḡi na nunḡo ḡam soqtetḡwab di uge. Deqa ninḡi ḡam atoqniy. Nami nanḡo moma nanḡi na deḡo gisanḡ anjam maro tamo nanḡo ḡam soqtetḡroqneḡ.

Ninḡi nunḡo jeu tamo nanḡi qa boleoqnsib gereinjroqniy

²⁷ “Ninḡi ijo anjam endi quecneḡ qaji e na olo endegsi mernḡwai. Tamo qudei na ninḡi jeutḡgoqnsibqa ninḡi kamba olo nanḡi jeutnjraib. Ninḡi nanḡi qa boleoqnsib qalaqalainjroqniy.

²⁸ Tamo qudei na ninḡi misilingoqnsibqa ninḡi kamba olo nanḡi misilinḡraib. Ninḡi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ninḡi ugeugeinjroqnsibqa ninḡi kamba olo nanḡi ugeugeinjraib. Ninḡi nanḡi qa Qotei pailyoqniy.

²⁹ Tamo bei na ula ponḡimqa belosim waliḡe bei osoryimqa ponyem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei deḡo ye.

³⁰ Tamo bei na ino inḡi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim.

³¹ Kumbra bole bole tamo nanḡi na ninḡi enḡwajqa arearetḡeḡnu qaji di ninḡi na olo nanḡi enjroqniy.

³² “Tamo unḡasari ninḡi qa boleqneḡ qaji nanḡi qa segi ninḡi kamba boleocnqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanḡi deḡo kumbra deḡeqneḡ.

³³ Tamo unḡasari ninḡi gereḡeḡeḡneḡ qaji nanḡi segi ninḡi na kamba gereḡeḡeḡneḡ qab di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanḡi deḡo kumbra deḡeqneḡ.

³⁴ Ninḡi na tamo qudei nanḡi inḡi bei enjrqas osibqa nanḡi kamba olo ninḡi enḡwajqa minjrsib inḡi enjrqab di kumbra tulaḡ bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanḡi deḡo kumbra deḡeqneḡ.

³⁵ Deqa ninḡi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ninḡi jeutḡgoqnsibqa ninḡi kamba olo nanḡi jeutnjraib. Ninḡi nanḡi qa boleoqnsib nanḡi qalaqalainjroqniy. Osib inḡi bole bole enjroqnsib nanḡi na kamba olo ninḡi enḡwajqa minjroqnsib. Ninḡi kumbra deḡyqab di ninḡi Qotei Goge Koba aqa anḡro bole sosib awai tulaḡ boledamu oqab. Ninḡi qalie, tamo unḡasari kumbra uge uge yoqnsib Qotei binjyqa urateqneḡ qaji nanḡi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaieḡnu. A na nanḡi olo kumbra bole bole enjreḡnu. Deqa ninḡi deḡo Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nanḡi turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Ninḡi kumbra deḡyqab di ninḡi Qotei aqa anḡro bole sqab.

³⁶ Nunḡo Abu a tamo nanḡi qa duleḡnu deqa ninḡi deḡo Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nanḡi qa duloqniy.

Ninḡi na tamo qudei nanḡi peginjraib

³⁷ “Ninḡi na tamo qudei nanḡi peginjraib. Ninḡi peginjrqasai di Qotei a kamba deḡo ninḡi peginjwasai. Ninḡi na tamo qudei nanḡo jejamuq di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba deḡo nunḡo jejamuq di une qametḡwasai. Ninḡi na tamo nanḡo une kalil taqal atetnjroqniy. Yimqa Qotei a deḡo nunḡo une kalil taqal atetḡgoqnsib.

³⁸ Ninḡi na tamo nanḡi lueinjroqnsib inḡi inḡi enjroqniy. Yimqa Qotei a kamba deḡo ninḡi lueinjroqnsim inḡi inḡi enḡoqnsib. Osim inḡi inḡi tulaḡ koba enḡoqnsim nunḡo mogomq di

bilentoqnimqa ojqa keresaiingooqnimqa bilenjoqnsib dobulq aiyooqngab. Ningi tamo nanngi kumbra enjroqngab kere dego Qotei a kamba ningi kumbra engooqngas.” Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrej.

³⁹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei nam qandimo unu qaji a na tamo bei dego nam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa barj ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab.

⁴⁰ Skul angro na aqa qalie tamo a burjyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.

⁴¹ “Kiyaqa ni ino was aqa namdamuq di nam ñengi kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampanj kobaquja unu di ni unosai?”

⁴² Kiyaqa ino segi namdamuq di nampanj kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam ñengi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyaqa ni degsi minjqam? Kiyaqa nampanj kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisan tamo. Ni mati nampanj kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam ñengi kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

Nam uge nanngi gei uge ateqnub

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nanngi gei bole ateqnub. Nanngi gei uge atosaieqnub. Nam uge nanngi gei uge ateqnub. Nanngi gei bole atosaieqnub.

⁴⁴ Deqa tamo nanngi nam aqa gei unsibqa dena nanngi poinjrqas, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ Ningi manj luwit marinq dena qura gei osib uyosaieqnub. Sil luwit marinq dena wain gei osib uyosaieqnub.

⁴⁵ Dego kere tamo bole nanngo are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanngi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanngo are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanngi kumbra uge yeqnub. Tamo nanngo areqalo kalil nanngo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

⁴⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa ningi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqnub?”

⁴⁷⁻⁴⁸ Ningi quiy. Tamo ungasari nanngi ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nanngi tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa tal ai sub bogelenosiq guma koba aiyelenosiq meniñ itelenje. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa.

⁴⁹ Ariya tamo ungasari nanngi ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nanngi tamo bei lanja sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq renjintosiq putonaq aisiq tulan niñaqej.”

7

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kanjal tamo boletej

¹ Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo ungasari nanngi qunabqa a nanngi uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiyej.

² Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanjal tamo a tulan qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiq moiqa laqnej.

³ Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bqo Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei nanngi Yesus minjib bosim aqa kanjal tamo boletqajqa deqa qarinjrnraq gileb.

⁴ Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratngaim. Qaja tamo gate di a tamo boleqaja.

⁵ A Juda kalil nanngi qa tulan boleqnsiqa gaigai geregereinjreqnu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

⁶ Nanngi degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nanngi daurnjrsiq koba na aiyej. Aisib tal joomyqa laqnabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nanngi olo qarinjrnraq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Unqum, ni lanja waukobaaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim.

⁷ E dego ino areq bqqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas.

⁸ E dego tamo kokba qudei nanngo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanngi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”

⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanngi minjrej, “E ningi endegsi merngwai. Qaja tamo gate

di a e qa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.”

¹⁰ Onaqa qaja tamo gate aqa was nanqi a na qarinjnjrej qaji nanqi olo puluosib aqa talq gilsib kanqal tamo di a boleosiq sonaq uneb.

Yesus a unqa qobul bei aqa niri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹ Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus aqa angro ti koba na aiyeb.

¹² Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa angro qujai bole qujai agi a segi. Angro di qoboyosib gileqnaqqa tamo ungasari tulan gargekoba qure dia soqneb qaji nanqi unqa di koba na walwelosib giloqneb.

¹³ Onaqa Tamo Koba a unqa di unsiqa a qa tulan dulosiqa minnej, “Ni akamaim.”

¹⁴ Degsi minjsiq walwelosiqqa ban waiyosiq kulum angro jigej qaji di ojnaqa tamo nanqi a qoboyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na angro moiyej qaji di minnej, “O angro, e ni mermqai, ni tigel.”

¹⁵ Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqqa osi gilsiqqa aqa ai yej.

¹⁶ Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanqi Qotei aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi aqaryainjrqaqqa deqa tamo di qarinyqo bqo.”

¹⁷ Yesus a manwa di yonaqa tamo ungasari nanqi unsib deqa mare mare laqnaq Judia sawaq di, sawa bei beiq di nanqi quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa angro aiyel nanqi anjam bei Yesus nenemyeb

¹⁸ Jon aqa angro nanqi manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyej.

¹⁹ Saiyonab Jon na aqa angro aiyel nanqi metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, “Ninji Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarijqom kiyo?’ ”

²⁰ Jon na nanqi aiyel degsi minjrsiq qarinjnjrnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarijqom kiyo?’ ”

²¹ Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan gargekoba ma utru segi segi nanqi ti tamo nanjo jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti boletnjroqnej. Tamo ñam qandimo gargekoba dego boletnjreqlaqa ñam poinjroqnej.

²² Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinjnjrej qaji nanqi di minjrej, “Ninji aisib kumbra ninji uneqneb qaji deqa ti anjam ninji queqneb qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, ‘Tamo ñam qandimnjro qaji nanqi olo ñam poinjreqlaqa sawa uneqneb. Tamo jejamu lainjro qaji nanqi olo walweleqneb. Tamo nanjo jejamu yu na ugeeleno qaji nanjo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanjo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanqi olo tigeleqneb. Tamo sougetejunub qaji nanqi Qotei aqa anjam bole queqneb.”

²³ Tamo nanqi e qa nanjo areqalo singilatoqnsib olo ijo ñam ulontosaieqneb qaji nanqi tulan areboleboleinjreqlaqa. ”

²⁴ Onaqa Jon aqa angro aiyel nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnaqqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanqi Jon qa endegsi minjrej, “Ninji tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninji tamo silai aqa banga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.

²⁵ Deqa ninji tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninji tamo gara bole walaoosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqnsib ñoro koba ti unub qaji nanqi mandor kokba nanjo talq di unub.

²⁶ Deqa ninji tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninji Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninji deqa unqa gileb. Deqa e ninji endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi tulan bunjnjrejunu.

²⁷ Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nenjrenq di unu.

²⁸ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanqi tulan bunjnjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanqi Qotei na taqatnjroqnsiqqa nanjo Mandor Koba unu deqa nanqi olo Jon tulan bunjnjrejunu.”

²⁹ Onaqa tamo ungasari nanği ti takis o qaji tamo nanği ti anjam di qusib mareb, “Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tintin.” Nanği degsib mareb. Di kiyaaqa? Nanği nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa.

³⁰ Ariya Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Jon na yansnjrqa urateb deqa nanği gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai?”

³² E nanngo kumbra qa endegsi marqai. Nanği angro du du bul qure ambleq di alanoqnsib angro qudei na qudei minjreknub, ‘Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.’”

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Jon yansnjro qaji a bosiqqa ingi ti wain ti uratosiq sonaqa ningi a qa mareknub, ‘A mondor uge ti unu.’”

³⁴ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa ningi e nuboqnsib mareknub, ‘Ningi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na walweleknub.’”

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nanği bole qalieeqnub, aqa powo tulan kobaquja.”

Unja bei a gorej quleq ti osiq Yesus aqa singa liyoqnej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minjej, “Ni ijo talq bamqa aqo ombla ingi uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosiqqa aqa talq gilsiqqa Saimon ombla awoosib ingi uyoqneb.

³⁷⁻³⁸ Onaqa sambala unja bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, “Yesus a Saimon aqa talq di sosiqqa ingi uyeqnu.” A anjam degsi qusiqa gorej jaliña quleq ti osiqqa Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiqqa aqa singa jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaaqa aqa ñam ya Yesus aqa singaq ainaqa singa tombol na awoosiq aqa ñam ya singaq aiyej qaji di aqa segi gate banja na piyoqnsiqqa Yesus aqa singa kundoqyoqnsiqqa gorej quleq ti dena Yesus aqa singa liyoqnej.

³⁹ Unja a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu unja endi bosiq aqa jejamu ojgo qaji di sambala unja a degsi poiyyo qamu.”

⁴⁰ Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqqa minjej, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjej, “O Qalie Tamo, ni mare.”

⁴¹ Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjej, “Tamo aiyel na tamo bei silali yayieb. Bei na 100 kina yayiej. Bei na 10 kina yayiej. Yayionabqa minjrej, ‘Bunuqna ningi na kamba silali di olo e ebqab.’”

⁴² Ariya bunuqna nanği aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nanği aiyel minjrej, ‘Ungum, ningi na silali di olo ebaib. Uratiy.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulan are boledamuyqas? Tamo 100 kina yayiej qaji a kiyo tamo 10 kina yayiej qaji a kiyo?”

⁴³ Onaqa Saimon na minjej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulan are boledamuyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni kere maronum.”

⁴⁴ Osiq bulosiqqa sambala unja di areiyosiq Saimon minjej, “Ni unja endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo singa yansetbosai. Ariya unja endi a bosiqqa aqa ñam ya na ijo singa yansetbosiqqa aqa gate banja na ijo singa piyyo.

⁴⁵ E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya unja endi a bosiqqa ijo singa kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsiq unu.

⁴⁶ Ni na ijo gate gorej na liyosai. Ariya unja endi a gorej boledamu quleq ti osi bosiqqa dena ijo singa liyyo.

⁴⁷ Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala unja endi aqa une tulan gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulan boledamuyqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.”

⁴⁸ Osiqa unja di minjej, “Ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁴⁹ Onaqa tamo nanği Yesus koba na awoosib ingi uyoqneb qaji nanği aqa anjam di qusi-bqa segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nanngo une kobotetnjreknub?”

⁵⁰ Onaqa Yesus na unja di minjej, “Ni ino areqalo e qa singilatunum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

8

Ungasari qudei nanği Yesus dauryosib koba na walweloqneb

¹ Bati bei Yesus a walwelosiqqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiqqa Qotei a tamo ungasari nanngo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltnjrej qaji nanği a ti walweloqneb.

² Uŋgasari qudei nami nanŋo jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nanŋi ti uŋa qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nanŋi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uŋa bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nanŋi aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej.

³ Uŋa bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ŋauŋ. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Uŋa bei aqa ñam Susana. Uŋgasari gargekoba nanŋi dego Yesus dauryoqneb. Nanŋi nanŋo segi silali na Yesus aqa anŋro nanŋi ti iŋgi awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴ Bati deqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba nanŋi qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonabqa a tigelosiqa yawo anjam endegsi minjrej,

⁵ “Tamo bei a saga yago osiq aqa iŋgi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nanŋi walwelosib saga yago di soselenonabqa qebari nanŋi bosib uyekriteb.

⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma menir ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqjateb. Onaqa mandam olo kanŋraŋonaq saga yago laosib moreñeb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiiq kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulaŋ gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo uŋgasari nanŋi yawo anjam degsi minjrsiq koboonqa a tulaŋ lelenosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaq tamo uŋgasari nanŋi yawo anjam minjroqnej?

⁹ Onaqa Yesus aqa anŋro nanŋi aqa yawo anjam di qusibqa nanŋi anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb.

¹⁰ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo uŋgasari nanŋi taqatnjrsim nanŋo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtimga ijo anŋro niŋgi segi utru qalieqab. Ariya tamo uŋgasari lanjaq nanŋi yawo anjam segi minjroqñqai. Deqa nanŋi ŋam atoqñqab di nanŋi ijo anjam aqa damu unqasai. Nanŋi dab atoqñqab di nanŋi ijo anjam aqa utru poinjrqsai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbittqa niŋgi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam.

¹² Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanŋi Qotei aqa anjam qusib nanŋo are miligiq di atib soqñimqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqsai. Yim nanŋi Qotei aqa anjam nanŋo areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanŋi elenqasai.

¹³ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanŋi Qotei aqa anjam qusib tulaŋ areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanŋo areq atqab. Ariya anjam di nanŋo are miligiq tulaŋ guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanŋoq bamqa nanŋo areqaloq Yesus qa singilateqñub qaji di nanŋi olo ulontqab.

¹⁴ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanŋi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanŋo segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa iŋgi iŋgi qa areboleboleinjraqajqa ti kumbra dena anjam bole nanŋo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanŋi gei bole atosieqñub dego kere.

¹⁵ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanŋi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqñqab. Nanŋo are miligi bolequja deqa nanŋi singila na tigelesosib gulbe qoboiyoqñqab. Saga yago bole nanŋi gei bole ateleqñub dego kere.”

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo uŋgasari nanŋi tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

¹⁷ Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Iŋgi iŋgi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo uŋgasari nanŋi unsib utru qalieqab.

¹⁸ “Deqa niŋgi ijo anjam geregere qusib poinngem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

Tamo yai nanŋi Yesus aqa was bole? Tamo yai nanŋi Yesus aqa ai bole?

¹⁹ Onaqa Yesus aqa was nanġi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo unġasari gargekoba siranmeq di jujunġeb deqa nanġi aqa areq gilqa keresainjrej.

²⁰ Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, “Ino was nanġi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo unġasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nanġi ijo ai bole. Nanġi ijo was bole dego.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²²⁻²³ Bati bei Yesus aqa anġro nanġi ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, “Iga ya agu taqal beiq gilqom.” Degsi minjrnaqa nanġi koba na qobun na gileqnaqqa Yesus a urġamyonaqa qobun miligiq di nġisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkor-tosiq qobun qaloqnsiq morman miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej.

²⁴ Deqa Yesus aqa anġro nanġi tulaġ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa Yesus a nanġo anjam di qusiq qutuosiq tigelej. Tigelosiq jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ninġi laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulaġ maninej.

²⁵ Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Ninġi kiyafa e qa nunġo areqalo singilatosa?” Degsi minjrnaqa nanġi tulaġ ulaugetosib segi segi maroqneq, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrroqqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

²⁶ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb.

²⁷ Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiqqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di nġiosaiqqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di nġioqnej.

²⁸ Deqa a Yesus unsiqqa tulaġ leleġosiq bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

²⁹ Mondor uge dena Yesus degsi minnej. Di kiyafa? Yesus na singila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulan.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyetecnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa singa ti ban ti tontoqnsib geregere taqatoqneq. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiq tamo di oqnsiq wadau sawaq osi giloqnej.

³⁰ Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minnej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minnej. Di kiyafa? Mondor uge tulaġ gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneq deqa.

³¹ Onaqa mondor uge nanġi singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

³²⁻³³ Bati deqa bel tulaġ gargekoba nanġi mana goge dia suwaroqneq. Deqa mondor uge nanġi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanġo jejamuq gileleġqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanġi odnjrnaqa nanġi na tamo di uratosibqa segi segi bel nanġo jejamuq gileleġeb. Gilnabqa bel kalil nanġi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreġeb.

³⁴ Onaqa bel taqatoqneq qaji tamo nanġi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unġasari kalil nanġi sainjroqnsib laqneq. Gamq di dego sainjroqnsib laqneq.

³⁵ Onaqa tamo unġasari nanġi kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib nġam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsiq Yesus aqa singa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb.

³⁶ Onaqa tamo nanġi Yesus aqa maġwa di uneb qaji nanġi na tamo unġasari nanġi sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb.

³⁷ Yesus a maġwa di babtej deqa tamo unġasari kalil Gerasa sawaq di soqneq qaji nanġi tulaġ ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulan.” Onaqa Yesus a qobun gogetosiq nanġi uratnrsiq aiyej.

³⁸ Aiqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a singila na pailosiq minnej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minnej,

³⁹ “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulaġ boledamu emqo deqa nanġi sainjre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulaġ boledamu yej deqa tamo unġasari kalil nanġi sainjroqnsiq laqnej.

Uġa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anġro moiyej qaji a tigeltej

⁴⁰ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiqqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami bosib a qa tarijesonab unjrej. Deqa nanqi a unsibqa tulan areboleboleinjrej.

⁴¹ Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqqa pailyosiq minjei, "Ni ijo talq au."

⁴² Degsi minjei. Di kiyaaqa? Aqa angro sebin qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Angro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunosib giloqneb.

⁴³ Gileqnaqqa nanngo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Unja di nami bai na unej lej aiyosiqsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnaq nanqi keresaiinjroqnej.

⁴⁴ Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojei. Ojnaqa aqa lej aiyosiqnej qaji di koboej.

⁴⁵ Onaqa Yesus a marej, "Yai na ijo gara ojjo?" Onaqa tamo ungasari kalil nanqi saidonabqa Pita na Yesus minjei, "O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmossib jujunosib." "

⁴⁶ Onaqa Yesus a kamba marej, "E qalieonum, bei na ijo gara ojjoqa singila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo."

⁴⁷ Onaqa unja di a are qalej, "E Yesus aqa gara ojonum ijo ma kobooq di ulitqa keresai." A degsi are qalsiqqa are tojtojyonaqa jinqa na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq tamo ungasari kalil nanngo namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtekretej. A Yesus aqa gara ojei deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej.

⁴⁸ Onaqa Yesus na minjei, "O unja, ni ino areqalo e qa singilatosisim ijoq bonum deqa ino ma agi kobooq. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime."

⁴⁹ Yesus na unja degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiqqa Jairus minjei, "Ungum. Ino angro nami moiyo. Deqa ni Qalie Tamo a lanja wau koba yaim. Uratim aiyem."

⁵⁰ Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqqa Jairus minjei, "Ni ulaaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino angro a boleosisim nambile sqas."

⁵¹ Osiaqa Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanqi tal gogetqa saidnjrsiqqa angro moiyej qaji aqa ai abu aqa angro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanqi segi joqsiaqa tal gogeteb.

⁵² Tamo ungasari kalil nanqi na angro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, "Ninigi akamaib. Angro di a moiyoasai. A lanja neisiq qambumtejunu."

⁵³ Degsi minjnaqa nanqi Yesus kikiyeb. Nanqi qalieeb, "Angro a nami moiyoqneb." Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb.

⁵⁴ Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiqqa angro aqa ban ojsiqqa soqtosiq minjei, "O Angro, ni tigel."

⁵⁵ Degsi minjnaqa a olo nambile osiaqa urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanqi minjrej, "Ninigi inqi osib a anaiyiy."

⁵⁶ Aqa ai abu nanqi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanqi tulan prugugeteb. Onaqa Yesus na minjrej, "Ninigi ijo manwa endi unonub deqa ninigi ijo nam ubtosib tamo qudei minjraib."

9

Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej

¹ Bati bei Yesus na aqa angro 12 nanqi koroinjrsiqqa singila enjrej. Nanqi tamo ungasari nanngo jejamuq dena mondor uge uge winjraqajqa ti tamo nanngo ma kobotetnjraqajqa ti deqa singila enjrej.

² Osiaqa nanqi qarinjrsiqqa minjrej, "Ninigi giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanngo ma kobotetnjroqniy."

³ Osiaqa olo minjrej, "Ninigi inqi inqi osib gilaib. Toqon ojaib. Nungo qaquy aib. Inqi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aye aiyel aib.

⁴ Ninigi qure bei beiq di brantognsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelognsib qure beiq giloqniy.

⁵ Tamo nanqi ninigi gereingosaiabqa ninigi qure di uratqa oqnsib nunngo singa tumbrum buyoqniy. Yimqa nanqi nungo kumbra di unsib poinjraqas, 'Bole, iga kumbra ugetonum.' "

⁶ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanqi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanqi minjre minjre laqnsib nanngo ma kobotetnjroqneb.

Herot a qalieqajqa, "Yesus a tamo yai?"

⁷ Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa areqalo kobaiyej. Di kiyaaq? Tamo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Jon yansjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

⁸ Onaqa qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Elaija kiyo olo bqo?” Olo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.”

⁹ Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsiqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 nanği ingi anainjrej

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanği olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nanği yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiqa nanği joqsıq qure bei nam Betsaida gileb.

¹¹ Gileq nabqa tamo unğasari nanği endegsib queb, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileq nabqa unjrsiqa Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo unğasari ma ti so qaji nanği dego Yesus dauryosib gileq nabqa a na nanği kalil boletnjroqnej.

¹² Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anğro 12 nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo unğasari nanği minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib nerenqab. Endi wadau sawa. Inği saiqoji.”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği na ingi anainjriy.” Degsi minjrnaca nanği na kamba minjeb, “Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim ingi tulaj koba awaiyosim tamo unğasari kalil endi nanği anainjrqom di dego kereqasai.”

¹⁴ Nanği degsib mareb. Di kiyaaq? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği na tamo unğasari nanği minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.”

¹⁵ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na tamo unğasari nanği minjrnab dedegsib awoelenjeb.

¹⁶ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ginjenyosiq aqa anğro nanği enjreqlaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo unğasari nanği jeisib enjreqlab uyoqneb.

¹⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenjeb.

Pita a Yesus qa poiyoonaqa aqa nam ubtej

¹⁸ Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti sasalosib nanği segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo unğasari nanği e qa kiyersib mareqnu?”

¹⁹ Onaqa aqa anğro nanği na minjeb, “Tamo qudei nanği mareqnu, ni Jon yansjro qaji. Qudei nanği mareqnu, ni Elaija. Qudei nanği mareqnu, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo.”

²⁰ Onaqa Yesus a nanği olo nenemnjrej, “Ninği segi e qa kiyersib mareqnu?” Onaqa Pita na minjeb, “Ni Qotei aqa Kristus.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa anğro nanği singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninği anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

²² Osiqa minjrej, “E Tamo Anğro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

²³ Osiqa aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim bati gaigai aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbqnem.

²⁴ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

²⁵ Tamo bei a mandam qa nro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di nro dena a kiyersim olo aqaryayqas? Di keresai.

²⁶ E Tamo Anğro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaayqas di mondon e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa lan anğro nanço rian na ti bqai.

²⁷ E bole merjwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanği morenosaisoqnbqa Qotei na nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba soqnimqa nanği unqab.”

Yesus aqa anğro qalub nanği mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanġi qalub joqsiqa koba na manaq oqeb.

²⁹ Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanġi unobeiteb. Aqa gara dego tulan pulonjosiq qatekritej.

³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo.

³¹ Nanġi aiyel rian koba ti Qotei aqa singila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisim mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb.

³² Yesus aqa anġro qalub nanġi tulan urjamjnraqa nreñesoqneb deqa olo qutuosiqbqa njam poinjrnaqa Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nanġi ti unjreb.

³³ Onaqa Moses Elaija wo nanġi olo Yesus urateqnaqbqa Pita na minjej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa." Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej.

³⁴ Mareqnaqa lanġi aisiqa nanġi kabutjnraqa nanġi ulaugeteb.

³⁵ Onaqa lanġi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanġi queb, "Endi ijo Anġro qujai e segi na giltem qaji. Niñgi aqa anjam quetoqniy."

³⁶ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi anjam di qusib njam ateb di Yesus a segi nanġi koba na sonab uneb. Nanġi tamo bei unosai. Bati deqa nanġi kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudeu nanġi minjrosaiogneb. Nanġi mequmosib soqneb.

Yesus a anġro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

³⁷ Nebeonaqa nanġi manaq dena olo aisib tamo unġasari tulan gargekoba mana utruq di tarinjonab itnjreb.

³⁸ Onaqa tamo unġasari nanġo ambleq dena tamo bei a brantosiqa tulan maosiq Yesus minjej, "O Qalie Tamo, ni ijo anġro mel unime. A ijo anġro qujai bole qujai.

³⁹ Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulan lelerjoqnsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyoqnsiqa aqa jejamu tulan ugeugeiyeqnu. A olo uratosaiqnu.

⁴⁰ Deqa e na ino anġro nanġi minjronum, 'Niñgi mondor uge di wiyiy.' Minjronumqa nanġi na wiyqa yonub keresaijnraqo."

⁴¹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, "Niñgi tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nunġo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunġo areqalo ti kumbra ti tulan uge. Bati gembub e niñgi koba na sosiyqa nunġo gulbe di qoboiyoqnaqi?" Degsi marsiqa anġro di aqa abu minjej, "Ino anġro mel di osau."

⁴² Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di nriñjosiq wiyonaq anġro aqa jejamu uratonaq bolelej. Boleonaqa Yesus na anġro di ban ojsiq osi gilsiq aqa abu yej.

⁴³ Onaqa tamo unġasari kalil mana utruq di soqneb qaji nanġi Qotei aqa manġwa di unsibqa tulan prugugeteb.

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

Tamo unġasari nanġi manġwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaqbqa a na aqa anġro nanġi endegsi minjrej,

⁴⁴ "Niñgi ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Anġro. Jeu tamo nanġi na e ojsib tamo qudeu nanġo banq di atqab."

⁴⁵ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nanġi poinjrosai. Deqa nanġi Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa anġro yai a ñam ti sqas?

⁴⁶ Bati bei Yesus aqa anġro nanġi segi segi nriñjosib anġro yai a nanġi kalil bunjnrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

⁴⁷⁻⁴⁸ Onaqa Yesus a nanġo areqalo di qalieosiqa anġro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nanġi osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, "Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa anġro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nunġo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena niñgi kalil bunġosim ñam ti sqas."

Tamo nanġi niñgi jeutnġosaieqnu di nanġi niñgi koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanġi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaya? A iga koba na wauosaiqnu deqa."

⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, "Niñgi a saidyaib. Tamo nanġi niñgi jeutnġosaieqnu di nanġi niñgi koba na wau qujai."

Samaria tamo nanġi na Yesus qoreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lan qureq oqwjajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej.

⁵²⁻⁵³ Walweloqnsiqa aqa anġro qudei nanġi qarinjnrnaqa nanġi namo aisib Samaria nanġo qure beiq di brantosib Yesus a di nġiqajqa minjrnabqa nanġi na saideb. Di kiyajqa? A Jerusalem aiyocnej deqa.

⁵⁴ Onaqa Yesus aqa anġro aiyel Jems Jon wo nanġi kumbra di unsibqa minjin oqetnrnaqa Yesus minjeb, "O Tamo Koba, ni marimqa iga nġamyuwo metonam lan goge na aisim tamo nanġi di koitnrqas."

⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiqa nanġi aiyel nġirinjnrrej.

⁵⁶ Osija aqa anġro kalil nanġi joqsiqa koba na qure beiq aiyeb.

Tamo qudei nanġi Yesus dauryoqajqa mareb

⁵⁷ Nanġi gam dauryosib aiyeqnabqa tamo bei na Yesus minnej, "Ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqngai."

⁵⁸ Onaqa Yesus na minnej, "Baun juwan nanġi tal ti. Agi sub miligiq di nġerejġeqnub. Qebari nanġi simi ti. Deqa nanġi simiq di nġerejġeqnub. Ariya e Tamo Anġro nġiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba."

⁵⁹ Osija tamo bei minnej, "Ni e daurbe." Degsi minjnaqa tamo dena minnej, "O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tarijoqngai. A moiyimqa subq atsiy di e ni daurmġai."

⁶⁰ Onaqa Yesus na minnej, "Unġum. Tamo moiyu qaji nanġi segi na tamo moiyu qaji nanġi subq ateljoqngab. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnrjsim nanġo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne."

⁶¹ Onaqa tamo bei na Yesus minnej, "O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nanġi ban oġelenosiy bosiy ni daurmġai."

⁶² Onaqa Yesus na minnej, "Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnrjsim nanġo Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq nġam atoqngas di a Qotei aqa wau ojqa keresai."

10

Tamo 72 nanġi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

¹ Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nanġi metnrnaqa aqa areq bonabqa nanġo ambleq dena tamo 72 nanġi giltnrrej. Nanġi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnrrej. Giltnrjsiqa nanġi aiyeb aiyel namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nanġi deq aiqajqa minjrsiqa qarinjnrnaq aiyeb.

² A nanġi qarinjnrnaq osija yawo anjam endegsi minjrej, "Wauq di inġi gargekoba melionub. Ariya inġi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa ninġi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanġi qarinjnrnaq nanġi aqa wauq gilsib inġi meli bunuj otorelġqab.

³ "Deqa ninġi aiyiy. Ninġi kaja du du bul unub deqa e na ninġi qarinqitqa aisib baun juwan nanġo ambleq di wauoqngab.

⁴ Ninġi silali osib aiyab. Nunġo qaquq aib. Singa tatal jigaib. Ninġi aiyeqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanġi anjam bei minjraib.

⁵ Ninġi tal bei gogetoqnsibqa tamo unġasari tal miligiq di unub qaji nanġi endegsib minjroqniy, 'Ninġi lawo na soqniy.'

⁶ Degsib minjroqnsibqa lawo tamo bei sqas di a nunġo lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nunġo lawo anjam di olo puluosim nunġoq bqas.

⁷ Ninġi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanġi na ninġi joqnsib inġi ti ya ti anainġoqnsibqa uyoqniy. Ninġi Qotei aqa wau tamo unub deqa nunġo awai agi oqniy.

⁸ "Ninġi qure beiq di brantoqnsibqa nanġi ninġi joqoqnsib inġi anainġoqnsibqa uyoqniy.

⁹ Ninġi qure dia sosibqa tamo unġasari ma ti unub qaji nanġi boletnrjoqnsib endegsib minjroqniy, 'Qotei a nunġo Mandor Koba sosim ninġi taqatngwajqa bati jojomqo.'

¹⁰ Ariya ninġi qure beiq di brantoqnsibqa nanġi ninġi gereinġosaiabqa ninġi nanġi uratnrjra qoqnsib nanġo qure ambleq di tigoqnsibqa endegsib minjroqniy.

¹¹ 'Ninġi Qotei qoreiyonub deqa nunġo qure qa tumberum gago singa qandratqo qaji agi butuyetngonum. Ariya ninġi endegsib qalieoiy, Qotei a nunġo Mandor Koba sosim ninġi taqatngwajqa bati jojomqo.' O ijo anġro, ninġi degsib minjroqniy.

¹² E ninġi mernġwai. Mondor Qotei a tamo unġasari nanġo une qa peginjra qatiamqa a na qure deqaji nanġi tulan padalnrjrougetqas. A na Sodom qure nanġi degsib padalnrjrasai. A nanġi gulbe kiñala enjrqas.

Tamo unġasari are bulyosai qaji nanġi mondor tulan padalougetqab

¹³ “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaq? Marwa e nungoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nangooq di brantej qamu nanqi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb qamu.

¹⁴ Deqa e ningi endegsi mernjwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nangooq une qa peginjrqqa batiamqa a na ningi tulan padaltngougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nanqi degsim padaltnjrqasai. A nanqi gulbe kiñala enjrqas.

¹⁵ O Kaperneam tamo ungasari, ningi lanj qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei a ningi breingimqa moiyo qureq aiqab.”

¹⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Tamo bei a nunjo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ningi qoreingwas di a na dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego qoreiyqas.”

Tamo 72 Yesus na qarinjrej qaji nanqi olo aqa areq beb

¹⁷ Yesus na tamo 72 nanqi di qarinjrnajq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nangooq wau di koboonaqa nanqi olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjrnajaq minjrej, “O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanqi winjreqnamqa nanqi gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb.”

¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lanj goge na ulonjosiq aiyeqnaq e unonum.

¹⁹ Ningi quiy. E na Qotei aqa singila ningi engonum. Deqa ningi singila di osib amal uge ti deginj ti nangooq singila tentoqnsib laqnaq. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego ningi na kobotoqnaq. Deqa ingi bei na yala ningi ugeugeingwa keresai.

²⁰ Mondor uge nanqi nunjo anjam dauryoqnsib jaraiyeqnuq di bolequja. Ariya ningi deqa tulan areboleboleingaiq. Qotei a nunjo ñam lanj qureq di nengrenjey unu. Ningi deqa tulan areboleboleingem.”

Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

²¹ Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lanj qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaq? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanqi qa ulitqnsimqa tamo nanqi angro du du bul unub qaji nanqi segi qa babteqnam nanqi poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.”

²² Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inji inji kalil ijo banq di atelenjey unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanqi ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nanqi dego ijo Abu qa qalieqab.”

²³ Yesus a degsi marsija aqa angro nanqi joqsija nanqi segi sasalosib a na minjrej, “Ningi nunjo ñamdamu na ijo kumbra uneqnuq deqa ningi tulan areboleboleingem.

²⁴ Ningi quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnuq qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanqi unosaiqneb. Anjam ningi bini queqnuq qaji di dego nanqi quqwjajqa are koba soqnej. Ariya nanqi quosaiqneb.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

²⁵ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa singila lanja tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nengrenj di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.”

²⁷ Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino singila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanqi degsim gerejroqnume.’”

²⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnaq dena ni ñambile oqam.”

²⁹ Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosija gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajinj tamo qudei nanqi na a ojsib aqa inji inji kalil yayekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹ A gam qalaq di ñeiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqa gam qalaq beiq na bunyosiq gilej.

³² Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelošiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelošiq tamo di gam qalaq di ñeiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqa gam qala beiq na bunyosiqa walwelošiq gilej.

³³⁻³⁴ “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelošiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulañ dulosiqa aqa areq bosiq goreñ ti wain ti osiq aqa jejamu pupoyeleneb qaji di yanseleñosiqa qoseleñetej. Osiqa a soqtosiqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiq tamo ñereño qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej.

³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqa ñereño qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banqa qudei atsiqa minnej, “Ni silali endena tamo di geregereiyoque. E bosiy ino segi silali banqa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.”

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqa olo minnej, “Tamo qalub nanqi gam dena walwelošib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalñab ñeiesoqnej qaji aqa was bole?”

³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minnej, “Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

Yesus a Marta Maria wo nanjo talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa anqro nanqi koba na walwelošib aisib qure beiq di branteb. Qure dia uña bei soqnej aqa ñam Marta. A nanqi joqsq koba na aqa tal gogeteb.

³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa sinqa jojomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej.

⁴⁰ Ariya Marta a nanjo inqi goiyetñjrqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi inqi goiyogñsim inqi inqi kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem.”

⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minnej, “O Marta, ni inqi inqi kalil qa are koba qaleqnum. Ni inqi inqi deqa are kobaimaiq.

⁴² Inqi qujai qa are qalqam di kere. Maria a inqi qujai di oqo. Inqi di tulañ boledamu. Inqi di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

¹ Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa anqro bei na minnej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa anqro nanqi pailyqajqqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqqa gam osorge.”

² Onaqa Yesus na aqa anqro nanqi endegsi minjrej, “Niñgi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy,

‘O Abu, ino ñam tulañ getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

³ Gago inqi uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo nanqi iga qa une ateqñub qaji nanjo une kalil iga na kobotetñreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqñimqa ni iga aqaryaigoqnime.’ ”

⁵⁻⁶ Osiqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelošiq ijo talq bqoqa e inqi bei anaiyqajqqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’

⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, ‘Ni e ñeio ñam gentbaim. E siran qandim-tonum. E ijo anqro nanqi ti ñeiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’

⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulañ waiñmqas. Waiñmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulañ waiñmqo deqa ni tigelosim inqi keretosim yqam.

⁹ Deqa e ñiñgi endegsi mernqwai. Niñgi inqi bei qa Qotei pailyqab di a na enqwas. Niñgi inqi bei oqa marsibqa ñamqab di itqab. Niñgi siranme kindokindonaqqa Qotei na siran waqtetñqwas.

¹⁰ Tamo kalil Qotei pailyeqñub qaji nanqi inqi eqñub. Tamo kalil inqi qa ñameqñub qaji nanqi iteqñub. Tamo kalil siranme kindokindoneqñub qaji nanqi Qotei na siran waqtetñreqnu.

¹¹ “Tamo bei aqa anqro a mamym qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai.

¹² A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degiñ yqasai.

¹³ Deqa niñgi quiy. Niñgi tamo bolesai. Ariya niñgi nuñgo anqro nanqi inqi bole bole enjreqñub. Niñgi nanqi saidñjrosaieqñub. Nuñgo kumbra dena niñgi endegsi poingem,

nunġo Abu laj qureq di unu qaji a dego ninġi saidnġosaieqnu. Ninġi paillyqab di a na aqa Mondor Bole enġwas. A na ninġi saidnġwasai bole sai.”

Tamo qudei nanġi maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”

¹⁴ Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo unġasari nanġi Yesus aqa manġwa di unsibqa tulaġ prugugeteb.

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanġi dego Yesus aqa manġwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge nanġo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanġi winjreqnu.”

¹⁶ Onaqa tamo qudei nanġi Yesus aqa singila laja tenemtaq osib gisanjyosib minjeb, “Ni Qotei laj goge di unu qaji aqa singila bei babtimga unqom.”

¹⁷ Onaqa Yesus a nango areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanġi sawa qujaiq di unub qaji nanġi segi poaiyelosib qotqab di nanġi koba na geregere sqa keresai. Nanġi niñaqosib koboqab. Tamo nanġi tal qujaiq di unub qaji nanġi segi poaiyelosib qotqab di nanġi dego koba na geregere sqa keresai.

¹⁸ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanġi winjrqas di nanġi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanġi olo taqatnjrqas? Di keresai. Ninġi mareqnuib, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanġi winjreqnu.’

¹⁹ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanġi winjrqai di yai aqa singila na nunġo anġro nanġi mondor uge winjrqab? Deqa nanġi segi na mernjrwab, ninġi anjam groteqnuib.

²⁰ Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanġi winjrqai di ninġi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwaġqa bati brantqo.’ Ninġi degsi poingwas.

²¹ “Tamo singila koba bei a anġ ti qaja ti ojelenosim aqa segi tal geregere taqatqas di aqa inġi inġi kalil bole sqab.

²² Ariya tamo bei tulaġ singila koba a bosim tamo di ombla qotsim singilaqas di a na qaja ti anġ ti tal aqa abu a dena singilaqonej qaji di yayielenosim aqa inġi inġi kalil elenqas. Osim inġi inġi di tamo qudei nanġo banġ di olo atelenqas.

²³ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeuthqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kanġranqoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa njamam ugeiyim marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’

²⁵⁻²⁶ A degsi marsimqa aism tal di nami manġ solsisib inġi inġi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulaġ ugedamu nanġi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqniqbqa tamo di aqa so tulaġ ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulaġ ugedamuqas.”

Tamo yai nanġi tulaġ areboleboleinjrim sqab?

²⁷ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unġasari nanġo ambleq dena unja bei a brantosiqqa tulaġ lelenosiqqa Yesus minjrej, “Ino ai agi ni nami nambabtmosiqqa munġum anaimoqnej qaji a Qotei aqa njanġalaq di unja tulaġ bolequja. Deqa a tulaġ areboleboleiyim sqas.”

²⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanġi Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnuib qaji nanġi dego tulaġ areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei nanġi Yesus aqa manġwa unqajqa minjeb

²⁹ Onaqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi Yesus aqa areq di koroeqnaqbqa a na nanġi endegsi minjroqnej, “Tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġo kumbra tulaġ ugedamu. Nanġi gaigai Qotei aqa manġwa laja unqajqa metbeqnuib. Deqa e na Qotei aqa manġwa bei nanġi osornjrqasai. Jona aqa manġwa segi osornjritqa nanġi unqab.

³⁰ Agi Jona a segi manġwa bul sonaqa tamo unġasari Ninive qureq di soqneb qaji nanġi manġwa di uneb. Dego kere e Tamo Anġro manġwa bul soqnit tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġi manġwa di unqab.

³¹ Mondonj Qotei na tamo unġasari nanġi peginjrqqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġo kumbra uge babtetnjrqas. A degyqas. Di kiyaqqa? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulaġ bunyejunu qaji a nunġo ambleq di unu.

³² Mondonj Qotei na tamo unġasari nanġi peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nanġi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġo kumbra uge babtetnjrqab. Nanġi degyqab. Di kiyaqqa? Ninive tamo nanġi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulaġ bunyejunu qaji a nunġo ambleq di unu.”

Ino n̄amdamu a ino jejamu qa puloŋ bul

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo ungasari nanŋi tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

³⁴ Ino n̄amdamu a ino jejamu qa puloŋ bul. Deqa ino n̄amdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanqas. Ariya ino n̄amdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas.

³⁵ Deqa ninŋi geregere unoqniy. Nunŋo jejamu suwanjejunu qaji di olo ambruo uge.

³⁶ Ino jejamu kalil suwanekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwanjoq di soqneme. Lam puloŋosiq ni suwantmeqnu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nanŋi ti kumbra uge uge yeqnub

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Aqo ombla ijo talq gilsim inŋi uyqom.” Osiqa nanŋi ombla aqa talq gilsib awoeb.

³⁸ Awoosib Yesus a inŋi uyqa osiqa a mati ban yansosaisosiq laŋa uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulaŋ prugugetej.

³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ninŋi Farisi nunŋo kumbra uge agi ubtosiy mernŋwai. Ninŋi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ninŋi miligi yansosaeqnu. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ninŋi baban na tamo bole. Ariya nunŋo are miligi kumbra uge ti bajin kumbra ti dena maqejunu.

⁴⁰ Ninŋi nanari tamo! Qotei a nunŋo jejamu gereyosiqqa nunŋo are miligi dego gereiyej. Di ninŋi qaliesai kiyo?

⁴¹ Deqa inŋi inŋi kalil nunŋo are miligiq di unu qaji di ninŋi elenqosib tamo inŋi saiqoqi nanŋi enjroqniy. Ninŋi kumbra degyibqa nunŋo inŋi inŋi kalil milalesqas.

⁴² “O Farisi tamo, ninŋi tulaŋ padalouetqab. Di kiyaaq? Ninŋi dal anjam kiŋilala segi dauryeqnub. Agi ninŋi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnu. Ariya ninŋi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnu. Agi ninŋi kumbra bole bole dauryosaeqnu. Ninŋi Qotei qalaqalaiyosaeqnu. Ninŋi dal anjam kiŋilala segi dauryeqnub. Deqa e ninŋi endegsi mernŋwai. Ninŋi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ninŋi dal anjam kiŋilala dego dauryqa urataib.

⁴³ “O Farisi tamo, ninŋi tulaŋ padalouetqab. Di kiyaaq? Ninŋi Qotei tal miligiq di tamo ŋam ti nanŋo awo jaramq di awoqajqa tulaŋ areboleboleinqeŋnu. Ninŋi koro sawaq di dego tamo ungasari nanŋi na nunŋo ŋam soqtetngosib ban ojetngwajqa deqa areboleboleinqeŋnu.

⁴⁴ “O Farisi tamo, ninŋi tulaŋ padalouetqab. Di kiyaaq? Ninŋi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marin na kabutqo. Deqa tamo ungasari nanŋi quraq na walweloŋqab di nanŋi qalieqasai.”

⁴⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanŋi anjam degsi minjronum deqa ni gago ŋam dego ugetoyonum.”

⁴⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “O dal anjam qalie tamo, ninŋi dego tulaŋ padalouetqab. Di kiyaaq? Ninŋi tamo ungasari nanŋi gulbe kokba enjreŋqab qoboiyoqnsib unub. Ariya ninŋi na olo nanŋo gulbe di qoboiyetnjrosaeqnu.

⁴⁷ “Ninŋi tulaŋ padalouetqab. Di kiyaaq? Nunŋo moma nanŋi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi ŋumeqnaŋ moreŋoqneŋ. Ariya ninŋi na olo nanŋo sub gereiyeqnub.

⁴⁸ Nunŋo kumbra dena ninŋi endegsib marobuleqnu, ‘Gago moma nanŋo kumbra bole.’ Ninŋi degsib marobuleqnu. Agi nunŋo moma nanŋi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi ŋumoqneŋ. Ariya ninŋi na olo nanŋo sub gereiyeqnu.

⁴⁹ “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nanŋi ti ijo anjam maro tamo nanŋi ti qarinjritqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanŋoq gilobnibqa nanŋi na nanŋi jeutnjroqnsib tulaŋ ugejeinŋroqnaŋ. Osib qudei ŋumoqneŋ moreŋoqnaŋ.’

⁵⁰⁻⁵¹ O dal anjam qalie tamo, Qotei a nunŋo moma nanŋo une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanŋo jejamuq di atelengqas. Nunŋo moma nanŋo une di agi nanŋi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nanŋi une di yqajqa utru ateb. Dena bosib bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnal moiyej. E bole mernŋwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanŋi enjrqas.

⁵² “O dal anjam qalie tamo, ninŋi tulaŋ padalouetqab. Di kiyaaq? Tamo ungasari nanŋi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqnaŋqa ninŋi na olo gam getentetnjreŋqnu. Ninŋi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanŋi dego gam di itqa yeqnaŋ ninŋi na olo gam getentetnjreŋqnu.”

⁵³ Osiqa Yesus a tigelosiqqa tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nanŋi ti Farisi nanŋi ti a qa minjin oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneŋ.

⁵⁴ A anjam bei grotimqa nanği a ojqajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneb.

12

Yesus a Farisi nanço kumbra uge qa anjam marej

¹ Onaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği Yesus unqajqa bosib koroosib jujunqobaeb. Sinğa waiyosib waiwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanço sinğa soset-njroqneb. Bati deqa Yesus a aqa anğro nanği joqsıqa nanği sasalosib a na minjrej, "Ninği geregere ñam atoqniy. Farisi nanği gisanj tamo. Nanği anjam maro aiyelteqñub. Bem tiyeqñu qaji sum Farisi nanço bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas.

² Deqa ninği quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanği qusib poinjraqas.

³ Deqa anjam kalil ninği ambruq di mareqñub qaji di suwanamqa tamo nanği quqwab. Anjam kalil ninği warum miligiq di mareqñub qaji di tamo nanği bijal gogeq di tigelosib palontqab."

Ninği Qotei segi ulaiyiy

⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "O ijo anğro, ninği quiy. Ninği jeu tamo nanği ulainjraib. Nanği nunço jejamu segi qalsib moiyoqta kere. Nanği ninği gulbe bei enğwa keresai. Deqa ninği nanği ulainjraib.

⁵ Tamo ninği ulaiyqab qaji agi deqa mernğwai. Qotei a segi nunço jejamu moiyoqsim bunuqna nunço qunun dego ñamyuwoq waiyqa kere. Deqa ninği a segi ulaiyiy.

⁶ "Ninği qalie. Tamo nanği qebari sinjir silali kobaquja na awaiyoaieqñub. Silali kiñala na awaiyeqñub. Ariya Qotei na qebari sinjir nanği geregere taqatnjreqñu. A na nanği uratnjrosaiieqñu.

⁷ Dego kere Qotei a nunço gate banğa segi sisiyoqnsiq geregere taqateqñu. Deqa ninği ulaaib. Ninği qebari kalil nanği tulañ bunjrejjunub."

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "E Tamo Anğro. Ninği mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondonj e na kamba Qotei aqa lañ anğro nanço ulatamuq di nunço ñam boleq atsiy marqai.

⁹ Ariya ninği mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondonj e kamba dego Qotei aqa lañ anğro nanço ulatamuq di nunço ñam marqajqa asgibqas.

¹⁰ "E Tamo Anğro. Tamo bei na e misilinjbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai.

¹¹ "Bunuqna Juda tamo kokba nanği ninği ojsib nanço Qotei tal miligiq di tigelngosib nenemngibqa ninği na kamba anjam kiye minjraqajqa deqa are koba qalaib. Rom nanço gate ti nanço mandor ti nanço ulatamuq di dego ninği tigelngibqa ninği na kamba anjam minjraqajqa ulaaib.

¹² Bati deqa Mondor Bole na areqalo enğimqa ninği anjam marqab."

Ñoro tamo qa yawo anjam

¹³ Onaqa tamo unğasari koroesoqneq qaji nanço ambleq dena tamo bei a tigelosiqa Yesus minjej, "O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moiyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas."

¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, "Tamo yai na e giltbqo deqa e nunço gulbe di gereiyqai?"

¹⁵ Degsi minjsıqa tamo unğasari kalil nanği endegsi minjrej, "Ninği ñoro koba oqajqa mamaulngaiq. Ninği ñoro koba ti sqab dena ninği ñambile bole oqa keresai. Ninği ijo anjam deqa geregere are qaloqniy."

¹⁶ Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, "Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di inği tulañ koba melioqnej.

¹⁷ Deqa a endegsi are qalej, 'E kiyerqai? Ijo inği tulañ koba melielenqo. Deqa e inği di atqajqa tal keresaiibqo.'

¹⁸ Osiqa marej, 'E endegyqai. E ijo tal kalil konjenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo inği meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai.

¹⁹ Jugelenosiy marqai, "Ijo inği inği tulañ koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosiy laña awesqai. Sosiy inği ti ya ti uyoqnsiy areboleboleiboqñqas. Wausau gargekoba gilqas ijo inği inği di koboqasai."

²⁰ Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minjej, 'Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunun yaimitqa ni moiqam. Yimqa inği inği kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?' Qotei na degsi minjej.

²¹ Dego kere tamo nanŋi ñoro koba koroiyejunub qaji nanŋo ñoro qoji padalqab. Nanŋi lanŋ qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanŋi Qotei aqa ñamgalaq di sougetesosib moreñqab.”

Ninŋi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyai

²² Osiqua Yesus na aqa anŋro nanŋi endegsi minjrej, “Ninŋi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyai. Osib endegsib maraib, ‘Iga inŋi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninŋi degsib maraib.

²³ Ninŋi inŋi uyo na segi ñambile oqasai. Ninŋi gara jugoqnqab dena segi nunŋo jejamu bole sqasai.

²⁴ Ninŋi qebari nanŋi unjriy. Nanŋi inŋi yagosaieqñub. Inŋi otorosib talq di atosaieqñub. Ariya Qotei na qebari nanŋi inŋi anainjreñnu. Ninŋi qalie, qebari nanŋi qununŋ saiqoji. Ninŋi tamo qununŋ ti. Ninŋi qebari nanŋi tulanŋ bunjrejrunub.

²⁵ Ninŋi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalqab dena ninŋi nunŋo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁶ Ninŋi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ninŋi kiyaa inŋi qudei qa are koba qaleqñub?

²⁷ “Ninŋi ñam so unjriy. Nanŋo wala kiyersib branteqñub di ninŋi qaliesai. Nanŋi segi wauosaieqñub. Nanŋo segi wala gereiyosaieqñub. Deqa e ninŋi endegsi mernŋwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulanŋ bunyejunu.

²⁸ Mañ lanŋaj a bini oqwas nebe tamo nanŋi na ginŋenŋyosib ñamyuwoq waiyqab. Mañ lanŋaj di Qotei na wala enjreñnu. Deqa ninŋi kiyaa Qotei qa nunŋo areqalo sinŋilatqa yonub keresaiingwo? Ninŋi mañ lanŋaj sai. Ninŋi tamo qununŋ ti. Deqa ninŋi endegsi poingem, Qotei a ninŋi dego gara enŋoqnqas.

²⁹ Ninŋi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga inŋi ti ya ti qabe na osim uyqom?’ Ninŋi degsib maraib.

³⁰ Tamo unŋasari Qotei qaliesai qaji nanŋi inŋi inŋi deqa are koba qaleqñub. Ariya ninŋi deqa are koba qalaib. Nunŋo Abu a qalie, ninŋi lanŋa sqa keresai. Ninŋi inŋi inŋi deqaji oqnsib sqab.

³¹ Deqa ninŋi Qotei na taqatñgosim nunŋo Mandor Koba sqajqa sinŋilaoqniy. Ninŋi degyqab di Qotei na kamba inŋi uyo ti gara ti dego enŋoqnqas.”

Ninŋi lanŋ qure qa inŋi inŋi oqajqa deqa are qaloqniy

³² Osiqua Yesus a olo marej, “O ijo kaja du du ninŋi ulaaib. Nunŋo Abu a nunŋo Mandor Koba sosim ninŋi taqatñgawajqa areareteqñnu.

³³ Deqa ninŋi kumbra endegyiy. Ninŋi nunŋo ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo inŋi inŋi saiqoji nanŋi di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qunŋ ugeosaieqñu qaji di gereiyosib lanŋ qure qa inŋi inŋi elenŋosib di jugelenŋoiy. Inŋi inŋi di koboqa keresai. Bajinŋ tamo nanŋi bosib oqasai. Sisimbij na ugetqasai. Inŋi inŋi di gaigai sqas.

³⁴ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego sinŋilatim sqas.”

Kanŋal tamo bole a tal lanŋa olo bqajqa bati qa tariñeqnu

³⁵ Osiqua Yesus a olo marej, “Ninŋi nunŋo gara tigelenŋosib nunŋo inŋi inŋi kalil gereiyosib wanañ qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy.

³⁶ Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim siranŋme kindokindonamqa aqa kanŋal tamo nanŋi a qa tariñejunub qaji nanŋi siranŋme waqtoqujatqab. Dego kere ninŋi ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy.

³⁷ Tal lanŋa aqa kanŋal tamo nanŋi a qa tariñosib ñam atoqñibqa bosim degsi unjrimqa nanŋi tulanŋ areboleboleinjrŋqas. Deqa a na nanŋi metnjrim awoelenabqa inŋi anainjroqnqas.

³⁸ A qolo jige kiyo nebeqa laqñimqa kiyo bosim aqa kanŋal tamo nanŋi a qa tariñosib ñam atoqñibqa degsi unjrimqa nanŋi tulanŋ areboleboleinjrŋqas.

³⁹ “Ninŋi are qaliy. Bati gembu bajinŋ tamo a bosim tal paratqas di tal lanŋa a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajinŋ tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu.

⁴⁰ Dego kere e Tamo Anŋro bqajqa bati ninŋi qaliesai. E bosiy ninŋi pruatñgaim deqa ninŋi gegerere ñam atoqñsib e qa tariñoqnsib soqniy.”

Tamo yai a wau tamo bole?

⁴¹ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqwajqa kiyo tamo unŋasari kalil nanŋi dego quqwajqa kiyo?”

⁴² Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kanŋal tamo yai a areqalo bole ti sosiqua gaigai wau bole yeqnu? Kanŋal tamo di tal lanŋa na endegsi minjŋqas, ‘Ni na ijo kanŋal tamo kalil nanŋi gegerere taqatnjroqñsimqa nanŋo inŋi uyqajqa batioqñimqa inŋi anainjroqne.’

⁴³ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanğal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnimqa a bosim unimqa kanğal tamo di a tulanj areboleboleiyqas.

⁴⁴ Deqa e bole mernğwai. Kanğal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa inği inği kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnqas.

⁴⁵ Ariya kanğal tamo di a endegsi are qalqas, 'Ijo tamo koba a urur bqasai.' Degsi are qalsimqa a na kanğal tamo ti kanğal urja ti nangi lanja lanja kumbainjnroqnqas. Osim inği ti wain ti uyoqnsim nanarioqnqas.

⁴⁶ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnimqa aqa tamo koba brantoujatosim unimqa a tulanj prugugetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nanği Qotei qa nanğo areqalo singilatosaieqnu b qaji nanğo so sawaq waiyim aiqas.

⁴⁷ "Tallanja na aqa kanğal tamo bei minjqas, 'Ni wau di ye.' Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainjyogargekobatqas.

⁴⁸ Ariya tal lanja na aqa kanğal tamo bei minjqas, 'Ni wau di ye.' Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinğa na kumbainjyoqajaitqas. Niğgi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulanj koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulanj koba dego taqateme."

Yesus na tamo unğasari nanği pupoinjrimqa nanği jeu jeu sqab

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, "E namyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, 'O Abu, namyuwo di urur pulonjeme.'

⁵⁰ Niğgi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulanj gulbekobaibeqnu.

⁵¹ O ijo anğro, niğgi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo unğasari nanği geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo unğasari nanği pupoinjritqa nanği jeu jeu sqajqa deqa bem.

⁵² Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanği ijo ñam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanği na tamo aiyel jeutjnroqnqab. Tamo aiyel nanği na tamo qalub jeutjnroqnqab.

⁵³ Abu nanği na nanğo segi anğro mel nanği jeutjnroqnqab. Anğro mel nanği na nanğo segi abu nanği jeutjnroqnqab. Ai nanği na nanğo segi anğro sebiñ nanği jeutjnroqnqab. Anğro sebiñ nanği na nanğo segi ai nanği jeutjnroqnqab. Aiñ qeli nanği na nanğo segi aiñ yala nanği jeutjnroqnqab. Aiñ yala nanği na nanğo segi aiñ qeli nanği jeutjnroqnqab."

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanği utru poinjrosaiqnu

⁵⁴ Osiqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği endegsi minjrej, "Señ aiyog dena lanbi tigelamqa niğgi unsib marqab, 'Awa bqas.' Degsib marqab awa bqas.

⁵⁵ Meli jagwa bamqa niğgi unsib marqab, 'Sawa kanğanqas.' Degsib marqab sawa kanğanqas.

⁵⁶ Niğgi gisanj ani. Niğgi mandam ti lanj ti unoqnsib geregere pegiyeqnu. Ariya kiyaaqa kumbra bini branteqnu qaji di niğgi unoqnsib utru poinjrosaiqnu?"

Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa niğgi segi aiyel anjam urur gereiyoqajatiy

⁵⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Kumbra bole ti kumbra uge ti di niğgi kiyaaqa geregere pegiyosaieqnu?"

⁵⁸ Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa niğgi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di niğgi segi aiyel anjam urur gereiyoqajatiy. Yosib anjam moyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya niğgi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanğo banq di atqas. Yimqa nanği na ni osib tonto talq di waimqab.

⁵⁹ Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmbib oqedqam."

13

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

¹ Onaqa bati deqa tamo qudei nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanği wagme osib Qotei atraiyeqnaq Pailat na aqa qaja tamo nanği qarinjrimaq gilsib nanği ñumnab nanğo leñ aisiq wagme nanğo leñ ti tuturej."

² Onaqa Yesus na minjrej, "Niğgi kiyersib are qalonub? Galili tamo nanği di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanğoq di brantej. Galili tamo qudei nanği une gargekoba yosaieqnu. Niğgi degsib are qalonub kiyo?"

³ Di sai. E niğgi mernğwai. Niğgi are bulyqasai di niğgi kalil dego padalqab.

4 Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiqa tamo 18 nanġi ñumnaq moreñeb. Deqa ninġi kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreñeb qaji nanġi une gargekoba yoqñeb deqa nanġi degsib moreñeb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanġi une gargekoba yosaieqñub. Ninġi degsib are qalonub kiyo?

5 Di sai. E ninġi merñġwai. Ninġi are bulyqasai di ninġi kalil dego padalqab."

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

6 Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, "Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai.

7 Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, 'Ni que. Wausau qalub ġilqo e boqnsim ñam atoqñem qura geitosai. Deqa unġum. Qomsim waij. A kiyaaq mandam aqa namur lana saitqas?'

8 Onaqa wau taqato tamo na minjej, 'O Tamo Koba, ni mati uratim soqñem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai.

9 Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiañqa ni marim e qomsiy waiyqai.' "

Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na uña bei boletej

10-11 Onaqa yori batonaqa Yesus a Juda nanġo Qotei tal miligiq ġilsiq Qotei aqa anjam minjroqñej. Minjroqñisqa ñam atej uña bei sonaq unej. Uña di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a ġroñosiq laqñej. A tiñtiñ tiġelqa keresai.

12 Deqa Yesus na uña di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, "O uña, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas."

13 Degsi minjsiq uña aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboonaqa a tiñtiñ tiġelosiq Qotei aqa ñam soqtoqñej.

14 Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa mañwa di unsiqa minjin oqetej. Di kiyaaq? Yesus a yori bati qa uña di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo unġasari nanġi endegsi minjrej, "Bati 6 iga waueqñum. Deqa wau qa bati segi nunġo ma boletqajqa boqñij. Yori bati qa nunġo ma boletqajqa baib."

15 Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, "Ninġi ġisañ tamo. Ninġi yori bati ġaigai nunġo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqñsib joqoqñsib ya anainjreñub.

16 Ariya uña endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqñej. Deqa e kiyaaq yori bati qa aqa ma di uratim sqas? Sai. E boletqai."

17 Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanġi aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqñej qaji di tulañ bolequja deqa tamo unġasari kalil nanġi tulañ areboleboleinjroqñej.

Sis yago qa yawo anjam

18 Onaqa Yesus a olo marej, "Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatñrsim nanġo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninġi merñġitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninġi geregere poingwas?"

19 Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiiq tulañ kobaqujaonaqa qebari nanġi bosib aqa daniq di simi ateleneb."

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

20 Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatñrsim nanġo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninġi merñġitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninġi geregere poingwas?"

21 Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uña bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiq aqa bem sum lañaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej."

Ninġi siranme kiñala miligiq ġilqajqa sinġilaoiy

22 Yesus a dena tiġelosiq Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre ayyoqñej.

23 Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, "O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge." Onaqa Yesus na kamba minjrej,

24 "Ninġi siranme kiñala miligiq ġilqajqa sinġilaoiy. E ninġi merñġwai. Tamo gargekoba nanġi siranme kiñala miligiq ġilqajqa sinġilaoqñib ugeinjroqñej.

25 Tal aqa abu a tiġelosim siranme kabutimqa ninġi oqeq di tiġelosibqa siranme kin-dokindonosi minjoqñqab, 'O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.' Amqa a na kamba merñġwas, 'Ninġi tal qabe? E ninġi qaliesai.'

26 Degsi merñġimqa ninġi na minjrab, 'O Tamo Koba, iga ni ombla inġi ti ya ti uyoqñem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim merġoqñem.'

²⁷ Degsib minjibqa a na kamba mernjwas, 'Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi kalil jaraiyiy. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.'

²⁸ A na ningi degsim mernjsim ningi qalaq di breinjwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi ti Qotei na taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Soqnmqa ningi nangi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nungo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.

²⁹ Tamo ungasari gargekoba nangi sawa guta na guma na tauj na beben na ti bosib Qotei aqa singaq di koroelenjabaq Qotei a nangi Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas. Yimqa nangi Qotei ombla awoosib inji uyoqngab.

³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo qudei bini nam ti unub qaji nangi mondon nam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini nam saiqoji unub qaji nangi mondon nam ti sqab."

Yesus a Jerusalem nangi qa dulej

³¹ Onaqa bati deqa Farisi qudei nangi Yesus aqa areq bosib minjeb, "Mandor Herot a ni lumsim moiyoqmqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulanj."

³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi gilsib gisan tamo Herot a endegsib minjiy, 'Yesus a marqo, "Bini e mondor uge uge nangi winjroqnsiyqa tamo ma ti nangi boletnjroqngai. Nebe dego e wau di yoqngai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.'" Ningi gilsib Herot degsib minjiy.

³³ Bini e walweleri aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaaqa? Jerusalem dia qujai jeu tamo nangi na Qotei aqa medabu o tamo nangi numeqnab moreneqnu. Nangi qure beiq di nangi numosaieqnu.

³⁴ "O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nangi numoqnsim moiyoqnjreqlum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjreqlum qaji nangi meninj na numeqnam moreneqnu. Bati gargekoba e ino anjro nangi tuwe du du bul koroinjraqjqa yeqnam ni saideqnu.

³⁵ Deqa ningi quiy. Qotei a nangi atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas. Deqa e ningi endegsi mernjwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondon e olo lanj qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, "Tamo a bjo endi Tamo Koba aqa nam na bjo. Deqa Qotei na a tulan geregereiyeqnu."

14

Tamo bei jeamu sunyelenjrej qaji di Yesus na boletej

¹ Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiqqa a ombla inji uyoqneq. Inji uyeqngabqa tamo qudei tal dia soqneq qaji nangi Yesus koqyoqneq.

² Yesus aqa areq di tamo bei jeamu sunyelenjrej qaji a awesoqneq.

³ Deqa Yesus na tamo di unsiqqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti endegsi nenemnjrej, "Ningi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyoo? Dal anjam a kiyersi marqo?"

⁴ Onaqa nangi na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nangi mequmesoqneq. Deqa Yesus na tamo di aqa jeamu ojsiqqa aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej.

⁵ Onaqa Yesus na Farisi nangi olo nenemnjrej, "Nungo anjro kiyoo nungo makau kiyoo yori bati qa ulonjosim subq aiyimqa ningi na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ningi na merbiy."

⁶ Onaqa nangi na kamba olo anjam bei Yesus minjqa yonab keresainjrej.

Ningi na nungo segi nam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a nam atej di tamo qudei nangi inji uyo qa marsib talq bosib tamo nam ti nango awo jaramq di awoosib inji uyeqngab unjrej. Deqa a na nangi yawo anjam endegsi minjrej,

⁸⁻⁹ "Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo nam ti nango awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo nam ti nango awo jaramq di awoqam di goiyoo lanja na tamo nam ti bei metim bam ni mermqas, 'Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.' Yim ni jemaimim tamo lanjaj nangi awo jaramq di awoqam.

¹⁰ Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanjaj nangi awo jaramq di awo. Yimqa goiyoo lanja na bosim mermqas, 'O was, ni bosim tamo nam ti nango awo jaramq endi awo.' Yim tamo kalil inji uyeqngab qaji nangi nungo namgalaq di ni nam ti sqam.

¹¹ Tamo kalil nangi segi nam soqteqnuq qaji nangi Qotei na olo nam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nangi segi nam aguq ateqnuq qaji nangi Qotei na olo nam soqtetnjrqas."

Ningi na tamo sougetejunub qaji nangi gereinjriy

¹² Osiqa Yesus na goiyo lanja minjej, “Ni maruro atsimqa ino segi was nanqi ti ino segi kadoi nanqi ti tamo ungasari ñoro koba ejunub qaji nanqi ti metnjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Nanqi na kamba maruro atsib e metbib gilit ingi anaibqab.’

¹³ Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiqoji nanqi ti tamo jejamu lainjro qaji nanqi ti tamo singa uge nanqi ti tamo ñam qandimo nanqi ti metnjrim bab ingi anainjre.

¹⁴ Amqa ni tulan areboleboleimqas. Di kiyaaqa? Nanqi ni kamba ingi anaimqa keresai. Deqa mondonj tamo bole bole nanqi olo subq na tigelobatiamaq Qotei na kamba awai tulan boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib ingi uyoqneq qaji a qusiqa minjej, “Mondonj Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nanqi ingi anainjrim awoosib koba na ingi uyoqneq. Deqa nanqi tulan areboleboleinjrim sqab.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minjej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nanqi aqa maruro unqa metnjrej.

¹⁷ Aqa maruro bati brantonaaqa a na aqa kanqal tamo bei qarinyonaq gilsiqqa tamo nanqi di minjrej, ‘Ningi boiy. Ingi ingi kalil gereiyosib atonub unu.’

¹⁸ Degsi minjraqa nanqi kalil bqa urateb. Osib minjoqneq, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minjej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’

¹⁹ Bei na minjej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nanqi wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’

²⁰ Bei na minjej, ‘E bini unja bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

²¹ “Onaqa kanqal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nanqi na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjij oqetonaqa olo qarinyosiqqa minjej, ‘Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo ingi ingi saiqoji nanqi ti tamo jejamu lainjro qaji nanqi ti tamo ñam qandimnjro qaji nanqi ti tamo singa ugeinjro qaji nanqi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’

²² Onaqa kanqal tamo a olo gilsiqqa tamo nanqi di kalil joqsi bosiqqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nanqi kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.’

²³ “Onaqa goiyo lanja na olo aqa kanqal tamo qarinyosiqqa minjej, ‘Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo nanqi joqsim boiy. Nanqi kalil babqa ijo tal magwas.

²⁴ E ni mermqai. Tamo nanqi e nami metnjronum bqa uratonub qaji nanqi ijo maruro unqasai.’”

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem

²⁵ Yesus a dena tigelosiqqa walwelosiq aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi a dauryosib aiyoqneq. Deqa a bulosiqqa nanqi endegsi minjrej,

²⁶ “Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa ñaun, aqa anqro nanqi, aqa was nanqi, aqa jaja nanqi, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo anqro sqqa keresai.

²⁷ Tamo bei na aqa segi ñamburbas qoboyosim e daurbqasai di a ijo anqro sqqa keresai.”

²⁸ Osiqa nanqi endegsi minjrej, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas.

²⁹⁻³⁰ A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiyimqa tamo nanqi unsib a kikiyosib minjqab, ‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaipyqas.

³¹ “Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen nanqi na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanqi ñumsib winjrqqa kere kiyo?’

³² A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto bunyqa keresai.’ Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanqi qarinyojrim gilsib mandor di minjqab, ‘Unqum, iga qotqa uratonum.’

³³ “Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi ingi ingi kalil uratqasai di a ijo anqro sqqa keresai.”

Bar qa yawo anjam

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Bar a bole. Ingiq di bar atoqneq aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai.

³⁵ Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

15

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹ Bati bei takis o qaji tamo nanği ti une tamo nanği ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb.

² Koroonabqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus yomuiyosib mareb, "Yesus a une tamo nanği joqoqnsiqa koba na inği uyeqñub."

³ Degsib marnabqa Yesus a nanço anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej,

⁴ "Tamo bei aqa kaja 100 nanği ñin uyoqñibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanği uratñrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas.

⁵ Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas.

⁶ Qoboiyosim aism aqa qureq di brantosim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, 'Ninği uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!'

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lan goge dia nanği a qa tulan areboleboleinjrqas. Tamo 99 nanği mareqñub, 'Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.' Nanği qa lan goge dia nanği areboleboleinjrqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanği a qa tulan areboleboleinjrqas."

Silali lounqo qaji aqa yawo anjam

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "Uña bei aqa menin silali 10 soqñimqa menin silali qujai lounimqa a wañal qatrentosim aqa talq di man solsim ñamosim itqas.

⁹ Itosim gilsim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, 'Ijo menin silali qujai lounqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!'

¹⁰ Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lan anğro nanği a qa tulan areboleboleinjrqas."

Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei aqa ñiri aiyel soqñeb.

¹² Bati bei ñiri yala na aqa abu minjej, 'O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.' Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqa taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej.

¹³ Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiqa silali osiq tigelosiqa sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiqa aqa silali kalil uyekritej.

¹⁴ Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ñiri yala a inği tulan saiiyej.

¹⁵ Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, 'Ni ijo bel taqatñroqñsim inği anainjroqñe.'

¹⁶ Onaqa a bel nanği taqatñroqñsiqa inği anainjroqñej. Osiqa are qaloqnej, 'E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanği inği oto uratoqñibqa di oqñsiy uyoqñitqa dena e kereoqñas.' A degsi are qalsiq soqnej. Di kiyaaqa? Tamo bei na inği anaiyosaiqnej deqa.

¹⁷ "Osiqa olo are qalej, 'E kumbra grototum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nanği inği koba uyeqñub. E segi qujai mam na moiqa laqnum.

¹⁸ Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, "O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum.

¹⁹ Deqa e ino anğro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqñ-qai."

²⁰ Degsi are qalsiqa tigelosiq aqa abu aqaq olo aiyej.

"Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulan dulosiqa urur ti gilsiq a soqñyosiqa qalaqalaiyoqñsiqa kundoqyoqñej.

²¹ Onaqa minjej, 'O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino anğro sqa keresai.'

²² Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kanğal tamo qudei nanği minjrej, 'Ninği urur ti gilsib gara jugo tulan boledamu olekoba di osi bosib jigetiy. Banrin dego osi bosib aqa ban duq di jigetiy. Singa tatal dego osib aqa sinğaq di jigelenjetiy.

²³ Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom.

²⁴ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Ijo anğro yala a moiyoqñosiq olo ñambile sosiq bqo deqa. A lounmej agi gagooq di olo brantqo.' Degsi minjrnaqa nanği aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnaq soqñeb.

²⁵⁻²⁶ "Ariya ñiri koba a wauq di sosiq dena puluosi bosiq tal jojomyosiqa nanği areboleboleinjreçnaq lou tueqñab qusiqa kanğal anğro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, 'Nanği kiyaaqa lou tueqñub?'

²⁷ Degsi nenemyonaqa kanjal angro dena minjej, 'Ino was yala a olo bgo. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanqi uyoqnsib areboleboleinjretnaq lou tueqnu. Aqa angro a bole sosiq olo brantqo deqa lou tueqnu.'

²⁸ Degsi minjnaq qusiqa nriñosiq qudaj. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena ogedosiq minjej, 'O ijo angro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim inji uysim areboleboleigim sqom.'

²⁹ Onaqa niri koba a na kamba aqa abu minjej, 'O Abu, ni que. E wasau gargekoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqnem. E ino anjam bei gotranjosaiqnem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaiqnum. E ijo kadoi nanqi ti koba na areboleboleigo-saiqnu.

³⁰ Ariya ino angro yala a na ino ñoro osiqa gam qaji unja nanqi ombla sambalaqnsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bgoqa ni a qa tulan areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.'

³¹ "Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, 'O ijo angro, ni gaigai e ombla unum. Ijo inji inji kalil di ino dego.

³² Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ino was a moiyo bulosiq olo nambile sosiq bgo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.' "

16

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, "Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, 'Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil lanja uyeqnu.'

² Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjej, 'Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonom qaji di sisiosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo buno taqatqasai.'

³ "Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, 'E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqqoi deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanqi minjrit silali lanja ebqab di e jemaibqas.

⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nanqi a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanqi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanqi e qa tulan areboleboleinjrqas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanqi dena e osib nanjo talq di e geregereibonqab.'

⁵ A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nanqi metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, 'Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?'

⁶ Onaqa minjej, 'E goren kulum 100 em.' Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, 'Ni olo goren kulum 50 segi nenjrenye.'

⁷ Osiqa tamo bei nenemyej, 'Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em? Onaqa minjej, 'E bem sum aqa qun 100 em.' Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, 'Ni olo bem sum aqa qun 80 segi nenjrenye.'

⁸ "Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisan di poiyoonaqa aqa ñam soqtosiq minjej, 'Ni keretonum.' Degsi minjej, 'Di kiyaaqa? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosiq deqa kumbra gisan di yej. Deqa ninqi quiy. Mandam endega tamo ungasari nanqi mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo ungasari nanqi mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹ "Deqa e ninqi endegsi mernjwai. Ninqi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanqi kumbra bole enjroqnsib nanqi ninqi qa tulan areboleboleinjroqnsas. Yim bunuqna ninqi moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ninqi joqsim tal gaigai sqas qaji dia ninqi geregereingwas.

¹⁰ "Ninqi ñoro kiñala geregere taqatqab di ninqi ñoro qelikoba dego geregere taqatqab. Ariya ninqi ñoro kiñala geregere taqatqasai di ninqi ñoro qelikoba dego geregere taqatqasai.

¹¹ Ninqi mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di ninqi lanj qure qaji ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na lanj qure qaji ñoro nunjo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹² Ninqi tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di ninqi nunjo segi ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nunjo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³ "Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanqi wauetnjrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalayosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninqi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanqi wauetnjrqqa keresai."

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴ Onaqa Farisi nangi Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nangi bati gaigai silali oqñqajqa are koba soqnej. Utru deqa nangi Yesus yomuiyeb.

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi are qaleqñub, 'Iga kumbra bole bole laña baban na yoqñim tamo ungasari nangi na iga nugoqñsib iga tamo bole qa mergwab.' Ningi degsib are qaleqñub. Di gisan. Nunjo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nangi deqa arearetñreñnu qaji di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra tulan ugedamu.

¹⁶ "Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam ti maroqñeb dena bosi bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nangi Qotei aqa anjam bole palonteqñub. Palonteqñub tamo ungasari kalil nangi Qotei na taqatñrsim nangi Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqñub.

¹⁷ "Lan ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai."

Tamo bei na aqa ñaun uratqa anjam

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na aqa ñaun uratosim olo unja bei oqas di a na aqa ñaun kumbra ugeq waiyqo. Unja bei dego aqa gumbulun na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena unja di kumbra ugeq waiyqo."

Ñoro tamo Lasarus wo nangi sa anjam

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, "Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqñsiqa tulan areboleboleiyeqñuqa ingi bole bole uyoqñsiq soqnej.

²⁰ Aqa tal meq di tamo bei ingi tulan saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awooqñsiq ñeiyoqñsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej.

²¹ Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a ingi uyeqñuqa ñengi ululoneqñuqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena leñ ayeqñuqa bauñ nangi boqñsib nangi meñ na yu bilgetoqñeb.

²² "Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lan angro nangi bosib aqa qunun osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb.

²³⁻²⁴ Subq atnabqa aqa qunun aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatin kobaiyeqñuqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulan maosiqa Abraham minjej, 'O Abu Abraham, e ñamyuwoq endi sosimqa tulan kanjaqoqñsim jaqatin koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa ban gei yaq di tuqtosim bosim ijo meñq di atimqa kiñala ulilibqas.'

²⁵ "Onaqa Abraham na minjej, 'O angro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni ingi bole bole uyoqñem. Ariya Lasarus a ingi uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulan areboleboleiyeqñu. Ariya ni ñamyuwoq di sosimqa jaqatin koba eqnum.

²⁶ Ni ñam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nunjoq bqa keresai. Ningi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.'

²⁷⁻²⁸ "Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjej, 'O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nangi saidñrimqa nangi sawa uge endeq bqasai.'

²⁹ Onaqa Abraham na minjej, 'Ino was nangi Moses aqa dal anjam qalieonub. Nangi Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam dego qalieonub. Nangi anjam di dauryqab di kere.'

³⁰ Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, 'O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqas di nangi qusib are bulyosib dauryqab.'

³¹ "Onaqa Abraham na minjej, 'Tamo nangi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nangi anjam minjrqas di dego nangi qusib are bulyqasai.' "

17

Tamo a Yesus aqa angro kiñala bei uneq waiyqas di a tulan padalouetqas

¹ Osiqa Yesus na aqa angro nangi olo endegsi minjrej, "Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqñqab. Bole, kumbra di brantoqñqas. Ariya tamo nangi kumbra di yoqñqab qaji nangi tulan padalouetqab.

² Iga tamo deqaji nangi ojsim meniñ kobaquja osim sil na nangi kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nangi bunuqna angro kiñala bei uneq waiyqasai.

³ "Deqa ningi geregere ñam atoqñiy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, 'Une di urat.' Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di toreim moiyoitim.

⁴ Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqñsim olo boqñsim ni mermoqñqas, 'O was, e kumbra grotonum.' Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di toreim moiyoitim."

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

⁵ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanġi na minjeb, “O Tamo Koba, gago areqalo ni qa singilateqnum qaji di ni na olo kobaqumatime.”

⁶ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nuŋgo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di niŋgi subar endi minjibqa a nuŋgo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

Yesus a kanġal tamo aqa kumbra qa anjam marej

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kanġal tamo qarinyonaqa gilsiqqa aqa iŋgi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanġi dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas? ‘Ni namo iŋgi uye’ degsi minjqas e? Sai.

⁸ A minjqas, ‘Ni ijo iŋgi goiyetbosim gara tigsim iŋgi suweiyosim ebimqa iŋgi ti ya ti uyqai. Uytit menetbimqa bunu ni kamba iŋgi ti ya ti uyqam.’ A na aqa kanġal tamo degsi minjqas. Di kiyaaqa? A kanġal tamo lanaj deqa.

⁹ Kanġal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjqasai. Di kiyaaqa? A kanġal tamo lanaj deqa.

¹⁰ Dego kere niŋgi Qotei aqa kanġal tamo sosibqa wau kalil a na niŋgi eŋgoqnas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, ‘Iga kanġal tamo lanaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di aġi yeqnum.’ ”

Yesus a tamo 10 nanġo jejamu yu na ugeelenjrej qaji nanġi boletnjrej

¹¹ Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiqqa Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyooqnej.

¹²⁻¹³ Aiyooqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanġo jejamu yu na ugeelenjrej qaji nanġi bosib Yesus itosibqa nanġi kiñala isaq di tigelosib tulan maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaaige.”

¹⁴ Onaqa Yesus a nanġi unjrsiqqa minjrej, “Niŋgi olo puluosib aisib nuŋgo jejamu atra tamo nanġi osornjriy.” Degsi minjrnacaqa nanġi aiyooqnsibqa gamq di nuŋgo yu kalil mosoonacaqa nanġo jejamu boleonaq uneb.

¹⁵ Onaqa nuŋgo ambleq dena qujai a segi olo puluosiqqa Yesus aqa areq gilej. A lelen ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej.

¹⁶ Gilsiqqa Yesus aqa singaq di singa pulutosiqqa binjyosiq minjrej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji.

¹⁷ Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 nanġo jejamu boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nanġi qabi unub?”

¹⁸ Nanġi olo ijoq bosai. Nanġi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.”

¹⁹ Yesus a degsi marsiqqa tamo di minjrej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa singilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondorj Tamo Anġro a lanj qureq na bqas

²⁰ Bati bei Farisi nanġi Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo unġasari nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantognimqa manja bei namoqna bam niŋgi unqasai.

²¹ Tamo bei na endegsi mernġwasai, ‘Niŋgi uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Degyqasai. Niŋgi quiy. Bini Qotei a nuŋgo ambleq endi Mandor Koba unu.”

²² Osiqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “E Tamo Anġro. Bati bei brantimqa niŋgi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai.

²³ Tamo qudei na niŋgi gisanġoqnsib mernġoqnaqab, ‘Niŋgi uniy. Tamo Anġro bqo agide,’ o ‘Tamo Anġro bqo agiende.’ Degsib mernġoqnsibqa niŋgi nanġi daurnjraib.

²⁴ Kola minjaleqnaqa lanj kalil suwanjeqnu dego kere mondonj e Tamo Anġro brantitqqa tamo unġasari kalil nanġi e nubqab.

²⁵ Ariya e brantosaisoqnitqqa tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġi na e qoreibosib jaqatinj koba ebqab.

²⁶ “Noa aqa bati qa tamo unġasari nanġi kumbra yoqneq dego kere e Tamo Anġro bqajqa bati qa nanġi kumbra degyoqnaqab.

²⁷ Aġi Noa aqa bati qa tamo unġasari kalil nanġi iŋgi ti ya ti uyoqnsib unja banj ojelejoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqqa mandam ya maqonaqa nanġi kalil morenjekriteb.

²⁸⁻²⁹ Lot aqa bati qa dego tamo unġasari nanġi iŋgi ti ya ti uyoqnsib iŋgi iŋgi awaiyoqnsib silali oqnsib iŋgi yagoqnsib tal atoqneq. Nanġi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiqq ulanjeqnaqa njamuwo ti meninj pulonj ti lanj goge na awa bul aisiqqa Sodom tamo unġasari kalil nanġi padaltnjrej.

³⁰ Deگو kere bunuqna tamo ungasari nanđi kumbra degyoqnsib soqniqbqa e Tamo Anđro brantqai.

³¹ "Bati deqa tamo ungasari tal meq di unub qaji nanđi jaraiqa oqnsib inđi inđi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanđi jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di unub qaji nanđi jaraiqa oqnsib inđi inđi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanđi torei dena jaraiyoqujatebe.

³² Kumbra nami Lot aqa njan aqaq di brantej qaji ninđi deqa are qaliy.

³³ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁴ "E ninđi endegsi mernđwai. Ijo bđajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di nreñesoqniqbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

³⁵ Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyeqniqbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di inđi yagoqniqbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas." Yesus na aqa anđro nanđi anjam degsi minjrej.

³⁷ Onaqa nanđi na kamba nenemyeb, "O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?" Onaqa Yesus a nanđi yawo anjam endegsi minjrej, "Tamo nanđo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanđi koroqab."

18

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

¹⁻² Yesus aqa anđro nanđi bati gaigai Qotei pailyoqniqb asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, "Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaiqnej. A tamo ungasari nanđi qa dego are qalosaiqnej.

³ Qure dia unja qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, "Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryaiosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai."

⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, 'Bole, e Qotei ulaiyosaiqnum. E tamo ungasari nanđi qa are qalosaiqnum.

⁵ Ariya unja qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, "Ni aqaryaiqe." A merbo gaigai yeqnu deqa unđum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulanđ asgibo uge."

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, "Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ninđi quiy.

⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo ungasari a na giltnej qaji nanđi qolo ti qanam ti pailyoqniqb di a nanđo pailyo qusimqa tariñsokobaiyqasai. A nanđi urur aqaryainjrqas.

⁸ E ninđi mernđwai. Qotei na nanđi urur aqaryainjroqujatqas. Ariya monđoj e Tamo Anđro bosiyqa tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanđi e qa nanđo areqalo sinđilatosib soqniqb degsi unqai e?"

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanđi aiyel Qotei pailyeb

⁹ Tamo qudei nanđi mareqnu, "Iga tamo bole. Iga tamo qudei nanđi unub dego sai." Yesus na tamo deqaji nanđi yawo anjam bei endegsi minjrej,

¹⁰ "Tamo aiyel nanđi Qotei pailyyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo.

¹¹ Nanđi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, 'O Qotei, e tamo qudei nanđi unub dego sai. E gisan na tamo ungasari nanđi silali yainjrosaiqnum. E sambala kumbra yosaiqnum. E kumbra uge bei dego yosaiqnum. E takis o qaji tamo di bul sai.

¹² E gaigai ni pailmqa oqnsim inđi ti ya ti urateqnum. E ijo segi inđi inđi kalil potelenoqnsim oto bei ni atraimeqnum.'

¹³ Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa lan goge koqyosim pailyqajqa jemaionyonaqa turuosiqqa are soqonyosiqa marej, 'O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.' Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej."

¹⁴ Yesus a yawo anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, "E ninđi mernđwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosa. Di kiyayaqa? Tamo kalil nango segi ñam soqteqnu qaji nanđi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanđo segi ñam aguq ateqnu qaji nanđi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas."

Yesus a marej, "Anđro du du nanđi ijo areq bđajqa saidnjraib"

¹⁵ Onaqa tamo ungasari qudei nanqi nanqo anqro du du ti anqro mom ti joqsib Yesus na aqa ban nanqo gateq di atetnrqqa marsib aqa areq beb. Beqnaqqa Yesus aqa anqro nanqi na saidnrsib minjreb, "Nunqo anqro du du nanqi joqsib endeq baib."

¹⁶ Degsib saidnrbnabqqa Yesus na anqro du du nanqi di metnrrej. Osiqa aqa anqro nanqi minjrej, "Anqro du du nanqi uratnrrib ijo areq beb. Nanqi saidnrbnabqqa. Tamo ungasari nanqi anqro du du bul sqab di Qotei a nanqo Mandor Koba sosim nanqi taqatnrqas.

¹⁷ E bole mernqwai. Ninqi anqro du du nanqi bul sqasai di Qotei a ninqi osim taqatnrqwasai. Deqa a nunqo Mandor Koba sqasai dego."

Noro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

¹⁸ Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, "O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa nambile gaigai sqai?"

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minnej, "Ni kiyaqqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.

²⁰ Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. 'Ni tamo bei aqa unq jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moyotaim. Ni bajinqaim. Ni tamo bei aqa jejamu lanq gisanqaim. Ni ino ai abu nanqo sorgomq di geregere sosimqqa nanqo anjam dauryoqne.'

²¹ Onaqa Juda gate dena olo Yesus minnej, "E anqro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum."

²² Degsi minjnaq qusiqa kamba minnej, "Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inqi inqi kalil qarinqosim silali osim tamo inqi inqi saiqoji nanqi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanq qureq di awai bole itqam."

²³ Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyaqqa? A inqi inqi koba ti soqnej deqa.

²⁴ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqqa marej, "Tamo ungasari inqi inqi koba ti unub qaji nanqi Qotei na taqatnrjsim nanqo Mandor Koba sqqa marsibqqa lanq qureq oqwajqqa tulanq banqi koba.

²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqqa banqi koba. Dego kere tamo ungasari inqi inqi koba ti unub qaji nanqi Qotei na taqatnrjsim nanqo Mandor Koba sqqa marsibqqa lanq qureq oqwajqqa tulanq banqi koba."

²⁶ Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanqi na minjeb, "Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanqi Qotei na elenqamqqa nanqi nambile gaigai sqqa kere?"

²⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo nanqi segi nambile sqqa keresai. Ariya Qotei na nanqi elenqqa kere. Di kiyaqqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere."

²⁸ Yesus a nanqi degsi minjrnaqqa Pita na minnej, "O Tamo Koba, ni une. Iga gago inqi inqi kalil uratosim ni daurmeqnum."

²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "E bole mernqwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqqa marsimqqa aqa segi qure, aqa nqauq, aqa was nanqi, aqa ai abu nanqi, aqa anqro nanqi ti kalil uratnrjsim e daurbqas tamo di Qotei na inqi inqi gargekoba olo yelenqas. Yimqqa mondojq a nambile gaigai sqas."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

³¹ Yesus na aqa anqro 12 nanqi anjam degsi minjrsiq koboonaqqa nanqi joqsisaq segitnrjsiqqa endegsi minjrej, "Ninqi quiy. E Tamo Anqro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami e qa nengrenjyeb qaji di aqa damu brantqas.

³² Agi tamo qudei na e ojqab. E ojsib tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanqo banq di e atqab. Yimqqa nanqi na e misilinqboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqnaq.

³³ Osib e kumbainjbosib lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqqa e olo subq na tigelqai."

³⁴ Yesus na aqa anqro nanqi anjam degsi minjrnaq qusibqqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanqi geregere poinjrosai.

Yesus na tamo bei nam qandimyej qaji di boletej

³⁵ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqqa tamo ungasari nanqi silali qa nijnjqoqnejq.

³⁶ Tamo ungasari tulanq gargekoba nanqi Yesus dauryosib qatronqoqnsib aiyeqnaq tamo dena qusiqa nenemnrrej, "Ninqi kiyaqqa qatronqeqnub?"

³⁷ Onaqa nanqi na minjeb, "Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu."

³⁸ Degsi minjnabqqa a tulanq lelenqosiqqa marej, "O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame."

³⁹ Onaqa tamo ungasari namoeb qaji nanqi na tamo di njrintosib minjeb, "Ni lelenqobaaim. Kiri." Degsi minjnabqqa a nanqo anjam quetnrjsosai. A olo tulanq lelenqosiqqa Yesus minjqoqnej, "O Devit aqa Niri, ni e qa dulame."

⁴⁰ Onaqa Yesus a tigelosiqqa tamo ungasari nanqi minjrej, "Tamo di osib ijo areq osi boiy." Onaqa nanqi na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej,

⁴¹ "E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?" Onaqa minjej, "O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam."

⁴² Onaqa Yesus na minjej, "Ni e qa ino areqalo singilatunum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimeme."

⁴³ Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoonaqa sawa unsiqqa Qotei aqa nam soqtosiqqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa manjwa di unsibqa nanqi dego Qotei aqa nam soqtoqneb.

19

Yesus a Sakius aqa talq gilej

¹⁻³ Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosi qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa nam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiq unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nango gate. A fioro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaya? Tamo gargekoba nanqi na sawa getenteb deqa.

⁴ Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo ungasari kalil nanqi bunjrsiqqa namosiq gam qalaq di nam bei oqsiiq nam atej. Nam atsiqa are qalej, "Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai."

⁵ Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq nam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqqa minjej, "O Sakius, ni mandamq aiyuqumat. Bini e ino talq di sqai." ⁶ Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq aiyuqumat tulan areboleboleiyonaqa Yesus osiqqa ombila na aqa talq gileb.

⁷ Gileqnaqqa tamo ungasari kalil nanqi di unsib njirinosis mareb, "Ninji uniy. Yesus a tamo tamo aqa talq gileqnu."

⁸ Onaqa talq di Sakius a tigelosiqqa Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni que. E ijo inji inji kalil ambleq na potosiy tamo inji inji saiqoji nanqi jeisi enjrqai. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayiem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai."

⁹ Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo ungasari nanqi minjrej, "Bini Sakius a dego Abraham aqa anjro tinjinjo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanqi ti elenjo."

¹⁰ E segi Tamo Anjro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanqi namoqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem."

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹¹ Onaqa tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, "Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatqajqa bati brantqas?"

¹² Nanqi degsib are qaleb. Di kiyaya? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qaleb, 'E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanqi na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nango mandor sosiy nanqi taqatnjrqai.' A degsi are qalsiqqa sawa isaq gilej."

¹³ A gilqa osiqqa aqa kangal tamo 10 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanqi segi segi 20 kina enjrsiqqa minjrej, 'Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.'

¹⁴ "Tamo kobaquja a degsi minjrsiqqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanqi a qa tulan ugeosib are qaleb, 'A gago mandor sqasal.' Degsib are qalsibqa tamo qudei nanqi qarinjrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanqi minjreb, 'Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatqajqa iga uratunum.'

¹⁵ Ariya sawa deqaji nanqi na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiqqa aqa segi qureq aisiqa kangal tamo nanqi wau qa silali enjrej qaji nanqi metnjrej. Metnjrnaqa nanqi aqa areq bonabqa a na minjrej, 'E nami silali engem qaji dena ninji wauoqneb olo silali di osorbiy.'

¹⁶ "Onaqa kangal tamo deqaji bei a bosiqqa minjej, 'O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e wauoqnamqa olo 200 kina brantej agiende.'

¹⁷ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kangal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.'

¹⁸ "Onaqa kangal tamo bei a bosiqqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e wauoqnamqa olo 100 kina brantej agiende.'

¹⁹ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.'

²⁰ "Onaqa kangal tamo bei a bosiqqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñenji na dalaosim atnam soqnej."

²¹ E kumbra degyem. Di kiyaaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo nriin ani. Tamo qudei nangi waueqnaab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nangi ingi yageqnaab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.'

²² "Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjej, 'Ni kanjal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo nriin ani. Tamo qudei nangi waueqnaab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nangi ingi yageqnaab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.

²³ Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.'

²⁴ Degsi minjsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneq qaji nangi minjrej, 'Ningi aqa 20 kina di yayiosibqa kanjal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.'

²⁵ Onaqa nangi na minjeb, 'O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaaqa 20 kina olo yqa maronum?'

²⁶ "Onaqa tamo koba a na minjrej, 'E ningi merngwai. Tamo a wau geregere taqatoqnaas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnaas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kifnala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanja sqas.'

²⁷ Osiqa minjrej, 'Tamo nangi e qa jeu ateb qaji nangi di joqsib boiy. Nangi e qa mareb, "Tamo di a gago mandor ataib." Deqa tamo nangi di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nangi n̄umib morenqab.' "

²⁸ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

²⁹⁻³⁰ Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jomyosiqa aqa angro ayel qarinqrsiqa minjrej, "Ningi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiyoqnej qaji. Ningi donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy.

³¹ Ningi sil palonteqnaab tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ningi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnaab?' Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.' "

³² Yesus a nangi ayel degsi minjrsiq qarinqrmaqa aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb.

³³ Unsib sil palonteqnaab tamo donki aqa abu nangi na nangi ayel nenemnjreb, "Ningi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnaab?"

³⁴ Degsi nenemnjreb tamo nangi ayel na kamba minjreb, "Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo."

³⁵ Degsi minjrnab odnjrnab nangi ayel donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nango segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb.

³⁶ Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo ungasari nangi nango gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneq.

³⁷ Onaqa Yesus a Oliv mana utru jomyeqnaqa aqa angro gargekoba nangi tulan areboleboleinjreqnaqa lelenoqneq. Yesus a nami manjwa gargekoba yeqnaqa nangi unoqneq deqa nangi Qotei aqa n̄am soqtoqnsib endegsib maroqneq,

³⁸ "Ni Tamo Koba aqa n̄am na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa n̄am tulan soqtoqnaqom! Lanj qureq di lawo kumbra gaigai sqas."

³⁹ Onaqa tamo ungasari nango ambleq dena Farisi qudei nangi tigelosib Yesus minjeb, "O Qalie Tamo, ni ino angro nango medabu getentetjrimen."

⁴⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "Ijo angro nango medabu getentqab di meni nangi tamo bulyosib tulan murqumyoqnsib Qotei aqa n̄am soqtoqnaqab."

Yesus a Jerusalem nangi qa akamej

⁴¹ Osiqa Yesus a Jerusalem jomyosiqa unsiqa akamej.

⁴² Akamosiq marej, "O Jerusalem tamo ungasari, bini bati endeqa ningi Qotei aqa kumbra qalieeb qamu ningi geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di ningi qa uliejunu deqa ningi qalieqa keresal.

⁴³⁻⁴⁴ Deqa ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ningi jeutngosib nungo qure koba endi agutibqa ningi jaraiqa keresainngwas. Amqa nangi na ningi qoto itngosib tulan ugeugeingosib nungo qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meni kalil paraparainjrsib breinjribqa meni bei meni bei aqa quraq di sqasai. Meni kalil segisegiqab. Jeu tamo nangi bosib ningi degngwab. Di kiyaaqa? Qotei na ningi aqaryainngwajqa bati brantqo di ningi poingosai deqa."

Tamo ungasari nanngi atra tal miligiq di inggi inggi qarinyoqneq

⁴⁵ Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo ungasari gargekoba nanngi inggi inggi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanngi winjrnaq jaraiyeb.

⁴⁶ Nanngi jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ijo tal endi pailyqajqa tal.' Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya nanngi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanngo tal bulgo."

⁴⁷ Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti Yesus qalib moiqaqqa gam nhamoqneq.

⁴⁸ Ariya tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetjroqnej. Deqa Juda gate nanngi Yesus qalib moiqaqqa gam nhamonab ugeinjrej.

20

Juda nanngi na Yesus nenemyeb, "Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?"

¹⁻² Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti bosib nenemyeb, "Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinyej deqa ni wau endi yeqnum?"

³ Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei ninngi nenemngitqa ninngi e merbiy.

⁴ Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanngi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Ninngi na merbiy."

⁵ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneq, "Iga Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qarinyej' degsi minjqom di a iga mergwas, 'Kiyaaqqa ninngi Jon aqa anjam quetosai?'"

⁶ Ariya iga minjqom, "Tamo bei na Jon qarinyej' degsi minjqom di tamo ungasari nanngi njirinosib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaaqqa? Nanngi mareqñub, 'Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.'"

⁷ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjeb, "Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai."

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninngi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinybonaq bosim wau endi yeqnum di ninngi merngwasai."

Wain wau qa yawo anjam

⁹ Osiqa Yesus a olo tamo ungasari nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetjrsiqqa sawa isaq gilsiq dia sokobaiyeb.

¹⁰ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanngoq aisiq minjrej, 'Wau lanja na e qarinybqo bonum. Deqa ninngi wain gei ebibqa e na osi gilqai.' Degsi minjrnaqa nanngi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej.

¹¹ Gilnaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaqa ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej.

¹² Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaqa ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej.

¹³ Onaqa wau lanja a are qalej, 'E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqñum qaji di qarinyit aiqas nanngi aqa anjam quetqab.'

¹⁴ Degsi are qalsiqqa aqa segi njiri qarinyonaqa aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inggi inggi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiyyotosimqa wau endi iga na oqom.'

¹⁵ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab moiyej.

"Deqa ninngi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqaq?"

¹⁶ E ninngi merngwai. A bosim nanngi nñumsim moiyyotjnrqaq. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetjrimqa nanngi na kamba taqatesqab." Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam degsi minjrnaqa nanngi qusib minjeb, "Wau taqato tamo nanngi kumbra uge di yaib."

¹⁷ Onaqa Yesus na nanngi koqnjrsiqqa minjrej, "Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa damu ninngi poiñgwo e? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.'

¹⁸ Ninngi quiy. Tamo ungasari ululoñosib tal ai quraq aiqab qaji nanngi di tal ai dena nanngo tanu gingeñyqas. Ariya tal ai di ululoñosim tamo ungasari qudei nanngoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqaq."

¹⁹ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanço jejamuq di une qametnrej. Nanği degsib qalieosib deqa minjin oqetnrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanği tamo unğasari nanği ulainjrnsib deqa nanği Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“İga Sisar takis yqom e?”

²⁰ Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, “İga tamo qudei qarınjrnam nanği Yesus aqa areq gilsib gisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanği tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanço gate aqa banq di atqom.” Nanği degsib are qalsibqa tamo qudei qarınjrnsib nanği Yesus aqa areq gileb.

²¹ Gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum.

²² Deqa ni iga merge. İga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

²³ Onaqa Yesus a nanço areqalo uge di poiyoanaqa minjrej,

²⁴ “Ninği meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanği meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsıqa minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.”

²⁵ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.”

²⁶ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan pruguetosib mequmosib soqneb. Tamo unğasari nanço ñamdamuq di nanği Yesus gisanjib a anjam bei grotqa yonab ugeinrej.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqnum, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.”

²⁸ Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nenğrenjej, ‘Tamo bei a moiymıqa aqa ñauñ anğro saiqoji soqnmıqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambattetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nenğrenjej.

²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanço was matu a uña osıqa moiyej. A anğro saiqoji.

³⁰ Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osıqa a dego moiyej. A anğro saiqoji.

³¹ Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osıqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiqoji.

³² Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej.

³³ Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobatiamaqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tıñtın sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanği unateqnum. Uña nanği tamoteqnum.

³⁵ Ariya mondon tamo unğasari Qotei na subq na tigelqa gıltnjrej qaji nanği subq na tigelosibqa nanği tamotqasai. Nanği unatqasai.

³⁶ Nanği lan anğro bul lan sqab. Qotei na nanği subq na tigeltnjrımqa nanği aqa segi anğro bole sqab. Deqa nanği olo morenqa keresai.

³⁷ Ninği quiy. Tamo nanği moısib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq endegsi nenğrenjej, ‘Ñam mariñ miligıq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di soısaqa Moses metosiq minjej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aısak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’”

³⁸ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanço Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanço Qotei. Deqa tamo kalil nanği Qotei aqa ñamgalaq di ñambile unub.”

³⁹⁻⁴⁰ Onaqa dal anjam qalie tamo nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği olo anjam bei nenemyıqajqa ulaeb. Deqa nanği na minjeb, “O Qalie Tamo, ino anjam di bole.”

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

⁴¹ Onaqa Yesus a olo nanği endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği kiyaca mareqnum, ‘Kıristus a Devit aqa ñiri?’

⁴²⁻⁴³ Devit a nami marej, ‘Kıristus a ijo Tamo Koba.’ Agi louqa buk miligıq di Devit a anjam endegsi nenğrenjej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

‘Ni ijo ban woq endi awo.’

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanği eleyeniy ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatnjroqñqam.”

44 Ninği uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yeqnub

45 Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di queqñabqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej,

46 “Ninği dal anjam qalie tamo nanço kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanço ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqñsib laqñub. Nanği Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanço awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreqnu.

47 Nanği unğa qobul nanği gisanjroqñsibqa nanço tal ti inği inği ti lanğa yainjreqñub. Osib tamo unğasari nanği na unjrsib nanço ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na nanği awai tulan ugedamu enjrqas.”

21

Unğa qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

1 Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ñam atej di ñoro tamo nanği boqñsib silali ato qaji kulumq di silali ateqñab unjroqnej.

2 Onaqa unğa qobul bei ñoro tulan saiçoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. Atraqa Yesus na unsiqa aqa anğro nanği minjrej,

3 “E bole merñgawai. Unğa qobul endi a ñoro tulan saiçoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği bunjrsiqa silali kobaquja atqo.

4 Ñoro tamo nanği silali koba ti unub. Nanği oto kiñala segi ateqñub. Ariya unğa qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj ağı atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

5 Onaqa Yesus aqa anğro qudei nanği atra tal di kogyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniñ di tulan boledamu. Qotei atraiyqajqa inği inği ti meniñ ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej,

6 “Atra tal ninği unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjraqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

7 Onaqa Yesus aqa anğro nanği na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

8 Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na ninği gisanqo uge. Bunuqna gisanqo tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqñsib maroqñqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqñqab, ‘Kristus bqajqa bati ağı jojomqo.’ Degsib gisanqosib maroqñibqa ninği nanği daurnjraib.

9 Bunuqna sawa bei bei qaji nanği an na qotokobaoqñqab. Ninği deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

10 Yesus a nanği degsi minjrsiqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor kokba qudei nanği dego tigelogñsibqa mandor kokba qudei nanği qoto itnjroqñqab.

11 Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti ma uge ti mam ti inği saio bati brantelenqas. Lan goqe di manwa bei bei brantoqñibqa tamo unğasari nanği unoqñsib ulaugetoqñqab.

12 “Ariya kumbra kalil di brantosaisoqñimqa Juda nanği na bosib ninği jeutñgoqñsib ugeugeinğoqñsib ojelenoqñqab. Ojelenoqñsib anjam pegiyo talq di ninği tigeltñgoqñsib tonto talq di breinğoqñqab. Osib ijo ñam ugetqa are qaloqñsib ninği joqoqñsib Rom nanço mandor ti nanço gate ti nanço ulatamuq di ninği tigeltñgoqñqab.

13 Yimqa gam dena ninği ijo anjam bole palontoqñsib nanği minjroqñqab.

14 Deqa ninği na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa nami are koba qalaib.

15 E segi na nunço medabu sinğilatetngosiy powo enğitqa ninği kamba anjam minjroqñqab. Minjroqñibqa nanği nunço anjam di gotranqya yoqñib ugeinjroqñqas.

16 “Bati deqa nunço ai abu nanği ti nunço was nanği ti nunço leñ nanği ti nunço kadoi nanği ti tigelogñsib ninği ojelenoqñsib jeu tamo nanço banq di atelenoqñqab. Osib ninği qudei lunğoqñib moreñoqñqab.

17 Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo ungasari kalil nanngi ningi qa tulan ugeoqnsib jeutnjoqngab.

18 Ariya Qotei na ningi geregere taqatnjoqngas deqa ijo angro bei padalqasai. Ningi kalil bole sqab. Nunjo gate banqa bei dego ugeqasai.

19 Deqa ningi gulbe di qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Sosib dena ningi nambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nanngi Jerusalem qure niñaqyqab

20 “Bunuqna qaja tamo nanngi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnsib ningi unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’

21 Bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanngi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanngi qure tarosib jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di, gamq di unub qaji nanngi olo puluosib qurateq baib. Nanngi torei dena jaraiyoqujatebe.

22 Bati deqa Qotei na tamo ungasari nanngo une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas.

23 O aiyoi! Bati deqa Qotei aqa minjin Juda nanngoq aiyimqa gulbe tulan kobaquja nanngo mandamq di brantqas. Deqa unja guman ti unja angro mom ti nanngi jaraiyoqnsib gulbe gargekoba oqngab.

24 Jeu tamo nanngi bosib Juda nanngi serie na ñumoqnsib morenjoqngab. Osib qudei ojelenosib joqsib sawa bei beiq di uratnjroqngab. Tamo Juda sai nanngi bosib Jerusalem tulan niñaqyosib singila na taqatesqab. Taqatesoqnsib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanngi olo taqal breinjrqas.

Tamo Angro a singila ti rian ti lanbiq na mandamq aiqas

25 “Bati deqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanngi ululoqnsib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqngas. Yimqa sawa bei bei qaji nanngi quoqnsib areqalo niñaqyentnjroqnmqa nanngi tulan ulaugetoqngab.

26 Lan goge di ingi ingi kalil renginyelenamqa tamo ungasari nanngi unsib maroqngab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nanngi deqsib maroqnsib ulaugetoqnsib nam eririqnjroqngas.

27 Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyoenit tamo ungasari nanngi tarosib e nubqab.

28 Kumbra kalil di brantqa utru atoqnmqa ningi ulaaib. Ningi tigelosib tarosib nam atoqniy. Di kiyaaq? Qotei na ningi awainjim ningi bole sqajqa bati jomqo deqa.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poingem

29 Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ningi qura ti nam kalil ti unjriy.

30 Nam banqa qalsim olo ñalguyoqnmqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jomqo.’

31 Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqajqa bati jomqo.’

32 “E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi kalil morenosaisoqnsibqa kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantelenqas.

33 Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Ningi geregere nam atsib soqniye

34 Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi geregere nam atsib soqniy. Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nunjo segi jejamu qa ingi ingi qa areqalo kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ningi pructnjo uge.

35 Od, bati uge di bosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngoq di brantocu-jatqas.

36 Deqa ningi gaigai nam atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a singila enjoqnmqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ningi na britosib e Tamo Angro ijo ulatamug di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

37 Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosisqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiqqa mana ñam Oliv di njeioqnej.

38 Tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo ambru tigelosibqa atra tal miligiq gilqoneb.

22

Judas a Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqas

1 Onaqa Juda nanngo yori bati koba jomomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jomomej.

² Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus qalsib moyotqajqa gam namoqneb. Di kiyaaqa? Nanqi tamo ungasari nanqi ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa nam bei Iskariot. A dego Yesus aqa angro 12 nanqi deqaji bei.

⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanqi ti nanqoq gilsiqqa minjrej, "E Yesus osiy nungo banq di atqai."

⁵ Degsi minjrnaqa nanqi areboleboleinjrnaca minjeb, "Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom."

⁶ Degsi minjnbaca a nanqo anjam di qusiqa minjrej, "Di kere." Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanqo banq di atqajqa gam namoqnej. A are qalej, "Yesus a tamo ungasari nanqi uratnjrsim a segi soqnimqa e na osiy Juda tamo kokba nanqo banq di atqai."

Pita Jon wo nanqi yori bati aqa ingi ingi gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanqi endegsi minjrej, "Ningi kaja du du nanqi numelenosib siranmeq di lenj liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai." Qotei a nami Israel nanqi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanqi mareb, "Iga kaja du du nanqi numelenosim Qotei atraiyqom."

⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanqi minjrej, "Bini yori bati koba. Deqa ningi aiyel aisib gago ingi ingi gereiyetgibqa iga koba na ingi uyqom."

⁹ Onaqa nanqi aiyel na minjeb, "Ni iga merge. Iga aisim tal qabia ingi ingi gereiyqom?"

¹⁰⁻¹¹ Onaqa Yesus na nanqi aiyel qarinjrsiqqa minjrej, "Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnim gamq di itosis dauryiy. Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjjiy, 'Qalie Tamo a marqo, "E ijo angro nanqi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?"'

¹² Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osornqwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelenjeb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenjey."

¹³ Onaqa nanqi aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil gereiyelenjeb.

Yesus na aqa angro nanqi bem ti wain ti anainjrej

¹⁴ Onaqa ingi uyqa bati brantonaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanqi ti koba na awoosib ingi uyoqneb.

¹⁵ Nanqi ingi uyoqnsibqa Yesus na nanqi endegsi minjrej, "E jaqatin osaiunum. Deqa e ningi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa tulan areboleboleibqo.

¹⁶ E ningi mernqwai. E ingi endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj Qotei na ningi taqatngosim a nungo Mandor Koba soqnimqa ingi endi aqa utru e na geregere babtosiyy olo uyqai."

¹⁷ Osiqa a wain osiq gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqqa aqa angro nanqi endegsi minjrej, "Ningi wain gambanq endi osib uyiy.

¹⁸ E ningi mernqwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj Qotei na ningi taqatngosim a nungo Mandor Koba soqnimqa e olo uyqai."

¹⁹ Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiqqa bem osiq ginjenyosiqqa nanqi enjrsiqqa minjrej, "Endi ijo jejamu. E ningi aqaryainjwa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyiy. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy."

²⁰ Onaqa nanqi bem uynabqa Yesus na olo wain gambanq osiq Qotei pailyosiqqa minjrej, "Wain gambanq endi ijo lenj. Nungo une kobotqajqa deqa ijo lenj aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di sinjilatqas.

²¹ Ariya ningi quiy. Ijo angro bei na e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. Angro di agi iga koba na endego awoosim ingi uyeqnum.

²² E Tamo Anqro. Deqa Qotei na nami merbej, 'Ni moiqam.' A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanqo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas."

²³ Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrnaq qusibqa segi segi maroqneb, "Angro yai a kumbra di yqas?"

Yesus aqa angro nanqi njirinosisib anjam na qotoqneb

²⁴ Onaqa Yesus aqa angro nanqi segi segi njirinosisib yai a angro kalil bunjnrsim nam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

²⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqneb qaji nanqi njirin na sawa taqateqneb. Yeqnab tamo ungasari nanqi na nanqo nam soqtoqnsib mareqneb, 'Nanqi sawa taqato tamo bole.'

²⁶ Ariya kumbra di nungoq di saiq. Nungo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo lanaj bul soqnem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nungo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.

²⁷ Ningi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq ingi uyeqnu a kiyo? Tamo wauosiq ingi suweieqnu a kiyo? Tamo agi awoosiq ingi uyeqnu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nungo ambleq endi osim ningi wauetngeqnum.

²⁸ “O ijo angro, e gulbe qoboieqnam ningi e uratbosaieqnum. Ningi e beterbeqnum.

²⁹ Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba ningi mandor atelenqai.

³⁰ Osiy mondon e nungo Mandor Koba sosiy ningi koba na ingi ti ya ti uyoqngom. Yimqa ningi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa angro 12 nanjo moma kalil nanji taqatnjroqngab.”

Pita a gisañoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro kalil Saimon ombla ningi quiy. Satan na ningi uneq waingwa marqo. Ningi singila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiaqab kiyo di Satan a nungo areqalo tenemtosim qalieqajqa deqa ningi uneq waingwa marqo. Agi tamo nanji bem sum ñoqoryoqnsib damu elenjeqnum dego kere.

³² O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqnum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo singilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqnum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nanji singilatnjroqngam.”

³³ Onaqa Pita na Yesus minje, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim morengom. E ulaqasai.”

³⁴ Onaqa Yesus na minje, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

Yesus aqa angro nanji silali ti qaquj ti sebru ti oqab

³⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minje, “E ningi nami qaringsim merngem, ‘Ningi gilsib ijo anjam mare mare laqniy. Ningi silali ti gilaib. Nungo qaquj aib. Singa taqal jigaib.’ Degsi merngonamqa ningi ingi bei qa truqueb e?” Onaqa nanji na minjeb, “Sai. Iga ingi bei qa truquosai.”

³⁶ Onaqa a na minje, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nungo silali bei soqnim oiy. Nungo qaquj bei soqnim di dego oiy. Ningi sebru saiamqa nungo gara jugo bei qarinyosib silali osib dena sebru awaiyiy.

³⁷ E ningi merngwai. Anjam e qa nami nenngrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo ungasari nanji marqab, “Kristus a une tamo.” ’ ”

³⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanji na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minje, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej

³⁹ Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nanji dego a dauryosib oqeb.

⁴⁰ Oqsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nanji minje, “Ningi endegsib pailiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigai.’ ”

⁴¹ Yesus a degsi minjrsiq nanji uratnjrsiq kiñala sasalej. Tamo bei na menin waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiq singa pulutosiq Qotei pailyej.

⁴² A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴³⁻⁴⁴ Yesus a degsi singila na Qotei pailyoqnsiq a are tulan gulbekobaiyej. Onaqa a ñeskobaiyosiq aqa ñes lej ti mandamq aiyooqnej. Bati deqa lan angro bei aisiq Yesus taqyosiq sinjilatej.

⁴⁵⁻⁴⁶ Yesus a pailyo koboonaqa a olo tigelosiq aqa angro nanjo areq aisiq ñam atej di nanji are gulbe na ñerenesonab unjrej. Unjrnaqa minje, “Ningi kiyaca ñerenjejunub? Ningi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ningi uneq waingwasai.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej

⁴⁷ Yesus a anjam degsi mareñaqa aqa angro 12 nanji deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanji joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej.

⁴⁸ Kundoqyonaqa minje, “O Judas, e Tamo Angro. Tamo nanji endi e ojajqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

⁴⁹ Onaqa tamo nanji di Yesus ojqa laqnaqqa aqa angro nanji unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nanji di ñumnam morengqab.”

⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa angro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanjal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiq da bkala wo segi gentetej.

⁵¹ Onaqa Yesus na aqa angoro nanji minjrej, “Kumbra degyaib. Uratij.” Degsi minjrjsiqa tamo di aqa dabbkala ojnaqa olo boleej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanji ti Juda gate nanji ti minjrej, “E lej ojo tamo unum deqa kiyu ninji sebru ti torom ti elenjosib e ojqa bonub e?”

⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq di ninji koba na soqnem. Bati deqa ninji yala ban waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nungoq di brantqo deqa ninji e ojonub. Endego ambru aqa singila agi brantqo.”

Pita a marej, “E Yesus qaliesai”

⁵⁴⁻⁵⁵ Onaqa nanji Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Nanji Yesus osi gileqnaqqa Pita a kiñala isa isaq na nanji daurnjrjsiq gilej. Gilsiqqa atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudei nanji tal meq di njam tunguyosib awesonabqa bosiq nanji koba na njam yoroqnej.

⁵⁶ Pita a njamuwu areq di awesonaga kanjal unja bei na unsiqa koqyosiq qaja tamo nanji minjrej, “Tamo endi Yesus ombla soqneb.”

⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Unja, e tamo di qaliesai.”

⁵⁸ Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiqa minjrej, “Ni dego Yesus aqa angoro bei.” Onaqa Pita na minjrej, “E aqa angoro sai.”

⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiqqa singila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soqneb.”

⁶⁰ Onaqa Pita na minjrej, “Ni anjam maronum di e poiobosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej.

⁶¹⁻⁶² Tuwe anjamonaqa Tamo Koba a bulosiqa Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjrej qaji, “Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqqa poiyoonaqa tal qalaq gilsiqqa tulaj akamugetej.

Nanji na Yesus misilinyoqnsib ban na qaloqneb

⁶³ Tamo Yesus ojob qaji nanji a misilinyoqnsibqa ban na qaloqneb.

⁶⁴ Qaloqnsibqa aqa njamdamu gara na qosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

⁶⁵ Degsib minjoqnsib olo misilinj anjam gargekoba minjoqneb.

Yesus a Juda tamo kokba nanjo ulatamuq di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb,

⁶⁷ “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam merngwai di ninji ijo anjam quetbqasai.

⁶⁸ E anjam bei nenemgwai di ninji olo anjam merbqasai.

⁶⁹ Deqa e ninji endegsi merngwai. E Tamo Angro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesqai.”

⁷⁰ Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Niri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam ninji maronub di kere.”

⁷¹ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib tulaj minjin oqetnjrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyayaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

23

Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigeltob

¹ Juda tamo kokba nanji degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa ulatamuq di tigeltob.

² Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo ungasari nanji kumbra ugeq breinjreqnu. Osiqa nanji mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsiqqa minjreqnu, ‘E segi nunjo Mandor Koba. E segi Kristus.’ ” Juda tamo kokba nanji degsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb.

³ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa Yesus nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjrej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo ungasari kalil nanji ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁵ Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Yesus a tamo ungasari nanji kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiqqa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?”

⁷ Degsi nenemnjrnaqa nanji na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrsiqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di manjwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamuq unsiqqa tulan areboleboleiyej.

⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej.

¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqnej.

¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanji ti Yesus tulan ugeugeiyosib misilinyoqnej. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanji gaigai jigeqnuq deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej.

¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanji jeu turyeb. Nami nanji ombla jeu soqnej.

Pailat a marej, “Ninji Yesus a namburbasq di qamiy”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti tamo ungasari kalil nanji ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonaqqa endegsi minjrej, “Ninji Yesus osib ijo areq di tigelosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo ungasari nanji kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ninji quonub. Une kalil ninji aqa jejamuq di qameqnuq qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai.

¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa ninji quiy. Ninji Yesus aqa une bei baltosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai.

¹⁶⁻¹⁷ Deqa e ijo qaja tamo nanji minjrit nanji bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

¹⁸ Onaqa tamo ungasari kalil nanji Pailat aqa anjam di qusibqa nanji tulan murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moiyoqtime. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.”

¹⁹ Barabas a nami tamo qudei nanji joqsiqa Rom nanji ti qotsib tamo qudei n̄umeb deqa qaja tamo nanji Barabas osib tonto talq di waiyeb.

²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqeqajqa are soqnej deqa a na tamo ungasari nanji olo minjrej, “Ninji marib e Yesus uratit gilqas.”

²¹ Onaqa nanji olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqnej, “Ni Yesus urataim. Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!”

²² Onaqa olo minjrej, “Kiyaga Yesus qalit moiqas? A une kiye yej deqa a namburbasq di qamqai? Ninji Yesus aqa une bei baltosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanji minjrit nanji bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

²³⁻²⁴ Onaqa tamo ungasari nanji olo tulan murqumyoqnsib singila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqnej, “Ni Yesus namburbasq di qame!” Degsib singila na Pailat minjeqnaq nanjo anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanjo anjam di dauryosiqa minjrej, “Di kere. Unjum. E na ijo qaja tamo nanji minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqas.”

²⁵ Degsi minjrsiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanji enjrej. Osiqa tamo ungasari nanjo areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo nanjo banq di atnaqa nanji na aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a osib gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

²⁶ Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbasq yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa n̄am Saimon. A Sairini qure qaji.

²⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus gam na dauryosib giloqnej. Giloqnsibqa nanjo ambleq di unja qudei nanji are tulan gulbeinjrnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqnej.

²⁸ Gileqnaqqa Yesus a qusiqa bulosiqa nanji minjrej, “O Jerusalem ungasari, ninji e qa akamaib. Ninji nunjo angro nanji qa ti ninji segi qa ti akamoij.

²⁹ Ninji quiy. Bati bei brantimqa tamo nanji endegsib marqab, ‘Unja nanjo miligi ugeej qaji nanji ti unja angrotosaieqnuq qaji nanji ti areboleboleinjrqas. Unja angro munjum anainrosaietqnuq qaji nanji dego areboleboleinjrqas.’ Tamo nanji degsib marqab.

³⁰ Osib mana nanji minjrqab, ‘Ninji bosib iga kabutgosib ulitgiy.’

³¹ O ungasari, e n̄am gesgi bul. Tamo nanji na e kumbra ugebeqnuq. Tamo nanji di n̄am moiyo bul. Deqa kumbra tulan ugedamuq nangoq di brantqas.”

³² Bajin tamo aiyel dego namburbasq di ñumib moreñqajqa marsib Yesus koba na joqsib giloqneñ.

³³ Nangi giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus namburbasq di qameñ. Qamsib bajin tamo aiyel nangi dego namburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa bañ woq di qameñ. Bei Yesus aqa bañ qonanq di qameñ.

³⁴ Yesus a namburbas goqe di sosiqa a endegsi pailyej, “O Abu, ni na tamo nangi e gaintbonub qaji nanqo une di kobotime. Nanqi une yonub di nanqi qaliesai.” Bati deqa qaja tamo nangi Yesus aqa gara elenqa marsib giltelenñeb. Osib meniñ silali alanñeb. Tamo yai aqa meniñ na buññrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanñosib gara elenñeb.

³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nangi tigelesosib Yesus koqyeqnañqa Juda gate nanqi na Yesus misilinjoqnsib endegsib maroqneñ, “A na tamo ungasari nanqi aqaryainjroqneñ. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maroqneñ, ‘E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.’ Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyem.”

³⁶⁻³⁷ Qaja tamo nangi dego Yesus degsib misilinjoqneñ. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minñeb, “Ni Juda nanqo Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas urat.”

³⁸ Osib namburbas mutu goqe di anjam endegsib nenñrenñeb, “Tamo endi a Juda nanqo Mandor Koba.”

³⁹ Onaqa bajin tamo bei namburbasq di qameñ qaji a na Yesus misilinjoqnsiq minñej, “Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaiqe.”

⁴⁰ Onaqa bajin tamo bei na aqa anjam di qusiqa ñirinñtosiq minñej, “Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaaq Qotei ulaiyosai?”

⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere moreñqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqojl.”

⁴² Osiqa Yesus minñej, “O Yesus, mondonñ ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame.”

⁴³ Onaqa Yesus na minñej, “Bini qujai ni e ombla lanq qureq di sqom. E bole mermonum.”

Yesus a moiyej

⁴⁴⁻⁴⁵ Qanam jige senñ bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq senñ bati 3 onaqa bilaqteñ. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainñesoqneñ qaji a goge na branjosiq aisiq poaiyelej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenñosiqa marej, “O Abu, e na ijo qununñ osim ino banq di atonum.” Degsi marsiqa mondor titosiq moiyej.

⁴⁷ Onaqa qaja tamo nanqo gate a Yesus degsi mondor titosiq moiyej di unsiqa Qotei aqa ñam soqñtosiq marej, “Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁴⁸ Onaqa tamo ungasari kalil Yesus unqa beleñeb qaji nanqi dego Yesus degsi moiyej di unsibqa a qa are tulan gulbeinñrnaqa are soqonñeb. Osib jaraiyosib nanqo segi segi talq gilelenñeb.

⁴⁹ Yesus aqa kadoi kalil nangi ti ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleñeb qaji nanqi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a namburbasq di gainñosiqa moinaq koqyoqneñ.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁰ Tamo bei aqa ñam Josep a soqneñ. A Juda nanqo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulan boledamu.

⁵¹ A endegsi are qaloqneñ, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinjoqnsiq soqneñ. Juda gate kokba nanqi Yesus qalib moñqajqa anjam qoseñ bati deqa Josep a nanqi koba na anjam qososai. A nanqo anjam di uratoqneñ.

⁵² Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemñej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?”

⁵³ Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaioqneñ.

⁵⁴ Juda nanqo yori bati brantqa laqneñ deqa yori bati aqa inñi inñi kalil gereiyosib atnañ soqneñ.

⁵⁵ Bati di ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleñeb qaji nanqi Josep koba na subq gileñ. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneñ.

⁵⁶ Unsib olo puluosib nanqo talq aisib ñam so aqa ya quleq tulan boledamu di gereiyosib atnañ soqneñ. Ñam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa

yori bati brantonaqa nanği Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

24

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru uŋgasari nanği olo tigelosib ŋam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb.

² Nanği gilsib ŋam ateb di meniŋ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb.

³ Unsib sub miligiq aiyeb di nanği Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai.

⁴⁻⁵ Deqa nanği are tulaŋ kobainjrej. Onaqa tamo aiyel nanği brantosib uŋgasari nanğo areq di tigelesonab unjrsib tulaŋ ulaugetosib turuosib mandamq di ŋam queb. Tamo aiyel di nanğo gara tulaŋ minjalo. Onaqa nanği na uŋgasari nanği minjreb, “Niŋgi kiyaaqa tamo moiyo sawaq endi tamo ŋambile unu qaji a qa ŋameqneb?”

⁶ Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosiqa bati deqa a na niŋgi endegsi merngej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Niŋgi aqa anjam deqa olo are walŋwo kiyo?

⁷ Agi a niŋgi endegsi merngej, ‘E Tamo Anğro ojsibqa une tamo nanğo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’”

⁸⁻⁹ Onaqa uŋgasari nanği Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa anğro 11 nanği tamo qude ti sainjreb. ¹⁰ Uŋa bei aqa ŋam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Uŋgasari qude ti dego tamo aiyel nanğo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanği sainjreb.

¹¹ Sainjrnab qunab ugeinjrnab mareb, “Uŋgasari nanğo anjam di laŋa sa anjam.”

¹² Onaqa Pita a tigelosiqa urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq ŋam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiaq olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa anğro aiyel nanği Emeus gamq di Yesus tureb

¹³ Bati qujai deqa Yesus aqa anğro aiyel nanği Jerusalem uratosib qure bei aqa ŋam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiŋala isaq 11 kilomita dego.

¹⁴ Nanği aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo nanği na Yesus yoqneb qaji deqa ombla maroqnsib giloqneb.

¹⁵ Gileqnaqqa Yesus a segi nanğoq di brantosiqa nanği koba na walwelosib giloqneb.

¹⁶ Nanği Yesus uneb ariya nanği a qa poinjrosai.

¹⁷ Deqa a na nanği aiyel endegsi nenemnjrej, “Niŋgi anjam kiye maroqnsib gileqneb?” Degsi nenemnjrnaqa nanği tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanği aiyel ulatamu tulaŋ ugeinjrej.

¹⁸ Onaqa bei aqa ŋam Kliopas a na kamba Yesus minjej, “Tamo gargekoba nanği Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo uŋgasari kalil ti nanğo ŋamdamuq di manwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej.

²⁰ Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanği ti atra tamo kokba ti nanği na a ojsib Rom nanğo banq di ateb. Atnabqa nanği na a osib tigelosib minjeb, ‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib ŋamburbasq di qalnab moiyej.

²¹ Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo uŋgasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo.

²²⁻²³ Yqoqa nobqolo ambru gago uŋgasari qude ti nanği Yesus aqa subq gilonub nanği aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subq di laŋ anğro qude ti unjronumqa nanği na mergonub, “Yesus a subq na tigelqo. Deqa a ŋambile unu.”’ Uŋgasari nanği na iga degsi mergonubqa iga tulaŋ prugugetonum.

²⁴ Tamo qude ti nanği iga koba na sonam nanği dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil uŋgasari nanği na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanği Yesus aqa jejamu unosai.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nuŋgo areqalo tulaŋ truquingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanğo anjam nami maroqneb qaji di niŋgi poingosai.

²⁶ Anjam agiende. Kristus a jaqatinj koba osim moisim laŋ qureq oqimqa Qotei na ŋam kobaquja yqas.”

²⁷ Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nenğrenq di so qaji di nanği sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nanği Moses ombla nanğo anjam nenğrenq di so qaji dena utru atsiq anjam geregere plaltosiq minjroqnej.

²⁸⁻²⁹ Ariya nanġi qalub koba na walwelosib qure nanġi gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanġi uratnrjsim gam bei dauryqa laqnaqa nanġi aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a nanġi aiyel daurnjrjsiqa nango tal gogetosib koba na soqneb.

³⁰ Sosib awoosib inġi uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiqa bem ġinġenyosiqa nanġi aiyel anainjrej.

³¹ Anainjrnaqa bati deqa nanġi Yesus qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a nango ambleq na loumosiq ulañej.

³² Ulañonaq nanġi mareb, “Bole, aqa aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulañ arearetgoqnañ.”

³³ Nanġi aiyel degsib marsib bati qujai deqa nanġi tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa anġro 11 nanġi tamo qudei ti koroesonab itnjreb.

³⁴ Onaqa nanġi na nanġi aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Aġi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.”

³⁵ Degsib minjrnabqa nanġi aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem ġinġenyosiq anainjrnaqa nanġi a qa poinjrej deqa ti nanġi sainjreb.

Yesus aqa anġro nanġi a uneb

³⁶ Degsib sainjreqlabqa Yesus a segi nango ambleq di brantosiq minjrej, “Niñġi are lawo soqniy.”

³⁷ Degsi minjrnaqa nanġi kalil ulaosib tulañ prugugetosib are qaleb, “Iga buga bei unonum kiyo?”

³⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Niñġi kiyaaq e buga qa marsib ulaosib prugonub?”

³⁹ Endi e di. Niñġi ijo bañ bile unsib ijo sinġa unsib bañ waiyosib ijo jejamu ojsib poinġwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.”

⁴⁰⁻⁴¹ Yesus na nanġi degsi minjrjsiqa aqa bañ ti sinġa ti nanġi osornjrnaqa nanġi unsib tulañ areboleboleinjrej. Onaqa nanġi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Niñġi inġi bei unu e?”

⁴²⁻⁴³ Onaqa nanġi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nango nãmdamuq di uyej.

⁴⁴ Uysiq minjrej, “E nami niñġi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nengrenyej qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanġi e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami niñġi degsi merngoqnem.”

⁴⁵ Osiqa Yesus a nango areqalo waqtetnrnaqa nanġi Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrej.

⁴⁶ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nengrenq di unu.

⁴⁷⁻⁴⁸ Deqa ijo anjam maro tamo nanġi sawa sawa kalilq ġiloqnsibqa dia ijo anjam palontoqnaqab. Palontoqnaqab tamo unġasari nanġi quoqnsib are bulyoqnaqab. Yimqa Qotei a ijo nãam na nango une kobotetnrjoqnaqas. O ijo anġro, niñġi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nunġo nãmdamuq di yoqnem qaji deqa tamo unġasari nanġi sainjroqniy. Niñġi Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy.

⁴⁹ Niñġi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nunġoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nunġoq bqas. Deqa niñġi qure endia tarinqniy. Tarinqosib soqnaqba lan goge na Qotei aqa sinġila nunġoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej

⁵⁰ Osiqa Yesus na aqa anġro nanġi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa bañ soqtosiqqa nanġi qa pailyej.

⁵¹ Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq nanġi uratnrjsiqa lan qureq oqej.

⁵² A lan qureq oqeqnaqa nanġi sinġa pulutosibqa a qa louosib tulañ areboleboleinjrej. Onaqa nanġi olo puluosib Jerusalem aiyeb.

⁵³ Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa nãam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiqə gəgo ambleq di soqnej

¹ Tulaŋ nami iŋgi iŋgi kalil brantosaisonabqə Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei.

² Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb.

³ Anjam a siŋgila ti soqnej. Siŋgila dena Qotei na iŋgi iŋgi kalil gereiyej. Iŋgi bei gam bei na brantosai. Iŋgi iŋgi kalil brantelenəb qaji di Anjam a segi na gereiyej.

⁴ Anjam a segi ŋambile qa utru. Ŋambile di puloŋ bul. Ŋambile dena tamo ŋŋasari naŋgi suwantnjreqnu.

⁵ Puloŋ di ambruq di suwanəqnu. Ambru na puloŋ di mosotqə keresai.

⁶ Tamo bei brantej aqə ŋam Jon. Qotei na a qarinjyonaq bej.

⁷ A bosiqə puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyəqə? Tamo ŋŋasari kalil naŋgi aqə anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo siŋgilatqajqə deqə.

⁸ Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqə bej.

⁹ Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq əisiqə tamo ŋŋasari kalil naŋgi suwantnjreqnu.

¹⁰ Anjam a mandamq di soqnej. Aqə siŋgila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo ŋŋasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinjrosai.

¹¹ A aqə segi qure utruq ainaqə aqə leŋ qujai naŋgi a areiyosai.

¹² Ariya tamo ŋŋasari a areiyosib aqə ŋam qa naŋgo areqalo siŋgilateb qaji naŋgi a na giltjnraŋqə naŋgi Qotei aqə aŋgro tiŋtiŋ branteb.

¹³ Ai abu na ŋambabtjnro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqə aŋgro brantosai. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqə aŋgro brantosai. Tamo bei aqə areqalo na dego naŋgi Qotei aqə aŋgro brantosai. Qotei a segi na marnaqə naŋgi aqə aŋgro tiŋtiŋ branteb.

¹⁴ Anjam di a tamo bulyosiqə gəgo ambleq di soqnej. Sonaqə iga aqə ŋam koba ti aqə siŋgila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqə Njiri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru.

¹⁵ A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqə endegsi lelenoqnej, “E nami maroqnem, ‘Tamo di a ijo qoreq na bqas. E ŋambabosaisonamqə a nami soqnej. Deqə a na e tulaŋ buŋbejunu.’ ”

¹⁶ Qotei aqə Njiri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqə kumbra dena a na iga tulaŋ gəgereigeqnu.

¹⁷ Bole, nami Qotei a Moses aqə wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqə wau na Qotei a iga qa are boleiyosiqə anjam bole egej.

¹⁸ Tamo bei na Qotei aqə ulatamu unosai. Qotei aqə Njiri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqə Njiri a segi Qotei. A aqə Abu aqə areq di sosisq beteryejunu.

Jon yansjnro qaji a anjam palontoqnej

¹⁹ Bati bei Juda tamo kokba naŋgi na atra tamo ti Livai naŋgi ti qarijnjnraŋqə Jerusalem qure uratosib Jon aqə areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?”

²⁰ Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiqə minjrej, “E Kristus sai.”

²¹ Onaqə naŋgi na olo nenemyeb, “Deqə ni tamo yai? Ni Elaija kiyə?” Onaqə a na minjrej, “Sai.” Onaqə naŋgi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqə medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyə?” Onaqə a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.”

²² Deqə olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di gəgere mergimqə iga olo aisim tamo naŋgi iga qarinqonub qaji di minjrqom.”

²³ Onaqə Jon na minjrej, “Nami Qotei aqə medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi neŋgreŋyej, ‘Tamo bei a wadau sawaq di tulaŋ lelenoqnsim tamo ŋŋasari naŋgi minjroqnas, ‘Tamo Koba a bəqajqə gam gereiyeti.’ ” Aisaia a nami anjam degsi neŋgreŋyej. Gam gereiyqə tamo aqə e segi.”

²⁴ Tamo naŋgi di Farisi naŋgi na qarijnjnraŋqə Jon aqəq gileb.

²⁵ Deqə naŋgi olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqə medabu o qaji tamo di sai. Deqə ni kiyəqə tamo ŋŋasari naŋgi yansjnreqnum?”

²⁶ Onaqə Jon na kamba minjrej, “E ya na naŋgi yansjnreqnum. Ariya nuŋgo ambleq di tamo bei unu. Niŋgi a qa qaliesai.

²⁷ A ijo qoreq na bqas. A ŋam ti unu. E ŋam saiqoji. Deqə e na a kaŋgalyqajqə e tamo bolesai.”

²⁸ Jon a Betani qureq di naŋgi anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo ŋŋasari naŋgi yansjnroqnej.

Yesus a Qotei aqə Kaja Du

²⁹ Nebeonaqa Yesus a walwelošiq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, “Ninđi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo unđasari mandamq endi unub qaji nanđo une kobotetnrqas.

³⁰ E tamo deqa nami endegsi mernđoqnem, ‘A ijo qoreq na bqas. E nambabosaisanamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulan burbejunu.’

³¹ E nami a qa qaliesai. Ariya Qotei nanđi a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo unđasari nanđi yansnrreqnum.”

³² Jon a nanđi degsi minjršiq olo minjrej, “Qotei aqa Mondor a lan qure uratosiq binon bulosiq mandamq aisiqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem.

³³ E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo unđasari nanđi yansnrqajqa qarınbej qaji a na merbej, ‘Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa sinđila na tamo unđasari nanđi yansnrqoqnas.’

³⁴ Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Niri.’ ”

Tamo qalub nanđi Yesus dauryeb

³⁵⁻³⁶ Olo nebeonaqa Jon aqa anđro aiyel nanđi ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelošiq gileqnaqa Jon na unsiqa nanđi aiyel minjrej, “Ninđi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.”

³⁷ Degsi minjrnaqa nanđi aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb.

³⁸ Onaqa Yesus a bulosiqqa nanđi aiyel a dauryosib beqnaqqa unjršiqqa nenemnjrej, “Ninđi aiyel kiyaqa e daurbegnub?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Nam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.”

³⁹ Onaqa Yesus na nanđi aiyel minjrej, “Ninđi bosib ijo tal uniy.” Onaqa nanđi Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unsib sen bati 4 onaq bilaqtej deqa nanđi a ombla soqneb.

⁴⁰ Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa nam Andru. A Saimon Pita aqa was.

⁴¹ A Yesus uratosiq walwelošiq aqa was Saimon itosiq minjrej, “Iga Mesaia unonum.” Nam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.”

⁴² Degsi minjsiqqa Saimon osiq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon unsiqa minjrej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa njiri. Bunuqna ino nam Sifas mermoqnaqab.” Nam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Menin.”

Yesus a Filip Nataniel wo nanđi metnjrej

⁴³ Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiqa tamo bei aqa nam Filip itosiq minjrej, “Ni e daurbe.”

⁴⁴ Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo nanđo qure utru.

⁴⁵ Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa nam Nataniel itosiq minjrej, “Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di nengrenjey qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanđi dego a qa maroqnsib nengrenjyoqneb. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa njiri.”

⁴⁶ Onaqa Nataniel na kamba Filip minjrej, “Nasaret di qure kiñala. Di qure kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyo?” Onaqa Filip na minjrej, “Ni bosim tamo di unime.”

⁴⁷ Onaqa Nataniel a walwelošiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa marej, “Ninđi uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisan anjam marosaieqnu.”

⁴⁸ Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e qa qalieonum?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum.”

⁴⁹ Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjrej, “O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Niri. Ni Israel nanđo Mandor Koba.”

⁵⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa sinđilatonom e? Di ijo sinđila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo sinđila kokba babtoqnit ni unoqnaqam.”

⁵¹ Osiqu nanđi kalil minjrej, “Ninđi quiy. E bole mernđgwai. E segi Tamo Anđro. Deqa bunuqna lan waqamqa Qotei aqa lan anđro nanđi ijo jejamuq na lan qureq oqoqnsib olo mandamq aiyocnib ninđi unjrqab.”

2

Tamo bei unđa ban ojqa bati brantej

¹ Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei unđa ban ojqa bati brantej. Deqa tamo unđasari nanđi koroosib inđi goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej.

² Yesus aqa anđro nanđi ti dego metnjrnab koro deq gileb.

³ Koroosib ingi uyeqnaqqa wain saaijnraqa Yesus aqa ai na minjej, “Nanqi wain saaijnraqo.”

⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu.”

⁵ Onaqa aqa ai na kanqal tamo nanqi endegsi minjrej, “Yesus a anjam kiye mernqimqa di dauryiy.”

⁶ Tal dia ya nobu 6 kokba menin na gereiyo qaji atelejonab soqneb. Juda nanqi Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib nanqo ban ti jejamu ti yansoqneb. Deqa ya nobu di atelejonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita.

⁷ Ariya Yesus na kanqal tamo nanqi minjrej, “Ya nobu di maqtelejny.” Onaqa nanqi ya nobuq di ya qamelenonab maqej.

⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy.” Onaqa kanqal tamo nanqi Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb.

⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, “Endi wain bolequja.” Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanqal tamo ya tigebe qaji nanqi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo unja ban ojej qaji di metonaq aqa areq bonaq minjrej,

¹⁰ “Bati gaigai tamo nanqi ingi goiyoqnsib wain qaqtin bole namo tamo nanqi anainjregqab uyeqnuq. Uyeqnaq olo bunu wain qaqtin bolesai di anainjregqnuq. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqtin bole tentosim namo wain qaqtin bolesai anainjronum uyonus olo bunu wain qaqtin bole anainjronum.”

¹¹ Yesus a Kana qureq di manwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami manwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na manwa babtqa utru atej. Manwa dena a na aqa segi nam koba ti aqa singila koba ti boleq atej. Onaqa aqa anqro nanqi manwa di unsibqa a qa nanqo areqalo singilateb.

¹² Ariya unja ban ojaqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanqi ti aqa anqro nanqi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo nanqi atra tal miligiq di ingi ingi qarinyoqneb

¹³ Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa nanqi elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej.

¹⁴ Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa nam atej di tamo nanqi na makau ti kaja ti binon ti qarinyeqnaqqa tamo qudei na awaiyeqnaq unjrej. Silali piloqneb qaji tamo nanqi nanqo awo jaramq di awesosib silali pileqnaqqa nanqi dego Yesus na unjrej.

¹⁵ Unjrsiqqa raunqa osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqnsiq nanqi kalil nanqo kaja ti nanqo makau ti winjraqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo nanqi dego winjrsiq nanqo awo jaram bilbelyosiq silali bimblejnyetnjrej.

¹⁶ Osiqa tamo nanqi binon qarinyoqnsibqa dena silali oqneb qaji nanqi endegsi minjrej, “Ningi binon di elejosib jaraiyiy. Ningi na ijo Abu aqa tal endi ingi qarinyo tal bulyaib.”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa anqro nanqi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nengrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulan arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa singilaeqnum.”

¹⁸ Yesus na tamo nanqi di winjraqa Juda tamo kokba nanqi unsibqa deqa nenemyeb, “Ni manwa kiye babtim dena iga poigwas, ni Qotei aqa nam na kumbra endi yeqnum?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi na atra tal kobaquja endi konqronitbqa bati qalub qa e olo tigeltqai.”

²⁰ Onaqa nanqi na minjeb, “Atra tal endi gereiyeqnaq wasau 46 koboej. Ni kiyaqa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

²¹ Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiq yawo anjam marej.

²² Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa anqro nanqi aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nengrenyeb qaji deqa poinjraqa Yesus qa nanqo areqalo singilateb.

Yesus a tamo kalil nanqo kumbra qa qalie bole

²³ Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa nanqi elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaga Yesus a Jerusalem di sosiqqa manwa babteqnaqa tamo unqasari tulan gargekoba nanqi unoqnsib aqa nam qa nanqo areqalo singilatoqneb.

²⁴ Ariya Yesus a nanqi areinjrosai. A tamo kalil nanqi qa qalie bole.

²⁵ A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanqi qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nanqo areqalo qalie bole.

3

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

¹ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa nam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nanqo gate bei.

² A qolo Yesus aqa areq bosiqqa minnej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni singila emosai qamu manwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

³ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mermqai. Tamo bei a angro mom bunuj bulosim nambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.”

⁴ Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aism angro mom bulosim nambabqas?”

⁵ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti angro mom bunuj bulosim nambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai.

⁶ Ningi nungo ai abu nanjo jejamuq dena nambabeqnuq deqa ningi mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei nambabtqas di a mondor ti sqas.

⁷ E ni mermonum, ‘Ningi angro mom bunuj bulosib nambaboij.’ Ni ijo anjam di qusim prugugetaim.

⁸ Jagwa a segi puyoqnsiqqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa singila na angro mom bunuj bulosib nambabeqnuq qaji nanji kere dego.”

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, “Kumbra di kiyersi brantqas?”

¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni Israel nanjo qalie tamo koba. Ni kiyaaq ijo anjam endeqa poimosai?”

¹¹ E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya ningi gago anjam endi ojosaeqnuq.

¹² Endego e mandam qa anjam merngonumqa ningi qusib nungo areqaloq di singilatqasai. Deqa e lanj qure qa anjam dego merngit ningi kiyersib nungo areqaloq di singilatqab?

¹³ Tamo bei a lanj qureq oqosai. E Tamo Angro e segi qujai lanj qureq dena mandamq aiyem.

¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosiqa a amal sigitosiq soqtosiqqa gaintej. Dego kere e Tamo Angro soqtbosib gaintbqab.

¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nanjo areqaloq singilatqab qaji nanji nambale gaigai sqab.

¹⁶ “Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanji tulan qalaqalainjrsiq deqa aqa segi Niri qujai di nanji enjrej. A endegsi are qalej, “Tamo ungasari nanji ijo Angro qa nanjo areqaloq singilatqab di nanji padalqasai. Nanji nambale gaigai sqab.’ Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nanji enjrej.

¹⁷ Qotei a tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanjo une qa peginjrqa marsiq aqa Niri qarinyosai. A nanji elejam nanji padalaib deqa osiq aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej.

¹⁸ Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqaloq singilatqab qaji nanji Qotei na peginjrqasai. Ariya tamo ungasari Yesus qa nanjo areqaloq singilatqab qaji nanji Qotei na peginjrqasai. Di kiyaaq? Nanji aqa segi Niri qujai aqa nam qa nanjo areqaloq singilatqasai deqa.

¹⁹ Qotei na tamo ungasari nanji di peginjrqas di aqa utru agiende. Pulon a mandamq ainaqa nanji ambru qa arearetnjroqnej. Nanji pulon qa arearetnjrosaiqoqnej. Di kiyaaq? Nanji kumbra uge yoqneq deqa.

²⁰ Tamo ungasari kalil kumbra uge yeqnuq qaji nanji pulon jeuteqnuq. Nanjo kumbra uge di pulon na boleq ataim deqa nanji pulon aqaq bosaeqnuq.

²¹ Ariya tamo ungasari anjam bole dauryeqnuq qaji nanji pulon aqaq beqnuq. Boqnsib wau bole bole yeqnuqqa tamo nanji unoqnsib mareqnuq, ‘Bole, nanji Qotei aqa singila na wau di yeqnuq.’ ”

Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa angro nanji ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo ungasari nanji yansnjroqnej.

²³ Jon yansnjro qaji a Aion qureq di sosiqa a dego tamo ungasari nanji yansnjroqnej. Aion qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo ungasari nanji Jon aqa areq beqnuqqa a na yansnjroqnej.

²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa angro qudei nanji Judia tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqneq.

²⁶ Osib nanji Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni ombila Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqnem qaji bini tamo ungasari kalil nanji aqa areq gileqnuqqa a na yansnjreqnu. Nanji inoq bosaeqnuq.”

²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na iga inji bei egwasai di iga inji bei oqa keresai.

²⁸ Niŋgi segi ijo anjam bei quoqneb. Agi e merngoqnem, 'E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarinqbonaq e Kristus bqaqqa gam gereiyetem.'

²⁹ Tamo uŋa ban ojqas qaji a segi na uŋa di oqas. Aqa was a laŋa qalaq di tigelesosimqqa tamo uŋa ban ojqo qaji aqa anjam quoqnaqas. Qusimqqa tulaŋ areboleboleiyqas. Deqo kere e bini tulaŋ areboleboleibqo.

³⁰ Kristus aqa ñam tulaŋ kobaqas. Ijo ñam aguq aiqas." Jon na aqa anqro nanqi degsi minjrej.

³¹ Tamo laŋ qureq di sosisqa dena mandamq aiyej qaji a na inqi inqi kalil tulaŋ bunjnrejunu. Mandam qaji tamo uŋgasari nanqi mandam endeqa kumbra yoqnsib anjam mareqnu. Ariya tamo laŋ qureq di sosisqa dena mandamq aiyej qaji a na inqi inqi kalil tulaŋ bunjnrejunu.

³² Kumbra a uneqnu qaji a deqa saeqnu. Anjam a queqnu qaji di a na babtosiq mareqnu. Ariya mandam qaji tamo uŋgasari nanqi aqa anjam di ojosaieqnu.

³³ Tamo uŋgasari Yesus aqa anjam di ojeqnuq qaji nanqi a qa nango areqalo singilateqnsib mareqnu, "Bole, Qotei a anjam bole qa utru." Nanqi degsib mareqnu.

³⁴ Tamo Qotei na qarinyej qaji a Qotei aqa anjam babtosiq mareqnu. Di kiyaaq? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiq taqal bei segi Yesus yosai.

³⁵ Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeqnu deqa a na inqi inqi kalil aqa banq di atelenej.

³⁶ Tamo uŋgasari Qotei aqa Niri qa nango areqalo singilateqnuq qaji nanqi nambile gaigai sqab. Ariya tamo uŋgasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqqa urateqnuq qaji nanqi nambile itqasai. Qotei aqa minjin nangoq di sqas.

4

Yesus a Samaria uŋa bei wo anjam maroqneb

¹⁻³ Farisi nanqi endegsib queb, "Yesus a Jon bunyosiqqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba yansnjreanaqa nanqi a dauryeqnu. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaiieqnu." Farisi nanqi degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo uŋgasari nanqi yansnjrosaiioqnej. Aqa anqro nanqi na yansnjroqneb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanqi degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqqa olo Galili sawaq gilej.

⁴ A gam dauryosiqqa Samaria sawa amble potosiqqa walwelosiq gilej.

⁵ Gilsiq Samaria nango qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa niri Josep yej.

⁶ Ya uyaqqaqqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walwelosiq qanam jige seŋ bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqqa ya sub qalaq di awoej.

⁷⁻⁸ Onaqa aqa anqro nanqi inqi awaiyqa marsib qure miligiq aiyej. Aiyeqnaqqa Samaria uŋa bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minjej, "Ya gamban tigsim e anaibe."

⁹ Onaqa Samaria uŋa dena Yesus kamba minjej, "Ni Juda tamo. E Samaria uŋa. Deqa ni kiyaaq e merbonum, 'Ya gamban tigsim e anaibe?'" Uŋa na degsiqqa Yesus minjej. Di kiyaaq? Juda nanqi Samaria nanqi ti koba na anjam marosaieqnu.

¹⁰ Onaqa Yesus na uŋa di minjej, "Ni inqi bole Qotei na laŋa emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqqa nambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu."

¹¹ Onaqa uŋa dena minjej, "O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban saiqoji. Ya sub endi tulaŋ guma koba. Deqa ni qabe na nambile gaigai sqajqa ya di oqam?"

¹² Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqqa gago moma nanqi enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa anqro nanqi ti aqa makau ti aqa kaja ti nanqi deqo sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyoo?"

¹³ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Tamo nanqi sub endena ya uyoqnaqab di nanqi olo bunu ya qarnjroqnaqas."

¹⁴ Ariya e na tamo nanqi ya anainjrqai di nanqi bunu ya qarnjrqaasai. Ya e na anainjrqai di nanqi uyibqqa nango are miligiq di ya ani bul polyoqnmqqa nanqi nambile gaigai sqab."

¹⁵ Onaqa uŋa dena Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqqa e olo ya qarboqnaqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugonaqasai."

¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, "Ni mati aisim ino gumbuluŋ metosim niŋgi ombla endeq boiy."

¹⁷ Onaqa uŋa na minjej, "E gumbuluŋ saiqoji." Onaqa Yesus na minjej, "Ni gumbuluŋ saiqoji di kere maronum."

¹⁸ Ni nami gumbuluŋ 5 osim uratinjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbuluŋ sai. Deqa ino anjam di bole."

¹⁹ Onaqa uŋa dena minjej, "O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

²⁰ Gago moma nanği nami manaq endi koroqnsib Qotei qa louoqneq. Ariya Juda nanği mareqñub, 'Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.' "

²¹ Onaqa Yesus na olo minjej, "O uña, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi ninği Abu qa louoqñqasai. Jerusalem dia dego ninği Abu qa louoqñqasai.

²² Ninği Samaria qaji. Deqa ninği Abu qa loueqñub qaji a qa geregere poiñgosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqñum qaji a qa geregere poiñgeqñu. Di kiyaaqa? Abu na tamo uñgasari nanği elenqajqa utru agi Juda iga segi.

²³ Ariya bati bei brantimqa tamo nanği Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqñqab. Osib nanžo lou dena nanği Abu qa bole louoqñqab. Yim Abu a nanği qa tulan areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo.

²⁴ Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nanği Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqñqab di nanği Qotei qa bole louoqñqab."

²⁵ Onaqa uña dena Yesus minjej, "E qalie, Mesaia a bqas." "Mesaia" di Hibru anjam. Gago anjam, "Kristus." Osıqa Yesus minjej, "Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas."

²⁶ Onaqa Yesus na minjej, "Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqñum."

²⁷ Yesus a uña degsi minjnaqa aqa angro nanği olo qureq na bosibqa a uña de wo anjam mareqñab unsibqa tulan prugugeteb. Ariya nanği Yesus nenemyosai, "Ni kiyaaqa uña de wo anjam mareqñub?" Degyosai.

²⁸ Onaqa uña dena aqa ya nobu uratosıqa olo qure miligiq aisiqa tamo uñgasari nanği minjrej.

²⁹ "Ninği bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqñem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?"

³⁰ Degsi minjrnaqa nanği qure uratosib Yesus unqajqa beb.

³¹ Beqñabqa Yesus aqa angro nanği na minjeb, "O Qalie Tamo Koba, ni bosim inği uye."

³² Onaqa Yesus na minjrej, "Ijo inği uyo bei unu di ninği qaliesai."

³³ Onaqa aqa angro nanği aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneq, "Tamo bei na inği bei osi bosiq anaiyqo kiyo?"

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei e qarınbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo inği uyo bole agide.

³⁵ "Ninği mareqñub, 'Bai qolqe koboeqnaqa inği melieqñu.' Ninği degsib mareqñub. Ariya e na ninği yawo anjam bei endegsi merñgwai. Ninği inği wauq di ñam atsib inği meliosiq unu di unqab.

³⁶ Tamo inği meli gentoqnsib koroıyeqñub qaji nanği awai eqñub. Nanžo awai agi nanği ñambile gaigai sqab. Deqa tamo nanği inği yageqñub qaji ti tamo nanği inği meli genteqñub qaji ti koba na areboleboleinjrqas.

³⁷ Deqa anjam endi bole, "Tamo bei na inği yagwas. Olo tamo bei na inği meli gentqas."

³⁸ E ninği qarınqonumqa gilsib wau ninği na wauosai qaji dena inği elenqñub. Tamo qudeı nanği nami waukobaeb. Ariya ninği lanja gilsib inği elenqñub."

³⁹ Uña dena Samaria tamo uñgasari gargekoba qure dia soqñeb qaji nanği Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nanžo areqalo sinğilateb. Di kiyaaqa? Uña na minjrej, "Kumbra kalil e nami yoqñem qaji di tamo dena ubtekritqo."

⁴⁰ Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, "Ni gago qureq endi iga koba na sqom." Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nanžo qureq di soqñej.

⁴¹ Sosıqa Qotei aqa anjam palanteqnaqa tamo uñgasari gargekoba nanği aqa anjam quoqnsib poiñreqnaqa a qa nanžo areqalo sinğilatoqñeb.

⁴² Deqa nanği na uña di minjeb, "Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di sinğilateb. Sinğilatolim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa toreı sinğilatolim. Osim deqa iga endegsi poiğwo, 'Bole, Yesus a na qujai tamo uñgasari mandamq endi unub qaji nanği elenqas.'"

Yesus na Rom nanžo tamo gate aqa ñiri boletej

⁴³ Onaqa bati aiyel koboonqa Yesus a qure di uratosıqa walwelosiq Galili sawaq gilej.

⁴⁴ A segi nami endegsi marej, "Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqñqas a nanği aqa anjam quietqa asginjrqas. Deqa a qure dia ñam saiqoı sqas."

⁴⁵ Yesus a Galili sawaq di brantonqa tamo uñgasari sawa dia soqñeb qaji nanği a qa tulan areboleboleinrej. Di kiyaaqa? Nami Juda nanžo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia marwa babteqnaq nanği unoqñeb deqa.

⁴⁶ Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanqo mandor aqa tamo gate bei aqa njiri makobaiyonaq njeiesoqnej.

⁴⁷ Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailyosiq minnej, "O Tamo Koba, ijo anqro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime."

⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo di minnej, "Ninji ijo manjwa bei nunqo nqamdamu na unqasai di ninji e qa nunqo areqalo singilatqasai."

⁴⁹ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, "O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo anqro a moiyo uge."

⁵⁰ Onaqa Yesus na minnej, "Ni gile. Endego ino anqro a boleqo nambile unu. A moiqasai." Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

⁵¹ A gileqnaqa aqa kanqal tamo qudei nanqi aqa talq dena bosib gamq di turosib minnej, "Ino anqro a boleosiq nambile unu."

⁵² Onaqa a na nenemnjrej, "Sej bati gembu a boleqo?" Onaqa minjeb, "Ya qanam sen bosiq ingi uyo bati tinjyonaqa aqa jejamu kanqan koboonaqa a boleej."

⁵³ Degsi minjnabqa a qalieej, sen bati deqa tinjin Yesus na minnej, "Endego ino anqro a boleqo nambile unu. A moiqasai." A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqnej qaji nanqi dego Yesus qa nanqo areqalo singilateb.

⁵⁴ Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosiq bati deqa a manjwa di yej. A nami Galili sawaq di manjwa bei yosaioqnej. Aqa manjwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

5

Yesus a ma tamo bei boletej

¹ Bati bei Yesus a Juda nanqo yori bati koba unqa marsiq Jerusalem aiyej.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanqo siranqe qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa nam Betesda. Di Hibru anjam na mareqnub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneb.

³ Tal dia tamo ma ti, tamo nam qandimo, tamo sinqa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqneb. Nanqi ya anjilqajqa tariñoqneb.

⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lanq anqro ya kuru miligiq aiyoqnsiq ya ente qnaqa anjiloqnej. Ya anjiloqnimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanqi ya anjilqajqa tariñoqneb.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariñoqnej.

⁶ Onaqa Yesus na tamo di njeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, "Ni boleqajqa are unu e?"

⁷ Onaqa minnej, "O Tamo Koba, ya anjiloqnimqa tamo yai na e aqaryabosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqnam ma tamo qudei nanqi e bunqboqnsib namo yaq aiyeqnub."

⁸ Onaqa Yesus na minnej, "Ni tigelosim ino sapera qoboiosim walwel."

⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloujatosiq aqa sapera qoboiosiq walwelosiq gilej.

Bati di Juda nanqo yori bati.

¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nanqi na tamo boleej qaji di unsib minjeb, "Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboiyaim."

¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, "Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, 'Ni ino sapera qoboiosim walwel.'" "

¹² Degsi minjrnaqa nanqi na nenemyeb, "Tamo yai na ni mermqo, 'Ni ino sapera qoboiosim walwel?'"

¹³ Onaqa a na minjrej, "Tamo e boletbqo qaji aqa nam di e qaliesai." A nanqi degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanqo ambleq na ulanjej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq tamo di itosiq minnej, "Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge."

¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanqi minjrej, "Tamo e boletbej qaji agi Yesus."

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nanqi Yesus ugeugeiyqajqa maroqneb. Di kiyaaqa? A manjwa di yori bati qa yoqnej deqa.

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqnsiq unu. Deqa e dego wauoqnum."

¹⁸ Onaqa Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa anjam di qusbqa nanqi a qalib moiqaqa torei singilaoqneb. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, "Qotei a ijo Abu." Aqa anjam dena a segi qa marej, "Aqo Qotei wo ombla kerekere."

Yesus a Qotei aqa Niri

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Qotei aqa Niri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqnum qaji di e dego yeqnum.

²⁰ E ijo Abu aqa Niri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiqqa kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulanj singila kokba dego osorboqngas. Yim ningi unsib tulanj prugwab.

²¹ Ijo Abu na tamo moreno qaji nanngi olo nambile enjroqnsiqqa subq na tigeltjreqnu. Deqa e Qotei aqa Niri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanngi nambile enjreqnum.

²² Ijo Abu na tamo nanngo une qa nanngi peginjrosaeqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Niri deqa e na tamo nanngo une qa nanngi peginjreqnum.

²³ E wau di yeqnum. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanngi ijo nam soqtetboqngajqa deqa. Agi nanngi ijo Abu aqa nam soqteqnu dego kere. Tamo a ijo nam soqtetbosaeqnu di a ijo Abu e qarinjbej qaji aqa nam dego soqtsosaeqnu.

²⁴ “E bole merngwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarinjbej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo nambile oqas.

²⁵ “E bole merngwai. E Qotei aqa Niri. Bati bei brantimqa tamo ungasari moreno qaji nanngi ijo kakro qusib nambile oqab. Bati di agi brantqo.

²⁶ Ijo Abu a segi nambile qa utru. E aqa Niri. A na e singila ebej deqa e dego nambile qa utru.

²⁷ E Tamo Angro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo ungasari nanngo une qa peginjreqnum.

²⁸ Ningi ijo anjam di qusib tulanj prugaib. Bati bei brantimqa tamo ungasari kalil subq di unub qaji nanngi ijo kakro quqwab.

²⁹ Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanngi tigelosib nambile sqab. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi tigelabqa e na nanngi peginjrsiy padaltnjrqa.

Tamo qudei na Yesus aqa nam ubteqnu

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo ungasari nanngi peginjreqnum. E kumbra tintinj na nanngi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaeqnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

³¹ “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nanngi bole qa maraib.

³² Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

³³ “Ningi na tamo qudei qarinjnrnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej.

³⁴ Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ningi elenqajqa deqa e ningi Jon qa merngonum.

³⁵ Jon a nam pulonj bul sosisqa tamo ungasari nanngi suwantnjreqnaqa ningi aqa suwanjoq di sokiinalayoqnsib areboleboleingnoqnej.

³⁶ “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulanj bunyejunu. Di kiyaaqa? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo ungasari nanngi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinjbonaq bem.

³⁷ Ijo Abu e qarinjbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ningi aqa kakro nami quosaiogneb. Aqa ulatamu dego ningi nami unosaiogneb.

³⁸ Qotei aqa anjam dego nungo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinjyonaq mandamq aiyej qaji aqa anjam ningi nungo areqaloq di singilatosaieqnu.

³⁹ “Bole, ningi Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di sisiyoqnsib peleieyqnu. Ningi are qaleqnu, anjam dena ningi nambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu.

⁴⁰ Ningi kiyaaqa nambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnu?

⁴¹ “E mandam tamo nanngoq dena nam koba osaieqnum.

⁴² Ariya e ningi qa qalieonum. Nungo are miligiq di ningi Qotei qalaqalayosaieqnu.

⁴³ E ijo Abu aqa nam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi nam na bqas di ningi aqa anjam oqujatqab.

⁴⁴ Ningi nungo segi was nanngoq dena nam koba oqajqa are qaleqnu. Ariya ningi Qotei aqaq dena nam koba oqajqa are qalosaieqnu. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeqnu deqa ningi kiyersib e qa nungo areqalo singilatqab? Di keresai.

⁴⁵ “E ijo Abu aqa namdamuq di nungo une qa merngwai edegaib. Nungo une qa merngwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleqnu, Moses a na ningi aqaryainguas. Di sai.

⁴⁶ Ningi Moses aqa anjam nungo areqaloq di singilateqnu qamu ijo anjam dego nungo areqaloq di singilateqnu qamu. Di kiyaaqa? Moses a nami e qa anjam nengrenyej.

⁴⁷ Ningi Moses aqa anjam nami nenngrenyej qaji di nungo areqaloq di singilatosaieqneb deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nungo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

6

Yesus a tamo 5,000 nanngi ingi anainjrej

¹ Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu.

² Yesus a tamo mainjro qaji nanngoq di manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi unoqneb. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nanngi a dauryosib giloqneb.

³ Bati di Yesus na aqa angoro nanngi joqsiqa koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneb.

⁴ Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnaqba nanngi elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.

⁵ Deqa Yesus a nam atsiqa tamo ungasari tulan gargekoba a dauryosib aqa areq beqnaqba unjrnsiq Filip nenemyej, “Iga qabe na ingi awaiyosim tamo ungasari kalil di anainjronam kereqas?”

⁶ Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwajqa deqa Yesus na lanja nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

⁷ Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, “Tamo ungasari nanngi di tulan gargekoba. Iga 200 kina osim dena ingi awaiyosim ingi kiñala kiñala anainjrqom di tulan kereqasai.”

⁸ Onaqa Yesus aqa angoro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej,

⁹ “Angoro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Ingi di dego tamo ungasari gargekoba endi anainjrqom di tulan kereqasai.”

¹⁰ Onaqa Yesus na aqa angoro nanngi minjrej, “Ninggi na tamo ungasari kalil nanngi minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñinj koba soqnej deqa Yesus aqa angoro nanngi na tamo ungasari minjrnabqa kalil ñinq di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

¹¹ Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiq Qotei pailyosiq tamo ungasari awoeleneb qaji nanngi jeisi anainjretnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjrej.

¹² Menetnjrnaqa Yesus na aqa angoro nanngi minjrej, “Ninggi ingi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.”

¹³ Degsi minjrnaqa nanngi bem 5 aqa oto kalil tamo ungasari nanngi urateleneb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

¹⁴ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unsib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aqajqa marej qaji agi a di.”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa endegsi qalieej, “Nanngi bosib e ojsib e nanngo Mandor Koba atqajqa are qaleqneb.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiq a segi manaq oqsij di soqnej.

Yesus a ya banqaq na walwelej

¹⁶ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angoro nanngi alile aiyeb.

¹⁷ Alile aisib qobun bei gogetosib qobun suweiyosib gileb. Nanngi mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nanngi degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nanngoq bosaisoqnej.

¹⁸ Nanngi ya agu ambleq di gileqnaqba jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanngi pulutnjrej.

¹⁹ Nanngi 5 o 6 kilomita oyoosib gileqnaqba Yesus a ya banqaq na walwelosiq nanngi daurnjrnsiq gilej. Gilsiq qobun jojomyonaqa nam ateb di a ya banqaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb.

²⁰ Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.”

²¹ Degsi minjrnaqa nanngi areboleboleinjrnaqa a metonab qobun gogetej. Onaqa qobun a ururosiaq sawa nanngi gilqajqa mareb qaji di tiryej.

Tamo ungasari nanngi Yesus qa ñamoqneb

²² Nebeonaqa tamo ungasari qudei nanngi ya agu taqal beiq di soqneb. Nanngi qalie, ya bilaq qobun qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa angoro nanngi qobun di gogetosib gileb. Yesus a nanngi koba na qobun di gogetosai.

²³ Ariya tamo ungasari nanngi alile di sonabqa qobun qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nanngi ingi anainjrej qaji sawa jojomq di tiryeb.

²⁴ Yesus aqa angoro nanngi ti di sosai. Tamo ungasari nanngi degsi unsibqa qobun di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa ñamoqneb.

Yesus a segi ñambile qa bem uyo bole

²⁵ Ariya nanġi ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni sen ġami gembu endeq bem?”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. E manġwa babteqnam ninġi unoqneb ninġi deqa are qalsib e qa nġamosai. E ninġi bem anainġonam uynab menetnġej ninġi deqa are qalsib e qa nġameqneb.

²⁷ Jejamu qa inġi a kobogas. Ninġi inġi deqa wauaib. Nambile gaigai sqajqa inġi deqa ninġi wauoqniy. Inġi di e na ninġi anainġit uyqab. E Tamo Angro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

²⁸ Onaqa nanġi na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnoqom?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi mernġwai. Ninġi tamo Qotei na qarinjey qaji a qa nunġo areqalo singilatij. Tamo di agi e segi.”

³⁰⁻³¹ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa olo nenemyeb, “Ni manġwa kiye babt看 igu unsim ni qa gago areqalo singilatqom? Nami gago moma nanġi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lanġ qure qa bem tamo unġasari nanġi anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yim igu unsim ni qa poigim gago areqalo ni qa singilatqom?”

³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. Bem Moses na tamo unġasari nanġi anainjrej qaji di lanġ qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ninġi anainjreqnaq qaji di lanġ qure qa bem bole.

³³ Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lanġ qureq dena mandamq aisiq tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi nambile enjreqnu.”

³⁴ Onaqa nanġi na Yesus minjrej, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

³⁶ “Ninġi nunġo nġamdamu na e nubeqnub. Ariya ninġi e qa nunġo areqalo singilatosaieqneb. E nami degsi mernġgem.

³⁷ Ninġi quiy. Tamo unġasari kalil Qotei na e ebej qaji nanġi ijoq boqnaqab. Tamo unġasari ijoq bqab qaji nanġi di e na olo winjrqqa keresai.

³⁸ E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lanġ qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lanġ qure uratosim mandamq aiyem.

³⁹ Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo unġasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanġi kalil diġo bati qa olo subq na tigeltjrqai.

⁴⁰ Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo unġasari kalil e nubeqnsib e qa nanġo areqalo singilateqneb qaji nanġi nambile gaigai sqab. Diġo bati qa e na nanġi olo subq na tigeltjrqai. E Qotei aqa Niri unum deqa e kumbra di yqai.”

⁴¹ Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġi a qa ugeosib yomuoqneb. Di kiyaga? A marej, “E segi bem bole lanġ qure uratosim mandamq aiyem qaji.”

⁴² Nanġi a qa yomuoqnsib maroqneb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa njiri. Aqa ai abu nanġi qa iga qalie bole. A kiyaga marqo, ‘E lanġ qure uratosim mandamq aiyem?’”

⁴³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninġi e qa lanġa lanġa njirinjoqnaib.

⁴⁴ Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqqa keresai. Ijo Abu e qarinjbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim diġo bati qa e na olo subq na tigeltqai.

⁴⁵ Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi nami anjam endegsib nengrenjeyeb, ‘Qotei na tamo kalil nanġi anjam plaltosim minjroqnaqas.’ Anjam degsib nengrenjeyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqnsib a qa poinjreqnu qaji nanġi ijoq boqnaqab.

⁴⁶ “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem.

⁴⁷ E bole mernġwai. Tamo a e qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas.

⁴⁸ E segi nambile qa bem uyo bole.

⁴⁹ Nami nunġo moma nanġi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Bunuqna nanġi kalil morenġekriteb.

⁵⁰ Ariya e segi qujai bem bole lanġ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo unġasari nanġi bem di uyqab di nanġi morenqasai.

⁵¹ E segi nambile qa bem bole lanġ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nanġi nambile sqab.”

⁵² Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqneb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

⁵³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. E Tamo Angro. Deqa ninġi ijo jejamu ti ijo leġ ti uyqasai di ninġi nambile sqasai.

⁵⁴ Tamo nanġi ijo jejamu ti ijo leġ ti uyqab di nanġi nambile gaigai sqab. Deqa diġo bati qa e na nanġi olo subq na tigeltjrqai.

⁵⁵ Ijo jejamu di inġi uyo bole. Ijo leġ di ya uyo bole.

⁵⁶ Tamo nanği ijo jejamu ti ijo leñ ti uyqab di nanği e beterbeshqab. E dego nanği beternjresqai.

⁵⁷ Ijo Abu ñambile unu qaji a na e qarınbej deqa aqa sıngıla na e dego ñambile unum. Dego kere tamo nanği ijo jejamu ti ijo leñ ti uyqab di nanği ijo sıngıla na ñambile sqab.

⁵⁸ E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nunço moma nanği nami bem uyoqneñ dego sai. Nanği bem uyoqnsib olo moreñoqneñ. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nanği bem bole di uyqab di nanği moreñqasai. Nanği ñambile gaigai sqab.”

⁵⁹ Yesus a Kaperneam qureq Juda nanço Qotei tal miligiq di sosaqa Qotei aqa anjam di palantosiq tamo unğasari nanği minjroqnej.

Yesus a segi ñambile gaigai sqajqa utru

⁶⁰ Onaqa tamo unğasari Yesus dauryoqneñ qaji nanği aqa anjam di qusibqa nanği gargekoba endegsib maroqneñ, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nanği anjam di poinjrqa kere?”

⁶¹ Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqneñqabi di qaliesoıqa minjrej, “Ijo anjam dena nunço areqalo ugetetñwoqa nınđi ijo ñam ulontonub e?”

⁶² E Tamo Anğro. Qure e nami soqneñ qaji deq olo oqoqnitqa nınđi e nubsibqa kiyersib are qalqab?

⁶³ Qotei aqa Mondor a segi na tamo unğasari nanği ñambile enjreqnu. Nunço jejamu na nınđi aqaryainğwa keresai. Ijo anjam kalil e nınđi merñgeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena nınđi ñambile oqab.

⁶⁴ Ariya nınđi qudei e qa nunço areqalo sıngilatosaieqneñ.” Yesus a nanği degsi minjrej. Di kiyaqqa? Tamo yai nanği a qa nango areqalo sıngilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa anğro bei na a osim jeñ tamo nango banq di atqas di dego a nami qalieej.

⁶⁵ Osıqa minjrej, “Utru deqa e nınđi merñgonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’”

⁶⁶ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unğasari gargekoba a nami dauryoqneñ qaji nanği a dauryqa uratosib jaraiyeb.

⁶⁷ Onaqa Yesus na aqa anğro 12 nınđi nenemnjrej, “Nınđi dego e uratbosib jaraiqab e?”

⁶⁸ Onaqa Saimon Pita na minjrej, “O Tamo Koba, ıga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai ñambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum.

⁶⁹ Iga ni qa gago areqalo sıngilatosisim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami gilteñ qaji ađi ni qujai.”

⁷⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo anğro 12 nınđi gıltnğem. Ariya nunço ambleq di anğro bei a mondor uge ti unu.”

⁷¹ Yesus a Saimon Iskariot aqa ñiri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa anğro 12 nınđi deqaji bei ađi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeñ tamo nango banq di atej qaji.

7

Yesus a Jerusalem aiyej

¹ Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaqqa? Juda tamo kokba nanği a qalib moiqajqa maroqneñ deqa.

² Ariya Juda nango yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nango moma nanği nami jagwa oqajqa tal gereiyoqnsib osi laqneñ.

³ Deqa Yesus aqa was nanği na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiyej. Aisim dia ino manğwa babbtoqnimqa ino anğro nanği unoqneñqab.

⁴ Ni ino manğwa boleq atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo unğasari kalil nango ñamdamuq di yoqne.”

⁵ Yesus aqa was nanği a qa nango areqalo sıngilatosaı deqa nanği degsib misilınđ anjam minjeb.

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nunço bati.

⁷ Mandam tamo nanği nınđi jeutnğwa keresai. Ariya nanği e jeutbeqneñ. Di kiyaqqa? E nango kumbra uge uge babbetnreqnum deqa.

⁸ Nınđi segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aıqasai.”

⁹ Yesus na aqa was nanği degsi minjrsıqa a Galili sawaq di soqnej.

¹⁰ Ariya aqa was nanği yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo nanği a unaıñ deqa a loumosiq aiyej.

¹¹ Yori bati di brantonaqa Juda tamo kokba nanği Yesus qa ñamoqneñ. Ñamoqnsib maroqneñ, “Yesus a qabi unu?”

¹² Onaqa tamo unğasari gargekoba nanği segi segi ñiriñoqnsib anjam larja larja Yesus qa maroqneñ. Qudei nanği maroqneñ, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nanği maroqneñ, “Sai. A na tamo unğasari nanği gısa gısanjreqnu.”

¹³ Nanġi degsib maroqneb. Ariya nanġi Juda tamo kokba nanġi ulainjrsib deqa nanġi Yesus qa boleq di anjam marosaioqneb.

¹⁴ Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaga Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqneb.

¹⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġi tulan prugugetosib segi segi maroqneb, "Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai."

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinjbej qaji aqa anjam.

¹⁷ Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a gegerere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas.

¹⁸ Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarinjbej. Deqa e tamo bole. E gisanj tamo sai.

¹⁹ "Nami Moses na ninġi dal anjam enġej. Ariya ninġi dal anjam di dauryosaieqnum. Kiyaga ninġi e lubsib moiyoqbqa mareqnum?"

²⁰ Onaqa tamo unġasari nanġi na kamba Yesus minjeb, "Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyoqmqa mareqnu?"

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E manwa qujai babtem deqa ninġi kalil prugugeteqnum.

²² Ariya ninġi are qaliy. Moses a ninġi muluġ enġej deqa nunġo angro mel nanġo muluġ waiyqa bati bosiq yori bati tinjineqnu di ninġi yori bati qa nanġi muluġ breinjreġnum. Bole, Moses a muluġ qa utru sai. Nunġo moma nanġi muluġ qa utru.

²³ Ninġi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nunġo angro mel nanġi muluġ breinjreġnum. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa ninġi unsibqa kiyaga e qa njirineqnum?

²⁴ Ninġi lanja ñamdama na ijo kumbra tenemtaib. Gegerere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy."

Yesus a tamo yai?

²⁵ Bati deqa tamo unġasari qudei Jerusalem di soqneb qaji nanġi segi segi endegsib maroqneb, "Yesus a kiyo Juda gate nanġi na qalib moiqajqa laqnum?"

²⁶ Ninġi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nanġi a anjam bei minjosaieqnum. Nanġi qalie kiyo, a Kristus?

²⁷ Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole."

²⁸ Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a lelenosiqa Qotei aqa anjam palontosiqa tamo unġasari nanġi endegsi minjrej, "Ninġi e qa qalie e? E qabe na bem di dego ninġi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarinjbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Ninġi a qa qaliesai.

²⁹ E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarinjbej."

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġi a ojsib tonto talq di waiyqa maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojasai.

³¹ Bati deqa tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneb. Osib maroqneb, "Tamo endi a manwa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai."

Farisi nanġi Yesus ojqa mareb

³² Tamo unġasari nanġi Yesus qa anjam degsib mareqnaq Farisi nanġi qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarinjnrnab Yesus ojqa gileb.

³³ Deqa Yesus a endegsi marej, "E ninġi koba na sokifnalayosiy ijo Abu e qarinjbej qaji aqaq olo oqwai.

³⁴ Oqitqa ninġi e qa ñamqab e nubqasai. Qure e sqai di ninġi oqwa keresai."

³⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanġi segi segi maroqneb, "Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grikk nango sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grikk nanġi anjam plaltosim minjroqnaq kiyo?"

³⁶ A marqo, "Ninġi e qa ñamqab di ninġi e nubqasai. Qure e sqai di ninġi oqwa keresai." Utru kiyaga a degsi marqo?"

Yesus a ñambile gaigai sqajqa ya qa marej

³⁷ Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiqa lelenosiqa marej, "Tamo bei a ya qarjymqa ijoq bosim ya uyem.

³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di aqa are miligiq na nambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqnas. Nami Qotei aqa anjam degsib nengrenyeb unu.”

³⁹ Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiqa yawo anjam marej. A lan qureq oqosaisisiq deqa a nam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nanqi a qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi Mondor Bole di osaisoqneb.

Tamo unqasari nanqi Yesus aqa anjam qusib poiayeleb

⁴⁰ Onaqa tamo unqasari qudei nanqi Yesus aqa anjam di qusib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim bqajqa marej qaji agi a endi.”

⁴¹ Onaqa qudei maroqneb, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneb, “Sai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai.

⁴² Kristus a Devit aqa len na nambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nengrenyeb unu.”

⁴³ Tamo unqasari nanqi degsib Yesus qa anjam tititosib nriyosib poiayeleb.

⁴⁴ Osib nanqi qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojosai.

Juda tamo kokba nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatqasai

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nanqi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nanqoq ainabqa minjreb, “Ninqi kiyaaq Yesus ojsib osi bosai?”

⁴⁶ Onaqa qaja tamo nanqi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji marosaiocnej. Deqa iga a ojosai.”

⁴⁷ Onaqa Farisi nanqi na minjreb, “Yesus a ninqi dego gisangwo e?”

⁴⁸ Ninqi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo singilatqasai. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo singilatqasai. Sai bole sai.

⁴⁹ Ariya tamo unqasari lanja lanaj nanqi dal anjam qaliesai deqa nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateqneb. Tamo unqasari nanqi di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minje qaji a Farisi nanqo ambleq di tigelosiq minjreb,

⁵¹ “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei lanja ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.”

⁵² Onaqa Farisi nanqi na kamba minjreb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di geregere peleiye. Peleiym endegi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

Unja bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaqa tamo unqasari kalil nanqi jaraiyosibqa nanqo segi segi talq gilelenjeb.

8

¹ Ariya Yesus a Oliv manaq oqej.

² Nobqolo ambru a olo tigelosiq atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo unqasari kalil nanqi aqa areq beqnaqqa a awoosiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

³ Ariya unja bei a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti minjrnab qusibqa unja di ojsib osi bosib tamo unqasari nanqo njamdamuq di tigelteb.

⁴ Osib Yesus minjreb, “O Qalie Tamo Koba, unja endi a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na unjronub.

⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegi nengrenyeb, ‘Unja bei a tamo bei wo une atibqa meniñ na a qalib moiym.’ Deqa ni kiyersi marqam?”

⁶ Nanqi Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaaq? Nanqi a lanja are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanqi anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiqa ban gei na mandamq di nengrenyoqnej.

⁷ Onaqa nanqi na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiq minjreb, “Nunqo ambleq di tamo bei une saiqoji unu kiyo? Soqnimqa ninqi na minjib a namo meniñ osim unja di qalem.”

⁸ Osiqa olo turuosiqa mandamq di nengrenyoqnej.

⁹ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanqi namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanqi kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Unja di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiq unja di minje, “Unja, tamo nanqi qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.”

¹¹ Onaqa unja dena Yesus minje, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minje, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Jesus a puloŋ bulosiq tamo naŋgi suwantnjreqnu

¹² Osiqa Yesus na tamo ungasari naŋgi olo endegsi minjrej, "E mandamq endi puloŋ bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanqoq di walweloqnsim ŋambile gaigai sqas."

¹³ Onaqa Farisi naŋgi Yesus aqa anjam di qusib minjeb, "Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai."

¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di niŋgi bole qa marqa kere. Di kiyaaqa? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di niŋgi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego niŋgi qaliesai."

¹⁵ Niŋgi mandam qa kumbra na tamo naŋgi peginjreqnub. E tamo naŋgi peginjro-saieqnum.

¹⁶ Ariya e tamo naŋgi peginjrqai di e kumbra tiŋtiŋ na peginjrqai. Di kiyaaqa? E segi na tamo naŋgi peginjro-saieqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a ombla na tamo naŋgi peginjreqnum.

¹⁷ Nunqo dal anjam bei endegsib nenqrenyeb unu, "Tamo aiyel naŋgi anjam qujai marqab di naŋgo anjam bole brantqas."

¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum."

¹⁹ Onaqa Farisi naŋgi na Yesus nenemyeb, "Ino Abu a qabi unu?"

Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niŋgi e qa qaliesai deqa niŋgi ijo Abu qa dego qaliesai. Niŋgi e qa qalie qamu niŋgi ijo Abu qa dego qalie qamu."

²⁰ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo naŋgi Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojasai.

Jesus a marej, "Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai"

²¹ Onaqa Yesus na tamo ungasari naŋgi olo endegsi minjrej, "E niŋgi uratŋgitqa niŋgi e qa ŋamqab e nubqasai. Niŋgi nunqo une ti sosib moreŋqab. Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai."

²² Onaqa Juda naŋgi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, "Yesus a kiyaaqa marqo, 'Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai'? A na aqa segi jejamu qalim moiqaq kiyu?"

²³ Onaqa Yesus na olo minjrej, "Niŋgi mandam endena branteb. E laŋ goge na bem. Niŋgi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai."

²⁴ Deqa niŋgi e qa nunqo areqalo singilatiy. Osib poingem, e segi qujai gaigai degsi unum. Niŋgi degyqasai di niŋgi nunqo une ti sosib moreŋqab. Agi e nami niŋgi degsi mernqonum."

²⁵ Onaqa naŋgi na Yesus nenemyeb, "Ni tamo yai?" Onaqa Yesus na minjrej, "E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mernqoqnsim agi bini mernqeqnum."

²⁶ E anjam gargekoba mernqsiy nunqo une qa pegingwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarinqej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo ungasari mandamq endi unub qaji naŋgi minjreqnum." Yesus a naŋgi degsi minjrej.

²⁷ Juda naŋgi qaliesai, Yesus a Abu qa naŋgi minjrej.

²⁸ Deqa a na olo minjrej, "Niŋgi e Tamo Anqro soqtbosib gaintbibqa bati deqa niŋgi poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum."

²⁹ Ijo Abu e qarinqej qaji a e ombla sosiqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulaŋ areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosiaieqnu."

³⁰ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari naŋgi qusibqa naŋgi gargekoba a qa naŋgo areqalo singilateb.

Jesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

³¹ Juda naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo singilateb qaji naŋgi a na endegsi minjrej, "Niŋgi ijo anjam singila na dauryoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi ijo anqro tiŋtiŋ sqab."

³² Sosibqa niŋgi anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena niŋgi aqaryaigimqa iŋgi bei na niŋgi ojsim taqatgwa keresai."

³³ Onaqa naŋgi na kamba minjeb, "Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kaŋgal tamo sosai. Deqa ni kiyaaqa mernqonum, 'Iŋgi bei na niŋgi ojsim taqatgwa keresai?'"

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole mernqwai. Tamo kalil une yeqnub qaji naŋgi une aqa kaŋgal tamo bul unub."

³⁵ Kaŋgal tamo naŋgi laŋa wau tamo unub deqa naŋgi abu saiqoji. Ariya anqro naŋgi abu ti unub deqa naŋgi gaigai naŋgo abu ombla sqab.

³⁶E Qotei aqa Njiri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ningi aqaryainqitqa nungo une na ningi ojsim taqatngwa keresai bole sai.

³⁷"E qalie, ningi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nungo are miligiq di sosai. Utru deqa ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnuub.

³⁸Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ningi dego kumbra kalil nungo abu na osorngqenu qaji di dauryeqnuub."

³⁹Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, "Gago abu bole agi Abraham." Onaqa Yesus na minjrej, "Ningi Abraham aqa angro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ningi dego dauryeqnuub qamu.

⁴⁰Ariya ningi dauryosaieqnuub. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnuub qaji di e ningi olo merngqenam ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnuub. Abraham a kumbra deqaji yosaiognej.

⁴¹Ningi nungo abu aqa kumbra dauryeqnuub." Onaqa nanqi na minjeb, "Gago ai nanqi laña laña laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei."

⁴²Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei a nungo Abu qamu ningi e qalaqalaibonub qamu. Di kiyaaqa? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarinqbonaq bem.

⁴³"Kiyaaqa ningi ijo anjam endi poingosai? E merngwai. Ningi ijo anjam quqwa keresai deqa.

⁴⁴Ningi nungo abu Satan aqa angro sosib aqa areqalo dauryaqajqa tulanj singilaeqnuub. Satan a nami leñ ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryaqajqa torei urateqnu. A gisanj tamo. A anjam marqas di a gisanj anjam segi marqas. A gisanj anjam qa utru. A gisanj anjam kalil qa abu.

⁴⁵Ariya e anjam bole palonteqnam ningi ijo anjam nungo areqaloq di singilatosaieqnuub.

⁴⁶Ningi ijo jejamuq di une qametbeqnuub e? E anjam bole maritqa ningi kiyaaqa ijo anjam nungo areqaloq di singilatqasai?

⁴⁷Tamo ungasari Qotei aqaq na beb qaji nanqi aqa anjam queqnuub. Ningi Qotei aqaq na bosai deqa ningi aqa anjam quosaieqnuub."

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

⁴⁸Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, "Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu."

⁴⁹Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa ñam soqteqnam ningi na olo ijo ñam ugetetbeqnuub.

⁵⁰E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ñam soqtetbqa are qaleqnu. Agi a na qujai nungo une qa ningi peginqeenu.

⁵¹E bole merngwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai."

⁵²Onaqa Juda nanqi na minjeb, "Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi dego moreñekriteb. Ariya ni maronum, 'Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.'

⁵³Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi dego moreñeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?"

⁵⁴Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laña soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi ningi a qa mareqnuub, 'A gago Qotei.'

⁵⁵Ningi a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ningi bul gisanj tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

⁵⁶"Nungo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonaq soqnej. A unsiqqa tulanj areboleboleiyey."

⁵⁷Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, "Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?"

⁵⁸Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole merngwai. Abraham a nambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum."

⁵⁹Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjrij oqetnrnaqa meninj elenjosib Yesus meninj na qalsib moiyoqta yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulanjej.

9

Yesus a tamo ñam qandimo boletej

¹Yesus a walwelosiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ñam qandimo nambabej qaji di awesonaq nej.

²Onaqa Yesus aqa angro nanqi na nenemyeb, "O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ñam qandimo nambabej? Aqa segi une na kiyoo aqa ai abu nanjo une na kiyo?"

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanjo une na sai dego. A nam qandimo nambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo ungasari nanji Qotei aqa wau unsib aqa nam soqtqab. ⁴ Sawa suwanesoqnmqa ijo Abu e qarinjbej qaji aqa wau yoqnoqom. Ambruamqa tamo nanji wauqa keresai.

⁵ E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa pulon bul unum.”

⁶ Yesus na aqa anjro nanji degsi minjrsiqa mandamq di miselosiqa aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa namdamuq di atej.

⁷ Atsiqa qarinyosiq minjrej, “Ni gilsim ya bei nam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarinyoq.” Onaqa tamo di a gilsiy yalonaqa nam poiyonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej.

⁸ Bonaqa aqa qure qujai nanji ti tamo nanji a nami nam qandimo sosiqa silali qa njiljroqnej qaji nanji ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa njilgoqnej qaji agiende kiyo?”

⁹ Onaqa tamo qudei nanji mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nanji mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo nam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

¹⁰ Onaqa tamo ungasari nanji na nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?”

¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa nam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo namdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa nam poibqoqa sawa unonum.”

¹² Onaqa tamo ungasari nanji na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

¹³ Onaqa tamo ungasari nanji na tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nanjoq osi gileb.

¹⁴ Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nanjo yori bati.

¹⁵ Deqa Farisi nanji na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa nam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo namdamuq di atqoqa e yalonum nam poibqoqa sawa unonum.”

¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanji mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalionum, Qotei na a qarinyosai.” Ariya Farisi qudei nanji mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim marwa deqaji babtqas?” Farisi nanji anjam deqa njirjosib poaiyeleb.

¹⁷ Onaqa nanji na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino namdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁸ Tamo di a nami nam qandimo sosiqa olo nam poiyej deqa Juda tamo kokba nanji areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nanji metnjrnab beb.

¹⁹ Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nunjo anjro e? A bole nam qandimo nambabej e? Boleamqa ningi na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini nam poiyqoqa sawa uneqnu?”

²⁰ Onaqa aqa ai abu nanji na kamba minjreb, “Di bole, a gago anjro. A nam qandimo nambabej di iga qalie.

²¹ Ariya a kiyersi bini nam poiyqoqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa namdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.”

²² Aqa ai abu nanji Juda tamo kokba nanji ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanji nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.”

²³ Deqa nanji ayiel Juda tamo kokba nanji ulainjrsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

²⁴ Onaqa tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di Farisi nanji na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa nam soqtosim anjam bole merge. Iga qalionum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.”

²⁵ Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami nam qandimo soqnem bini e olo nam poibqoqa sawa uneqnum di e qalionum.”

²⁶ Onaqa nanji na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino namdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?”

²⁷ Onaqa a na kamba minjrej, “E nami merjgonum ningi ijo anjam quietbosai. Kiyaqa ololo merjgit quqwab? Ningi dego Yesus aqa anjro sqajqa are unu e?”

²⁸ Onaqa Farisi nanji na tamo di misilinyosib minjeb, “Ni Yesus aqa anjro. Iga Moses aqa anjro.

²⁹ Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.”

³⁰ Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nungo anjam di quonum ugeibqo. Ningsi mareqnuq, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo namdamu boletqoqa e sawa uneqnum.

³¹ Iga qalie, tamo nangi une ateqnuq qaji nangi Qotei pailyqab di a nango pailyo quqwasai. Ariya tamo nangi Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnuq qaji nangi pailyqab di a nango pailyo quqwas.

³² Tamo ai miligiq na nam qandimo nambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaiognem.

³³ Qotei na Yesus qarinyosai qamu a manwa bei babtqa keresai qamu.”

³⁴ Onaqa Farisi nangi na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim nambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nangi tamo nam qandimo bul unub

³⁵ Farisi nangi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa namosiq itosiq nenemye, “Ni Tamo Angro qa ino areqalo singilatonum e?”

³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minje, “O Tamo Koba, Tamo Angro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai.”

³⁷ Onaqa Yesus na minje, “Ni na Tamo Angro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqnum.”

³⁸ Onaqa a na Yesus minje, “Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo singilatonum.” A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di singa pulutosiqa a binjiyeb.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, “E tamo ungasari nangi peginjraqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nangi olo namdamu bole atoqnuq. Tamo namdamu bole ateqnuq qaji nangi olo nam qandimnjresqas.”

⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jojomq di tigelesoqneq qaji nangi aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego nam qandimgejunu kiyo?”

⁴¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningsi nam qandimngejunu qamu ningsi une saiqoji unub qamu. Ariya ningsi mareqnuq, ‘Iga namdamu bole ateqnum.’ Dego di ningsi une ti unub.”

10

Yesus a kaja nango mandor bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E bole merngwai. Tamo bei a kaja nango jeñ miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jeñ prugosim miligiq gilqas di a bajin tamo.

² Tamo a siranmeq na jeñ miligiq gilqas di a kaja nango mandor bole.

³ Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqnm miligiq giloqnsim aqa segi kaja nango nam metnjroqnas. Metnjroqnm nangi aqa kakro qusib boqnis joqsim oqedoqnas.

⁴ A na aqa segi kaja kalil nangi joqsim oqedoqnsim a nangi qa namosim giloqnmqa nangi aqa kakro qa poinjrim deqa nangi a dauryoqnuq.

⁵ Tamo lanaj bei na nangi metnjrqas di nangi aqa kakro qalieqasai deqa nangi a dauryqasai. Nangi a uratosib jaraiqab.”

⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa nangi qusib utru poinjrosai.

⁷ Deqa Yesus a damu ubtosiqa endegsi minjrej, “E bole merngwai. Kaja nangi di ijo segi tamo ungasari nangi sigitnjrejunub. Jeñ miligiq gilqajqa siranme agi e segi.

⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisanam nami beb qaji nangi bajin tamo bul. Deqa kaja nangi nango medabu dauryosaiogneq.

⁹ E segi siranme. Tamo ungasari nangi ijoq na jeñ miligiq giloqnuq di Qotei na nangi elenqas. Amqa nangi miligiq gile oqede oqnsib ingi bole uyoqnuq.

¹⁰ “Ningsi qalie, bajin tamo nangi kaja bajinosib ugeugeinjsib numqajqa deqa beqnuq. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nangi nambile enjritqa nangi nambile tulan boledamu oqajqa e deqa bem.

¹¹ E kaja nango mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nangi aqaryainjraq marsimqa aqa segi nambile uratosim moiqas.

¹² Ariya tamo lanaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nangi geregere taqatnjrqasai. A kaja nango mandor bolesai. Kaja nangi aqa sai. Deqa bauñ juwan bamqa unsim kaja nangi uratnjrsim ulanqas. Yimqa bauñ juwan na kaja qudei numim kalil segisegiosib jaraiqab.

¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nangi geregere taqatnjrqasai. A kaja nangi qa are qalosai. Bauñ juwan bamqa a kaja nangi uratnjrsim ulanqas.

¹⁴ “E kaja nango mandor bole. E ijo segi kaja nangi qa qalie bole. Ijo segi kaja nangi e qa dego qalie bole.

¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanġi qa qalie bole. Nanġi dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanġi aqaryainjrqa marsiy ijo segi ħambile uratosiy moiġai.

¹⁶ Ijo kaja qudei dego jeŋ oqeġ di unub. Nanġi jeŋ miligiq di sosai. Deqa e nanġi dego joġsiy bosiy ijo kaja jeŋ miligiq di unub qaji nanġi ti turtjnrsiy jeŋ qujaiġ di breinjrit nanġi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqnqab.

¹⁷ Ijo Abu na e tulaŋ qalaqalaibeqnu. Di kiyaaqa? E ijo segi ħambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai.

¹⁸ Tamo bei na ijo ħambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo ħambile uratosiy moiġai. E singila ti unum deqa e na ijo ħambile uratqa kere. Osiy olo ijo ħambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, 'Ni degye.' Deqa e degyqai."

¹⁹ Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam deqa ħiriŋosib poaiyeleb.

²⁰ Osib nanġi gargekoba endegsib maroqneġ, "Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulaŋ nanariġo. Kiyaaqa niŋġi aqa anjam queteqnu?"

²¹ Onaqa nanġi qudei maroqneġ, "Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo ħam qandimo boletqa kere e? Sai."

Juda tamo kokba nanġi Yesus qa minjij oqetnjrej

²² Nami Juda nanġo moma nanġi atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati.

²³ Onaqa Yesus a atra tal miligiq ġilsiqqa tal me ħam Solomon dia walweloqneġ.

²⁴ Walweleqnaqa Juda tamo kokba nanġi aqa areq di koroosib minjeġ, "Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E nami niŋġi mernġem, 'E Kristus.' Mernġonam niŋġi qunab ugeiŋġej. Wau kalil e ijo Abu aqa ħam na yeqnum qaji di niŋġi geregere tenemtoqniy. Tenemtosib endegsi poiŋgwas, bole, e Qotei aqa Niri.

²⁶ Niŋġi ijo kaja sai deqa niŋġi e qa nungo areqalo sinġilatošaieqnuġ.

²⁷ Ijo kaja nanġi ijo medabu queqnuġ. E nanġi qa qalie bole. Nanġi e daurbegnuġ.

²⁸ E nanġi ħambile enjreqnum deqa nanġi ħambile ġaigai sqab. Nanġi padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanġi ijo banq dena yaibqa keresai.

²⁹ Ijo Abu na nanġi e ebej. A segi qujai iŋġi iŋġi kalil tulaŋ bunjrejumu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanġi ijo Abu aqa banq dena yaivyqa keresai bole sai.

³⁰ Aqo ijo Abu wo tamo qujai."

³¹ Onaqa Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġi a qalib moiġajqa marsib meniŋ elenġeb.

³² Osib Yesus qalqa laqnaġ endegsi minjrej, "E na Abu aqa wau bole gargekoba niŋġi osorŋoqneġ. Wau bole kiye qa niŋġi e lubsib moiyoġbqa meniŋ elenonub?"

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanġi na kamba endegsib minjeġ, "Wau bole bei qa iga ni meniŋ na lumqasai. Ni Qotei misilinyonum deqa lumqom. Aġi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom."

³⁴ Onaqa Yesus na kamba nanġi minjrej, "Nunġo dal anjam bei nami endegsib nenġrenyeġ, 'E niŋġi mernġonum, "Niŋġi qotei." "

³⁵ Aġi Qotei na tamo qudei nanġi minjrej, 'Niŋġi qotei.' A na nanġi degsi minjrej. Niŋġi qalie, iga Qotei aqa nenġrenj bei gentqa keresai.

³⁶ Abu a segi na e ġiltbosiqqa qariniġbonaġ mandamq aiyem deqa e maronum, 'E Qotei aqa Niri.' E degsi maronum deqa niŋġi kiyaaqa merbonub, 'Ni Qotei misilinyonum?"

³⁷ "E ijo Abu aqa wau yosaiotqa niŋġi ijo anjam quetbaib.

³⁸ Ariya e Abu aqa wau yitqa niŋġi ijo anjam quib ugeiŋġem olo ijo wau unsib dena geregere poiŋgem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum."

³⁹ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusib a oġqa yonab a nanġi qa loumosiq ulaŋej.

⁴⁰ Ulaŋosiqqa olo Jordan ya taqal beiq ġilej. ġilsiqqa Jon na nami tamo unġasari nanġi yansjnroqneġ qaji sawaq di soqneġ.

⁴¹ Sonaqa tamo unġasari gargekoba nanġi aqaq ġiloqnsib segi segi maroqneġ, "Jon a maŋwa bei babtosaioqneġ. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqneġ qaji di bole."

⁴² Nanġi degsib maroqneġ deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo unġasari gargekoba nanġi a qa nungo areqalo sinġilateb.

11

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

¹ Tamo bei aqa ħam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nanġo qure utru.

² Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa singaq di goren bilentosiq aqa gate banqa na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej.

³ Deqa Maria Marta wo nanqi na tamo qudei qarinqrnab Yesus aqaq gilsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulaj qalaqalaiyeqnum qaji a maiyqo.”

⁴ Onaqa Yesus a nango anjam di qusiq minjrej, “Ma di moiqaqqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa singila boleq dimqa tamo ungasari nanqi unsib Qotei aqa nam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Niri dego nam koba oqai.”

⁵ Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanqi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej.

⁶ Lasarus a maiyej anjam di qusiq quosaibulosiqa sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej.

⁷ Sosisqa aqa angro nanqi minjrej, “Iga olo Judia sawaq aiqom.”

⁸ Onaqa nanqi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanqi menin na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?”

⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Sen oqsiiq qanam jigeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nanqi walwelqa kere. Manjalqasai.

¹⁰ Ariya sen aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanqi walwelqa keresai. Manjalqab.”

¹¹ Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a nejeyunu. E aisiy dudumyqai.”

¹² Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a nejeyunu degam aqa ma saiqas.”

¹³ Nanqi Lasarus a bole nejeyunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa nejio qa marej.

¹⁴ Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej.

¹⁵ Ningi ijo singila unsib e qa nunqo areqalo singilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisanam a moiyej. E ningi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibeqnu. Ningi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”

¹⁶ Onaqa Tomas aqa nam bei Didimus a na Yesus aqa angro qudei nanqi minjrej, “Unqum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tigelo qa utru”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanqi koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.”

¹⁸ Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub.

¹⁹ Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanqi Betani qureq bosib Marta Maria wo nango jaja moiyej deqa are latetnrqajqa koroosib soqneb.

²⁰ Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiq walwelosiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej.

²¹ Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjrej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoasai qamu.

²² E qalieonum, ni ingi kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

²³ Onaqa Yesus na Marta minjrej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.”

²⁴ Onaqa Marta na kamba minjrej, “E qalie, dinjo bati qa tamo ungasari kalil nanqi subq na tigelabqa ijo jaja dego omba tigelqab.”

²⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi subq na tigelo qa utru. E segi nambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosisim moiqaq di unqum. A nambile sqas.

²⁶ Tamo kalil nambile sosib e qa nango areqalo singilateqnu qaji nanqi olo bunu moiqaqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatoneum?”

²⁷ Onaqa Marta na Yesus minjrej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Niri. Ni qujai Qotei na qarinqmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatoneum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

²⁸ Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq omba sasalosibqa minjrej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.”

²⁹ Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiq tigelosiq Yesus unqa gilej.

³⁰ Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej.

³¹ Sonaqa Juda tamo ungasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanqi Maria a tigelosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanqi degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

³² Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiq Yesus unsiqa aqa areq di singa pulutosiq minjrej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoasai qamu.”

³³ Onaqa Yesus a Juda tamo ungasari Maria dauryosib beb qaji nanqi Maria omba akamoqneb di unsiqa nanqi qa are gulbeiyonaqa nenemnjrej,

³⁴ “Ninji Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanji na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.”

³⁵ Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej.

³⁶ A akamonaqa Juda nanji di unsibqa mareb, “Ninji uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.”

³⁷ Onaqa nanji qudei Yesus qa yomuosis mareb, “Yesus a nami tamo nam qandimo boletej. A kiyaaqa Lasarus boletosai? Yim a moiqasai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

³⁸ Onaqa Yesus a nanjo yomu anjam di qusiqa are gulbeiyonaqa walweloisq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb.

³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Ninji meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjrej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.”

⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam.”

⁴¹ Degsi minjnaqa nanji meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lanj goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo.

⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo ungasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanji e qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanji qalieqab, ni na e qarinqbonam bem.”

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosisq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.”

⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti banj ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pamloniyib walwelosim gilem.”

Juda tamo kokba nanji koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji gargekoba Yesus qa nanjo areqalo singilateb.

⁴⁶ Ariya nanji qudei tigelosib Farisi nanjoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb.

⁴⁷ Sainjnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metjnab nanjo areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a manwa gargekoba yelenjeqnu.

⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo ungasari kalil nanji a qa nanjo areqalo singilatqab. Yim Rom nanji bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

⁴⁹ Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanjo atra tamo gate soqnej. Deqa a nanjo ambleq di tigelosiqa minjrej, “Ninji tulan nanarionub. Anjam lanja lanja mareqnum.

⁵⁰ Ninji are qaliy. Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanji qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai.”

⁵¹ Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqa anjam di marej. Yesus a Juda nanji qa moiqas anjam di ubtosiq marej.

⁵² Bole, Yesus a Juda nanji segi qa moiqasai. Qotei aqa angro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanji qa ti moiqas. Moisis nanji kalil koroinjrimqa nanji aqa segi tamo ungasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³ Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanji Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb.

⁵⁴ Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanjo ambleq di walweloisaiqnej. A segitosiqa qure kiñala bei wadau sawa jojom deq gilsiqqa aqa angro nanji koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵ Qotei a nami Israel nanji Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanji elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanjo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanjo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nanji Jerusalem bosib nanjo segi jejamu yansosib yori bati qa tariñqab. Utru deqa nanji Jerusalem beb.

⁵⁶ Ariya nanji Jerusalem bosib Yesus qa njaqneb. Njaqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Ninji kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bqas kiyo sai kiyo?”

⁵⁷ Nanji degsib maroqneb. Di kiyaaqa? Atra tamo kokba ti Farisi ti nanji na tamo ungasari nanji nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojqom.”

12

Maria a gorej quleq tulan boledamu Yesus aqa singaq di bilentej

¹ Ariya Juda nanġo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiqa Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru.

² Gilnaqa qure deqaji tamo unġasari nanġi a unsibqa areboleholeinjnaqa inġi goiyeteb. Marta a inġi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjnaq bosib koba na awoosib inġi uyoqneb.

³ Onaqa Maria a gorej quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinajq jigsiga osi bosiga Yesus aqa singaq di bilentosiga aqa segi gate banġa na piyetej. Onaqa gorej aqa quleq na tal keretej.

⁴ Onaqa Yesus aqa anġro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanġo banġ di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiga nġirinosiq marej,

⁵ “A kiyaaqa gorej di qarinosiq meniġ silali 300 osiq dena tamo inġi inġi saiqoji nanġi aqaryainjrosai?”

⁶ Judas a tamo inġi inġi saiqoji nanġi qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa anġro nanġo silali jugwajqa qun taqatoqnej. Deqa nanġi qun miligiq di silali ateqnab a na olo bajinoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

⁷ Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiga minjej, “Unġa di urat. A gorej di ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereyqo.

⁸ Tamo inġi inġi saiqoji nanġi bati gaigai ninġi ti sqab. Ariya e bati gaigai ninġi ti sqasai.”

Atra tamo kokba nanġi Lasarus qalsib moiyoqta maroqneb

⁹ Juda tulan gargekoba nanġi qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nanġi a unqa belenej. Nanġi Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanġi a dego unqa beb.

¹⁰ Atra tamo kokba nanġi Lasarus dego qalsib moiyoqta qairoqneb.

¹¹ Di kiyaaqa? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba nanġi atra tamo kokba nanġi uratnjrsib olo Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo unġasari tulan gargekoba nanġi yori bati unqajqa marsib Jerusalem belenej. Beleosib nebeonaqa nanġi endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bqas.”

¹³ Nanġi degsib qusib deqa nanġi tuwom banġa elenosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulan lelenoqnsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqegnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni Israel nanġo Mandor Koba.”

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osiq quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenġrenyeb unu,

¹⁵ “O Saion tamo unġasari, ninġi ulaaib. Ninġi uniy. Nunġo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.”

¹⁶ Bati deqa Yesus aqa anġro nanġi anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanġi anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa nenġrenyeb deqa tamo unġasari nanġi lelenoqnsib a binjyoqneb.”

¹⁷ Ariya tamo unġasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanġi manwa deqa saooqnsib laqneb.

¹⁸ Laqneb tamo unġasari tulan gargekoba nanġi quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanġi a gamq di turqajqa aiyeleneb.

¹⁹ Ainabqa Farisi nanġi na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus sinġila na saidyeyq-namqa keresaiqegnu. Ninġi uniy. Tamo unġasari kalil nanġi a dauryeqnub.”

Grik tamo qudei nanġi Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”

²⁰ Tamo unġasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleneb qaji nanġo ambleq di Grik tamo qudei soqneb.

²¹ Grik tamo nanġi di Filip aqaq di branteb. Di kiyaaqa? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanġi Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?”

²² Onaqa Filip a aisiqa nanġo anjam di Andru minjsiq Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb.

²³ Minjnab qusiq nanġi kamba minjrej, “E Tamo Anġro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo.

²⁴ E bole mernġwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqasai di a lanja sqas. Moiqaq di a olo qoqi oqsim gei gargekoba atelenqas.

²⁵ Dego kere tamo bei na aqa segi n̄abile tulaŋ qalaqalaiyqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi n̄abile qoreiyqas di a n̄abile gaigai sqas.

²⁶ Tamo bei na e wauetbqa osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnqas di ijo Abu na a n̄am kobaquja yqas.”

Jeu tamo nanŋi na Yesus soqtosib goge gaintqab

²⁷ Osiqu Yesus a olo anjam endegsi marej, “Endego e are tulaŋ gulbekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei paillyqai kiyo, ‘O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiq?’ Un̄gum, e degsi paillyqasai. Bati uge endi branterme. E deqa mandamq aiyem.

²⁸ O ijo Abu, ni na ino n̄am tulaŋ kobaqujatime.” Yesus a degsi marnaqa laŋ goge dena anjam endegsi brantej, “E ijo n̄am kobaqujatonom. Ololo kobaqujatqai.”

²⁹ Anjam degsi brantonaqa tamo un̄gasari Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji nanŋi qusibqa segi segi maroqneq, “Kola anjam atqo kiyo?” Onaqa tamo qudei nanŋi mareb, “Sai. Laŋ an̄gro bei na Yesus anjam minjgo.”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam nanŋi quonub qaji di e aqaryaiqbajqa brantosa. Di nanŋi aqaryain̄gawajqa brantqo.

³¹ Nanŋi quiy. Qotei na tamo un̄gasari mandamq endi unub qaji nanŋi peginjrqajqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo.

³² E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nanŋi na e soqtosib goge gaintqab. Yimqa bati deqa e na tamo un̄gasari kalil nanŋi are tigeltetnjritqa ijoq bqab.”

³³ Yesus a aqa segi moiqarajqa gam boleq atqa osiqu deqa degsi marej.

³⁴ Onaqa tamo un̄gasari nanŋi na kamba Yesus minjeb, “Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyqaq maronum, ‘E Tamo An̄gro soqtbosib goge gaintqab?’ Tamo An̄gro di tamo yai?”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Pulon a nun̄go ambleq di sokiñalayosim nanŋi olo uratngwas. Deqa nanŋi pulon ti sosib pulonq na laqniy. Yimqa nanŋi ambruñgwasai. Tamo ambruq na laqnu qaji a qabiteqnu kiyo di a qalieqasai.

³⁶ Nanŋi pulon ti sosib pulon qa nun̄go areqalo singilatiy. Nanŋi degyqab di nanŋi pulon aqa an̄gro sqab.”

Juda tamo gargekoba nanŋi Yesus qa nan̄go areqalo singilatosai

Yesus na tamo un̄gasari nanŋi anjam degsi minjrsiqu nanŋi uratnjrnaq nanŋi a olo unosai.

³⁷ A Qotei aqa man̄wa gargekoba nan̄go n̄amdamuq di yeqnaqa nanŋi unoqneq. Unoqnsib ariya nanŋi Yesus qa nan̄go areqalo singilatosai oqneq.

³⁸ Nanŋi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyoq? Tamo dego bei sosai.” Aisaia a nami anjam degsi marej.

³⁹ Deqa nanŋi Yesus qa nan̄go areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi nen̄gryej,

⁴⁰ “Qotei a nan̄go n̄amdamu getentetnjrej. A nan̄go are miligi dego getentetnjrej. Deqa nanŋi nan̄go n̄amdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nanŋi nan̄go are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjrq keresai. Deqa nanŋi are bulyosib ijoq bqa keresai. Deqa e na nanŋi boletnjrqasai.”

⁴¹ Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba nanŋi are bulyosib Yesus qa nan̄go areqalo singilateb. Ariya nanŋi Farisi nanŋi ulainjrsib deqa nanŋi boleq di Yesus aqa n̄am marosai oqneq. Nanŋi are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa n̄am marqom di Farisi nanŋi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.”

⁴³ Nanŋi degsib are qaleb. Di kiyqaq? Nanŋi Qotei na nan̄go n̄am soqtqajqa arearetnjrosai oqnej. Tamo nanŋi na nan̄go n̄am soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo un̄gasari nanŋi peginjrqas

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulaŋ lelenosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarinjbej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas.

⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinjbej qaji di dego unqas.

⁴⁶ E pulon bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo un̄gasari kalil e qa nan̄go areqalo singilateqnuq qaji nanŋi ambruq di sqasai.

⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo un̄gasari nanŋi peginjrqas bosai. E nanŋi elenqajqa bem.

⁴⁸ Tamo un̄gasari nanŋi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanŋi peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo un̄gasari nanŋi peginjrqas. Diño batiamqa anjam dena nanŋi peginjrqas.

⁴⁹ E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a na anjam merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.

⁵⁰ E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.”

13

Yesus na aqa angro nanjo sinja yansetnjrej

¹ Juda nanjo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi angro mandamq di soqneb qaji nanji tulanj qalaqalainjroqnsiq gilsiq qaji aqa moiqa bati itej.

² Deqa a nanji koba na awoosib inji uyoqneb. Di bilaq. Inji uyeqnaqqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri.

³ Yesus a qalieej, aqa Abu na inji inji kalil aqa banq di atelenej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej.

⁴ Deqa a aqa angro nanji koba na inji uyoqnsibqa a tigelosiqqa aqara gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiqqa tigej.

⁵ Tigsiiqa kanjal tamo bulosiqqa tabirq di ya qamsiq aqa angro nanjo sinja yansetnjroqnsiq jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶ Osiiqa Pita aqa sinja yansetqqa laqnaqa minje, “O Tamo Koba, ni ijo sinja yansetbqam e?”

⁷ Onaqa Yesus na kamba minje, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.”

⁸ Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minje, “Ni ijo sinja yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minje, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.”

⁹ Onaqa Saimon Pita na minje, “O Tamo Koba, ni ijo sinja segi yansaim. Ijo banq ti gate ti dego yansetbe.”

¹⁰ Onaqa Yesus na minje, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa sinja segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Niingi milalo unub. Ariya niingi kalil milalo sosai.”

¹¹ Yesus a qalieej, aqa angro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas. Deqa a na minjrej, “Niingi kalil milalo sosai.”

¹² Yesus a nanjo sinja yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiiqa awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego niingi enqonum qaji di niingi utru poingwo e?”

¹³ Niingi e merbeqnum, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Niingi kere e merbeqnum. Agi e segi qujai.

¹⁴ E nunjo Tamo Koba. E nunjo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunjo sinja yansetnjgonum deqa niingi dego segi segi qa kumbra degyoqniy.

¹⁵ Kumbra e endego niingi osornqonum qaji di niingi kamba dego degsib yoqniy.

¹⁶ E bole mernqwai. Kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinqo qaji di bunyqa keresai.

¹⁷ Kumbra e yeqnum endi aqa utru niingi poingim dauryiy. Yimqa niingi tulanj areboleboleingwas.

¹⁸ “Ijo anjam endi e niingi kalil qa marosai. E na niingi giltngem deqa e niingi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’

¹⁹ Kumbra di singlotosai naqqa e nami mernqonum. Deqa kumbra di brantimqa niingi e qa nunjo areqalo singlatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’

²⁰ E bole mernqwai. Tamo bei na tamo unqasari e qarinqonum qaji nanjo osim geregere-injrqas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas

²¹ Yesus a degsi marsiiqa are tulanj gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole mernqwai. Ijo angro bei na e osim jeu tamo nanjo banq di atqas.”

²² Onaqa Yesus aqa angro nanji segi segi kokoqoqneb. Yesus a angro yai qa degsi marej di nanji qaliesai deqa nanji degyoqneb.

²³ Yesus aqa angro bei agi Yesus na tulanj qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej.

²⁴ Deqa Saimon Pita a banq na angro di minje, “Ni na Yesus nenemyimqa a angro yai qa degsi marqo di mernqas.”

²⁵ Onaqa angro dena Yesus beteryosiqqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni angro yai qa degsi maronum?”

²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Anġro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas.” Degsi minjsiqqa bem quiq di tuqtosiq Saimon Iskariot aqa nġiri Judas anaiyej.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minjej, “Ni kumbra yqam qaji di endego yoqumat.”

²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa anġro kalil awesoqneq qaji naŋgi qusibqa Yesus na Judas kiyaqqa anjam di minjej naŋgi deqa poinjrosai.

²⁹ Judas a naŋgo silali jugwajqa qun taqatoqnej deqa naŋgi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inġi inġi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minjej. Naŋgi qudei are qaleb, Judas a gilsim inġi awaiyosim tamo sougetejunub qaji naŋgi anainjrqas.

³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiqqa warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa anġro naŋgi dal anjam bunuj enjrej

³¹ Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Anġro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas.

³² Qotei a ñam koba osimqqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas.

³³ O ijo anġro niŋgi quiy. E niŋgi koba na sokiñalayosiy uratnġitqa niŋgi e qa ñamoqnaq. Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba naŋgi degsi minjroqnem agi bini niŋgi dego olo mernġonum.

³⁴ Endego e dal anjam bunuj enġwai. Dal anjam bunuj agiende. Niŋgi segi segi qa qalaqalayo kumbra yoqniy. E niŋgi qalaqalainġeqnum dego kere niŋgi kamba dego segi segi qa qalaqalayo kumbra yoqniy.

³⁵ Niŋgi segi segi qa qalaqalayo kumbra yoqniqbqa tamo kalil naŋgi nunġo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnaq, niŋgi ijo anġro bole.”

Yesus na Pita minjej, “Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’ ”

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minjej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwam.”

³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaqqa e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo ñambile uratosiy moiqai.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino ñambile uratosim moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamaisoqniqqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

14

Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

¹ Osiqqa Yesus a olo marej, “Niŋgi are gulbeinġaiq. Niŋgi Qotei qa nunġo areqalo sinġilateqnaq ariya niŋgi e qa dego nunġo areqalo sinġilatoqniy.

² Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsiy nunġo segi segi warum gereiyetnġwai. Ijo anjam di bolesai qamu e niŋgi mernġosai qamu.

³ E nunġo segi segi warum gereiyetnġsiy olo bosiy niŋgi joqsiy qure e sqai di niŋgi dego e ombla sqab.

⁴ Qure e sqai deq oqwajqa gam di niŋgi qalie.”

⁵ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwam di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?”

⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi ñambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai.

⁷ Niŋgi e qa qalieonub qamu niŋgi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego niŋgi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib niŋgi a unonub.”

⁸ Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.”

⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba niŋgi koba na soqnem. Ni e qa qaliesai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaqqa e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge?’

¹⁰ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na niŋgi mernġeqnum qaji endi ijo segi areqalo na mernġosai. Ijo Abu na e beterbesosiqqa aqa wau ojeqnu.

¹¹ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Niŋgi ijo anjam di qusib e qa nunġo areqalo sinġilatiy. Saiaimqa wau kalil e nunġo ñamdamuq di yeqnum qaji di niŋgi unsib e qa nunġo areqalo sinġilatiy.

¹² “E bole mernġwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo sinġilatqas di wau kalil e yeqnum qaji a dego yoqnaqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqnaqas. Di kiyaqqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa.

¹³ E Qotei aqa Niri unum deqa ningi ijo ñam na ingi bei qa Qotei pailyqab di e na ingi di engwai. Yim dena ijo Abu a ñam koba oqas.

¹⁴ Ningi ijo ñam na ingi bei qa Qotei pailyqab di e na ingi di engwai.”

Yesus a aqa Abu minjima na aqa Mondor Bole qarinyqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi e qalaqalaibqab di ningi ijo anjam dauryoqngab.

¹⁶ Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryaingo Tamo qarinyim nungoq bosim singilatngwas. Osim a bati gaigai ningi koba na sqas.

¹⁷ Aqaryaingo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi Mondor di oqa keresai. Nanngi a unosaieqñub. Nanngi a qa qaliesai dego. Ariya ningi a qa galie. A ningi koba na unub. Bunuqna a bosim nungo are miligiq di sqas.

¹⁸ “E ningi mandum angro bul uratngwasai. E nungoq olo bqai.

¹⁹ Sokñala tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi e olo nubqasai. Ariya ningi e nubqab. E ñambile unum deqa ningi dego ñambile sqab.

²⁰ Sosibqa bati deqa ningi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ningi kamba e beterbesonab e ningi beterngejunum.

²¹ Ningi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqngas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaibqas. E na dego tamo di qalaqalaibqas qaq di brantoqnsiyqa e segi qa babtoqngai.”

²² Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyayaq na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngi di brantqa saidosim gago segiq di brantoqnsim ni segi qa babtoqngam?”

²³ Onaqa Yesus na minjej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqngas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaibqas aqo ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom.

²⁴ Tamo bei a e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqbei qaji aqa anjam.

²⁵ “Anjam endi e ningi koba na sosim merngeqnum.

²⁶ Bunuqna Aqaryaingo Tamo a nungoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo ñam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nungo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqngab.

²⁷ “E ningi uratngwa osiy nungo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nungo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nungo are latetngwa keresai. Deqa ningi are gulbeingaiq. Osib ulaaib.

²⁸ E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nungoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyayaq? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan burbejunu.

²⁹ E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ningi e qa nungo areqalo torei singilatqab.

³⁰ “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy mernngwasai.

³¹ Ijo are koba endegi unu. Mandam qaji tamo ungasari nanngi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaibqas deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

15

Yesus a wain ñamtañ bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain ñamtañ bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja.

² Ijo dani qudei nanngi gei bole atqasai di ijo Abu na nanngi ginjengñrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nanngi gei bole atelengqab di ijo Abu na gereinjrimqa nanngi olo gei koba atelengqab.

³ Anjam kalil e nami merngoqñem qaji dena ningi gereinjej koboej.

⁴ Ningi e beterbesoqniy. Yimqa e dego ningi beterngesqai. Ñam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteressqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbesqasai di ningi gei bole atqa keresai.

⁵ “E segi wain ñamtañ bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelengqas. Ningi e uratngqab di ningi wau bei yqa keresai.

⁶ Tamo bei a e beterbesqasai di a ñam dani uge bul ginjengñosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib ñamyuwoq di breiyib yugwas.

⁷ “Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqñimqa ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na ingi di engwas.

⁸ Ningi gei koba atelengosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa ñam tulan kobaqas.

⁹ Ijo Abu na e qalaqalaibqas dego kere e na ningi qalaqalaibqas dego ningi gaigai ijo qalaqalaibqas kumbraq di soqniy.

¹⁰ Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqñqab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqñsimqqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere.

¹¹ E segi areboleboleibeqnu deqa ningi dego areboleboleingqonem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqñem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum.

¹² Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqñum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñiy.

¹³ Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nanqi aqaryainjrqa osimqqa aqa segi ñabile uratosim moiqas. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjnrejunu.

¹⁴ Ningi ijo anjam kalil e na merngeqñum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab.

¹⁵ Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqñum qaji di e ubtosim ningi merngeqñum. Deqa e ningi 'was' merngeqñum. E ningi 'kanjal tamo' merngosaiqñum. Kanjal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶ "Ningi na e giltbosai. E na ningi giltngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqñibqa nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo ñam na ingi bei qa ijo Abu pailyqab di a na ingi di engwas.

¹⁷ E na ningi dal anjam endegsi merngwai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñiy."

Mandam qaji tamo ungasari nanqi na

Yesus aqa angro nanqi jeutnjreqñub

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "Mandam qaji tamo ungasari nanqi na ningi jeutnjreqñub. Deqa ningi endegsi poingem, nanqi namoqna e dego jeutboqñeb.

¹⁹ Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo ungasari nanqi na ningi qalaqalaingeqñub qamu. Agi nanqi na nanngo segi was nanqi qalaqalainjreqñub dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi giltngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nanqi na ningi jeutnjreqñub.

²⁰ E nami merngonum, kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nanqi na e ugeugeiboqñeb dego kere nanqi na ningi ugeugeingqonqab. Nanqi ijo anjam dauryoqñeb qamu nanqi nungo anjam dego dauryeqñub qamu.

²¹ Ariya nanqi ijo Abu e qarinqbej qaji a qa qaliesai. Deqa nanqi ningi ugeugeingqonqab. Di kiyaqa? Ningi ijo ñam ejunub deqa.

²² "E bosim nanqi anjam minjrosai qamu nanqi une saiqoji unub qamu. Ariya e nanqi anjam minjrem deqa nanqi nanngo une ulitqa gam saiqoji.

²³ Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas.

²⁴ E manjwa qudei tamo bei na nami yosaiqñej qaji di nanngo ambleq di bantosai qamu nanqi une saiqoji unub qamu. Ariya e nanngo ambleq di manjwa qudei babteqnamqa nanqi unoqñsib aqo ijo Abu wo jeutgeqñub.

²⁵ Nanngo kumbra dena dal anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, 'Tamo nanqi e lanja jeutbeqñub.'

²⁶ "Aqaryaingo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinqyit nungoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas.

²⁷ Ningi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaqa? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ningi e ombla sosib ijo wau unoqñeb dena bosib agi bini ningi e ombla unum.

16

¹ "Ningi ijo ñam uratosib ulonjaib deqa e na anjam endi merngeqñum.

² Bunuqna jeu tamo nanqi na ningi taqal breingosib ningi olo Qotei tal miligiq gilqa saidngwab. Osib bati bei bamqa nanqi na ningi moiyoqñqonqab. Osib endegsib are qaloqñqab, 'Iga Qotei aqa wau ojeqñum deqa iga na nanqi moiyoqñqonqab.'

³ O ijo angro, jeu tamo nanqi aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanqi ningi degngwab.

⁴ Nanqi ningi degngwab nanqi ijo anjam e bini merngeqñum qaji endeqa olo are qaliy."

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, "Nami e ningi koba na soqñem bati deqa e na anjam endi ningi merngosaiqñem.

⁵ Sokiñala e ningi uratngisy ijo Abu e qarinqbej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi ningi merngeqñum. Ariya ningi kamba e nenembosaiqñub, 'Ni qabitqam?' degbosai.

⁶ E ningi anjam endi merngeqñum deqa ningi are gulbeingqñu.

⁷ E bole merngwai. E ningi uratngisy oqwai. E oqwasai di Aqaryaingo Tamo agi Mondor Bole a nungoq bqasai. Utru deqa e ningi uratngisy oqwai. E oqsiy Mondor qarinqyitqa a nungoq bqas.

⁸ Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanjo une babetnjoqnm nanji poinjroqnas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnm nanji qalieoqnaqab. Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqas kumbra di dego nanji qalieqajqa deqa Mondor na nanji osornjroqnas.

⁹ A na mandam qaji tamo ungasari nanjo une babetnjoqnaqas. Di kiyaaqa? Nanji e qa nanjo areqalo singilatosieqnaqab deqa.

¹⁰ Kumbra bole qa utru dego a na nanji osornjroqnaqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa ninji e olo nubqasai.

¹¹ Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqas kumbra di dego Mondor na nanji osornjroqnaqas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim namyuoq waiyqas.

¹² “E anjam gargekoba ninji mernjwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e mernjwasai. Di kiyaaqa? Nunjo areqalo na ojqaa keresai deqa.

¹³ Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nunjo areqalo gereiyetngimqa ninji anjam bole kalil poinjekritqas. Aqa segi areqalo na anjam mernjwasai. A anjam quocnsim di segi ninji mernjoqnaqas. Osim kumbra mondon brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim mernjoqnaqas.

¹⁴ A ijo anjam osim ninji mernjoqnaqas. Kumbra dena a na ijo nam koba ti ijo singila koba ti boleq atqas.

¹⁵ Ijo Abu aqa inji inji kalil di ijo inji inji dego. Deqa e ninji mernjonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ninji mernjoqnaqas.”

Yesus aqa anjro nanji are gulbeinjrimqa olo bunuqna nanji areboleboleinjrqas

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala ninji e nubqasai. Olo sokiñala ninji e nubqab.”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa anjro nanji segi segi maroqneq, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala ninji e nubqasai. Olo sokiñala ninji e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaaqa degsi marqo?”

¹⁸ Nanji degsiq maroqnsib olo maroqneq, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”

¹⁹ Nanji Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laqnaqab di qalieosiqa endegsi minjrej, “E ninji mernjonum, ‘Sokiñala ninji e nubqasai. Olo sokiñala ninji e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru ninji poinjosai deqa ninji segi segi qaireqnaqab.

²⁰ O ijo anjro, e bole mernjwai. Ninji akam ti sosib are tulan gulbeinjwas. Amqa mandam qaji tamo ungasari nanji areboleboleinjrqas. Ariya nunjo are gulbe di olo koboamqa ninji tulan areboleboleinjwas.

²¹ Uña a anjro oqajqa batieqnaqqa aqa jejamu tulan jaqatinjyeqnaqqa a are gulbekobaiyegnu. Ariya a anjro osim aqa jaqatinj koboamqa a aqa jaqatinj deqa olo are qalqasai. A anjro osim deqa tulan areboleboleiyqas.

²² Dego kere bini ninji are gulbeinjwo. Ariya bunuqna e ninji olo ningitqa ninji are gulbe di uratosib tulan areboleboleinjwas. Nunjo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai.

²³ Bati deqa ninji olo e anjam bei nenembqasai. E bole mernjwai. Ninji ijo nam na inji bei qa Abu paillyqab di a na inji di engwas.

²⁴ Ninji nami ijo nam na Qotei paillyosioqneq. Ariya bini ninji inji bei oqajqa are soqnmqa ninji ijo nam na Qotei paillyoqniy. Osib deqa ninji inji di osib tulan areboleboleinjwas.”

Yesus a mandam endeqa singila kalil gotranjyosiq tigelejunu

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “E ninji yawo anjam mernjoqnaqam. Bunuqna e olo yawo anjam bei ninji mernjwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy ijo Abu qa mernjoqnaqab.

²⁶ Bati deqa e segi ninji qa Abu paillyqasai. Ninji ijo nam na Abu paillyoqnaqab.

²⁷ Ijo Abu a segi na ninji qalaqalainjgeqnu. Di kiyaaqa? Ninji e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poinjeqnu deqa.

²⁸ Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

²⁹ Onaqa Yesus aqa anjro nanji aqa anjam di qusib minjrej, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mergonum. Ni yawo anjam mergosai.

³⁰ Deqa bini iga poigwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo singilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

³¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji e qa nunjo areqalo singilatonub e? Di keretonub.

³² Ninji quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo nanji na ninji teteingibqa ninji kalil segisegiosib nunjo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom.

³³ E anjam endi ningi merngeqnum. Di kiyaaqa? Ningi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, ningi mandamq endi gulbe koba oqnaqab. Di unqum. E segi na mandam endeqa singila kalil gotranjosim tigelejunum. Deqa ningi are singilatosib soqniy.”

17

Yesus a aqa angro nanqi qa pailyej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lan goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Angro qujai unum deqa ni ijo nam kobaqujatimqa e kamba dego ino nam kobaqujatqai.

² Ni e singila ebem. Singila dena e na tamo unqasari kalil nanqi taqatnjroqnaqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji nanqi njambile enjritqa nanqi njambile gaigai sqab.

³ Njambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na njambile enjreqnum qaji nanqi ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Nanqi e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarinqbonam mandamq aiyem. Njambile gaigai sqajqa kumbra agide.

⁴⁻⁵ “O Abu, e mandamq endi ino nam koba ti ino singila koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaisonaqa e ni ombla nam koba ti soqnem. Nam di ni na olo ebimqa aqo ombla nam koba ti sqom.

⁶ “Tamo kalil ni na ebem qaji nanqi di e na ino nam osornjroqnem. Deqa nanqi ino anjam dauryoqneb. Nanqi ino segi tamo soqneb deqa ni na nanqi mandamq endena elerjosim e ebem.

⁷ Bini nanqi qalieonub, inji inji kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb.

⁸ Nanqi degsib qalieonub. Di kiyaaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nanqi minjrnjam nanqi queb. Qusib ni na e qarinqbonam bem anjam di nanqo areqaloq di singilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

⁹ “E nanqi qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo unqasari nanqi qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nanqi qa segi e ni pailmonum. Di kiyaaqa? Nanqi ino tamo unub deqa.

¹⁰ Ijo tamo kalil nanqi di ino dego. Ino tamo kalil nanqi di ijo dego. Nanqoq dena e nam kobaquja eqnum.

¹¹ “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nanqi mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulan boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino nam koba ni na ebem qaji nam dena ni na ijo tamo nanqi taqatnjroqtime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nanqi kamba are qujaitosib sqab.

¹² E nanqi koba na sosimqa ino nam kobaquja ni na ebem qaji nam dena nanqi taqatnjroqnem. Deqa ijo angro bei padalosai. Angro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas.

¹³ E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulan kobaosim tamo ni na ebem qaji nanqoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴ “E na nanqi ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo unqasari nanqi na nanqi jeutnjreqneb. Nanqi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

¹⁵ Ni na nanqi joqsim nanqi mandam uratosib lan qureq oqwajqa deqa e ni pailmosai. Nanqi mandamq endi soqneb ni na nanqi taqatnjroqnim tamo uge Satan na nanqi ugeugein-jraim deqa e ni pailmonum.

¹⁶ Nanqi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

¹⁷ Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanqi minjroqne. Yimqa anjam di nanqo are miligiq di wauoqnimqa nanqi ino segi tamo tintinj sqab.

¹⁸ Nami ni na e qarinqbonam mandamq aisim tamo unqasari nanqo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanqi qarinqnjritqa mandam qaji tamo unqasari nanqo ambleq di sqab.

¹⁹ E nanqi qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanqi ino segi tamo tintinj sosib ino anjam bole dauryoqnaqab.

²⁰ “E ijo angro 11 nanqi qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanqi ijo anjam mare mare laqribqa tamo unqasari gargekoba nanqi nanqo anjam quoqnsib e qa nanqo areqalo singilatoqnaqab. E nanqi qa dego ni pailmonum.

²¹ O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo unqasari kalil nanqi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo unqasari nanqi qalieqab, ni na e qarinqbonam bem.

²² Aqo aiyel are qujaitosim unum. Nam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo unqasari nanqi enjrem. Di kiyaaqa? Nanqi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa.

²³ E ijo segi tamo unqasari nanqoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanqi kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqnimqa mandam qaji tamo unqasari nanqi

na nanġi unjrsibqa qalieqab, ni na e qarinjbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo unġasari nanġi qalaqalainjreqnum.

²⁴“O Abu, tamo unġasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanġi dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanġi e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaqqa? Ni na e qalaqalaibeqnem deqa.

²⁵ O Abu, ino kumbra kalil tulañ bole tiñtinj. Mandam qaji tamo unġasari nanġi ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo unġasari nanġi dego ni qa qalie bole. Deqa nanġi qalieonub, ni na e qarinjbonam bem.

²⁶E ino ñam nanġi osornjroqnem. Nanġi olo osornjrqai. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanġi ino qalaqalaio kumbraq di sqab. Amqa e segi nanġi koba na sqom.”

18

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanġo banq di atej

¹ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb.

² Bati gaigai Yesus aqa anġro nanġi koba na nañu agu dia koroqneb. Deqa Yesus aqa anġro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanġo banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej.

³ Deqa a na qaja tamo gargekoba nanġi wañal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanġi na nanġi qarinjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanġo qaja tamo qudei dego nanġi koba na gileb.

⁴ Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanġi aqaq bonabqa a nanġo areq aisiq nenemnjrej, “Niñgi yai qa bonub?”

⁵ Onaqa nanġi na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiqqa qaja tamo nanġo banq di atej qaji a nanġi koba na tigelesoqneb.

⁶ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululoñosib njereneb.

⁷ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Niñgi yai qa bonub?” Onaqa nanġi na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.”

⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merngonum, e agiende. Niñgi e qa bonub di e segi ojji. Ijo anġro nanġi uratnjrib gileb.”

⁹ Yesus a nanġi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanġi ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

¹⁰ Onaqa jeu tamo nanġi Yesus ojeqñab Saimon Pita na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanġal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqq dabkala segi gentetej. Kanġal tamo di aqa ñam Malkus.

¹¹ Onaqa Yesus na Pita minjrej, “Ino sebru olo ate. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatin di oqam.’”

Qaja tamo nanġi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb

¹² Onaqa qaja tamo nanġi ti nanġo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa ban tonteteb.

¹³ Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanġo atra tamo gate soqnej.

¹⁴ Agi a nami Juda tamo kokba nanġi minjrej, “Tamo qujai a tamo unġasari kalil nanġi qa moiqaq di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa anġro sai”

¹⁵ Qaja tamo nanġi Yesus osi aieqñabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa anġro bei dego a dauryosiq aiyej. Anġro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeñ miligiq gilsiqq atra tamo gate aqa talq di brantej.

¹⁶ Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa anġro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato uña minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeñ miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb.

¹⁷ Onaqa siranme taqato uña a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa anġro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minjrej, “Eo. E aqa anġro sai.”

¹⁸ Kanġal tamo nanġi ti tal taqato tamo nanġi ti yornjrnaqa ñam tunġuyosib ñamyuwo areq di tigelesosib ñam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanġi koba na tigelesosib ñam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹ Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa anġro nanġi qa ti aqa anjam a na tamo unġasari nanġi minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej.

²⁰ Onaqa Yesus na kamba minjei, “E boleq di tamo ungasari nanji anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanjo koro sawaq di anjam palontoqnsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaloqnem.

²¹ Deqa ni kiyaya e nenemkobaiheqnum? Tamo ungasari ijo anjam quoqneb qaji nanji segi nenemnjrimqa nanji na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanji qalie.”

²² Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a ban lubtosiqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osiqa minjei, “Ni kiyaya atra tamo gate aqa medabu ojonum?”

²³ Onaqa Yesus na kamba minjei, “E anjam maronum endi gisanamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaya e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanji minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa ban tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, “E Yesus aqa angro sai”

²⁵ Saimon Pita a njamyuwo areq di tigelesosiq nam yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kangal tamo bei na Pita minjei, “E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was.

²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minjei, “Di e sai.” Pita a degsi gisañoqalubtonaqa tuwe anjamej.

Juda tamo kokba nanji na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nanji na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nanjo mandor Pailat aqa tal kobaqajaq gileb. Nanji tal miligiq gilosai. Nanji endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga ingi uyqa keresaiigwas.” Nanji degsib are qalsib deqa nanji Pailat aqa tal miligiq gilosai.

²⁹ Nanji oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nangoq di brantej. Brantosiqa nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa ningi a osib ijoq bonub?”

³⁰ Onaqa nanji na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, “Ningi a olo osi aisib nunjo segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaqa nanji na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoqta keresai.”

³² Nanji Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiqas di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiqqa aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nanji minjrnaqa nanji na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjei, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.”

³⁵ Onaqa Pailat na olo minjei, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi leñ agi Juda nanji ti atra tamo kokba ti nanji na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

³⁶ Onaqa Yesus na minjei, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nanji na e ojeqnaq ijo wau tamo nanji njirinjosib qoto itnjreb qamu.”

³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjei, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim nambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nanji ijo anjam queqnum.”

³⁸ Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

Juda nanji na Pailat minjeb, “Ni Yesus namburbasq di qame!”

Pailat a degsi marsiqqa olo oqedosiqqa Juda tamo kokba nangoq gilsiqqa minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai.

³⁹ Deqa e nunjo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nunjo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim enjeqnum. Deqa ningi na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy enjwai? E Juda nanjo mandor endi uratosiy enjwai e?”

⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanji olo tulan saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaiq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nanji Pailat degsib minjeb. Barabas a leñ ojo tamo.

19

¹ Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, “Ningi Yesus bu toqon na kumbainjiy.” Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib bu toqon na kumbainjeb.

² Kumbainjosib kobonaqa nanji na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba

lent mandor kokba nanği gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanği na kumbra degyeb.

³ Osib nanği Yesus aqa areq bosib a misilinjoqñsib gisan na binjyoqñsib minjoqñeb, “O Juda nanžo Mandor Koba, kaiye.” Nanği degsib Yesus misilinjoqñsib ban ljubtosib aqa ulatamuq di qaloqñeb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ningi uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Ningi di qalieqajqa deqa e Yesus olo nungoq osi bonum.”

⁵ Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Ningi tamo endi uniy.”

⁶ Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanžo qaja tamo nanği ti Yesus unsibqa nanği murqumyoqñsib Pailat wainjoqñsib minjoqñeb, “Ni a namburbasq di game! Ni a namburbasq di game!” Onaqa Pailat na minjrej, “Ningi segi na Yesus osib namburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.”

⁷ Onaqa Juda tamo kokba nanği na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Njiri.’ Aqa une deqa a moiym. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nanžo anjam di qusiqa a tulan ulaugetej.

⁹ Osiga a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai.

¹⁰ Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni namburbasq di gainjosim moiqam. Ni degsi pimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na ni singila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino banq di atqo qaji aqa une kobaquja.”

¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ungum. E Yesus uratit gilqas.” A nanği degsi minjreqnaqa nanği na olo tulan saidoqñsib murqumyoqñsib minjoqñeb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nanği na Pailat degsib minjeqñab qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanžo une qa peginjrqqa oqñsib dia awoqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Meniñ Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqñub.

¹⁴ Juda nanžo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa inği inği kalil gereiyosib atñab soqnej. Sen bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiqqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ningi nunžo mandor koba uniy.”

¹⁵ Onaqa nanği tulan lelejoqñsib minjoqñeb, “Ni a taqal waiy! Osim namburbasq di game!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nunžo mandor koba osiy namburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanği na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.”

¹⁶ Onaqa Pailat a nanžo areqalo dauryosiqa Yesus osiq nanžo banq di atsiqa minjrej, “Ningi na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

Yesus a namburbasq di gainjei

¹⁷ Pailat a Juda tamo kokba nanği degsi minjrnaqa qaja tamo nanği Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a ban ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareqñub.

¹⁸ Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qameleneb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa ban qonanq di tigelteb. Bei aqa ban woq di tigelteb.

¹⁹ Onaqa Pailat a anjam bei nengrenyosiq namburbasq mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyey, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanžo Mandor Koba.”

²⁰ Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jom. Deqa Juda tamo ungasari gargakoba nanği gile beoqñsib anjam Pailat na nengrenyey qaji di sisiyoqñeb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanžo anjam na ti Grik nanžo anjam na ti turtosiq nengrenyey.

²¹ Onaqa Juda nanžo atra tamo kokba nanği na Pailat minjeb, “Yesus a Juda nanžo Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, ‘E Juda nanžo Mandor Koba,’ anjam degsi nengrenyey.”

²² Onaqa Pailat na minjrej, “Ungum. E anjam nengrenyonum degesoqñem.”

²³ Ariya qaja tamo nanği na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib giltelenjeb. Giltelenjosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banğa qujai na gereiyeb. Gara banğa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu.

²⁴ Deqa qaja tamo nanği segi segi qairrosib mareb, "Iga gara di bumbranyqasai. Iga menin silali alarjonam tamo yai aqa menin na bunjrıqas a na gara di oqas." Degsib marsib menin silali alanjeb. Nanği kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, "Nanği ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenjosib menin silali alanqab."

²⁵ Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbas utruq di tigelesoqneq. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa njan Maria wo nanği aiyel dego bosib koba na tigelesoqneq.

²⁶ Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa anğro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo namburbas utruq di tigelesonab unjrsıqa aqa ai metosiq minnej, "O ai, di ino anğro."

²⁷ Osiqa anğro di minnej, "Di ino ai." Onaqa bati qujai deqa anğro dena Yesus aqa ai osıqa aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqnej.

Yesus a moiyej

²⁸ Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, "E ya qarbqo." A degsi marej. Di kiyaqa? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa.

²⁹ Onaqa qaja tamo nanği Yesus aqa anjam di qusibqa gara nıngi bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib nımtan bei aqa dani osib mutuq di gara nıngi qosısib osib Yesus anıyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei namburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tıgsib Yesus anıyeb.

³⁰ Onaqa Yesus a wain isa koba di uysıqa marej, "Bini e ijo wau kobotonum." Degsi marsıqa aqa gate gulainosıqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banğaq di qamej

³¹ Juda nango yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa inği inği kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanği mareb, "Iga yori bati qa tamo nanği namburbasq di uratnjrim sqasai." Osib nanği Pailat aqa areq bosib minjeb, "Ni ino qaja tamo nanği minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainjejunub qaji nanğo singa gentetnjribqa urur morenabqa osib subq atqab."

³² Onaqa Pailat a nanğo anjam di qusıqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarınjrnaq gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainesoqneq qaji nango singa gentetnjreb.

³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanği aqa singa gentosai.

³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banğaq di qamnaqlen ti ya ti aiyej.

³⁵ Nanği kumbra di yonabqa e ijo segi nımdamu na unem. E kumbra deqa saoqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa nıngi qusib nunğo areqaloq di singilatiy.

³⁶ Qaja tamo nanği kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, "Nanği aqa tanu bei gentqasai."

³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, "Nanği qaja na aqa jar banğaq di qamsibqa a koqyesqab."

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa nıam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsıqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba nanği ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosıoqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsıqa nenemyej, "Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?" Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej.

³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osıqa nıam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nıam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram.

⁴⁰ Onaqa nanği aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nıam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanği na tamo subq atqa oqnsib degyeqnub.

⁴¹ Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneq.

⁴² Sub di isaq di sosai. A jom di soqnej. Juda nango yori bati aqa inği inği kalil gereiyqa bati brantej deqa nanği aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

¹ Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo ambbru Maria Makdala qure qaji a tigelosiqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nam atej meniñ kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej.

² Unsiqa olo puluosiqa urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa anqro agi a tulan qalaqalayi-oqnej qaji de wo nanqi aiyel itnjrsiqa minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

³ Degsi minjrnaga Pita anqro de wo nanqi anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb.

⁴ Nanqi aiyel gurgurosib giloqnsib anqro dena Pita bunyosiqa namoosi gilsiq subq di brantej.

⁵ Osiq sub meq di tigelosiqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai.

⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej.

⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej.

⁸ Onaqa anqro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.”

⁹ Bati deqa nanqi aiyel Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.”

¹⁰ Ariya nanqi olo puluosiq nanqo qureq aiyeb.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiqa akamoqnej. Akamoqnsiqa sub miligi tirej.

¹² Tirosiqa lan anqro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanqi gara qat jigsib Yesus ñeieteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei singaqsi awesoqneb.

¹³ Awesosibqa Maria minjeb, “Uña, ni kiyaaq akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nanqi ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.”

¹⁴ Maria a nanqi degsi minjrsiq bulosiqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

¹⁵ Onaqa Yesus na Maria minjeb, “O uña, ni kiyaaq akameqnum? Ni yai unqa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjeb, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjeb, “O Maria.” Degsi minjrnaga Maria a Yesus qa poiyoanaqa areiyosiq minjeb, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa Yesus na Maria minjeb, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaime. Ni ijo was nanqoq gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nunqo Abu dego. Ijo Qotei agi nunqo Qotei dego.’ ” Ni gilsim nanqi degsi minjre.”

¹⁸ Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa anqro nanqi itnjrsiqa minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjeb qaji di olo nanqi sainjrej.

Yesus aqa anqro nanqi na a uneb

¹⁹ Yori bati koboosiqa bilaqtonaqa Yesus aqa anqro nanqi tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelenosib warum miligiq di soqneb. Nanqi Juda tamo kokba nanqi ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanqo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo anqro, ningi are lawo soqniy.”

²⁰ Osiqa aqa ban ti jar banqa ti nanqi osornjrej. Onaqa nanqi kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej.

²¹ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ningi are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarinqej dego kere e ningi qarinqeqnum.”

²² Yesus na aqa anqro nanqi anjam degsi minjrsiqa aqa mondor puynjrsiqa minjrej, “Ningi Qotei aqa Mondor Bole oiy.

²³ Ningi tamo unqasari nanqo une kobotetnjrqab di Qotei a dego nanqo une kobotetnjrqas. Ariya ningi tamo unqasari nanqo une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nanqo une kobotetnjrqasai.”

Tomas a Yesus unej

²⁴ Yesus a nanqoq di brantej di Tomas a nanqi koba na sosai. Tomas a Yesus aqa anqro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus.

²⁵ Onaqa Yesus aqa anqro nanqi gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nanqo anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo ñamdamu na Yesus aqa ban bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojcai di e marqai, ‘Bole.’ E aqa jar

banğa qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojqai di e marqai, 'Bole.' E unqasai di e bole qa marqasai."

²⁶ Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa anğro nanği olo tal miligiğ di soqneb. Tomas a dego nanği koba na soqneb. Sirañme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiğ di brantosiqa nanğo ambleğ di tigelosiq minjrej, "O ijo anğro, niñgi are lawo soqniy."

²⁷ Osıqa Tomas minjrej, "O Tomas, ni ino banğ gei na ijo banğ bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino banğ waiyosim ijo jar banğa qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyelaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo singilat."

²⁸ Onaqa Tomas na Yesus minjrej, "O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego."

²⁹ Onaqa Yesus na olo Tomas minjrej, "Ni ino ñamdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatunum e? Ariya tamo unğasari nanğo ñamdamu na e nubosaieqñub qaji nanği e qa nanğo areqalo singilatqab di nanği tulan areboleboleinjrças."

Jon a anjam endi nenğrenjey di aqa utru

³⁰ Yesus a Qotei aqa manjwa tulanğ gargekoba aqa anğro nanğo ñamdamuğ di yoqnej. E aqa manjwa quja quja segi buk miligiğ endi nenğrenjonum.

³¹ E anjam endi nenğrenjonum. Di kiyaaqa? Niñgi sisiyosib Yesus qa nunğo areqalo singilatosisib a bole Kristus Qotei aqa Niri degsi poiñğwajqa deqa. Osib niñgi Yesus aqa ñam na ñambile gaigai sqajqa deqa.

21

Yesus aqa anğro 7 nanği na Yesus uneb

¹ Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosisqa aqa anğro nanğoq di olo brantej. E deqa kiñala saqai.

² Ya agu qalaq di Yesus aqa anğro 7 nanği soqneb. Anğro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa çure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa niri aiyel nanği dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa anğro aiyel dego nanği koba na soqneb.

³ Onaqa Saimon Pita na nanği minjrej, "E qe oqajqa deqa kakanğ waiyqa aiyeqnum." Onaqa nanği na minjreb, "Iga kalil koba na aiqom." Degsi minjsib nanği koba na aisib qobuñ gogetosib ya robuq oqsib kakanğ waiyoqneb. Di qolo. Waiyeqñab nebeej. Nanği qe bei osai bole sai.

⁴ Nobqolo ambru nanği qobuñ miligiğ di sosib ñam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanği qaliesai, di Yesus.

⁵ Deqa a na nenemnjrej, "O ijo anğro, niñgi qe onub e?" Onaqa nanği na minjreb, "Eo. Iga qe osai."

⁶ Onaqa minjrej, "Niñgi qobuñ aqa qala bei banğ woq di kakanğ waiyiy. Waiyosib niñgi qe oqab." Onaqa nanği Yesus aqa anjam di dauryosib banğ woq di kakanğ waiyeb qe tulan ani eb. Qe di tulanğ gargekoba deqa nanği na soqtosib qobuñ goğ di atqa keresaiinjrej.

⁷ Onaqa Yesus aqa anğro agi a tulanğ qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minjrej, "Tamo di gago Tamo Koba." Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara juço wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsıqa qobuñ dena prugosiq yaq aisiq qawainosiq Yesus aqa areq gilej.

⁸ Yesus aqa anğro qobuñ miligiğ di soqneb qaji nanği alile jojom 100 mita. Deqa kakanğ qe na maqesonaq nanği qobuñ na titosib aisib alile di tıryeb.

⁹ Alile di tıryosib ñam ateb di Yesus a nami ñam tunğuyosiq qe koitonaq ñamyuwoğ di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb.

¹⁰ Deqa Yesus na minjrej, "Niñgi qe onub di qudei osi boiy."

¹¹ Onaqa Pita a olo qobuñ gogetosıqa kakanğ qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakanğ yala branjosai.

¹² Onaqa Yesus na minjrej, "Niñgi bosib inği uyiy." Anğro bei na yala nenemyosai, "Ni tamo yai?" Degosai. Nanği qalie, di bosiq Tamo Koba.

¹³ Onaqa Yesus a ñamyuwo jojomyosıqa bem ti qe ti di osiq nanği anainjrónaq uyeb.

¹⁴ Yesus a subq na tigelosıqa aqa anğro nanğoq di brantoiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minjrej, "Ni ijo kaja du du nanği gereinjrim"

¹⁵ Nanği inği uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, "O Saimon, Jon aqa niri, ni ijo anğro kalil nanği bunñrsimqa ni segi e tulanğ qalaqalaibeqnum e?" Onaqa Pita na minjrej, "Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaibeqnum." Onaqa Yesus na minjrej, "Ni ijo kaja du du nanği gereinjrim."

¹⁶ Osıqa olo Pita nenemyej, "O Saimon, Jon aqa niri, ni e tulanğ qalaqalaibeqnum e?" Onaqa Pita na minjrej, "Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaibeqnum." Onaqa Yesus na minjrej, "Ni ijo kaja nanği taqatnjrim."

¹⁷ Osiqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e qalaqalabeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minjej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalameqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja nanji gereinjirime.

¹⁸ “O Pita, e bole mermqai. Ni angro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban ayiel soqtim tamo bei na ni tontnosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.”

¹⁹ Pita aqa moiqajqa gam di Yesus na ubtosiqa degsi minjej. Pita a gam dena moiym Qotei aqa nam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰ Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiqa angro Yesus na tulan qalaqalayoqnej qaji a nanji ayiel daurnjreqnaq unej. Angro di agi nami Yesus aqa angro nanji koba na inji uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, angro yai na ni osim jeu tamo nanjo banq di atqas?”

²¹ Deqa Pita a angro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino angro di a kumbra kiye turqas?”

²² Onaqa Yesus na Pita minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.”

²³ Yesus na Pita degsi minjej. Deqa angro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanji quoqneb. Angro di a moiqasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴ Yesus aqa angro di agi e segi. E na anjam endi nengrenyonum. E ijo segi namdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsim deqa nengrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵ Yesus a mandamq endi sosiqa a kumbra tulan gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nengrenyom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANGI

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanngoq aiqas

¹ O Tiofilus, e nami anjam bei nengrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nanngi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nengrenyem.

² Nengrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej di patem. Yesus a lan qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltjrej qaji nanngi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu sinjilatetonaqa minjrej, "Ninggi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy."

³ Yesus a jaqatin osiq moisiq olo nambile sosiq aqa angro nanngoq di brantoqnsiq manwa gargekoba yeqnaqa nanngi unoqneq. Unoqnsib maroqneq, "Bole." Bati 40 qa a nanngoq di brantoqnej. Brantoqnsiq Qotei a tamo ungasari nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnrqas anjam di minjroqnej.

⁴ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanngi di olo koroinjrnaqa minjrej, "Ninggi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ningi nami engwa marej qaji deqa tarinoqnsib soqniy. E nami ningi deqa merngoqnem.

⁵ Jon a ya na tamo ungasari nanngi yansnjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa sinjila na ningi yansngwai."

⁶ Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nanngi koroinjrnaqa nanngi na endegsib nenemyeb, "O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nango sinjila kobotosim iga Israel tamo ungasari sinjila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?"

⁷ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninggi bati di qalieqa maraib. Di nungo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltey unu.

⁸ Ariya Mondor Bole a nungoq bamqa ningi sinjila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ninggi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy."

Yesus a lan qureq oqej

⁹ Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrnaqa a mandam uratosiq lan goge oqeqnaqa nanngi a koqyosoqneq. Onaqa lanbi na a kabutonaqa nanngi a olo unosai.

¹⁰⁻¹¹ Nanngi lan goge tarosib nam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji nanngi bosib nango areq di tigelosib minjrej, "O Galili tamo, ningi kiyaqa lan goge tarosib nam ateqnub? Yesus a ningi uratngsisaq lan goge oqeqnaq ningi unonub mondor a degsim olo bqas."

Yesus aqa angro nanngi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹²⁻¹³ Mana nanngi soqneq qaji aqa nam Oliv mana. Mana di Jerusalem jojomq di unu. Nanngi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanngo warum bei gogeqsi nanngi gaigai soqneq qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nanngo nam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa njiri Jems, Jems bei aqa njiri Judas, Saimon agi nami Rom nanngi winjrnaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nanngi di warum deq gileb.

¹⁴ Nanngi ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nanngi ti aqa ai Maria dego nanngi koba na gaigai warum dia koroqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneq.

¹⁵ Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi koroosib sonabqa Pita a nanngo ambleq di tigelosiq minjrej,

¹⁶⁻¹⁷ "O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqa nengrenyonaq soqnej. A Judas qa nengrenyey. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ninggi qalie, bunuqna a na jeu tamo nanngi gam osornjrnaqa Yesus ojeb." Pita a nanngi anjam degsi minjrej.

¹⁸ Judas aqa kumbra tulan uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nanngi na a silali yonabqa Yesus osiq nanngo banq di atej. A silali di osiq mandam taqal bei awaiyey. Awaiyosiq a mandam dia ulonqosiq aqa mene paraonaqa bi bilenej.

¹⁹ Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneq qaji nanngi deqa qusibqa mandam di aqa nam "Akeldama" waiyeb. Di nanngo segi anjam na nam waiyeb. Nam di aqa damu, "Lenj Aiqajqa Mandam."

²⁰ Ariya Pita a olo marej, "Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nengrenyey, 'Aqa tal lanja sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.' Osiqa olo Judas qa endegsi nengrenyey, 'Tamo bei na kamba aqa wau ojqas.'

²¹ “Deqa ijo was ninji quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanji iga koba na soqnem deqaji bei giltqom.

²² Jon yansjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosu bosiq Qotei a Yesus yaigosiq lan qureq oqej. Bati deqa tamo nanji iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqngom.”

²³ Pita a nanji anjam degsi minjrnaqa nanji na tamo aiyel giltnjreb. Josep Matias wo giltnjreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas.

²⁴ Nanji aiyel giltnjrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanjo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojgas.

²⁵ Judas a wau di uratosiq moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.”

²⁶ Nanji degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojgas deqa marsibqa meniñ silali alaneb. Alanonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nanji Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanji koba na sosib wauoqneb.

2

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej

¹⁻² Onaqa Juda nanjo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanjo moma nanji nami inji meli bunuj otoreleneb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanji tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lan goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanji awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej.

³ Onaqa inji bei a ñam pulon bulosiq aisiq segi segiosiq nanjo gateq di awoelenonaq uneb.

⁴ Bati deqa Mondor Bole a nanjo segi segi are miligiq aisiq menj bulyetnrnaqa nanji kalil qure utru segi segi nanjo anjam marelenoqneb.

⁵ Bati deqa Juda tulan gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanji Jerusalem di soqneb. Nanji kalil Qotei qa louoqneb qaji.

⁶⁻⁷ Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanji kalil queb. Qusibqa manwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanjo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo ungasari nanji na mareqnaq qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji.

⁸ Nanji kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqnaq iga queqnum?

⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji.

¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jom deqaji. Iga qudei Rom qaji.

¹¹ Iga qudei Juda tamo tintin. Iga qudei Juda nanjo lou dauryqa marsim nanjo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanji kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa manwa kalil qa saeqnaq iga queqnum?”

¹² Juda kalil nanji anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, “Endi kumbra kiyero?”

¹³ Onaqa nanji qudei yomuoqnsib maroqneb, “Nanji wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam lanja lanja mareqnaq.”

Pita a anjam palontej

¹⁴ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanji Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiq endegsi marej, “Ninji Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ninji ti ijo anjam endi qusib poingem.

¹⁵ Ninji maronub, ‘Tamo ungasari nanji di wain uysib nanarionub.’ Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai.

¹⁶ Manwa ninji bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej,

¹⁷ ‘Qotei a marqo, “Dinjo bati jomomqnmqa e na ijo Mondor qarinyitqa tamo ungasari kalil nanjoq aiqas. Aisim nunjo angro mel ti nunjo angro sebin ti nanji singila enjrimqa nanji ijo medabu osib anjam maroqnaq. Nunjo angro wala nanji ti nunjo tamo bole bole nanji ti areqalo waqtetjroqnmqa ñeio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqnaq.

¹⁸ Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau unja ti nanjoq aisim singila enjroqnmqa nanji ijo medabu osib anjam maroqnaq.

¹⁹ Lan goge dia e manwa gargekoba yoqnaq. Mandamq di dego manwa gargekoba yoqnaq. Lenj ti ñamyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas.

²⁰ Senj ambruqas. Bai lentosim lenj bulqas. Amqa Tamo Koba a rian koba ti singila koba ti bqas.

²¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanği Tamo Koba aqa ñam metosib pailiybqa a na nango pailyo qusim nanği kalil elenjamqa nanği so bole gaigai sqab.” ’ Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

²² “Deqa Israel tamo ungasari, ninği ijo anjam endi quiy. Ninği qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singila na manjwa gargekoba nunño ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kiyaya? Ninği poingwajqa, Qotei na a qarinyonaq bej.

²³ Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nunño banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa ninği na Yesus ojsib tamo uge nango banq di atnabqa nanği a osib ñamburbasq di qalnab moiyej. Nunño kumbra dena ninği segi na Yesus qalsib moiyyoteb.

²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai.

²⁵ Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej,

‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum.

A ijo banj woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulan arebolebolebeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, inği bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tarinjoqnsim unum.

²⁷ Ni ijo qununj uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

²⁸ Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulan arebolebolebeqnu.’

Devit a nami anjam degsi marej.

²⁹ “O ijo was, e bole mernjgwei. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum.

³⁰⁻³¹ Nami Qotei na Devit minjej, ‘Mondorj ino moma nanği paraosibqa leñ dena tamo bei a ñambabqas. Amqa e na tamo di gilitqqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.’ Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiq aqa anjam di singilatosisqa olo minjej, ‘E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.’ Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondorj yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, ‘Bunuqna a subq na tigelqas.’ Osiqa olo marej, ‘Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.’

³² O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.

³³ A lanj qureq oqsiq ñam kobaquja osiq Qotei aqa banj woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ninği nami engwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yaayosiq qarinyoq aiqoqa ninği unsib nunño dabbkala na dego quonub.

³⁴ Devit a subq na tigelosiq lanj qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo banj woq endi awo.

³⁵ Awesoqnmqa e ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatnjrqam.” ’

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

³⁶ “Deqa Israel tamo ungasari, ninği kalil endegsi poingem. Yesus agi ninği na ñamburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosisqa a gago Tamo Koba Kristus ñam waiyej.”

Tamo ungasari gargekoba nanği are bulyosib yanso eb

³⁷ Onaqa tamo ungasari nanği Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nango are qametnjrej. Deqa nanği na Yesus aqa angro nanği Pita ombla minjreb, “O gago was ninği na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenjamqa iga padalqasai?”

³⁸ Onaqa Pita na kamba minjrej, “Ninği segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa ñam na ninği yansjgonam Qotei na nunño une kalil kobotetjngwas. Osim aqa Mondor Bole ninği lanj engwas. Awai saiqoji.

³⁹ Qotei a nami marej, ‘E na ninği ti nunño angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanği ti ijo Mondor engwai.’ Qotei a nami degsi marej. Deqa ninği quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji nanği aqa Mondor enjrqas.”

⁴⁰ Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanği minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği kumbra uge uge yoqnsib laqnum. Ninği nanği ti Qotei na padaltngaim deqa ninği geregere ñam atoqniy.”

⁴¹ Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nanği aqa anjam di qusib nango are miligiq di ateb. Osib nanği yanso eb. Nanği Yesus qa nango areqalo singilateb

deqa nanği tamo unğasari nami Yesus qa nanço areqalo siñgilateb qaji nanço miligiq aısib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo unğasari kalil nanği are qujaitoqnsib soqneb

⁴² Tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo siñgilateb qaji nanği bati gaigai aqa anjam maro tamo nanço anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanği are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb.

⁴³ Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanği di siñgila enjreçnaqa nanği manwa gargekoba yoqneb. Yeçnab Yesus aqa tamo unğasari kalil nanği manwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqneb.

⁴⁴ Tamo unğasari kalil Yesus qa nanço areqalo siñgilateb qaji nanği bati gaigai koroqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanço inçi inçi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeıyoqneb.

⁴⁵ Nanço mandam ti inçi inçi ti qarinyeçneçnab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreçnab oqnsib Yesus aqa tamo unğasari inçi inçi saiçoji nanği jeısib enjroqneb.

⁴⁶⁻⁴⁷ Nanği bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di koroqnsib luoqneb. Nanço segi segi talç di dego koroqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanği arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na inçi uyoqneb. Deyyeçnabqa tamo unğasari kalil nanği nanço kumbra di unoqnsib nanği qa tulañ areboleboleinçroqnej. Bati gaigai tamo unğasari qudei nanği are bulyeçnab Tamo Koba a na nanği eleçeçnaqa nanği boqnsib tamo unğasari nami Yesus qa nanço areqalo siñgilateb qaji nanço miligiq aiyoqnsib koba na soqneb.

3

Pita Jon wo nanği na tamo siñga qandamo boleteb

¹⁻² Bati gaigai bilaç señ kelinçeçnaqa Juda tamo unğasari nanği atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanği aiyel pailyoqa marsib atra tal miligiq gilqa laqnaçqa tamo bei ai miligiq na siñga qandamo ñambabej qaji a atra tal sirançe jojomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanği a qoboiyoqnsib boqnsib sirançe jojomq di ateçnabqa awoqnsiqa tamo unğasari atra tal miligiq gileçnabqa silali qa ñilnçroqnej. Sirançe di aqa ñam Sirançe Boledamu.

³ Bati deqa Pita Jon wo nanği atra tal miligiq gilqa laqnaçqa unjrsiqa silali qa ñilnçrej.

⁴ Onaqa nanği aiyel na tamo di koçyosibqa Pita na minçe, "Ni aqo niçe."

⁵ Degsi minçnaqa a are qaleç, "Nanği aiyel silali bei ebqab." Degsi are qalsiqa nanği aiyel koçnçresoqnej.

⁶ Onaqa Pita na minçe, "E silali saiçoji. Ijo inçi bei unu di ni emçai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, 'Ni tigelosim walwel.'" "

⁷⁻⁸ Degsi minçsiqa aqa ban woq di oçsiq tigeltonaqa aqa siñga tombol siñgilaonab tigelochajatosiq walweleç. Oçsiqa Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tulañ areboleboleıyeçnaqa prupruçoqnsiq Qotei aqa ñam soqtoqneb.

⁹⁻¹⁰ A degyeçnaqa tamo unğasari kalil nanği a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, "Tamo siñga qandamo bati gaigai atra tal sirançe jojomq di awoqnsiqa silali qa ñileçnu qaji açi a di."

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo unğasari kalil nanği a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanği gurgur ti bosib atra tal meç di Pita Jon wo sonabqa koba na koroqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.

¹² Tamo unğasari nanği bosib koroqneb Pita a nanği unjrsiqa endegsi minçrej, "O Israel tamo unğasari, niçi kiyaqa aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleçnub? Niçi kiyaqa aqo aiyel nugsibqa endegsi mareçnub, 'Nanço segi siñgila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelço?' Niçi degsib maraib.

¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa siñgila na tamo di boleosiq walwelço. Qotei a Abraham, Aısak, Jekop, gago moma kalil nanği ti nanço Qotei. A na Yesus lañ qureç osi oçsiq ñam kobaquja yeç. Yesus qujai di niçi na osib jeu tamo nanço banç di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talç dena oqeq atqajqa marnaqa niçi na saideb.

¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiçoji. Ariya niçi na Yesus qoreıyosib saidosib Pailat minçe, "Tonto tamo bei oqeq atsim eçe." Niçi na Pailat degsib minçnabqa a nuño anjam di dauryosiqa leñ ojo tamo oçsiqa oqeq atsiq ençeç.

¹⁵ Ariya Yesus a segi ñambile qa utru. Di niçi na qalnab moiyeç. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.

¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo siñgilateçnum deqa iga aqa ñam na tamo siñga qandamo di boletonum a siñgilaço. Tamo siñga qandamo di niçi qalie. Niçi gaigai a unoqneb. Yesus

a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosisim tamo di boletonumqa nungo n̄amdamuq di walwelqo.

¹⁷ “O gago was, e qalieonum, niŋgi ti nungo gate naŋgi ti une kobaquja ateb di niŋgi poiŋgosai.

¹⁸ Niŋgi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil naŋgo anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na naŋgo medabu singilatetn̄reqnaqa naŋgi endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatiŋ koba osim moiqas.’

¹⁹⁻²⁰ “Deqa ijo was kalil, niŋgi are bulyosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nungo une kobotetn̄gsim niŋgi singila bunuj eŋgwas. Osim mondoŋ a na Yesus olo qarinyim nungoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami niŋgi qa osiq giltej qaji.

²¹ A laŋ qureq oqej di unu. A di soqnimqa Qotei na mandam bunuj ti laŋ bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo naŋgi minjreqnaqa naŋgi na nen̄greŋyoqneb.

²² “Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondoŋ Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nungo ambleq dena tigeltimqa a anjam mern̄goqnaqas. Anjam mern̄goqnimqa niŋgi aqa anjam kalil qusib dauryoqniy.

²³ Tamo un̄gasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji naŋgi Qotei na n̄umim moreŋqab. Deqa naŋgi olo Qotei aqa tamo un̄gasari naŋgo ambleq di sqasai.’ Moses a nami Yesus qa degsi marej.

²⁴ Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil naŋgi dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiq deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna brantelen̄eb qaji naŋgi dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

²⁵ “Qotei a niŋgi elen̄qa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo naŋgi qarinyreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nungo moma utru naŋgi ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi minjej, ‘Mondoŋ ino moma naŋgi paraosibqa leŋ dena tamo bei n̄ambabqas. N̄ambabosis tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi boletn̄jr̄qas.’ Qotei a niŋgi elen̄qa osiq deqa anjam di Abraham minjej.

²⁶ Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nungoq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a niŋgi kalil boletn̄gimqa niŋgi nungo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nungoq aiyej.”

4

Naŋgi na Pita Jon wo ojelen̄osib tonto talq di breinjreb

¹⁻³ Pita Jon wo naŋgi na tamo un̄gasari naŋgi Qotei aqa anjam minjreqnabqa atra tamo naŋgi ti Sadyusi naŋgi ti atra tal taqato tamo naŋgo gate ombla na tulaŋ minj̄in̄ oqetn̄rnaqa bosib naŋgi aiyel ojelen̄osib tonto talq di breinjreb. Di kiyaaq? Naŋgi aiyel maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil naŋgi dego moisiq olo subq na tigelqab.” Deqa naŋgi aiyel tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa naŋgi aiyel tonto talq di uratn̄rnab sonab nebeej.

⁴ Bati deqa tamo un̄gasari tulaŋ gargekoba naŋgi Qotei aqa anjam quoqnsib Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Naŋgi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo naŋgi Juda gate kokba naŋgo ulatamuq di tigeleb

⁵ Nebeonaqa Juda naŋgo tamo kokba ti gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Jerusalem di koroeb.

⁶ Atra tamo gate Anas aqa leŋ kalil naŋgi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda.

⁷ Koroosis Pita Jon wo naŋgi metn̄rnab bonab naŋgo ambleq di tigelt̄n̄jreb. Tamo siŋga qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteb. Osib Pita Jon wo nenem̄n̄jreb, “Niŋgi siŋgila qabe na osib tamo endi boleteb? Niŋgi yai aqa n̄am na boleteb?”

⁸⁻⁹ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu singilatetonaqa a na naŋgi endegsi minjrej, “O Israel tamo kokba ti gate niŋgi ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyel na tamo siŋga qandamo endi boletem deqa niŋgi iga osib nungo n̄amdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa niŋgi qalieqa osib nenem̄gonub.

¹⁰ Deqa niŋgi ti Israel tamo un̄gasari kalil ti ijo anjam endi qusib poiŋgem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi niŋgi na n̄amburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigelt̄ej qaji aqa n̄am na tamo endi a boleqo. Boleosiq nungo ulatamuq endi tigelesonaq niŋgi unonub.

¹¹ Yesus a tal ai bul. Niŋgi tal gereiyo qaji tamo bul. Niŋgi na tal ai di arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal siŋgilatqajqa deqa tumaq di tigelt̄ej unu.

¹² Ningi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai.”

¹³ Pita Jon wo nanqi singila na anjam di maroqneb nanqi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nanqi tulanj prugeb. Di kiyaaqa? Nanqi qalieeb, nanqi aiyel nami skul beiq gilosai. Nanqi tamo tulanj. Degsib qalieosib poinjrej, nanqi aiyel nami Yesus ombla laqneb.

¹⁴ Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nanjo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nanqi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjrej.

¹⁵ Deqa nanqi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa nanqi segi qairosib mareb,

¹⁶ “Iga nanqi aiyel kiyernjrqom? Nanqi aiyel manwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo ungasari kalil nanqi quekronub. Deqa iga gisan qa marqa keresai.

¹⁷ Unjum, iga na nanqi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa nanjo anjam kobaqasai.”

¹⁸ Juda tamo kokba nanqi degsib qairosib nanqi aiyel olo metnjrnab bonabqa singila na saidnjrsib minjreb, “Ningi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy.”

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo nanqi na kamba minjreb, “Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nanjo anjam dauryqom di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole e? Ningi segi mariy.

²⁰ Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa manwa kalil gago ñamdamu na unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnmom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnmom. Iga uratqa keresai.”

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nanqi na olo nanqi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa singila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nanqi aiyel na tamo singa qandamo boletonabqa tamo ungasari tulanj gargekoba nanqi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nanqi tamo ungasari nanqi ulainjreb. Nanqi nanjo aiyel jejamuq di une bei bantosai deqa nanqi ñumqa keresai. Utru deqa nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib nanqi aiyel uratnjrnab gileb.

²² Tamo singa qandamo nanqi aiyel na boleteb qaji di aqa wausa 40.

Yesus aqa wau tamo nanqi Qotei pailyeb

²³ Juda tamo kokba nanqi na nanqi aiyel uratnjrnab gilsib tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nanqi na minjreb qaji deqa sainjreb.

²⁴ Sainjrnab qusibqa tulanj areboleboleinjrej. Deqa nanqi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni na lanj ti mandam ti yuwal ti inji inji kalil ti atem unub.

²⁵ Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilatetonaqa endegsi marej,

‘Kiyaaqa sawa bei bei qaji nanqi minjin oqetnjreqnu?’

Kiyaaqa nanjo areqalo tulanj nanarieqnaq nanqi Qotei ti qotqajqa qaireqnub?

²⁶ Sawa bei beiq di mandor kokba nanqi tigelogsib Kristus qalib moiqajqa deqa singilaeqnub.

Gate kokba nanqi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroqnub.’

²⁷ “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb.

²⁸ O Qotei, ni nami marem, ‘Nanqi Yesus qalib moiqas.’ Ino anjam di agi nanqi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nanjo segi areqalo na nanqi Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nanqi Yesus qalnab moiyej.

²⁹ O Tamo Koba, Juda tamo kokba nanqi minjin oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnmqa iga ino anjam maroqnmom. Iga ulaqasai.

³⁰ Ni iga singila egoqnmqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo ungasari nanqi boletnjroqnmom. Osim ino manwa kokba babtoqnmom.”

³¹ Nanqi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nanqi koroosoqneb qaji di renginej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nanqi singila enjrnaqa nanqi Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nanqi ulaosai.

Yesus aqa tamo ungasari nanqi na nanjo Kristen was nanqi aqaryainjroqneb

³² Bati deqa tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa inji inji saiaosiq aqa segi qa marosaioqnej. Nanjo inji inji kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyqneb.

³³ Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanqi aqa wau ojoqneb. A subq na tigelej anjam di nanqi mare mare laqneb. Nanjo anjam di singila ti. Nanqi mare mare laqneb Qotei a nanqi qa are tulanj boleiyqnej.

³⁴⁻³⁵ Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji kalil ingi kere soqneb. Bei a ingi qa truquosaiognej. Di kiyaaqa? Nanji nanjo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreknab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di ateqnab nanji na tamo ingi ingi saiqoji nanji jeisib enjroqneb.

³⁶ Nango ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanji na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, "Tamo are singilatetnro qaji." Barnabas a Lival aqa leñ. A Saiprus nui qaji.

³⁷ Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di atej.

5

Ananiaas aqa ñauñ Safaira wo nanji Qotei gisanjyeb

¹⁻² Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananiaas. Aqa ñauñ aqa ñam Safaira. Ananiaas aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa ñauñ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di atej.

³ Onaqa Pita na minjej, "Ananiaas, kiyaaqa Satan a ino are miligiq aiqoqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum?"

⁴ Nami ino mandam awaiyosaisanabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaaqa gisanjosim maronum, "Silali kalil agi osi bonum?" Ni kiyaaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisan anjam di ni na tamo nanji minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum."

⁵⁻⁶ Pita a degsi marnaqa Ananiaas a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa angro wala nanji bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo ungasari kumbra deqa queb qaji nanji tulan ulaugeteb.

⁷ Sokiñalayoñaq Ananiaas aqa ñauñ bej. Aqa gumbulun moiyej di a qaliesai.

⁸ A bonaqa Pita na minjej, "Ni mare. Ni ino gumbulun wo nunjo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali enjonub qaji agi ino gumbulun na osi bosiq ebqo endi segi e?" Onaqa minjej, "Od. Silali kalil agide."

⁹ Degsi minjnaqa Pita na minjej, "Kiyaaqa ni ino gumbulun wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Ningi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nunjo kumbra di ungasai. Degosib ningi yonub. Ni que. Angro wala ino gumbulun subq atonub qaji nanji bosib siranmeq di tigelonub. Nanji ni dego qoboimosib gilsib subq atqab."

¹⁰ Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa singaq di ulonej. Onaqa angro wala nanji bosib a moiyej di unsib qoboyosib gilsib aqa gumbulun aqa areq di subq ateb.

¹¹ Onaqa tamo ungasari kalil kumbra deqa queb qaji nanji tulan ulaugeteb. Kristen kalil nanji dego ulaugeteb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanji manjwa gargekoba babtoqneb

¹² Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanji singila enjreknabqa nanji manjwa gargekoba yeqnabqa tamo ungasari nanji unoqneb. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di koroqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.

¹³ Jerusalem dia tamo ungasari lanja lanja kalil nanji na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo ñam soqtetnroqnsibqa nanji ti koba na koroqajqa ulaoqneb.

¹⁴ Tamo ti unja ti tulan gargekoba nanji Tamo Koba Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyeqneb nanji tulan kobaoqneb.

¹⁵ Kobaoqnsib nanjo ma tamo nanji saperaq di ñeiotnroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di ateleñoqneb. Di kiyaaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnmqa aqa sen qunun na nanji waburtjnroqnmqa nanjo ma kobooqñajqa deqa.

¹⁶ Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanji ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanji ti joqsib boqneb. Joqsib beqñab nanji kalil boleñoqneb.

Lañ angro na Yesus aqa anjam maro tamo nanji tonto talq dena oqeq atej

¹⁷⁻¹⁸ Yesus aqa anjam maro tamo nanji kumbra degyeqñabqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanji ti koba na unsib minjin oqetjnraqa nanji ojelenosib tonto talq di breinjrnab soqneb.

¹⁹ Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiqa tonto tal siranme waqtosiq nanngi joqsiq oqedeb. Oqedonabqa lan angro na minjrej,

²⁰ “Ninngi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo ungasari nanngi nambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.”

²¹ Onaqa nanngi lan angro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nanngi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nanngi metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nanngo qaja tamo nanngi minjreb, “Ninngi aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi tonto talq dena joqsiq boiy.”

²² Onaqa qaja tamo nanngi aisib tonto talq di brantosib nam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nanngi di sosai. Nanngi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nanngi minjreb,

²³ “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nanngi anj ti siranmeq di tigenenab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonom di iga tamo bei unosai.”

²⁴ Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanngo gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanngi di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?”

²⁵ Onaqa tamo bei bosiqqa nanngi minjrej, “Ninngi quiy. Tamo ninngi na tonto talq di breinjreb qaji nanngi atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteqnaq tamo ungasari nanngi qequeqneb.”

²⁶ Degsi minjrnabqa qaja tamo nanngi ti atra tal taqato tamo nanngo gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi di sonab unjrsib ojeleosib joqsiq gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqsiq gileb. Tamo ungasari nanngi njirinjosib meninj osib nanngi numuib deqa ulaosib lawo na joqsiq gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanngi aqa anjam marqajqa ulaosai

²⁷ Joqsiq gilsib Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigeltjnreb. Tigelonabqa atra tamo gate na nanngi njirinjnrsiqa minjrej,

²⁸ “Ninngi Yesus aqa nam mare mare laqajqa iga singila na saidngem. Di ninngi na olo mare mare laqnaqnaq tamo ungasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanngi quekriteqneb. Di segi sai. Ninngi gago jejamuq di une qamoqnsib mareqneb, iga na Yesus namburbasq di qalnam moiyej.”

²⁹ Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanngi degsi minjrnabqa nanngi Pita ombla na kamba minjreb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanngo anjam dauryqasai.

³⁰ Di bole, ninngi na Yesus namburbasq di qalnan moiyej. Moinaqa gago moma utru nanngo Qotei na olo subq na tigeltjeb.

³¹ Yesus qujai di Qotei na lan qureq osi oqsiqa aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo ungasari are bulyetgoqnsiqa gago une kobotetgeqnu.

³² Iga gago segi namdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo ungasari aqa anjam dauryeqnub qaji nanngi enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba nanngi dalnjrej

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam maro tamo nanngo anjam di qusibqa minjinj ani oqetjnraqa nanngi numib morenqajqa maroqneb.

³⁴ Onaqa nanngo ambleq dena Farisi tamo bei aqa nam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanngi bati gaigai a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A tigelosiqa Juda tamo kokba nanngi minjrej, “Ninngi mati tamo nanngi endi minjrib taqal beiq gileb.”

³⁵ Onaqa nanngi taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanngi minjrej, “O Israel tamo, ninngi na tamo nanngi endi gulbe enjrqqa osibqa mati geregere are qaliy.

³⁶ Ninngi qalie, nami yala tamo bei aqa nam Teudas a tigelosiqa aqa segi nam soqtoqnsiqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nanngi na bosib a qalnan moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanngi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej.

³⁷ Bunuqna tamo ungasari nanngo nam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa nam Judas a dego tigelosiqa Rom nanngi ti qotqajqa maroqnsiqa tamo nanngo are tigeltetjnreqnaqa nanngi a dauryoqneb. Onaqa Rom nanngi na a qalnan moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanngi segi segi jaraiyeb.

³⁸ Deqa ninngi quiy. Ninngi tamo nanngi endi uratnjrib nanngo wau yoqnebe. Nanngi nanngo segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanngo wau kobaqas.

³⁹ Ariya nanngi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ninngi na nanngi kobotnjrqqa keresai. Ninngi nanngi numqab di ninngi Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nan̄gi degsi minjrnaqa nan̄gi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nan̄gi ñumqa urateb.

⁴⁰ Osib nan̄gi metnjrnabqa nan̄gi olo bonabqa bu toqon̄ na nan̄gi kumbainjrsib nan̄gi Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nan̄gi uratnjreb.

⁴¹ Onaqa nan̄gi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nan̄gi Yesus aqa ñam qa jaqatin̄ ti jemai ti oqa kere. Deqa nan̄gi arebolebolejnraqa gileb.

⁴² Nan̄gi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiogneb. Nan̄gi bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqneb. Atra tal miligiq di, tamo ungasari nango segi segi talq di nan̄gi anjam endegsib maroqneb, “Yesus a bole Kristus.”

6

Tamo 7 nan̄gi ingi jeiyo wau ojqajqa giltjreb

¹ Bati deqa Juda tulan̄ gargekoba nan̄gi are bulyoqnsib Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqneb. Juda qudei nan̄gi Grik qaji. Deqa nan̄gi Grik anjam qalie. Juda qudei nan̄gi Hibru qaji. Deqa nan̄gi Hibru anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nan̄gi tigelosib Hibru qaji Juda nan̄gi qa ñirineb. Di kiyaaqa? Ingi jeiyo batieqnaqa Hibru qaji Juda nan̄gi na Grik qaji Juda nan̄go un̄a qobul nan̄gi uratnjroqnsib nan̄go segi un̄a qobul nan̄gi ingi jeisib enjroqneb.

² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nan̄gi na tamo ungasari kalil Yesus dauryoqneb qaji nan̄gi koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim ingi jei jeiyoqnsasai.

³ Deqa ijo was, nin̄gi tamo 7 nun̄go ambleq dena giltjriy. Tamo endeqaji giltjriy. Nan̄go kumbra tulan̄ boledamu. Qotei aqa Mondor a nan̄goq di sosiqa nan̄gi singilatnjreanu. Nan̄gi powo koba ti unub. Nin̄gi tamo deqaji giltjrsib wau enjribqa nan̄gi na ingi jeiyetngooqneqab.

⁴ Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnum. Gago wau bole agide.”

⁵ Onaqa Kristen nan̄gi kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nan̄gi giltjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyeltosaiogneb. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyooqnsiqa singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqqa Juda nan̄go lou dauryqa marsiq nan̄go miligiq aiyeb.

⁶ Kristen nan̄gi na tamo 7 nan̄gi di giltjrsib Yesus aqa anjam maro tamo nan̄go ulatamud di tigeltnjrnab nan̄go gateq di ban̄ atsib nan̄gi qa Qotei pailyeb.

⁷ Bati deqa Qotei aqa anjam tulan̄ kobaoqnej. Jerusalem dia tamo ungasari tulan̄ gargekoba nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqneb. Atra tamo gargekoba nan̄gi dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqneb.

Stiven a Juda tamo kokba nan̄go ulatamud di tigelej

⁸ Qotei a Stiven qa are tulan̄ ñameiyooqnsiq a singila yeqnaqa a na tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nan̄go ñamdamuq di man̄wa gargekoba yoqnej.

⁹ Onaqa bati bei Juda tamo qudei nan̄gi tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneb. Tamo nan̄gi di Juda nan̄go Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Nan̄gi nami kangal tamo sosibqa olo bunuqna nan̄go segi wau ojoqneb deqa nan̄gi Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, “Tamo Nango Segi Wau Ojo Qaji Nan̄go Qotei Tal.” Tamo nan̄gi di Stiven ombla anjam na qotoqneb. Nan̄gi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleneb.

¹⁰ Nan̄gi Stiven ombla anjam na qoteqneb Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa nan̄gi aqa anjam qalotqa keresai.

¹¹ Deqa nan̄gi lumu na tamo qudei nan̄gi metnjrnab bonab minjreb, “Nin̄gi Stiven aqa jejamu lan̄a gisan̄yiy.” Deygosib silali enjreb. Silali enjrnab nan̄gi gisan̄osib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misilin̄ anjam mareqnaq iga quoqnem.”

¹² Nan̄gi anjam degsib marnabqa Juda tamo ungasari nan̄gi ti Juda gate nan̄gi ti dal anjam qalie tamo nan̄gi ti qusibqa Stiven qa min̄jin̄ oqetnjrnaqa a ojeb. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nan̄go ulatamud di tigelteb.

¹³ Tigeltosib tamo qudei nan̄gi dego osi bonab nan̄gi Stiven aqa jejamu lan̄a gisan̄osib mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilin̄ anjam mareqnu.

¹⁴ Bati bei a endegsi marnaq iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.’”

¹⁵ Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nan̄gi Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu lan̄ angro aqa ulatamu bulonaq uneb.

7

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

¹ Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, "Nango anjam maronub di bole e?"

²⁻³ Onaqa Stiven a kamba marej, "O ijo was ijo abu ti ninji ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosiq Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei lanj qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiq minjej, 'O Abraham, ni ino sawa ti ino was nangi ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.'

⁴ Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiq Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej.

⁵ Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A angro saiqoji sonaqa Qotei na minjej, 'Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nambabqab qaji nangi ti mandam mutu endi engwai.'

⁶ Osiaq minjej, 'Mati ino moma kalil nangi sawa beiq di yauj tamo soqniqbqa sawa deqaji tamo nangi na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqniqbqa wausau 400 gilqas.

⁷ Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nangi peginjrsiy nūmitqa ino moma nangi sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqniqb.' Qotei na nami Abraham degsi minjej.

⁸ Osiaq Abraham ombla anjam qosisiqa minjej, 'Ni muluj unqam.' Degsi minjnaqa Abraham aqa angro Aisak a nambabonaqa bati 8 qa muluj waiyej. Bunuqna Aisak aqa angro Jekop a nambabej. Olo bunuqna Jekop aqa angro 12 nangi dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

⁹⁻¹⁰ "Onaqa bati bei Jekop aqa angro 11 nangi nango was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nango banj di atnabqa nangi na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiqq geregereiyognej. Osiaq Josep powo koba yeqnaqa Isip nango mandor a di unoqnsiq Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minjej, 'Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.' Degsi minjej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

¹¹ "Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nangi mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nangi dego ingi sainjrej.

¹² Onaqa Jekop a endegsi quej, 'Isip sawaq di ingi unu.' Qusiq gago moma utru nangi qarinyjrnac ingi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib ingi awaiyosib olo puluosib beb.

¹³ Bunuqna Jekop na gago moma utru nangi olo ingi awaiyqa qarinyjrnac Isip sumeb. Sumsib nango was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nangi a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nangi qa ti dego babtonaq Isip nango mandor a nangi qa poinjrej.

¹⁴ Deqa Josep na aqa was nangi olo qarinyjrnac aisis Josep aqa lenj kalil aqa abu Jekop ombla joqnsib Isip sumeb. Tamo ti unja ti kalil turtonab 75.

¹⁵ Bati deqa Jekop a Isip sumsiaq dia sosiq moiyej. Gago moma utru nangi dego dia morenejeb.

¹⁶ Onaqa nango qusa osi bosib Sekem qureq di subq atelenjeb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa angro nangoq dena awaiyej.

¹⁷ "Ariya Israel nangi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel nangi tulanj gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minjej, 'Bunuqna e na ni ti ino moma nangi ti mandam mutu endi engwai.'

¹⁸ Bati deqa Isip nango mandor bei tigelej. A Josep qa poiyoasai.

¹⁹ Deqa a na gago moma nangi gisa gisanjroqnsiq ugeugeinjroqnej. Nango angro nambabqab a na nangi minjrecaq osi giloqnsib nafuq di uratnjrecaq morenoqneq.

²⁰ Bati deqa Moses a nambabej. Qotei a Moses qa are tulanj boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nango talq di a ulitosib geregereiyogneq.

²¹ Bunuqna nangi Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nango mandor aqa angro sebin na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqujaej.

²² A Isip nango skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo singila koba soqnej. A singila na wauoqnsiq anjam maroqnej.

²³⁻²⁴ "Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nangi unjrqajqa marsiq gilsiq nangoq di brantej. Brantonaaq Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiq a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej.

²⁵ Osiaq are qalej, 'Ijo was Israel nangi ijo kumbra di unsib endegsi poinjrqaq, "Bole, Qotei a Moses gilmitqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom." ' Nangi degsi poinjrosai.

²⁶ Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsiq Israel tamo aiyel qoteqnaq unjrsiq nangi aiyel potnjrsiq minjrej, 'Ningi aiyel was wo. Kiyaaq ningi qoteqneq?'

²⁷ Degsi minjrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiqqa Moses aqa ban go-tranjetosiqqa minjej, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?

²⁸ Ya ni na Isip tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lubsim moiyoibqam e?'

²⁹ Onaqa Moses a anjam di qusiqqa a ulanjosiq gilsiq Midian sawaq di yaunjej. Di sosiqqa unqa osiqqa angoro mel aiyel nambabtnej.

³⁰ "A di sosiqqa wausau 40 kobonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di nam luwit yusiq pulonjeqnaqa Qotei aqa lan angoro bei nam pulonq di sonaq unej.

³¹⁻³² Unsiqa are koba qalsiqqa olo gegerere unqa osiqqa nam luwit utruq gilej. Gilnaqa nam pulonj milligiq di Tamo Koba a na anjam endegsi minjej, 'O Moses, e ino moma nanjo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.' Degsi minjrnaqa Moses a qusiqqa ulaugetosiq gindagindanej. Osiqqa nam pulonj di unqa uratosiqqa turuej.

³³ Onaqa Tamo Koba a na olo minjej, 'Mandam mutu kiñala ni tigelejunum endi getento koba. Deqa ino sinja tatal piqt.

³⁴ Ni que. Ijo segi tamo ungasari nanji Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unjreknun. Nanji akamkobaegnab e queqnum. Deqa e na nanji Isip nanjo mandor aqa banq dena elenqai. E deqa ni mermqqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarinjmitqa Isip aiqam.' Qotei na Moses degsi minjej.

³⁵ "O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanji na qoreiyosib minjeb, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?' Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarinyonaqa a Israel nanjoq aisiqa aqaryainjrej. Lan angoro nam luwitq di sosiqqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses singilatonaa a kumbra di yej.

³⁶ Moses qujai dena Isip aisiq dia manjwa gargekoba yoqnej. Osiqqa Israel nanji joqsiqu Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na manjwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej.

³⁷ Moses qujai dena Israel nanji minjrej, 'Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunjo ambleq dena tigeltimqa a na ninji anjam mernjoqnaqas.'

³⁸ Moses qujai dena Israel nanji joqsiqu wadau sawaq di korooqneq. Di gago moma nanji. Moses qujai di Sainai manaq oqsiqu dia lan angoro bei na anjam minjrnaqa a ombla soqneq. Sosibqa Moses a anjam nambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayiosiqqa gago moma nanji enjrej.

³⁹ "Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanji na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneq.

⁴⁰ Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, 'Ni gago qotei qudegi gereiyetgimqa nanji na iga joqsib puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyi di iga qaliesai. Nanji na Aron degsib minjeb.

⁴¹ Minjsib bati deqa nanji na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej.

⁴² Nanji kumbra degyeb deqa Qotei na nanji qoreinjrnnaqa nanji sen ti bai ti bongar ti binjroqneq. Nanjo kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji bunuqna endegsib nenjrenjeb, 'O Israel tamo ungasari, ninji wausau 40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti ñumoqnsib gisan qotei nanji atrainjroqneq. Ninji e atraibosaiocneq.

⁴³ Ninji gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nanjo sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanji binjroqneq. Nunjo une deqa e ninji wingitqa ninji sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiq gilsib di sqab.' Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam degsib nenjrenjeb.

⁴⁴ "Gago moma nanji wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyi qaji di osi laqneq. Tal di Qotei na nami sigitosiqqa Moses osoryonaqa degsi gereiyey. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej.

⁴⁵ Bunuqna gago moma nanji tal di onabqa Josua na nanji joqsi bosiqqa mandam mutu endia soqneq. Sonabqa Qotei a Josua minjrnaqa a na sawa bei bei qaji nanji winjrnaq jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanji mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanji Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsu gilsiq Devit aqa batiej.

⁴⁶ Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailiej, 'O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.'

⁴⁷ Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa njiri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

⁴⁸ "O was ninji quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyi qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej,

⁴⁹ Tamo Koba a marqo, "Lan qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo sinja atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ninji na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai.

⁵⁰ E ijo segi ban na inji inji kalil di gereiyem unu." "

⁵¹ Stiven a anjam kalil di marekritisij olo Juda tamo kokba nanği singila na endegsi minjrej, “Ninği anjam gotranoj ani tamo. Nunjo are Qotei aqaq di sosai. Ninği sawa bei bei qaji nanği bul. Ninği Qotei aqa anjam quqwa urateqñub. Ninği bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqñub. Nunjo moma nanği kumbra deqaji yoqñeb agi ninği na olo yeqñub.

⁵² Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği na nunjo moma nanği anjam endegsib minjroqñeb, ‘Kumbra Bole Yeqñu Qaji Tamo a bğas.’ Degsib minjreñub nanği quqwa uratoqñeb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği ugeugeinjroqñsib ñumoqñeb. Bei uratosai oqñeb. Ariya tamo di a bonaqa ninği na nunjo moma nanjo kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanjo banq di ateb. Atnabqa nanği na qalñab moiyej. Tamo di agi Yesus.

⁵³ Moses a lanj angro nanjo banq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ninği na osib olo dauryoqa urateqñub.” Stiven a Juda tamo kokba nanği degsi minjrej.

Nanği Stiven meniñ na qalsib moiyoñeb

⁵⁴ Onaqa Juda tamo kokba nanği Stiven aqa anjam di qunab are qametnjrnaqa minjin ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqñej.

⁵⁵ Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven singila yonaqa a lanj goge tarosiqqa Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa banj woq di tigelesonaq unej.

⁵⁶ Osiaqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ninği quiy. Lanj waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa banj woq di tigelesonaq e unonum.”

⁵⁷ Stiven a nanği degsi minjrnaga nanği kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulan murqumyosib nanjo dabkala banj na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven ojeb.

⁵⁸ Ojsib meniñ na qalib moiqaqqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniñ na qaloqñeb. Tamo nanği nami Stiven aqa jejamu lanja gisanjeb qaji nanği na nanjo gara jugo piqteleñosib angro wala bei aqa ñam Sol aqa singaq di koroiyeb.

⁵⁹ Tamo kalil nanği meniñ na Stiven qaleqñabqa a moiqa osiaqa endegsi pailiej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunuj ame.”

⁶⁰ Degsi pailiyosiaqa singa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O Tamo Koba, nanği e lubonub nanjo une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailiyosiaqa moiyej.

8

¹⁻² Nanği Stiven qalñab moinaqa Sol a di unsiqa tulan areboleboleiyej. Osiaqa marej, “Keretosib Stiven qalñub moiqo.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqñeb qaji nanği Stiven moiyej deqa akamkobaoqñsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanği ugeugeinjroqñej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanği Kristen nanği qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjroqñeb. Deqa Kristen nanği segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqñeb. Yesus aqa anjam maro tamo nanği segi Jerusalem di soqñeb. Nanği jaraiyosai.

³ Sol a dego Kristen nanği qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjroqñej. A nanjo segi segi talq giloqñsisaqa tamo ti unja ti ojelenoqñsisaqa nanği joqoqñsiq aiyooqñsisaqa tonto talq di breinjroqñej.

Samaria qureq di nanği Qotei aqa anjam mare mare laqñeb

⁴ Yesus aqa tamo unğasari jaraiyeb qaji nanği sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqñsib laqñeb.

⁵ Filip a Samaria nanjo qure kobaqujaq gilsiq dia nanği Kristus aqa anjam minjroqñej.

⁶ Minjroqñsisaqa manjwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqñsib Filip aqa anjam dauryoqñeb.

⁷ Tamo unğasari gargekoba nanği mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetnjre- qnaqa mondor uge nanği nanjo jejamu uratoqñsib tulan lelejoqñsib jaraiyoqñeb. Tamo unğasari jejamu lainjro qaji ti singa qandamnjo qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqñej.

⁸ Deqa qure dia tamo unğasari nanği tulan areboleboleinjroqñej.

⁹ Qure dia quñam tamo bei soqñej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqñsisaqa aqa segi ñam soqtoqñsisaqa maroqñej, “E tamo kobaquja.” Degyeqnaqa tamo unğasari qure dia soqñeb qaji nanği a ulaiyoqñsibqa binjiyoqñeb.

¹⁰ Deqa tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil qure dia soqñeb qaji nanği Saimon aqa anjam quoqñsib dauryoqñeb. Osib aqa ñam soqtoqñsib maroqñeb, “Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na waueqñu.”

¹¹ Nanği degyoqñeb. Di kiyaaq? Saimon a nami quñam qaloqñsiq manjwa gargekoba yoqñej deqa. Degsi yonaq yonaq nanği a unoqñsib binjiyoqñeb.

¹² Ariya Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqñsisaqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqñej. Laqnaqa tamo

uŋgasari gargekoba nanŋi quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatqoneb. Degyeqnaŋq Filip na nanŋi yansnjroqnej.

¹³ Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa siŋgilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaqa Saimon a Filip dauryosiq laŋsiqa Qotei na Filip aqa baŋ na maŋwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulaŋ prugoqnej.

¹⁴⁻¹⁵ Bati deqa Samaria tamo uŋgasari gargekoba nanŋi Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatqoneb. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneŋ qaji nanŋi degsi qusibqa Pita Jon wo qarinjrnab Samaria nanŋoq gileb. Gilsib Samaria nanŋi qa endegsib Qotei pailyeb, “O Abu, ni na Samaria nanŋi ino Mondor Bole enjriime.” Degsib Qotei pailyeb.

¹⁶ Di kiyaaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nanŋoq aiyosaisoqnej deqa. Nanŋi Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb.

¹⁷ Ariya nanŋi aiyel Samaria nanŋi qa pailyoqnsibqa nanŋo gateq di baŋ ateqnaŋ nanŋi Qotei aqa Mondor oqneŋ.

¹⁸ Pita Jon wo nanŋi degyeqnaŋq Saimon a unsiqa silali osi bosiq nanŋi aiyel silali enjrqa osiqa minjrej.

¹⁹ “Niŋgi e dego siŋgila ebibqa e kamba tamo qudei nanŋo gateq di baŋ atoqnitqa nanŋi Mondor Bole oqnaŋq.”

²⁰ Degsi minjrnaqa Pita na minjrej, “Qotei aqa siŋgila endi a na iga laŋa egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam.

²¹ Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai.

²²⁻²³ E ni numonum ino are miligi tulaŋ uge. Ino kumbra uge dena ni siŋgila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleyqas.”

²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, “Niŋgi segi aiyel e qa Tamo Koba pailyiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanŋi qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saooqneŋ. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyooqnsib Samaria nanŋo qure qure kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre aiyeqnaŋ quoqneŋ.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa laŋ anŋro bei a Filip aqaq aisiqa minjrej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aye.” Gam di wadau sawaq di unu.

²⁷ Onaqa Filip a laŋ anŋro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyej. Aisiq ñam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaqaja. A Itiopia nanŋo mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasi. A uŋa. Aqa ñoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej.

²⁸ Aqa karis goge di awoosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nengrenq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyooqnej.

²⁹ Onaqa Mondor na Filip minjrej, “Ni gilsim karis di jojomye.”

³⁰ Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiq tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?”

³¹ Onaqa tamo dena minjrej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiq ombla awoeb.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqajqa osi gileb. Kaja nanŋi juŋgum joqetnjreqnaŋ mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej.

³³ Nanŋi a tulaŋ ugeugeiyosib gisaŋ anjam gargekoba aqa jejamuq di laŋa qametoqneŋ. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A anŋro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa anŋro bei qa marqa keresai.”

³⁴ Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjrej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nengrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nengrenyej?”

³⁵ Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyoqnej.

³⁶ Onaqa nanŋi gam dauryosib aiyooqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjrej, “Ni une. Ya agide. Inŋi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.”

³⁷ Onaqa Filip na minjrej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa siŋgilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjrej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa siŋgilatqam poibqo, a Qotei aqa Niri.”

³⁸ Degsi minjsiqa aqa karis tigeltosiq nanği ayiel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej.

³⁹ Onaqa nanği ayiel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej.

⁴⁰ Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiqa qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo unğasari nanği minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

9

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo sinğilatej

¹ Bati deqa Sol na tamo unğasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nanği ugeugeinjrsim moiyojnırqajqa sinğila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiq minjej,

² “Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanği enjırqai. Enjırıtqa nanği na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unğasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanği tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai.”

³⁻⁴ Degsi minjnaqa anjam di nengrenyosiq yonaqa walwelosiq gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulon sinğila koba minjal ti lan goge na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonosiq mandamq di njeij. Neiesosiqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, “O Sol, ni kiyaya e ugeugeibeqnum?”

⁵ Onaqa Sol na minjej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minjej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum.”

⁶ Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

⁷ Onaqa tamo nanği Sol ombla walweloqneb qaji nanği Yesus aqa kakro qusib nam ateb nanği tamo bei unosai. Deqa nanği ulaosib mequmosib lanğa tigelesoqneb.

⁸ Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiq nam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanği a babanyosib Damaskus qureq osi gileb.

⁹ Sol a bati qalub nam qandimyoqaq soqnej. Deqa a ingi bei uyosai. A ya uyosai dego.

¹⁰ Damaskus qureq di tamo bei aqa nam Ananaias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqqa njeiobilqei na minjej, “O Ananaias.” Onaqa minjej, “Tamo Koba, e agiende.”

¹¹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa nam Tıntın di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa nam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam.

¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a njeiobilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa nam Ananaias a bosim Sol aqaq di ban atımqa nam poiym sawa unqas.”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Ananaias na kamba minjej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo unğasari nanği tulan ugeugeinjregnu. Atra tamo kokba nanği na a qarinyonab Damaskus qure endeğ bej. A qure endia tamo unğasari ino nam metoqnsib pailmeqnum qaji nanği tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanği degsib mareqneb e queqnum.”

¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na Ananaias minjej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo nam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo unğasari Qotei qaliesai qaji nanği ti mandor kokba ti Israel nanği ti ijo nam ubtosim minjroqnaqas.

¹⁶ A ijo nam qa gulbe gargekoba itoqnaqas. Gulbe di e na osoryoqnit itoqnaqas.”

¹⁷ Onaqa Ananaias na minjej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiqqa Sol aqaq di ban atsiqa minjej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa namdamu olo poiyyas. Yımqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aism a sinğilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiqqa qarınbqoqa agi e inoq bonum.”

¹⁸ Ananaias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa ingi bei qe gajige bul Sol aqa namdamuq dena ulononaq nam poiyoonaqa sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananaias na Yesus aqa nam na yansej.

¹⁹⁻²⁰ Yansonaqa a ingi uynaqa jejamu sinğilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği koba na korooqneb. A Juda nanço Qotei tal dego miligiq giloqnsiqa nanği endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.”

²¹ Yeqnaqa tamo unğasari aqa anjam quoqneb qaji nanği tulan prugoqnsib maroqneb, “Ninği uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo unğasari

Yesus aqa ñam metoqnsib pailyeqñub qaji nanği ugeugeinjqroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nanği tontnjsim atra tamo kokba nanğoq olo joqsim aiqajqa bej." Tamo unğasari nanği deqsib maroqnsib tulan prugoqneb.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiqa endegsi maroqnej, "Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji." Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nanği aqa anjam qalotqa keresainjqroqnej.

Juda tamo kokba nanği Sol qalsib moiyoqajqa maroqneb

²³ Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nanği koroosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyoqom."

²⁴⁻²⁵ Nanği deqsib marsibqa Sol a ulanaim deqa nanği qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqatesoqneb. Taqatesonabqa tamo unğasari Sol dauryoqneb qaji nanği na qolo a osib gumbağ di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jen qalaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

²⁶ Bunuqna Sol a walweloşiqa Jerusalem di brantosiğ tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanğoq gilsiq minjrej, "E nınđi koba na Qotei aqa wau ojgom." Degsi minjrnaqa nanği a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaaqa? A Yesus dauryoqnej di nanği poinjrosai deqa.

²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osiqa Yesus aqa anjam maro tamo nanğoq gilsiq Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa nanği sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaiqoqnej deqa ti Barnabas na nanği sainjrej.

²⁸ Deqa nanği Sol osib koba na soqneb. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaiqoqnej.

²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneb. Tamo nanği di Grik anjam maro qaji. Nanği Sol ombla anjam na qotsibqa nanği a qa ugeosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyoqom."

³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gilej.

³¹ Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo sinğilateb qaji nanği geregere lawo na soqneb. Nanği bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are sinğilatejnjqroqnej. Tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqnsib Kristen nanğo miligiğ aiyeqñab nanği tulan kobaoqneb.

Pita na Ainiyas boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiğ di laqnsiqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo unğasari qure dia soqneb qaji nanği itnjrej.

³³⁻³⁴ Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainiyas. A jejamu laiyoñaq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiq minjej, "Ainiyas, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale." Degsi minjnaqa aqa jejamu sinğilaonaq a tigelej.

³⁵ Onaqa tamo unğasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneb qaji nanği tamo di boleonaq unsibqa nanği are bulyosib Tamo Koba qa nanğo areqalo sinğilateb.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di uña bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uña bolequja. A gaigai kumbra tulan bolequja yoqnsiqa tamo unğasari inği inği saiqoji nanği lueinjroqnsiq inği anainjqroqnej.

³⁷ Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa uña qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej.

³⁸ Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyeğ qarinyjnab aisib Pita minjeb, "Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureğ gilqom."

³⁹ Onaqa Pita a tigelosiqa nanği daurnjsiqa koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nanği Pita osib uña moiyej qaji aqa warum miligiğ gileb. Gilnabqa uña qobul kalil nanği Pita aqa areğ di koroosib akamoqneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanği koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb.

⁴⁰ Onaqa Pita a nanği minjrej, "Ninđi kalil oqediy." Degsi minjrnaqa nanği oqedonab sinğa pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa uña moiyej qaji aqa areğ gilsiq minjej, "O Tabita, ni tigel." Degsi minjnaqa a ñam plaltosiqa Pita unsiq tigelosiq awoej.

⁴¹ Onaqa Pita na aqa ban ojsiq tigeltej. Tigeltosiqa Qotei aqa segi tamo unğasari nanği ti uña qobul nanği ti metnjrnaqa nanği warum miligiğ bosib Tabita uneb a ñambile soqnej.

⁴² Onaqa Jopa qureq di tamo ungasari kalil nanği manwa deqa qusibqa nanği gargekoba Tamo Koba qa nanço areqalo singilateb.

⁴³ Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

10

Lanğ anğro bei na Kornilius anjam minjeğ

¹ Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanço gate. A na qaja tamo 100 nanği taqatnjroqnej. Qaja tamo nanği di Itali sawa qaji.

² Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo ungasari kalil a ombla tal quajiq di soqneb qaji nanği a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nanği inği inği saainjreqnaqa a nanği silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej.

³ Ariya bati bei seğ kelintonnaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosiqa Qotei aqa lanğ anğro bei aqaq bonaq uneğ. Unnaqa lanğ anğro dena minjeğ, “O Kornilius.”

⁴ Onaqa Kornilius na lanğ anğro di koqyosiqa tulanj ulaugetosiq minjeğ, “O Tamo Koba, ni kiyaya ijoq bonum?”

Onaqa lanğ anğro dena minjeğ, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanği inği inği saainjreqnaqa ni na nanği aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulanj areboleboleiyeqnu.

⁵ Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qarijnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas.

⁶ A tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal ağı alile qalaq di unu.”

⁷ Lanğ anğro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulanonaqa Kornilius na aqa kanğal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq beğ. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiqa waueoqnej.

⁸ Onaqa Kornilius na anjam kalil lanğ anğro a mareğ qaji di nanği qalub minjrsiqa qarijnjrnac Jopa qureq aiyeb.

Pita a ñeio bulej

⁹ Nanği walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaca ñereñeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jomyeqnabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiqa warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige.

¹⁰⁻¹¹ Oqsıq warum dia sonaqa a mamyonaca unja qudei nanği minjrnaca inği goiyeteb. Inği goiyeqnabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ñeio bulej. A ñeio bulosiqa lanğ waqonaq inği bei gara kobaquja bul palosiq mutu qolqeq di ojelenosib lanğ goge dena ura uratonab aiyeqnaq nej.

¹² Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti baunğ ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej.

¹³ Unjrsiqa kakro bei queğ. A mareğ, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.”

¹⁴ Onaqa Pita na minjeğ, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiognem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.”

¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo queğ. A mareğ, “Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.”

¹⁶ Gara di degsi aiyocalubtosiq olo torei oqej.

¹⁷ Ñeio di aqa utru Pita a poiyoşai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarijnjrej qaji nanği Jopa qureq di brantosib tamo qudei nanği endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrnabqa nanği na minjreb, “Saimon aqa tal ağıde.” Onaqa nanği walwelosib Saimon aqa tal meğ di tigeleb.

¹⁸ Tigelosib maosib mareğ, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?”

¹⁹ Pita a ñeio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjeğ, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub.

²⁰ Deqa ni tigelosim nanği daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nanği qarijnjronum bonub.”

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanço areq di brantosiq minjrej, “Ninği tamo ñameqnuş qaji ağı e di. Ninği kiyaca bonub?”

²² Onaqa nanği na minjeb, “Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiqa kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nanği a qa mareqnuş, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lanğ anğro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjeğ, ‘Ni tamo qudei nanği qarijnjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqşam.’”

²³ Onaqa Pita a nanjo anjam di qusiqa nanji joqsiqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nerejosib nebeonaqa Pita a nanji koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanji dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanji gilsib gamq di qoloinjrnaqa nerenjeb. Olo nebeonaqa nanji tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanji qa tariñoqnsiq njam atoqnej. A na aqa tamo si nanji ti aqa segi lej nanji ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariñoqneb.

²⁵ Onaqa Pita a gilsiq Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiqa tal gogetonaqa Kornilius a bosiq Pita aqa singaq di singa pulutosiq a binjiyej.

²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigeltoqsij minjej, “Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqa ombla mandam tamo.”

²⁷ Degsi minjsiq nanji ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo ungasari gargekoba nanji koroesonab unjrej.

²⁸ Unjrsiq minjrej, “Ningi qalie, e Juda tamo. Ningi Juda tamo sai. Ningi sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunjo tal gogetqajqa getento koba. Iga ningi koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nengrenyej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji nanji ijo njamgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej.

²⁹ Deqa ningi e qa anjam qarinyonab e nunjo anjam gotranjosai. E nunjo anjam dauryosim bosim nunjo tal gogetonum. Deqa ningi merbiy, ningi kiyaqa e qa anjam qarinyeb?”

³⁰⁻³¹ Onaqa Kornilius na Pita minjej, “Ya ya endi bati qolqe qilgo sen bati kere endego sen kelinjtonaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulan qat jigsiq bosiq ijo ulatamuq di tigelosiqa merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanji inji inji sainjreqnaqa ni na nanji aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu.

³² Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanji qarijnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa nam Saimon nam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na inji inji gereiyo qaji aqa nam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’

³³ Lan angro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanji urur qarijnjrimam Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanji daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa njamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴ Onaqa Pita a tigelosiqa nanji endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa njamgalaq di tamo kalil kerekere unub.

³⁵ Deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nanji Qotei na tulan areinjreqnu.

³⁶ Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nanjo segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo ungasari nanji Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nanjo Tamo Koba.

³⁷ Ningi qalie, Jon a bosiq tamo ungasari nanji yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiq Judia sawa nanjo qure kalil keretoqnsiq wauoqnej.

³⁸ Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiq kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiq tamo ungasari Satan na ugetnjro qaji nanji kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej.

³⁹ Yesus a Juda nanjo sawa ti Jerusalem qure ti dia manjwa gargekoba yeqnaqa iga gago njamdamu na unoqnem. Iga deqa bini saqnsim laqnum. Ariya nanji na Yesus osib namburbasq di qalsib moiyyoteb.

⁴⁰ Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiqa gago njamdamuq di branteqnaqa iga unoqnem.

⁴¹ A Juda kalil nanjo njamdamuq di brantosaioqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiqa iga koba na awoqnsimqa inji ti ya ti uyoqnem.

⁴² A na mergej, ‘E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondonj e na tamo nambile so qaji ti tamo moreno qaji ti nanji peginjrqai. Ningi na tamo ungasari nanji e qa degsib minjroqniy.’ Yesus na iga degsi mergej.

⁴³ O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği nami endegsib maroqneb, 'Qotei na tamo unğasari kalil Kristus qa nanğo areqalo singilatqab qaji nanği aqa ñam na nanğo une kobotetnrqas.' "

Qotei na sawa bei bei qaji nanği aqa Mondor Bole enjrej

⁴⁴⁻⁴⁶ Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nanğo meñ bulyetnrnaqa nanği qure utru segi segi nanğo anjam poinjrnaqa mareñoqneb. Maroqsib Qotei aqa ñam soqtetnabqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanği di qusibqa tulan prugeb. Di kiyaaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej,

⁴⁷ "Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanği aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanği yansnrqajqa saidgwa keresai."

⁴⁸ Oisiqa nanği minjrej, "Ninği Yesus Kristus aqa ñam na yanso oiy." Degsi minjrnaqa nanği na yanso osib Pita minjeb, "Ni bati qudei iga koba na endi sqom." Degsi minjnabqa a nanği koba na soqneb.

11

Pita a Jerusalem aiyej

¹ Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unğasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanği ti anjam endegsib queb, "Sawa bei bei qaji nanği dego Qotei aqa anjam osib nanğo areqaloq di singilateb."

² Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği na Pita nrinjosib minjeb,

³ "Sawa bei bei qaji nanği mulun unosaieqñub. Deqa ni kiyaaqa nanğo tal gogetosim nanği ti awoosim inği uyoqñem?"

⁴ Onaqa Pita a nanğo anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej,

⁵ "E Jopa qureq di pailyeqñamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e ñeio bulem. E ñeio bulosimqa inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem.

⁶ Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwan ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem.

⁷ Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, 'O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.'

⁸ Onaqa e marem, 'O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaioqñem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.'

⁹ Onaqa kakro di a olo lan goge na brantej. A marej, 'Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.'

¹⁰ Gara di degsi aiyoaqñubtosiqqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

¹¹ "Bati qujai deqa tamo qalub nanği bosib e soqñem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanği Sisaria qureq dena qarinjnrnaq ijoq beb.

¹² Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, 'Ni tigelosim nanği qalub daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.' Degsi merbonaqa e tigelosim nanği qalub daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejñunub qaji nanği koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem.

¹³⁻¹⁴ Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, 'Lan anğro bei a bosiqqa ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, "Ni na tamo qudei nanği qarinjnrnaq Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A atosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanği dego elenqas.' "

¹⁵ O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaqa e kamba anjam marqa yeqñamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqñeb qaji nanğoaq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nanğoaq aiyej.

¹⁶ Nanğoaq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, 'Jon a ya na tamo unğasari nanği yansnrqoqñej. Ariya e Mondor Bole aqa sinğila na ninği yansnğwai.'

¹⁷ O ijo was ninği quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonaqqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanği dego Yesus qa nanğoaq areqalo singilateqñabqa Qotei na aqa Mondor nanği enjreçnu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai."

¹⁸ Onaqa Juda tamo Pita nrinjteb qaji nanği aqa anjam di qunabqa nanğoaq nrin koboey. Deqa nanği Qotei aqa ñam soqtosib mareb, "Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnrqñu. Deqa nanği dego ñambile gaigai sqab."

Antiok qureq di tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqñeb

¹⁹ Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanği na Kristen nanği ugeugeinjreqlab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleneb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneq. Laqnsibqa Juda nanği segi Qotei aqa anjam minjroqneq. Sawa bei bei qaji nanği Qotei aqa anjam minjrosaiogneq.

²⁰ Ariya Kristen qudei nanği Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanği dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneq.

²¹ Kristen nanği di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneq deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqnsib are bulyoqneq.

²² Onaqa Yesus aqa tamo unğasari Jerusalem di soqneq qaji nanği kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej.

²³ Antiok gilsiqqa Qotei a Grik nanği qa dego are boleyoqnsiqqa aqaryainjroqneq di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyey. Deqa a na nanği kalil are singilatetnjroqnsiqqa minjroqneq, "Ninği Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy."

²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqneq. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib Yesus aqaq boqneq.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol nıamqajqa marsiq Tarsus qureq gilej.

²⁶ Gilsiq Sol nıamosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo unğasari nanği koba na wauoqneq. Wauoqnsibqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam minjroqneq. Antiok dia tamo unğasari Yesus dauryoqneq qaji nanço nıam Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanği Jerusalem dena walwelosib Antiok beb.

²⁸ Bei aqa nıam Agabus. Nanği Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosiqqa marej, "Sawa sawa kalilq di nanği mam koba oqab." Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej.

²⁹ Yesus aqa tamo unğasari nanği Agabus aqa anjam di qusibqa nanği nanço segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanço Kristen was Judia sawaq di soqneq qaji nanği aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nançoq aiyey.

³⁰ Silali di nanği Barnabas Sol wo enjrnabqa nanği na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneq qaji nanço banj di ateb.

12

Herot na Pita ojsiqqa tonto talq di waiyey

¹ Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo unğasari qudei nanği ojelenosiqqa ugeugeinjroqneq.

² Osiqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej.

³ A degyonaqa Juda tamo kokba nanği areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego ojej. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba.

⁴ Herot a Pita ojsiqqa tonto talq di waiyosiqqa qaja tamo 16 nanği minjrnaqa nanği Pita taqatesoqneq. Herot a endegsi are qalej, "Yori bati koba nıam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai."

⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği singila na Pita qa pailyoqneq.

Lanğ anğro bei a bosiqqa Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, "Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai." Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab nıeiesoqnej. Qaja tamo qudei nanği tonto tal siranme jojomq di tigelesosib taqatoqneq.

⁷ Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lanğ anğro bei a warum miligiq di brantoqujatej. Aqa rianğ na warum di tulanğ suwantej. Onaqa lanğ anğro dena Pita jar banğaq di kontosiqqa dudumyey. Dudumyosiq minjej, "Ni tigeloluqat." Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa banğ qoseq qaji di pamblonjosib uloqneq.

⁸ Onaqa lanğ anğro na olo Pita minjej, "Ino gara tigsim ino singa tatal jige." Onaqa Pita a degyonaqa olo minjej, "Ino gara jugo dego jigsim e daurbe."

⁹ Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq lanğ anğro dauryosiq gilej. Lanğ anğro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiyosai. A are qalej, "E nıeibilqıeionum kiyo?"

¹⁰ Nanği walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunjosib gilsib olo qaja tamo bei bunjosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siranğ a segi waqonaqa nanği aiyel oqedeb. Siranğme di tonto talq dena oqedosim qureq aiqajqa siranğme. Nanği siranğme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lanğ anğro na Pita uratosiq ulanğej.

¹¹ Onaqa Pita a poiyoanaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda nanqi e lubqa laqnaqqa Tamo Koba a na aqa lan angro qarinyoqqa bosiq e aqaryabosiqqa Herot aqa banq dena e oqo.”

¹² Pita a degsi poiyoanaqa walwelosi gilsiq Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba nanqi koroesosib Pita qa pailyoqneq.

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pita a tal meq di brantosiq siranmeq di tigelosiq kindokindonoqsiq maeqnaqa kanqal unja bei aqa ñam Roda a bosiqqa siran waqtqa osiqqa Pita aqa kakro qusiqa tulan areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiqqa olo urur ti warum miligiq gilsiqqa nanqi minjrej, “Pita bqo agi tal meq di tigelejunu!”

¹⁵ Onaqa nanqi na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulan sinqilaosiqqa minjrej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a bqo aqa kakro quonum.” Onaqa nanqi na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lan angro kiyo?”

¹⁶ Onaqa Pita a siranmeq di tigelosiqqa kindokindonoqnaqa nanqi kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb.

¹⁷ Onaqa Pita a aqa ban soqtonaqa nanqi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nanqi sainjrej. Osiqa minjrej, “Ninqi gilsib Yesus aqa tamo unqasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqeqdo.’” Pita a nanqi degsi minjrsiqqa nanqi uratnjrsiq tal beiq gilej.

¹⁸ Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneq qaji nanqi ñam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanqi degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneq, “Pita a qabitqo?”

¹⁹ Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Ninqi tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnabqa nanqi tonto talq gilsib Pita qa ñamonab ugeinjrej. Ugeinjrnabqa olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneq qaji nanqi nenemjnabqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nanqi degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Nanqi Pita geregere taqatosai deqa ninqi na nanqi ñumib morenqab.” Osiqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosiqqa Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

Herot a moiyej

²⁰ Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanqi qa njirijugetej. Deqa tamo unqasari qure aiyel dia soqneq qaji nanqi koroosib mareb, “Iga tamo qudei qarinjrimqa nanqi Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa njirin koboqas.” Nanqi degsib marsib tamo qudei qarinjrnabqa nanqi aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa ñam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa njirin koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nangoq dena Tair ti Saidon ti nanqi na inji awaiyoqneq. Utru deqa nanqi Herot aqa njirin kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nangoq anjam di qusiqa gilsiq Herot minjrej.

²¹ Minjnabqa Herot a qusiqa odosiqqa nanqi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonabqa nanqi koroonabqa Herot a nanqi anjam bei minjrqa osiqqa mandor kokba nango wala gaigai jigeqneq deqaji bei jigsiqqa aqa awo jaram kobaq di awoosiq nanqi anjam minjroqnej.

²² Minjreqnaqa tamo unqasari koroosiqneq qaji nanqi aqa anjam di quoqnsib tulan areboleboleijnabqa lelejosib maroqneq, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.”

²³ Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan angro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqqa qure qure kalil keretoqnej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nanqi Jerusalem dia nango wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

13

Antiok qureq di Kristen nanqi na Barnabas Sol wo giltjnreb

¹ Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nanqi ti Kristen nango ambleq di soqneq. Nango ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di angro kiñilala sobib boleeb. Bei Sol.

² Nanqi Tamo Koba a qa louoqnsib inji ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nanqi minjrej, “Ninqi Barnabas Sol wo nanqi aiyel giltjnrsib qarinjrnabqa nanqi gilsib wau e na enjronum qaji di ojqab.”

³ Onaqa nanqi inji ti ya ti uratosib pailyoqneq nango aiyel gateq di banq atnsib qarinjrnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nanqi Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁴ Mondor Bole na nanqi aiyel qarinjnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun bei gogetosib qobun na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nanqi singa na walweloqnsib Juda nanqo Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a nanqi aiyel daurnjrnsiq aqaryainjroqnej.

⁶ Nanqi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo unqasari nanqi gisa gisañjroqnsiq endegsi minjroqnej, "E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

⁷⁻⁸ Rom nanqo gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nanqi metnjrnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, "E na Barnabas Sol wo nanqo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilato uge."

⁹⁻¹⁰ Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq singila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjei, "Ni Satan aqa anqro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisañ anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisañ kumbra yqajqa tulan singilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisañ anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai."

¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa singila inoq aiyimqa ni ñamdamu getenmimqa bati gargekoba yala señ unqasai." Degsi minjnaqa aqa ñamdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanqi metnjroqnsiq endegsi minjroqnej, "Ninji ijo ban ojsib e gam osorbiy."

¹² Sergius Paulus a Tamo Koba aqa singila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanqi maroqneb qaji di poiyonaqa tulan prugosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nanqi Pol dauryosib laqneb qaji nanqi a koba na Pafos qure uratosib qobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanqi uratnjrsiq olo puluosiq Jerusalem aiyej.

¹⁴⁻¹⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanqi Perga qure uratosib singa na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanqi Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanqi tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib kobonaqa nanqi na Pol Barnabas wo minjreb, "O gago was aiyel, ninji gagoq bonub deqa tamo unqasari nanqo are singilatetnjraqaja anjam bei soqnim tigelosib mariy."

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiq aqa ban soqtonaqa tamo unqasari nanqi kirionabqa endegsi minjrej, "O Israel ninji ti tamo unqasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninji ti ijo anjam endi quiy."

¹⁷ Qotei a nami gago moma nanqi giltjnraqa nanqi Isip sawaq di tulan gargekobaonabqa Qotei a singila na nanqi joqsqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanqi di agi Israel.

¹⁸ Nanqi gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanqo gulbe qoboietnjroqnej.

¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrnsiq nanqo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanqi enjroqnej. Qotei a nanqi degnjroqnsiq bosu bosiq wausau 450 koboej.

²⁰ Di kobonaqa Qotei a gago moma qudei nanqi giltjnrsiq gate kokba atsiqa singila enjreqnaqa singila dena nanqi na Israel tamo unqasari nanqi taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

²¹ "Onaqa Israel nanqi na Samuel minjeb, 'Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.' Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa njiri Sol giltonaqa a Israel nanqo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa len. A Israel nanqo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej."

²² Onaqa Qotei na Sol kobotosiq olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanqo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, 'E Jesi aqa njiri Devit ononum, aqa kumbra tulan boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulan arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnqas.'

²³ O ijo was ninji quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiq Devit aqa len nanqoq dena tamo bei giltosiq qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

²⁴ "Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiq Israel nanqi endegsi minjroqnej, 'Ninji are buliybqa e na ninji yansjgwai.'"

²⁵ Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, 'Ninği e qa kiyersib mareqñub? E nami merngem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bças. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo lanğaj. Deqa e na Kristus kanğalyqajqa e tamo bolesai.' Jon a degsi maroqnej.

²⁶ "O Abraham aqa moma ninği ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninği ti ijo anjam endi quiy. Ninği kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej.

²⁷ Tamo unğasari Jerusalem di unub qaji nanğo gate ti nanği na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Di kiyayaq? Yesus a bole Kristus di nanği poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanğo anjam yori bati gaigai sisiyeqñub qaji di aqa damu dego nanği poinjrosai. Utru deqa nanği na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Nanğo kumbra dena nanği Qotei aqa medabu o tamo nanğo anjam keretosib yeb.

²⁸ Nanği Yesus aqa une bei babtosai. Nanği a moiyoqajqa utru saiqoji. Deqa nanği lanğaj aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, 'Yesus a une ti deqa ni a ñamburbasq di gaint.' Degsib minjnabqqa a na Yesus osiq qaja tamo nanğo banq di atnaqa nanği a qalñab moiyej.

²⁹ Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği nami nenğrenyej qaji di Juda nanği keretosib yosib ağı Yesus qalsib moiyoqeb. Moiyotosib ñamburbasq dena osib subq ateb.

³⁰⁻³¹ Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqqa tamo nanği nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeb qaji nanğo ñamdamuq di bati gargekoba branteqnaqa nanği unoqñeb. Deqa bini nanği Yesus qa anjam saqñsib laqñabqqa Juda tamo unğasari kalil nanği queqñub.

³² "Nami Qotei na gago moma nanği anjam bole endegsi minjrej, 'E na Kristus qarinyit bosim tamo unğasari nanği elenqas.' Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ninği merngeqñum.

³³ Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanğoj leñ ağı iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nenğrenyej,

'Ni ijo anğro bole.

Bini e ni ñambabtmonum.'

Devit a lou namba 2q di anjam di nenğrenyej.

³⁴ Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiqasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Ağı Qotei a nami marej, 'E nami Devit boletem dego kere e ninği boletñğwai. E bole merngeqñum.'

³⁵ Deqa ninği quiy. Nami Devit a Qotei minjrej, 'Ni ino segi anğro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.' Devit a degsi Qotei minjsiqqa louqa buk miligiq di nenğrenyej.

³⁶ Ninği qalie, Devit a mandamq di sosisqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanği nami subq ateleneb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaej.

³⁷ Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di ağı Yesus.

³⁸ O ijo was, ninği endegsi poingem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a nunğo une kobotetñğwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqñsim ninği merngeqñum.

³⁹ Ninği Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunğo une kobotetñğwasai. A ninği tamo bole qa mernğwasai dego. Tamo unğasari Yesus qa nanğoj areqalo singilateqñub qaji nanği segi Qotei na une kobotetñroqñsiq nanği tamo bole qa minjreqñu.

⁴⁰ Deqa ninği geregere ñam atoqñiy. Qotei aqa medabu o tamo nanğoj anjam nanği nami maroqñeb qaji di aqa damu nunğoj bo uge. Ağı nanği endegsib maroqñeb,

⁴¹ 'O ijo anjam misilinyo qaji tamo, nunğoj bati qa e na manğwa bei babtitaq ninği di unsib tulañ prugwab. Tamo bei na manğwa deqa saingwas di ninği bole qa marğasai. Deqa ninği padalougetqab.' " Pol a anjam degsi marej.

⁴² Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanği Qotei talq dena oqedonabqqa tamo unğasari nanği na minjreb, "Yori bati bei ninği bosib anjam deqaji olo mergibqqa iga quqñom."

⁴³ Tamo unğasari nanği jaraiyeqñabqqa nanğoj ambleq di Juda gargekoba nanği na Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqqa marsib Juda nanğoj miligiq aiyeb qaji nanği dego Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. Deqa nanği aiyel na nanğoj are singilateqñroqñsib endegsib minjroqñeb, "Qotei a ninği qa are boleyeqñu aqa kumbra di ninği geregere ojesoqñiy."

⁴⁴ Onaqa yori bati bei tamo unğasari kalil Antiok qureq di soqñeb qaji nanği Qotei aqa anjam quqñwa marsibqqa bosib Qotei talq di koroeb.

⁴⁵ Onaqa Juda nanği na nanği unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanği na aqa anjam gegentoqñsib a misilinyoqñeb.

⁴⁶ Yeƣnab Pol Barnabas wo naŋgi na Juda naŋgi siŋgila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qariŋgosiƣ mergej, ‘Niŋgi namoƣna Juda naŋgi segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deƣa iga bosim Qotei aqa anjam niŋgi Juda segi namoƣna merngeƣnum. Merngeƣnamqa niŋgi na gago anjam gotraŋyeƣnub. Nunƣo kumbra dena niŋgi nunƣo segi jejamuƣ di une atoƣnsib niŋgi ŋambile gaigai sƣajƣa gam urateƣnub. Deƣa niŋgi quiy. Bini aqo aiyel niŋgi uratŋsimqa sawa bei bei ƣaji naŋgoƣ giloƣnsim Qotei aqa anjam naŋgi minjroƣnƣom.

⁴⁷ Iga deƣyƣom. Di kiyaqƣa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qariŋmitƣa ni puloŋ bul sosim sawa bei bei ƣaji naŋgoƣ giloƣnƣam. Giloƣnsim laŋ utru ƣolƣeƣ di tamo uŋƣasari naŋgi ijo anjam minjroƣnim e na naŋgi elenƣai.’ ”

⁴⁸ Onaƣa sawa bei bei ƣaji naŋgi Pol aqa anjam di ƣusibƣa tulaŋ areboleboleinjrnaƣa Tamo Koba aqa anjam binjyoƣneb. Deƣa ƣure dia tamo uŋƣasari Qotei na nami ŋambile gaigai sƣajƣa giltŋrej ƣaji naŋgi Yesus ƣa naŋgo areƣalo siŋgilateb.

⁴⁹ Bati deƣa Tamo Koba aqa anjam tulaŋ kobaosiƣa sawa di keretej.

⁵⁰ Onaƣa Juda naŋgi Pol Barnabas wo naŋgi ƣa tulaŋ minjŋ oƣetŋjrnaƣa uŋa kokba ƣudei Qotei ƣa louoƣneb ƣaji naŋgi ti ƣure deƣa gate kokba ti naŋgo are ugetetŋjreb. Are ugetetŋrnabƣa naŋgi tigelosib Pol Barnabas wo naŋgi ugeugeinjrnsib naŋgi aiyel ƣure dia sƣajƣa siŋgila na saidnrnsib winjrnaƣ jaraiyeb.

⁵¹ Deƣa naŋgi aiyel naŋgo siŋga tumburum butuyosib ƣure di urateb. Juda naŋgi naŋgo segi une ƣalieƣajƣa deƣa naŋgi aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam ƣureƣ aiyeb.

⁵² Bati deƣa Antiok ƣureƣ di Mondor Bole a tamo uŋƣasari Yesus ƣa naŋgo areƣalo siŋgilateb ƣaji naŋgo are miligiq aiyoƣnsiƣa naŋgi siŋgilatŋjreƣnaƣa naŋgi tulaŋ areboleboleinjrroƣnej.

14

Pol Barnabas wo naŋgi Aikoniam ƣureƣ di Qotei aqa anjam palontoƣneb

¹ Pol Barnabas wo naŋgi Aikoniam dia Juda naŋgo Qotei tal miligiq gileb. Gilnabƣa tamo uŋƣasari naŋgi koroesonabƣa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroƣneb. Minjreƣnabƣa naŋgo aiyel anjam dena tamo uŋƣasari tulaŋ gargekoba Juda ti Griƣ ti are ƣametŋjrnaƣa naŋgi Yesus ƣa naŋgo areƣalo siŋgilateb.

² Onaƣa Juda ƣudei naŋgi Pol Barnabas wo naŋgo anjam ƣuƣwa uratosib Griƣ ƣudei naŋgo are ugetetŋrnabƣa naŋgi Yesus aqa tamo uŋƣasari naŋgi ƣa ugeosib misilŋjrroƣneb.

³ Deƣa naŋgi aiyel Aikoniam ƣureƣ di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo uŋƣasari naŋgi ƣa are boleiyeqnu anjam di mare mare laƣneb. Naŋgi aiyel ulaosai. Tamo Koba a na naŋgi aiyel siŋgila enjreƣnaƣa naŋgi maŋwa gargekoba yoƣneb. Yeƣnabƣa tamo uŋƣasari gargekoba naŋgi maŋwa di unoƣnsib endegsi poinjroƣnej, “Bole, naŋgo aiyel anjam di Qotei aqa anjam.”

⁴ Onaƣa ƣure dia tamo uŋƣasari naŋgi poelenosib ƣudei naŋgi Juda naŋgi daurnjrnsib olo ƣudei naŋgi Pol Barnabas wo naŋgi daurnjreb.

⁵ Deƣa Griƣ ƣudei ti Juda ƣudei ti naŋgo gate naŋgi ti endegsib are ƣaleb, “Iga na naŋgi aiyel ugeugeinjrnsim meniŋ na ŋumsim moiyoŋjrƣom.”

⁶ Onaƣa naŋgo areƣalo di Pol Barnabas wo naŋgi ƣalieosib jaraiyosib Likonia sawa naŋgo ƣure aiyel Listra ti Derbe ti deƣ aiyeb. Aisib sawa bei jojom di deƣo branteb.

⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laƣneb.

Pol Barnabas wo naŋgi Likonia sawaƣ di Yesus aqa anjam bole maroƣneb

⁸ Listra ƣureƣ di tamo bei ai miligiq na siŋga ƣandamo ŋambabej ƣaji a soƣnej. A nami walwelosaiƣnej. Aƣa siŋga siŋgila saiƣoji. Awogaigaisoƣnej.

⁹ Bati deƣa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaƣa tamo di a quoƣnej. Onaƣa Pol na tamo di koƣyosiƣa aqa areƣalo unej aqa areƣalo ƣujai Qotei na a boleŋbƣa kere.

¹⁰ Degsi unsiƣ deƣa tamo di metosiƣ minjej, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaƣa a tigeloƣjatosiƣ walwelej.

¹¹ Pol a kumbra di yonaƣa tamo uŋƣasari tulaŋ gargekoba naŋgi unsibƣa naŋgo segi Likonia anjam na lelenoƣnsib maroƣneb, “Niŋgi uniy. Gago ƣotei naŋgi tamo bulyosib gagoƣ bonub.”

¹² Naŋgi deƣsib lelenoƣnsib Barnabas minjeb, “Ni gago ƣotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoƣnej deƣa naŋgi a minjeb, “Ni gago ƣotei Hermes.”

¹³ ƣure polomƣ di naŋgo ƣotei Sus aqa atra tal soƣnej. Deƣa atra tamo a makau ƣudei osiƣ ŋam so na walatŋjrnsiƣa Pol Barnabas wo naŋgi aiyel atrainjrƣa marsiƣa tamo uŋƣasari gargekoba joƣsiƣ naŋgi koba na ƣure polomƣ gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nangi deqa qusibqa are tulan gulbeinjrnaqa nangö segi gara bumbranjosib gurgur ti tamo ungasari nangö ambleq aisib lelenjosib minjreb,

¹⁵ “O tamo ungasari, ningi kiyaaq kumbra endi yeqnu? Aqo aiyel mandam tamo, ningi ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole ningi merngeqnum. Di kiyaaq? Ningi are buljosib gisan qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei nambile so qaji a qa nungo areqalo singilatqajqa deqa. Qotei agi a na lan ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti gereiyej.

¹⁶ Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nangi uratnjreqlaqa nangi nangö segi areqalo dauryoqnsib laqneb.

¹⁷ Bati deqa Qotei a ningi qa uliosaijoqnej. Ningi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai ningi geregereinjoqnej. A lan goge na awa engeqnaqa ingi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa ningi uyoqnsib areboleboleinjoqnej.”

¹⁸ Onaqa tamo ungasari nangi Pol Barnabas wo nangö anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ningi gago qotei.” Degrö minjroqnsib nangi aiyel atrainjrqaqqa tulan singilaeqnaq nangi na saidnjroqneb.

¹⁹ Onaqa Juda tamo qudei nangi Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Litra qureq bosib dia tamo ungasari nangö are ugetetnjrnabqa nangi tigelosib Pol menin na qaleb. Osib a girinjosib gilsib qure qalaq di ateb. Nangi are qaleb, “A moiqo.”

²⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus qa nangö areqalo singilateb qaji nangi Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di njeisonaq a kainjesonabqa tigelosiqa olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqa ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo nangi na Kristen nangi singilatnjreb

²¹ Nangi aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnaqqa tamo ungasari gargekoba nangi Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nangi aiyel olo puluosib qure kalil nangi nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Litra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb.

²² Nangi aiyel deqsib giloqnsibqa tamo ungasari nami Yesus dauryoqneb qaji nangi singilatnjroqnsib minjroqneb, “Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib soqniy. Ningi gulbe gargekoba itelenqab di unqum. Gulbe di nungoq boqniqqa Qotei a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas.”

²³ Qure kalilq di nangi aiyel na Kristen gate atelenoqneb. Osib ingi ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nangi qa pailyoqneb. Osib nangi joqnsib Tamo Koba agi nami a qa nangö areqalo singilateb qaji aqa banq di atoqneb.

Pol Barnabas wo nangi olo Antiok qureq aiyeb

²⁴ Bunuqna Barnabas Pol wo nangi aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb.

²⁵ Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb.

²⁶ Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure agi nami nangi dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nangi koroosib nangi aiyel qa pailyosib qarinjrnab gileb. Qotei a nangi aiyel qa are boleyim nangi aiyel singila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya nangi aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb.

²⁷ Aisib Kristen nangi koroinjrsibqa wau kalil Qotei a nangö ban na yoqnej qaji deqa nangi sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nangi dego gam waqtetnjreqlaqa nangi Yesus qa nangö areqalo singilateqnaq.”

²⁸ Nangi aiyel Antiok qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nangi koba na sokobaiyeb.

15

Kristen nangi Jerusalem di koroeb

¹ Bati bei tamo qudei nangi Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nangi endegsib minjreb, “Ningi Moses aqa dal anjam dauryosib mulun uniy. Yimqa Qotei a ningi elenqas. Ningi mulun unqasai di Qotei a ningi elenqasai.”

² Degrö minjrnabqa Pol Barnabas wo nangi qusibqa tamo nangi di nrijntrnsib nangi ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil nangi koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nangi qarinjrnim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nangö gate nangi ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nangi deqsib anjam keretosib nangi qarinjrnab aiyeb. Nangi aiyeqnsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo ungasari nangi itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nangi dego are bulyetnjreqlaqa.” Degrö minjreqla nangi kalil quoqnsib tulan areboleboleinjoqnej.

⁴ Nanği aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen kalil ti nanço gate ti nanği na minjreb, “Ninği kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanği tigelosib wau kalil Qotei a nanço ban na yoqnej qaji deqa nanği sainjreb.

⁵ Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji nanği qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanği gago miligiq aıqa osibqa nanği mati mulun unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

⁶⁻⁷ Nanği degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen gate nanği ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenoqneb. Onaqa Pita a tigelosıqa nanği endegsi minjrej, “O ijo was kalil ninği qalie, Qotei a nami nunço ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanği quocnsib Yesus qa nanço areqalo singilatqajqa deqa giltbej.

⁸ Qotei a tamo kalil nanço areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami ıga egej dego kere sawa bei bei qaji nanği enjreqnu. Aqa kumbra dena a na ıga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanği dego elenqajqa are qaleqnu.

⁹ Qotei a gam bei na ıga Juda elenqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanği elenosaieqnu. Nanği Yesus qa nanço areqalo singilateqnuq gam dena qujai Qotei na nanço are miligi yansetnjreqnu.

¹⁰ Deqa ninği kiyafa tamo unğasari Yesus dauryeqnub qaji nanği gulbe koba enjreqnub? Nunço kumbra dena ninği Qotei aqa areqalo ugeteteqnuq. Gulbe di nami gago moma nanği qoboiyqa keresai. Bini ıga dego qoboiyqa keresai.

¹¹ ıga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a ıga ti sawa bei bei qaji nanği qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na ıga kalil elenqnu.”

¹² Pita a nanği degsi minjrnabqa nanği kalil aqa anjam di qusibqa nanği mequmesoqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nanği kamba tigelosib Qotei na nami nanği aiyel singilatnjreqnaqa nanği sawa bei bei qaji nanço ambleq di manwa gargekoba yoqneb deqa nanği sainjrnab queb.

¹³ Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosıqa marej, “O ijo was, ninği e na anjam bei merngit quiy.

¹⁴ Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanço ambleq dena aqa segi tamo unğasari nanği elenqa osiq giltnjrej.’

¹⁵ Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nengrenyej,

¹⁶ Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa ınği ınği kalil ugeeleneb qaji di dego bunuj atelenqai.

¹⁷ Amqa sawa bei bei qaji nanği e itbqa maroqnsib ıjoq boqnqab. E na nanği giltnjritqa nanği ıjo segi tamo unğasari sqab.”

¹⁸ Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

¹⁹ “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanği are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnbıqa ıga nanği gulbe bei enjrqasai.

²⁰ ıga anjam truquyala segi nengrenyosim nançoq qarınıyqom. Anjam agiende. ‘Ninği gısan qotei atrainjro qaji ınği uyoqnaib. Ninği sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di ninği uyoqnaib. Wagme len ti dego uyoqnaib.’ ıga anjam truquyala di segi nengrenyosim sawa bei bei qaji nançoq qarınıyqom.

²¹ ıga qalie, nami koba Juda nanği Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaıgai nanği nanço Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqnuq.”

Kristen nanği anjam nengrenyosib sawa bei bei qaji nançoq qarınıyeb

²² Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unğasari kalil ti nanço gate ti nanço ambleq dena tamo aiyel giltnjreb. Tamo aiyel di qarınjrib Pol Barnabas wo nanği daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltnjreb. Tamo aiyel giltnjreb qaji nanço ınam Judas aqa ınam bei Barsabas nanği Sailas wo. Nanği aiyel Kristen gate soqneb.

²³ Nanği qarınjırqa osibqa anjam truquyala endegsib nengrenyosib nanço banq di ateb, “O was ninği kaiye. ıga Yesus aqa anjam maro tamo ıga ti Kristen gate ti anjam endi nengrenyosim nunçoq qarınıyonum. Ninği Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ninği sawa bei bei qaji.

²⁴ ıga nami quem, tamo qudei nanği gago ambleq na tigelosib nunçoq gilsib nanço segi areqalo na anjam bei merngeb. Merngsib anjam dena nunço areqalo niñaqetnjeb. Tamo nanği di ıga na qarınjrosai.

²⁵ Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltjnrsimqa nungoq qarijnjronum. Nango ñam Judas Sailas wo. Iga na nanqi ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanqi ti nungoq qarijnjronum.

²⁶ Barnabas Pol wo nanqi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam singila na ojsib waueqnuub. Jeu tamo nanqi na nanqi aiyel ñumib morenqajqa mareqnaab nanqi ulaosaieqnuub.

²⁷ Deqa iga nanqi aiyel Judas Sailas wo koba na nungoq qarijnjronum. Judas Sailas wo nanqi na gago anjam nengrenyonum qaji endi ningi olo mernqib quqwab.

²⁸ O was ningi quiy. Iga Mondor Bole ombla areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ningi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ningi gulbe koba enqwasai. Gago anjam truquyala agiende.

²⁹ Ningi gisanj qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Wagme leñ ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontjnrbab moreñeb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib. Ningi kumbra di segi dauryqab di ningi gegerere sqab. Koboqo." Yesus aqa tamo unqasari nanqi anjam di nengrenyeb.

³⁰ Nengrenyosib tamo qolqe nanqo banq di atsib nanqi qarijnjrnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo unqasari nanqi koroinjrsibqa anjam nengrenyeb qaji di enjreb.

³¹ Onaqa nanqi kalil anjam di sisiyosib anjam dena nango are singilatetjnraqa nanqi tulan areboleholeinjrej.

³² Judas Sailas wo nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanqi aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo unqasari nanqi minjrnab qunabqa anjam dena nango are singilatetjnrej.

³³⁻³⁴ Nanqi aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo unqasari nanqi na minjreb, "O gago was aiyel ningi olo aiyiy." Degsib minjrsib qarijnjrnabqa nanqi aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanqoq di olo branteb.

³⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanqi Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo unqasari nanqi minjroqneb.

Pol Barnabas wo nanqi njirinjkobaosib poeb

³⁶ Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjeñ, "Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontognem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo unqasari nanqi unjrqom. Nanqi kiyersib unub kiyo di unjrqom."

³⁷ Onaqa Barnabas na Pol minjeñ, "Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom." Jon aqa ñam bei Mak.

³⁸ Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqnej, "Eo. Mak a nami iga koba na wauqa glnamqa Pamflia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai."

³⁹ Pol na Barnabas degsi saidyenaqa nanqi aiyel anjam titosib njirinjkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuiq gileb.

⁴⁰ Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqnaabqa Yesus aqa tamo unqasari nanqi na minjreb, "Tamo Koba a ningi qa are boleiyeme." Osib nanqi aiyel qarijnjrnab gileb.

⁴¹ Nanqi aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantoqnsibqa Kristen nanqi itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib singilatnjroqneb.

16

Timoti a Pol dauryej

¹ Onaqa bati bei Pol a walweloqnsiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Listra qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda unja. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo.

² Listra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo unqasari nanqi maroqneb, "Timoti a tamo bolequja."

³ Sawa dia Juda nanqi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa mulun waiyej.

⁴ Bati bei nanqi aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanqi qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanqo gate nanqi ti qoseb.

⁵ Bati deqa Qotei na tamo unqasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nanqi singilatnjroqnej. Bati gaigai tamo unqasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen nanqo miligiq aiyeqnaab nanqi tulan kobaoqneb.

Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej

⁶ Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanqi qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nanqi Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnaabqa Mondor Bole na nanqi saidnjrej.

7-8 Deqa nanği walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqnaabqa Yesus aqa Mondor na nanği olo saidnjrnaqa nanği Misia sawa amble potosib sumsib terei Troas qureq di branteb.

9 Nanği Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaiqe.”¹⁰ Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam bole minjroqnm.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹¹ Onaqa iga Troas qureq dena qobun gogetosim Samotres nui tinjosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem.

¹² Dena iga sinğa na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nanği bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanğore qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem.

¹³ Onaqa Juda nanğore yori batonaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda nanğore pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aisim unğasari qudei dia koroesonab nanği itnjrsimqa nanği koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnm.

¹⁴ Nanğore ambleq di unğa bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nanği na awaiyoqneq. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoqnaqa are bulyej.

¹⁵ Deqa tamo unğasari Lidia aqa talq di soqneq qaji nanği Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo singilatunum ninği bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulanj singilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nanği tonto talq di breinjreb

¹⁶ Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aiyeqnamqa kanğal unğa bei bosiq gamq di iga itgej. Unğa di a mondore uge ti soqnej. Mondore uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nanği minjroqnej. Minjreqnaqa nanği quoqnsib silali koba yeqnab osi giloqnsiq aqa tamo kokba nanğore banq di atoqnej.

¹⁷ Iga Pol koba na aiyeqnamqa unğa di a iga daurgoqnsiq tulanj lelejoqnsiq maroqnej, “Tamo nanği di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nanği anjam palontoqnsib Qotei a ninği padalo sawaq na elerqajqa gam osorngeqneq.”

¹⁸ Bati gargekoba unğa dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a unğa deqa minjinj oqnaqa bulosiqa mondore uge di minjej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni unğa di uratosim ulanj.” Degsi minjnaqa mondore uge dena unğa di uratosiq ulanj.

¹⁹⁻²⁰ Pol a kumbra degyej deqa unğa di aqa tamo kokba nanği silali oqajqa gam saijnrej. Gam saijnrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nanği ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nanğore ulatamuq di tigeltjnreb. Tigeltjnrsibqa Rom gate nanği endegsib minjreb, “Tamo aiyel nanği dena iga tamo unğasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqneq. Nanği aiyel Juda tamo.

²¹ Nanği aiyel kumbra osorgeqneq qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.”

²² Onaqa tamo unğasari kalil qure dia soqneq qaji nanği anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanğore jejamuq di une gametjnroqneq. Onaqa Rom gate nanği na nanği aiyel ojsib qaja tamo nanğore banq di ateb. Atnabqa nanği na osib gara bumbranjetjnrsib bu toqon na kumbainjreb.

²³ Nanği kumbainjnro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanği aiyel singila na tontjnrsim geregere taqatjnresogneq.”

²⁴ Degsib minjnabqa a nanği aiyel joqsiqu tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq ñamtanj kobaquja na nanğore sinğa gitantetjnrej.

²⁵ Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanği tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueqnabqa tamo nanği tonto talq di soqneq qaji nanği quoqneq.

²⁶ Bati qujai deqa miminj koba dosiq singila na tonto tal renğinyonaqa siranme kalil waqeleneb. Sil kokba kalil tamo nanği tontjnreb qaji di pambloqeneq.

²⁷⁻²⁸ Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiq ñam atej di siranme kalil waqelenesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanği jaraiyonub.” Degsi are qalsiq aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minjej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.”

²⁹⁻³⁰ Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanği metjnraq wanjal osi bonab warum suwanj. Onaqa a tulanj ulaugetosiq gindagindanosiq urur ti

warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nanngo sinḡaq di ḡam quosiq ḡeiej. Dena tigelosiqqa nanḡi aiyel joqsiiq oqedosiq nenemnḡrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

³¹ Onaqa nanḡi aiyel na minḡeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo sinḡilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo unḡasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanḡi ti elenḡas.”

³² Degsi minḡsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteḡnabqa a quoqnej. Tamo unḡasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanḡi deḡo quoqneb.

³³ Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanḡi aiyel yu qosetḡrsiiqa tamo unḡasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanḡi koba na yanso eb.

³⁴ Onaqa a na nanḡi aiyel joqsiiqa aqa talḡ gilsib dia inḡi anainḡrej. Tamo unḡasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanḡi a ti tulan areboleholeinḡrej. Di kiyaaqa? Nanḡi are bulyosib Qotei qa nanḡo areqalo sinḡilateb deqa.

³⁵ Ariya nebeonaqa Rom gate nanḡi na qaja tamo qudei nanḡi qarinnḡrnab aisis tonto tal taqato tamo di minḡeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nanḡi sumeb.”

³⁶ Onaqa a nanḡo anjam di qusiqa Pol minḡej, “Rom gate nanḡi na qaja tamo qudei qarinnḡrnub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanḡi aiyel oqeq atim nanḡi sumeb.’ Nanḡi e degsib merbonub. Deqa ninḡi aiyel are lawo sumiy.”

³⁷ Onaqa Pol a anjam di qusiqa qaja tamo nanḡi minḡrej, “Aqo aiyel Rom tamo. Gate nanḡi na gago une bole babtosa. Nanḡi aqo aiyel laḡa ojsib tamo unḡasari nanḡo ḡamdamuḡ di kumbainḡgosib tonto talḡ endi waigeb. Bini nanḡi lumu na iga olo oqeq atib sumqaiqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanḡi segi bosib iga tonto talḡ endena oqeq atib sumqom.”

³⁸ Onaqa qaja tamo nanḡi olo gilsib Rom gate nanḡi Pol aqa anjam di minḡrnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaqa? Pol Sailas wo nanḡi Rom tamo deqa.

³⁹ Deqa Rom gate nanḡi Pol Sailas wo nanḡo are latetḡnrqa marsibqa tonto talḡ aisis minḡreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minḡrsibqa siraḡ waḡtetḡrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanḡi aiyel minḡreb, “Ninḡi qure endi uratosib sumiy.”

⁴⁰ Degsib minḡrnabqa nanḡi aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talḡ gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo unḡasari qudei nanḡi itḡrsibqa Yesus aqa anjam na nanḡo are sinḡilatetḡreb. Osib nanḡi uratḡrsib qure di uratosib sumeb.

17

Tesalonaiqa nanḡi na Pol Sailas wo ojqa mareb

¹ Pol aqa wau qujai nanḡi ti sumsis Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsis Tesalonaiqa qureq di branteb. Dia Juda nanḡo Qotei tal bei soqnej.

² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqqa Qotei tal miligiq gilej. Gilsiiqa yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nenḡrenḡ di so qaji di plaltoḡnsiiqa Juda tamo unḡasari nanḡi minḡroqnej.

³ Pol a anjam gegerere plaltosiq endegsi minḡroqnej, “Qotei aqa anjam nami nenḡrenḡyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim olo subq na tigelqas.” Osiiqa minḡroqnej, “Yesus agi e ninḡi a qa mernḡeqnum qaji a bole Kristus.”

⁴ Pol a nanḡi anjam degsi minḡreqnaqa tamo unḡasari qudei nanḡi aqa anjam di qusib poinḡrnaqa Yesus qa nanḡo areqalo sinḡilatosis Pol Sailas wo daurnḡreb. Griḡ tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanḡi ti unḡa kokba qudei ti nanḡi deḡo Yesus qa nanḡo areqalo sinḡilatosis Pol Sailas wo daurnḡreb.

⁵ Onaqa Juda nanḡi Pol Sailas wo nanḡi qa minḡin oqetḡnrnaqa tamo uḡe qudei inḡi qarinyo sawaq dena joqsib tamo unḡasari kalil nanḡo are ugetetḡreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa ḡam Jeson aqa talḡ gurgur ti gileb. Nanḡi aiyel tal dia ḡereḡoqneb. Gilsib nanḡi aiyel tamo unḡasari nanḡo ulatamuḡ di tigeltḡnrqa marsib nanḡi aiyel qa ḡamoqneb.

⁶⁻⁷ Namonab uḡeinḡrnaq nanḡi Jeson laḡa ojsib Yesus aqa tamo unḡasari qudei deḡo ojelenosis girinnḡrsib aisis qure deqa gate kokba nanḡo ulatamuḡ di tigeltḡnjreb. Tigeltḡrsib lelenosis endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo unḡasari nanḡo areqalo niḡaḡyettḡroqnsib laqnub. Agi nanḡi gago qure endeq bonabqa Jeson na nanḡi joqsiiqa aqa talḡ di gereinḡrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranḡoqnsib mareqñub, ‘Mandor koba bei unu aqa ḡam Yesus.’ Nanḡi aiyel degsib mareqñub.”

⁸ Juda nanḡi na anjam di Pol Sailas wo nanḡo jejamuḡ di qametḡrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo unḡasari gargekoba ti nanḡi qusibqa nanḡi aiyel qa minḡin oqetḡnjreb.

⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanġi na Yesus aqa tamo unġasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nanġo aiyel une di ninġi na awaiyosib silali atibqa iga ninġi uratnġnam gilqab.” Onaqa nanġi silali atnabqa gate kokba nanġi na nanġi uratnġrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰ Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo unġasari Tesalonaika di soqneb qaji nanġi na Pol Sailas wo qarinqnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanġo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

¹¹ Juda tamo unġasari Beria di soqneb qaji nanġo kumbra tulaġ boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nanġi bul sai. Nanġi Qotei aqa anjam quqwjajqa tulaġ areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nanġi Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji di geregere peleiyogneb. Pol Sailas wo nanġo anjam bole kiyo sai kiyo di nanġi qalieqa marsib deqa nanġo aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji de ti geregere tenemtoqneb.

¹² Deqa qure dia Juda gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneb. Grik tamo unġasari kokba qudei dego Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneb.

¹³ Onaqa Juda nanġi Tesalonaika di soqneb qaji nanġi Pol a Beria qureq sumsib dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjri oqetnġrna mareb, “Iga Pol qalqom.” Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo unġasari nanġo are ugetetnġreb.

¹⁴ Degyonabqa Kristen nanġi na Pol qarinyonab alile aiyej. Ariya Sailas Timoti wo nanġi aiyosai. Nanġi Beria di soqneb.

¹⁵ Tamo nanġi Pol suweiyeb qaji nanġi a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanġi Pol uratosib olo puluqa laqnaqba Pol na minjrej, “Ninġi oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb.”

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹⁶ Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanġi qa tariġesosiq qure ambleq di walweloqnsiq gisaġ qotei nanġo sulum gargekoba unoqnsiq are tulaġ gulbekobaiyoqnej.

¹⁷ Deqa a bati gaigai Juda nanġo Qotei tal miligiq giloqnsiq Juda nanġi ti Grik nanġi Qotei qa louoqneb qaji nanġi ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens nanġo koro sawa di dego a bati gaigai tigelooqnsiq tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

¹⁸ Bati bei Grik nanġo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanġi Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanġi qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanġi skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanġi endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondoġ tamo kalil nanġi dego subq na tigelqab.” Pol a nanġi degsi minjroqnej deqa nanġi Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam laġa laġa mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?” Qudei nanġi maroqneb, “Pol a qure bei nanġo qotei qa mergeqnu kiyo?”

¹⁹ Nanġi degsib maroqnsib Pol osib nanġo koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanġo ambleq di tigeltoqnsib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom.

²⁰ Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosioqneb. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.”

²¹ Bati gaigai Atens nanġi ti tamo unġasari sawa bei beiq na Atens beleġeb qaji nanġi ti koroqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

²² Deqa Pol a nanġo koro sawa ambleq di tigelosiq minjrej, “O Atens tamo unġasari, e unonum, ninġi qotei gargekoba louetnġreġnub.

²³ E nunġo qure ambleq di walweloqnsimqa nunġo louqajqa inġi inġi kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nenġrenyonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo unġasari ninġi ijo anjam endi quiy. E Qotei ninġi qaliesai qaji di ubtosiy mernġwai. A Qotei bole. Ninġi a qa qaliesai. Ninġi a qa laġa loueqnub.

²⁴ “Qotei di a laġ ti mandam ti inġi inġi kalil dego gereiyelenej. A segi qujai laġ qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiy qaji Qotei a dia sqasai.

²⁵ Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiosim inġi bei yqa keresai. A inġi bei qa truquosaiqnu. A segi inġi inġi kalil nanġo utru. A segi na iga ġambile egeqnu. Inġi inġi kalil dego a segi na iga egeqnu.

²⁶⁻²⁷ Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanġi paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo unġasari nanġo segi segi sqajqa bati atelenej. Nanġo segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyaqqa? Tamo unġasari nanġi a qa ġamosib ġamosib itqajqa deqa. O Atens tamo unġasari ninġi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunġo jojomq di unu.

²⁸ A segi na iga ġambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunġo segi powo tamo qudei nanġi nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa anġro.’

²⁹ Di bole. Iga Qotei aqa angro. Deqa ningi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanği gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnub. Nango segi ban na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnub. Qotei a sulum deqaji bul unu ningi edegaib.

³⁰ "Nami tamo unğasari nanği nanari soqneb. Nanği Qotei qaliesai. Deqa nanği gisañ qotei nanço sulum gereinjroqnsib binjroqneb. Bati di Qotei a nanço kumbra di unoqnsiqa unosaibuloqnsiqa nanği kambatnjrosaiocnej. Ariya bini Qotei na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği endegsi minjregnu, 'Ningi are bulyiy.'

³¹ Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo unğasari kalil nanço une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti nanço une qa peginjrqas. Tamo unğasari nanği degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej."

³² Onaqa tamo unğasari nanği subq na tigelo qa anjam di qusibqa nanği qudei Pol kikiyeb. Ariya nanği qudei na Pol minjeb, "Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom."

³³ Onaqa Pol a nanği uratnjrsiqa gilej.

³⁴ Tamo qudei nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanço areqalo singilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Uña bei aqa ñam Damaris. Tamo unğasari qudei dego nanği Yesus qa nanço areqalo singilatosib Pol dauryeb.

18

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹ Onaqa bati bei Pol a Athens qure uratosiqa walwelosiq Korin qureq gilej.

² Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñaun Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanği mandor koba Klodius a marej, "Juda nanği Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiaqab." Deqa nanği aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanği itnjrej.

³ Pol a nanği ti silali wau qujai. Deqa nanği koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nango silali wau di nanği gara na tal gereiyocneb.

⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nanği Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena nanço are qametnjrimqa nanği Yesus qa nanço areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanği Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanği koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa nanği singila na endegsi minjroqnej, "Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji."

⁶ Degsi minjreqnaqa nanği aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a misilinyocneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumburum butuyosiqa minjrej, "Ningi padalqab di nunço segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ningi uratnjrsiy tamo Juda sai nançoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqnaqai."

⁷ Pol na Juda nanği degsi minjrsiqa nanço Qotei talq dena oqedosiq tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanço Qotei tal jojomq di soqnej.

⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanço areqalo singilateb. Korin tamo unğasari gargekoba nanği dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanço areqalo singilatosib yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minjej, "O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim.

¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo unğasari gargekoba unub."

¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosisqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nanço gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanği Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigelteb.

¹³ Tigeltosib Galio minjeb, "Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranjoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu."

¹⁴ Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqa Juda nanği minjrej, "O Juda tamo unğasari ningi quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymqa kiyo ningi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nunço anjam quqwai.

¹⁵ Ariya ninji nungo segi dal anjam qa ti nungo segi moma nanngo ñam qa ti maronub deqa e nungo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ninji segi na gereiyiy.”

¹⁶⁻¹⁷ Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nanngi degsi minjrsiqa nanngi winjrej. Onaqa Juda nanngi nanngo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleq nab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosaur. Unsiq unosaubulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosiqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi uratnjrsiqa Prisila Akwila wo nanngi joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogeteb. Nanngi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanngo kumbra dauryosiqa aqa segi gate banqa ti me jungum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banqa ti me jungum ti uratonaq soqnej.

¹⁹⁻²¹ Ariya nanngi Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiqqa nanngi Qotei aqa anjam platosiq minjroqnej. Onaqa nanngi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nanngi saidnjrsiqa aiqa osiqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nungoq olo bqai.” Degsi minjrsiqa a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanngi Efesus qureq di uratnjrsiq aiyej.

²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobun uratosiqa sinnga na walwelosiq aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi itnjrsiqa koba na soqneb. Osiqa nanngi olo uratnjrsiqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqa nanngo qure kalilq di brantoqnsiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanngi koroinjroqnsiqa Qotei aqa anjam na singilatnjroqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nenngrenq di so qaji di geregere plaltoqnej.

²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansnjro qaji aqa wau qa segi qalieej.

²⁶ Deqa bati bei a Juda nanngo Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanngi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej.

²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaiia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nanngi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nenngrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiqqa Yesus aqa tamo ungasari Akaiia sawaq di soqneb qaji nanngi enjrej. Endegsib nenngrenyeb, “O gago was ninji quiy. Apolos a nungoq bqa. Deqa ninngi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaiia sawaq di sosiqa a na tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanngi singilatnjroqnej. Qotei a nami nanngi elenqa marsiq deqa nanngi qa are boleiyej. Gam dena nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb.

²⁸ Apolos a tamo ungasari nanngo ñamdamuq di Juda nanngo anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji dena nanngi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

19

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yamban nanngo qure qureq di walweloqnej. A walwelosiq aisiq Efesus qureq di brantosiqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanngi sonab itnjrsiqa endegsi nenemnjrej, “Ninngi Yesus qa nunngo areqalo singilatosib bati deqa ninngi Mondor Bole eb e?” Onaqa nanngi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiognem.” ³ Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ninngi anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanngi na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, ‘Ninngi are buliyibqa e na yansjgwai.’ Osiqa minjroqnej, ‘Ninngi tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nunngo areqalo singilatiy.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.”

⁵ Onaqa nanngi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb.

⁶ Yanso onabqa Pol a nanngo gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nanngoq aisiq men buliyetjrnnaqa bati qujai deqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam marelenoqneb. Osib nanngi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb.

⁷ Bati deqa tamo 12 nanngi Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanji geregere poinjrqaqja deqa Pol a singila na minjroqnej.

⁹ Degyeqnaqa Juda qudei nanji Pol aqa anjam di qusibqa nanji a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib n̄abile gaigai sqajqa gam Yesus na babetj qaji di misilinyosib tamo ungasari nanji endegsib minjroqnej, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanji uratnjrsiqa tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji segi joqsiqa tamo bei aqa n̄am Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej.

¹⁰ Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo ungasari kalil Esia sawaq di soqneq qaji Juda ti Grik ti nanji Tamo Koba aqa anjam quoqneq.

Skeva aqa n̄iri 7 nanji mondor uge nanji winjrqaqja wauoqneq

¹¹ Qotei a Pol aqa ban na man̄wa gargekoba babtoqnej.

¹² Deqa tamo qudei na nanjo gara n̄enji oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nanjo jejamuq di ateqnab nanjo ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanjo jejamuq di dego gara n̄enji ateqnab mondor uge nanji jaraiyoqneq.

¹³ Juda tamo qudei nanji dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanji winjrib jaraiqaqja wauoqneq. Nanji silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneq. Onaqa bati bei nanji qudei Tamo Koba Yesus aqa n̄am na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa n̄am na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulan̄.”

¹⁴ Juda nanjo atra tamo koba Skeva aqa n̄iri 7 nanji kumbra di degyeb.

¹⁵ Degyonabqa mondor uge na nanji kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya nin̄gi tal qabe?”

¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nanjo qawarq di awoosiq nanji n̄umougetnjrsiq jejamu n̄inaqyetnjrej. Osiqa nanjo gara bumbran̄jetnjrnaqa nanji tal uratosib yosi jaraiyeb.

¹⁷ Onaqa tamo ungasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneq qaji nanji kumbra deqa qusibqa ulaugeteq. Osib nanji Tamo Koba Yesus aqa n̄am tulan̄ soqtoqneq.

¹⁸ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneq. Deqa nanji boqnsib nanjo kumbra uge uge nami yoqneq qaji di tamo kalil nanjo n̄amdamuq di ubtoqneq.

¹⁹ Tamo ungasari gargekoba quñam qaloqneq qaji nanji dego boqnsib nanjo quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo ungasari nanjo ulatamuq di koitelenoqneq. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina.

²⁰ Nanji kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan̄ kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanji quoqneq.

Efesus nanji Pol qa minjin̄ oqetnjrnaqa murqumyoqneq

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.”

²² Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanji qarinjrn̄naqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilaq marsiqa nanji aiyel namoqna qarinjrn̄naq gileb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanji n̄abile gaigai sqajqa gam Yesus na babetj qaji deqa njirin̄kobaoqneq.

²⁴ Nanjo njirin̄ aqa utru giende. Tamo bei aqa n̄am Demitrius a silva oqnsiq dena in̄gi in̄gi gereiyoqnej. A na gisan̄ qotei bei aqa n̄am Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo ungasari nanji awaiyeqnaqqa tamo qudei a koba na wauo qaji nanji a ti dena silali koba oqneq.

²⁵ Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai nanji ti tamo qudei wau deqaji yoqneq qaji nanji ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, “Nin̄gi quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum.

²⁶ Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nanjo are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu. “Tamo nanji ban na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisan̄ qotei.” Yeqnaqa nanji aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnuq. Pol aqa kumbra di nin̄gi uneqnuq. Aqa anjam dego nin̄gi queqnuq. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu.

²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulon̄qas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa n̄am dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nanji Artemis aqa n̄am soqtqa

uratqab. Ningi qalie, Asia sawaq endi tamo ungasari nanği Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa loueqnub. Sawa sawa kalilq di dego tamo ungasari nanği Artemis aqa ñam soqteqñub. Pol aqa anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

²⁸ Onaqa sulum gereiyo tamo nanği anjam di qusib minjiñ ani oqetnjrnaqa tulan murqumyoqnsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.”

²⁹ Nanği degsib murqumyeqñabqa tamo ungasari kalil Efesus di soqñeb qaji nanği qusibqa nanği dego murqumyoqñeb. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nanği ojob. Ojsib nanği aiyel girinñrsib qure deqa gate kokba nanço ulatamuq di tigeltñrqa marsib gurgurosib koro sawaq joqsib gileb.

³⁰ Onaqa Pol a deqa qusiqqa tamo ungasari nanço are latetñrqa marsiqa nanço ambleq aiqa laqnaqa tamo ungasari Yesus dauryeb qaji nanği na saidyeb.

³¹ Rom tamo kokba qudei Asia sawa taqatoqñeb qaji nanği Pol qalieeb deqa nanği dego anjam qarinyosib minjeb, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

³² Tamo ungasari tulan gargekoba nanği koro sawaq di koroosib murqumyoqñeb. Utru kiye qa nanği bosib koroeb di nanği qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa laña laña murqumyoqñeb.

³³ Onaqa Juda qudei nanği na tamo ungasari nanço are latetñrqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atñabqa tamo ungasari nanği a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo ungasari nanği anjam bei minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanği kiriqa osiq aqa bañ soqtej.

³⁴ Bañ soqtonaqa nanği kiriosai. Nanği poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nanği kalil olo murqumyoqnsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nanği anjam qujai di tulan wainoqnsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nanço gate bei a kamba tamo ungasari nanği anjam minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanği kiriqa osiq aqa bañ soqtonaqa nanği kirielenonabqa minjrej, “O Efesus tamo ungasari ninği quiy. Efesus endia ninği na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqñub. Artemis aqa sulum nami lañ goge na ulonosiqa mandamq aiyej qaji di dego ninği na taqateqñub. Tamo ungasari kalil nanği di qalie.

³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranjya keresai. O ijo was, ninği grososib une bei yaib deqa ninği mati lawo na sosib geregere are qaliy.

³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nanği une saiqoji. Ninği na nanği laña joqsib bonub. Nanği gago atra talq dena inği bei bajinosai. Nanği gago qotei Artemis aqa ñam misilinyosai dego.

³⁸ Deqa Demitrius aqa wau qujai nanği ti tamo qudei qa anjam bei soqñimqa joqsib Rom gate kokba nanço ulatamuq di tigeltñrsib anjam marqab.

³⁹ Ninği dego tamo qudei qa anjam bei soqñimqa bati atibqa Rom gate kokba nanği koroosib nunço anjam gereiyqab.

⁴⁰ Bini iga laña njirin tigeltionum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba nanği bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjrqa keresaiigo uge.”

⁴¹ Tamo gate dena tamo ungasari nanği anjam degsi minjrsiqa nanği winjrnaq jaraiyeb.

20

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

¹ Onaqa tamo ungasari nanço murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nanği metñjrnaqa aqa areq di koroonabqa nanği singilatñjrej. Osiqa nanği uratñjrsiqa Masedonia sawaq gilej.

² Gilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen nanği itñjroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena nanği singilatñjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nanço sawaq di brantej.

³ Brantosiqa sawa dia bai qalub sosiqa dena qobun na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoqta mareqñab qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy singa na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.”

⁴⁻⁵ A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nanği joqsiqu koba na oqeb. Tamo di nanço ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa njiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Asia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nanği di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosis dia iga qa tariñoqñeb.

⁶ Onaqa Juda nanço bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanği iga qa tariñoqñeb qaji nanği itñjrsimqa bati 7 nanği koba na soqñem.

Yutikus a ulonosiqa moinaqa Pol na olo tigeltej

⁷ Onaqa Juda nanjo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanji koroinjrsimqa nanji koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nanji uratnjrsim aiqas.

⁸ Nanji koroesonabqa warum goge dia wajał gargekoba pumblonjoqneb.

⁹ Anjro wala bei aqa ñam Yutikus a siranjme kiñala dadan gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulan olekoba mareqnaqa Yutikus a urñamjonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosiqa warum goge dena ulonjosiq mandamq aiyej. Onaqa nanji kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej.

¹⁰ Pol a dego mandamq aisiqa anjro wala di soqonjey. Soqonjonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo unjasari kalil nanji minjrej, "Ninji are gulbeinjaiq. A ñambile unu."

¹¹ Pol a nanji degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem ginjonyonaqa nanji uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanji minjreqnaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanji uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, "O ijo was ninji quiy. E aiyeqnum. Deqa ninji bole soqniy."

¹² Anjro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nanji tulan areboleboleinjrnaqa a osib nanjo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³ Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobun bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, "Ninji namooiy. E bunuqna singa na walwelosiy aisiy Asos qureq di ninji itngwai. Osiy dena ninji koba na qobun gogetosim aiqom." Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobun na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariñoqnem.

¹⁴ Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobun gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem.

¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobun na aisim Kios nui qalaq di tigelosim ñerenem. Olo nebeonaqa iga qobun na aisim Samos nui qalaq di tigelosim ñeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem.

¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, "Iga Efesus qure bunjosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nanjo inji meli bunuj otoro bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Asia sawaq endi bati olekoba sqasai." Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nanjo Kristen gate nanji anjam minjrej

¹⁷⁻¹⁹ Iga Miletus qureq di tiryonaqna Pol na tamo qudei nanji qarinjrnjaqa nanji singa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanji endegsi minjreb, "Ninji Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ninji anjam bei mernjwas." Onaqa Kristen gate nanji tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonaqna a na nanji anjam endegsi minjrej,

"O Kristen gate ninji quiy. E Asia sawaq di branto ñasiti e nunjoq bosim ninji koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ninji mernjoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaieqnem. Ijo kumbra di ninji qalie. E ninji koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanji na e lubsib moiyothqa mareqnaq dena e are gulbekobaiboqnej.

²⁰ Ninji qalie, e bati gaigai nunjo koro sawaq di, nunjo segi segi talq di are singilatetngwajqa anjam mernjoqnem. E anjam deqaji ninji mernjwajqa uratosaiqnem.

²¹ E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanji singila na endegsi minjroqnem, 'Ninji are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nunjo areqalo singilatij.' E degsi minjroqnem.

²² Deqa ninji quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai.

²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, 'Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.' Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ "Di unqum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo unjasari nanji minjre minjre laqnaqai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unjasari nanji qa are boleiyeqnu.

²⁵ "Deqa ninji quiy. E nami nunjo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, 'Qotei na aqa segi tamo unjasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas.' Ariya bini e qalieonum, e ninji uratnjitqa ninji ijo ulatamu olo unqasai.

²⁶⁻²⁷ Bati e nunjo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ninji mernjekritem. E wau di uratosaiqnem. Deqa tamo bei a nunjo ambleq di padalqas di ijo une na sai.

²⁸ O Kristen gate, ningi nungo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo ungasari nanqi dego geregere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo ungasari nanqi di kaja du du bul. Qotei na aqa Niri Yesus Kristus aqa leŋ aiyeq qaji dena nanqi awainjrej. Deqa ningi nanqo gate bole sosibqa nanqi geregere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na ningi engej.

²⁹ E qalie, e ningi uratnjitqa gisan anjam maro tamo qudei nanqi nungo ambleq aisib Qotei aqa tamo ungasari nanqi ugeugeinjroqnaqab. Baun juwan na kaja nanqi ugeugeinjreknub dego kere.

³⁰ Nunqo ambleq dena dego tamo qudei nanqi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisan anjam maroqnaqab. Nanqi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nanqi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisan tamo nanqi di daurnjraqajqa deqa.

³¹ Deqa ningi geregere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai ningi merngoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e ningi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam ningi merngoqnsim akamoqnem. E wau di uratosiaoqnem. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

³² "Bini e ningi Qotei aqa banq di atitqa a na ningi geregere taqatnjwas. Qotei a ningi qa are boleiyej anjam di ningi singila na ojesoqnsibqa anjam dena ningi singilatnjwas. Amqa ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanqi enjrqqa marej qaji di ningi oqab.

³³ "E silali qa ti gara qa ti tamo bei njlyosiaoqnem.

³⁴ Ningi qalie, e ingi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo ingi awaiyoqnem. Osim tamo nanqi e koba na soqnem qaji nanqi dego ingi anainjroqnem.

³⁵ Kumbra kalil e nunqo ambleq di yoqnem qaji di ningi segi unoqneb. Kumbra di ningi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Ningi waukobaoqnsibqa tamo ungasari singila saiqoqi unub qaji nanqi aqaryainjroqniy. Ningi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, "Tamo bei na tamo bei ingi yqas di tamo ingi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena ingi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas."

³⁶ Pol na Efesus Kristen gate nanqi anjam degsi minjrsiq koboonaqa singa pulutosiqa nanqi koba na Qotei pailiyeb.

³⁷ Pailyo koboonaqa gate nanqi akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundoqyoqneb.

³⁸ Pol na minjrej, "Ningi ijo ulatamu olo unqasai." Aqa anjam deqa nanqi are tulan gulbeinjrej. Onaqa nanqi na iga suweigonab iga alile aisim nanqi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

21

Pol a qobun na Jerusalem aiyoeqnej

¹ Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonom olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem.

² Dia qobun bei Fonia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem.

³ Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonomqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi na ingi ingi kalil wangarosib mandamq di atelenjeb.

⁴ Qure dia iga Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsimqa bati 7 nanqi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiqa nanqi endegsi minjrej, "Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas." Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, "Ni Jerusalem aiyaim." Onaqa Pol na kamba minjroqnej, "Sai. E Jerusalem aiqai."

⁵ Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nanqo unja ti angro ti nanqi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailiyem.

⁶ Pailyo koboonaqa iga nanqi ban ojsimqa minjrem, "Ningi bole soqniy." Onaqa nanqi na iga mergeb, "Ningi aiyiy." Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nanqi olo puluosib nanqo qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej

⁷ Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsimqa bati qujai nanqi koba na soqnem.

⁸ Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nanqi ingi jeiyu wau enjreb deqaji bei agi Filip.

⁹ Filip aqa angro sebiŋ qolqe nanqi a ombla soqneb. Nanqi Qotei aqa medabu o qaji unja.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej.

¹¹ Bosiqa Pol aqa alalag yayiyosiq qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi ban ti singa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, "Mondor Bole na e endegsi merbqo, 'Jerusalem dia Juda nanqi na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa singa ti ban ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanqo banq di atibqa nanqi na a ugegeiyqab.'"

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo unqasari qudei qure dia soqneb qaji nanqi iga ti Pol minjoqnem, "Ni Jerusalem aiyaim."

¹³ Onaqa Pol na iga mergej, "Ninji kiyaya akamoqnsib are gulbetetbeqnu? E Tamo Koba Yesus aqa nam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa nam qa e lubib moiqai di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai."

¹⁴ Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, "Unqum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem."

Pol a Jerusalem di brantej

¹⁵ Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago inji inji kalil gereyosim tigelosim aiyem.

¹⁶ Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi na iga suweigisib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanqi na iga tamo bei aqa nam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus.

¹⁷ Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo unqasari dia soqneb qaji nanqi na iga nugsibqa tulan areboleboleinjraqa iga osib geregeregeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanqi Jems koba na koroesonabqa Pol a nanqi kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa ban na sawa bei beiq di tamo unqasari nanqo ambleq di yoqnej qaji deqa nanqi sainjrej.

Kristen gate nanqi na Pol minjeb, "Ni atra tal miligiq gile"

²⁰ Onaqa Kristen gate nanqi Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjraqa Qotei aqa nam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, "O gago was Pol, ni qalie, Juda tulan gargekoba nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateqnu. Nanqi Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqnu."

²¹ Deqa tamo qudei na Juda nanqi endegsib minjreqnu, 'Pol na Juda tamo unqasari sawa bei beiq di unub qaji nanqi Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqnu. Osiqa nanqi endegsi minjreqnu, "Nunqo anqo nanqi mulun breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami ninqi dauryqa merngej qaji di atratiy." ' O Pol, tamo qudei na Juda nanqi degsib minjreqnu.

²² Juda nanqi quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom?

²³ Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanqi nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nanqo gate banqa ti me junqum ti urateb unub.

²⁴ Deqa ni nanqi joqsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanqi koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnjrimqa nanqi na Qotei atraiyosib nanqo gate banqa ti me junqum ti joqwab. Ni degyimqa Juda tamo kalil nanqi ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, 'Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanqi a qa mareqnu qaji di bolesai.'

²⁵ Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nengrenyosim sawa bei bei qaji nanqoq qarinyem. Nanqi di Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, 'Ninji gisanj qotei atrainjro qaji inji bei uyoqnaib. Wagme lenj ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.' Iga nami anjam degsim qosisim nengrenyosim nanqoq qarinyem."

²⁶ Onaqa Pol na tamo qolqe nanqi di joqsiqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanqi koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanqi minjrej, "Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom."

Juda tamo qudei nanqi atra tal miligiq di Pol ojob

²⁷⁻²⁸ Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleneb qaji nanqi Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojob. Ojsib lelenoqnsib tamo unqasari kalil nanqo areqalo ugetetnjrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, "O Israel tamo unqasari, ninqi kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo unqasari kalil nanqi queqnu. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanqi joqoqnsiq koba na atra tal miligiq gileqnu. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu."

²⁹ Nanġi degsib mareb. Di kiyaaqa? Nami Efesus tamo bei aqa ñam Trofimus a Pol ombla Jerusalem dia laqnaḅqa unjrsib are qaleb, “Pol a tamo di osiqa atra tal miligiq gilej.”

³⁰ Onaqa tamo unġasari kalil Jerusalem di soqneḅ qaji nanġi anjam di qusibqa minjin oqetnirnaqa gurgur ti koroosib Pol ojeḅ. Ojsib girinyosib atra tal oqeḅ atsib atra tal aqa siranme kalil kabuteleḅ.

Rom qaja tamo nanġi bosib Pol olo eb

³¹ Onaqa nanġi Pol moiyoḅta marsibqa baḅ na qaloqneḅ. Qaleqnaḅqa Rom qaja tamo nanġo gate koba a anjam endegsi quej, “Jerusalem endia tamo unġasari kalil nanġi minjin ani oqetnirreḅnu.”

³² A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nanġo gate nanġi ti joqsiqu gurgurosib tamo unġasari nanġo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateḅ.

³³ Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a bosiqu Pol ojsiqu aqa qaja tamo nanġi minjrej, “Sil siḅgila kokba aiyel osi bosib a tontiy.” Onaqa nanġi bosib Pol tontonabqa qaja tamo nanġo gate koba a na tamo unġasari kalil nanġi endegsi nenemnjrej, “Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa niḅġi a qaloqnaḅ?”

³⁴ A nanġi degsi nenemnjrnaqa nanġi olo leleḅkobaoqnsib anjam utru segi segi mareleḅoqneḅ. Qudei nanġi anjam bei maroqneḅ. Qudei nanġi anjam bei maroqneḅ. Nanġi degsib mareleḅoqnsib ariya nanġi Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanġo gate koba a na aqa qaja tamo nanġi minjrnnaqa nanġi Pol osib nanġo ñeio talq osi gileḅ.

³⁵⁻³⁶ Osi giloqnsib nanġo ñeio tal jojomyeqnaḅqa tamo unġasari kalil nanġi minjin ani oqetnirnaqa nanġi daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneḅ, “Niḅġi na Pol qalsib moiyoḅtiy.” Nanġi degsib maroqneḅ deqa qaja tamo nanġi na Pol soqḅtosib nanġo qawarq di atsib osi giloqneḅ.

Pol a tigelosiqu Yesus aqa anjam palontej

³⁷ Nanġi Pol osi giloqnsib nanġo ñeio tal gogeḅ di atqa laqnaḅqa Pol a Griḅ anjam na qaja tamo nanġo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minjej, “Ni Griḅ anjam qalie e?”

³⁸ E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqu tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqu wadau sawaq di laqneḅ qaji aḅi ni edegonum.”

³⁹ Onaqa Pol na minjej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo unġasari kalil endi anjam bei minjrqqa kere e?”

⁴⁰ Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a na Pol odyonaqa tetaḅ di tigelosiqu aqa baḅ soqḅtonaqa tamo unġasari kalil nanġi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22

¹ “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei merngit quiy.”

² Pol a Hibru anjam na nanġi degsi minjrnnaqa nanġi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej,

³ “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia ñambabonam ijo ai abu nanġi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaḅ di soqneḅ. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanġo dal anjam geregere plaltosiq osorboqneḅ. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulaḅ siḅgilaoqneḅ. Aḅi bini niḅġi Qotei aqa kumbra dauryqajqa siḅgilaeqnub dego kere.”

⁴ E na tamo unġasari Yesus aqa gam dauryoqneḅ qaji nanġi moiyoḅtirnjqqa maroqnsim nanġi tulaḅ ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di breinjroqneḅ.

⁵ Niḅġi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanġi nenemnjribqa ijo kumbra deqa niḅġi saḅḅwab. Aḅi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nenḅrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureḅ di Juda gate kokba nanġi enjrqai. Enjritqa nanġi na anjam di sisiosib e odbibqa tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo siḅgilateqneḅ qaji nanġi ojelenosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

⁶⁻⁷ “Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jojomyeqnaḅqa qanam jige puloḅ siḅgila koba minjal ti laḅ goge na aisiq ijo ulatamuḅ di tulaḅ rianonaqa e uloḅosim mandamḅ di ñeiem. Ñeiesosim kakro bei brantonaḅ quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeḅnum?’

⁸ Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji aḅi ni na ugeugeibeḅnum.’

⁹ Tamo e ombla soqneq qaji nanqi dego pulonj di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanqi poinjrosai.

¹⁰ “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’

¹¹ Pulonj di tulan rianjosiq nam qamotbonaqa e nam ambuubonaqa nam atqa keresai. Deqa tamo nanqi e ombla soqneq qaji nanqi ijo ban ojsib e babanbosib Damaskus osi gileb.

¹² “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa nam Ananaias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo ungasari kalil Damaskus di soqneq qaji nanqi a qa maroqneq, ‘A tamo bolequja.’

¹³ E Damaskus gilsim di sonamqa Ananaias na e itbosiq ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino namdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo namdamu poibonaqa e olo nam atsim Ananaias aqa ulatamu unem.

¹⁴ Onaqa Ananaias na olo merbej, ‘Gago moma nanjo Qotei a ni gilmtoq. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwajqa deqa ni gilmtoq. Yesus a kumbra bole tintinj yeqnu qaji tamo.

¹⁵ Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo ungasari kalil nanqi nanjroqne.

¹⁶ Deqa ni tarinjaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa nam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananaias na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanjoq gilej deqa saej

¹⁷⁻¹⁸ “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e neio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnm di Juda nanqi ni quetmoqnasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’

¹⁹⁻²⁰ Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanqi qalie, nami e nanjo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo ungasari ni qa nanjo areqalo singilatoqneq qaji nanqi ojelenoqnsim toqon na numoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanqi ino wau tamo Stiven meninj na qaleq nabqa e jojom di tigelosim tamo nanqi a qaloqneq qaji nanjo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Ningi keretosib Stiven qalonub moiqo.” Ijo kumbra di Juda nanqi qalie.’

²¹ Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarinjmitqa ni sawa isaq gilsim dia sawa bei bei qaji nanqi ijo anjam minjroqnm.’”

Pol a na qaja tamo nanqi minjrej, “E Rom tamo”

²² Pol a tamo ungasari nanqi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanjoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanqi qusib minjin ani oqetjnraqa tulan lelenoqnsib maroqneq, “Pol a qalib moyem. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.”

²³ Nanqi degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanjo gara jugo piqtelenosib nanjo ban na wi ramboiyosib breiyeq nab goge oqoqnej.

²⁴ Onaqa qaja tamo nanjo gate koba a na aqa qaja tamo nanqi minjrej, “Ningi Pol osib nunjo neio tal miligiq di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo ungasari nanqi murqumyoqnsib a qalib moiqajqa mareqnuq di a na geregere merbinqa e quqwai.”

²⁵ Onaqa qaja tamo nanqi Pol sil na tontosib kumbainyqa laq nabqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjej, “E Rom tamo. Deqa ningi ijo une mati qalieosaosib e lanja kumbainqab di kumbra bole kiyo?”

²⁶ Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiqa a qaja tamo nanjo gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiyeryqam?”

²⁷ Degsi nenemyonaq qusiqa Pol aqa areq gilsiq minjej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjej, “Od. E Rom tamo.”

²⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo nanjo gate koba dena olo Pol minjej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanqi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minjej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanqi Rom qaji deqa e Rom tamo tintinj.”

²⁹ Onaqa qaja tamo nanqi Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nanjo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiq a ulaej. Di kiyayaqa? A na aqa qaja tamo nanqi minjnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nanqi anjam minjrej

³⁰ Onaqa nebeonaqa Juda nanqi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneq di qaja tamo nanjo gate koba a qalieqa marsiq Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanqi metjnraq bosib koroonaqqa Pol osiq nanjo ulatamuq di tigeltej.

23

¹ Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanği koqnjrısiqa endegsi minjrej, “O ijo was ningi quiy. E namı Qotei aqa nıamgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.”

² Onaqa atra tamo gate aqa nıam Ananaias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo nanği Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, “Ningı Pol aqa medabuq di qaliy.”

³ Onaqa Pol na Ananaias minjrej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni nıamtañ babarıq di nıam qaç na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranıyosim nanği ijo medabuq di lubqajqa minironum. Di kumbra uge.”

⁴ Onaqa tamo nanği Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyaaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinıyonum?”

⁵ Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei namı endegsib nenğrenıyeb unu, ‘Ningı nuñgo gate koba a anjam uge minıaib.’”

⁶ Juda tamo kokba awesoqneb qaji nanği anıbleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, “O ijo was ningi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreño qaji nanği mondor, olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulañ singilateqnum. Anjam deqa qujai nanği na e ojsib nuñgo nıamdamuq di tigeltbonub.”

⁷ Pol na nanği degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nanği poelenosib nırinıkobaeb.

⁸ Di kiyaaqa? Sadyusi nanği mareqñub, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai. Lañ anğro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi nanği mareqñub, “Tamo moreño qaji nanği subq na tigelqab. Lañ anğro unub. Mondor nanği dego unub.”

⁹ Deqa nanği kalil poelenosib nırinıkobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nanği dal anjam qalie tamo qudei nanği tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo lañ anğro bei na kiyo anjam minjçoqa a degsi marqo.”

¹⁰ Nanği degsib marnabqa qoto anjam tulañ kobae. Onaqa qaja tamo nanği gate koba a di unsıqa are qalej, “Nanği Pol aqa jejamu tulañ ugeugeiyqab.” A degsi are qalsıqa ulaosiq aqa qaja tamo nanği metnrnaqa bosib Juda nanği banq dena Pol yainjrısb nanği nıeio talq olo osi galeb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaaqa Tamo Koba a bosıqa Pol aqa areq di tigelosiq minjrej, “Ni are singilatime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqñum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqñam.”

Juda tamo qudei nanği Pol qalsib moiyoıaqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanği koroosıbqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyoıaqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoıosaisosımqa iga inği ti ya ti matı uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoıosımqa bati deqa iga olo inği ti ya ti uyqom.”

¹³ Juda tamo 40 nanği anjam degsib qoseb.

¹⁴ Osib Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti nanği gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiyoıaqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoıosaisosımqa iga inği ti ya ti matı uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoıosımqa bati deqa iga olo inği ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum.”

¹⁵ Deqa ningi ti Juda tamo kokba kalil nanği ti endegıyiy. Ningi na qaja tamo nanği gate koba a minjıy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosımqa aqa anjam gegerere qusım aqa une qalieqom.’ Ningi na qaja tamo nanği gate koba a degsib minjıbqa a Pol osi bosım nuñgoq di brantosaisoqñımqa gamq di iga Pol qalsim moiyoıaqom.”

¹⁶ Onaqa Pol aqa qaja aqa nıri a nanği anjam di qusiqa tigelokuıatatosiq qaja tamo nanği nıeio talq gilsıqa anjam di Pol minjrej.

¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjrej, “Ni anğro wala endi osim nuñgo gate koba aqa areq osi aiyımqa a na anjam bei minjqas.”

¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena anğro wala di osıqa aqa gate koba aqa areq osi aısıqa minjrej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni anğro wala endi osi aıye.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

¹⁹ Onaqa qaja tamo nanği gate koba a na anğro wala di ban titosıqa kiñala sasalosıqa nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?”

²⁰ Onaqa minjrej, “Juda tamo kokba nanği anjam bei kereteb. Nanği na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosım aqa anjam gegerere qusım aqa une qalieqom.’ Nanği ni degsib mermqab.”

²¹ Deqa ni nanngo anjam di quetnjraim. Tamo 40 nanngi anjam endegsib qosisib maronub, 'Iga Pol qalsim moiyoqtom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqosaisosimqa iga inji ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqosimqa bati deqa iga olo inji ti ya ti uyqom.' Nanngi anjam degsib qosonub. Deqa bini nanngi gamq di tariñeqnub. Ni na Pol osi aiyooqnmqa gamq di nanngi Pol qalsib moiyoqtqab."

²² Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a angro wala aqa anjam di qusiqa minjej, "Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent."

Nanngi na Pol qarinyonabqa Rom nanngo gate Feliks aqaq gilej

²³ Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nanngi metnjrnaqa aqa areq bonab minjrej, "Ninngi na qaja tamo 200 singa na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo 200 an osi laqnub qaji nanngi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanngi ti minjribqa nanngi bini qolo serj bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Ninngi na endegsib minjriy, 'Nunngo walwelqajqa inji inji gereiyosib soqniy.'"

²⁴ Osiqa olo nanngi aiyel minjrej, "Ninngi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa ninngi na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanngo gate Feliks aqa talq di brantiy." Qaja tamo nanngo gate koba a na nanngi aiyel degsi minjrej.

²⁵ Osiqa anjam bei endegsi nengrenyej,

²⁶ "O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanngo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nengrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye.

²⁷ Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanngi na a ojsib moiyoqtqa laqnaqqa e ijo qaja tamo nanngi ti aisim Juda nanngo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiosim nanngo banq dena yainjrem.

²⁸ Nanngi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigeltetm.

²⁹ Tigeltetnamqa nanngi anjam gargekoba mareleñeqnaqqa e qusimqa endegsi poiubej, Juda tamo kokba nanngi nanngo segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nanngi Pol aqa une kobaqaja bei babtosai. Deqa e na a laña moiyoqtqa keresai. Tonto talq di laña waiyqa keresai dego. E degsi poiubej.

³⁰ Ariya bini e quonum, nanngi Pol qalsib moiyoqtqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanngi Pol aqa jejamuq di une qameteqneb qaji nanngi endegsi minjraqai, 'Ninngi Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.' "

³¹ Qaja tamo nanngo gate koba a anjam degsi nengrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanngi aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia ñereñeb.

³² Nebeonaqa qaja tamo singa na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo an osi laqneb qaji nanngi ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanngo ñeio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanngi segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb.

³³ Osi gilsibqa nanngo gate koba aqa anjam nengrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigeltetb.

³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqqa Pol nenemyej, "Ni sawa qabe qaji?" Onaqa Pol na minjej, "E Silisia sawa qaji."

³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minjej, "Tamo nanngi ino jejamuq di une qameqneb qaji nanngi babqa e ino anjam geregere quqwai." Osiqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

24

Juda nanngi Pol aqa jejamuq di une qametoqneb

¹ Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananaias a ti Juda gate qudei ti nanngo anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb.

² Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiqa Feliks minjej, "O Gate Koba Feliks, ni iga sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaiqosimqa gago gulbe kalil kobotetqnum.

³ Deqa iga ni qa tulan areboleboleiqnaqa ino ñam soqteqnum.

⁴ "E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que.

⁵ Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqqa Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo ambleq di qoto tigeltetqnu. Osiqa nanngi pupoinjroqnsiqqa minjreçnu, 'Ninngi gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.'

6-7 A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanjo gate koba Lisias a bosiqqa gago anjam gentosiqqa gago banq dena Pol siŋgila na yaigej.

8 Yaigosiqqa mergej, ‘Ningi Pol qa anjam bei soqnmqqa gilsib Rom nanjo gate Feliks aqa ulatamuy di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuy endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuy di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqa ni quqwan.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

9 Onaqa Juda tamo kalil nanji tigelosib Tertulus aqa anjam di siŋgilatosib mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuy di tigelosiq anjam marej

10 Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiqqa Feliks minjej, “E qalieonum, ni wausau gargakoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai.

11 Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanji nenemnjrimqa degsib mermqab.

12 E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigelosaiioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanji e nubosai. E atra talq di, Juda nanjo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yosaioqnem.

13 Deqa une kalil Juda nanji ijo jejamuy di qameqnum qaji di bolesai. Nanji ijo une bei ubtosib marqa keresai.

14 “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanji endegsib mareqnum, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo ungasari nanji poeleneqnum.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanjo Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam kalil nami nenjrejoqneq qaji deqa ti ijo areqalo siŋgilateqnum.

15 Mondonj Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanji olo subq na tigeltnjqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo siŋgilatoqnsim subq na tigelu bati qa tarijoqnsim unum. Juda nanji dego degyeqnub.

16 E subq na tigelu bati qa tarijeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa namgalaq di, tamo ungasari kalil nanjo namgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoi unum.

17 “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanji mam soqneq deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem.

18 Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanji na e nubeb. E tamo ungasari gargakoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltoasai dego.

19 Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeq qaji nanji na e ojeq. Deqa tamo nanji di e qa anjam bei soqnmqqa bosib ino ulatamuy endi tigelosib ijo une marqab.

20 Nanji bqasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nanji nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanjo ulatamuy di tigelesonam une kiye ijo jejamuy di iteb di ni mermqab.

21 Bole, ijo anjam qujai endeqa nanji na ijo jejamuy di une qametbeb. E nanjo ulatamuy di tigelosim lelenosim endegi minjrem, “Tamo kalil moreno qaji nanji nanji mondonj olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ningi na e tigeltonub.” Pol a Feliks degsi minjej.

22 Feliks a nami tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneq qaji nanjo kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanji endegi minjrej, “Nunjo anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanjo gate koba Lisias a bamqa ningi olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai.”

23 Osiaqa qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanji a unqa bosib inji inji qa aqaryaiyqa maroqneqni na na saidnjraim.”

Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej

24 Bati qudei koboonaqa Feliks aqa nauj Drusila wo tonto talq di brantosibqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda unja. Pol a bosiqqa tamo nanji Kristus Yesus qa nanjo areqalo siŋgilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej.

25 Kumbra bole tintinj dauryqajqa ti tamo nanjo segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondonj tamo nanjo une qa peginjraqajqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusiqa ulaosiq Pol minjej, “Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiyi ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai.”

²⁶ Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwjajqa metoqnej. Aqa anjam quqwjajqa deqa segi metosaiqnej. A endegsi are qaloqnej, “E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?” Osiq deqa metoqnej.

²⁷ Wausau aiyele koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaqa tamo bei aqa ñam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiqa Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nanjo are boletetnrqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonaq soqnej.

25

Pol a marej, “E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai”

¹ Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiqqa Jerusalem aiyej.

²⁻³ Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanji bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus minjeb, “Ni anjam qarinyim qaja tamo nanji Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas.” Nanji degsib Festus minjeb. Di kiyayaqa? Nanji nami anjam endegsib qoseb, “Qaja tamo nanji Pol osi boqniqbqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqom.”

⁴ Onaqa Festus na kamba minjrej, “Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai.

⁵ Deqa ningi Pol qa anjam bei soqnimqa ningi na tamo ñam ti qudei giltjrib nanji e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanji ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai.”

⁶ Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosisqa olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo qudei nanji a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiqqa aqa qaja tamo nanji minjrej, “Ningi Pol osi boiy.” Minjrnaqa nanji na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelteb.

⁷ Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanji Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nanjo anjam di utru saiqoji.

⁸ Onaqa Pol a kamba marej, “E Juda gago dal anjam bei gotranjosaiqnem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaiqnem. E Rom nanjo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaiqnem. Deqa e une saiqoji.”

⁹ Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanjo are boletetnrqajqa deqa Pol endegsi nene-myej, “Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?”

¹⁰ Onaqa Pol na minjej, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanji qa une bei yosai.

¹¹ Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa unqum e moiqai. Ariya une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqneb qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laña osim nanjo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.”

¹² Pol na Festus degsi minjrnaqa a warumq dena oqedosiqqa Rom tamo kokba qudei nanji koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiqqa Pol minjej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqqa maronum deqa e ni qarinqmitqa Sisar aqaq gilqam.”

Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”

¹³ Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanjo mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyej.

¹⁴ Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjej, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu.

¹⁵ Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nanjo banq di atimqa nanji na qalib moiyej.’

¹⁶ Onaqa e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei laña ojsim qaja tamo nanjo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanji tamo bei qa anjam soqnimqa nanji mati aqa une ubtilq qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

¹⁷ “E na Juda nanji degsi minjrnamqa nanji e daurbosib Sisaria beb. E tarinqosai. Nebeonaqa nanji koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanji minjrnamqa nanji Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigelteb.

¹⁸ Onaqa Juda nanji tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. E nami are qalem, nanji une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanji degyosai.

¹⁹ Nanji nanjo segi louqa kumbra qa qirinjoqnsib Pol ombra anjam titiqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titiqneb. Pol a maroqnej, “Tamo di a moiyej olo ñambile unu. Aqa ñam Yesus.’

²⁰ Onaqa e nanngo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aism dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’

²¹ E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanngi minjrem, ‘Ninngi Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.’”

²² Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minnej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minnej, “Nebe ni aqa anjam quqwm.”

²³ Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanngo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanngi dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigelteb.

²⁴ Tigeltonab Festus na Agripa minnej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ninngi koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanngi murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moyiem. A olo mandamq endi saiq.’ Nanngi bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb.

²⁵ E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a laña moyiotqa keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarinyitqa Rom gilqam.’

²⁶ O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nengrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laña qarinyitqa di Sisar a njirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltonum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtım ninngi kalil qusib merbibqa une deqa nengrenyit Sisar aqaq gilqas.

²⁷ E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e laña qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

26

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹ Onaqa Agripa na Pol minnej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa ban soqtosiq endegsi marej,

² “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nanngi ijo jejamuq di qameqñub qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas.

³ Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

⁴ “Juda kalil nanngi e qa qalie unub. E angro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqñem.

⁵ Nanngi nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanngi ni degsi mermqa are soqñimqa mermqab. Nanngi qalie, e angro wala qa Farisi nanngo ambleq di sosimqa nanngo kumbra dauryoqñem. Farisi nanngo kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu.

⁶ Bini e inngi bole bole Qotei a nami gago moma nanngi enjrqa marej qaji di oqajqa tarinyoqñsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum.

⁷ Gago moma nanngi di agi Jekop aqa angro 12 nango moma. Nanngi e ti koba na inngi bole bole di oqajqa tarinyoqñsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nanngi ijo jejamuq di une qametbeqñub.

⁸ Kiyaya ninngi qudei endegsib are qaleqñub, ‘Qotei na tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigelnjrqsai?’

⁹ “Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyoqñsim jeutosim laqñem.

¹⁰ E Jerusalem dia kumbra uge di yoqñem. Atra tamo kokba nanngi na e odbeqñabqa e Qotei aqa tamo ungasari nanngi ojelenoqñsim tonto talq di breinjroqñem. Osim Juda gate nanngi koba na areqalo quajaitosim maroqñem, ‘Nanngi ñumsib moyiotnjriy.’

¹¹ E bati gargekoba Juda nanngo Qotei tal kalil miligiq giloqñsimqa dia Yesus aqa tamo ungasari nanngi ojelenoqñsim ugeugeinjroqñem. E endegsi are qaloqñem, ‘E nanngi jaqatin koba enjritqa nanngi ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.’ Degsi are qaloqñsim nanngi ugeugeinjroqñem. E nanngi qa minjin ani oqetbeqñaca nanngi daurnjroqñsimqa qure isa isaq giloqñsim dia nanngi itnjroqñsim ugeugeinjroqñem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

¹²⁻¹³ “O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nanngi na e qarinyonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige pulon singila koba minjal ti lan goge na ijoq ainaq unem. A tulan rianjosiq tamo e koba na walweloqñem qaji nanngi ti iga suwantgej. Aqa rian di sen ti keresai. Rian dena sen aqa rian tulan bunyej.

¹⁴ Suwangtonaqa iga kalil ulolonosim mandamq di nreñem. E ñeiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, 'O Sol, ni kiyaca e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeiqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.'

¹⁵ Onaqa e na minjem, 'O Tamo Koba, ni yai?' Onaqa a na merbej, 'E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum qaji.

¹⁶ Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnqai qaji ti deqa mare mare laqnqam.

¹⁷ Bunuqna e ni qarinqmitqa ni Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti nanjoq giloqnqam. Deqa ni nanji qa ulaaim. E ni taqatmesoqnitqa nanji ni moiyoymqasai.

¹⁸ Ni nanjoq giloqnsim ijo anjam minjroqnmq nanji e qa poinjroqnm ambru uratosib suwanjoq boqnqab. Ni na nanji are bulyetnjroqnmq nanji Satan aqa singila uratosib Qotei aqaq boqnqab. Amqa e na nanjoq une kalil kobotetnjritqa inji bole bole e nami enjrqam marem qaji di nanji oqab. E na nanji ti tamo ungasari kalil e qa nanjoq areqalo singilateqnum qaji nanji ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenit sqab.'

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

¹⁹ "Deqa Mandor Agripa, lanj goge dena pulon ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai.

²⁰ E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam plaltoqnsimqa tamo ungasari nanji endegsi minjroqnm, 'Ninji are bulyosib Qotei aqaq boyi. Bosib kumbra bole bole yoqnbqqa tamo ungasari nanji na ninji nunjsib merjgwab, "Bole, ninji are bulyonub." ' E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo ungasari nanji anjam di minjroqnm.

²¹ Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moiyoqbqa maroqneb.

²² Ariya nanji e moiyoqbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosim merjeqnum. E anjam bei palontosaiqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqneb. Nanjoq anjam di segi e bini palonteqnum.

²³ Nanjoq anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatinj koba osim moiqas. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti anjam minjroqnmq nanji suwanjoq boqnqab."

Pol na Agripa minjej, "Ni Kristus qa ino areqalo singilat"

²⁴ Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiq lelenjosiq minjej, "Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulan nanaritmqa."

²⁵ Onaqa Pol na minjej, "O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum.

²⁶ Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaioqnej. A boleq di unu.

²⁷ O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanjoq anjam nami nenjrenyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole."

²⁸ Onaqa Agripa na Pol nenemyej, "E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?"

²⁹ Onaqa Pol na minjej, "Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, 'O Abu, tamo bini ijo anjam queqnum qaji nanji ti Mandor Agripa a ti nanji e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanji degsib sqajqa e ni pailmosai.' "

³⁰⁻³¹ Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanji ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairiosib mareb, "Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moiyoqbqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego."

³² Nanji degsib marsibqa Agripa na Festus minjej, "Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo qamu."

27

Pol a qobun na Rom qureq giloqnej

¹ Onaqa iga qobun na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanjoq gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. ² A na iga Pol ombla tonto tamo nanji ti joqsiaq Adramitium qure nanjoq qobun bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobun di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobun di yuwal qala qalaq na dauryosim qundun kalil aiqa mareb.

³ Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobun uratosiq aqa Kristen was qudei nanqi itnjrnaqa nanqi na inji inji qa aqaryaiyeb.

⁴ Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranqonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem.

⁵ Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

⁶ Dia Julius a Aleksandria qure nanqo qobun bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiq a na iga Pol ombla tonto tamo nanqi ti joqsqa qobun di gogetem.

⁷ Gogetosim jingna na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranqonaqa iga singila na gilsim Nidas qure jojomem. Dena jagwa na olo gotranqonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobun bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei nam Salmone di tinjosim oqem.

⁸ Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa nam Qundun Boledamu di Lasea qure jom di brantem.

⁹⁻¹⁰ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nango qurienjo bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanqi endegsi minjrej, "Ningi quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa inji inji gargekoba loumqas. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom."

¹¹ Pol a nanqi degsi minjrnaqa qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanqi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiq nango aiyel anjam taqyej.

¹² Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun beteqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanqi mareb, "Jagwa bati brantqa jojomqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa beterosim sqom." Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beteqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi mareb, "Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qundunq di tiryqom." Degsib marsib anka titosib qobun miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem.

¹⁴⁻¹⁵ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotranqonaqa gilqa keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej.

¹⁶⁻¹⁷ Onaqa iga nui kiñala bei aqa nam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi waukobaosib qobun du soqtosibqa qobun ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobun du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobun ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainjosib singilateb. Qobun ururosım Afrika sawa jomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobun rer qalnab aiyej. Nanqi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej.

¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotranqonaqa yuwal ugeonaqa qobun tuqepatej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi inji inji qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeb.

¹⁹ Olo nebeonaqa nanqi qobun aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeb.

²⁰ Bati gargekoba iga senj ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, "Iga padalqasai." Ariya jagwa singila koba boqnsiq iga gotranqonej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, "Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai."

²¹ Bati gargekoba tamo qobunq di so qaji nanqi inji uyosai. Deqa Pol a nango ambleq di tigelosiq minjrej, "O tamo ningi quiy. E nami merngem, ningi Krit nui uratosib gilaib. Ningi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ningi uniy. Qobun aqa inji inji gargekoba lommelenqo.

²² Deqa e ningi olo endegsi merngwai. Ningi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobun segi padalqas.

²³⁻²⁴ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lan angro bei bosiq iga areq di tigelosiq merbej, 'O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobun na gileqnum qaji nanqi dego Qotei na taqatnjrim nanqi padalqasai.' Lan angro na e degsi merbej.

²⁵ Deqa ningi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosim degyqas.

²⁶ Ariya ningi quiy. Iga qobun na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobun a ojqotqas."

²⁷ Pol na nanqi degsi minjrnaga iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobunq di wauo qaji nanqi qusibqa are qaleb, "Iga nui bei jomyonum kiyo?"

²⁸ Nanġi deġsib are qalsibqqa yuwal aqa robu qalieqajqqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqqa nanġi olo sil waiyosib uneb di tulañ taragej, 30 mita.

²⁹ Deġsib unsibqqa are qaleb, "Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobuñ a ojotqas." Deġsib are qalsibqqa ulaosib mareb, "Iga anka waiyonamqqa qobuñ tigelqas." Deġsib marsibqqa qobuñ bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqqa nanġi endegsib wainjoqneb, "Urur suwanjeme."

³⁰ Onaqqa tamo qobuñq di wauo qaji nanġi endegsib are qaleb, "Iga qobuñ uratosim qobuñ du na jaraiqom." Nanġi deġsib are qalsibqqa gisañosib tamo nanġi minjreb, "Iga qobuñ namoq dena anka waiyqom." Deġsib minjrsib qobuñ du uli na osib qobuñ ani aqa namoq na gaintonabqqa yuwalq aiyej.

³¹ Degyeqñabqqa Pol a di unsiqqa qaja tamo nanġi ti nanġo gate Julius a ti endegsi minjrej, "Tamo qobuñq di wauo qaji nanġi jaraiqqa mareqñub. Nanġi jaraiqab di ninġi kalil padalqab."

³² Onaqqa qaja tamo nanġi qobuñ du aqa sil gentonabqqa jagwa na osi ulañej.

³³ Nebeqqa laqnaqqa Pol na tamo kalil nanġi endegsi minjrej, "Ninġi inġi uyyi. Bati olekoba ninġi inġi uyosai. Nuñġo are ñeiosai dego. Aġi yori aiyej gilqo.

³⁴ Deqa e sinġila na endegsi merñġwai, ninġi inġi uysib dena ninġi sinġilaqab. Osib ninġi kalil bole sqab. Bei padalqasai."

³⁵ Pol na tamo kalil nanġi deġsi minjrsiqqa bem bei osiq nanġo ulatamuq di Qotei pailyosiqqa bem gentosiq uyej.

³⁶ Degonaqqa tamo kalil nanġi areboleboleinjrnaqqa nanġi kamba dego bem elenjosib uyeb.

³⁷ Iga tamo qobuñq di soqñem qaji kalil 276.

³⁸ Tamo kalil nanġi inġi uynab menetnjrnaqqa qobuñ otqajqqa marsibqqa bem sum osib waiyelenjonabqqa yuwalq aiyej.

Qobuñ paraparaej

³⁹ Onaqqa nebeonaqqa nanġi ñam atsib mandam bei uneb. Nanġi mandam di poinjrosai. Nanġi qundun bei dego uneb. Qundun di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, "Iga alile dia qobuñ tiryqom."

⁴⁰ Deġsib are qalsibqqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ġinġenjosibqqa anka yuwalq di uratelenjeb. Osib kuñi fonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giriyosib alile di tiryqajqqa aiyeb.

⁴¹ Aisib qobuñ namoq sargum bei gogetosiq dia ojotonaq soqnej. Onaqqa yuwal kokbayosiqqa qobuñ bunuq di qalnaqqa paraparaej.

⁴² Onaqqa qaja tamo nanġi mareb, "Tonto tamo nanġi qawainjosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam moreñqab."

⁴³ Deġsib marnabqqa nanġo gate Julius a are qalej, "Nanġi Pol dego qalib moiyaime deqa e na nanġi saidnjrqai." Deġsi are qalsiqqa nanġi minjrej, "Tonto tamo nanġi ñumaib." Osiqqa tamo qawainjo qalie nanġi minjrej, "Ninġi namo prugosib yuwalq aisib qawainjosib alile di patiy."

⁴⁴ Osiqqa tamo qawainjo qaliesai qaji nanġi minjrej, "Qobuñ paraparaqo qaji aqa sarqei ninġi na elenjosib bileq atsib dena otosib aisibqqa alile di patiy." A deġsi minjrnaqqa nanġi degyosib iga kalil koba na alile dia geregere patelenjem.

28

Pol a Malta nuiq di soqnej

¹ Iga kalil alile dia patonamqqa nui di aqa ñam Malta deġsi mergonab quem.

² Onaqqa tamo unġasari nui dia soqñeb qaji nanġi kumbra tulañ boledamu dauryosib iga geregerejeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqqa ñam tunġuyosib mergeb, "Ninġi bosib ñamyuwo areq endi awooiy." Deġsib mergonabqqa iga ñamyuwo areq di awoonam jejamu kanġanġej.

³ Onaqqa Pol a ñam koroiyosiqqa ñamyuwoq di atnaqqa amal uge ñam miligiq di soqnej qaji kanġanjyonaqqa oqedosiqqa Pol aqa banq di uñiyosiqqa ġainjesoqnej.

⁴ Onaqqa nui deqaji tamo unġasari nanġi amal uge Pol aqa banq di uñiyosiqqa ġainjesonaqqa unsibqqa segi segi maroqñeb, "Tamo endi a leñ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moiyoisai deqa gago qotei na a kambatosiqqa amal uge qarinyoqqa a uñiyqo. Deqa a moiqas."

⁵ Onaqqa Pol na aqa banq butuyonaqqa amal ulonjosiqqa ñamyuwoq ainaqqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai.

⁶ Onaqqa nanġi Pol koqyoqñeb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moisim ulonjoqajqas kiyo deġsib marsibqqa tariñkobaeb. Tariñonab tariñonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanġi areqalo bei osib mareb, "Tamo endi a qotei bei."

⁷ Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jom di soqnej deqa a na iga joqsiqu aqa talq gilsiqu dia bati qalub iga gegerereigoqnej.

⁸ Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa ñeiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanjanysiqu bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiqu Qotei pailyosiq aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej.

⁹ A degyonaqa nui deqaji tamo ungasari mainjrej qaji nanqi qusibqa Pol aqa areq beqnaqqa a na nanqi kalil boletnjroqnej.

¹⁰ Ariya nui deqaji tamo ungasari nanqi na iga gegerereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bununqa iga nui di uratqa laqnamqa inji inji kalil iga saiegelenej qaji di nanqi na olo egelejonab gago inji inji kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹ Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa angro ayel nango sulum gereiyosib atnab soqnej.

¹² Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem.

¹³ Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim ñeiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qolej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem.

¹⁴ Dia iga Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi itnjrem. Itnjnamqa nanqi na metgonabqa iga bati 7 nanqi koba na soqnem. Sosimqa nanqi olo uratnjrsimqa sinja na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem.

¹⁵ Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanqi aiyeqnabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apius Ingi Qarinjo Qure dia nanqi qudei turem. Olo gilsimqa qure ñam Nerejo Tal Qalub dia nanqi qudei turem. Turosime unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei binjyosiqu aqa are sinjilakobaiyej.

¹⁶ Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nango gate nanqi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷ Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanqi metnjrnaqa bosib aqa areq di koroonaq minjrej, "O ijo was ninji quiy. Jerusalem dia Juda nanqi e lanja ojsib Rom nango banq di atnab nanqi na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra bei ugeugeiyosiaoqnem. Gago moma nango kumbra bei dego gotranjyosiaoqnem.

¹⁸ Deqa e Rom gate kokba nango ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nanqi qusibqa ariya nanqi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanqi e lanja moiyoqbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa mareb.

¹⁹ Marnabqa Juda nanqi na Rom gate kokba nango anjam di gotranjyeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, 'E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.' E degsi marem. Ariya e Juda nanqi qa anjam bei yala sosai.

²⁰ O ijo was, e ninji nunjsiy ijo anjam mernjwajqa deqa metngonum. E inji bole bole Qotei a nami Israel gago moma nanqi enjra marej qaji di oqajqa tarinjyosim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub." Pol a degsiqa Juda tamo gate nanqi minjrej.

²¹ Onaqa nanqi na Pol minjeb, "Judia sawaq di tamo qudei nanqi ni qa anjam bei nenjrenjyosib gagoq qarinjyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego.

²² Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwow. Iga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanqi mareqneb, 'Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo ungasari nanqi poelenqneb.' " Juda tamo gate nanqi na Pol degsib minjeb.

²³ Ariya nanqi olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonamqa Juda gargekoba nanqi nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonaqqa Pol a tigelosimqa anjam utru atsiq anjam olekoba nanqi minjreqnaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosimqa minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nango anjam na ti anjam mutu quja quja elejnjoqna nango are qametnjrimqa nanqi Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej.

²⁴ Minjreqnaqa Juda qudei nanqi Pol aqa anjam di qusib mareb, "Anjam di bole." Onaqa nanqi qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, "Anjam di bolesai."

²⁵ Nanqi degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laqnaqqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, "Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nanqi anjam endegsi minjroqnej,

²⁶ 'Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poingonqasai. Ningi ñam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poingonqasai.' Agi Qotei na Aisaia minjrej, 'Ni nanjoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqne.

²⁷ O Aisaia, tamo ungasari di nanngo are miligi getenjnrejunu. Nanngo dabkala na ijo anjam quqwjajqa asginjreqnu. Nanngi nam brunejunub. Deqa nanngo namdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nanngo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Nanngi are bulyosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanngi boletnjrqsai.' Qotei na Aisaia degsi minjej."

²⁸⁻²⁹ Osiqa Pol a olo Juda nanngi minjrej, "O ijo was ninngi endegsi poinngem. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenqa marsiqa anjam qarinyonaqa nanngoq gilej. Nanngi qusib dauryqab."

³⁰ Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyel soqnej. Sonaqa tamo ungasari nanngi a unqajqa beqnabqa a na nanngi kalil joqoqnsiqa aqa talq di koba na awooqnsib qairoqneb.

³¹ Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqa nanngi sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaiyoqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaiyoqnej.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

¹ E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tularj nami Qotei a marej, "Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas." Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam bole di nengrenyonab soqnej. Nengrej di Qotei aqa segi nengrej.

³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiq Devit aqa lenj na njambabej.

⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri singila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus.

⁵ Yesus aqa singila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa nam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatosis aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej.

⁶ Ningi dego Yesus Kristus na metnjej deqa ningi aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na ningi Rom qureq di unub qaji ningi tularj qalaqalaingeqnu. A na ningi metnjej deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. O ijo was, e anjam endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a marej, "E Rom Kristen nanji unjrqi"

⁸ E mati ningi anjam bei merngwai. Ningi Yesus Kristus qa nunjo areqalo singilateqnu deqa tamo ungasari gargekoba nanji ningi qa saoonsib laqnaqqa sawa sawa kalilq di nanji queqnu. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa nam na ijo Qotei minjeqnu, "Keretonum."

⁹ E ijo are miligi singilatosis deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Niri aqa anjam bole palontoonsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim ningi qa are qaleqnu.

¹⁰ E gaigai ningi qa endegsi pailyeqnum, "O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanji unjrqi."

¹¹ O ijo was, e ningi nungwajqa are koba qaleqnu. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam ningi merngitqa dena nunjo are singilatetngwajqa deqa.

¹² Ijo are koba endegsi unu. E nunjoq bosiy ningi Yesus qa nunjo areqalo singilateqnu di unsiyqa dena ijo are singilatqai. Ningi dego e Yesus qa ijo areqalo singilateqnu di unsiyqa dena nunjo are singilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are singilatoqnsim sqom.

¹³ O was ningi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy ningi nungwajqa are qaleqnu. Ariya e nunjoq bqajqa gam gaigai getenjeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanjo ambleq di e waueqnamqa nanji are bulyoqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu dego kere e nunjo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanji are bulyoqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnaqab.

¹⁴ E na Grik tamo nanji ti yaunj tamo nanji ti powo tamo nanji ti nanari tamo nanji ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwajqa deqa Qotei na e wau ebej.

¹⁵ Deqa ningi Rom qureq di unub qaji ningi dego e na Yesus aqa anjam bole merngoqnit quqwajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa singila ti unu

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji padalqa gamq na elenjeqnu. A matiq Juda nanji elenjeqnu. Osiqa sawa bei bei qaji nanji dego elenjeqnu.

¹⁷ Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatqab di a na nanji tamo bole une saiqoji qa minjraqas. Yim nanji njambale gaigai sqab."

Tamo ungasari kalil nanji na Qotei qoreiyeqnub

¹⁸ Iga qalie, Qotei a lanj goge di sosisqa aqa minjin boleq ateqnu. A na tamo ungasari kalil a qoreiyoonsib kumbra uge uge yeqnub qaji nanji awai uge enjreqnu. Nanjo kumbra uge dena nanji Qotei aqa anjam bole tenteqnu.

¹⁹Tamo unğasari nanği di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanği aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanği olo Qotei qoreiyeqnub deqa a na nanği awai uge enjreqnu.

²⁰Qotei a nami mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manwa di tamo unğasari nanği unoqneb dena bosı bosıq agi bini nanği uneqnu. Gam dena nanği Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieronub. Aqa kumbra utru ti aqa singila gaigai sqas qaji deqa ti nanği qalie bole. Deqa tamo bei a marqa kersai, “E Qotei qaliesai deqa e une saıqoji.”

²¹Nanği Qotei qa qalie unub. Ariya nanği aqa ñam soqtqa uratoqnsib a binjıyqa asginjreqnu. A segi Qotei bole nanği deqa are qalosaieqnu. Nanço kumbra dena nanği nanarıtjnroqnsıq nanço areqalo getentetjnreqnu. Deqa nanği ambruq di laqnu.

²²Nanği diqoqnsib mareqnu, “İga powo koba ti unum.” Di gısan. Nanği tulan nanarioqnsib unub.

²³Sosıbqa Qotei ñambile gaigai unu qaji a qoreiyeqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanço sulum gereiyeqnsib nanği qa loueqnu.

Tamo unğasari nanği kumbra uge uge yeqnu

²⁴Tamo unğasari nanği Qotei qoreiyeqnu deqa a na kamba nanği uratnjreqnaqa nanği kumbra tulan uge uge jıgıt yoqnqajqa are prugnreqnu. Kumbra dena nanği na nanço segi jejamu tulan ugegeiyeqnu.

²⁵Tamo unğasari deqaji nanği Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gısan anjam segi dauryeqnu. Deqa nanği Qotei qoreiyeqnsib ingi ingi kalil a na gereinjrej qaji di binjıjnroqnsib nanço sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a ingi ingi kalil qa utru deqa ıga bati gaigai aqa ñam soqtoqnoqom. Bole.

²⁶Tamo unğasari nanği di Qotei qoreiyeqnu deqa a na kamba nanği uratnjreqnaqa nanği jemaı kumbra tulan uge uge yoqnqajqa are prugnreqnu. Nanço jemaı kumbra agıende. Unğasari nanği tamo ti ñereñqajqa uratoqnsibqa unıa bei bei wo ñereñeqnu.

²⁷Tamo nanği dego unıa ti ñereñqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo ñereñqajqa are tulan prugnreqnu. Nanği jemaı kumbra di yeqnu deqa Qotei a nanği kambatjnroqnsıqa nanço jejamuq di awai tulan ugedamu enjreqnu.

²⁸Nanği Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqnu deqa Qotei na nanği uratnjreqnaqa nanği nanço segi areqalo uge uge dauryeqnsib kumbra uge uge yeqnu.

²⁹Nanço kumbra uge agıende. Nanği kumbra bole tıñtın yqajqa torei urateqnu. Nanği ñıoro koba oqajqa mamaulnjreqnu. Nanği tamo nanği jeutnjreqnu. Nanği tamo qudei ingi koba ti unub qaji nanği qa are ugeinjreqnu. Nanği tamo nanği ñumoqnsib moiyojnreqnu. Nanği lanıa lanıa ñiriñoqnsib gısan anjam mareqnu. Nanği tamo qudei nanço ingi ingi lanıa yainjreqnu. Nanği tamo qudei nanği ugegeinjreqnu. Kumbra kalil di nançoq di tulan koba unu. Nanği yomueqnu.

³⁰Nanği gısan na tamo nanço ñam ugetetjnreqnu. Nanği Qotei jeuteqnu. Nanği diqoqnsib laqnsib nanço segi ñam soqteqnu. Nanği kumbra uge uge bunuj babteleneqnu. Nanği nanço ai abu nanço medabu gotranıyeqnu.

³¹Nanği areqalo bole ti sosıeqnu. Nanği nanço segi anjam bei dauryqa maroqnsib olo dauryqa urateqnu. Nanği tamo qudei nanği qalaqalainırosıeieqnu. Nanği tamo qudei nanği qa dulosaieqnu.

³²Qotei aqa dal anjam endegı unu, “Tamo unğasari kumbra uge deqaji yeqnu qaji nanği ñumib moreñebe.” Dal anjam degı unu. Tamo unğasari nanği di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanği olo gotranıyoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Di segi sai. Tamo unğasari nanği dena tamo qudei nanği kumbra uge uge deqaji yeqnu unıroqnsib nanço ñam soqtetjnroqnsib minjreqnu, “Keretonub. Nıñgi kumbra degyoqniy.”

2

Qotei a une tamo nanği awai uge enırqas

¹O tamo, ni que. Ni une saıqoji unum ni degı marqa kersai. Kumbra uge uge tamo unğasari nanği yeqnu qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni na tamo unğasari nanço jejamuq di une qametnjreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqnu.

²İga qalie, tamo unğasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanği Qotei na kamba pegınırsim awai uge enırqas. Qotei a kere nanği awai uge enırqas.

³Ni na tamo unğasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanço jejamuq di une qametnjreqnum ariya kumbra nanği yeqnu qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni kiyersı are qalonum? Qotei na tamo unğasari nanği di pegınırsim awai uge enırqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degı are qalonum kiyo? Di sai.

⁴Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulan boledamu ni emoqnsıqa a ni qa tarınıokobaiyeqnu. A urur ni awai uge emosaieqnu. Qotei aqa kumbra bole di ni unısim olo uge qa marsim

gotranjyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osormeqnu. Ni di qaliesai kiyo?

⁵ Ariya ino are miligi getenjejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqnum. Deqa mondon dijo batiamqa Qotei a kumbra tintinj na tamo ungasari nanji peginjrsim aqa minjin boleq atsimqa a na nanji ni ombla awai tulan ugedamu enjgwas.

⁶ Ni qalie, dijo bati qa Qotei na tamo ungasari kalil nanjo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas.

⁷ Tamo ungasari qudei nanji singila na tigelqnsib kumbra bole bole yoqnsib lanj qure qa gam itqajqa waukobaeqnu. Osib nanji lanj qureq di nam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulan singilaeqnu. Deqa Qotei na tamo ungasari nanji di awai boledamu enjrim nanji njambile gaigai sqab.

⁸ Ariya tamo ungasari qudei nanji nanjo segi jejamu qa are qaloqnsib anjam bole gotranjoqnsib kumbra bole uge yeqnu. Deqa Qotei na tamo ungasari nanji di awai ugedamu enjrsim nanji qa minjin oqetqas.

⁹ Nanji kumbra uge uge yeqnu deqa mondon nanji gulbe koba ti jaqatinj koba ti oqab. Matiq Juda nanji oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanji dego oqab.

¹⁰ Ariya tamo ungasari kumbra bole bole yeqnu qaji nanji Qotei na aqaryainjrimqa nanji lanj qureq oqsib dia nam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanji aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanji dego aqaryainjrqas.

¹¹ Qotei aqa njangalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub. Deqa a nanjo nam qa are qalsim nanji peginjrqasai.

¹² Ningi quiy. Tamo qudei nanji dal anjam qaliesai. Di unjum. Nanji une yeqnu deqa nanji kalil padalqab. Tamo qudei nanji dal anjam qalie unub. Di dego unjum. Nanji une yeqnu deqa Qotei na nanji peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanji peginjrqas.

¹³ Tamo nanji dal anjam lanja qequeqnu qaji nanji Qotei aqa njangalaq di tamo bolesai. Tamo nanji dal anjam quoqnsib dauryeqnu qaji nanji segi Qotei aqa njangalaq di tamo bole sqab.

¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nanji dal anjam qaliesai. Ariya nanji nanjo segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqnu. Dena iga poigwo, dal anjam a nanjo areqaloq di nami sosiq wauoqnej.

¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nanjo are miligiq di dal anjam nenjrenyobulej deqa nanji kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondon dijo batiamqa nanjo areqalo qudei na nanji minjrqas, "Nunjo kumbra di uge." Osim nanjo areqalo qudei na olo nanji minjrqas, "Nunjo kumbra di bole." Bati deqa Qotei na tamo ungasari nanjo kumbra kalil nanjo are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nanji peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanji peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nanji are qaleqnu, "Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum"

¹⁷ O Juda tamo, ningi qudei endegsib are qaleqnu, "Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai." Osib ningi nunjo segi nam soqtoqnsib endegsib mareqnu, "Iga Qotei aqa tamo unum.

¹⁸ Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulan arearetqenu."

¹⁹⁻²⁰ Osib ningi endegsib are qaleqnu, "Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo ungasari nam qandimo unub qaji nanji gam osornjreqnum. Iga na tamo ungasari ambruq di unub qaji nanji suwantnjreqnum. Iga na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nanji powo enjreqnum. Iga na tamo ungasari anjgro kiñilala bulosib nanarieqnu qaji nanji Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqnum."

²¹ O Juda tamo, kiyaga ningi gaigai dal anjam plaltoqnsib ariya ningi olo dal anjam di dauryosaeqnu? Ningi mareqnu, "Bajinjab." Ariya ningi olo bajineqnu.

²² Ningi mareqnu, "Ningi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib." Ariya ningi olo was bei aqa njanj jejamu ojeteqnu. Ningi gisan qotei nanji qa asgingeqnu. Ariya ningi olo gisan qotei nanjo atra talq dena sulum bajineqnu.

²³ Ningi nunjo segi nam soqtoqnsib mareqnu, "Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole." Ariya ningi olo dal anjam di gotranjeqnu. Nunjo kumbra dena ningi Qotei aqa nam ugeteqnu.

²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami ningi qa endegsib nenjrenyeb unu, "Nunjo kumbra uge di sawa bei bei qaji nanji unoqnsib Qotei aqa nam misilijeqnu."

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni mulun aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqnam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjoqnsim lanja mulun aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo mulun aiyosai qaji nanji bulqam.

²⁶ Deqa tamo bei muluŋ aiyosai qaji a dal anjam dauryoqnqas di a tamo muluŋ aiyeqnub qaji nanŋi bul sqas.

²⁷ Bole, niŋgi Juda tamo unub deqa niŋgi dal anjam ejunub. Niŋgi muluŋ dego aiyeqnub. Ariya niŋgi dal anjam gotraŋyqab di tamo muluŋ aiyosaieqnub qaji nanŋi na mernŋwab, "Niŋgi une ti." Nanŋi na degsib mernŋwab. Di kiyaya? Nanŋi dal anjam dauryeqnub deqa. Nanŋi muluŋ aiyosai di unŋum.

²⁸ Tamo bei a laŋa baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim muluŋ aiqas di aqa muluŋ bolesai.

²⁹ Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na muluŋ aiqas di aqa muluŋ bole. A na aqa jejamu laŋa osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a siŋgila yimqa aqa are miligiq na a muluŋ bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ŋamgalaq di ŋam ti sqas. A mandam tamo nanŋo ŋamgalaq di ŋam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tiŋtiŋ na tamo nanŋi peginjrqas

¹ O ijo was, niŋgi kamba e merbqab kiyo, "O Pol, ni degsi maronum deqa unŋum, iga Juda tamo unum di laŋa. Iga muluŋ aiyem di dego laŋa." O was niŋgi e degsib merbaib.

² Niŋgi quiy. Qotei a Juda nanŋo banq di iŋgi bole bole atej. Iŋgi bole bei agiende. A na Juda nanŋi aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej.

³ Bole, Juda qudei nanŋi Qotei aqa anjam di nanŋo areqaloq di siŋgilatosaeqnub. Osib aqa anjam di dauryosaieqnub. Deqa iga endegsi marqom kiyo, "Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqnu"?

⁴ O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, "Tamo kalil nanŋi gisaŋ tamo. Qotei a segi qujai gisaŋ tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaieqnu." Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, "O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqniŋbqa ni olo nanŋi tulaŋ buŋnjrsim ni une saiqoji sqam."

⁵⁻⁶ Deqa ijo was, niŋgi kamba o e endegsib merbqab kiyo, "O Pol, ni marobulonum, 'Iga kumbra uge yoqnqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqnqas.' O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, 'Degwas di Qotei a kiyaya gago une qa ŋiriŋosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.' Degsi marqom e?" O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo unŋasari kalil nanŋi peginjrqas? Di keresai. Nuŋŋo areqalo di mandam tamo nanŋo areqalo.

⁷ Ariya niŋgi olo e endegsib merbqab kiyo, "O Pol, ni marobulonum, 'Iga gisaŋ anjam maroqniŋmqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqniŋm aqa ŋam tulaŋ goge oqoqnqas.' O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, 'Degwas di Qotei a kiyaya iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?' " O ijo was, nuŋŋo anjam di tulaŋ uge.

⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei nanŋi mare mare laqnu. Agi nanŋi endegsib mareqnub, "Unŋum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu." O ijo was, tamo qudei nanŋi degsib iga yomuigosib mareqnub. Di gisaŋ koba. Nanŋo kumbra uge dena Qotei na nanŋi awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanŋi buŋnjreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami mernŋgonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, "Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyoŋsaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil nanŋi gam bole uratekriteqnub.

Nanŋi kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³ Nanŋi kalil anjam uge mareleŋeqnub.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanŋo jejamu sub miligiq di qusaieqnu dego kere tamo kalil nanŋo medabu na anjam tulaŋ uge uge mareqnub.

Nanŋi gisaŋ anjam koba mareleŋeqnub.

Amal uge na tamo uŋiŋnjreqnub dego kere tamo kalil nanŋo medabu na tamo nanŋi tulaŋ ugetnjreqnub.

14 Osib gaigai nanjo medabu na tamo nanji qa anjam uge maroqnsib nanji qa are ugeinjreqnu.

15 Nanji bati gaigai tamo ñumsib moiyojnjqajqa urur ti gileqñub.

16 Nanji na tamo nanji ugeugeinjrqajqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqñub.

17 Nanji lawo kumbra qaliesai.

18 Nanji Qotei yala ulaiyosaieqñub.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nenjrenjyeb unu.

19 Iga qalie, Moses a tamo ungasari dal anjam ejunub qaji nanji qa are qalsiq dal anjam nenjrenjey. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo ungasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti unum.

20 Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqñu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole sqom

21 O ijo was, iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiq iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nenjrenjey. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji dego gam deqa marsib anjam nenjrenjyeb.

22 Gam agiende. Tamo ungasari kalil Yesus Kristus qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanji Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Gam di segi. Gam bei saiqoji.

23 Iga kalil une ateqñum deqa iga lan qureq oqsim dia Qotei itqa keresai.

24 Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqqa iga qa are boleiyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqñu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga lan awaigej.

25 Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moiym aqa leñ aism tamo ungasari kalil a qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanjo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqñu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanji qa tariñsokobaiyoqñej. Deqa a nanjo une qa nanji urur kambatñrosaiyoqñej.

26 Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqñu, a gaigai kumbra bole tinjin yeqñu. A na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a lan minjrosaiyoqñu. A Yesus aqa wau na nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tinjin yeqñu.

27 Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej.

28 Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

29 Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanjo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanjo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanjo Qotei dego.

30 Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluñ aiyo qaji tamo nanji ti muluñ aiyo saieqñub qaji tamo nanji ti Yesus qa nanjo areqalo singilatqom di Qotei a nanji kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjreqñu.

31 Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqñum e? Sai. Iga dal anjam olo singilateqñum.

4

Abraham a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej

1 Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom?

2 Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ñam soqtqa kere qamu.

3 Ariya Qotei aqa anjam kiye nenjrenj di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjey.”

4 Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A lan awai oqasai. A wauosim dena awai oqas.

5 Ariya tamo bei a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosiosim Qotei qa aqa areqalo singilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na tamo nanji a qoreiyeqñub qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqñu.

⁶ Tamo nanġi di wau bole yeqnub kiyo sai kiyo di unġum. Qotei a nanġi tamo bole une saiqoġi qa minjreqnu. Yeqnaqa nanġi tulaġ areboleboleinjreqnu. Devit a nami anjam deqajj marej.

⁷ Agi a endegsi marej,
 “Qotei a tamo nanġo kumbra uge qa are walyimqa nanġo une kobotetnjrqas di nanġi tulaġ areboleboleinjrqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nanġo une qa olo bunu are qalqasai di nanġi tulaġ areboleboleinjrqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo muluġ aiyu qajj nanġi segi areboleboleinjrqas e? Tamo muluġ aiyosaeqnuġ qajj nanġi dego areboleboleinjrqas e? Od. Nanġi kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoġi qa minjej.

¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoġi qa minjej? A nami muluġ aiyej kiyo a muluġ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a muluġ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoġi qa minjej.

¹¹ A muluġ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoġi qa minjej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham muluġ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil muluġ aiyosaisib nanġo areqalo Qotei qa singilateqnuġ qajj nanġo moma matu.

¹² A tamo nanġi muluġ aiyeqnuġ qajj nanġo moma matu dego. Ariya tamo nanġi nanġo jejamu laġa oqnsib muluġ aiyeqnuġ qajj a nanġo moma matu sai. Tamo nanġi muluġ aiyosaisib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnuġ qajj a nanġo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A muluġ aiyosaisosiqqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

Tamo unġasari Qotei qa nanġo areqalo singilateqnuġ qajj nanġi inġi bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma nanġi ti endegsi minjrej, “E niġi mandam kalil enġwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoġi qa minjej.

¹⁴ Tamo nanġi dal anjam dauryeqab gam dena Qotei na nanġi inġi bole bole enjrqqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di laġa uloġej qamu. Qotei aqa anjam marej qajj di dego laġa uloġej qamu.

¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nanġi dal anjam gotranjyeqnabqa Qotei a nanġo une deqa minjriġ oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nanġi endegsi minjrqqa keresai qamu, “Niġi dal anjam gotranjyeqnuġ.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnuġ qajj nanġi qa ti are boleiyosiq inġi bole bole nanġi enjrqqa marej. Deqa tamo nanġi Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nanġo areqalo singilateqnuġ qajj nanġi inġi bole bole di oqab. Tamo nanġi dal anjam ejunub qajj nanġi segi inġi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa nanġo areqalo singilateqnuġ qajj nanġi dego inġi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjyeb unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qajj nanġo moma matu sqam.” O ijo was niġi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa njamgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreġo qajj nanġi olo subq na tigeltnjreqnu. A segi na marnaqa inġi inġi kalil nami sosai qajj di brantelenjej.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qajj di dauryqas di Abraham a poiyosai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatiosiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo unġasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qajj nanġo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma nanġi tulaġ gargekobaqab.”

¹⁹ Abraham a anġro saiqoġi soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa njanj Sara a dego tulaġ qeliej. Deqa a anġrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai.

²⁰ Anjam Qotei na nami minjej qajj a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatiosiq aqa njam soqtoqnej.

²¹ A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qajj di a dauryqqa kere.”

²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoġi qa minjej.

²³ Anjam di Qotei aqa nenġrenj di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoġi qa minjej.” Anjam di Abraham qa segi nenġrenjyosai.

²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nenngrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum.

²⁵ Qotei a Yesus uratonaqa jeu tamo nangi na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaaqa? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

5

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

¹ Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatam deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum.

² Yesus na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo singilatam. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lan qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tarijeqnum. Iga deqa tulan areboleboleigeqnu.

³ Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelejunum.

⁴ Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotranjeqnaqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwjajqa tarijoqnsim unum.

⁵ Ariya iga lan tarijosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej.

⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom.

⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaieqnu.

⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom.

¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Niri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla gegerere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nambile na Qotei a iga torei elenqas.

¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla gegerere unum deqa iga tulan areboleboleigoqnaqas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a nambile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nangi dego une elenje. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nangi dego une atoqnsib morenoqne.

¹³ Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nangi une atoqnsib laqne. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanjo une gegerere ubtosaijoqnej.

¹⁴ Adam a soqnej dena bosai bosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nangi morenoqne. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranjej qaji di tamo bei na gotranjosai. Adam a segi na gotranjej. Ariya moiyo na nangi kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej.

¹⁵ Ningi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargakoba nangi morenoqne. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargakoba nangi qa are tulan boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁶ Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nangi peginjrsiqa nanjo jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nangi une gargakoba yoqne deqa Qotei a olo nangi qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiqqa nangi tamo bole une saiqoji qa minjrej.

¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranjej deqa tamo ungasari kalil nangi morenoqne. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nangi qa are boleiyeqnu qaji nangi nambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nangi di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁸ Deqa ningi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranjej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nangi peginjroqnsiqa nanjo jejamuq di une qametnjreqnu. Dego kere

tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanği tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiqa nambile enjreqnu.

¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranıyej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği dego une elenje. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği tamo bole une saiqoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nanıgo une kobaonaqa nanği dal anjam gotranıyoqneb. Nanıgo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanği qa are tulanı boleyiej.

²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga singila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulanı boleyieqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulanı boleyioqnsiqa iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqnsim

¹ Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, "Unıgum, iga une gargekoba yoqnoqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulanı boleyioqnsim." Iga degsi marqom kiyo?

² Sai bole sai. Iga moiyoqnsim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnoqom e? Sai.

³ Iga Kristus Yesus beteryosim aqa nam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoqnsim. Nıngi di qaliesai kiyo?

⁴ Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqnsim. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa singila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnsim.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoqnsim. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom.

⁶ Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kanıgal tamo bul sqasai.

⁷ Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyoqnsim deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom.

⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai.

¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub.

¹¹ Dego kere nıngi endegsi are qaliy. Nıngi moiyoqnsim deqa nıngi olo une aqa kanıgal tamo bul sosai. Nıngi Kristus Yesus beteryosim Qotei ombla nambile unub.

¹² Deqa une a nungo jejamu taqatqa laqnımqa nıngi na olo saidiy. Nıngi degyqab di nıngi nungo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnsim. Nungo jejamu agi bunuqna moiqa.

¹³ Une a nungo singa ti banı ti taqatqa laqnımqa nıngi na olo saidiy. Nıngi degyqab di nıngi kumbra uge uge dauryoqnsim. Nıngi subq na olo tigelobulosim nambile unub deqa nıngi nungo segi jejamu ti banı ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena nıngi kumbra bole dauryoqnsim.

¹⁴ Une na nıngi olo taqatqas. Di kiyaqqa? Nıngi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a nıngi qa are boleyiej kumbra di aqa sorgomq di nıngi unub.

Iga kumbra bole aqa kanıgal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleyiej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnoqom e? Sai bole sai.

¹⁶ Nıngi qalie, nıngi nungo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnsim di nıngi aqa kanıgal tamo sqab. Dego kere nıngi une dauryoqnsim di nıngi une aqa kanıgal tamo bul sqab. Osib nıngi morenıqab. Ariya nıngi Qotei aqa kanıgal tamo sosib aqa anjam dauryoqnsim di nıngi tamo bole une saiqoji sqab. Di nıngi qaliesai kiyo?

¹⁷ Bole, nami nıngi une aqa kanıgal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei a nıngi anjam bole mernıgonaq qusibqa nungo are miligıq na dauryoqnsim. Qotei a degyej deqa iga na a tulanı binıyoqnsim.

¹⁸ Nungo une na nıngi tonto talq di breıngobulonaq sonabqa Qotei a dena nıngi olo elenje. Deqa bini nıngi kumbra bole aqa kanıgal tamo bul unub.

¹⁹ O ijo was, e mandam tamo nanıgo kumbra qa nıngi yawo anjam mernıgeqnum. Di kiyaqqa? Nıngi ijo anjam endi geregere poıngosai deqa. Nami nıngi na nungo singa ti banı ti nanıgi odnıreqnabqa nanıgi kumbra jıga ti kumbra uge ti nanıgo kanıgal tamo bul sosibqa nıngi kumbra ugeq breıngobulonaq. Ariya bini nıngi na olo nungo singa ti banı ti minıjribqa nanıgi

kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na niŋgi aqa segi kumbra boleq di atimqa niŋgi dauryoqnaqab.

²⁰ Nami niŋgi une aqa kaŋgal tamo bul soqnebe. Bati deqa niŋgi kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul sosai.

²¹ Kumbra uge uge niŋgi nami yoqnebe qaji dena niŋgi aqaryaingosaiqnebe. Agi bini niŋgi kumbra deqa jemaiŋgeqnu. Kumbra dena tamo naŋgi moiyo gam tureqnu.

²² Ariya nuŋgo une na niŋgi tonto talq di breiŋgobulonaq sonabqa Qotei a dena niŋgi olo elenej. Deqa bini niŋgi Qotei aqa segi kaŋgal tamo unub. Deqa niŋgi iŋgi boledamu oqab. Iŋgi boledamu agiende. Qotei na niŋgi aqa segi kumbra boleq di atimqa niŋgi dauryoqnaqab. Osib niŋgi ŋambile gaigai sqab.

²³ Une na aqa kaŋgal tamo naŋgi awai enjreqnu. Awai agiende. Naŋgi moreŋeqnu. Ariya Qotei na iga iŋgi boledamu laŋa egeqnu. Iŋgi boledamu di agi iga ŋambile gaigai sqom. Ŋambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqnaqom

¹ O ijo was, niŋgi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi mernŋwai. Niŋgi qalie, tamo a moyosaisoqniŋma dal anjam na a taqatoqnaqas. A moiymqa dal anjam na a olo taqatqasai.

² Deqa urja bei a tamo ti soqniŋma aqa tamo a moyosaisoqniŋma a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiymqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai.

³ Deqa aqa tamo soqniŋma a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala urja. Aqa tamo moiymqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala urja sqasai.

⁴ Deqa ijo was niŋgi quiy. Niŋgi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreŋebe deqa niŋgi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Niŋgi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo uŋgasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulaŋ arearetqnu qaji di yoqnaqom.

⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago baŋq di gago siŋgaq di gago jejamu di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem.

⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breiŋgobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moiyoqnebe deqa iga olo dal anjam aqa kaŋgal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnu. Iga dal anjam nami nengreŋyeb qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnu. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnu.

Gago une na iga moiyoqtej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai gamu e une poibosai gamu. Dal anjam a marej, "Ni ino was aqa iŋgi iŋgi qa mamaulmaiŋ." Degsi marosai gamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai gamu.

⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqa ijo are miligiŋ di mamaul kumbra gargekoba bableteqnebe. Dal anjam bosai gamu une a moiyo bulosiŋ uliejunu gamu.

⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e ŋambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a ŋambile so bulosiŋ tigelej.

¹⁰ Onaqa dena e moiym. Dal anjam aqa wau utru agi tamo naŋgi ŋambile enjraqajqa. Ariya e dal anjam dena ŋambile osai. Dal anjam na e moiyoqtej.

¹¹ Di kiyajqa? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisaŋbej. Kumbra dena une na e moiyoqtej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tiŋtiŋ kalil.

¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moiyoqtej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyoqtej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e moiyoqtej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulaŋ ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namij di unum deqa une na e tonto talq di walbobulej unum.

¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaiqnu qaji di e olo yeqnum.

¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaiqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja.

¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu.

¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di ingi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum.

¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.

²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentbeqnu.

²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulan arearetbeqnu.

²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo banq di ijo singaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di singila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo ban ti ijo singa ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu.

²⁴ Gulbe dena e tulan ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqaq qaji endi olo uratqai?

²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulan binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

¹ O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai.

² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na ningi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na ningi olo taqatngwa keresai.

³ Qotei na aqa segi Niri Yesus qarinjonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej.

⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walweloqnsim. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo nanqi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji nanqi areqalo namij dauryeqnub. Ariya tamo nanqi Mondor aqa kumbra na walweleqnum qaji nanqi Mondor aqa areqalo dauryeqnub.

⁶ Tamo nanqi areqalo namij dauryoqngab di nanqi morenqab. Ariya tamo nanqi Mondor aqa areqalo dauryoqngab di nanqi lawo na nambile sqab.

⁷ Tamo nanqi areqalo namij dauryeqnub qaji nanqi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaaqa? Nanqi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanqi dal anjam dauryqa keresai bole sai.

⁸ Tamo nanqi areqalo namij na walweleqnum qaji nanqi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ningi areqalo namij aqa kumbra na walweloqnsim. Qotei aqa Mondor a nungo are miligiq di unu deqa ningi Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai.

¹⁰ Ningi une ti unub deqa nungo jejamu moiqaq. Ariya Kristus a nungo are miligiq di unu deqa ningi Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Mondor na ningi nambile enjgwas.

¹¹ Qotei na aqa Niri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nungo are miligiq di unu deqa Qotei na nungo jejamu moiqaq qaji di dego subq na tigeltosim ningi nambile enjgwas. Di Mondor aqa singila na ningi nambile enjgwas.

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai.

¹³ Ningi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ningi morenqab. Ariya ningi Mondor aqa singila na nungo jejamu aqa kumbra moiyoqngab di ningi nambile sqab.

¹⁴ Tamo ungasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreqnaq walweleqnum qaji nanqi Qotei aqa angro tintin unub.

¹⁵ Qotei na ningi lanja kanjal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor ningi enjosai. Ningi lanja kanjal tamo sqab di ningi ulaqab. Qotei na ningi aqa segi angro tintin sqajqa marsiq aqa Mondor ningi engej. Deqa ningi endegsib Qotei meteqnub, "O ni gago Abu."

¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnum, “Bole, iga Qotei aqa angro unum.”

¹⁷ Iga Qotei aqa angro unum deqa mondonj ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Ingi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a ingi di osaisosiq jaqatin qoboiyej. Deqa iga dego jaqatin qoboiyoqnqom. Qoboiyosim mondonj iga a ombla ingi di osim so bole gaigai sqom.

Mondonj Qotei na iga so bole egwas

¹⁸ Mondonj Qotei na so bole di babtosisim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatin iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatin kalil tulan bunyesqas.

¹⁹ Mondonj Qotei na aqa segi angro nanji babtelenqas. Nanji babtqajqa bati di Qotei a nami atej. Ingi ingi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanji na bati di unqajqa deqa tariñoqnsib nam atoqnsib endegsib nenemeqñub, “Bati gembu bati di brantqas?”

²⁰ Bini ingi ingi kalil nanji di ugeosib unub. Nanjo segi areqalo na nanji ugeosai. Qotei a segi na nanji ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondonj nanji enjrqas qaji deqa tariñoqnsib unub.

²¹ Qotei na ingi ingi kalil di nanji ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondonj bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na ingi ingi kalil di olo boletnjrimqa nanji aqa angro nanji ti koba na tulan bole sqab.

²² Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanji jaqatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanji nami jaqatin oqneb agi bini oqnsib unub. Unja a anjrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere.

²³ Ingi ingi kalil di nanji segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulan boledam dego iga egwas. Osim mondonj a boleq di mergwas, “Ningi ijo angro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariñoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas.

²⁴ Qotei a iga elenaj deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariñoqnsim unum. Iga degeyqnum. Di kiyaqqa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaqqa ingi deqa olo tariñqas?

²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondonj oqom. Deqa bini iga gulbe qoboiyoqnsim tariñoqnsim unum.

²⁶ Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiq iga qa pailyeqnu.

²⁷ Qotei agi tamo nanjo are miligiq uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanji qa pailyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalayeqñub qaji nanji Qotei na geregereinjre- qnu. A nami nanji elenja osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanji ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nanjoq di branteqnu qaji dena nanji olo boletnjre- qnu.

²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanji qa qalieeq qaji nanji di a na giltnjrej dego. Nanji aqa Njiri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanji giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angro gargekoba nanjo was matu sqas.

³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanji di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanji di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanji di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai.

³² Qotei na aqa segi Njiri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Njiri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqñqas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu.

³⁵ Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoo di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai.

³⁶ Bole, ingi uge uge di gagoq di brantqonqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo unngasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanngi na iga lugoqnsib moiyoatgeqnu. Nanngi iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu.”

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantqonqas di unngum. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum.

³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosisim qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti njambile ti lan angro nanngi ti mondor singila nanngi ti ingi ingi bini unub qaji nanngi ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nanngi ti ingi ingi singila ejunub qaji nanngi ti ingi ingi lan goge di unub qaji nanngi ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nanngi ti ingi ingi Qotei na gereiyelenj qaji nanngi ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel nanngi qa are gulbeiyonej

¹ E Kristus aqa tamo unum deqa e ninngi anjam bole merngeqnu. E gisan anjam merngosaiqnu. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnu.

³ Osim endegsi pailyeqnu, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanngi olo kamba elenname.” E degsi pailyeqnu.

⁴ Ijo was nanngi di Israel tamo unub. Qotei na nanngi aqa segi angro qa giltnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanngi enjrej. Osiqa minjrej, “Mondon e na ninngi ingi bole bole engwai.”

⁵ Nanngo moma utru nanngi ñam koba ti soqneb. Nanngoq dena Kristus a njambabej. Kristus a segi Qotei. A ingi ingi kalil nanngo gate. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Qotei a Israel nanngoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanngi di ingi bole bole enjrqqa marej. Ariya a na ingi di nanngi enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonej?” Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nango len na njambabeb qaji nanngi Israel tamo tintin sai.

⁷ Bole, nanngi Abraham aqa len na njambabeb. Ariya nanngi kalil Abraham aqa angro tintin sai. Qotei a nami Abraham minnej, “Ino angro mel Aisak aqa len na qujai ino angro tintin nanngi brantqab.”

⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nanngo ai abu na nanngi njambabtnjrqab dena nanngi Qotei aqa angro tintin brantqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanngo areqaloq di singilatqab dena qujai nanngi Abraham aqa angro tintin brantqab.

⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minnej, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino nauj Sara a angro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonqa aqa angro mel aiyel Eso Jekop wo nanngi njambabeb. Nanngo abu agi gago moma utru Aisak.

¹¹⁻¹² Ariya Qotei na angro mel qujai segi giltej. A angro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosis giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanngi giltnjregeqnu. Deqa Rebeka aqa angro aiyel nanngi di njambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minnej, “Angro namo njambabqas qaji a na angro bunu njambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kangalyoqnaqas.”

¹³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnu. E Eso qalaqalaiyosaiqnu.”

¹⁴ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai.

¹⁵ Agi Qotei a nami Moses endegsi minnej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.”

¹⁶ Deqa ijo was ninngi quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai.

¹⁷ Agi a nami Isip nanngo mandor koba a qa dulqa uratosiqqa endegsi minnej, “E ijo singila kobaquja ni osormitqa tamo unngasari kalil nanngi unsib sawa sawa kalilq di ijo ñam mare mare laqnaqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nenngrenyeb unu.

¹⁸ Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

¹⁹ Ariya ningi e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaqo olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.”

²⁰ O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi njirintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaqa e degsi gereibonum?” A degsi minjqas keresai.

²¹ Web gereiyo tamo a aqa segi areqalo na mandam ongol aiyelel osimqa web aiyelel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di ingi goiqajqa. Ariya web bei bolesai laña wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyo tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

²² Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo ungasari Qotei a nanngi qa minjin oqeteqnu qaji nanngi padalqa gamq di unub. Ariya a na nanngi urur padaltnjrosai eqnu. A nanngi qa tarijsokobaiyeqnu.

²³ A degyeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari a nanngi qa duleqnu qaji nanngi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nanngi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej.

²⁴ Tamo ungasari Qotei a nanngi qa duleqnu qaji nanngi di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanngo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanngoq dena dego iga metgej.

²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nenngrenyej, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanngi di e na olo minjrqai, ‘Ningi ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosai oqnem qaji nanngi di e na olo qalaqalainjrqai.

²⁶ E nami sawa bei bei qaji nanngi endegsi minjrem, ‘Ningi ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanngi endegsi minjrqai, ‘Ningi ijo segi angoro unub. Agi e Qotei njambile unum qaji.’ ”

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanngi qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanngo moma nanngi ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanngo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas.

²⁸ Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nanngi urur njolawotnjrqas.”

²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekrite m qamu.”

Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqasai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanngi tamo bole une saiqoji sqajqa gam njamosai oqneb. Ariya nanngi gam di iteb. Gam agiende. Nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnuqub gam dena nanngi tamo bole une saiqoji unub.

³¹ Ariya Israel nanngi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaqneb. Nanngi are qaloqneb, “Gam dena iga Qotei aqa njamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” Ariya nanngi dal anjam dauryoqneb gam dena nanngi tamo bole une saiqoji sosai.

³² Di kiyaaqa? Nanngi tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanngo areqalo singilatqa urateb deqa. Nanngi maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Nanngi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib manqaloqneb.

³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyelel unu, “Ningi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanngi quraqyoqnsib manqalqab. Ariya tamo nanngi tal ai utru deqa nanngo areqalo singilatqab di nanngi jemainjrqasai.”

10

Israel nanngi Qotei aqa kumbra qaliesai

¹ O ijo was, e Israel nanngi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanngi elenqame.”

² E qalieonum, Israel nanngi Qotei qa tulan singilaeqnuqub. Ariya nanngi powo na degyo-saieqnuqub.

³ Nanngi Qotei aqa njamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nanngi nanngo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnuqub. Nanngi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqnuqub.

⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo ungasari kalil Kristus qa nanngo areqalo singilateqnuqub qaji nanngi Qotei aqa njamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

⁵ Israel nanngi tamo bole une saiqoji sqajqa marsibqa dal anjam dauryeqnuqub. Moses a nami nanngi qa osiqa anjam endegsi nenngrenyelel, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a njambile sqas.” Moses a anjam degsi nenngrenyelel.

⁶ Ariya tamo nanği Kristus qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanği Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiçoji unub. Deqa Moses a nanği qa osiqa anjam endegsi nengrenyej, “Ninği nunço segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aigas?’ ”

⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nengrenyej, “Ninği endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aism Kristus olo subq na tigeltqas?’ ”

⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunço medabuq di unu. A nunço are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanço areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqñum.

⁹ Deqa ninği nunço medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunço are miligiq di singilatiy. Ninği degyqab di Qotei na ninği elenqas.

¹⁰ Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqñum deqa Qotei na iga tamo bole une saiçoji qa mergeqñu. Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqñsim boleq di mareqñum deqa Qotei na iga elenqñu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanği Kristus qa nanço areqalo singilatqab di nanği jemainjrqasai.”

¹² Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqñsib pailyeqñub qaji nanği tulan geregereinjreçnu.

¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqñsib pailyeqñub qaji nanği a na elenqas.”

¹⁴ Ariya tamo nanği Kristus qa nanço areqalo singilatqasai di nanği kiyersib a metosib pailyeqab? Nanği aqa anjam quqwasai di nanği kiyersib a qa nanço areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanği Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanği kiyersib aqa anjam quqwab?

¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nanği qarinqñrsasai di nanği kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanği agi beqñub. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanği anjam bole osi beqñabqa tamo ungasari nanği tulan areboleboleinjreçnu.”

Israel nanği Qotei aqa anjam bole dauryosaieqñub

¹⁶ Tamo ungasari kalil nanği Kristus aqa anjam bole di dauryeqñub e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanço areqaloq di singilateqñub.”

¹⁷ Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqñum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqñu.

¹⁸ Ariya e ninği endegsi nenemngwai. Israel nanği Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanği quoqñeb. Agi nengren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nanği quoqñeb.”

¹⁹ Deqa e ninği olo nenemngwai. Israel nanği anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nanği poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanği ñam saiçoji unub. Nanği tamo bolesai. Nanği e qa qaliesai dego. Ariya e na nanği elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanço are ugetetnjrit nanği njirinqab.”

²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanği qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nanği e qa ñamosaiqñeb qaji nanği e itbeb. Tamo nanği e qa marosaiqñeb qaji nanği e nubeb.”

²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nanği qa endegsi marej, “E bati gaigai nanği qa tariñoqñsim metnjreçnam nanği olo diqoqñsib ijo anjam gotranjeqñub.”

11

Qotei a tamo quja quja segi elenqñsiq olo gargekoba uratnjreçnu

¹ Deqa e ninği endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nanği qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa len na ñambabem.

² Qotei na Israel nanği qoreinjrosai. Nanği aqa segi tamo ungasari unub. A nami nanği qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di ninği qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanço kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej,

³ “O Tamo Koba, nanği na ino medabu o qaji tamo nanği ñumelejoqñsib ino atra bijal niñaqeqñub. E segi qujai ni daurmeqñum deqa nanği na e lubqa laqñub.” Elaija a Qotei degsi pailyej.

⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minnej? A endegsi minnej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nangi dego e daurbegnub. Nangi singa pulutosib gisan qotei Bal a qa louosaieqñub.” Qotei na Elaija degsi minnej.

⁵ Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenjoqñsiq olo gargekoba uratnjreqnu. Tamo nangi a na elenjoqñu qaji di a nangi qa are boleiyonaq giltnjrej.

⁶ A nanggo wau bole bei qa are qalsiq nangi giltnjrosai. Nangi wau bole yonab a deqa are qalsiq nangi giltnjrej gamu a nangi qa are boleiyey aqa kumbra di laña ulonrej gamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nangi tamo bole une saiqoji sqajqa wauqñab ugeinjroqñej. Ariya Qotei na Israel nangi qudei aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa nangi aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nangi gargekoba Qotei na olo areqalo getentnjroqñej.

⁸ Nangi qa anjam bei nami endegsib nenjgñeyeb unu, “Qotei na nangi nanaritnjrsiqa nanggo ñamdamu ti dabkala ti torei getentnjrej. Nangi nami degsib soqñeb bosiq agi bini degsib unub.”

⁹ Devit a dego nangi qa osiqa endegsi marej,

“Nangi ñingi uyqa korooqñibqa gulbe gargekoba nanggoq di brantjoqñsim kakanj bul nangi kabutnjroqñqas.

Osim sil bul nanggo kakro qainjyetnjrsim nangi uneq breinjrim nanggo singa meninj di tanyosib ululoñosib awai ugedamu oqñqab.

¹⁰ Nanggo ñamdamu dego getenjrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.

Soqñib Qotei na nanggo qore tanu pulutetnjrim nangi tingiqa keresai. Nangi gaigai degsib sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nangi olo elenjoqñu

¹¹ Deqa ijo was, e ñingi endegsi nenemñgwai. Israel nangi ululoñeb deqa nangi torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nangi Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nangi elenjoqñu. Israel nangi Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nangi elenjoqñu.

¹² Israel nangi Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi so bole enjreqnu. Od, Israel nangi Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nangi so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Israel nangi olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nangi ti sawa bei bei qaji kalil nangi ti so tulan boledamu enjrqas.

¹³ O sawa bei bei qaji ñingi e na anjam endegsi mernñg quiy. Qotei na e qarinjbej deqa e nanggo ambleq di wauqñnum. E ijo wau deqa tulan areboleboleibeqnu.

¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanggo areqalo tigeltetnjritqa kumbra bole bole Qotei a ñingi enjreqnu qaji di nangi dego oqajqa maribqa Qotei na nangi qudei elenjoqñu.

¹⁵ Qotei na Israel nangi walinjrej gam dena a na olo tamo ungasari gargekoba mandamq endi unub qaji nangi elenjoqñu jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nangi elenjoqñu gam dena a na tamo ungasari gargekoba nangi olo subq na tigeltinjrqas.

¹⁶ Iga bem sum oqñsim dena bem gereyjoqñsim potjoqñsim taqal bei Qotei atraiyeqñnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Ñam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa ñam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani.

¹⁷ Israel nangi ñam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na gijnjnjrsiqa breinjrej. Ariya ñingi sawa bei bei qaji unub deqa ñingi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenjoqñu ñam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi ñingi segi. Dani Qotei na gijnjnjrsiqa breinjrej qaji nanggo sawa di agi ñingi na olo eb. Deqa bini ñingi ñam oliv qure qaji aqa dani nangi ti namur bole oqñsib unub.

¹⁸ Deqa ñingi diqosib endegsib are qalaib, “Iga na ñam oliv qure qaji aqa dani qudei nangi bunjnjreqñnum.” Ñingi diqwab di ñingi mati endegsib are qaliy. Ñam oliv aqa jirim a na ñingi namur enjreqnu. Ñingi na jirim di namur yosaieqñub.

¹⁹ Ariya ñingi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei gijnjnjrsiqa nangi breinjrsiqa olo iga osiqa nanggo limeq di iga betertgej unum.”

²⁰ Nanggo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nangi Qotei qa nanggo areqalo singilatosai deqa Qotei na nangi gijnjnjrsiqa breinjrej. Ariya ñingi Qotei qa nanggo areqalo singilateqñub deqa Qotei na ñingi olo elenje. Di nanggo segi wau bole bei na sai. Deqa ñingi nanggo segi ñam soqñtaib. Ñingi ulaoy.

²¹ Ñingi are qaliy. Ñam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na gijnjnjrsiqa breinjrej. Deqa ñingi nanggo segi ñam soqñosib diqwab di a na ñingi dego gijnjnjrosim breinjgwas.

²² Ñingi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nangi kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nangi gulbe enjreqnu. Tamo nangi Qotei qoreiyosib ulonrej qaji nangi di a na

gulbe enjreḡnu. Ariya niḡi Qotei aḡa kumbra bole geregere oḡqab di a na kumbra bole di niḡi enḡoḡḡas. Saiḡas di a na niḡi deḡo ḡiḡḡeḡḡosim breiḡḡwas.

²³ Dani ḡudei naḡi nami ḡam oliḡ ḡure ḡaji di sonab Qotei na naḡi ḡiḡḡeḡḡirsḡ breiḡḡrej. Ariya naḡi are bulyosib Qotei ḡa naḡo areḡalo ḡiḡḡilatḡab di a na naḡi olo ḡoḡsim ḡam oliḡ ḡoboḡ di betertḡḡḡḡas. Od, Qotei na naḡi olo betertḡḡḡḡa kere.

²⁴ Niḡi ḡalie, nami niḡi naḡu ḡaji oliḡ aḡa dani soḡneb. Sonabḡa Qotei na niḡi dena ḡiḡḡeḡḡosiḡa ḡoḡsi bosiq ḡam oliḡ ḡure ḡaji aḡa ḡoboḡ di betertḡḡḡej. ḡam oliḡ ḡure ḡaji di nuḡo ḡam utru tiḡtiḡ sai. Deḡa iḡa bole ḡalieonum, bunuḡna Qotei na ḡam oliḡ ḡure ḡaji aḡa seḡi dani naḡi olo ḡoḡsim bosim naḡo seḡi limeḡ di betertḡḡḡḡas.

Qotei a tamo uḡḡasari kalil naḡi ḡa are boleiyosim elenḡḡajḡa are koba unu

²⁵ O iḡo was kalil, niḡi diḡoḡḡnsib endegsib maraib, “Iḡa powo koba ti unum.” Niḡi deḡaib. E uli anḡam bei mernḡwai. Israel ḡargekoba naḡo areḡalo ḡeteḡḡḡreḡunu. Naḡi deḡsib soḡḡib sawa bei bei ḡaji tamo uḡḡasari Qotei na nami ḡiltḡḡrej naḡi di kalil elenḡekritosim kereamḡa bati deḡa a na Israel naḡo areḡalo olo waḡtetḡḡḡḡas.

²⁶ Gam dena Qotei na Israel kalil naḡi elenḡḡas. Aḡi Qotei aḡa anḡam bei nami endegsib nenḡḡreḡyeb unu, “Aḡaryainḡo Tamo Koba a Jerusalem dena tiḡelosim bosim Jekop aḡa moma kalil naḡi are bulyetḡḡrim naḡi iḡo anḡam ḡotranyḡajḡa kumbra di olo uratḡḡab.

²⁷ Yimḡa bati deḡa e naḡi koba na anḡam ḡosisiy dena naḡo une kalil kobotetḡḡḡai.” Qotei aḡa anḡam nami deḡsib nenḡḡreḡyeb.

²⁸ Israel naḡi Yesus aḡa anḡam bole ḡoreiyeḡḡnub deḡa naḡi Qotei ti jeu atoḡḡnsib unub. Deḡa Qotei na naḡi kamba uratḡḡroḡḡsiḡ olo niḡi sawa bei bei ḡaji tamo uḡḡasari elenḡeḡḡu. Nami Qotei na Israel naḡi ḡiltḡḡrsiḡa ḡalaḡalainḡrej. A naḡo moma utru naḡi ḡa are ḡalsiḡ kumbra deḡyej.

²⁹ Iḡa ḡalie, Qotei a tamo uḡḡasari naḡi metḡḡrsim iḡi bole bole enḡḡḡas di a bunuḡna aḡa kumbra di olo uratḡḡa keresai.

³⁰ O sawa bei bei ḡaji niḡi nami Qotei aḡa anḡam ḡotranyoḡḡeb. Ariya bini Israel naḡi kamba Qotei aḡa anḡam ḡotranyeḡḡnub. Gam dena Qotei a olo niḡi ḡa duleḡḡu.

³¹ Od, Israel naḡi Qotei aḡa anḡam ḡotranyeḡḡnub deḡa Qotei a niḡi ḡa duleḡḡu. Gam dena bunuḡna Qotei a Israel naḡi ḡa kamba deḡo olo dulḡas.

³² Qotei na iḡa kalil aḡa anḡam ḡotranyḡajḡa kumbraḡ di breiḡonaḡa iḡa tonto talḡ di sobulem. Qotei a deḡyej. Di kiyaaḡa? A iḡa kalil ḡa olo dulḡḡajḡa deḡa.

Iḡa Qotei aḡa ḡam soḡtoḡḡḡom

³³ O iḡo was, Qotei aḡa areḡalo ti powo ti kalil tulaḡ boleḡuja. Di tulaḡ guma koba deḡo. Deḡa iḡa na Qotei aḡa areḡalo ti powo ti di aḡa utru geregere ubtosim marḡa keresai. Aḡa kumbra kalil deḡo iḡa dauryosim itḡa keresai.

³⁴ Aḡi Qotei aḡa anḡam bei nami endegsib nenḡḡreḡyeb unu, “Tamo yai a Qotei aḡa areḡalo ḡalieḡa kere? Osim a gam osoryḡa kere?”

³⁵ Tamo yai na Qotei iḡi bei yḡas? Yosim Qotei na kamba olo yḡajḡa minḡḡas? Tamo deḡo bei sosai.”

³⁶ O iḡo was niḡi quiy. Qotei a iḡi iḡi kalil ateleḡej. A iḡi iḡi kalil ḡa utru. Iḡi iḡi kalil di aḡa seḡi. Deḡa iḡa bati ḡaigai aḡa ḡam soḡtoḡḡḡom. Bole.

12

Niḡi nuḡo jeḡamu osib Qotei atraiyiy

¹ O iḡo was kalil, Qotei a iḡa ḡa duleḡ deḡa e niḡi ḡiḡḡila na endegsi mernḡwai. Niḡi nuḡo seḡi jeḡamu ḡambile unu ḡaji di osib Qotei atraiyiy. Niḡi Qotei aḡa seḡi tamo uḡḡasari bole unub deḡa niḡi kumbra Qotei a tulaḡ areareteḡḡu ḡaji di yoḡḡniy. Niḡi deḡyḡab di niḡi Qotei ḡa bole louoḡḡab.

² Niḡi mandam tamo naḡo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areḡalo bunuj enḡimḡa niḡi tamo bunuj sosib dena niḡi Qotei aḡa areḡalo geregere ḡalieoiy. Qotei aḡa areḡalo aḡiende. Niḡi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulaḡ areareteḡḡu ḡaji de ti kumbra tulaḡ boleḡuja de ti keretosib dauryoḡḡniy.

Wau seḡi seḡi Qotei na niḡi enḡej ḡaji di yoḡḡniy

³ Qotei a e ḡa are boleiyonaḡ wau ebei deḡa e niḡi seḡi seḡi endegsi mernḡwai. Niḡi nuḡo seḡi ḡam soḡtaib. Osib nuḡo was ḡudei naḡi buḡḡḡḡa are ḡalaib. Niḡi areḡalo bole ti sosib nuḡo kumbra geregere tenemtoḡḡniy. Qotei na niḡi seḡi seḡi ḡiḡḡila enḡej deḡa niḡi ḡiḡḡila di osib Qotei ḡa nuḡo areḡalo ḡiḡḡilatosis wauoḡḡniy.

⁴ Niḡi ḡalie, iḡa kalil jeḡamu ḡujai. ḡaḡo jeḡamu miligiq di baḡ ti ḡiḡa ti ḡamdami ti dabkala ti unub. Naḡi kalil wau ḡujai yosaieḡḡnub. Naḡi wau seḡi seḡi yeqḡnub.

⁵ Dego kere iga tamo ungasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq di turtejunum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi a qa nanngo areqalo singilatqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe.

⁷ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa anjam paltoqnebe.

⁸ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi silali ingi ingi jeiyooqnsib tamo ungasari ingi qa truqueqnub qaji nanngi enjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa wau geregere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi arebolebole na tamo ungasari nanngi qa duloqnebe.

Ningi na nungo Kristen was nanngi bole qalaqalainjroqniy

⁹ O ijo was ningi na tamo ungasari nanngi bole qalaqalainjroqniy. Ningi gisan na nanngi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil forei uratekritosib kumbra bole segi beteryosib yoqniy.

¹⁰ Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi nungo was tintinj edegosib nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi nam tentoqnsib Kristen was nanngo nam olo soqtoqniy.

¹¹ Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojqniy. Qotei aqa Mondor a nungoq aiyoqnsim are tigeltetjgoqnm ningi Tamo Koba aqa wau ojqajqa tulanj singilaoqniy.

¹² Mondorj Qotei na ningi lanj qureq osi oqwas. Ningi deq oqwasqa tarinoqnsib areboleboleinjgoqneme. Osib gulbe nungoq boqnmqna ningi singila na tigeloqnsib qoboioqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³ Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nanngi ingi ingi qa truquoqnsibqa ningi na nanngi aqaryainjroqniy. Tamo lanaj nanngi dego nungo meq boqnsibqa nanngi oqnsib geregereinjroqniy.

¹⁴ Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa di ungun, ningi kamba olo Qotei na nanngi aqaryainjraqa marsib pailyoqniy. Qotei na nanngi ugetnjraqja deqa pailyaib.

¹⁵ Kristen was qudei nanngi areboleboleinjrimqa ningi nanngi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nanngi akamoqnsibqa ningi nanngi koba na akamoij.

¹⁶ Ningi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ningi nungo segi nam soqtqa are qalaib. Ningi tamo nam saiqoij nanngi koba na laqniy. Ningi diqoqnsib endegsib maraib, "Iga powo koba ti unum." Ningi degaib.

¹⁷ Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba nanngi kumbra uge enjraib. Ningi tamo kalil nanngo namgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Ningi njirin ti qoto ti uratij. Gam soqnmqna ningi gaigai tamo ungasari kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na soqniy.

¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na ningi gulbe engibqa ningi na kamba nanngi gulbe enjraib. Uratosib nanngi Qotei aqa banq di atibqa a segi nanngi qa njirinjosim gulbe enjraqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nenngenyeb unu, "Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanngo une qa nanngi kambatnjraqai.

²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a mamymqna ni a gereiyosim ingi anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas."

²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Kumbra uge bei na ni ojqqa laqnm ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunjosim gotranjqam.

13

Ningi sawa taqato qaji mandor nanngo sorgomq di soqniy

¹ Ningi kalil sawa taqato qaji mandor nanngo sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nanngi lanja wauosai. Qotei a segi na nanngi wau enjreqlaqa nanngi sawa taqateqnub. Qotei a segi na nanngi atelenjej unub.

² Deqa tamo nanngi mandor nanngo anjam gotranjqab di nanngi Qotei aqa anjam dego gotranjonub. Tamo nanngi degyqab di nanngi awai uge oqab.

³ Mandor nanngi wau ojeqnub di tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi ula enjraqajqa deqa waueqnub. Mandor nanngi na tamo kumbra bole bole yeqnub qaji nanngi ula enjraqajqa deqa wauosai. Deqa ningi kumbra bole bole yoqniy. Ningi degyqab di ningi mandor nanngi qa ulaqasai. Nanngi na nungo nam soqtetjgwab.

⁴ Mandor nanngi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanngo wau qujai agi nanngi na ningi aqaryainjoqnsib geregereingeqnub. Ariya ningi kumbra uge uge yoqnqab di ningi nanngi qa ulaqab. Ningi qalie, mandor nanngi sebru ojejunub. Nanngi sebru lanja ojosai. Nanngi Qotei

aqa wau tamo bul unub deqa nanġi sebru dena tamo unġasari kumbra uge uge yeqnuḅ qaji nanġi awai uge enjreqnuḅ.

⁵ Deqa iga mandor nanġo sorgomq di gegerere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nanġo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanġo anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa ninġi takis waiyeqnuḅ. Mandor nanġi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanġi gaigai siġila na wau taqateqnuḅ.

⁷ Deqa ninġi na mandor nanġo inġi inġi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanġo banq di takis atoqniy. Od, ninġi tamo kokba kalil nanġo sorgomq di gegerere sosibqa nanġo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanġo ñam soqtoqniy.

Ninġi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸ Ninġi was bei aqa inġi inġi qudei ejunub di nunġoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nunġoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ninġi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ninġi tamo bei qalsib moiyoḅaib. Ninġi bajinaiḅ. Ninġi was bei aqa inġi inġi qa mamaulġgaiq. Ninġi was bei aqa urja jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanġi degsim gegerereinjroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu.

¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Ninġi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹ Ninġi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ninġi qalie. Ninġi njeio qa kumbra uratosib tiġelqajqa bati agi brantqo. Ninġi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo siġilateḅ. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jojomqo.

¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom.

¹³ Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tinġin na walweloqnoḅ. Deqa iga diqoqnsim alanġobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnaḅ. Iga sambala kumbra dego yoqnaqajqa are pruggoqnm kumbra uge ġigat yoqnaḅ. Iga lanja lanja nġirinjoqnsim tamo qudei nanġi qa are ugeigoqnaḅ.

¹⁴ Ninġi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul ġigsib soqniy. Sosib deqa ninġi nunġo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

14

Ninġi nunġo Kristen was nanġi peginjraib

¹ Tamo unġasari qudei Yesus qa nanġo areqalo siġilateqnuḅ qaji nanġo areqalo di kiñala siġilaosai unu. Deqa ninġi nanġo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanġi koba na anjam na qotaib. Ninġi nanġi osib gereinjriy.

² Nanġo areqalo kiñala siġilaosai unu deqa nanġi damu yosaieqnuḅ. Kalil getenteqnuḅ. Ariya tamo unġasari qudei Yesus qa nanġo areqalo siġilateqnuḅ qaji nanġi qalie, nanġi inġi kalil uyqa kere. Osib nanġi inġi kalil uyeqnuḅ. Nanġi inġi bei getentosaieqnuḅ.

³ Deqa ninġi quiy. Tamo unġasari inġi kalil uyeqnuḅ qaji nanġi na olo tamo unġasari damu getenteqnuḅ qaji nanġi uge qa minjraib. Tamo unġasari damu getenteqnuḅ qaji nanġi na kamba dego tamo unġasari inġi kalil uyeqnuḅ qaji nanġi uge qa minjraib. Qotei na nanġi kalil elenġej.

⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanġal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyero aqa wau ulonqas kiyero di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanġal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a siġila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanġaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ninġi segi segi nunġo areqalo gegerere tenemtosib areqalo bole ti soqniy.

⁶ Tamo qudei nanġi yori bati kokba uyeqnuḅ di nanġi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnuḅ. Tamo qudei nanġi inġi kalil uyeqnuḅ di nanġi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnuḅ. Nanġi inġi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnuḅ. Tamo qudei nanġi inġi qudei getenteqnuḅ. Di nanġi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnuḅ. Nanġi inġi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnuḅ.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai.

⁸ Iga nɔmbile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim nɔmbile sqom. Iga moiƣom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiƣom. Deqa iga nɔmbile sqom kiyo iga moiƣom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo unƣasari sqom.

⁹ Kristus a dego moisiƣ olo nɔmbile osiƣ subƣ na tigelej. Deqa a tamo nɔmbile so qaji nanƣi ti tamo moreno qaji nanƣi ti nanƣo Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Niƣi kiyaqa nunƣo Kristen was nanƣo kumbra pegiyoqnsib uge qa minjreqnub? Osib nanƣi misilinjnreqnub? Niƣi qalie, mondoƣ iga kalil Qotei aqa ulatamuƣ di tigelamqa a na iga pegigwas.

¹¹ Aƣi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenƣrenyeb unu, "E segi Tamo Koba. E nɔmbile gaigai unum. Mondoƣ tamo unƣasari kalil nanƣi ijoq bosib ijo areƣ di siƣa pulutosib nanƣo medabu qujaitosib merbqab, 'Ni segi Qotei.' "

¹² Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, diƣo bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuƣ di tigelosim gago kumbra kalil babtosis minjnam a quqwas.

Niƣi nunƣo Kristen was nanƣi kumbra ugeƣ breinjraib

¹³ Deqa iga gago Kristen was nanƣi uge qa minjrqasai. Osim nanƣi uneƣ breinjrqasai.

¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, inƣi inƣi kalil Qotei na gereiyelenej qaji di jiga bei saiƣoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, "Inƣi di jigat." A degsi are qalsim deqa a inƣi di getentqas.

¹⁵ Ariya a inƣi di getentimqa niƣi olo inƣi di uyib nunƣsimqa a are gulbeiyqas. Nunƣo kumbra dena niƣi qalaqalaiyo kumbra uratosib nunƣo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nunƣo was di qalaqalayosiƣ moiyej deqa niƣi nunƣo inƣi uyo qa osib a ugeugeiyaib.

¹⁶ Niƣi mareqƣnub, "Iga inƣi di uyqom di kumbra bole." Di niƣi kere mareqƣnub. Ariya nunƣo kumbra bole di Kristen was qudei nanƣi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unƣum, niƣi inƣi di uyaib.

¹⁷ Mondoƣ Bole na aqaryaimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga inƣi ti ya ti uyoqƣom gam dena sai.

¹⁸ Tamo nanƣi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojƣab di Qotei a nanƣi qa tulan arearetoqƣas. Amqa tamo unƣasari kalil nanƣi na nanƣi unjrsib marqab, "Nanƣi tamo bole."

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanƣi singilatjnroqƣom.

²⁰ Niƣi inƣi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, niƣi inƣi kalil uyqa kere. Ariya niƣi inƣi bei uysib dena nunƣo Kristen was bei uneƣ waiyqab di kumbra uge.

²¹ Niƣi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysbqa kiyo dena nunƣo was bei uneƣ waiyqab di kumbra uge. Deqa niƣi kumbra di uratiy.

²² Niƣi Qotei qa nunƣo areqalo singilateqƣnub deqa niƣi qalie, niƣi inƣi kalil uyqa kere. Ariya nunƣo qalie di nunƣo are miligiq di ulitib soqƣnem. Yim Qotei a segi unqas. Niƣi inƣi bei uyqa marsib are gulbeingwasai di niƣi arebolebole na uyiy.

²³ Ariya nunƣo ambleq di tamo bei a inƣi bei uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singilateqƣnu ariya a inƣi di uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une atqas.

15

Niƣi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹ Tamo unƣasari qudei Yesus qa nanƣo areqalo singilateqƣnub qaji nanƣo areqalo di kiƣala singilaoasai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanƣi aqaryainjroqnsim nanƣo gulbe qoboiyetjnroqƣom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai.

² Iga gago Kristen was nanƣi aqaryainjroqnsim singilatjnroqƣom.

³ Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaiocnej. A nami endegsi Qotei pailyej, "O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqƣnub qaji nanƣi e qa dego anjam uge mareqƣnub." Qotei aqa anjam di aƣi nenƣrenƣ di unu.

⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nenƣrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nenƣrenyeb. Anjam dena gago are singilatetƣim iga singila na tigeloqnsim Qotei na mondoƣ iga elenqajqa deqa tariƣoqnsim sqom. Utru deqa nenƣrenyeb.

⁵ Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryaiƣeƣnaqa iga singila na tigeleqƣnum. Deqa a na marimqa niƣi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqƣniy.

⁶ Sosib niƣi kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqƣniy.

Kristus na Juda nanƣi ti sawa bei bei qaji nanƣi ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a ningi qa areboleboleiyonaq ningi gereingej dego kere ningi nungo Kristen was nanngi qa areboleboleingim gereinjroqniy. Yim nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam tulan soqtoqniy.

⁸ E endegsi marqai. Kristus a Juda nanngi qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanngo moma utru nanngi ingi bole bole enjrqa marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej.

⁹ Kristus a sawa bei bei qaji nanngi qa dego wauoqnej. Qotei a nanngi qa dulej aqa kumbra di nanngi qaliosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

“E sawa bei bei qaji nanngo ambleq di ino ñam soqtoqnqai.

E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnqai.”

¹⁰ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti koba na areboleboleingim soqniy.”

¹¹ Anjam bei dego unu,

“O sawa bei bei qaji kalil,

ningi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.

Od, ningi kalil aqa ñam soqtoqniy.”

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondor Devit aqa abu Jesi aqa moma nanngo dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanngi taqatnjroqngas. Nanngi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tarinoqnsib sqab.”

¹³ O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tarinoqnsim unum. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnuq deqa a na ningi tulan keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tarinoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulan areboleboleiyonaqnej

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqnuq. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi gam bole osornjreqnuq.

¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nenngrenyosim nunngo qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nenngrenyonum.

¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanngo ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nanngi minjre minjre laqnum. E nanngi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobulitqa Qotei a nanngi qa tulan areboleboleiyonqajqa deqa e waueqnum. Mondor Bole na nanngi singilatnjrimqa nanngi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nanngi qa waueqnum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan arebolebolebeqnu.

¹⁸⁻¹⁹ Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manjwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyayaqa? A na sawa bei bei qaji nanngo are tigeltetnjrimqa nanngi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di dinqem.

²⁰ E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nanngo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqnqai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem.

²¹ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nenngrenj di unu, “Tamo ungasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji nanngi a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nanngi qusib a qa poinjrqaas.”

Pol a Rom Kristen nanngi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²² O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nungoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nungoq bqa yeqnam keresaiibeqnu.

²³ Wausau gargekoba e ningi nungwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji.

²⁴ Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nungoq bosiy nunngsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵ Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nanngi unjrsiy aqaryainjrqa. Nanngi Qotei aqa segi tamo ungasari unub.

²⁶ Nanngi qudei ingi ingi qa trueqnuq deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nanngi na nanngi aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu.

²⁷ Nanġi nanġo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nanġi na nanġi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnub deqa nanġi na kamba olo Juda Kristen nanġi jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqnub. Nanġo wau bole agide.

²⁸ Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nunġoq bosiy nunġwai.

²⁹ E qalieonum. E nunġoq bġai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy ningi osornġitqa dena ningi sinġilaqab.

³⁰ O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei paillyqajqa waukobaqonqom. Od, ningi e qa Qotei paillyoqniy.

³¹ Yim Qotei na e aqaryaiosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanġo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo unġasari Jerusalem di unub qaji nanġi qa silali koroiyeqnum. Ningi Qotei paillyibqa a na nanġo are tigeltetnrimqa nanġi ijo wau deqa tulan areboleboleinjraqs.

³² Qotei na marim e nunġoq bosiy nunġsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ningi koba na aqaratosisim dena e sinġila oqai.

³³ Qotei a are lawo qa utru. A ningi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanġoq qarinyej

¹ Ningi gago jaja Fibi osib gereiyoqniy. A na Kristen tamo unġasari Senkria qureq di unub qaji nanġi qa waukobaqnu.

² Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo unġasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo ingi bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiyyi. A nami tamo unġasari gargokoba nanġi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaihoqnej. Deqa ningi a urataib. A kamba dego aqaryaiyyi.

³ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanġi aiyel minjriy. Nanġi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnu.

⁴ Nami jeu tamo nanġi na e lubqa laqnaq nanġi aiyel moiqa ulaosai. Nanġi e aqaryaiyeb. Deqa e nanġi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi dego nanġi aiyel minjreqnub, “Keretonub.”

⁵ Ariya ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo unġasari kalil Prisila Akwila wo nanġo talq di loueqnub qaji nanġi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjriy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanġi are bulyosaisonaqqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo sinġilatej.

⁶ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjriy. A ningi aqaryainjgwa maroqnsiq waukobaqnej.

⁷ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanġi aiyel dego minjriy. Nanġi aiyel ijo lej nanġi. Jeu tamo nanġi na nanġi aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanġi aiyel wau enjrej deqa nanġi aqa anjam mare mare laqnaq. Deqa nanġi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonaq nanġi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanġo areqalo sinġilateb.

⁸ Ariya ningi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjriy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulan qalaqalaiyeqnum.

⁹ Ningi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjriy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnu. Ningi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjriy. E a tulan qalaqalaiyeqnum.

¹⁰ Ningi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanġi ti dego minjriy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjriy. A ijo lej.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nanġi ti dego minjriy. Nanġi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Ningi Trifina Trifosa wo nanġi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nanġi aiyel Tamo Koba a qa waukobaqnub.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjriy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau sinġila na ojeqnu.

¹³ Ningi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjriy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ningi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjriy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ningi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanġi minjriy. Osib Kristen was kalil nanġi koba na unub qaji nanġi dego minjriy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo nanġi aiye dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Niġi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimpasi na ariya Qotei aqa tamo unġasari kalil nanġi koba na unub qaji nanġi ti minjriy.

¹⁶ Niġi na nunġo Kristen was kalil nanġi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unġasari kalil nanġi yeqnu.

Kristus aqa tamo unġasari qure qure kalilq di unub qaji nanġi na dego niġi kaiyeiġonub.

Tamo qudei na Kristen nanġi potoiyeltnjreqnub

¹⁷ O ijo was, nunġo ambleq di tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam niġi nami qusib dauryeb qaji di gotranjoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen nanġi potoiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e niġi singila na endegsi mernġwai. Niġi tamo deqaji nanġi qa geregere nam atoqnsib nanġi qoreinjriy.

¹⁸ Tamo deqaji nanġi gago Tamo Koba Kristus aqa wau oJosaeqnu. Nanġi nanġo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnu. Osib tamo unġasari nanġi walawalainjroqnsib gisa gisanjnjoqnsib nanġi nanarintjreqnub. Tamo unġasari nanġi di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaeqnu.

¹⁹ O ijo was, e niġi qa tular areboleboleibeqnu. Di kiyafa? Niġi Qotei aqa anjam geregere dauryeqnub tamo unġasari kalil nanġi deqa queqnu. Ariya e niġi endegsi mernġwai. Niġi kumbra bole yqajqa geregere poingqonim kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy.

²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nunġo sinġaq di atim niġi na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a niġi qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nanġoq qarinyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na niġi kaiyeiġwo. Lusius na Jeson na Sosipater na nanġi qalub dego niġi kaiyeiġonub. Nanġi qalub ijo lerj nanġi.

²² Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nenġrenyonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na niġi kaiyeiġonum.

²³ Gaius a dego niġi kaiyeiġwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqnu. Osiqa Kristen tamo unġasari kalil qure endia loueqnub qaji nanġi dego gereinjreqnu.

Erastus Kwartus wo nanġi aiye dego niġi kaiyeiġonub. Erastus a Korin qure nanġo silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niġi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na niġi torei singilatnġwa kere. Tularj nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqnej.

²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei nambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam di nenġrenyonab soqnej. Sonaqa iga na olo osim tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi minjre minjre laqnum. Deqa nanġi uli anjam di quoqnsib poinjreqnu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyafa? Tamo unġasari sawa bei beiq di unub qaji nanġi anjam di qusib nanġo areqaloq di singilatosib dauryqajqa deqa.

²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

¹⁻² E Pol. Kristus Yesus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e methosiqqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nengrenyosim nunqoq qarinqonum. Ningi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na ningi elenjosiqqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na ningi aqa segi tamo unqasari sqa marsiqqa ningi giltngrej. Osiqqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nanqi dego giltnjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nanqo Tamo Koba.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ningi qa are boleijnrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nanqi qa are qaloqnsiq Qotei binjyeqnu

⁴ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a ningi qa are boleiyej. Deqa e bati gaigai ningi qa are qaloqnsim ijo Qotei binjyeqnum.

⁵⁻⁶ Kristus aqa anjam iga nami ningi mernqoqnem qaji di nunqo are miligiq di singila na wauqnu. Ningi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nunqo kumbra kalil qa ti nunqo anjam maro qa ti nunqo powo qa ti ningi tulanj keretngrej.

⁷ Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondonj brantim unqajqa tariñoqnsib unub. Ningi Qotei aqa Mondor aqa singila ejunub deqa ningi singila bei qa truquosaieqnu.

⁸ Yesus Kristus a ningi gaigai singilatngqonimqa ningi singila na tigelognsib gilsib gilsib dinjo bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lanj qureq na brantim ningi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoqi sqab.

⁹ Yesus Kristus a Qotei aqa Niri. A gago Tamo Koba. Qotei na ningi metngrej deqa ningi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratngwasai.

Korin Kristen nanqi ñirinjoqnsib pupoeqnu

¹⁰ Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ningi singila na endegsi mernqwai. Ningi kalil anjam qujai maroqniy. Ningi anjam bei bei qa ñirinjosib pupoeñajab. Ningi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy.

¹¹ Tamo nanqi Kloe aqa talq di unub qaji nanqi na e endegsib merbonab quem, "Korin Kristen nanqi ñirinjoqnsib anjam na qoteqnu."

¹² O ijo was kalil, ningi anjam na qoteqnu qaji nunqo utru agiende. Ningi qudei mareqnu, "E Pol dauryo qaji tamo." Ningi qudei mareqnu, "E Apolos dauryo qaji tamo." Ningi qudei mareqnu, "E Pita dauryo qaji tamo." Ariya ningi qudei mareqnu, "E Kristus dauryo qaji tamo." Ningi anjam na qoteqnu qaji nunqo utru agide.

¹³ Ningi kiyaaqa kumbra degyeqnu? Kristus a segi poelenjosiq tamo gargekobaej kiyo? E Pol e segi ningi qa ñamburbasq di moiym kiyo? Ningi ijo ñam na yanso eb kiyo? Di sai.

¹⁴ E nami nunqo ambleq di sosim e tamo qudei nanqi yansnjrosaiognem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nanqi aiyel e na yansnjrem.

¹⁵ Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, "E Pol aqa ñam na yanso em."

¹⁶ Bole, tamo nanqi Stefanas aqa talq di unub qaji nanqi dego e na yansnjrem. Ariya e tamo qudei nanqi dego yansnjrem kiyo di e poibosai.

¹⁷ Kristus na e tamo nanqi yansnjrqqa marsiq e qarinqbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarinqbej. Deqa e mandam tamo nanqo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnum. E degyeqnum qamu Kristus a ñamburbasq di moiyej di a lanja moiyej qamu.

Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu

¹⁸ Tamo nanqi padalqa gamq di unub qaji nanqi mareqnu, "Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di nanari anjam." Nanqi degsib mareqnu. Ariya iga Qotei na elenqnu qaji iga mareqnum, "Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa singila ti unu."

¹⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Powo tamo nanqo powo e na taqal atetnjrqai. Qalie tamo nanqo qalie dego e na kobotetnjrqai."

²⁰ O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanqi qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanqi mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanqi olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nanqi anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nanqi di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

²¹ Mandam tamo nanqo powo na nanqi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getetnjrej deqa nanqi a qa qalieqa keresai. Nanqi a qa qalieqajqa gam bei a na

osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum qaji di tamo nanği qusib Yesus qa nanğo areqalo singilatqab di Qotei na nanği elenqas. Gam dena qujai nanği Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanği anjam di quoqnsib mareqñub, “Di nanari anjam.”

²² Agi Juda nanği Qotei aqa manwa lanja unqajqa mareqñub. Grik nanği mandam qaji powo oqajqa tulanj singilaeqñub.

²³ Kristus a nğamburbasq di moiyej anjam di iga palontoqnsim laqnam Juda nanği quoqnsib uge qa mareqñub. Grik nanği anjam di quoqnsib nanari qa mareqñub.

²⁴ Ariya tamo unğasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti nanği qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu.

²⁵ Mandam tamo nanği mareqñub, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanğo powo tulanj bunyejunu. Mandam tamo nanği mareqñub, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanğo singila tulanj bunyejunu.

²⁶ O ijo was ninği are qaliy. Qotei na ninği metnğej bati deqa ninği gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqñeb. Ninği gargekoba singila saiqoji soqñeb. Ninği gargekoba ñam saiqoji soqñeb.

²⁷ Tamo qudei nanği mandam qaji powo ejunub deqa nanği mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği nanari tamo.” Yeğñab nanari tamo nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di jemai enjreğñub. Tamo singila ti unub qaji nanği mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği singila saiqoji unub.” Yeğñab tamo singila saiqoji nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di jemai enjreğñub.

²⁸ Tamo ñam ti unub qaji nanği mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği ñam saiqoji unub.” Yeğñab tamo ñam saiqoji nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di ñam aguq atetnjreğñub.

²⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa nğamgalaq di tamo bei na aqa segi ñam soqtqa keresai.

³⁰ Qotei a segi na ninği Kristus Yesus aqa banğ di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintin unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqñum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai.

³¹ Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeğ unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.”

2

Korin Kristen nanği Yesus qa nanğo areqalo singilateqñub

¹ O ijo was kalil, e nami nunğoq bosim Qotei aqa anjam palontoqnsim mernğoqñem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaiogñem. E anjam kokba lanja lanja palontosaiogñem.

² E endegsi are qaloqñem. E nunğo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi mernğoqñai. A nğamburbasq di moiyej anjam di segi ninği mernğoqñai. E degsi are qaloqñem.

³ E nunğo ambleq di soqñem bati deqa e singila saiqoji soqñem. Deqa e ulagetoqnsim ginda gindaogñem.

⁴ Anjam e palontogñem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palontogñem. E mandam qaji powo na anjam palontit ninği qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqñem.

⁵ Deqa ninği Kristus qa nunğo areqalo singilateb di mandam tamo nanğo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu

⁶ Bole, Kristen qudei nanği Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanği anjam minjreğnam nanği powo bole eqñub. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanğo powo sai dego.

⁷ Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqñum. Powo di aqa utru agiende. Tulanj nami Qotei na iga lanj qureq oqwjajqa gam gereiyetgej.

⁸ Powo di mandam qaji tamo kokba nanği poinjrosaiogñu. Nanği poinjrej qamu nanği na Tamo Koba lanj qureq di unu qaji a osib nğamburbasq di qamosai qamu.

⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeğ unu, “Tamo nanğo nğamdamu na lanj qure qa ingi ingi unosaieqñub. Nanğo dabkala na ingi ingi deqa quosaieqñub. Nanğo areqaloq di ingi ingi di yala sosai. Ingi ingi di Qotei na tamo unğasari a tulanj qalaqalaiyeqñub qaji nanği segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanği oqsib oqab.”

¹⁰ O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiğ iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu.

¹¹ Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie.

¹² O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa lan qure qa ingi ingi Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na ingi ingi di iga osorgeqnu.

¹³ Iga ingi ingi deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanngo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanngi minjreqnum.

¹⁴ Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanngi lan qure qa ingi ingi di oqa keresai. Di kiyaaq? Nanngi mareqnum, "Ingi ingi di nanari tamo nanngo ingi." O ijo was kalil, ingi ingi di iga Mondor aqaq na elenqnum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nanngi ingi ingi deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanngi segi ingi ingi deqa poinjrqa kere.

¹⁵ Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanngi ingi ingi kalil geregere pegiyeqnub. Ariya tamo ungasari nanngi di mandam tamo bei na peginjrrqa keresai.

¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai." Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

3

Pol Apolos wo nanngi Qotei aqa wau tamo bole

¹ O ijo was kalil, e nunngo ambleq di soqnem bati deqa ningi Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ningi angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji nanngi anjam damu ti minjreqnum. Ariya ningi areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ningi merngwa yeqnam ugeiboqneb.

² Ningi angro mom bul soqneb deqa ningi damu uyqa keresai. Deqa e ningi damu anaingosaiqnem. E ningi munngum anaingooqnem. Agi bini ningi damu uyqa keresai unub.

³ Ningi areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ningi nunngo Kristen was nanngi qa are ugeingeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnum. Nunngo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanngo kumbra.

⁴ Agi ningi qudei mareqnum, "E Pol dauryo qaji tamo." Ningi qudei mareqnum, "E Apolos dauryo qaji tamo." O ijo was kalil, nunngo kumbra di mandam tamo nanngo kumbra.

⁵ Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ningi merngonam qusib Yesus qa nunngo areqalo singilateb.

⁶ E wauq di ingi yagonam Apolos a ingiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na ingi boletej.

⁷ Deqa tamo ingi yageqnu qaji a nam saiqoji unu. Tamo ingiq di ya ateqnu qaji a dego nam saiqoji unu. Ariya Qotei ingi boleteqnu qaji a segi nam koba ti unu.

⁸ Tamo ingi yageqnu qaji wo tamo ingiq di ya ateqnu qaji wo nanngi aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Mondor Qotei na nanngo wau segi segi pegiyosim awai enjrrqas.

⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa ingi wau agi ningi.

Qotei aqa wau tamo nanngi tal gereiyi qaji tamo bul

Ningi Qotei aqa tal bul unub.

¹⁰ Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyi qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanngi olo tal ai gogeq di tal ateqnub. Deqa e nanngi endegsi minjreqnum, "Ningi tal geregere atoqniy."

¹¹ O ijo was ningi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole.

¹² Ariya tamo nanngi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meninj naimyo na ti namtan na ti liki na ti ingi fiengi aqa sau na ti tal ateqnub.

¹³ Mondor Qotei na tamo nanngi peginjro batiamqa a namyuo bulosim tamo kalil nanngo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanngo wau bole kiyo uge kiyo di unqas.

¹⁴ Tamo qudei nanngo wau di namyuo na yugwasai deqa nanngi awai bole oqab.

¹⁵ Tamo qudei nanngo wau di namyuo na yuelenqas deqa nanngo wau kalil tore lounqas. Ariya tamo nanngi di padalqasai. Nanngi namyuoq di padalqa jojomoqniq Qotei na nanngi dena olo elenqas.

Ningi Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ningi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunngo ambleq di unu. Di ningi qaliesai kiyo?

¹⁷ Qotei aqa atra tal di agi ningi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nanngo ñam soqtqasai

¹⁸ Ningi nunngo segi jejamu gisanjaib. Ningi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqñub kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ningi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo enjimqa dena ningi powo bole oqab.

¹⁹ Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi Qotei aqa ñamgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi kumbra uge uge yeqñub. Yeqñab Qotei a kamba nanngi padaltnjreqnu.”

²⁰ Anjam bei dego unu,
“Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngo areqalo Tamo Koba a segi qalie. A qalie, nanngo areqalo di uge deqa nanngi wau bei bei yeqñab ugeinjreqnu.”

²¹ Deqa ningi na mandam tamo nanngo ñam soqtoqñab. Ingi ingi kalil di nunngo.

²² Apolos, Pita, e Pol, mandam, ñambile, moiyo, ingi ingi kalil bini unub qaji ti ingi ingi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunngo.

²³ Ariya ningi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

4

Qotei a segi na aqa wau tamo nanngi peginjreqnu

¹ O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqñum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqñum. Ningi iga qa degsib are qaloqñiy.

² Ningi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqñqas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqñum.

³ Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ningi na kiyo ijo kumbra pegiyqab di unqum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqñum.

⁴ Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas.

⁵ Pegiyo bati brantosaiunu deqa ningi na tamo qudei nanngi peginjroqñab. Ningi mati tariñesoqñibqa mondonj Tamo Koba a bosimqa a segi na ingi ingi kalil ambruc di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanngo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen nanngi nanngo segi ñam soqteqñub

⁶ O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ningi mernqonum. Di kiyaaqa? Ningi Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqñab deqa. Osib tamo qudei nanngo ñam soqtoqñsib olo tamo qudei nanngo ñam aguq atoqñab deqa.

⁷ Ningi gate kokba unub e? Sai. Nunngo ingi bole kiye Qotei na ningi engosai? Nunngo ingi ingi kalil agi Qotei na ningi engej. Deqa ningi kiyaaqa mareqñub, “Iga gago segi singila na ingi ingi kalil di ejunum”? Ningi kiyaaqa nunngo segi ñam soqteqñub?

⁸ Agi ningi are qaleqñub, “Iga ingi ingi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanngi aiyel buñnjrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was ningi degsib are qalaib. Ningi mandor kokba bulonub qamu e ningi qa tulanj areboleboleibqoqa Apolos ombla na ningi beternqosim ningi koba na mandor kokba bulonum qamu.

⁹ Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulanj aguq atej. Deqa iga tamo uge nanngi bulonum. Tamo uge nanngi agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqñsiq moiyoñjreqnu. Od, a na mandam tamo ti lanj angro ti nanngo ñamgalaq di nanngi moiyoñjreqnu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanngi di bulonum.

¹⁰ Iga Kristus aqa ñam osi laqñum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya ningi powo ti sosib deqa ningi Kristus qa qalie bole. Iga singila saiqoji unum. Ariya ningi singila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya ningi ñam ti unub.

¹¹ Iga nami mam ti ya qar ti soqñem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na iga ugeugeiqeñub. Iga tal saiqoji.

¹² Iga ñes na ti gago segi ban na ti wauoqñsim unum. Tamo qudei na iga misilingeqñab iga kamba olo nanngi qa pailyeqñum. Tamo qudei na iga ugeugeiqeñab iga gulbe di qoboieqñum.

¹³ Tamo qudei na iga yomuieqñab iga kamba olo nanngi anjam bole minjreqñum. Iga tamo sougetejunub qaji nanngi bulonum. Iga tamo unqasari kalil nanngo ñamgalaq di ingi tulanj jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqñem agi bini unum.

Pol na Korin Kristen nanngi minjrej, “Ningi ijo kumbra dauryiy”

¹⁴ O ijo was, ningi ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa nenngrenyosai. E nungo areqalo tingitngwajqa deqa osim anjam endi nenngrenyonum. Ningi ijo angoro bole. E ningi tulan qalaqalaingeqnum.

¹⁵ Nungo abu qujai agi e segi. Nungo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nanngi na Kristus aqa kumbra ningi osorngoqnaqab di ungum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole ningi merngonam qusib are bulyebe. Dena e nungo abuem.

¹⁶ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy.

¹⁷ Utru deqa e Timoti qarinyonum a nungoq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyej. Deqa a ijo angoro bole. E a tulan qalaqalaingeqnum. A nungoq bosim ijo kumbra qa ningi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nanngi osornjreqnum.

¹⁸ Ariya ningi qudei endegsib are qaleqnaq, "Pol a gagoq bqasai." Osib ningi diqoqnsib laqnaq.

¹⁹ O was ningi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nungoq urur boqujatqai. Tamo nanngi diqoqnsib laqnaq qaji nanngo sinqila qabe na eqnaq di unqajqa bqai. E nanngo anjam maro laqa quqwajqa bqasai.

²⁰ Ningi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosisiq iga taqatgeqnu. A laqa anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A sinqila na iga taqatgeqnu.

²¹ Nungo are kiyersiq unu? E nungoq bosiy tjirintngosiy tingitngwai kiyo e bosiy ningi qalaqalaingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ningi segi mariy.

5

Sambala kumbra a Korin Kristen nanngo ambleq di unu

¹ O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nungo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulan ugedamu. Tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra deqaji yosaieqnaq. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa njanj oqnsiq ombla sambalaieqnaq.

² Ningi aqa sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu, Ningi akamosaieqnaq. Ningi diqoqnsib laqnaq. Ningi are ugeingej qamu ningi tamo di osib nungo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³ E ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo.

⁴ E ningi endegsi merngwai. Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa nam na korooy. Yim koroq di e ningi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa sinqila dego nungoq di sqas.

⁵ Ningi koroosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondonj Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qununj olo oqas.

Pol na Kristen nanngi minjrej, "Ningi tamo uge di wiyiy"

⁶ Ningi nungo segi nam soqteqnaq di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nanngi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnaq bem tiyekritoqnsiq tulan kobaquajaeqnu.

⁷ Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaga? Jeu tamo nanngi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa len aiyej. Juda nango yori bati koba qa nanngi Yesus degyeb.

⁸ Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsimeq bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹ E nami anjam endegsi nenngrenyosimeq nungoq qarinyem, "Ningi sambala tamo nanngi koba na laqnaib."

¹⁰ O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanngi qa ningi degsi merngosai. Ningi nanngi koba na laqnaq kere. Tamo sambalaieqnaq qaji nanngi ti tamo nloro qa maunjreqnu qaji nanngi ti tamo gisan na silali eqnaq qaji nanngi ti tamo gisan qotei qa loueqnaq qaji nanngi ti ningi nanngi koba na laqajqa e deqa ningi saidngosai. Ningi nanngi koba na laqasai di ningi torei mandam uratqab. Di keresai.

¹¹ Ariya tamo bei a marqas, "E nungo Kristen was bole." Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa nloro qa maulyqas kiyo, gisan qotei qa louqas kiyo, tamo nanngi misilinjrqas kiyo, ya uge uyoqnsimeq nanarioqnaqas kiyo, gisan na tamo nanngo silali yainjrqas kiyo a kumbra degyimqa ningi a ombla laqnaib. Ningi a ombla inji uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenngrenyosimeq nungoq qarinyem.

¹²⁻¹³ Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanjo une qa peginjrqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanjo une qa peginjrqajqa wau di nunjo wau tinjin. Deqa ninji tamo uge di osib nunjo ambleq dena taqal waiyiy.

6

Ninji nunjo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilab

¹ Ninji qudei kumbra uge endegsib yeqnu. Ninji nunjo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanjo ulatamuq di tigeltqab. Ninji a osib Qotei aqa tamo ungasari nanjo ulatamuq di kere. Ariya ninji degyosaieqnu. Nunjo kumbra uge deqa ninji jemaingosaieqnu.

² Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa mondon iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanjo une qa peginjrqom. Di ninji qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaqa ninji nunjo Kristen was nanjo anjam kiwilala qudei qa nanji peginjrqaa keresai?

³ Mondon iga lanj anjo nanjo une qa dego peginjrqom. Ninji di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanjo anjam kalil dego pegiyqa kere.

⁴ Deqa ninji Kristen was bei qa anjam soqnim kiyaqa ninji na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanjoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanji di Kristen tamo sai.

⁵ E anjam endi ninji merngonum. Di kiyaqa? Ninji nunjo kumbra uge deqa jemaingim uratqajqa deqa. Nunjo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnim powo tamo dena nanjo anjam pegiyqa kere.

⁶ Kiyaqa Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanjo areqalo singilatosaieqnu qaji nanjoq gilsim nanjo ulatamuq di tigeltqas?

⁷ Ninji nunjo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo nanjoq gilqab di kumbra uge. Nunjo kumbra dena ninji Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Ninji nunjo Kristen was bei qa anjam soqnim, ungun, ninji a uratih une engem. Osim nunjo inji inji bajinem.

⁸ Ariya ninji degyosaieqnu. Ninji segi kamba olo nunjo Kristen was nanji kumbra uge enjroqnsib nanjo inji inji gisan na yainjreqnu.

⁹⁻¹⁰ Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai. Di ninji qaliesai kiyo? O ijo was ninji na nunjo segi jejamu gisanayib. Tamo sambala kumbra yeqnu qaji nanji ti, tamo gisan qotei qa loueqnu qaji nanji ti, tamo was bei aqa njan jejamu ojeteqnu qaji nanji ti, tamo unja wo nerenqa uratoqnsib olo tamo bei bei wo nerenqnu qaji nanji ti, bajin tamo nanji ti, tamo was bei aqa inji inji qa mamaunjreqnu qaji nanji ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnu qaji nanji ti, tamo was bei yomuiyeqnu qaji nanji ti, tamo was bei aqa silali gisan na yaiyeqnu qaji nanji ti, tamo deqaji kalil nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai.

¹¹ Nami ninji qudei tamo uge deqaji soqneb. Ariya bunuqna Qotei na nunjo are miligi yansetngosiqqa ninji aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ninji tamo bole une saiqoiqa qaji merngej.

Nunjo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹² Kristen qudei nanji mareqnu, "E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai." Di nanji bole mareqnu. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaiqbqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai.

¹³ Tamo qudei nanji mareqnu, "Inji uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi inji uyqas." Di nanji bole mareqnu. Ariya mondon Qotei na inji uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqnu.

¹⁴ Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltej. Deqa mondon a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵ Nunjo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ninji qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala unja aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai.

¹⁶ Tamo bei a sambala unja wo heterqab di a unja de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ninji qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "Tamo bei aqa njan wo heterosib nanji jejamu qujaitosib sqab."

¹⁷ Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo heterqab di nanji aiyel Mondor qujai ti sqab.

¹⁸ Deqa ijo was, ninji gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqniy. Une kalil tamo nanji yeqnu qaji di nanjo jejamuq di beterosaieqnu. Ariya sambala kumbra a tamo nanjo jejamuq di beteroqnsiq nanjo jejamu ugeteqnu.

¹⁹ Nungo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ningi engej deqa a nungo are miligiq di unu. Ningi di qaliesai kiyo? Nungo jejamu di nungo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu.

²⁰ Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej. Deqa kumbra kalil ningi yeqnuub qaji di ningi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqnsib yoqniy.

7

Uña oqajqa anjam

¹ Ariya anjam qudei ningi nenngrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merngwai. Anjam bei agi uña oqajqa anjam. Deqa merngwai. Tamo nanqi laña sosib uña oqa uratqab di kumbra bole.

² Ariya sambala kumbra kobaaam deqa ningi segi segi uña oiy. Uña ningi dego segi segi tamo oiy.

³ Tamo aqa jejamu di aqa ñaun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Uña aqa jejamu di dego aqa gumbuluñ qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq.

⁴ Unñasari nanqi na nanngo segi jejamu taqatosaieqnuub. Nanngo jejamu di nanngo gumbuluñ na taqateqnuub. Tamo nanqi dego nanngo segi jejamu taqatosaieqnuub. Nanngo jejamu di nanngo ñaun na taqateqnuub.

⁵ Deqa ningi nungo jejamu getentaib. Ariya bati bei ningi nungo uña wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di ningi nungo jejamu getentosib pailyoqniy. Bunuqna pailyo bati koboaamqa ningi nungo jejamu olo turtiy. Ningi nungo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na ningi osim sambala kumbraq di olo breiñgo uge.

⁶ Ijo anjam di e ningi aqaryaingwai osim deqa merngonum. E singila na merngosai.

⁷ Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanqi e bul laña sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanqi singila segi segi enjreqnu. A na tamo qudei nanqi singila bei enjreqnu. Osiqa tamo qudei nanqi singila bei enjreqnu.

⁸ Ariya tamo uña osai qaji nanqi ti uña tamo osai qaji nanqi ti e na anjam endegsi minjrqai. Uña qobul nanqi dego e na anjam endegsi minjrqai. Ningi e bul laña sqab di bolequja.

⁹ Ariya uña bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqnem. Saiaamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanqi dego nanngo uña nanqi uratnraib.

¹⁰ Ningi tamo ti uña ti unub qaji e na anjam endegsi merngwai. E segi na merngwasai. Tamo Koba a dego ningi merngwas. Anjam agiende. Uña nanqi na nanngo tamo nanqi uratnraib.

¹¹ Ariya uña bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqnem. Saiaamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanqi dego nanngo uña nanqi uratnraib.

¹² Ningi qudei e na anjam endegsi merngwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merngwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino ñaun a Kristen uña sai. Di unqum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.

¹³ E uña nanqi dego anjam di minjrqai. Ni Kristen uña. Ariya ino gumbuluñ a Kristen tamo sai. Di dego unqum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.

¹⁴ Ningi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen uña oqas. Kumbra dena a Kristen nanngo miligiq aisim Qotei aqa jomomq di sqas. Uña bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanngo miligiq aisim Qotei aqa jomomq di sqas. Degsi sosai qamu nanngo angoro nanqi Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so qamu. Ariya nanqi Kristen nanngo miligiq di unub deqa nanngo angoro nanqi Qotei aqa jomomq di unub.

¹⁵ Ariya Kristen tamo bei aqa uña a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa uña dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen uña dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Uña a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ningi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metñgeqnu. Deqa ningi ijo anjam di dauryiy.

¹⁶ O Kristen uña, ni ino gumbuluñ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino ñaun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷ Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo unñasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi minjre minjre laqnum.

¹⁸ Ningi qudei nami muluñ aisib sonabqa Qotei na ningi metñgej deqa ningi degsib soqniy. Ningi qudei nami muluñ aiyosai sonabqa Qotei na ningi metñgej deqa ningi dego degsib soqniy.

¹⁹ Ningi nami muluŋ aiyeb kiyo ningi muluŋ aiyosai kiyo di laŋa. Ningi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti.

²⁰ Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom.

²¹ Ningi qudei kaŋgal tamo sonabqa Qotei na ningi metnŋej. Ariya ningi deqa are gulbeinŋaiq. Ningi kaŋgal tamo soqniy. Bunuqna ningi kaŋgal tamo sqa uratosib olo nuŋgo segi wau oŋqa gam soqnimqa degiyi.

²² Tamo nanŋi kaŋgal tamo sonabqa Qotei na metnŋrej qaji nanŋi Tamo Koba aqa. Deqa nanŋi aqa namgalaq di kaŋgal tamo sosai. Dego kere tamo nanŋi kaŋgal tamo sosai sonabqa Qotei na metnŋrej qaji nanŋi olo Kristus aqa kaŋgal tamo unub.

²³ Qotei a awai kobaquja na ningi awainŋej deqa ningi mandam tamo bei aqa kaŋgal tamo saib.

²⁴ O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo uŋa osai qaji nanŋi ti uŋa tamo osai qaji nanŋi ti anjam minŋrej

²⁵ Ariya e na tamo uŋa osai qaji nanŋi ti uŋa tamo osai qaji nanŋi ti anjam bei minŋrŋai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanŋi minŋrŋai. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁶ E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ningi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy.

²⁷ Ningi uŋa ti unub qaji ningi degsib soqniy. Ningi nuŋgo uŋa uratqa gam ŋamaib. Ningi uŋa osai qaji ningi dego degsib soqniy. Ningi uŋa oqa are qalaib.

²⁸ Ningi uŋa ti tamo ti oqab di ningi une yosai. Dungenŋe nanŋi dego tamo oqab di nanŋi une yosai. Ariya tamo uŋa ejunub qaji nanŋi ti uŋa tamo ejunub qaji nanŋi ti gulbe itoqŋqab. Nanŋi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanŋi minŋronum.

²⁹ O ijo was kalil, diŋo bati jojomŋo deqa e na ningi endegsi mernŋwai. Tamo uŋa ti unub qaji nanŋi uŋa saiŋoŋi so bul soqnebe.

³⁰ Tamo akameqnu qaji nanŋi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinŋreqnu qaji nanŋi areboleboleinŋrosai bul soqnebe. Tamo inŋi inŋi awaiyeqnu qaji nanŋi inŋi inŋi saiŋoŋi so bul soqnebe.

³¹ Tamo mandam qa inŋi inŋi qa waueqnu qaji nanŋi inŋi inŋi qa wauosai bul soqnebe. Ningi qalie, sokiŋala mandam ti inŋi inŋi kalil ti torei koboekritqab.

³² Ijo are endegsi unu. Ningi mandam qa inŋi inŋi qa are qaloŋaib. Ningi qalie, tamo uŋa ti sosai qaji nanŋi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulaŋ areareteqnu qaji di nanŋi yeqnu.

³³ Ariya tamo uŋa ti unub qaji nanŋi mandam qa inŋi inŋi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanŋo uŋa a areareteqnu qaji di nanŋi yeqnu.

³⁴ Deqa nanŋi areqalo aye aiyelteqnu. Dungenŋe nanŋi ti uŋa tamo osai qaji nanŋi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa nanŋi nanŋo segi jejamu ti qunun ti torei Qotei yekriteqnu. Ariya uŋa tamo ti unub qaji nanŋi mandam qa inŋi inŋi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanŋo tamo a areareteqnu qaji di nanŋi yeqnu.

³⁵ E ningi aqaryainŋwa osim deqa anjam di mernŋonum. E ningi gulbe enŋwa osim anjam di mernŋosai. Deqa ningi quiy. Ningi kumbra bole bole dauryoqnsib gaigai Tamo Koba aqa wau oŋoŋi. Mandam qa inŋi inŋi na ningi titŋgaiq.

³⁶ Tamo bei aqa dunŋe a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunŋe a laŋa sqa keresai. Deqa unŋum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai.

³⁷ Ariya tamo bei aqa are miligiŋ di siŋgilaosim marŋas, “E bole qalieonum, ijo dunŋe a laŋa sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunŋe getentqas di kere. A dego une atosai.

³⁸ Deqa tamo bei na aqa dunŋe odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunŋe getentim a tamo oqasai di a kumbra tulaŋ boledamu yqo.

³⁹ Uŋa bei aqa tamo a moiyoisaisoqnimqa uŋa dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiymqa a olo tamo bei oqa are soqnim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em.

⁴⁰ Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laŋa sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoŋ di unu deqa e anjam di ningi mernŋonum.

8

Sulum atrainŋro qaji inŋi uyqajqa kumbra

¹ O ijo was kalil, e sulum atrainŋro qaji inŋi uyqajqa kumbra qa ningi mernŋwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi ŋam soqtoqŋqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nanŋi siŋgilatŋroqŋqom di kere.

² Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu.

³ Ariya tamo bei a Qotei qalaqalayoqngas di Qotei a tamo deqa poiyyas.

⁴ Deqa e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi endegsi mernjwai. Mandamq endi sulum nanngi unub di nanngi gisan qotei lanja sigiteqngub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai.

⁵ Tamo qudei nanngi mareqngub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nanngi degsis mareqngub di unngum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanngi unub di lanja.

⁶ Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A ingi ingi kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unngasari tinjin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A ingi ingi kalil atelenje. Iga kalil aqaq dena nambile em.

⁷ Ariya Kristen qudei nanngi anjam deqa geregere poinjrosai unu. Nanngi nami ingi uyo elenjoqnsib gisan qotei nango sulum atrainjroqneq. Deqa bini nanngi ingi di uyqa oqnsib are gulbeinjreqnaqa endegsis are qaleqngub, “Iga sulum atrainjro qaji ingi di uyqom di iga sulum nanngi olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nanngi degsis are qaleqngub.

⁸ Bole, gago ingi uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga ingi getentqom dena iga Qotei aqa nngamalaq di une ti sqasai. Iga ingi uyqom dena iga tamo bole sqasai dego.

⁹ Nanngi geregere are qaliy. Ningi ingi bei uyqa are soqnim uyiy. Di une sai. Ariya ningi ingi di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanngi ningi nunngsib dena ulonngosib uneq aiqab di uge. Deqa unngum, ningi ingi di uyaib.

¹⁰ Nanngi powo bole ti unub qaji ningi sulum nango atra tal miligiq gilsib dia ingi uyoqngub Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ningi nunngsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nanngi ingi di uyeqngub deqa unngum, e dego uyqai.” Osim a ulonngosim uneq aiqas.

¹¹ Nunngo powo dena ningi na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ningi qalie, Kristus a was deqa moiyej.

¹² Deqa ningi quiy. Ningi na Kristen was nanngi uneq breinjrsib nango areqalo Kristus qa sinngilateb qaji di ugetetnjraqab di ningi Kristus dego une yonub.

¹³ Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonngosim uneq aiyaime deqa e damu uratqai.

9

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaijoqnej

¹ Ningi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqngem dena ningi are bulyeb. Ningi ijo kumbra deqa qaliesai kiyo?

² Tamo qudei nanngi mareqngub, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nanngi degsis mareqngub di unngum. Ningi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam ningi mernngonam qusib are bulyeb. Deqa ningi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³ Tamo qudei nanngi ijo kumbra pegiyeqngub deqa e na kamba endegsi minjrengum.

⁴ Iga Qotei aqa anjam mare mare laqngum dena iga silali osim gago segi ingi ti ya ti uyqa kere.

⁵ Iga unja oqa are soqnim Kristen unja osim laqngqa kere. Agi Pita a unja oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanngi ti dego unja oqnsib laqngub.

⁶ Ningi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngi silali wau uratoqnsib Qotei aqa wau ojeqngub. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere.

⁷ Ningi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqasai. Tamo bei a ingi yagwas di a ingi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanngi taqatnjrqas di a munngum qaq osim uyqas.

⁸ E mandam tamo nango areqalo dauryosim anjam di mernngosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu.

⁹ Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nenngrenyej, “Makau nanngi ingi nngi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqngub. Deqa nanngi ingi nngi aqa damu uyqa yoqngub ningi na nanngi saidnjraib.” O ijo was, Qotei a makau nanngi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰ A iga qa osiqqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqqa anjam di nenngrenyej. Ningi are qaliy. Tamo bei a ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a ingi nngi nngi noqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas.

¹¹ O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingoqngem di nunngo qunun qa. Deqa ningi na kamba jejamu qa ingi ingi qa iga aqaryaiqngwajqa mernngwom di iga une yosai. Iga nunngo

are miligiq di Mondor aqa ingi yagobulem. Ingi di meliqo deqa ningi na olo otorosib jejamu qa ingi ingi egwajqa merngwom di iga une yosai.

¹² Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingeqhub deqa nanngi nunngoq dena olo silali ingi ingi yaingeqhub. Deqa iga dego nunngoq dena silali ingi ingi yaingwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nunngoq dena silali ingi ingi yaingwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqnum.

¹³ Atra tamo nanngi atra talq dena ingi oqnsib uyeqhub. Tamo nanngi atra bijal taqateqhub qaji nanngi atra bijalq dena atraiyqa wagme oqnsib uyeqhub. Ningi di qaliesai kiyo?

¹⁴ Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, "Tamo nanngi Qotei aqa anjam bole mare mare laqhub qaji nanngi dena silali oqnsib nanngo segi ingi awaiyoqnsib uyoqngab."

¹⁵ Ariya e nunngo ingi bei yaingwa osim anjam endi nenngrenyosai. E nunngoq dena silali ingi ingi yaingwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqa. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq.

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqngai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas.

¹⁷ E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqnum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqnsim aqa anjam mare mare laqnum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqnum qamu e dena silali ingi ingi eqnum qamu.

¹⁸ Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnsim dena e silali oqa urateqnum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqnum. E lanja tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo ungasari kalil nanngo kanjal tamo soqnej

¹⁹ E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di unqum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nanngo sorgomq di sosim nanngi kanjalnreqnum. E degyeqnum. Di kiyaaq? E tamo gargekoba nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa.

²⁰ Deqa e Juda nanngo kumbra dauryeqnum. Di kiyaaq? E nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa. Tamo nanngi dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nanngo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nanngo kumbra di dauryeqnum. Di kiyaaq? E nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa.

²¹ Tamo nanngi dal anjam saiqoji unub qaji nanngo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nanngi dal anjam saiqoji unub qaji nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa e nanngo kumbra dauryeqnum.

²² Tamo singila saiqoji unub qaji nanngo kumbra dego e dauryoqnsim singila saiqoji sobulejunum. Di kiyaaq? E nanngi are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa. O ijo was ningi quiy. E tamo kalil nanngo sorgomq di sosim nanngo kumbra dauryeqnum. Di kiyaaq? E nanngi qudei are bulyetnjroqnit Qotei na nanngi elenqajqa deqa.

²³ E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondon Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nanngo areqalo singilateqhub qaji nanngi dego awai di oqab.

Iga lan qure qaji awai oqajqa deqa gurgurqom

²⁴ E mandam tamo nanngo alan qa merngwai. Tamo nanngi gurguroqnsib bubunqhub di nanngi awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na nanngi kalil bunjrsim awai oqas. Dego kere ningi lan qure qaji awai oqa marsib singila na gurguroqniy.

²⁵ Tamo gurgureqhub qaji nanngi awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nanngo segi jejamu qaloqnsib singilateqhub. Deqa gurgur batiamqa nanngi singila na gurgurqab. Nanngo awai di mandam qaji awai. Deqa nanngo awai di koboqas. Ariya lan qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas.

²⁶ Deqa e ururoqnsim lanja lanjaq di ñam atosaeqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e lanja lanjaq di ijo ban waiyosaeqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo ban tinjsim geregere waiyeqnum.

²⁷ E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e singila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo ungasari nanngi lan qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nanngi minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiim deqa e singila na waueqnum.

¹ O ijo was nɪŋgi ijo anjam endeqa geregere poiŋgem. Nami gago moma naŋgi wadau sawaq di laqnaɓqa Qotei a laŋbi miligiɔ di sosiqa naŋgi gam osornjroqnej. Bati di naŋgi Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb.

² Naŋgi kalil Moses dauryeb deqa naŋgi laŋbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb.

³ Bati deqa Qotei aqa Mondor a laŋ goge na naŋgi kalil iŋgi anainjreqnaq uyoqneɓ.

⁴ Ya dego Mondor na naŋgi kalil anainjreqnaq uyoqneɓ. Mondor na naŋgi meniŋ bei osornjrnaqa meniŋ dena ya branteqnaqa naŋgi uyoqneɓ. Meniŋ di wadau sawaq di naŋgi daurnjrɪsiq giloqnej. Meniŋ di agi Kristus.

⁵ Ariya Qotei a naŋgi qa arearetosaiioqnej. Deqa a wadau sawaq di naŋgi gargekoba ñumnaq moreŋeb.

⁶ Qotei na naŋgi ñumnaq moreŋeb. Di kiyayaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim naŋgo kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa.

⁷ Deqa ijo was kalil, niŋgi gisaŋ qotei naŋgi qa louoqnaib. Agi gago moma qudei naŋgi gisaŋ qotei naŋgi qa louoqneɓ. Qotei aqa anjam bei naŋgi qa endegsib nenŋrenyeb unu, "Naŋgi naŋgo segi jejamu qa areboleholeinjreqnaq iŋgi ti ya ti uyoqnsib alarjoqneɓ."

⁸ O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei naŋgi sambala kumbra yoqneɓ deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo uŋgasari naŋgi ñumnaq moreŋeb.

⁹ Iga Tamo Koba aqa siŋgila laŋa tenemtqa osim a gisaŋyqasai dego. Agi gago moma qudei naŋgi degyoqneɓ deqa Qotei na amal uge qarɪŋnrnaqa bosib naŋgi uŋinjrnaɓ moreŋeb.

¹⁰ Iga Qotei nrɪŋtqasai dego. Agi gago moma qudei naŋgi degyoqneɓ deqa Qotei na padalto qaji laŋ aŋgro bei qarɪŋyonaq aisiq naŋgi padaltɪŋrej.

¹¹ Qotei na gago moma naŋgi degsi ŋolawotɪŋrej. Onaqa Moses a anjam di nenŋrenyonaq soqnej. Iga diŋo bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma naŋgo kumbra uge dauryqa uratqom.

¹² Tamo bei a endegsi are qalqas, "E siŋgila na tigelejunum." Ariya a olo geregere ŋam ateme. A ulonjosim uneq aiyu uge.

¹³ Gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil naŋgoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a niŋgi uratɪŋwasai. A marimqa gulbe di aqa siŋgila na nungo siŋgila bunyqasai. Qotei na gam waqtetɪŋgoqniŋma niŋgi gulbe di britoqnsib siŋgila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uge naŋgi ti turtɪŋrsim biŋinjrqa keresai

¹⁴ Deqa ijo was bole, niŋgi gisaŋ qotei naŋgi qa louoqnaib. Niŋgi naŋgi torei uratɪŋrsib isaq giliy.

¹⁵ Niŋgi powo ti unub deqa e na anjam di niŋgi merngonum. Deqa niŋgi ijo anjam di qusib geregere pegiyiy.

¹⁶ E niŋgi beŋgem qa anjam mernŋwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gambaŋ uyeqnum di iga Kristus aqa leŋ aiyey qaji deqa are qaloqnsim a ombla koroqnsim uyeqnum. Iga bem gɪŋgenjyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla koroqnsim uyeqnum.

¹⁷ Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na koroqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai.

¹⁸ Niŋgi Israel naŋgo kumbra qa are qaliy. Israel naŋgi atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnuɓ. Naŋgo kumbra dena naŋgi Qotei ombla koroqnsib damu uyeqnuɓ.

¹⁹ Sulum naŋgi qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji iŋgi di atraiyqa iŋgi bole edegaib.

²⁰ Iŋgi di sawa bei bei qaji naŋgi na oqnsib mondor uge naŋgi atrainjreqnuɓ. Naŋgi Qotei bole atraiyosai eqnuɓ. Naŋgi Qotei qaliesai deqa naŋgi kumbra di yeqnuɓ. Deqa ijo was niŋgi kumbra di uratiy. Uratqasai di niŋgi mondor uge naŋgi ti beteqab.

²¹ Niŋgi Tamo Koba aqa wain gambaŋ ti mondor uge naŋgo wain gambaŋ ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Niŋgi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge naŋgo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib.

²² Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjɪŋ oqwas. Gago siŋgila na Qotei aqa siŋgila bunyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnom

²³ Kristen qudei naŋgi mareqnuɓ, "E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai." Di naŋgi bole mareqnuɓ. Ariya iga kumbra qudei yoqnoqom dena iga aqaryaiyga keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnoqom dena iga siŋgilaqasai.

²⁴ Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil naŋgi qa are qaloqnsim naŋgi aqaryainjroqnoqom.

²⁵ Niŋgi iŋgi qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneq kiyu sai kiyu niŋgi deqa nenemoqnaib. Niŋgi oqnsib uyoqniy. Niŋgi nuŋgo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.

²⁶ Aŋi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenjyeb unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.

“Ingi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

²⁷ Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na iŋgi goisim niŋgi metnŋimqa niŋgi a ombla gilqa are soqnim giliy. Gilsib iŋgi kalil a na anaingwas qaji di niŋgi osib uyiy. Niŋgi deqa nenemoqnaib. Niŋgi nuŋgo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.

²⁸ Ariya Kristen was bei na niŋgi merngwas, “Ingi di sulum atrainjro qaji iŋgi.” Degsi merngimqa niŋgi was deqa are qalsib iŋgi di osib uyaib. Niŋgi uyqab di niŋgi unetqab.

²⁹ Bole, niŋgi une yosai. Ariya tamo anjam merngwo qaji a are qalqas, niŋgi une yonub. E deqa niŋgi merngonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e iŋgi uyqa are soqnim uyqai. Di e une yosai. Kiyaya e tamo bei aqa areqalo dauryosiy iŋgi getentqai?

³⁰ E Qotei pailyosiy iŋgi di uyqai di tamo bei a kiyaya e misilinqbas?

³¹ Deqa niŋgi iŋgi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy. Niŋgi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy.

³² Niŋgi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo ungasari nanŋi ti uneq breinjraib.

³³ Niŋgi e nubiy. E na tamo ungasari kalil nanŋi kumbra bole bole enjreŋnam nanŋi e qa areboleboleinjreŋnu. E ijo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalosaieqnum. E tamo ungasari gargekoba nanŋi Qotei na elenqajqa deqa are qaloqnsim aqaryainjreŋnum.

11

¹ Niŋgi ijo kumbra kalil dauryoqniy. Aŋi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

Uña nanŋo gate kabutqajqa kumbra

² E qalieonum, niŋgi gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami merngoqnem qaji di geregere dauryeqnub. Deqa e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeŋnu.

³ Ariya niŋgi ijo anjam bei dego qusib poingem. Niŋgi qalie, tamo kalil nanŋo gate di Kristus. Uña nanŋo gate di tamo nanŋi. Kristus aqa gate di Qotei.

⁴ Deqa tamo nanŋi pailyqa osib kiyu anjam palontqa osib kiyu nanŋi gate tatal ataib. Nanŋi gate tatal atqab di nanŋi nanŋo gate jemaŋ yqab. Nanŋo gate aŋi Kristus.

⁵ Ariya uña nanŋi pailyqa osib kiyu anjam palontqa osib kiyu nanŋi nanŋo gate kabutebe. Uña a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemaŋ yqas. Osim a uña qudei nanŋo gate banga torei milalteqnum qaji nanŋi bul sqas.

⁶ Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unŋum, a aqa gate banga dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaŋyqa uratqas di a aqa gate kabuteme.

⁷ Tamo nanŋi nanŋo gate kabutaib. Di kiyaya? Nanŋi Qotei sigitoqnsib aqa ñam ti sinŋila ti boleq ateqnub. Ariya uña nanŋi nanŋo segi tamo nanŋo ñam ti sinŋila ti boleq ateqnub.

⁸ Qotei a uña aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej.

⁹ Qotei a uña qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa uña gereiyej.

¹⁰ Deqa uña nanŋi nanŋo segi gate kabutebe. Nanŋi degyqab di laŋ anŋro nanŋi unsib marqab, “Bole, nanŋi nanŋo segi tamo nanŋo sorgomq di unub.”

¹¹ Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uña nanŋi nanŋo segi qa sai. Tamo nanŋi dego nanŋo segi qa sai.

¹² Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej deqa uña nanŋi tamo nanŋo. Tamo nanŋi uña nanŋoq dena ñambabeqnum deqa tamo nanŋi uña nanŋo. Ariya Qotei a segi qujai iŋgi iŋgi kalil qa utru.

¹³ Uña a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Niŋgi segi mariy.

¹⁴ Iga qalie, tamo nanŋi gate mariŋ uratqab di kumbra bolesai.

¹⁵ Ariya uña nanŋi gate mariŋ uratqab di bolequja. Di nanŋo wala bole. Nanŋo gate mariŋ di Qotei na enjroqnsiq dena nanŋo gate kabuteqnu.

¹⁶ O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ñirinjosim gotranjyaiq. A gotranjyqas di a endegsi poiyeŋ, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei aqa tamo ungasari qure qure kaliliq di unub qaji nanŋi dego kumbra bei dauryosaieqnum.

Korin Kristen nanŋi louqa koroqnsibqa kumbra uge babteqnum

¹⁷ Ariya e nuŋgo kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa niŋgi merngwai. Niŋgi Qotei louqa koroqnsibqa niŋgi kumbra bole babtosaieqnum. Niŋgi kumbra uge babteqnum.

¹⁸ E mati deqa ningi merngwai. E anjam endegsi quem. Ningi Qotei louqa koroqnsibqa ningi pupoqnsibqa anjam na qoteqnu. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nanngi degyeqnu.”

¹⁹ O was ningi pupoeqnu di kere. Ningi pupoosai qamu tamo yai nanngi Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnu di ningi qaliesai qamu.

²⁰ E quem, ningi koroqnu di ningi Tamo Koba a qa are qalsib ingi uyqajqa deqa koroosaieqnu.

²¹ Ningi qudei qunjan bolet deqa ningi namo boqnsib Qotei tal miligiq di ingi uyekriteqnu Kristen was qudei nanngi bunu boqnsib mamnjreqnu. Ningi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnu.

²² Nungo kumbra dena ningi Qotei tal ugetoqnsib tamo ingi saiqoji nanngi jemai enjreqnu. Nungo segi segi tal unu deqa ningi mati nungo talq di ingi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooyi. Ariya ningi degyosaieqnu. Deqa e anjam kiyersiy merngwai? E nungo kumbra deqa arebolebolebeqnu degsi merngwai e? Sai. E degsi merngwasai.

Pol a bengem qa anjam marej

²³⁻²⁴ Ariya bengem qa anjam e nami merngem qaji di olo merngwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanngi banq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiq Qotei pailyosiq aqa angro nanngi enjrsiq minjrej, “Endi ijo jejamu. E na ningi aqaryaingwa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyi. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁵ Degsi minjrnaqa nanngi bem uynab koboonaqa a na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiq minjrej, “Wain gamban endi ijo lej. Lej di aisim Qotei aqa anjam bunuqningilatqas. Deqa ningi osib uyi. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁶ O ijo was, ningi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, “Tamo Koba a jaqatin osiq moiyej.” Palontoqnsib soqniq mondon a olo bqas.

Ningi bem ti wain ti uyqa osibqa ningi mati nungo segi so peleyiy

²⁷ Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti lej ti ugetqas. Dena a une yqas.

²⁸ Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleyiosim di a uyem.

²⁹ A Yesus aqa jejamu geregere peleyiosaiosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas.

³⁰ Utru deqa ningi gargekoba singila saiqoji sosib maingeqnu. Osib ningi qudei moreneqnu.

³¹ Iga gago segi segi so geregere peleyiosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai.

³² Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondon iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi ti une osim padalqasai.

³³ Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa koroqnsibqa ningi urur uyai. Ningi nungo Kristen was nanngi qa tariqoiy.

³⁴ Ningi qudei mamngimqa ningi mati nungo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooyi. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe engwas.

Ijo anjam qudei e mati nenngenyqasai. Bunuqna e nungoq bosiy anjam di nungo ulatamug di gereiyqai.

12

Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu

¹ O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy.

² Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisan qotei nanngi na ningi titngeqnu nanngi nanngi daurnjroqneq. Gisan qotei nanngi di anjam marqa keresai.

³ Deqa ningi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

⁴ Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu.

⁵ Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu.

⁶ Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu.

⁷ Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaya? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nanngi geregereinjraqqa deqa.

⁸ Mondor na tamo qudei nanġi aqaryainjreqnu deqa nanġi Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanġi aqaryainjreqnu deqa nanġi Qotei aqa qalie babteqnu.

⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nanġi aqaryainjreqnu deqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo tulan sinġilaboleteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanġi aqaryainjreqnu deqa nanġi tamo mainjro qaji nanġi boletnjreqnu.

¹⁰ Tamo qudei nanġi Qotei aqa manġwa babteqnu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanġi peginjroqnsib mareqnu, "Mondor nanġi di bole. Mondor nanġi di uge." Tamo qudei nanġi men bulyoqnsib qure utru segi segi nanġo anjam marelenejqnu. Tamo qudei nanġi qure utru segi segi nanġo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu.

¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanġi segi segi keretnjreqnaqa nanġi wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

¹² Tamo kalil nanġi segi segi jejamu qujai. Nanġo ban ti sinġa ti njamdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu.

¹³ Aġi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei juda. Iga qudei Griek. Iga qudei kanġal tamo. Iga qudei kanġal tamo sai. Di unġum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

¹⁴ Gago jejamu miligiq di ban segi sosai. Sinġa segi sosai. Ban ti sinġa ti njamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

¹⁵ Sinġa a marqas, "E ban sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Ban a segi unu." Di bolesai. Sinġa a dego jejamu miligiq di unu.

¹⁶ Dabkala a marqas, "E njamdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Njamdamu a segi unu." Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu.

¹⁷ Gago jejamu a njamdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwow? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim inġi quleqgwas? Di dego keresai.

¹⁸ Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na ban ti sinġa ti njamdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di atelenej unub. A aqa segi areqalo na degyej.

¹⁹ Gago jejamu a njamdamu segi sqas kiyi, a ban segi sqas kiyi, a sinġa segi sqas kiyi di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai.

²⁰ Gago jejamu a degsi sosai. Ban ti sinġa ti njamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

²¹ Njamdamu na ban minjqas, "Ni ulan. E segi wauqa kere." Degsi minjqas keresai. Gate na sinġa minjqas, "Ni ulan. E segi wauqa kere." Degsi minjqas keresai.

²² Nanġi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nanġi qudei sinġila kiñala unub. Ariya nanġi wau bole yeqnu deqa iga na nanġi uratnjrqas keresai.

²³ Iga nanġi qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nanġi gereinjreqnum. Nanġi qudei iga jemaġi qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nanġi kabutnjreqnum.

²⁴ Nanġi qudei uno boledam deqa iga na nanġi kabutnjrosaiqeqnum. Ariya Qotei na nanġi kalil jejamu qujaiq di atelenej unub. Deqa nanġi qudei niam saiqoġi unub qaji di Qotei na olo niam soqtetnjreqnu.

²⁵ Gago jejamu a poelenaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nanġi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnu.

²⁶ Bei a jaqatin oqas di nanġi kalil dego jaqatin oqab. Bei a niam koba oqas di nanġi kalil a ombla areboleboleinjrqas.

²⁷ Nanġi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Nanġi segi segi aqa jejamu miligiq di unub.

²⁸ Qotei na Kristen tamo unġasari nanġi wau segi segi enjreqnu. Nanġi qudei a na qarinnjreqnaqa nanġi aqa anjam mare mare laqnu. Nanġi qudei a na wau enjreqnu deqa nanġi aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Nanġi qudei a na wau enjreqnu deqa nanġi aqa anjam palteqnu. Nanġi qudei a na sinġila enjreqnu deqa nanġi aqa manġwa babteqnu. Nanġi qudei a na sinġila enjreqnu deqa nanġi tamo mainjro qaji nanġi boletnjreqnu. Nanġi qudei a na wau enjreqnu deqa nanġi na tamo unġasari nanġi aqaryainjreqnu. Nanġi qudei a na Kristen gate atelenejqnu deqa nanġi na aqa wau taqateqnu. Nanġi qudei a na men bulyetnjreqnu deqa nanġi qure utru segi segi nanġo anjam marelenejqnu.

²⁹ Deqa e ninġi endegsi nenemngwai. Qotei na nanġi kalil qarinnjreqnaqa nanġi aqa anjam mare mare laqnu e? Sai. Nanġi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu e? Sai. Nanġi kalil Qotei aqa anjam palteqnu e? Sai. Nanġi kalil Qotei aqa manġwa babteqnu e? Sai.

³⁰ Nanġi kalil tamo mainjro qaji nanġi boletnjreqnub e? Sai. Nanġi kalil meġ bulyoqnsib qure utru segi segi nanġo anjam mareleġeqnub e? Sai. Nanġi kalil qure utru segi segi nanġo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqñub e? Di dego sai. Qotei na nanġi kalil wau segi segi enjreqnu.

³¹ O ijo was, Mondor aqa siġgila segi segi kalil di bolequja. Niġi siġgila di oqajqa are qaloqñiy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulaġ boledamu bei e na ubtosiy niġi mernġit quiy.

13

¹ Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Niġi quiy. E meġ bulyosiy qure utru segi segi nanġo anjam kiyo laġ anġro nanġo anjam kiyo maroqñqai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di laġa noul bulosim qatronkobaqas. Osim gruma bul laġa anjam atqas.

² E Qotei aqa medabu osiy anjam palonteqñqai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babtelenqai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulaġ siġgila boletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq ġilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa ġamgalaq di bolesai.

³ E ijo iġi iġi kalil eleġosiy tamo sougetejunub qaji nanġi jeisiy enjrqai kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nanġo baġq di atitqa nanġi na osib ġamyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaiqbqa keresai.

⁴ Tamo unġasari nanġi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nanġi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nanġi kumbra bole enjroqñqab. Tamo bei a ñoro koba ti soqñim nanġi a qa are ugeinjrqasai. Nanġi nanġo segi ñam soqñqasai dego.

⁵ Nanġi diqoqnsib sqasai. Nanġi nanġo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Nanġi urur ġirinqasai. Tamo bei na nanġi kumbra uge enjrimqa nanġi deqa a kambatqasai.

⁶ Nanġi kumbra uge qa areboleboleinjrqasai. Nanġi kumbra bole qa areboleboleinjroqñqas.

⁷ Nanġi ġulbe kalil qoboiyoqnsib siġgila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nanġo areqalo siġgila toqnsib a qa tariñoqñqab.

⁸ Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nanġi Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqñub. Wau di koboqas. Tamo qudei nanġi qure utru segi segi nanġo anjam mareleġeqnub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nanġi Qotei aqa qalie babt eqnub. Wau di dego koboqas.

⁹ Bole, iġa qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iġa truquiqeqnu. Iġa Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqñum. Anjam di dego oto oto deqa iġa truquiqeqnu.

¹⁰ Mondor Jesus a olo bosim iġi iġi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iġa truquiqeqnu qaji di torei koboqas.

¹¹ Nami e anġro kiñalala sosimqa e anġro kiñalala nanġo anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim walweloqñem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimqa e anġro kiñalala nanġo kumbra di uratem.

¹² Dego kere bini iġa Qotei aqa kumbra gegerere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iġa truquiqeqnu. Iġa ya qolbiq di gago ulatamu gegerere unqa keresai dego kere iġa Qotei aqa kumbra gegerere qalieosai unum. Mondor iġa Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iġa a qa gegerere qalieqom. A iġa qa gegerere qalieeqnu dego kere iġa kamba a qa gegerere qalieqom.

¹³ Iġa Qotei qa gago areqalo siġgila teqñum kumbra di gaigai sqas. Iġa Qotei qa tariñeqñum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulaġ boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulaġ buñnjrejunu.

14

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

¹ Deqa ijo was kalil, niġi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqñiy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na niġi enġeqnu qaji di yqajqa tulaġ siġgila oqñiy. Wau boledamu bei agiende. Niġi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqñiy.

² Niġi qalie, tamo nanġi meġ bulyoqnsib qure utru segi segi nanġo anjam mareqñub di nanġi Qotei segi minjeqñub. Nanġi tamo nanġi minjrosaeqñub. Mondor na nanġi siġgila enjreqnaqa nanġi uli anjam mareqñub. Deqa tamo bei a qusim poiyya keresai.

³ Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam aqa damu babt eqnub di tamo nanġi quoqnsib poinjreqnu. Deqa anjam dena nanġi siġgila tñroqnsiq nanġi kumbra bole yqajqa are tigeltetnjroqnsiq nanġo are miligi latetnjreqnu.

⁴ Tamo nanġi meġ bulyeqnub di nanġi nanġo segi are miligi sinġilateqñub. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam aqa damu babteqñub di nanġi na Kristen kalil nanġi deġo sinġilatnrreqñub.

⁵ Ijo are endegsi unu. Niġi kalil meġ bulyoqñqab di bole. Ariya niġi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqñqab di tulaġ bolequja. Niġi quiy. Tamo bei a meġ bulyosim qure utru bei nanġo anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiym ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nanġi sinġilatnrqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di meġ bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nanġi sinġilatnrqasai.

⁶ O ijo was, niġi ijo anjam endeqa are qaliy. E nunġoq bosiy meġ bulyosiy qure utru bei nanġo anjam mernġit niġi qusib poiñwasai di anjam dena niġi kiyersim aqaryaingwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy mernġitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babbtqqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo niġi qusib poiñwas di bolequja. Anjam dena niġi aqaryaingwas.

⁷ Inġi qudei ħambile sosai qaji e deqa niġi mernġit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombiġ anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poiñwas? Di keresai.

⁸ Tamo nanġi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai nanġi qoto qa gilqab? Tamo deġo bei sosai.

⁹ Deġo kere niġi meġ bulyosib qure utru bei nanġo anjam marqab di tamo nanġi kiyersib qusib poiñrqa? Keresai. Nunġo anjam di deġo jagwa na osi taqal waiyobulqas.

¹⁰ Bole, mandamq endi qure utru segi segi nanġo anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti.

¹¹ Ariya tamo bei na qure utru bei nanġo anjam e merbim qusiy aqa damu poiñqasai di a e qa marqas, "A yauġ tamo." Yim deqa e kamba a qa marqai, "A deġo yauġ tamo."

¹² O ijo was kalil, e qalieonum, niġi Qotei aqa Mondor aqa wau oqajqa tulaġ arearetñeqnu. Deqa niġi na Kristen nanġi sinġilatnrqajqa wauoqñiy.

Meġ bulyo kumbra

¹³ Ariya nunġo ambleq di tamo bei a meġ bulyosim qure utru bei nanġo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, "O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai."

¹⁴ Niġi are qaliy. E meġ bulyosiy qure utru bei nanġo anjam na Qotei pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo a laña quqwas.

¹⁵ Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqñqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqñqai deġo.

¹⁶ Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim binjyqam di tamo lañaj bei a sosim ino pailyo di poiñqasai. Deqa a endegsi marqa keresai, "Ni bole maronum."

¹⁷ Bole, ni Qotei pailyoqñsim binjyeqñum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiñqasai di ino pailyo dena a sinġilatqa keresai.

¹⁸ E niġi kalil tulaġ bungosim bati gargekoba meġ bulyeqnum. Deqa e Qotei minjeqnum, "Keretonum."

¹⁹ Ariya Kristen nanġi Qotei louqa koroesoqñibqa e nanġo koroq di anjam truquyala segi minjroqñit nanġi qusib poiñrqa di tulaġ bolequja. E meġ bulyosiy qure utru segi segi nanġo anjam olekoba totoryosiy nanġi minjroqñit nanġi poiñrqaasai di bolesai.

²⁰ O ijo was kalil, niġi anġro kiñilala nanġi bulosib nanarioqñab. Niġi tamo bole bole nanġi bulosib areqalo bole na soqñiy. Niġi anġro mom nanġi deġo bulosib kumbra uge qa nanariosib soqñiy. Niġi qalie, anġro mom nanġi kumbra uge qa poiñrosiaieqnu.

²¹ Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, "Tamo Koba a marqo, 'E qure utru bei bei nanġo meġ na niġi anjam mernġit niġi ijo anjam quetbqasai.'"

²² Deqa ijo was, meġ bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo unġasari a qa nanġo areqalo sinġilatoqñub qaji nanġi aqa mañwa osornjreqnu. Tamo unġasari a qa nanġo areqalo sinġilateqñub qaji nanġi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo unġasari a qa nanġo areqalo sinġilateqñub qaji nanġi aqa mañwa osornjreqnu. Tamo unġasari a qa nanġo areqalo sinġilatoqñub qaji nanġi qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di niġi kalil meġ bulyoqñsib qure utru segi segi nanġo anjam maroqñqab di bolesai. Niġi degyqab di tamo lañaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nanġi kiyo nunġo koro miligiq ġilsib nunġo anjam di qusib niġi qa marqab, "Nanġi nanarionub deqa anjam di mareqñub."

²⁴ Ariya niġi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqñqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lañaj bei kiyo a nunġo koro miligiq ġilsim nunġo anjam di qusim a poiñqas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas.

²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ninji merngwaw, “Bole, Qotei a nungo ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ninji Qotei louqa koroqnsibqa ninji qudei lou babtoqniy. Ninji qudei Qotei aqa anjam paltoqniy. Ninji qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ninji qudei men bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam maroqniy. Ninji qudei qure utru segi segi nanngo anjam aqa damu poingim ubtoqniy. O ijo was, nungo wau segi segi dena ninji na Kristen tamo ungasari nanji singilatnjoqniy.

²⁷ Tamo qudei nanji men bulyqa are soqnmqa ninji na minjrib nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi men bulyqab. Tamo gargekoba nanji men bulyqab di bolesai. Ariya nanji koba na turtosib men bulyaib. Bei namoqna men bulyim bei bunuqna men bulyqas. Ariya nanji men bulyosib anjam maroqnbqa ninji na anjam ubto tamo bei minjib a nanngo anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nanji qusib poinjrqas.

²⁸ Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqa men bulyo tamo nanji anjam maraib. Nanji mequmosib nanngo segi are miligiq di Qotei pailyebe.

²⁹ Ninji na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji dego minjribqa nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanji anjam palontoqnaib. Nanji anjam palontoqnbqa tamo qudei na nanngo anjam di gegerere pegiyqnebe.

³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqnim ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme.

³¹ Ninji segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. Palontoqnb Kristen kalil nanji quoqnsib poinjroqnm anjam dena nanji singilatnjoqnas.

³² Ninji na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji minjribqa nanji nanngo segi so gegerere taqatoqnsib anjam palontoqnebe.

³³⁻³⁴ Qotei a aqa segi wau kalil gegerere yoqnsiqa aqa wau bei niñaqyosaieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya ungasari nanji Kristen koroq di anjam maraib. Nanji mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen ungasari nanji degyeqnub. Deqa ungasari nanji nanngo segi ñam aguq atoqnsib nanngo tamo nanngo sorgomq di gegerere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu.

³⁵ Deqa Kristen koroq di ungasari nanji anjam bei aqa damu gegerere qalieqajqa are soqnm ninji na nanji endegsib minjriy, “Yaintim nungo segi talq di ninji nungo gumbulu nanji nenemnjrib nanji na anjam aqa damu merngwab.” Ninji na ungasari nanji degsib minjriy. Di kiyaaqa? Ungasari nanji Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai.

³⁶ O ijo was, Qotei aqa anjam nungoq dena namoqna brantej e? Ninji segi na Qotei aqa anjam osib nungo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nanji Qotei aqa anjam osaiqnebe e? Sai.

³⁷ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiye, “Anjam Pol na nengrenyosiq gagoq qarinyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tinjin.”

³⁸ Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ninji na endegsib minjij, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.”

³⁹ Deqa ijo was, ninji Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulan singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nanji men bulyoqnb ninji na nanji saidnraib.

⁴⁰ Ninji Qotei louqajqa kumbra kalil gegerere taqatosib dauryosib soqniy.

15

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

¹ O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim merngoqnem qaji di bini e olo pulutosiy ninji merngwai. Anjam di agi ninji osib singila na tigelej unub.

² E qalie, anjam e palontoqnem qaji di ninji torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ninji elenaj. Ninji larja baban na singilateb qamu Qotei a ninji elenja keresai qamu.

³ Anjam bole e ninji merngoqnem qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu.

⁴ A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nengrenq di unu.

⁵ A subq na tigelosiqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa angoro 12 nanngoq di dego brantonaq uneb.

⁶ Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanngoq di dego brantonaq uneb. Nanji gargekoba bini unub. Ariya nanji qudei morenej.

⁷ Bunuqna a Jems aqag di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nanqog di dego brantonaq uneb.

⁸ Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Uña bei a bati grotosim aqa anqro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem.

⁹ E nami Qotei aqa tamo unqasari nanqi ugeugejnroqnem. Deqa ningi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanqi na e bunbejunub deqa ijo ñam tulan aguq aiyejunu.

¹⁰ Ariya Qotei a e qa are boleiyey deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyey aqa kumbra di laña ulonqasai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanqo wau bunbejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaeqnum. Qotei a e qa are boleiyey deqa aqa singila na e wau di yeqnum.

¹¹ Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unqum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ningi osib nunqo areqaloq di singilateb.

Tamo unqasari moreño qaji nanqi olo subq na tigelqab

¹² Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palontoqnsim laqnum. Ariya kiyaya ningi qudei mareqnum, “Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai”?

¹³ Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

¹⁴ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nunqo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonqej qamu.

¹⁵ Qotei na tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigeltnjqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisañ anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.”

¹⁶ Qotei na tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigeltnjqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

¹⁷ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nunqo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonqej qamu ningi nunqo uneq di unub qamu.

¹⁸ Deqa tamo nanqi nami Kristus qa nanqo areqalo singilatosib moreñeb qaji nanqi torei padaleb qamu.

¹⁹ O ijo was kalil, iga ingi bole bole Kristus na mondonq egwas qaji deqa tariñeqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa ingi ingi qa segi tariñeqnum qamu iga tulan sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanqo so uge tulan bunbejunu qamu.

²⁰ Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreñeb qaji nanqi qa namoosiq subq na tigelej.

²¹ Ningi qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelqo qa utru.

²² Adam aqa moma kalil nanqi moreñeqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanqi olo ñambile oqab.

²³ Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim ñambile oqom. Namogna Kristus a subq na tigelej. Mondonq a olo lan qureq na bamqa iga aqa segi tamo unqasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

²⁴ Iga subq na tigelamqa diño bati brantqas. Bati deqa mandor nanqi ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanqo singila ti kalil Kristus na kobotnjqas. Osim a na ingi ingi kalil elenjosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim ingi ingi kalil di taqatqas.

²⁵ Kristus a degyqas. Di kiyaya? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diño bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanqi joqsim aqa sorgomq di atim a na nanqi taqatnjqas.

²⁶ Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanqi di kobotnjsim ariya a moiyo dego kobotqas.

²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Qotei na ingi ingi kalil elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na ingi ingi kalil di elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai.

²⁸ Mondonq Qotei na ingi ingi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Njri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na ingi ingi kalil di tulan bunjnrsimqa a nanqo Mandor Koba sosim bati gaigai nanqi taqatnjqroqnas.

²⁹ Nin̄gi qalie, tamo qudei na tamo moreño qaji nan̄gi aqaryainjroqnsib nan̄go sawa osib yanso eqnub. Tamo moreño qaji nan̄gi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nan̄gi kiyayaq kumbra degyeqñub?

³⁰ Od, tamo moreño qaji nan̄gi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nan̄gi iga qa n̄riñoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqñub. Tamo moreño qaji nan̄gi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyayaq anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum?

³¹ O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E nin̄gi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Nin̄gi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e nin̄gi qa tulan areboleboleibeqnu.

³² Jeu tamo nan̄gi wagme juwan bul unub deqa nan̄gi na e moiyoṭbqa laqñub. E Efesus qureq di nan̄gi ti qotoqñem. E mandam qaji in̄gi in̄gi oqajqa marsim nan̄gi ti qotosaioqñem. Tamo moreño qaji nan̄gi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa un̄gum, iga alañoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleiqñem in̄gi ti ya ti uyoqñom.” Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na nin̄gi gisaṅgaib deqa nin̄gi geregere ṅam atoqñiy. Anjam bei unu di nin̄gi qalie. Anjam agiende, “Nin̄gi tamo uge uge nan̄gi koba na laqñab. Laqñab di nan̄gi na nuṅgo areqalo niñaqyetṅibqa nin̄gi kumbra bole uratosib nan̄gi daurnjrqab.” Anjam degsi unu.

³⁴ Deqa nin̄gi areqalo bole ti sosib olo une yoqñab. Nin̄gi quiy. Nuṅgo ambleq di tamo qudei nan̄gi Qotei qaliesai bole sai. Nin̄gi jemaṅwajqa deqa e nin̄gi degsi mern̄gonum.

Tamo moreño qaji nan̄go jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, “Tamo moreño qaji nan̄gi kiyersib olo subq na tigelqab? Nan̄go jejamu kiyero osib olo tigelqab?”

³⁶ O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Nin̄gi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aissim a lan̄a mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo ṅambile sosim qoqitosim oqwas.

³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas.

³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na nan̄gi tanu segi segi enjrqas. Nan̄go tanu di uno segi segi.

³⁹ Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nan̄gi dego nan̄go jejamu uno segi segi.

⁴⁰ Lan̄ goge qaji in̄gi in̄gi nan̄go uno bei. Mandam qaji in̄gi in̄gi nan̄go uno bei. Lan̄ goge qaji in̄gi in̄gi nan̄go wala bei. Mandam qaji in̄gi in̄gi nan̄go wala bei.

⁴¹ Sen̄ ti bai ti bongar ti nan̄go rian̄ segi segi. Bongar kalil dego nan̄go rian̄ segi segi.

⁴² Tamo subq na tigelqab qaji nan̄gi kere dego. Tamo nan̄gi moreñeqñab nan̄go jejamu subq ateqñub di qusaeqnu. Nan̄gi subq na tigelabqa nan̄go jejamu olo qusaqasai. Nan̄gi ṅambile gaigai sqab.

⁴³ Tamo nan̄gi moreñeqñab nan̄go jejamu subq ateqñub di jejamu uge. Nan̄gi subq na tigelabqa nan̄go jejamu tulan̄ boledamu sqas. Tamo nan̄gi moreñeqñab nan̄go jejamu subq ateqñub di siṅgila saiqoji. Nan̄gi subq na tigelabqa nan̄go jejamu siṅgila ti sqas.

⁴⁴ Tamo nan̄gi moreñeqñab nan̄go jejamu subq ateqñub di mandam qaji jejamu. Nan̄gi subq na tigelabqa nan̄go jejamu lan̄ qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lan̄ qure qaji jejamu dego sqas.

⁴⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsis nen̄gren̄yeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji ṅambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lan̄ qure qaji ṅambile egwas.

⁴⁶ Lan̄ qure qaji ṅambile a namoqna brantosai. Mandam qaji ṅambile a namoqna brantej. Lan̄ qure qaji ṅambile a bunuqna brantqas.

⁴⁷ Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan̄ qureq na bei.

⁴⁸ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nan̄gi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan̄ qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nan̄gi dego lan̄ qure qaji tamo sqab.

⁴⁹ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan̄ qure qaji tamo unu deqa mondon̄ iga a bulosim lan̄ qure qaji tamo sqom.

⁵⁰ O ijo was, e nin̄gi endegsi mern̄gwai. Qotei na mandam tamo nan̄gi elen̄qa keresai. A nan̄go Mandor Koba sosim nan̄gi taqatnjrqqa keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaeqnu qaji di ṅambile gaigai sqqa keresai.

⁵¹ Deqa e uli anjam bei nŕngi endegsi mernŕgwai. Iga kalil moiŕqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom.

⁵² Qotei na gul bunu geteŕŕ qaji anjamimŕqa tamo nami moreŕŕeb qaji nanŕgi subŕq na tigelŕqab. Deqa nanŕgo jejamu olo bunu ŕusaŕŕqasai. Iga tamo moiyoŕsai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nanŕgi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantŕoŕuatŕqas.

⁵³ Gago jejamu ugeŕŕas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeŕŕasai qaji di oqom. Gago jejamu moiŕqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiŕqasai qaji di oqom.

⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeŕŕas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeŕŕasai qaji di oqom. Gago jejamu moiŕqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiŕqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aŕa anjam bei nami nenŕgreŕŕyeb qaji di aŕa damu brantŕqas. Anjam agiende, "Qotei a tulaŕŕ ŕinŕgilaosiq deqa a qoto bunyoŕsiŕ moiyo kobotej.

⁵⁵ O Moiyo, ni gaigai ŕinŕgilaoŕnsim tamo nanŕgi qoto itnŕreqnŕm. Ariya ino ŕinŕgila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nanŕgi qaja na ŕŕumeqŕm. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej."

⁵⁶ O ijo was nŕngi quiy. Moiyo aŕa qaja agi gago une. Une aŕa ŕinŕgila agi Qotei aŕa dal anjam.

⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aŕa wau na iga qoto bunyoŕnsim tigelejunum. Qotei a ŕegi na iga ŕinŕgilatŕeqnu deqa iga a tulaŕŕ binŕyoŕnŕqom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, nŕngi ŕinŕgila na tigelesosib Tamo Koba Yesus ŕa waukobaoŕniy. Nŕngi wau di uratosib aŕŕinŕgaiŕ. Nŕngi ŕalie, nŕngi Yesus aŕa wau ojeŕnub di nŕngi laŕa wauosaieŕnub. Wau di ulonŕqa keresai. Deqa nŕngi gaigai ŕinŕgila na wauoŕniy.

16

Korin Kristen nanŕgi silali koroiyqab

¹ Ariya ijo was, nŕngi na Jerusalem Kristen nanŕgi ŕa silali koroiyiy. Silali koroiyqajŕa gam di e nami Galesia Kristen nanŕgi osornŕrnŕm nanŕgi dauryeb. E nŕngi dego gam di osornŕgit dauryiy. Gam agiende.

² Yori bati gaigai olo nebeoŕnimŕa nŕngi ŕegi ŕegi silali soŕnim oto oŕnsib nunŕgo ŕegi talŕ di atoŕniy. Bunuŕna silali kobaamŕa e botŕa nŕngi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy ŕarŕniyit Jerusalem aiŕas. Deqa bati di nŕngi olo silali ŕa ŕamŕasai.

³ E botŕa nŕngi na tamo qudei giltŕnŕrib e nenŕgreŕŕ bei nanŕgi enŕrsiy ŕarŕnŕrit nanŕgi silali di osib Jerusalem aiŕab.

⁴ E dego aiŕa are soŕnim nanŕgi na e daurbosib iga koba na aiŕqom.

Pol a Korin Kristen nanŕgoŕ bŕa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleŕ na walwelosiy aisiy dia Kristen nanŕgi unŕrsiy bunuŕna e nunŕgoŕ bŕai.

⁶ E nunŕgoŕ bosiy nŕngi koba na ŕŕai kiyo. E ŕaliesai, e bati olekoba kiyo nŕngi koba na soŕnit ulili bati koboŕas. E nŕngi koba na sosiy olo uratŕŕosiy sawa beiq gilŕa laŕnit nŕngi na e silali ŕa aŕaryaibib e gilŕai.

⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truŕquyala nŕngi koba na ŕŕasai. Tamo Koba a na odbimŕa e bati olekoba nŕngi koba na ŕŕai.

⁸ Ariya e Efesus ŕureŕ endi soŕnit Juda nanŕgo yori bati koba ŕnam Pentikos di brantŕqas.

⁹ Qotei na gam waŕtetbej deqa e ŕure endia Yesus aŕa wau yoŕnsim tamo unŕgasari gargekoba nanŕgi are bulyetnŕreqnŕm. Yeqŕnam jeu tamo gargekoba nanŕgi ijo wau di ugeuŕeiyqajŕa laŕnub.

¹⁰ Timoti a nunŕgoŕ bamŕa nŕngi a osib gereiyiy. Yim a ulaŕasai. A nŕngi koba na are lawo ŕŕas. Nŕngi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aŕa wau ojeŕnŕm.

¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aŕa ŕnam ugetaiŕ. Ariya Timoti a olo nŕngi uratŕŕosim walwelŕa laŕnimŕa nŕngi a silali ŕa aŕaryaivosib lawo na suweiyib a olo ijoŕ bŕas. A Kristen was qudei nanŕgi koba na ijoŕ bŕab deqa e nanŕgi ŕa tarŕŕoŕnŕai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a ŕa nŕngi ŕainŕgit quiy. E bati gargekoba ŕinŕgila na Apolos minŕoŕnŕm, "Gago Kristen was qudei nanŕgi Korin Kristen nanŕgoŕ giloŕnib ni nanŕgi daurnŕrsim gile." Onaŕa a gilŕa uratoŕnej. Bunuŕna a nunŕgoŕ bŕajŕa bati kereamŕa a nunŕgoŕ bŕas.

Pol aŕa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, nŕngi geregere ŕnam atoŕniy. Osib ŕinŕgila na tigeloŕnsib Yesus ŕa nunŕgo areŕalo ŕinŕgilaŕoŕniy. Nŕngi gulbe bei ŕa ulaaib. Nŕngi ŕinŕgila na soŕniy.

¹⁴ Osib nŕngi kumbra bei yŕa maroŕnsib ŕalaŕalaŕiyo kumbra na yoŕniy.

¹⁵ Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nan̄gi are bulyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai nan̄gi namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nan̄gi Qotei aqa tamo ungasari nan̄gi qa wauoqnsib unub. O ijo was nīngi di qalie. Deqa e nīngi sīngila na endegsi mer̄ngwai.

¹⁶ Nīngi tamo deqaji nan̄go sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeq̄nub qaji nan̄go sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nun̄go ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nan̄gi qalub ijoq beb deqa e tulan̄ areboleboleibej. Nīngi kalil ijoq bqa keresai deqa nan̄gi kamba ijoq beb.

¹⁸ Bosib ijo are latetbeb. Nan̄gi nami nun̄go are dego latet̄ngq̄neb. Deqa nīngi tamo deqaji nan̄gi qa tulan̄ areboleboleīngq̄neme.

¹⁹ Ariya tamo ungasari Esia sawaq endi Qotei qa loueq̄nub qaji nan̄gi na nīngi kaiyeīngonub. Akwila Prisila wo nan̄gi aīyel dego nīngi qa tulan̄ areboleboleīngq̄nu deqa nan̄gi Tamo Koba aqa ñam na nīngi kaiyeīngonub. Tamo ungasari kalil nan̄go aīyel talq di Qotei qa loueq̄nub qaji nan̄gi dego nīngi kaiyeīngonub.

²⁰ Kristen was kalil q̄re endia unub qaji nan̄gi na dego nīngi kaiyeīngonub. Ariya nīngi na nun̄go Kristen was nan̄gi segi segi kundoq̄njriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nan̄gi yeq̄nub.

²¹ E Pol. E ijo segi ban̄ na kaiye anjam endi nen̄gren̄yosim nun̄goq qar̄īyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqal̄aiyq̄asai di Qotei na kamba tamo di q̄oreiyosim ñolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³ Tamo Koba Yesus a nīngi qa are boleiyeme.

²⁴ E Kristus Yesus aqa ñam na nīngi kalil qalaqal̄aīngq̄num. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ningi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanqi qa ti qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ningi qa are boleijnrimqa ningi lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei.

⁴ Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanqo are latetjnreqnum.

⁵ Kristus a jaqatin koba qoboijey deqa iga a ombla jaqatin koba qoboijeqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaga iga a ombla are tulan laejunum.

⁶ O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunqo are latetngosim ningi elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunqo are latetngosim. Yimqa jaqatin iga qoboijeqnum qaji di ningi dego qoboijeqnsib singila na tigelesqab.

⁷ Iga ningi qa gago areqalo singilatosisim endegsi mareqnum, bole, ningi singila na tigelesqab. Iga qalieonum, ningi iga ti beterosim jaqatin eqnum deqa Qotei na ningi iga ti gago are latetgoqnqas.

⁸ O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiqqa gago singila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. O ijo was, ningi gago gulbe deqa qalieoiy.

⁹ Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Anjam pegiyo tamo na tamo bei minjqas, “Ni une ti unum deqa ni moiqam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyaaqa? Iga gago segi singila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa singila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanqi olo subq na tigeltjnreqnu.

¹⁰ O ijo was, gulbe dena iga moiyoqngwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom.

¹¹ O ijo was ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunqo pailyo de ti tamo ungasari gargekoba nanqo pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena ningi na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo ungasari gargekoba nanqi Qotei tulan binjiyoqnqab.

Pol a Kristen nanqi gisatnjrosaiqnej

¹² O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tintin segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanqo powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleijyoqnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na ningi dego kumbra tulan boleldamu enjoqnem.

¹³⁻¹⁴ Ijo anjam endi ningi sisiyosib poingwajqa deqa e nengrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa ningi geregere poingosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ningi ijo anjam kalil qa poingekritim gilsib dinjo bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa ningi e qa tulan areboleboleingim e kamba dego ningi qa tulan areboleboleibqas.

¹⁵⁻¹⁶ Ijo are miligiq di e nami qalieem, ningi ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleingim sqab. Utru deqa e na ningi merngem. “E mati nunqoq bosiy ningi uratngosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nunqoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nunqoq bqajqa are qalem. Di kiyaaqa? Qotei na ningi gereingio aiyeltngwajqa deqa. E nunqoq olo bosiy dena Judia sawaq aqqa laqnitqa ningi silali qa aqaryaibibqa e gamq di ingi bei qa truquaim deqa ti are qalem.

¹⁷ Ningi endegsis are qaleqnu kiyoo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisatnej. A mandam tamo nanqo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A lanja odoqnsiqqa olo saideqnu.” O ijo was ningi e qa degsis are qalaib.

¹⁸ Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ningi merngeqnum. E lanja odoqnsim olo saidosaieqnum.

¹⁹ Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontqnsim ninji merngoqnem. Ninji qalie, Yesus a dego laña odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu.

²⁰ Qotei a nami inji bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na inji di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, "Bole." Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum.

²¹ Qotei a segi na ninji iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa ninji iga ti Kristus heterye-junum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej.

²² Osiqa aqa toqor egsiqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inji bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen nanji gulbe enjrq uratosiq deqa a nanjoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa ñam na ninji endegsi merngwai. E ninji gulbe enjwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai.

²⁴ Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di iga na laña taqatosai eqnum. Iga ninji ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyacaq? Ninji tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ninji nunjo areqalo Yesus qa geregere singilatosib tigelej unum.

2

¹ Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nunjoq bqasai.

² E ninji are gulbetetngwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ninji segi na ijo are boletetbqa kere.

³ Deqa e nunjoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nunjoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenngrenyosim nunjoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ninji kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas.

⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenngrenyem. E ninji are gulbetetngwa osim anjam di nenngrenyosai. E ninji tulan qalaqalaingeqnum di ninji qalieqajqa deqa e anjam di nenngrenyem.

Ninji na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merngwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ninji kalil are gulbetetngej.

⁶ Aqa une aqa awai uge ninji gargekoba na a yeb di kereqo.

⁷ Deqa bini ninji olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ninji degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge.

⁸ Deqa ninji a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, ninji a torei qoreiyosai.

⁹ E nunjo kumbra tenemtosiy ninji ijo anjam kalil dauryeqnub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nenngrenyosim nunjoq qarinyem.

¹⁰ Ninji tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ninji qa osiy Kristus aqa ñamgalaq di kobotetqai.

¹¹ Tamo uge Satan na iga gisanqosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹² O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem.

¹³ Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen nanji olo uratnrsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nanji qoto bunyeqnu

¹⁴ Qotei a gaigai iga aqaryaieqnaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunyeqnum. Deqa e Qotei tulan binyeqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Qotei qa bole poinjre qnu. Nanjo powo di saban quleq ti boleqaja bul.

¹⁵ Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo ungasari Qotei na elenqnu qaji nanji ti tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanji ti nanjoq aiyeqnu.

¹⁶ Quleq dena tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanji moiyojnre qnu. Osiqa tamo ungasari Qotei na elenqnu qaji nanji ñambile enjre qnu. Tamo yai nanji Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai.

¹⁷ Ninji qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanji silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnu. Ariya iga nanji bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan

na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa n̄amgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

3

Yesus aqa wau tamo nan̄gi anjam bunuj mare mare laqnum

¹ Iga gago segi n̄am soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo nin̄gi na kiyo iga qa anjam bolequja nengren̄yqab di un̄gum. Nin̄gi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago n̄am soqtetgwab di dego un̄gum. Iga deqa are qalosaieqnum.

² Nin̄gi segi nengren̄ bulosib gago kumbra qa saoqnsib laqnum. Nin̄gi nengren̄ bul unub deqa tamo kalil nan̄gi nengren̄ di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nengren̄ di gago are miligiq di unu.

³ Kristus a segi na anjam di nengren̄yobulej. Nengren̄ di Kristus aqaaq na bosiq boleq di unu. Nengren̄ di nin̄gi segi. Agi iga nin̄gi wauet̄neqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa singila na anjam di nengren̄yosai. A Qotei n̄ambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa singila na anjam di nengren̄yej. A meniñq di nengren̄yosai. A tamo un̄gasari nan̄go are miligiq di nengren̄yej.

⁴ Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa n̄am na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas.

⁵ Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum.

⁶ Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nengren̄yosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo un̄gasari nan̄gi moiyojn̄reqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo un̄gasari nan̄gi n̄ambile enjreqnu.

⁷ Od, dal anjam na tamo un̄gasari nan̄gi moiyojn̄reqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meniñq di nengren̄yonaqa a rian̄ ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rian̄onaqa Israel tamo un̄gasari nan̄gi aqa ulatamu koqyqa keresai. N̄am qamotn̄rej. Bunuqna rian̄ di olo koboej.

⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulan̄ bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rian̄osiq goge oqej.

⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rian̄ ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulan̄ rian̄ koba ti bej. Rian̄ dena dal anjam aqa rian̄ tulan̄ bunyejunu.

¹⁰ Wau bunuj di rian̄ koba ti unu. Rian̄ dena wau namij aqa rian̄ tulan̄ bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rian̄ uneqnum di a torei koboej.

¹¹ Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a rian̄ ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulan̄ rian̄ koba ti unu. Rian̄ dena wau namij aqa rian̄ tulan̄ bunyejunu.

¹² Rian̄ koba di mondon̄ bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tarin̄oqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rian̄ deqa mare mare laqnum.

¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rian̄ ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiq dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaaqa? Israel nan̄gi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rian̄ di koboej.

¹⁴ Israel nan̄go areqalo geten̄jresoqnej deqa nan̄gi anjam namij sisiyoqneb di nan̄go areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nan̄gi nami degsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu.

¹⁵ Od, bati gaigai Israel nan̄gi Moses aqa dal anjam sisiyeqnum di nan̄go areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nan̄gi nami degsib soqneb agi bini unub.

¹⁶ Ariya tamo nan̄gi are bulyosib Tamo Koba aqa areq b̄qab di Qotei na gara di olo taqal atetn̄jqas.

¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor. Nin̄gi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nun̄go une na nin̄gi olo taqatn̄gwa keresai. Nin̄gi bole sqab.

¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rian̄ ya jeqiloq di unobuloqnom. Unoqnm rian̄ di gagoq di tulan̄ kobaoqnmqa dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

4

Qotei aqa wau tamo nan̄gi web bul unub

¹ Qotei a iga qa dulosisqa wau egej deqa iga aqa wau di ojajqa asgigosaieqnu.

² Kumbra uge uge kalil tamo nan̄gi na ulitoqnsib yeqnum qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisan̄ kumbra na walweloisaieqnum. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nan̄gi gago kumbra di unoqnsib nan̄go are miligiq di qalieeqnum, iga Qotei aqa n̄amgalaq di wau bole yeqnum.

³ Ariya tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanqi Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaeqnu.

⁴ Mandam endeqa gisan qotei Satan a na tamo ungasari Kristus qa nanjo areqalo singilatosaeqnu qaji nanjo areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nanjo are miligiq aiqa keresai. Nanqi Kristus aqa suwan unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rian ti unu.

⁵ Ningi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, "Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa ñam na ningi wauetngeqnum." Iga anjam degsi palonteqnum.

⁶ Tulan nami Qotei a ingi ingi kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, "Ambru aqaq na suwan brantqas." Ariya bunuqna Qotei aqa suwan di gagoq hosiqa gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwan bole unoqnsim Qotei aqa rian poigeqnu.

⁷ O ijo was, ingi tulaj boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga singila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiy qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nanqi iga nungoqnsib endegsib qalieeqnub, "Pol a aqa segi singila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa singila kobaqaja na wau di yeqnu. Singila dena mandam qaji singila tulaj bunyejunu." Tamo kalil nanqi degsib qalieeqnub.

⁸ Gulbe segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Ingi ingi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya ingi ingi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu.

⁹ Jeu tamo nanqi na iga jaqatin egeqnu. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nanqi dena iga lugoqnsib ñeiotgeqnu. Ariya nanqi na iga torei ugeugeigosaieqnu.

¹⁰ Gago jejamuq di tamo ungasari nanqi gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnu. Deqa Yesus aqa ñambile dego gago jejamuq di branteqnaq nanqi uneqnu.

¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nanqi na bati gaigai iga moiyoqnaq laqnu. Nanjo kumbra dena Yesus aqa ñambile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo ungasari nanqi uneqnu.

¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya ñambile a nunjoq di waueqnu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei nenjrenq di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, "E Qotei qa ijo areqalo singilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum." O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondonj a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga ningi ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas.

¹⁵ E anjam di ningi mernjonum. Di kiyaaqa? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena ningi aqaryaingeqnu. Gam dena Qotei a tamo ungasari tulaj gargekoba nanqi qa are boleiyeqnu. Deqa nanqi Qotei binjyoqnsib aqa ñam soqteqnu.

Iga lanj qure qaji ingi ingi qa are qaleqnum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau ojqajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqnsiq singilaeqnu.

¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboieqnum qaji di tulaj kokba sai. Nanqi sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondonj iga lanj qureq di so bole gaigai sqom. Ingi bole bole iga mondonj oqom qaji di tulaj boledamu. Ingi bole bole dena mandam qa ingi ingi tulaj bunjnrejunu.

¹⁸ Ingi ingi iga gago ñamdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga ingi ingi di koqyosaieqnum. Ingi bole bole iga gago ñamdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga ingi bole bole di koqyoqnsim unum.

5

¹ Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondonj Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lanj qureq di bati gaigai sqas.

² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago lanj qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu.

³ Iga tal di jugwom di iga olo lanja sqasai. Iga jejamu bunuj oqom.

⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeiqnaq akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu ñambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu.

⁵ Nambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inji bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶ Deqa iga gaigai are singilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga lanj qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum.

⁷ Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo singilatoqnsim walweleqnum.

⁸ Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Lanj qure a gago qure utru sqas.

⁹ Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo lanj qureq oqsim dia sqom kiyo di unqum. Iga kumbra Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di dauryajqa are qaleqnum.

¹⁰ Iga qalieonum, mondonj iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo unqasari nanjo are bulyetnrqajqa deqa waueqnum

¹¹ Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo unqasari nanjo are bulyetnreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nunjo are miligiq di ningi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum.

¹² O ijo was, iga gago segi ñam soqtqa marsim anjam endi nenqrenyosai. Ningi gago kumbra qa areboleboleingwajqa deqa are qalsim anjam endi nenqrenyonum. Tamo qudei nanji lanja babanj na kumbra bole yqajqa arearetnreqnu. Nanji are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaiqnu. Deqa ijo was, ningi na tamo nanji di tingitnjroqnsib dalnjroqniy.

¹³ Tamo nanji di endegsib mareqnu, "Pol a nanari tamo." Nanjo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga ningi qa are qalsim areqalo bole ti unum.

¹⁴ Kristus na iga tulan qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morenjobulem.

¹⁵ Od, a iga kalil qa moiyej. Iga nambile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqngom.

¹⁶ Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo unqasari nanji peginjrosaiqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyonem. Ariya bini iga degyosaiqnum.

¹⁷ Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na dena are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Ningi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

¹⁸ Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. Jeu kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

¹⁹ Anjam agiende. Tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanji nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanji a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanjo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej.

²⁰ Kristus na iga qarinqej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanji metnreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil nanji endegi metnreqnum, "Ningi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy."

²¹ O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiq Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

6

Qotei aqa wau tamo nanji gulbe iteqnu

¹ Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga ningi singila na endegi mernqgom, "Qotei a ningi qa are boleyeqnu aqa kumbra di ningi lanja urataib."

² Agi Qotei a nami marej, "E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem." O was ningi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

³ Tamo unqasari nanji gago wau endi uge qa marsib ulonjosib uneq aiyaij deqa iga na nanji kumbra uge bei osornjrosaiqnum.

⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo unqasari kalil nanji kumbra bole osornjreqnum. Iga singila na tigeloqnsim gulbe qoboieqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiqe qnu. Une bei bei na iga nifaqwa laqnu. Iga are jaqatingeqnu.

⁵ Jeu tamo nanġi toqoġ na iga lugoqnsib tonto talq di breigeqnu. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge mareleqnu. Iga gaigai nes na ti jaqatin na ti waukobaeqnu. Iga geregere neiosiaeqnu. Iga bati gaigai mam ti laqnu.

⁶ Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoġi dauryeqnu. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjij oqosaieqnu. Iga na tamo unġasari nanġi kumbra bole bole enjreqnu. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nanġi qalaqalainjreqnu. Iga laña medabu na nanġi qalaqalainjrosiaeqnu.

⁷ Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnu. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnu. Iga gago ban wo na ti ban qonan na ti qoto qa inġi inġi ojoqnsim dena kumbra bole tinġin dauryoqnsim waueqnu.

⁸ Tamo qudei nanġi gago ñam soqteqnu. Ariya tamo qudei nanġi gago ñam olo ugeteqnu. Tamo qudei nanġi iga yomuieqnu. Ariya tamo qudei nanġi olo gago kumbra bole babteqnu. Tamo qudei nanġi are qaleqnu, iga gisan tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnu.

⁹ Tamo qudei nanġi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nanġi iga qa bole qalieeqnu. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo ñambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyoqnsiaeqnu.

¹⁰ Iga are gulbeieqnu. Di unġum. Iga gaigai areboleboleieqnu. Iga ñoro saiqoġi unum. Di unġum. Iga na tamo unġasari nanġi aqaryainjreqnam nanġi lañ qure qaji ñoro koba elenqnu. Iga inġi inġi saiqoġi unum. Di unġum. Iga inġi bole bole kalil olo ejunum.

¹¹ O Korin tamo unġasari, iga anjam kalil endi boleq atsim ninġi mernġonum. Iga gago are miligi waqtosim ninġi enġekritonum.

¹² Iga gago are miligi getentosai. Iga ninġi tulañ qalaqalainjreqnu. Ariya ninġi nunġo are miligi getentejunub. Ninġi iga koba na are qujaitosiaeqnu.

¹³ Ninġi ijo anġro bul unub deqa e ninġi endegsi mernġwai. Iga gago are miligi waqtosim ninġi qalaqalainjreqnu dego kere ninġi kamba nunġo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴ Tamo unġasari Kristus qa nanġo areqalo singilatosiaeqnu qaji nanġo kumbra nunġo kumbra ti ombra kerekere sai. Deqa ninġi nanġi ti beterosib koba na laqnaib. Ninġi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nanġi Qotei aqa dal anjam gotranġo qaji tamo unub. Deqa ninġi nanġi ti beteqa kere e? Sai. Ninġi suwanġoq di unub. Ariya nanġi ambruq di laqnu. Deqa ninġi nanġi ti beteqa kere e? Sai.

¹⁵ Kristus Satan wo nanġi aiyel are qujaitosib ombra sqa kere e? Keresai. Ninġi Kristus qa nunġo areqalo singilateqnu. Tamo unġasari qudei nanġi Kristus qa nanġo areqalo singilatosiaeqnu. Deqa ninġi nanġi ti areqalo qujaitosib ombra sqa kere e? Di dego keresai.

¹⁶ Qotei aqa atra tal ti gisan qotei nanġo atra tal ti beterosib ombra sqa kere e? Di dego keresai. Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjeb unu, "E nanġo ambleq di sosiy walweloqna. E nanġo Qotei sqai. Nanġi ijo segi tamo unġasari sqab."

¹⁷ Tamo Koba a nami degsi marsija olo anjam bei dego endegsi marej, "Ninġi na tamo unġasari e qa qaliesai qaji nanġi uratnġrsib sasaloij. Ninġi nanġo kumbra jigat bei ojaib. Ojqsai di e ninġi elenġosiy boletnġwai.

¹⁸ Osij e nunġo Abu soqnit ninġi ijo segi anġro tinġin sqab.' Tamo Koba singila ti unu qaji a nami degsi marej."

7

¹ O ijo was bole, inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekriqom. Osim dena iga Qotei aqa ñangalaq di une saiqoġi sosim a qa ulaoqnoqom. Ulaqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritisim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnoqom.

Pol a Korin Kristen nanġi qa tulañ areboleboleiyej

² Deqa ninġi nunġo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosioqnem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosioqnem. Iga tamo qudei nanġo inġi inġi gisan na yainjrosioqnem.

³ E nunġo jejamuq di une qametnġwa osim anjam endi mernġosai. Agi e maronum, iga ninġi tulañ qalaqalainjreqnu. Deqa iga moiqom kiyo iga ñambile sqom kiyo di unġum. Iga gago are miligi waqtosim ninġi qalaqalainjgoqnsim sqom.

⁴ E qalieonum, nungo kumbra bolequja. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ningi qa tulan laejunu. Iga gulbe koba eqnum di unqum. E ningi qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

⁵ Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnem. Tamo qudei nanqi iga ti anjam na qotoqnem. Iga ulaoqnsim are tonqonqnej.

⁶ Ningi qalie, tamo unqasari are gulbeinjreqnu qaji nanqi Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej.

⁷ Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nunqo ambleq di sonaqa ningi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a ningi qa iga endegsi saigej. Ningi e olo nubsajqa are koba qaloqnsib nunqo une qa are ugeingeqnu. Osib ningi e ombla are qujaitosib sqajqa singilaeqnu. Taitus a ningi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

⁸ E qalieonum, anjam e nami nenqrenyem qaji di ningi sisiosib are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nenqrenyem qaji dena ningi are gulbeingej. Sokiñalayonaq nunqo are gulbe di olo koboej.

⁹ Deqa e bini areboleboleibeqnu. Ningi are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Ningi are gulbeingej ariya bunuqna ningi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di ningi engej. Deqa gago anjam nenqrenyem qaji dena ningi yala ugeugeingosai.

¹⁰ Are gulbe Qotei na tamo unqasari nanqi enjreqnu qaji dena nango are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nanqi eleneqnu. Nunqo are gulbe di ingi uge sai. Di ingi bole. Iga deqa are ugeingwasai. Ariya mandam tamo nanqi are gulbe eqnub di ingi uge. Dena nanqi moiyo gam tureqnu. Di kiyaaqa? Nanqi are bulyosai deqa.

¹¹ Ningi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo singilatnqej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqnub. Are gulbe dena Qotei na nunqo are tigeltetnqonaqa ningi tamo qujai nami une atej qaji di a nriñteb. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nunqo are tigeltetnqej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqqoji unub.

¹² O ijo was, e nami anjam nenqrenyosim nunqoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nenqrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nenqrenyosai. Ningi na iga tulan qalaqalaigeqnub nunqo kumbra di Qotei aqa ñamgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nenqrenyem. Yim ningi qalieqajqa, nunqo kumbra di bolequja.

¹³ Nunqo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ningi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa.

¹⁴ Anjam kalil e ningi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nunqo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nunqo ñam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga ningi qa a saiyem qaji di bole.

¹⁵ Bati Taitus a nunqoq bonaqa ningi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nunqo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na ningi tulan qalaqalainqeqnu.

¹⁶ E ningi qa are singilatosim qalieonum, ningi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

8

Kristen nanqi silali koroiyeb

¹ O ijo was ningi quiy. Qotei a Kristen tamo unqasari Masedonia sawaq di unub qaji nanqi qa are boleiyey. Iga deqa ningi saingonam quiy.

² Masedonia Kristen nanqi ingi ingi tulan saiqqoji sosib gulbe qoboieqnu bati deqa Qotei na nanqi singilatnqnaqa nanqi areboleboleijnraqa Judia Kristen nanqi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb.

³ E deqa ningi mernqwai. Masedonia Kristen nanqi nango segi areqalo na silali di koroiyeb. Nango silali kiñala soqnej di nanqi koroiyeb. Osib nanqi na nango kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb.

⁴ Nanqi na iga waingosib endegsib mergoqneb, "Ningi iga odgibqa iga ningi beternqosim Qotei aqa tamo unqasari nanqi silali qa aqaryainjrqom."

⁵ O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nanqi silali koroiyqab. Ariya nanqi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib nango segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶ Qotei a nami ningi qa dego are boleiyey deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nungo ambleq di tigeltaj. Deqa iga Taitus singila na minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq aisim wau di kobotime.”

⁷ O ijo was, bati gaigai ningi kumbra tulan boledamu yeqnub. Agi ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaeqnu. Ningi Qotei qa bole qalieeqnub deqa ningi aqa wau ojqajqa tulan singilaeqnu. Osib ningi na iga tulan qalaqalaeqnu. Ariya Qotei a ningi qa are boleiyey deqa ningi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

⁸ E ningi wau di yqajqa waingasai. Kristen tamo ungasari qudei nanngi wau di yqajqa tulan singilaeqnu. Nanngo kumbra deqa agi e na ningi saingonum. Deqa ningi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan singilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, ningi qalaqalaiyo kumbra yeqnub.”

⁹ O ijo was ningi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyey. A nani lan qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a ningi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa ingi tulan saiqoiji soqnej. Di kiyaaqa? Ningi kamba lan qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami ningi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigeltaj bati deqa ningi wau di yqajqa tulan arearetngaj.

¹¹ Deqa bini ningi wau di olo kobotqa singilaoy. Ningi degyqab di bolequja. Nami ningi wau di yqajqa are tulan prungoqnej. Deqa bini ningi silali soqnim singilaosib wau di kobotiy.

¹² Ningi silali koroiyqa are soqnim ningi koroiyiy. Yim Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas. Ningi silali saiamqa di unqum. Koroiyaib. Qotei a deqa njirinqasai. Ningi silali soqnim di koroiyiy.

¹³ Ningi gulbe koba qoboyesoqnu tamo qudei nanngi olo gulbe saiqoiji sqab e deqa ningi merngosai. Iga kalil kerekere unum.

¹⁴ Deqa bini ningi ingi koba ejunub qaji ningi na tamo qudei ingi qa truqueqnu qaji nanngi aqaryainroqniy. Bunuqna ningi ingi qa truquabqa nanngi na kamba olo ningi aqaryaingwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab.

¹⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi ingi koba koroiyeb qaji nanngi ingi uynab menetnjrnaqa ingi oto bei uratosai. Tamo nanngi ingi kiñala koroiyeb qaji nanngi dego ingi uynab menetnjrnaqa ingi bei qa truquosai.”

Pol a tamo qudei nanngi qarinjrnqa Korin Kristen nanngoq aiyeb

¹⁶ E Qotei tulan binjyeqnu. Di kiyaaqa? A na Taitus are prughtetonaqa a iga ti are qujaitosiqa ningi qa are koba soqnej.

¹⁷ Iga Taitus minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq aiyeb.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan singilaosiq nunngoq aiyeb.

¹⁸ Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinjrnqa nunngoq aiyeb. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi a qa qalie bole.

¹⁹ Di segi sai. Kristen nanngi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqnsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqnu. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nanngi sougetejunub qaji nanngi qa are boleiyeqnu. Iga wau di taqateqnu deqa Tamo Koba aqa ñam tulan goge oqeqnaqa tamo kalil nanngi unoqnsib iga qa mareqnu, “Bole, nanngi wau di yqajqa tulan singilaeqnu.”

²⁰ O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuyiaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqnu.

²¹ Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqnoq. Tamo ungasari kalil Tamo Koba a ombla nanngo ñamgalaq di iga kumbra di yoqnoq.

²² Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus was de wo nanngi aiyel daurnjrsiq koba na nunngoq aiyeb. Was bei di agi iga nami bati gargekoba aqa kumbra tenemtoqnem. A Qotei aqa wau ojqajqa singilaqnej iga degsi unoqnem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulan singilaeqnu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulan singilaeqnu.

²³ Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqnsim waukobaeqnu. Ningi gago Kristen was aiyel nanngi di dego qalie. Nanngi Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi qa wau bole yeqnub. Nanngo wau dena nanngi Kristus aqa ñam tulan soqteqnu.

²⁴ Deqa ningi na was aiyel nanngi di kumbra bole enjroqniy. Yim Kristen kalil nanngi nunngo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnu.” Osib qalieqab,

“Pol a Korin Kristen nanngo kumbra bole qa iga saigeqnu di a gisaḡosaieqnu. A anjam bole saieqnu.”

9

Silali koroiyqajqa wau

¹ Iga silali koroiyeqnum di Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi aqaryainjrqaqqa deqa. Niḡḡi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nengrenyqasai.

² E qalieonum, niḡḡi wau di yqajqa are tulan prugḡeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanḡo ḡamgalaq di nunḡo ḡam soḡteqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Wausau bei nami Akaiā sawaq di Korin Kristen nanḡi silali koroiyqajqa wau di ḡigetqa mareb.” Od, niḡḡi wau di yqajqa tulan siḡḡilaeqnum. E na Masedonia Kristen nanḡi nunḡo kumbra deqa sainjreqnam quuqnsib nanḡi gargekoba dego wau di yqajqa are prugḡnreqnu.

³ E nanḡi endegsi minjrem, “Korin Kristen nanḡi silali koroiyqajqa tulan siḡḡilaeqnum.” Ariya e nunḡo ḡam lanḡa soḡto uge deqa niḡḡi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanḡi di qarimḡnam nunḡoq aiyeb.

⁴ E qalieonum, niḡḡi silali di koroiyosib atib sqas. Soḡnim Masedonia Kristen qudei nanḡi e ombla na nunḡoq bosim niḡḡi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga niḡḡi ti jemaigo uge.

⁵ E are qalem, e was qalub nanḡi di minjritqa nanḡi namoqna aisib nunḡo silali niḡḡi nami koroiyqa mareb qaji di niḡḡi koba na gereiyqab. Gereiybqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo unḡasari kalil nanḡi silali di unsib qalieqab, bole, niḡḡi nunḡo segi areqalo na silali di ateb unu. E niḡḡi silali di koroiyqajqa wainḡosaioqnem nanḡi degsib qalieqab.

⁶ Niḡḡi geregere are qaliy. Tamo a inḡi kiḡala yagwas di a inḡi kiḡala olo oqas. Tamo a inḡi koba yagwas di a inḡi koba olo oqas.

⁷ Deqa niḡḡi segi segi kalil silali atqajqa are soḡnim silali atoqniy. Niḡḡi are gulbe na silali atab. Niḡḡi tamo bei na wainḡim deqa silali atab. Niḡḡi nunḡo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na niḡḡi tulan qalaqalainḡoqnaqas.

⁸ Qotei a niḡḡi qa are boleiyosim inḡi bole bole gaigai enḡoqnaq kere. Deqa niḡḡi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy.

⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tamo qudei nanḡi saga yago breiyō bul nanḡo inḡi inḡi jeiyōqnsib tamo inḡi saiqōji nanḡi enjreqnum.

Deqa nanḡo kumbra bole bati gaigai sqas.”

¹⁰ O ijo was niḡḡi qalie, Qotei a na qujai tamo nanḡi saga yago enjreqnaqa nanḡi breiyeqnum. Osiqa tamo nanḡi bem enjreqnaqa nanḡi uyeqnum. Dego kere Qotei na inḡi inḡi enḡoqniḡqa niḡḡi tulan kere na sqab. Deqa niḡḡi Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi aqaryainjroqniy. Tamo nanḡi saga yago breiyeqnab inḡi koba oqelenḡeqnu dego kere nunḡo silali koroiyqa wau di tulan boleoqnaqas.

¹¹ Qotei na inḡi inḡi koba enḡoqniḡqa niḡḡi na kamba Kristen nanḡi silali qa aqaryainjrqaqqa tulan kere na sqab. Deqa niḡḡi silali di koroiyosib gago banḡi di atib iga na osi aisim Kristen nanḡi enjrimqa nanḡi deqa Qotei binjiyoqnsib sqab.

¹² Nunḡo wau dena Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi aqaryainjrimqa nanḡi kere na sqab. Nanḡi inḡi bei qa truqnaqasai. Di segi sai. Nunḡo wau deqa nanḡi Qotei tulan binjiyoqnaqab.

¹³ Niḡḡi wau di yqab di Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi unsib qalieqab, bole, niḡḡi Kristus aqa anjam bole siḡḡila na oḡoqnsib aqa medabu dauryeqnum. Od, niḡḡi na Kristen nanḡi silali kobaquja na aqaryainjroqnaqab di nanḡi nunḡo kumbra di unoqnsib Qotei aqa ḡam soḡtoqnaqab.

¹⁴ Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nanḡi qa are tulan boleiyeqnu.” Nanḡi degsib qalieosib niḡḡi tulan qalaqalainḡosib niḡḡi qa Qotei pailyoqnaqab.

¹⁵ O ijo was niḡḡi quiy. Qotei a inḡi tulan kobaquja iga egej. Inḡi di agi Kristus. Inḡi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na inḡi di iga egej deqa iga a tulan binjiyoqnaqom.

10

Tamo qudei nanḡi Pol qa yomuoqneḡ

¹ Niḡḡi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnum, “Pol a nami iga koba na sosiqa aqa segi ḡam aguq atoqnsiqa laesoqneḡ. Ariya a sawa isaḡ di sosiqa iga qa nḡirinḡoqnsiqa anjam siḡḡila na mergeqnu.” O ijo was niḡḡi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ḡam aguq atoqnsiqa laesoqneḡ.

² Deqa e nungoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E ninqi qa nirinqasai. Ariya tamo qudei nanqi are qaleqnuib, iga mandam tamo nanqo kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo nanqi di e na nirinjnrsiy anjam singila na minjrqi. E laesqasai.

³ Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nanqo kumbra na qoto-saieqnum.

⁴ Qotei na qoto qa inqi inqi iga egej. Inqi inqi di Qotei aqa singila ti unu. Di mandam qaji inqi inqi sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo nanqo singila gotranjeqnum.

⁵ Areqalo uge ti gisanj anjam ti di iga na gotranjeqnum. Kumbra uge kalil ninqi Qotei qalieqajqa gam getentetnjeqnu qaji di dego iga na gotranjeqnum. Gago wau agiende. Iga na tamo ungasari nanqo are tigeltetjreqram nanqi nanqo areqalo kalil Kristus yekriteqnu.

⁶ Deqa ijo was, iga ninqi qa tarijeqnum. Ninqi gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranjeqnu qaji nanqi nqlawotnjrqom.

⁷ Ninqi lanja babanj na tamo nanqo kumbra tenemtoqnaib. Ninqi geregere tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, "E Kristus aqa tamo." Ariya tamo di a olo endegsi poiym, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiym.

⁸ Tamo Koba a na iga singila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga ninqi singilatngwajqa deqa wau ojeqnum. Iga ninqi ugeugeingwajqa deqa wau ojoaieqnum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai.

⁹ Ariya ninqi endegsib are qalaib, "Pol a iga ula egwajqa deqa anjam singila na nenngrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu." Ninqi degsib are qalaib.

¹⁰ Bole, tamo qudei nanqi e qa endegsib yomueqnuib, "Pol a anjam singila na nenngrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosiq anjam mergoqnej di a singila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai."

¹¹ Tamo qudei nanqi e qa degsib yomueqnuib. Deqa tamo deqaji nanqi endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nenngrenjeqnum qaji di iga nunqo ambleq di sosim dauryeqnum.

¹² Tamo qudei nanqi diqoqnsib nanqo segi ñam soqteqnuib. Iga nanqi unub dego sai. Gago kumbra ti nanqo kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nanqi di mareqnuib, "Gago kumbra bole. Tamo kalil nanqo kumbra bolesai." Nanqi degsib mareqnuib. Di kiyayaq? Nanqi powo tulanj saiqoji unub deqa.

¹³ Iga nanqi unub dego sai. Iga gago segi ñam soqtoqnqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago ñam soqtoqnqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na ninqi Korin Kristen wauetnjeqnum.

¹⁴ Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nunqoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ninqi mernjoqnem. Iga tamo qudei nanqo wau bajinjoaioqnem.

¹⁵ Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojqajqa singilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iga tamo qudei nanqo wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtosaieqnum. Gago are endegsi unu. Nunqo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulanj boleqnmqqa gago wau dego nunqoq di tulanj kobaoqnqas.

¹⁶ Kobaoqnmqqa iga nunqo sawaq denaigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnoqom. Tamo qudei nanqi nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanqo wau qa gago ñam soqtqasai.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqteme."

¹⁸ Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

11

Tamo qudei nanqi gisanjoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnuib

¹ Ninqi e odbibqqa e olo nanari anjam kiñala mernjwai. Ninqi e odbqa kereamqqa e odbiy.

² Aqo Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ninqi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunge nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ninqi Kristus aqa banq di atem.

³ E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ninqi qa ulaeqnum. A nami Iv gisanjonaqa a une atej. Une dena nunqo areqalo ugetetngimqa ninqi Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum.

⁴ E qalieonum, tamo qudei nanqi nunqoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib mernjeqnuib. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaioqnem. Tamo nanqi di mondor bei qa dego ninqi mernjeqnuib. Di gisanj mondor. Mondor bei deqa iga nami ninqi mernjosaioqnem. Yesus aqa anjam bole iga nami ninqi mernjoqnem qaji di dego tamo qudei

nanġi bubulyoqnsib olo anjam bei ninġi mernġeqnub. O ijo was ninġi kiyaqa gisañ anjam di quoqnsib bole edeqnub?

⁵ Ninġi qudei endegsib are qaleqnub, “Tamo nanġi di Qotei na bole qarinjnrnaq gagoq beb.” Di sai. Qotei na nanġi qarinjnrrosai. Ninġi quiy. Tamo nanġi di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanġi dena e bunġbosai.

⁶ Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di unġum. E powo qa truquosaieqnum. Kumbra kalil e nuñġo ambleq di yoqnem qaji dena e ijo powo babteqnam ninġi unoqneb.

⁷ Ninġi qalie, e Qotei aqa anjam bole ninġi mernġoqnem bati deqa e nuñġo silali inġi inġi yainġosaiqnem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnem. Di kiyaqa? Nuñġo ñam olo goge oqwjaja deqa. E kumbra di yoqnem di e une atoqnem e? Sai.

⁸ E Kristen tamo unġasari qure qureq di unub qaji nanġoq dena silali oqnsim olo nuñġo ambleq di Qotei aqa wau lanja ojoqnem. E nuñġo silali yainġosaiqnem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanġo silali bajinġobuloqnem.

⁹ Bati e nuñġo ambleq di inġi inġi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaiqnem. E ninġi gulbe enġwajqa tulañ uratoqnem agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanġi Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib inġi inġi qa e aqaryaiboqneb. Gam dena e ninġi gulbe enġwajqa uratoqnem.

¹⁰ Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ninġi endegsi mernġwai. E nuñġo silali yainġwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai.

¹¹ E ninġi qalaqalainġosaiqnem deqa e kumbra di yeqnum kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ninġi tulañ qalaqalainġeqnum.

¹² E nuñġo silali yainġwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanġi nuñġo nġamgalaq di iga bul sqa marsibqa nanġo segi ñam soqteqnum. Deqa e nanġi gam getentetnjoqñqai.

¹³ Tamo nanġi di Qotei na qarinjnrrosai. Nanġi Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanġi gisañoqnsib nanġo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnub. Yeqnab tamo unġasari nanġi na unjroqnsib mareqnub, “Nanġi Kristus aqa wau tamo bole.”

¹⁴ O ijo was ninġi nanġo kumbra di unsib deqa tulañ prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisañoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa lanġ anġro bole suwanjoq di unub qaji nanġi buleqnu.

¹⁵ Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nanġi dego nanġo kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnub. Deqa iga nanġo kumbra di unsim tulañ prugwasai. Mondonġ Qotei na tamo nanġi di nanġo une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

¹⁶ E olo mernġwai. Ninġi e nanari tamo edegaib. Unġum, ninġi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ninġi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai.

¹⁷ E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi ñam soqteqnum.

¹⁸ Tamo gargekoba nanġi mandam tamo nanġo kumbra dauryoqnsib nanġo segi ñam soqteqnum. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

¹⁹ Ninġi segi qa mareqnub, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ninġi kiyaqa olo nanari tamo nanġi odnjreġnabqa nanġi nanari anjam ninġi mernġeqnub?

²⁰ Nuñġo kumbra agiende. Tamo bei na ninġi a lanja kangalyaqaja mernġimqa kiyo, nuñġo inġi inġi saitimqa kiyo, nuñġo inġi inġi gisañ na yainġimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nuñġo ula poñġimqa kiyo ninġi a odyqab.

²¹ O ijo was, iga tamo nanġi di bul sai. Iga sinġila saiqoġi unum deqa iga na gulbe deqaji ninġi enġwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanġi di nanġo segi ñam soqtqajqa ulaosaieqnum. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi mernġwai.

²² Tamo nanġi di mareqnub, “Iga Hibru tamo.” Ariya e dego Hibru tamo. Nanġi mareqnub, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nanġi mareqnub, “Iga Abraham aqa moma tinġin.” E dego Abraham aqa moma tinġin.

²³ Nanġi mareqnub, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanġi di tulañ bunjnrsimqa jes na ti jaqatin na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nanġi na e tonto talq di waiboqneb. Osib e lubogargekobatoqneb. Bati gargekoba e moiqa jojomoqnem.

²⁴ Bati 5 Juda nanġi na e kumbainġo gargekobatoqneb. Sisiyeb 39.

²⁵ Bati qalub nanġi bu toqon na e luboqneb. Bati qujai nanġi na e moiyoqbqa marsib meninġ na luboqneb. Bati qalub e qobunġ na gileqnam qobunġ a padalej. Qobunġ a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqnem.

²⁶ Bati gargekoba e sawa isaq singa na walweloqnem. Yeqnam ya koba doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomoqnej. E gamq di walweleqnamqa bajin tamo nanqi gam getentoqnsibqa e lubqa laqneb. Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti dego e lubqa laqneb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomoqnem. Gisan Kristen nanqi na dego e ugeugeibqa laqneb.

²⁷ E nes na ti jaqatin na ti waukobaoqnem. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim neisaoiqnem. E mam ti laqnem. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e inqi saiqoji soqnem. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqnem.

²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnu. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi qa are koba qaleqnum. Nanqi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanqi qa tulan are koba qaleqnum.

²⁹ Deqa Kristen was bei aqa singila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego singila saibqas. Inqi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi nam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa ninqi poingeqnu, e singila saiqoji unum. E deqa qujai ijo nam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo nam soqtqasai.

³¹ Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisanosaiqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei binjiyoqnu.

³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa a qoto tamo qudei nanqi qarinqnnaqa nanqi qure aqa siranme kalil taqatoqneb. Di kiyaqa? E ulanqa laqnitqa nanqi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa.

³³ Ariya Kristen was qudei nanqi na e aqaryaibosib gumba q di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib jen aqa siranme kifalaq dena e ura uratbonab jen oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banq dena ulanem.

12

Qotei na neibilqei Pol osoryej

¹ E gam bei saibqo deqa e olo ijo nam soqtqai. Bole, e ijo nam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di unqum. Tamo Koba a na neibilqei bei e nami osorbej deqa ninqi sainqit quiy.

² Neibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqu torei lan qureq oqej. Lan qure di tulan goqe koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie.

³⁻⁴ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqu lan qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A lan qureq oqsiqu dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba.

⁵ E tamo di aqa nam soqtqai. E ijo segi nam soqtqasai. E singila saiqoji unum deqa qujai e ijo nam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo nam soqtqasai.

⁶ E ijo segi nam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaqa? E anjam bole marqai. E gisanqasai. Ariya e ijo segi nam soqtqat uratonum. Tamo qudei nanqi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo nam soqtetqab di kere. Nanqi ijo nam lanja soqtetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a neibilqei tulan boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu.

⁸ Deqa e singila na Qotei pailyoqalubtem, "O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime."

⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, "Ni singila saiqoji unum deqa e ni olo singilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas." Qotei na e degsi merbej deqa e singila saiqoji unum di unqum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa singila ijoq di sqas.

¹⁰ E Kristus aqa nam qa singila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misilinqboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nanqi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unqum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaqa? E singila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa singila ti sqai.

Korin Kristen nanjo areqalo Yesus qa singilateb qaji di Pol na olo singilatetnrej

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Ninqi segi na ijo are tigeltetbeqnu deqa e nanari anjam endi mareqnum. Ninqi ijo kumbra bole ubtosaiqnu deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e nam saiqoji. Ariya kiyaqa ninqi na olo tamo qudei nango

ñam soqtoqnsib mareqñub, “Tamo nanği di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was ninği quiy. Tamo nanği dena e bunbosai.

¹² Agi e nuñgo ambleq di sosim mañwa gargekoba babtoqñem dena ninği endegsib qalieeb, Qotei na e qarinqbej. E siñgila na tigeloqñsim gulbe qoboioqñsim mañwa ti wau siñgila ti gargekoba nuñgo ambleq di babtoqñem. Kumbra dena ninği osorñgoqnej, e Qotei aqa wau tamo bole.

¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanço ambleq di yeqñum qaji di e nuñgo ambleq di dego yoqñem. Ariya kumbra qujai e nuñgo ambleq di yosai. E ninği gulbe engwa uratosim deqa e nuñgo silali inği inği yaingosaioqñem. Di e une yoqñem e? Sai. Ninği e une yoqñem edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

¹⁴ E nami nuñgoq boaiyelttem. Ariya bini e olo nuñgoq bqajqa are qaleqñum. E nuñgoq bqai di e ninği gulbe engwasai. E nuñgo silali inği inği yaingwajqa are qalosaieqñum. E ninği segi eleñqajqa are qaleqñum. Ninği qalie, anço kiñilala nanği na nanço ai abu nanği silali qa aqaryainjrosaietqñub. Ai abu nanği na nanço anço nanği silali qa aqaryainjreñqñub.

¹⁵ E ninği tulañ qalaqalaingeqñum deqa e ijo inği inği ti ijo jejamu ti ninği torei engwajqa areboleboleibeqñu. Ariya kiyaga ninği kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqñub?

¹⁶ Ninği qudei e qa endegsib mareqñub, “Bole, Pol a gago silali inği inği boleq di yaigosaietqnej. Ariya a na iga walawalaigoqñsiq gago silali inği inği gisañ na yaigoqnej.”

¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nanği qarinqñnam nuñgoq aiyeb. Aisib ninği gisañgeb e? Osib nuñgo silali inği inği laña yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai.

¹⁸ E na Taitus minjnam a nuñgoq aiyej. E Kristen was bei dego qarinqñnam a Taitus dauryosiq ombla na aiyeb. Aisib Taitus a ninği gisañgosiq nuñgo silali inği inği qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqñem.

¹⁹ Ninği ijo anjam kalil endi sisiyosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoqi degsi iga mergwa osiqa anjam nengrenyej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nengrenyonum qaji endi ninği siñgilatñgawajqa deqa nengrenyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa ñamgalaq di anjam endi nengrenyonum.

²⁰ E ninği qa ulaeqñum. E nuñgoq bosiy nuñgo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Ninği dego ijo kumbra unsiy areboleboleingwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqñum. E nuñgoq bosiy nuñgo kumbra endi unqai kiyo? Ninği anjam na qoteqñub. Ninği nuñgo Kristen was nanği qa are ugeingeqñu. Ninği minjin oqeqñu. Ninği pupoeleñeqñub. Ninği nuñgo Kristen was qudei nanği misilinqreñqñub. Ninği yomueqñub. Ninği diqeqñub. Ninği Qotei aqa wau ugeugeiyeqñub. E nuñgoq bosiy nuñgo kumbra di unqai kiyo?

²¹ E bosiy nuñgo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqñeb qaji nanği are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nuñgo ñamgalaq di e olo jemaibqas. Tamo nanği di nami une endeqaji yoqñeb. Nanği kumbra uge jigat yoqñeb. Nanği sambala kumbra yoqñeb. Nanği kumbra uge yqajqa are prugnroqnej. E nuñgoq bosiy tamo nanği di nanço une qoreiyosai degsi unqai di e nanği qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqñum.

13

Pol a Korin Kristen nançoq olo bqajqa are qaleqñu

¹ E nami nuñgoq boaiyelttem. Ariya bini e olo nuñgoq bqajqa are qaleqñum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a une atimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanği aqa une unsiy babbibqa iga qusim marqom, ‘Bole, tamo di a une yqo.’”

² E nami nuñgoq bosim ninği uratñgosim bati bei e olo nuñgoq bosim ninği endegsi merñgem. “E bunuqna nuñgoq olo bosiy tamo une ateqñub qaji nanği ñolawotñjqai.” Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di ninği ti tamo nami une ateqñeb qaji nanği ti olo merñgeqñum.

³ Ninği qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqñu kiyo sai kiyo. E nuñgoq bosiy tamo nanği une ateqñub qaji nanği di ñolawotñjrit ninği unsiy qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqñu. Ninği quiy. Kristus a siñgila saiqoqi sosim ninği tingitñgwasai. A na aqa siñgila kobaquja ninği osorñgwas.

⁴ Bole, Kristus a ñamburbasq di gainesoqnej bati deqa a siñgila saiqoqi soqnej. Ariya a olo Qotei aqa siñgila osiq deqa bini a ñambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego siñgila saiqoqi unum. Ariya iga Qotei aqa siñgila osim Kristus ombla ñambile sqom. Iga nuñgoq bosim siñgila di ninği osorñgwom.

⁵ Ninği nuñgo segi segi so tenemtoqñiy. Ninği degyqab di ninği Kristus qa nuñgo areqalo siñgilateqñub kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nuñgo are miligiq di unu di ninği poingosai kiyo? A nuñgo are miligiq di sqasai di ninği endegsib qalieqab, ninği aqa tamo bollesai.

⁶ Ariya nîngi iga qa endegsi poingem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum.

⁷ Iga nîngi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nangi aqaryainjrimqa nangi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqngab.” O ijo was, iga wau bole yeqnum nîngi di qalieqajqa deqa iga paillyosaieqnum. Nîngi iga wau tamo bolesai edegwab di unqum.

⁸ Nîngi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam singilatqajqa waueqnum.

⁹ Deqa iga singila saiqoji soqnim nîngi singila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai nîngi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nangi aqaryainjrimqa nangi torei kere na sqab.”

¹⁰ Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nunqoq bosiy njirin anjam na nunqo kumbra tingitetngwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi nenqrenjonum. E nîngi singilatngwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E nîngi ugetngwajqa sai.

Pol a anjam getentosiq Kristen nangi kaiyeinjrej

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Nîngi areboleboleingoqnem. Nîngi kumbra bole kalil qa kere na sqajqa singilaoqniy. Nîngi ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Nîngi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a nîngi ti sqas. Agi a na nîngi tulan qalaqalaingeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Nîngi na nunqo Kristen was kalil nangi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nangi yeqnum. Qotei aqa tamo unqasari kalil qure endia unub qaji nangi na nîngi kaiyeinjonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a nîngi qa are boleiyeme. Qotei na nîngi qalaqalaingeme. Mondor Bole na nîngi kalil aqaryainjimqa nîngi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

¹ E Pol. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarınbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej.

² Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanđi e ti anjam endi nunđoq qarınyonum. Niđgi Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³ Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel niđgi qa are boleinjrimqa niđgi lawo na soqniy.

⁴ Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga elenamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej.

⁵ Deqa iga Qotei aqa nam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶ Kristus a niđgi qa are boleiyej deqa Qotei na niđgi aqa segi tamo unđasari sqajqa osiq metnjej. Ariya kiyaa niđgi olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nunđo kumbra deqa qusim tulađ pruguetem.

⁷ Niđgi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nanđi nunđo areqalo niñaqyetnđwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub.

⁸ Deqa niđgi quiy. Iga na kiyo lađ anđro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami niđgi mernđoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernđwom di Qotei na iga ojsim nđamyuwoq di breigeme.

⁹ Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami niđgi mernđoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernđwas di Qotei na a ojsim nđamyuwoq waiyeme.

¹⁰ Niđgi kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanđi e qa arearetnjraqjqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Niđgi quiy. Mandam tamo nanđi e qa arearetnjraqjqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹ O ijo was kalil, e bole mernđonum. Yesus aqa anjam bole e nami niđgi mernđoqnem qaji di tamo bei na babtosai.

¹² Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

¹³ Niđgi qalie, e nami Juda nanđo kumbra singila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo unđasari nanđi ugeugeinjroqnem. Osim e nanđi torei padaltnjraqjqa singila na wauoqnem.

¹⁴ E ijo moma nanđo kumbra kalil dauryqajqa tulađ singilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanđi bunjroqnem.

¹⁵ Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiq e qa are boleiyosiq metbej.

¹⁶ Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo unđasari sawa bei beiq di unub qaji nanđi minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanđi Yesus qa anjam bei nenemnjrosaiqnem.

¹⁷ E Yesus aqa anjam maro tamo nanđi unjraqjqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanđi di namoqna Yesus aqa wau ojqnebe. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanđi unjrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damasku qureq gilem.

¹⁸ Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem.

¹⁹ E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem.

²⁰ Ijo anjam e nengrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa nđamgalaq di anjam bole segi nengrenyonum. E gisanosai.

²¹ Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem.

²² Bati deqa Kristus aqa tamo unđasari Judia sawaq di soqnebe qaji nanđi ijo ulatamu poinjrosaisoqnej.

²³ Nanđi e qa lađa endegsib quoqnebe, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontoqnsiq laqnu.”

²⁴ Nanđi e qa degsib quoqnsib tulađ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa nam soqtoqnebe.

2

Kristen gate nanġi Pol ombla areqalo qujai

¹ Wausau 14 koboonaq̄a e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyeqnsim Taitus dego osi aiyem.

² Qotei a segi na merbej deq̄a e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimq̄a e tamo lanġaj nanġi koba na qairosoiq̄nem. E Kristen gate nanġi segi koba na qairoq̄nem. Yesus aq̄a anjam bole e sawa bei beiq̄ di palontoq̄nem q̄aji di e na ubtosim minjroq̄nem. E tamo lanġaj bei minjosai. Di kiyaq̄a? Yesus aq̄a wau e nami yoq̄nsim agi bini yeq̄num q̄aji di ulonjo uge.

³ Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamq̄a Kristen gate nanġi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim muluġ waiy.” Degsib merbosai.

⁴ Bole, Kristen tamo qudei nanġi uli na gago koro miligiq̄ aiyeb. Nanġi Kristen tamo bolesai. Nanġi gisaġ tamo. Iga nami kanġal tamo bulosim dal anjam aq̄a sorgomq̄ di sonamq̄a Kristus Yesus na iga elenej deq̄a bini dal anjam na iga olo taq̄atgosai. Ariya gisaġ tamo nanġi dena gago kumbra di lumu na tenemtq̄a marsibq̄a gago koro miligiq̄ aiyeb. Nanġo are koba endegsi soq̄nej. Nanġi na iga olo dal anjam aq̄a sorgomq̄ di atibq̄a dal anjam na iga taq̄atgim iga kanġal tamo bulq̄om. Nanġo are koba degsi soq̄nej deq̄a nanġi gago koro miligiq̄ aiyeb.

⁵ Aisib mergeb, “Niġi Taitus muluġ waiyiy.” Onaq̄a iga nanġo anjam di quetnjrosai. Nanġi Yesus aq̄a anjam bole olo bubulyaib deq̄a iga na nanġi saidnjrem. Di kiyaq̄a? Yesus aq̄a anjam bole di nuġgoq̄ di gaigai sq̄ajq̄a deq̄a.

⁶ Ijo areq̄alo agiende. Kristen gate nanġi ñam ti unub di lanġa. Qotei a tamo nanġo ñam q̄a are q̄alosaieq̄nu. E na Kristen gate nanġi ijo wau q̄a sainjnamq̄a nanġi q̄usib mareb, “Di kere.” Nanġi olo anjam bei totoryosib e merbosai.

⁷ Pita aq̄a wau agiende. A na muluġ uno q̄aji nanġi Yesus aq̄a anjam bole minjre minjre laq̄nu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na muluġ unosai q̄aji nanġi Yesus aq̄a anjam bole minjre minjre laq̄num. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nanġi degsib q̄alieeb deq̄a nanġi olo anjam bei totoryosib e merbosai.

⁸ Od, Qotei na Pita singila yej deq̄a a muluġ uno q̄aji nanġi Yesus aq̄a anjam bole minjre minjre laq̄nu. Dego kere Qotei na e singila ebej deq̄a e sawa bei bei q̄aji nanġi Yesus aq̄a anjam bole minjre minjre laq̄num.

⁹ Tamo unġasari kalil nanġi mareq̄nub, “Jems na Pita na Jon na nanġi q̄alub Kristen gate unub.” Ariya nanġi q̄alub q̄alie, Qotei a e q̄a dego are boleiyosiq̄ Yesus aq̄a wau ebej. Degsib q̄alieosib deq̄a nanġi na aq̄o Barnabas wo gago baġ ojsib mergeb, “Niġi gago Kristen was bole.” Osib nanġi aq̄o aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Niġi Barnabas wo sawa bei beiq̄ di Qotei aq̄a wau yoq̄niy. Iga muluġ uno q̄aji nanġo ambleq̄ di wauoq̄nq̄om.”

¹⁰ Osib nanġi anjam qujai segi aq̄o aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq̄ endi Kristen qudei nanġi iġi iġi tulan saiq̄oji unub. Deq̄a niġi nanġi q̄a are walġgaiq̄. Niġi nanġi aq̄aryainjroq̄niy.” Onaq̄a iga nanġi odnjrem. Nami iga tamo iġi iġi saiq̄oji nanġi aq̄aryainjraq̄ajq̄a are koba soq̄nej agi bini degsim unum.

Pol a Pita aq̄a kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuq̄na Pita a Antiok qureq̄ bonaq̄a e aq̄a ulatamuq̄ di a nriġntem. Di kiyaq̄a? A kumbra uge yej deq̄a.

¹² Aq̄a kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei q̄aji nanġi koba na iġi uyoq̄neb. Onaq̄a bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluġ unq̄ajq̄a tulan singilaq̄neb q̄aji nanġi q̄ariġnjrnaq̄a Antiok bonabq̄a Pita a nanġi q̄a ulaosiq̄ olo sawa bei bei q̄aji nanġi di tututnjrej. Aq̄a kumbra uge agide.

¹³ Juda Kristen qudei nanġi dego Pita beteryosib gisaġ kumbra di yeb. Yonabq̄a bunuq̄na Barnabas a dego nanġi daurnjrsiq̄a nanġo gisaġ kumbra di yej.

¹⁴ Nanġi Yesus aq̄a anjam bole degsib ugetonabq̄a e unsimq̄a nanġo nġamgalaq̄ di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda nanġo kumbra dauryq̄a uratosim sawa bei bei q̄aji nanġi bulosim nanġo kumbra dauryeq̄num. Di ni kere degyeq̄num. Ariya kiyaq̄a ni olo sawa bei bei q̄aji nanġi minjreq̄num, ‘Niġi Juda nanġo kumbra dauryiy?’”

Iga Yesus q̄a gago areq̄alo singilatq̄om gam dena qujai iga tamo bole une saiq̄oji sq̄om

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago leġ tiġtiġ. Iga sawa bei bei q̄aji sai. Agi sawa bei bei q̄aji nanġi uneq̄ di laq̄nub. Iga tamo deq̄aji sai.

¹⁶ Ariya iga q̄alieonum, tamo nanġi Moses aq̄a dal anjam dauryq̄ab gam dena nanġi Qotei aq̄a nġamgalaq̄ di tamo bole une saiq̄oji sq̄a keresai. Tamo nanġi Kristus Yesus q̄a nanġo areq̄alo singilatq̄ab gam dena qujai Qotei na nanġi tamo bole une saiq̄oji q̄a minjraq̄as. Iga

dego Kristus Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai.

¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji nan̄gi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai.

¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai.

¹⁹ Dal anjam na e moiyogamq di waibosiq moiyothej deqa bini e olo Qotei ombla n̄ambile unum. E Kristus ombla n̄amburbasq di gain̄obulem.

²⁰ Osim e olo n̄ambile bunuj em. N̄ambile di ijo segi n̄ambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di n̄ambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Niri qa ijo areqalo singilatoqsim yeqnum. Agi Qotei aqa Niri na e tulan̄ qalaqalaibosiq aqa segi n̄ambile uratosiq e qa moiyej.

²¹ Qotei a iga qa are boleiyej aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a lan̄a moiyej qamu.

3

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

¹ O Galesia tamo un̄gasari, nin̄gi tulan̄ nanari. Iga nami nin̄gi Yesus Kristus osorn̄gonam nin̄gi a n̄amburbasq di gain̄esonaaq unobuleb. Ariya tamo yai na nun̄go areqalo olo nīnaqyet̄n̄gej deqa nin̄gi Yesus aqa anjam olo urateq̄nub?

² Ijo nenem qujai agiende. Nin̄gi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Nin̄gi dal anjam dauryeb gam dena nin̄gi Mondor eb kiyo nin̄gi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nun̄go areqalo singilateb gam dena nin̄gi Mondor eb kiyo?

³ Nin̄gi nanarionub e? Nin̄gi nami are bulyosib bati deqa nin̄gi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweleq̄neb. Ariya bini kiyaaq nin̄gi olo nun̄go segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleq̄nub?

⁴ Gulbe nin̄gi nami qoboiyoq̄neb qaji di nin̄gi lan̄a qoboiyoq̄neb e? E are qalonum, nin̄gi lan̄a qoboiyosai.

⁵ Qotei na aqa Mondor nin̄gi en̄goq̄nsiq nun̄go ambleq̄ di man̄wa kokba babtelēneq̄nu. A kiyaaq degyeq̄nu? Nin̄gi dal anjam dauryeq̄nub a deqa osiq degyeq̄nu e? Sai. Nin̄gi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nun̄go areqalo singilateb a deqa osiq degyeq̄nu.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengren̄yeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa min̄nej.”

⁷ Deqa ijo was, nin̄gi endegsi poin̄gem, tamo nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilateq̄nub qaji nan̄gi segi Abraham aqa an̄gro t̄int̄in unub.

⁸ Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji nan̄gi Yesus aqa anjam bole qusib nan̄go areqaloq̄ di singilatib gam dena e na nan̄gi tamo bole une saiqoji qa min̄jr̄qai.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham min̄nej. A endegsi min̄nej, “O Abraham, ino moma nan̄goq̄ dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nan̄gi bolet̄n̄jr̄qai.” O ijo was, anjam di agi nengren̄j di unu.

⁹ Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na tamo un̄gasari kalil Yesus qa nan̄go areqalo singilateq̄nub qaji nan̄gi Abraham a ti bolet̄n̄jr̄qas.

¹⁰ Tamo qudeji nan̄gi endegsib are qaleq̄nub, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” O ijo was, tamo nan̄gi di Qotei na min̄jr̄qas, “Nin̄gi tamo uge.” Osim nan̄gi padalt̄n̄jr̄qas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengren̄yeb unu, “Tamo nan̄gi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na min̄jr̄qas, ‘Nin̄gi tamo uge.’ Osim nan̄gi padalt̄n̄jr̄qas.”

¹¹ Qotei aqa anjam bei dego endegsib nengren̄yeb unu, “Tamo nan̄gi Qotei qa nan̄go areqalo singilatqab di a na nan̄gi tamo bole une saiqoji qa min̄jr̄qas. Yim nan̄gi n̄ambile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo nan̄gi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nan̄gi tamo bole une saiqoji qa min̄jr̄qasai.

¹² Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nan̄gi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengren̄yeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a n̄ambile sqas.”

¹³ Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padalt̄gwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei

aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo kalil nãmtãnj goge di gainejunub qaji nanji Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padãltnjreqnu.”

¹⁴ Kristus Yesus na iga degsi aqaryãigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nanji Abraham a ti boletnjrqas. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵ O ijo was kalil, e na mandam tamo nanjo kumbra qa ninji endegsi mernjgwa. Tamo bei a moiyoaisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa angro nanjo banj di uratqa marsim a anjam bei nengrenyosim singilatqas. Deqa bunuqna a moiyim aqa angro nanji aqa ñoro di oqab. Aqa anjam nengrenyey qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nengrenyqa keresai.

¹⁶ Dego kere ingi bole bole Qotei na mondonj iga egwas qaji di a ubtosiqã Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanji minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nengrenj di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus.

¹⁷ O ijo was, e ninji degsi mernjgonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonãqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na ingi bole bole iga lanja egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai.

¹⁸ Iga dal anjam dauryqom gam dena iga ingi bole bole di onum qamu Qotei na ingi di iga lanja egwa keresai qamu. Iga galieonum, Qotei a ingi bole bole di iga lanja egwãjqã are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb.

¹⁹ Deqa bunuqna Qotei a kiyãqa olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqã dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnm bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nanji Qotei ti nanjo ambleq di tigelesosiqã yeba waiyonãqa lanj angro nanji na dal anjam di Moses yonãbqa a na kamba Israel nanji enjrej.

²⁰ Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanjo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim nanjo anjam gereiyetnjrqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosiqã iga Kristus aqa areq joqsqã gilej

²¹ E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga nãmbile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu.

²² Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari kalil nanjo une na nanji tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nengrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena iga ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

²³ Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej.

²⁴ Dal anjam a gago abu bul sosiqã iga Kristus aqa areq joqsqã gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatem. Deqa bini iga Qotei aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji unum.

²⁵ Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas

²⁶ Ninji kalil Kristus Yesus qa nunjo areqalo singilateb deqa ninji Qotei aqa angro tintin unub.

²⁷ Ninji kalil yãso osib Kristus beteryejunub deqa ninji Kristus a gara bul jigsib unub.

²⁸ Deqa ninji endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai” o “E tamo” o “E unã.” Ninji degsib maraib. Ninji Kristus Yesus beteryejunub deqa ninji kalil tamo qujãiosib unub.

²⁹ Ninji Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa ninji Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqãjqã minjej qaji di ninji oqab.

4

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹ Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kanjal tamo lanjã bul sqas.

² Deqa tamo qudei nanği a taqatoqnqab. Taqatesoqnib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nanği a olo taqatqasai.

³ Dego kere iga nami anğro kiñilala bulosim mondor uge uge lañ ti mandam ti taqatejunub qaji nango kanğal tamo bul soqnem.

⁴ Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na ñambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqnej.

⁵ A degyej. Di kiyaqa? A na tamo unğasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji nanği olo eleñsim nango uneq na awainjrqaqqa deqa. Yim iga Qotei aqa anğro tiñtiñ sqajqa deqa.

⁶ Deqa ijo was, bini ninği Qotei aqa anğro tiñtiñ unub. Qotei na aqa Niri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are milligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, "O ni gago Abu."

⁷ Deqa ninği olo kanğal tamo bul sosai. Ninği Qotei aqa anğro tiñtiñ unub. Ninği aqa ingi ingi kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nanği qa are koba qaloqnej

⁸ Nami ninği Qotei qalieosaisosib bati deqa ninği gisanj qotei nanğgo kanğal tamo bul soqneb.

⁹ Ariya bini ninği Qotei qalieonub. A ninği qa dego qalieqo. Deqa kiyaqa ninği olo puluosib mondor uge uge nanğgo kanğal tamo bul sqajqa are qaleqñub? Ninği qalie, mondor uge uge nanği di singila saiqoji unub deqa nanği na ninği aqaryainğwa keresai.

¹⁰ Ninği gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di unqajqa are qaleqñub.

¹¹ Deqa e ninği qa ulaeqnum. Wau kalil e nunğgo ambleq di yoqnem qaji di lanja ulonaim deqa e ulaeqnum.

¹² Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim ninği bul soqnem. Bati deqa ninği na e une bei ebosaiqñeb. Deqa ijo was, e ninği endegsi mernğwai. Ninği kamba e bul soqñiy.

¹³ Ninği are qaliy. E maibej bati deqa e nunğgoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na mernğoqñem.

¹⁴ Ijo jejamu singila saiqoji soqnej deqa e ninği gulbe koba enğoqñem. Ariya ninği deqa e qoreibosai. Ninği e gereibqa asingosai. Qotei aqa lañ anğro bei kiyo Kristus Yesus a segi kiyo nunğgoq bqas di ninği a osib gereiyqab dego kere ninği e osib gereibeb.

¹⁵ Bati deqa ninği e qa tulan areboleboleingqnej. Deqa e qalieonum, e na ninği mernğem qamu ninği nunğgo ñamdamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaqa bini ninği e qa areboleboleingosaeqñu?

¹⁶ E ninği anjam bole mernğeqnum dena e ninği jeu ateqnum e? Di sai.

¹⁷ Ninği quiy. Gisanj anjam maro tamo nanği na ninği walawalainğeqñub. Nanği ninği aqaryainğwajqa deqa are qalosaieqñub. Nanği na ninği tiñğigbqa ninği e qoreibosib olo nanği daurnjrqaqqa deqa are qaleqñub.

¹⁸ Iga gago Kristen was nanği kumbra bole bole enjrqaqqa singilaoqnqom di bolequja. Deqa ninği gaigai kumbra di yoqñiy. E ninği koba na soqñim bati deqa segi sai. Ninği gaigai yoqñiy.

¹⁹ O ijo anğro, ninği quiy. Uña anğrotqa osiq jaqatinğeqñu dego kere e ninği qa are jaqatinğeqñu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nunğgo are milligiq di soqñimqa ninği a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqñiy.

²⁰ Bini e ninği koba na sosai. E ninği koba na so qamu e ninği lawo anjam mernğgo qamu. O ijo was kalil, e ninği qa are koba qaleqñum. E kiyersiy ninği aqaryainğwai di e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

²¹ Ninği dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqñub deqa e ninği nenemñğwai. Kiyaqa ninği dal anjam geregere poiñgosaeqñu?

²² Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu. Abraham a anğro mel aiyeltej. Anğro bei Hagar na ñambabtej. Hagar a kanğal uña. Anğro bei Sara na ñambabtej. Sara a kanğal uña sai. A Abraham aqa ñauñ tiñtiñ.

²³ Abraham a mandam tamo nanğgo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo ñerenosib anğro qujai Ismael ñambabtej. Ariya Sara aqa anğro a gam bei na ñambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa anğro qujai Aisak ñambabtej.

²⁴ Sara Hagar wo nanğgo anjam di yawo anjam bul. Nanği aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nanği kanğal tamo unub.

²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nanği a ombla kanğal tamo unub.

²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a lanj goge di unu. A kanjal unja sai. A gago ai.

²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “O unja, ino miligi ugeej deqa ni anngrotqa keresai. Di unngum, ni areboleboleimeme. Ni anngro oqajqa jaqatinjmosaieqnu. Di unngum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikiqne. Di kiyaqqa? Qotei a ino miligi gereiyetnimqna ni na unja kalil gumbulunj ti unub qaji nanngi bunjnrsimqna anngro tulanj gargakoba oqam.”

²⁸ O ijo was, unja di agi Sara. Ningi Sara aqa anngro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a nambabeb. Dego kere Qotei a anjam marnaqa ningi Qotei aqa anngro tintinj branteb unub.

²⁹ Abraham a mandam tamo nanngo kumbra dauryosiq Hagar wo njerensib anngro qujai Ismael nambabteb. Deqa Ismael a na Sara aqa anngro Aisak jeutoqnsiqqa ugeugeiyognej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa singila na nambabeb. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqe qnub.

³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “O Abraham, ni na kanjal unja di aqa anngro Ismael wo nanngi winjnrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kanjal unja aqa anngro sai. A ino njanj tintinj aqa anngro. Deqa ino inji inji kalil a na oqas. Ismael a na ino inji inji oqasai.”

³¹ O ijo was, iga kanjal unja aqa anngro sai. Iga Abraham aqa njanj tintinj aqa anngro unum.

5

Iga kanjal tamo bul sqasai

¹ Kristus na iga elenjej deqa iga olo kanjal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa mernjoqnsib saidnjroqniy.

² E Pol. E na ningi endegsi merngit quiy. Ningi muluj aiqab di Kristus na ningi aqaryainjwa keresai.

³ Ningi qudei muluj aiqa mareqnu deqa e na endegsi mernjwai. Ningi muluj aiqab di Qotei na mernjwas, “Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotaij.”

⁴ Ningi qudei mareqnu, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Ningi degsib mareqnu di ningi Kristus urateqnu. Qotei a ningi qa are boleiyej aqa kumbra di dego ningi qoreiyeqnu.

⁵ O was ningi degaib. Iga Mondor ejunub deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mondor a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tarijoqnsim unum.

⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyqas, “Iga muluj aiqom di lanja. Iga muluj aiqasai di dego lanja. Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyqas.

⁷ Nami ningi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqne. Ariya tamo yai na gam getentetnjej deqa ningi olo anjam bole dauryqa urateqnu?

⁸ Nunjo areqalo ningi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ningi metnjej qaji a na areqalo di ningi enjosai.

⁹ Nunjo areqalo uge di sum bul. Ningi qalie, tamo nanngi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnuq bem tiyekritoqnsiq tulanj kobaqujaeqnu. Dego kere nunjo areqalo uge di tulanj kobaqujaeq. Deqa ningi areqalo di uratiy.

¹⁰ O ijo was, e qalieonum, ningi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryainjimqna ningi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai nanngi nunjo areqalo niñaqyetnjwajqa waueqnuq di e qaliesai. Tamo nanngi di awai ugedamu oqab.

¹¹ Ariya “Ningi muluj aiyiy” e anjam di tamo nanngi minjreqnum qamu kiyaqqa jeu tamo nanngi na e ugeugeibe qnuq? O ijo was, e anjam di tamo nanngi minjreqnum qamu Yesus a namburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo nanngo areqalo ugetetnjrosai qamu.

¹² Jeu tamo nanngi dena nunjo areqalo niñaqyetnje qnuq. Nanngi muluj aiqajqa tulanj singilaeqnuq deqa unngum, nanngi nanngo segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

¹³ Od, ijo was, Yesus a ningi elenjej deqa dal anjam na olo bunu ningi taqatngwasai. Qotei a deqa are qalsiq ningi metnjej. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa unngum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqnuqom.” Ningi degsib are qalaib. Ningi kumbra endegyiy. Ningi nunjo Kristen was nanngi aqaryainjroqnsib qalaqalainjroqniy.

¹⁴ Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanngi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu.

¹⁵ Deqa ningi segi segi njirinoqnsib qotoqnaib. Qotoqnaq di ningi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

¹⁶ Ijo anjam bei agiende. Niŋgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degsib walwelqab di niŋgi nungo segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai.

¹⁷ Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole niŋgi yqajqa arearetŋgeqnu qaji di niŋgi yosaieqnu.

¹⁸ Ariya niŋgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di niŋgi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹ Areqalo namij aqa kumbra di niŋgi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugnogoqa,

²⁰ gisan qotei qa louoqa, gumanioqa, was bei jeutoqa, ŋiriŋoqa, was bei aqa iŋgi iŋgi qa maulngoqa, minjiŋ oqoqa, are ugeoqa, nungo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nanŋi pupoaiyeltŋroqa,

²¹ tamo ŋoro ti nanŋi qa are ugeiŋgoqa, ya uysib nanarioqa, alanŋkobaqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo uŋgasari kumbra deqaji yeqnub qaji nanŋi Qotei na taqatŋrsim nanŋo Mandor Koba sqasai. E nami niŋgi degsi merngem agi olo merngonum.

²² Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetgeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjiŋ oqo-saioqa, gago was nanŋi aqaryainjroqnsim kumbra bole bole enjroqa, kumbra bole tiŋtiŋ dauryoqa,

²³ lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai.

²⁴ Tamo uŋgasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanŋi na nanŋo areqalo namij ti are prugnŋrqajqa kumbra ti kalil ŋamburbasq di qamnab moiyej.

²⁵ Qotei aqa Mondor na iga ŋambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnqom.

²⁶ Iga gago segi ŋam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanŋo are ugetetŋroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was nanŋo ŋoro qa maulgoqnqasai dego.

6

Ni iŋgi bei yagwam di ni olo iŋgi di otorosim oqam

¹ O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa niŋgi Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji niŋgi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyetiy. Satan na niŋgi dego uneq breiŋgim uloŋaib deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy.

² Osib niŋgi na nanŋo Kristen was nanŋi aqaryainjroqnsib nanŋo gulbe qoboiyetŋroqniy. Degsib qoboiyqab di niŋgi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab.

³ Nunŋo ambleq di tamo bei a marqas, “E ŋam koba ti unum.” Ariya a ŋam ti sosai. A ŋam saiŋoi unu deqa a na aqa segi jejamu gisanyqo.

⁴ Deqa niŋgi nunŋo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nunŋo wau di bole kiyo sai kiyo di niŋgi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleiyaim.

⁵ Tamo kalil nanŋi nanŋo segi segi wau taqatoqnebe.

⁶ Kristen gate nanŋi Qotei aqa anjam plaltoqnsib niŋgi merngeqnu deqa niŋgi na kamba nanŋi iŋgi iŋgi qa aqaryainjroqniy.

⁷ Niŋgi nunŋo segi jejamu gisanysib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, niŋgi Qotei maquiyqa keresai. Ni iŋgi bei yagwam di ni olo iŋgi di otorosim oqam.

⁸ Tamo bei a iŋgi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnm a padalqas. Ariya tamo bei a iŋgi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a ŋambile yimqa a so bole gaigai sqas.

⁹ Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom.

¹⁰ Deqa bati soqnm iga na tamo uŋgasari kalil nanŋi kumbra bole enjroqnqom. Osim tamo uŋgasari Yesus qa nanŋo areqalo ŋiŋilateqnu qaji nanŋi kumbra bole enjrqajqa tulan ŋiŋilaqom.

Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyiqnej

¹¹ Anjam mutu endi e segi na nenŋrenjonum. E nenŋrenj kokba ijo segi ban na atelenonum di uniy.

¹² Niŋgi quiy. Tamo nanŋi niŋgi muluŋ breiŋgwa ŋiŋilaqnu qaji nanŋi nunŋo jejamuq dena ŋam koba oqajqa deqa areboleboleiŋreŋnu. Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam deqa nanŋi nanŋo areqalo ŋiŋilateqnu ulaeqnub. Osib mareqnu, “Jeu tamo nanŋi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa nanŋi na niŋgi muluŋ breiŋgwa ŋiŋilaqnu.

¹³ Nanġi segi nami muluġ aiyeb. Ariya nanġi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Nanġi na niġi muluġ breiġosib nuġo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjre-qnu.

¹⁴ Ariya e ijo segi ñam soqtqa keresai. E tamo bei aqa ñam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam segi soqtqai. A ñamburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla morenejeb. E segi dego ñamburbasq di moiyoqbullem. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem.

¹⁵ Iga muluġ aiqom di laña. Iga muluġ aiqasai di dego laña. Qotei na gago are bulyetgonaqa iga tamo unġasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti.

¹⁶ Tamo unġasari kumbra di ojsib dauryeqnu qaji nanġi qa Qotei a duloqnsiq are latetnjreqnu. Tamo unġasari nanġi di Israel nango moma bole. Nanġi Qotei aqa tamo unġasari tiñtiñ.

¹⁷ Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nanġi na e luboqneq. E luboqneq qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niġi di unsib endegsi poiñgwas, "Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole."

¹⁸ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niġi qa are boleiyosim nuġo qunuġ taqatoqneq. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qarinyej

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Nıngi Qotei aqa segi tamo unğasari Efesus qureq di unub qaji. Nıngi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nenğrenyosim nunğoq qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel nıngi qa are boleinjrimqa nıngi lawo na soqniy.

Kristus na lan qaji inği bole bole iga egej

³ Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa sıngıla na lan qaji inği bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa inği di iga egej.

⁴ Qotei a mandam atosaisosıqa bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaya? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saıqoıı sqajqa deqa.

⁵ Tulan nami Qotei na iga qalaqalaıgosıqa iga aqa segi anğro sqa marsıqa Yesus Kristus aqa wau na iga elenjej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej.

⁶ Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulan qalaqalaiyeqnu qaji aqa sıngıla na a degyej. Deqa aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

⁷ Qotei a iga qa are tulan boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaıgwa marsıq moiyej. Moısiq aqa len aıyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej.

⁸ A iga qa are tulan boleiyoısiq qalie ti powo ti kalil iga egej.

⁹ Nami Qotei a are qalej, "Kristus a wau di yqas." Oısiqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu.

¹⁰ Deqa iga qalieonum, Qotei na inği inği kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nangi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantınqa a inği inği kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nango gate sqas.

¹¹ Qotei a mareqnaqa inği inği kalil babeleneqnu. Tulan nami a aqa segi areqalo dauryosıq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo unğasari sqajqa marsıq giltgej.

¹² Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo sıngılatem. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

¹³ Nıngi sawa bei bei qaji nıngi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na nıngi elenjej. Nıngi Yesus qa nunğo areqalo sıngılatosıb a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosıq aqa toqor nıngi engej. Deqa nıngi aqa segi tamo unğasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole.

¹⁴ Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga inği bole bole Qotei a nami aqa segi tamo unğasari nangi enjrqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaıgej deqa iga inği bole bole di oqom. Iga deqa bini tarınoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nangi qa pailyej

¹⁵ E endegsi quem. Nıngi Tamo Koba Yesus qa nunğo areqalo sıngılatoqnsıb Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nangi qalaqalainjreğnub.

¹⁶ Deqa e gaıgai Qotei bıniyoqnsim nıngi qa pailyeqnum.

¹⁷ A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e nıngi qa endegsi pailyeqnum, "O Abu, ni na Efesus Kristen nangi areqalo bole enjrimqa nangi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab."

¹⁸ O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nunğo areqalo suwantetğımqa inği tulan bole bole a nami nıngi enğwa osıq metnğej qaji di nıngi qalieqab. Agi nıngi inği di oqajqa tarınoqnsıb unub. Iga Qotei aqa segi tamo unğasari unum deqa a na inği di iga egwa marsıq gereiyetgej unu.

¹⁹ Qotei a sıngıla koba ti unu. Sıngıla dena a na gaıgai iga Yesus qa gago areqalo sıngılateqnum qaji iga aqaryaıgeqnu. Qotei aqa sıngıla di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa sıngıla kobaquja di gagoq di wauceqnu. Nıngi sıngıla di qalieqajqa deqa e nıngi qa Qotei pailyeqnum.

²⁰ Sıngıla di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moınaqa Qotei aqa sıngıla kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosıq lan qureq osi oqsiq aqa ban woq di awotej.

²¹ Deqa Kristus na mondor sıngıla nangi ti gate kokba ti mandor nangi ti tamo kokba ti kalil nangi tulan bunjnrsıqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba

ejunub qaji nanği ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nanği ti tulan bunñjrısqı goge kobaq di unu.

²² Qotei na inği inği kalil osıqı Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a inği inği kalil di nanço gate koba sosıqı Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği taqatñreqnu.

²³ Tamo unğasari nanği di ağı Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nanği ti inği inği kalil ti ekritosıq tulan keretñrejunu.

2

Iga moreñesobulonam Qotei a ıga qa are boleiyosıq qalaqalaıgej

¹ Nami ninği une yoqnsib laqneb deqa ninği moreñesobuleb.

² Bati deqa ninği mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ninği mondor uge uge lanğ goge di unub qaji nanço gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor sıngıla koba. Deqa a tamo unğasari Qotei aqa anjam gotranıyeqñub qaji nanço are miligiq di sıngıla na waueqnu.

³ Nami ıga kalil dego nanği koba na laqnsımqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqñem. Deqa Qotei a ıga ti nanği qa ti minjin ani oqetej.

⁴⁻⁵ Bole, ıga une yoqnsım laqñem deqa ıga moreñesobulem. Ariya bati deqa Qotei a ıga qa tulan dulosıq qalaqalaıgej deqa a na ıga Kristus ombla ñambile egej. A ıga qa are boleıyej aqa kumbra dena a na ıga eleñej.

⁶ Osıqı ıga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosıqı ıga lanğ qureq joqsi oqsıqa Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej.

⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a ıga qa are tulan boledamuiyosıq ıga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo unğasari kalil bunuqna brantoqñqab qaji nanği osornjroqñqas.

⁸ Ninği Yesus qa nunço areqalo sıngılatoñabqa Qotei a ninği qa are boleıyej. Aqa kumbra dena a na ninği eleñej. Ninği wau bole yonab dena Qotei na ninği eleñosai. Qotei a ninği lanğa eleñej awai sıaqoji.

⁹ Od, ninği wau bole yonab dena Qotei na ninği eleñosai. Deqa ninği nunço segi ñam soqtqa keresai.

¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulıyetgonaqa ıga tamo unğasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami ıga dauryqajqa gereıyetgej qaji di ıga dauryoqnsım walweloqñom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Ninği qalie, Juda nanği mulun aıyeqñub. Di nanço kumbra. Deqa nanği na ninği misilingoqnsib endegsib merñgeqñub, “Ninği mulun aıyosai qaji tamo.” Nanği nanço segi ban na tamo nanği mulun breinñreqñub. Ariya ninği geregere are qaliy. Ninği Juda sai. Ninği sawa bei bei qaji.

¹² Deqa ninği nami Kristus aqaq di sosai. Ninği isaq di soqneb. Ninği nami Israel nanği ti sosai dego. Qotei a marej, “E na Israel nanği inği bole bole enjrıqai.” Osıqı aqa anjam di sıngılatoñı soqñej. Ariya a na inği bole bole di ninği enğwa marosaioqñej. Deqa ninği inği bole bole deqa tarınçosaioqñeb. Ninği mandamq endi lanğa Qotei qaliesai soqñeb.

¹³ Ariya bini ninği Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ninği isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ninği qa moisiq aqa leñ aıyej. Aqa kumbra dena a na ninği joqsıqa Qotei aqa areq bej.

¹⁴ Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini ıga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti jeu atoqnsib soqñeb. Deqa jeñ a nanço ambleq di sosıqı nanği potñrej. Ariya Kristus a moisiq dena jeñ di waqtosıqı jeu kobotosıqı Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrısqı sawa qujaiq di atej.

¹⁵ A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrej deqa nanği tamo bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosıqı ıga kalil lawo kumbraq di atej unum.

¹⁶ A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrim nanği koba na tamo qujaiosib sqajqa deqa marsıq ñamburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej.

¹⁷ A bosıqı anjam bole endegsi palontoqñej, “Bini ninği jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ninği sawa isaq di unub qaji ti tamo unğasari jojom di unub qaji nanği ti palantosıq merñgoqñej.

¹⁸ Kristus aqa wau dena ıga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa ıga kalil are qujaitosım unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa ıga gaıgai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantoqñom.

Kristen nanği Qotei aqa tal bul unub

¹⁹ Deqa bini ninği olo yaun tamo sosai. Ninği Qotei aqa anğro tinñin unub. Ninği ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koba na was bole unub.

²⁰ Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nanği ti aqa medabu o qaji tamo nanği ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu.

²¹ Tal di aqa tanu kalil nanği Kristus beteryejunub deqa nanği kalil koba na singila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyosniq unu. Deqa tal di kobaqujaosniqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu.

²² Ningi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koroinğej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nanği aiyel na tal di gereiyosib miligiğ di unub.

3

Pol na sawa bei bei qaji nanği Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

¹ O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulañ boledamu enğej. E kumbra deqa saoqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talğ endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryainğwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talğ endi unum.

² Ningi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum.

³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nenğreyjonum.

⁴ Ningi ijo anjam endi sisiosib qalieosib mariy, "Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu."

⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo unğasari nami soqneb qaji nanği minjrosaiosqnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiğ aqa anjam maro tamo nanği ti aqa medabu o qaji tamo nanği ti minjreqnu.

⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nanği ti Juda nanği ti turtnjrsiqa sawa qujaiğ di atej. Nanği Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nanği kalil tamo qujaiosib inği bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nanği enjrqa marej qaji di oqab.

⁷ E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqqa aqa segi singila kobaquja e ebej.

⁸ E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği na e tulañ buñbejunub. Di unğum. Qotei a e qa are boleiyej deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na inği tulañ bole bole iga egwas. Inği bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai.

⁹ Ningi qalie, Qotei a mandam ti inği inği kalil ti ateleñej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloğ di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqaloğ di olo boleq atqa marsiq e wau ebej.

¹⁰ Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lañ anğro singila kokba ti mondor lañ goge di unub qaji nanği ti bini Qotei aqa areqaloğ di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqaloğ agiende. A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrsim sawa qujaiğ di atqas.

¹¹ Tulañ nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu.

¹² Iga Yesus qa gago areqaloğ singilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuğ di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai.

¹³ Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleinğem. Ijo gulbe dena ningi aqaryainğimqa ningi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nanği qa pailyeqnu

¹⁴ Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum.

¹⁵ A tamo unğasari kalil lañ ti mandam ti di unub qaji nanğjo Abu. Deqa a na nanğjo ñam segi segi breiyetnjreqnu.

¹⁶ E ningi qa endegsim pailyeqnum, "O Abu, ni nami inği tulañ bole bole Efesus Kristen nanği gereiyetnjrem. Deqa ni nanğjo are miligiğ di ino Mondor atim soqnim dena nanği tulañ singilaqab.

¹⁷ Amqa nanği Kristus qa nanğjo areqaloğ singilatesoqniñ kumbra dena Kristus a nanğjo are miligiğ di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanği singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nanğjo are miligiğ di tulañ singilatib soqneme. Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a singila na tigelejunu dego kere." O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum.

¹⁸⁻¹⁹ Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanği ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqniyb ingi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nungoq di maqesqas.

²⁰ Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailoy ti kalil tulan bunyejunu.

²¹ Deqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanği Kristus Yesus aqa nam na bati gaigai Qotei aqa nam soqtoqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Bole.

4

Iga Kristus aqa jejamu qujai

¹ E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metnjej. Deqa e nungo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy.

² Osib ningi nungo segi nam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanği qa urur minjin oqaiq. Ningi nanği qalaqalainjroqnsib gulbe nanği na ningi engeqnuq qaji di qoboiyetnjroqniy.

³ Osib ningi nungo Kristen was kalil nanği koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu.

⁴ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tariñqa osiq metnjej. Ingi qujai di agi lan qureq di unu.

⁵ Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em.

⁶ Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo ungasari kalil nanği taqatnjreqnu. A nanngo are miligiq di waueqnu. A nanngo ambleq di unu.

⁷ Kristus a iga kalil qa are boleyosiq segi segi singila egej.

⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu,

“Qotei a tonto tamo gargekoba nanği elenosiqa joqsiq lan goge oqej. Oqsiq dia nanği singila enjrej.”

⁹ O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej.

¹⁰ Aisiq dena olo tulan goge oqsiq lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyayaqa? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa.

¹¹ Deqa a segi qujai na tamo nanği singila enjreqnu. Tamo qudei nanği a na singila enjreqnaqa nanği aqa anjam mare mare laqnuq. Tamo qudei nanği a na singila enjreqnaqa nanği aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnuq. Tamo qudei nanği a na singila enjreqnaqa nanği aqa anjam bole palontoqnsib tamo ungasari nanği are bulyetnjreqnuq. Tamo qudei nanği a na singila enjreqnaqa nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo ungasari nanği taqatnjreqnuq.

¹² Kristus na tamo nanği di singila enjreqnu. Di kiyayaqa? Nanği na kamba iga Qotei aqa segi tamo ungasari singilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojqajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi.

¹³ Wau di gilsim gilsim mondon ingi kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Niri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom.

¹⁴ Gisan tamo nanği maqu kumbra yoqnsib anjam koba lanja lanja maroqnsib laqnuq. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo ungasari qudei nanngo areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya iga angro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai.

¹⁵ Iga gisan anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnuqom. Osim dena iga kalil boleqnsim singilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom.

¹⁶ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa ban bul. Iga qudei aqa singa bul. Iga qudei aqa namdamu bul. A na aqa ban ti singa ti namdamu ti di turtoqnsiqa qujajtejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojqoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnuqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singilaoqnuqom.

Ningi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷ Deqa e Tamo Koba aqa ñam na ningi singila na endegsi mernḡwai. Sawa bei bei qaji nanḡo areqalo tulan niñaqejunu deqa ningi na nanḡo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib.

¹⁸ Nanḡo qalie ti powo ti tulan ambruejunu. Nanḡi tulan nanarioqnsib laqnub. Nanḡo are miligi getenjejunu. Deqa Qotei aqa ñambile nanḡoq di sosai.

¹⁹ Nanḡi kumbra uge uge yoqnsib ariya nanḡi deqa jemainjrosaeqnu. Nanḡi torei kumbra ugeq aiyejunub. Nanḡi kumbra uge jigat yqajqa are tulan prugnḡreḡnu.

²⁰⁻²¹ E qalie, ningi Kristus aqa anjam ojejunub deqa ningi sawa bei bei qaji nanḡo kumbra uge di dauryosaeqñub. Nami anjam plalto tamo nanḡi na Kristus aqa anjam mernḡeqñab ningi quoqñeb. Anjam di gisañ sai. Di Yesus aqa anjam bole.

²² Ningi so namijq di sosib walweloqñeb bati deqa so namij dena ningi gisañgeqñaqna ningi kumbra uge uge yqajqa are prugnḡgoqñej. Nunḡo kumbra dena ningi padalqa gamq di breiñgoqñej. Deqa bini ningi so namij di torei uratij.

²³ Uratosib areqalo bunujq di soqñij.

²⁴ Ningi so bunuj osib gara bul jigsib soqñij. Qotei na ningi a bul sqa marsiqa nunḡo so bunuj di gereiyetñej. Ningi qalie, tamo nanḡi so bunujq di unub qaji nanḡo kumbra tulan bole tiñtin branteqñu. Deqa nanḡi Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa ningi gisañ kumbra kalil uratekritisosib anjam bole segi Kristen tamo unḡasari nanḡi minḡroqñij. Ningi kalil Kristus aqa jemu qujai unub deqa ningi kumbra degyoqñij.

²⁶ Ningi minḡin oqimqa ariya ningi urur minḡin kobotij. Ningi minḡin ti soqñib qoloaiq. Qoloqas di ningi olo une bei ato uge.

²⁷ Ningi urur minḡin kobotqasai di ningi Satan gam waqtetibqa a na ningi olo uneq breiñḡwas.

²⁸ Ariya bajin tamo nanḡi olo bajinaib. Nanḡi nanḡo segi ban na wauoqnsib dena ingi ingi oqnsib tamo unḡasari ingi qa truqueqñub qaji nanḡi aqaryainḡroqñebe.

²⁹ Ningi nunḡo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqñab. Ningi anjam bole segi maroqnsib dena tamo unḡasari gulbe ti unub qaji nanḡi singilatnḡroqñij. Yimqa nanḡi nunḡo anjam quoqñib dena Qotei a nanḡi qa are boleiyosim kumbra bole enḡroqñqas.

³⁰ Qotei na aqa toḡor bati enḡej deqa ningi aqa segi tamo unḡasari unub. Toḡor di aḡi aqa Mondor Bole. Diño batiamaqa a nunḡo uneq na ningi torei awaiñḡwas. Deqa ningi na Mondor di are gulbe yaib.

³¹ Ningi are uge ti minḡin ti ñirij ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratij.

³² Osib ningi na nunḡo Kristen was nanḡi kumbra bole bole enḡroqnsib nanḡi qalaqalainḡroqnsib nanḡo une kobotetnḡroqñij. Qotei a Kristus aqa ñam na nunḡo une kalil kobotetñej deqa ningi na kamba olo nunḡo Kristen was nanḡo une dego kobotetnḡroqñij.

5

Ningi suwan qaji tamo unḡasari sosib suwanḡoq di laqñij

¹ Qotei na ningi tulan qalaqalainḡeḡnu. Ningi aqa segi anḡro tiñtin unub deqa kumbra a segi yeḡnu qaji di ningi deḡo dauryosib yoqñij.

² Kristus na iga tulan qalaqalaigosiq aqa segi ñambile uratosiq iga qa moiyej. Deḡo kere ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqñij. Atra tamo nanḡi atraiyo ingi ingi sabanḡ quleq ti boleqaja ti oqnsib Qotei atraiyeqñub deḡo kere Kristus na aqa segi ñambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

³ Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat deḡo yaib. Ningi tamo qudei nanḡo ingi ingi qa mamaulḡaiq. Nunḡo ambleq di kumbra uge deqaji saiḡ. Iga Qotei aqa segi tamo unḡasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai.

⁴ Anjam jiga ti nanari anjam ti alañ anjam ti di deḡo ningi maroqñab. Iga anjam deqaji marḡom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei biñijyoqñij.

⁵ Ningi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo nanḡi aiyeḡ na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sḡasai deḡo. Mamaul kumbra di gisañ qotei qa louo bul.

⁶ O ijo was, tamo qudei na ningi kumbra uge deqaji yqajqa titḡgoqnsib anjam laña laña mernḡoqñibqa ningi nanḡo anjam di qusib dauryaib. Tamo unḡasari Qotei aqa anjam gotranḡeḡñub qaji nanḡi kumbra uge deqaji yeḡñub deqa Qotei a nanḡi qa tulan minḡin oqeteqñu.

⁷ Deqa ningi tamo unḡasari deqaji nanḡi ti heteroqñab.

⁸ Ningi nami ambruḡ di soqñeb. Ariya bini Tamo Koba a na ningi elenḡosiq aqa suwanḡoq di atej unub. Deqa ningi suwan qaji tamo unḡasari sosib suwanḡoq di laqñij.

⁹ Suwan a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo ungasari suwanjoq di unub qaji nanqi kumbra bole bole yeqnu. Nanqi kumbra tinjin dauryeqnu. Nanqi anjam bole mareqnu.

¹⁰ O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di ninqi geregere qalieqa osib dauryoqniy.

¹¹ Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnu qaji nanqi ti beteroqnaib. Nanqi kumbra deqaji yeqnu deqa nanqi kumbra bole bei babtosaieqnu. Deqa ninqi na tamo ungasari nanqi di endegsib minjroqniy, "Nunjo kumbra di uge."

¹² Tamo ungasari ambruq di unub qaji nanqi ulioqnsib kumbra yeqnu. Di kiyaya? Nanjo kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nanjo kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas.

¹³ Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu.

¹⁴ Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanjbulqas. Agi anjam bei endegsi unu, "O tamo neiejunum qaji ni olo subq na tigel.

Yim Kristus na ni suwan emqas."

¹⁵ Deqa ijo was, ninqi nunjo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Ninqi nanari tamo bulosib walwelaib. Ninqi powo ti sosib walweloqniy.

¹⁶ Bini bati uge. Deqa ninqi bati lanja nanjuiyaib. Bati soqnim ninqi Qotei aqa kumbra yoqniy.

¹⁷ Ninqi nanari kumbra yoqnaib. Ninqi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

¹⁸ Ninqi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena ninqi ugeugeingwas. Deqa ninqi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqnbqa a na ninqi taqatngesqas.

¹⁹ Ninqi nunjo Kristen was nanqi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa ninqi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nenngrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nunjo are milig di tigelteqnu qaji dena ti ninqi Qotei qa louoqniy. Osib nunjo medabu na ti nunjo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy.

²⁰ Kumbra kiye nunjoq di brantoqnim, unqum, ninqi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo unja wo nanqi anjam minjrej

²¹ Kristus a nunjo Tamo Koba unu deqa ninqi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo ungasari kalil nanjo sorgomq di soqniy.

²² O ungasari, ninqi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa ninqi nunjo gumbulun nanjo sorgomq di dego soqniy.

²³ Kristus a gago gate koba unu dego kere nunjo gumbulun nanqi nunjo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga elenjej.

²⁴ O ungasari, Qotei aqa tamo ungasari nanqi Kristus aqa sorgomq di unub dego kere ninqi bati gaigai nunjo gumbulun nanjo sorgomq di soqniy.

²⁵ O tamo, ninqi na nunjo najun nanqi tulan qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo ungasari nanqi tulan qalaqalainjrsiq aqa segi njambile uratosiq nanqi qa moiyej dego kere.

²⁶ Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanqi yansnjrej deqa nanqi Qotei aqa kumbra boleq di unub.

²⁷ Kristus a nanqi qa moiyej. Di kiyaya? A na nanqi aqa segi qa marsim nanqi Qotei aqa kumbra boleq di atim nanqi tulan boledamu une saiqoj sqajqa deqa.

²⁸ Deqa tamo, ninqi nunjo najun nanqi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi ninqi nunjo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Tamo nanqi nanjo najun nanqi qalaqalainjrqab di nanqi nanjo segi jejamu dego qalaqalaiyqab.

²⁹ Iga qalie, tamo nanqi nanjo segi jejamu jeutosaiyeqnu. Nanqi nanjo jejamu geregereiy-oqnsib inqi bole bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo ungasari nanqi geregereinjre-qnu dego kere.

³⁰ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa sinqa ti ban ti unum.

³¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "Tamo bei na aqa ai abu nanqi uratnjrsimqa aqa segi najun wo heterosib jejamu qujaitosib sqab."

³² Qotei aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo ungasari nanqi ti sigitnjrsim agi ninqi merngonum.

³³ O tamo, Qotei a ninqi qa osiq anjam di marej. Deqa ninqi na nunjo najun nanqi qalaqalainjroqniy. Ninqi nunjo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya ungasari, ninqi kamba dego nunjo gumbulun nanjo sorgomq di sosibqa nanqi kumbra bole enjroqniy.

6

Pol a angro nanngi ti nanngo ai abu nanngi ti anjam minjrej

¹ O angro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nunngo ai abu nanngo anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja.

²⁻³ Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, “Ni ino ai abu nanngo sorgomq di sosim nanngo anjam dauryoqne.” Osiqu olo anjam endegsi totoryej, “Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam.” Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqu anjam degsi totoryosaioqnej.

⁴ O abu, ningi na nunngo angro nanngo areqalo ugetetnjraib. Nanngi minjin oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa nngalag di nanngi dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

Pol a kanngal tamo nanngo wau qa gate nanngi ti anjam minjrej

⁵⁻⁶ O kanngal tamo ningi quiy. Ningi nunngo wau qa gate nanngo sorgomq di sosibqa nanngi qa ulaoqniy. Ningi Kristus qa wau bole yeqnub dego kere ningi gaigai nunngo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. Ningi gisan na nanngo nngalag di lanja wau bole yobulaib. Ningi Kristus aqa kanngal tamo dego unub. Deqa ningi nunngo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nunngo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy.

⁷ Ningi mandam tamo nanngi segi wauetnjrosaeqnu. Ningi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ningi deqa are qaloqnsib are bole na nunngo wau qa gate nanngi wauetnjroqniy.

⁸ Ningi are qaliy. Ningi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu enngwas. Ningi kanngal tamo unub kiyo ningi kanngal tamo sai kiyo di unngum. Ningi wau bole yoqniy.

⁹ Ariya wau qa gate, ningi dego nunngo kanngal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy. Ningi nanngi ula enjroqnaib. Tamo Koba a lanj goge di unu. A nunngo Tamo Koba unu. A kanngal tamo nanngo Tamo Koba dego unu. Aqa nngalag di tamo unngasari kalil nanngi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanngi peginjreqnu. Ningi deqa are qaloqnsib nunngo kanngal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy.

Ningi qoto tamo bulosib qoto qa ingi ingi jigelenoiy

¹⁰ Ariya e ijo anjam getentqai. Ningi Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. ¹¹ Osib qoto qa ingi ingi Qotei na ningi engeqnu qaji di jigelenosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy.

¹² Ningi geregere are qaliy. Iga mandam tamo unngasari nanngi ti qotosaeqnum. Iga lanj goge qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nanngi ti aqa gate kokba nanngi ti qoteqnum. Nanngi kalil amburu qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub.

¹³ Deqa bati uge endi ningi qoto qa ingi ingi Qotei na engeqnu qaji di elenosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ningi singila na tigelesqab.

¹⁴ Deqa ningi singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloiy. Osib kumbra bole tinjinj gara jugo bul jigsib dena nunngo are targa kabutiy.

¹⁵ Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ningi singa tatal bul jigsib mare mare laqniy.

¹⁶ Ningi qoto qa ingi ingi kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nunngo areqalo singilatosisoqniy. Nunngo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti njamyuwo ti ningi qa waiyoqnimqa nunngo dumu dena ningi na qaja ti njamyuwo ti di gotranjoqnaib.

¹⁷ Qotei na ningi elenjej aqa kumbra di ningi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam.

¹⁸ Ningi Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi Qotei na aqaryainngwa maroqnsib pailyoqniy. Ningi pailyoqajqa urato uge deqa ningi geregere njam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo unngasari kalil nanngi qa pailyoqniy.

¹⁹ Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo unngasari nanngi minjroqngas.”

²⁰ O ijo was kalil, Qotei na e qarinqbonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa ningi e qa Qotei pailyoqniyqa a na e singilatboqnim e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo unngasari nanngi minjroqngai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nunngoq bqo deqa a na ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole.

²² E na a qarinyonum nunngoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi mernngwas. Osim nunngo are singilatetngwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na nunğo are latetnğebe. Osib nınđi aqaryaınđıbqa nınđi nanği aiyel qa nunğo areqalo sıngılatoqnsıb qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy.

²⁴ Tamo unğasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajıqa uratosaeqnub qaji nanği qa Qotei a are boleyeme. Bole.

FILIPAI

¹ E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nenngrenyonum. Nenngrenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nunngoq qarinyonum. Nunngo Kristen gate nanngi ti nunngo wau tamo nanngi qa ti dego anjam endi qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

³ E bati gaigai ningi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binjyeqnu.

⁴ Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnu.

⁵ Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnu. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

⁶ E endegsi qalionum, Qotei a nunngo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondonj Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas.

⁷ Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnu. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqngai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnu.

⁸ Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaieqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹ E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnu, "O Abu, ni na Filipai Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi qalaqalaiyo kumbra nango are miligiq di tulan singilatosib dauryaqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab."

¹⁰ O ijo was, ningi kumbra kalil geregere tenemosib kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondonj Kristus a olo bosim tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa ningi une saiqoji sqab.

¹¹ Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nunngoq di tulan kobaoqnmqa Qotei aqa nam goge oqoqngas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnu.

Pol a tonto talq di unu

¹² O ijo was, ningi endegsib qalieoiy, jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanngi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu.

¹³ Tamo kalil nanngi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nanngi dego qalie.

¹⁴ E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nanngi Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnu.

¹⁵⁻¹⁷ Bole, tamo qudei na ijo nam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanngo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnu. Nanngi nanngo segi nam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnu. Nanngi tamo aqaryainjrqajqa deqa are qalosaieqnu. E tonto talq endi soqnit nanngi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnu. Ariya tamo qudei nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnu. Tamo di nanngi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nanngi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnu.

¹⁸ Deqa unqum. Tamo nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnu kiyo tamo nanngi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnu kiyo di kere. Nanngi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnu deqa e tulan areboleboleibeqnu.

Pol a are qalej, "E mandamq endi sosiy

Filipai Kristen nanngi aqaryainjroqngai"

¹⁹ Deqa ijo was, e tulan areboleboleibim sqai. Di kiyaya? E qalionum, Qotei a nunngo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryabosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai.

²⁰ Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e geregere ojoqngai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e singila na tigelosiy ijo jejamu Kristus torei yekritisoy aqa nam soqtoqngai. Agi e kumbra degyeqnu. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di unqum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa nam soqtoqngai.

²¹ Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo inji tulan boledamu oqai.

²² E mandamq endi sosiyqa e tamo ungasari gargekoba nanqi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai.

²³ E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E lanj qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulan bolequja.

²⁴ Ariya e mandamq endi sosiy nanqi aqaryainjroqnqai di dego bolequja.

²⁵ Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy nanqi koba na Yesus aqa wau ojoqnqai. Yim wau dena nanqi Yesus qa nungo areqalo gegerere singilatoqnsib areboleboleingim sqab.

²⁶ Deqa ijo was nanqi quiy. E olo nungoq bosiy ningitqa bati deqa nanqi e qa tulan areboleboleingim Kristus Yesus aqa nam soqtoqnsib sqab.

Ninji Kristus aqa nam qa jaqatin oqnqab

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ninji Kristus aqa anjam bole gegerere dauryoqniy. Ninji degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nanqi are qujaitoqnsib waukobaeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam bole nango areqaloq di singilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nungoq bosiy nunjwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unjum.

²⁸ E qalieqai, nanqi nungo jeu tamo nanqi qa ulaosaieqnu. Nungo kumbra dena jeu tamo nango are qametnjreqnaqa nanqi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, nanqi padalqasai. Qotei na nanqi elenam nanqi so bole gaigai sqab.

²⁹ Ninji quiy. Qotei na nanqi giltngej. Di kiyaaqa? Ninji Kristus qa nungo areqalo singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ninji aqa nam qa jaqatin oqajqa deqa ti nanqi giltngej.

³⁰ Nami e jeu tamo nanqi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam nanqi e nubocneq. Agi bini e jeu tamo nanqi ti qoteqnam nanqi deqa queqnu. Ninji dego e beterbosib jeu tamo nanqi ti qoteqnum. Dena nanqi jaqatin eqnub.

2

Ninji kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

¹ O ijo was, Kristus a gaigai nungo are singilatetngooqnsiqa nanqi qalaqalainjroqnsiqa nungo are latetngooqnu. Qotei aqa Mondor a nungoq di beterejunu. Ninji nungo Kristen was nanqi qa are boleingeeqnaqa nanqi qa duleqnu.

² E deqa nanqi qa areboleboleibeqnu. Ariya nanqi olo kumbra qudei dego yoqniqbqa dena e tulan areboleboleiboqnas. Kumbra agiende. Ninji kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib nanqi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy.

³ Ninji nungo segi jejamu qa are qalaib. Ninji nungo segi nam soqtoqnaib. Ninji nungo segi nam aguq atoqnsib olo nungo Kristen was nango nam soqtetnjroqniy.

⁴ Ninji nungo segi inji inji qa are qaloqnsib gereiyooqnaib. Ninji nungo Kristen was nanqi qa are qaloqnsib nanjo inji inji dego gereiyetnjroqniy.

Yesus a aqa segi nam aguq atej deqa

Qotei na a olo nam kobaquja yej

⁵ Ninji Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy.

⁶ Yesus a segi Qotei sosisqa ariya a deqa are qalosaioqnej.

⁷ A aqa nam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kangal tamo lanaj bul soqnej.

⁸ Deqa tamo kalil nanqi a unoqneq di a mandam tamo soqnej. Sosisqa aqa segi nam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a njamburbasq di moiyej.

⁹ Onaqa Qotei na a lanj qureq osi oqsisaq nam kobaquja yej. Deqa bini aqa nam dena nam kalil tulan bunjrejunu.

¹⁰ Qotei na nam di Yesus yej deqa mondon lanj angro kalil nanqi ti tamo kalil nanqi ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, inji inji kalil lanj ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanqi Yesus aqa areq di singa pulutqab.

¹¹ Osib nango medabu qujaitoqnsib maroqnaqab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa nam tulan goge oqoqnas.

Ninji suwanj qa kumbra tamo ungasari nanqi osornjroqniy

¹² O ijo was bole, e qalieonum, nanqi gaigai ijo anjam dauryeqnu. Ariya nanqi olo singila na dauryoqniy. E nanqi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit nanqi ijo anjam dauryqa urataib. Ninji ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a nanqi padalo sawaq na elenje deqa nanqi ulaoqnsib lanj qureq oqwjajqa singilaoqniy.

¹³ E qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di waueqnu deqa nanqi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnu. Ninji kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnu.

¹⁴ Ariya nanqi njirinoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil nanqi yeqnu qaji di nanqi lawo na yoqniy.

¹⁵⁻¹⁶ Ningi degyqab di ningi Qotei aqa angro tinjin une saiqoqi sqab. Sosib ningi nambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo ungasari nanjo ambleq di laqnsib suwan qa kumbra nanji osornjroqngab. Tamo ungasari nanji di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Deqa mondonj Kristus a olo bosim nanjo une deqa nanji peginjrqas. Yim bati deqa e nunjo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nunjo ambleq di yoqnem qaji di e lanja yosaioqnem.

¹⁷ O ijo was, nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di Qotei atraiyo ingi bul. Jeu tamo nanji na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nunjo areqalo de ti ijo len wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unqum. Bini e ningi ti koba na areboleboleigwas.

¹⁸ Ningi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanjoq gilqa marej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nunjoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nunjo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai.

²⁰ Timoti a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a na ningi aqaryaingwajqa gam nqameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ningi qa are qaleqnu.

²¹ Tamo kalil nanji nanjo segi jejamu qa are koba qaleqnu. Nanji Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnu.

²² Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ningi qalie. A na e wauetboqnsiq Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nanji na nanjo abu nanji wauetnjreqnu dego kere Timoti na e wauetbeqnu.

²³ Deqa e kiñala tariñosiy kumbra kiye jeu tamo nanji na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nunjoq boqujatosim saingwas.

²⁴ E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nunjoq bosiy nunwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

²⁵ E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nunjoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nanji ti qoteqnu. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiqqa aqaryaboqnej.

²⁶ Bini a ningi nungwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusibqa a qa are gulbeingej.

²⁷ A makobaiyonaq moiqqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyayaqa? E are tulan gulbekobaibaim deqa.

²⁸ Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nunjoq gilqo. Di kiyayaqa? Ningi a unsib tulan areboleboleingwajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai.

²⁹ Deqa Epafroditus a nunjoq bamqa ningi a qa tulan areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyooniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nanjo ñam gaigai soqtetnjroqniy.

³⁰ Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryabqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiqqa a kamba e aqaryaboqnej.

3

Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas

¹ Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nenjrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryaingwawas.

² Ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei nanji baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnu. Tamo deqaji nanji mulun aiqajqa tulan singilaeqnu. Nanjo mulun di bolesai. Di gisan mulun.

³ Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na ijo qaloqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqtetqum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryawga keresai bole sai.

⁴ E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Tamo qudei nanji mareqnu, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryawga kere.” O ijo was, e tamo nanji di tulan bunjrejunum.

⁵ Ijo jejamu qa kumbra agiende. E nambabonamqa bati 8 onaga ijo ai abu nanji na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibrut anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanjo kumbra na dal anjam dauryoqnem.

⁶ E Qotei aqa wau ojqajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nanji ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nanji na e nubosib ijo une bei babto-saioqneb.

⁷ Deqa e are qaloqnm, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nanjo kumbra tulan bunyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnm.

⁸ Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekriterem. Di kiyaja? E Kristus segi ojqaqja deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojqaqja are koba unu.

⁹ E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa namgalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Ningi ijo namgalaq di tamo bole une saiqoji unub.”

¹⁰ Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatinj osiy moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatinj osiy moiyej.

¹¹ E qalieonum, mondonj e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu

¹² E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojqaqja singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiq aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqaqja singila na waueqnum.

¹³ O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi merngwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnm qaji di e uratekriterem awai bole Qotei na mondonj ebqas qaji di ojqaqja singila na waueqnum.

¹⁴ Tamo nanji gurguroqnsib bubuqnuq di nanji awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnu. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e lanj qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵ E areqalo bole ti sosim anjam endi nengrenyonum. Ningi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa ningi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya ningi qudei areqalo bei ejunub kiyoy? Degam Qotei na nunjo areqalo di olo gereiyetngwas.

¹⁶ Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷ O ijo was, ningi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo ungasari ijo kumbra dauryeqnuq qaji nanji unjoqnsib nanjo kumbra dego dauryoqniy.

¹⁸ Kristus a namburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nanji na jeuteqnuq. E nanji qa bati gargekoba ningi saingonem. Deqa bini e akam ti olo ningi saingonem.

¹⁹ Tamo nanji di nanjo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnuq. Nanjo kumbra di nanji na gisanj qotei bul ateqnuq. Nanji bati gaigai mandam qa inji inji oqajqa are tulanj prugnireqnu. Osib jema kumbra yqajqa areboleboleinjreqnu. Deqa mondonj nanji namyuwoq di torei padalqab.

²⁰ Ariya iga lanj qureq qaji tamo ungasari unum deqa mondonj Tamo Koba Yesus Kristus a lanj qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tarijoqnsim unum.

²¹ Yesus a singila koba ti unu deqa a na inji inji kalil elenjosim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatinj ti unu.

4

Ningi Tamo Koba Yesus qa areboleboleinjgoqneme

¹ Deqa ijo was bole, ningi Tamo Koba a beteryosib singila na tigelesoqniy. Agi e nami ningi degsi merngem. E ningi tulanj qalaqalainjeqnum deqa e ningi qa are koba qaleqnum. Osim ningi qa tulanj areboleboleibeqnu. Ningi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaqnum.

² Ariya Yuodia Sintike wo, ningi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy.

³ Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, “O was, ni na unja aiyel nanji di aqaryainjime. Nanji aiyel unja bole. Nanji aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnm. Tamo qudei nanji Klemen a ti dego e koba na wauoqnm. Nanjo nam Qotei a nambile qa buk miligtq di nengrenyej unub.”

⁴ O ijo was, ningi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleinjgoqneme. E olo merngwai. Ningi tulanj areboleboleinjgoqneme.

⁵ Ningi lawo kumbra dauryoqniqqa tamo kalil nanji nunjo kumbra di unoqncab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas.

⁶ Deqa ningi ingi bei qa areqalo kobaiyaib. Ningi gaigai nunjo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a binjyoqnsib endegsib minjoqniy, "O Abu, ni na iga aqaryaigoqne."

⁷ Ningi degyoqniyqa Qotei na ningi are latetngwas. Osim a na nunjo are miligi ti nunjo areqalo ti taqatetngwas. Yimqa ningi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulan bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸ Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra tintinj ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo nanji yeq nab iga unoqnsim binjyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy.

⁹ Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ningi merngeqnam quoqne qaji di ningi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nunjo ambleq di yeqnam ningi unoqne qaji di dego ningi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a ningi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen nanji na Pol aqaryaiyeb deqa a nanji qa tulan areboleboleiyej

¹⁰ O ijo was, ningi bini e olo aqaryaibqajqa are qaleqnu deqa e Tamo Koba a qa tulan areboleboleibeqnu. Bole, nami ningi e qa are qaloqneb ariya bati di ningi e aqaryaibqa gam saiqoji.

¹¹ E ingi ingi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Ningi na e aqaryaibqajqa e deqa are qalsim anjam endi merngosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unjum, e ulaqasai.

¹² E ingi saiqoji sqai kiyo e ingi koba ti sqai kiyo di unjum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e ingi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e ingi koba ti sqai kiyo e ingi qa truquoqniy kiyo di unjum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unjum, e are lawo sqai.

¹³ Kristus a segi na e singilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴ E gulbe ti sonamqa ningi e beterbosib silali qa aqaryaiboqneb di ningi keretoqneb.

¹⁵ O Filipai tamo ungasari, ningi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa ningi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiboqneb. Kristen qudei nanji e silali qa aqaryaibosaiqneb.

¹⁶ Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa ningi e silali qa aqaryaiboqneb.

¹⁷ Ningi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Ningi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba ningi awai bole engwajqa e deqa are qaleqnum.

¹⁸ E silali ingi ingi kere unu. E ingi bei qa truquosai. Di kiyaya? Ningi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebei. Ningi silali qa e aqaryaibeb deqa ningi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo ingi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo ingi deqa tulan areboleboleiyeqnu.

¹⁹ Qotei a Kristus Yesus aqa nam na ingi tulan bole bole iga egoqngas. Deqa ningi ingi bei qa truquoqniyqa a na enjoqniyqa ningi tulan kere na sqab.

²⁰ Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqngom. Bole.

Pol a Filipai Kristen nanji kaiyeinjrej

²¹ Ningi Kristus Yesus aqa tamo ungasari unub. E na ningi kalil kaiyeingonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nanji na dego ningi kaiyeingonub.

²² Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji na ningi kaiyeingonub. Kristen tamo ungasari Mandor Sisar aqa talq di wauqnu qaji nanji dego ningi kaiyeingonub.

²³ Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyosim nunjo qunu geregere taqateme. Bole.

KOLOSI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej.

² Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenğrenyosim nuńgoq qarınyonum. Nińgi gago Kristen was bole. Nińgi Qotei aqa segi tamo unğasari Kolosi qureq di unub qaji. Nińgi Kristus qa nuńgo areqalo sińgilateqnum. Gago Abu Qotei a nińgi qa are boleiyimqa nińgi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen nanđi Yesus qa nanđo areqalo sińgilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai nińgi qa pailyoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei binıyeqnum.

⁴ Aqo aiyel nińgi qa anjam bei endegsi quem. Nińgi Kristus Yesus qa nuńgo areqalo sińgilateqnsib Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanđi qalaqalainjreqnum.

⁵⁻⁶ Nami Yesus aqa anjam bole nuńgoq bonaqa nińgi queb. Qusibqa bini ińgi bole bole Qotei na lań goge dia gereiyetńgej qaji di nińgi oqajqa tarińeqnum. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo unğasari gargekoba nanđi quoqnsib nanđo areqaloq di sińgilateqnsib kumbra bole bole yeqnum. Nińgi dego kumbra bole bole yeqnum. Qotei a iga qa are boleiyej anjam bole di nińgi qusib poińgonaqa bati deqa nińgi kumbra bole yqajqa utru ateb.

⁷ Anjam di Epafras a nińgi mernğonaq qusib poińgej. Epafras a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafras tulań qalaqalaiyeqnum. A sińgila na nińgi aqaryainğoqnsiqa Kristus aqa wau ojeqnu.

⁸ A nińgi qa endegsi iga saigej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanđi sińgilatnjreqnaqa nanđi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen nanđi qa Qotei pailyeqnu

⁹ Iga nami quem, nińgi kumbra bole di yeqnum. Bati deqa iga nińgi qa pailyqa utru atem. Bini iga gaigai nińgi qa pailyoqnsim unum. Iga endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanđi aqaryainjrimqa nanđi ino areqalo geregere poińjqas. Amqa ino Mondor na nanđi powo koba enjroqnmqa nanđi ino anjam kalil bole qalieoqnaqab.

¹⁰ Osib nanđi kumbra kalil Tamo Koba a tulań areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqnaqab. O Qotei, ni na nanđi aqaryainjroqnmqa nanđi wau bole bole yoqnsib ni qa geregere qalieoqnb nanđo qalie di tulań kobaoqnaqas.

¹¹ Ni ino segi sińgila kobaquja na nanđi sińgilatnjroqnm nanđi gulbe kalil qoboıyoqnaqab. Osib lawo na sosib tulań areboleboleinjroqnaqas.”

¹² O ijo was, iga degsim nińgi qa Abu pailyeqnum. Deqa nińgi a binıyoqnsib soqniy. A na nińgi keretńgej deqa ińgi bole bole a nami lań goge dia gereiyetńgej qaji di nińgi mondoń oqsib oqab. Ađi nińgi ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil suwanoq di unub qaji nanđi ti ińgi di oqab.

¹³ Nami iga ambruq di soqnem. Ambru aqa sińgila dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena elenosiqa aqa segi Njiri qujai tulań qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosisq iga taqatgeqnu.

¹⁴ A na iga awaigosiqqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

¹⁵ Yesus a segi Qotei. Gago nıamdamu na iga Qotei unqa keresai. Ińgi ińgi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru.

¹⁶ Yesus aqa wau na Qotei na ińgi ińgi kalil lań ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Ińgi ińgi kalil gago nıamdamu na uneqnum qaji ti gago nıamdamu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lań goge qaji sińgila ti lań anğro nanđi ti mandor kokba ti mondoń nanđi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Ińgi ińgi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi ińgi ińgi.

¹⁷ Tulań nami ińgi ińgi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na ińgi ińgi kalil di geregere taqateqnu deqa ińgi ińgi kalil degsi bole unub.

¹⁸ Yesus a Kristen tamo unğasari nanđo gate. Nanđi aqa jejamu bul. A nanđo nıambile qa utru. A tamo kalil nanđi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai ińgi ińgi kalil nanđo gate.

¹⁹ Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi nıambile ti kumbra ti kalil aqa Njiri Yesus aqaq di soqnm Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas.

²⁰ Osim a Yesus aqa wau na inġi inġi kalil mandam ti lanj ti di unub qaji nanġi tingitnjrimqa nanġi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinjyonaqa a namburbasq di moinaqa aqa lej aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenjej.

²¹ Nami ninġi Yesus qa isaq di soqneb. Ninġi nunġo segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb.

²² Ariya bunuqna Yesus a namburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa ninġi olo elenjej. A degyej. Di kiyaaq? A na ninġi metnġim ninġi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa nġamalaq di tamo bole une saiqoġi sqajqa deqa.

²³ Deqa ijo was kalil, une bei na ninġi titnġwa laqnimqa Yesus aqa anjam bole ninġi queb qaji di nunġo areqaloq di olo sinġilatoqniy. Di urataib. Ninġi inġi bole bole Qotei a nami ninġi enġgwa marej qaji di oqajqa tarinjoqniy. Osib sinġila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo unġasari kalil mandamq endi unub qaji nanġi minjre minjre laqnum.

Pol a Kolosi Kristen nanġi aqaryainjra marsiq jaqatinj koba eqnu

²⁴ Kristus aqa tamo unġasari nanġi aqa segi jejamu bul. A na nanġi aqaryainjra marsiq jaqatinj koba ej. Aqa jaqatinj di koboosaiunu deqa e dego nanġi qa ti ninġi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatinj koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatinj kereteqnum. E ijo jaqatinj deqa tulan areboleboleibeqnu.

²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo unġasari nanġi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ninġi aqaryainjra deqa.

²⁶ Tulan nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo unġasari kalil nanġi aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosu bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo unġasari nanġi quoqnsib poinjreqnu.

²⁷ Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanġi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulan boleqaja. Aqa damu agiende. Kristus a nunġo ambleq di unu. Mondoġ a na ninġi elenjosim lanj qureq joqsi oqimqa dia ninġi inġi tulanj bole bole oqab. Ninġi inġi di oqajqa tarinjoqnsib unub.

²⁸ Iga na tamo unġasari kalil nanġi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di sinġila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyaaq? Nanġi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqneb iga na nanġi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa.

²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa sinġila kobaqaja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

2

Ninġi gisanj anjam dauryaib

¹ O ijo was, ninġi endegsib qalieoiy. E ninġi qa ti Kristen tamo unġasari Laodisia qureq di unub qaji nanġi qa ti tamo unġasari kalil ijo ulatamu unosaieqnu qaji nanġi qa ti wau koba yeqnum.

² E ninġi kalil are sinġilatetnġitqa ninġi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqnum. Ijo are koba endegsi unu. Ninġi powo bole osib Kristus qa nunġo areqalo torei sinġilaboletosib dena ninġi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru.

³ Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴ E ninġi anjam degsi mernġonum. Di kiyaaq? Tamo bei na bosim ninġi gisanġosim walawala anjam bei mernġimqa ninġi qusib dauryaib deqa.

⁵ E bini ninġi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ninġi ijo are miligiq di unub deqa e ninġi ti sobulejunum. E qalieonum, ninġi wau bole yoqnsib nunġo areqalo Kristus qa geregere sinġilatoqnsib unub. Deqa e ninġi qa tulanj areboleboleibeqnu.

Iga Kristus taqyosim nambile bole oqom

⁶ Ninġi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nunġo areq di ateb deqa ninġi aqa kumbra na walweloqniy.

⁷ Mandam na nġam jirim ojesonaqa nġam a sinġila na tigelejunu dego kere ninġi Yesus osib nunġo are miligiq di sinġilatosib aqa kumbra dauryoqniy. Yesus aqa anjam bole iga na mernġoqnem qaji di ninġi bati gaigai nunġo areqaloq di sinġilatosib soqniy. Osib ninġi gaigai Qotei binjyoqniy.

⁸ O was ninġi geregere nġam atoqniy. Tamo qudei na bosib ninġi nanġo anjam dauryaqaja walawalaingwab. Nanġi nanġo segi powo na ti gisanj anjam na ti ninġi walawalaingwab.

Deqa ningi nanngo anjam di dauryaib. Tamo nanngi di nanngo moma nanngo anjam dauryeqnub. Osib mondor uge uge lanj ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo anjam dego dauryeqnub. Nanngi Kristus aqa anjam dauryosaieqnub.

⁹ Ningi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi nambile ti kumbra ti kalil Kristus aqag di keretosiq maqejunu.

¹⁰ Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nanngo koba agi Kristus. Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na ningi nambile engej. Nambile di nunngoq di tulanj keretosiq maqejunu.

¹¹ Ningi Kristus taqyejunub deqa ningi mulunj bole aiyejunub. Di jejamu qaji mulunj sai. Ningi Kristus aqa kumbra na nunngo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di mulunj bole aqa utru.

¹² Ningi yanso eb bati deqa ningi Kristus beteryosib a ti moiyoqneleb. Onaqa Qotei na ningi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltnej bati deqa a na ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nunngo areqalo singilateb deqa.

¹³ Nami ningi une yoqnsib laqnsib nunngo areqalo namij dauryoqneb. Dena ningi morenjesobuleb. Onaqa Qotei na ningi olo Kristus koba na nambile engsiqa nunngo une kalil kobotetnjej.

¹⁴ Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiq da dal anjam aqa singila kobotosiq Kristus aqa namburbasq di qamej.

¹⁵ Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nanngi ti nanngo gate kokba ti kalil nanngo singila kobotetnrej. Osiqa qoto singilaosiq nanngi kalil tulanj bunjnrej. Kristus a namburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo ungasari kalil nanngi unekriteb.

Ningi Kristus koba na morenjobuleb deqa ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai

¹⁶ Deqa tamo bei na nunngo jejamuq di anjam qametngosim endegsi merngaiq, “Ningi ingi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.”

¹⁷ O ijo was, kumbra deqaji sen qununj bul damu saiqoji. Kumbra dena ingi bole bole mondonj brantqas qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi ingi bole bole deqa utru.

¹⁸ Tamo qudei na ningi endegsib merngwab, “Ningi nunngo segi nam aguq atoqnsib olo lanj angoro nanngi qa louoqniy. Iga neobilqei na kumbra di unem deqa ningi degyiy.” O ijo was, ningi tamo di nanngo anjam quetnraib. Tamo deqaji nanngi nanngo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, “Iga powo bole ti unum.”

¹⁹ Tamo deqaji nanngi Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa singa ti banj ti bul. A na iga singilatqeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleqnsim singilaeqnum.

²⁰ Ningi Kristus koba na morenjobuleb deqa ningi mondor uge uge lanj ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo sorgomq di sosai. Deqa kiyaaqa ningi olo mandam tamo nanngo kumbra dauryeqnub? Kiyaaqa ningi nanngo dal anjam dego dauryeqnub?

²¹ Nanngo dal anjam agiende, “Ni ingi di ojaim. Ni ingi di uyaim. Ingi di ino jejamuq di betermaiq.” O ijo was, ningi kiyaaqa dal anjam di dauryeqnub?

²² Dal anjam di jejamu qa ingi ingi qa anjam. Iga jejamu qa ingi ingi qa are qaloqngom di iga padalqom. Ingi ingi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanngi na babteqnub.

²³ Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanngo are tigeltetnrej naqa nanngi louoqnsib nanngo segi nam aguq atoqnsib nanngo jejamu qaloqnsib singilateqnub. Deqa nanngi are qaleqnub, dal anjam dena powo bole babteqnub. Di sai. Ningi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

3

Kristus a gago nambile qa utru

¹⁻² O ijo was, Qotei a ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa ningi lanj goge qaji ingi ingi oqajqa wauoqniy. Kristus a lanj goge oqsiq Qotei aqa banj woq di awejunu deqa ningi gaigal lanj goge qaji ingi ingi oqajqa are qaloqniy. Ningi mandam qaji ingi ingi qa are koba qaloqnaib.

³ Ningi morenjobulosib olo nambile eb. Nunngo nambile di agi Kristus aqag di uliesonaqa ningi Qotei beteryejunub.

⁴ Kristus a nunngo nambile qa utru. Mondonj a boleq dimqa ningi dego a koba na Qotei aqa rianj ti wala ti boleq dqab.

Niŋgi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa niŋgi mandam qaji kumbra kalil nuŋgo are miligiq di unu qaji di moiyyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy mernjgwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugnjoqa, mandam qa iŋgi iŋgi qa maulhjoqa di kalil moiyyotiy. Mamaul kumbra di gisaŋ qotei qa louo bul.

⁶ Tamo naŋgi kumbra deqaji yeqñub qaji naŋgi mondon Qotei na awai uge enjrsim naŋgi qa minjin oqetqas. Tamo naŋgi di Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo.

⁷ O ijo was, nami niŋgi dego tamo deqaji naŋgi koba na laqnsibqa kumbra di yoqñeb.

⁸ Ariya bini niŋgi kumbra kalil di uratekritiy. Niriŋ ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy.

⁹ Niŋgi nuŋgo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa niŋgi olo nuŋgo Kristen was naŋgi gisaŋ anjam minjroqñab.

¹⁰ Niŋgi so bunujq di unub. Qotei a segi na nuŋgo so bunuj di gereiyetñgej. Osiqa a na gaigai niŋgi powo bole enjeqñu. A na niŋgi a bul sqa marsiqa nuŋgo so bunuj di gereiyetñgej.

¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E mulun aiyu qaji” o “E mulun aiyosai qaji” o “E yaun tamo” o “E yamban tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaaqa? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa duloqniy

¹² Qotei a niŋgi aqa segi qa marsiq giltñgej deqa a na niŋgi tulan qalaqalainjeqñu. Deqa niŋgi kumbra endegyoqniy. Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib tamo naŋgi lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na niŋgi une bei enjibqa niŋgi kamba olo naŋgi qa urur minjin oqaiq.

¹³ Kristen tamo bei na niŋgi gulbe enjimqa ungun gulbe di qboiyosib aqa une kobotetiyy. Niŋgi degyiyy. Di kiyaaqa? Tamo Koba a na nuŋgo une kobotetñgej deqa.

¹⁴ Niŋgi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulan bunjreñu. Deqa niŋgi kalil koba na areqalo qujaitosib nuŋgo Kristen was naŋgi qalaqalainjroqniy.

¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqñu deqa kumbra dena nuŋgo are miligi taqatesoqñeme. Qotei na niŋgi metñgej deqa niŋgi jejamu qujai bul sosib Qotei binjyoqniy.

¹⁶ Osib niŋgi Kristus aqa anjam nuŋgo are miligiq di siŋgilatib soqñem. Soqñim niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Niŋgi nuŋgo are miligiq di Qotei binjyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nenjrenj di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nuŋgo are miligiq di tigelteqñu qaji dena ti niŋgi Qotei qa louoqniy.

¹⁷ Nuŋgo anjam maro na ti nuŋgo wau na ti nuŋgo kumbra kalil na ti niŋgi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib niŋgi aqa ñam na Abu Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo ti unja ti angro ti naŋgi anjam minjrej

¹⁸ O unjasari, niŋgi nuŋgo tamo naŋgo sorgomq di soqniy. Niŋgi degyqab di Tamo Koba a niŋgi qa tulan areboleboleiyqas.

¹⁹ O tamo, niŋgi nuŋgo ñaun naŋgi tulan qalaqalainjroqniy. Niŋgi naŋgo are ugetetnjraib.

²⁰ O angro, niŋgi gaigai nuŋgo ai abu naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi degyqab di Tamo Koba a niŋgi qa tulan areboleboleiyqas.

²¹ O abu, niŋgi na nuŋgo angro naŋgo are ugetetnjraib. Niŋgi naŋgo are ugetetnjraqab di naŋgi are gulbeinjraqas. Osim naŋgi wau bole yqajqa asginjraqas.

Pol a kanjal tamo naŋgo wau qa gate naŋgi ti anjam minjrej

²² O kanjal tamo, niŋgi gaigai nuŋgo wau qa gate naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi gisaŋ na naŋgo ñamdamuq di laŋa wau bole yobulaib. Niŋgi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nuŋgo wau qa gate naŋgi qa wau bole yoqniy.

²³ Wau kalil niŋgi naŋgi qa yeqñub qaji di niŋgi siŋgila na yoqniy. Niŋgi mandam tamo naŋgi qa wauosaieqñub. Niŋgi Tamo Koba a qa wauqñub.

²⁴ Niŋgi qalie, mondon Tamo Koba a na niŋgi awai boledamu enjwas. Awai di a nami aqa segi tamo unjasari naŋgi enjraqa marej. Niŋgi are qaliy. Niŋgi Tamo Koba Kristus aqa kanjal tamo unub. A segi nuŋgo Wau qa Gate.

²⁵ Tamo unjasari une ateqñub qaji naŋgi Qotei na kamba awai uge enjraqas. Aqa ñamgalaq di tamo unjasari kalil naŋgi kerekere unub deqa a kumbra qujai na naŋgi peginjraqas.

4

¹ O wau qa gate, niŋgi nuŋgo kanjal tamo naŋgi kumbra bole enjroqniy. Niŋgi qalie, nuŋgo Gate dego unu. Agi a lan qureq di unu.

Niŋgi gaigai siŋgila na Qotei pailyoqniy

² Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjyoqniy.

³ Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nanji ti gam waqtetnjroqnmqa nanji medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnqab.” O ijo was ningi quiy. Jeu tamo nanji Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa nanji e ojsib tonto talq endi waibeb unum.

⁴ Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam geregere palontoqngas.”

⁵ O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanjo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim ningi Kristus aqa kumbra nanji osornjroqniy.

⁶ Ningi tamo ungasari nanjo are boletetnjrqa oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qude di na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjrqqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qarinjnrnaq nanji Kolosi Kristen nanjoq gileb

⁷ E na Tikikus qarinyonum nunjoq bqo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja.

⁸ E na a qarinyonum nunjoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nunjoq are singilatqab.

⁹ E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nunjoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nunjoq len qujai. Nanji aiyel nunjoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

Pol na Kolosi Kristen nanji kaiyeinjrej

¹⁰ Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nunjoq bo degamqa ningi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam nengrenyosim nunjoq qarinyem.

¹¹ Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa ñam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nanji qalub Juda tamo. Juda tamo qude ni nanji e ombla Qotei aqa wau ojsaieqnu. Nanji segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnu. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di nanji segi qalub e aqaryaboqnsib mare mare laqnu. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

¹² Epafra a dego ningi kaiyeingwo. A nunjoq len qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai singila na ningi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanji aqaryainjrimqa nanji singila na tigeloqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafra a ningi qa degsi pailyeqnu.

¹³ O ijo was, e ningi endegsi mernjwai. Epafra a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A ningi qa ti Laodisia Kristen nanji qa ti Hierapolis Kristen nanji qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu.

¹⁴ Ariya Luk a dego ningi kaiyeingwo. A yu qangra tamo. Iga a tulan qalaqalaiyeqnum. Demas a dego ningi kaiyeingwo.

¹⁵ O was ningi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanji dego minjriy. Osib Kristen tamo ungasari Nimfa aqa talq di korooqnsib loueqnub qaji nanji a ti ijo kaiye anjam endi osib nanji minjriy.

¹⁶ Ningi ijo anjam kalil e nengrenyonum qaji endi sisiyosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen nanjoq gilmqa nanji dego sisiyqab. E anjam bei dego nami nengrenyosim Laodisia Kristen nanjoq qarinyem. Ijo anjam di nanji na kamba olo nunjoq qarinyib ningi sisiyoiy.

¹⁷ Ariya ningi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na geregere taqatosim wauoqne.”

¹⁸ E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa ningi e uratbaib. Ningi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanqi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateb

² Iga gaigai ningi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjyeqnum.

³ Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilateqneb deqa ningi kumbra bole bole yeqnum. Osib ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqneb. Mondonj gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ningi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunjo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjyeqnum.

⁴ O ijo was kalil, Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltņgej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵ Iga nami Yesus aqa anjam bole nungoq osi bem. Iga laņa anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ningi qalie, iga nunjo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ningi aqaryaingoqnem.

⁶ Ningi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nungoq di brantocnej. Bati deqa ningi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb. Ningi uratosiaoqneb. Mondor Bole na nunjo areqalo tigeltetņgoqnej deqa ningi tulan areboleboleingooqnej.

⁷⁻⁸ Ningi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantocnej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateqneb qaji nanqi nunjo kumbra qa quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ningi Qotei qa nunjo areqalo singilateb deqa saooqnsib laqņab tamo ungasari nanqi quekriteqneb. Deqa unjum, iga aitentosisim nunjo kumbra deqa olo mare laqasai.

⁹ Iga nami nunjo ambleq di sonamqa bati deqa ningi gago anjam dauryoqneb. Nunjo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanqi saooqnsib laqņub. Ningi are bulyosib gisanj qotei nanqi torei uratņrsib Qotei bole agi ņabile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnub.

¹⁰ Osib ningi Qotei aqa Niri a lanj qureq na bqajqa deqa tariñoqnsib unub. Nunjo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanqi saooqnsib laqņub. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo sawaq na elenjej deqa mondonj Qotei aqa minjinj oqwa bati boqņimqa iga aqa minjinj di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

2

Pol a Tesalonaika Kristen nanjo ambleq di wau bole yoqnej

¹ O ijo was ningi segi qalie, iga nami nungoq bosim nunjo ambleq di wauoqnem gago wau di lanja ulonjosai.

² Ningi qalie, iga nungoq bosaisosisimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanqi na iga jaqatinj egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna iga nunjo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanqi na iga ugeugeigoqneb. Gago Qotei na gago are singilatetgej deqa iga jeu tamo nanqi qa ulaosai. Iga singila na tigelooqnsim Qotei aqa anjam bole ningi mernjoqnem.

³ Bati deqa iga ningi endegsi mernjoqnem, "Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilatij." Iga anjam uge bei ningi merngosiaoqnem. Iga nunjo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisanj kumbra ti yosiaoqnem.

⁴ Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosiaoqnej deqa a na iga wau egsiqā mergej, "Ningi ijo anjam bole mare mare laqņiy." O ijo was, mandam tamo nanqi gago wau qa arearetņroqņajqa iga deqa are qalosaioqnem. Iga endegsi are qaloqnem, "Qotei a segi gago are miligi peleiyooqnsim gago wau qa arearetōqņqas."

⁵ Ningi qalie, iga walawala anjam bei ningi merngosiaoqnem. Osim nunjo inqi inqi qa maulgonaq lanja gisanj na anjam palontosiaoqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie.

⁶ Iga wauoqnem di ningi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ņam soqtetgwaļqqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosiaoqnem.

⁷ Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi merngwa kere, "Ningi silali inqi inqi qa aqaryaiqoqņiy." Ariya iga degyosai. Iga nunjo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnem. Ai nanqi na nanjo angro mom nanqi munjum anainjreqņub dego kere iga nunjo ai bul sosim ningi gereingooqnem.

⁸ Osim iga ningi tulan qalaqalaingoqnem. Deqa iga nungo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaioqnem. Iga Qotei aqa anjam bole ningi merngwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi n̄ambile dego uratosim ningi aqaryaingwajqa are qaloqnem. Di kiyaaq? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

⁹ O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merngoqnem bati deqa iga waukobaoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti qolo ti tulan singila na wauoqnem. Osim dena gago segi ingi ingi awaiyoqnsim uyoqnem. Ningi iga silali qa aqaryaingwajqa deqa merngosasioqnem.

¹⁰ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu qaji iga na kumbra bole bole osorngoqnem. Iga kumbra uge bei osorngosasioqnem. Iga Qotei aqa n̄amgalaq di kumbra bole tiñtin nungo ambleq di yoqnem. Di ningi qalie. Qotei a dego qalie.

¹¹ Abu nan̄gi na nan̄go an̄gro nan̄gi tingitn̄roqnsib daln̄jreqnub dego kere iga ningi tingitn̄goqnsim daln̄goqnem.

¹² Iga ningi degn̄goqnem. Di kiyaaq? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqñajqa deqa. Qotei aqi a na ningi endegsi metn̄gej, “Ningi ijoq babqa e nun̄go Mandor Koba sosiy ningi taqatn̄gitqa ningi lan̄ qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen nan̄gi gulbe qoboiyoqneb

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quocnsib endegsib are qalosaioqneb, “Anjam di mandam tamo nan̄go anjam.” Sai. Ningi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tiñtin.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nun̄go are miligiq di singila na waeqnu. Di kiyaaq? Ningi Yesus qa nun̄go areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei bin̄jyeqnum.

¹⁴ O ijo was, tamo un̄gasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nan̄go kumbra aqi ningi dauryeqnub. Tamo un̄gasari nan̄gi di Juda nan̄gi na gulbe koba en̄jroqneb dego kere nun̄go segi len̄ qujai nan̄gi na ningi gulbe koba en̄geqnu.

¹⁵ Juda nan̄gi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyoqneb. Nan̄gi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi dego n̄umoqnsib moiyoqñroqneb. Osib iga dego wigonab iga nun̄go qure uratosim jaraiyem. Juda nan̄gi di kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotran̄yoqnsib tamo un̄gasari kalil nan̄gi jeutin̄reqnub.

¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nan̄gi Qotei aqa anjam min̄jrqa yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nan̄gi elen̄aim deqa Juda nan̄gi na gam getentetgeqnu. Deqa nan̄gi bati gaigai nan̄go segi une tumbol ateqnub. Nan̄gi kumbra degyeqnu deqa Qotei aqa min̄jin̄ bosiq nan̄goq di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nan̄gi olo un̄jrqaqqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nan̄gi na iga wigeb deqa iga ningi uratn̄gosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nun̄go ulatamu unosaieqnum. Ningi gago are miligiq di unub deqa iga ningi ti sobulejunum. Deqa iga nun̄goq olo bosim nun̄gwajqa gam n̄ameqnum. Iga ningi olo nun̄gwajqa are koba qaleqnum.

¹⁸ Od, iga nun̄goq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nun̄goq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej.

¹⁹ Mondon̄ gago Tamo Koba Yesus a lan̄ qureq na bamqa bati deqa iga ningi qa are singilatosis Yesus aqa n̄amgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ningi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ningi qa tulan areboleboleigwas.

²⁰ Od, bini dego iga ningi qa tulan areboleboleigeqnu. Ningi na gago are tulan boletetgeqnu.

3

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nan̄goq gilej

¹ Iga ningi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Un̄gum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.”

² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nun̄goq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ningi aqaryaingosim nun̄go areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilatetn̄gwajqa deqa osim qarinyonam nun̄goq gilej.

³ Gulbe ti jaqatin̄ ti ningi eqnub qaji dena nun̄go areqalo ugetetn̄gaim deqa marsim Timoti qarinyonam nun̄goq gilej. Ningi qalie, Qotei a nami ningi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej.

⁴ Aqi iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqñqas.” Merngeqnam gulbe aqi gagoq di brantoqnej. Di ningi qalie.

⁵ Utru deqa e tarinqa keresai. Ningi nun̄go areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nun̄goq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo

tamo Satan na ningi uneq waingonaga ningi gago wau lanja ulontosib nungo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyoo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiq Pol minjej, "Tesalonaika Kristen nanjo so bolequja"

⁶ Ariya Timoti a nungoq gilsiq a olo uratngsiqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiqa anjam bolequja endegsi mergej, "Tesalonaika Kristen nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqñub. Osib gaigai ningi qa are boleinjreqñu. Ningi nanji unjrqaqja are koba unu dego kere nanji kamba ningi nunjwajqa are koba unu."

⁷ O ijo was, ningi Yesus qa degsib nunjo areqalo singilateqñub anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej.

⁸ Deqa iga qalieonum, ningi singila na Tamo Koba aqa ñam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum.

⁹ Iga ningi qa are qaloqñsim deqa iga gago Qotei aqa ñamgalaq di tulan areboleboleiqeñnu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a binjiyeqñum.

¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqñum, "O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanjoq gilsim unjrqom. Unjrsim nanjo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di truquinjrimqa iga na olo singilatetnjrjom." Iga degsim Qotei pailyeqñum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanjoq gilqajqa are qaleqñu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanji aiyel na gam waqtetgibqa iga nunjoq olo gilqom.

¹² Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryainjimqa qalaqalaiyo kumbra nunjoq di tulan kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñsibqa tamo ungasari kalil nanji dego tulan qalaqalainjroqñiy. Agi iga na ningi tulan qalaqalainjeqñum dego kere.

¹³ Kumbra dena Qotei a nunjo are miligi singilatetngimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqñsib tamo ungasari tulan bolequja brantosis gago Abu Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoiji soqñiy. Soqñib mondonj gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji lanj qureq dena joqsim bqas. Bole.

4

Ningi sambala kumbra kalil torei uratiy

¹ O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqñu qaji di iga na nami ningi osornjoqñem. Kumbra di agi ningi dauryeqñub. Ariya bini iga nunjo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa ñam na endegsi mernjwom, "Ningi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqñiy."

² Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa ñam na ningi mernjoqñem qaji di ningi segi qalie.

³ Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ningi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy.

⁴ Osib ningi nunjo segi so geregere taqatiy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib ñam bole oqab.

⁵ Yimqa nunjo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breinjwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji sambala kumbra dauryoqñsib unub.

⁶ Ariya ningi kumbra di uratiy. Ningi na nunjo Kristen was nanji kumbra uge bei osornjraib. Osib nanji gisanjrsib nanjo ñauj ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanji awai uge enjrqas. Iga nami ningi singila na degsi mernjoqñem.

⁷ Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej.

⁸ Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanjo anjam gotranjosai. A Qotei aqa anjam gotranjqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi enjeqñu.

Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqñiy

⁹ Ningi nunjo Kristen was nanji qalaqalainjreqñub deqa e olo anjam bei totoryosiy nenjrenjqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osornjekritej.

¹⁰ Agi ningi na Masedonia Kristen kalil nanji tulan qalaqalainjreqñub. Ariya ijo was, iga nunjo are singilatetngimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqñiy.

¹¹ Osib lawo na sosib nunjo segi ingi ingi taqatosib nunjo segi ban na wauoqñiy. Anjam di iga nami ningi mernjoqñem.

¹² Ningi degsib wauoqñibqa ningi ingi bei qa truquinjwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanji nunjo kumbra di unsib tulan areboleboleinjrqas.

Yesus a olo bosim tamo ungasari moreño qaji ti nambile unub qaji ti nanji koba na sqab

¹³ Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreñeb qaji nanji mondonj kumbra kiye turqab di ninji qalieqajqa deqa merngwom. Yim ninji nanji qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji subq na tigelo bati qa tariño saieqñub. Deqa nanjo was bei a moiqa di nanji tulan are gulbeinjrqas. Ariya ninji degsib are gulbeingwasai.

¹⁴ Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ninji iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondonj Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreñeb qaji nanji subq na tigeltinrimqa nanji Yesus beteryosib koba na lanj qureq na mandamq aiqab.

¹⁵ Iga Tamo Koba aqa anjam ninji endegsi merngwom. Mondonj Tamo Koba a mandamq aiyocnimqa iga nambile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreñeb qaji nanji bunjrsim namo oqsim Yesus itqasai.

¹⁶ Qotei a anjam singila na marimqa lanj angro matu a lelenoqñimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lanj qure uratosim mandamq aiyocnimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanjo areqalo singilatosis moreñeb qaji nanji namo subq na tigelqab.

¹⁷ Tigelabqa bati deqa iga nambile unum qaji iga ti nanji ti turosim koba na lanbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom.

¹⁸ Deqa ninji anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanji minjroqnsibqa dena nanjo are singilatetnjoqñiy.

5

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

¹⁻² O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nanji qolo beqñub dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanji pructnjrqas. Ninji di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nengrenjqasai.

³ Yesus a bosaisoqñimqa tamo ungasari gargekoba nanji endegsib maroqñqab, "Iga so bole unum. Iga ingi bei qa ulaqasai." Degsib maroqñibqa gulbe kobaquja nanjoq di brantoqujatqas. Unja angrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanji britosib jaraiqa keresai.

⁴ Ariya ijo was, ninji ambruc di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ninji pructngwasai.

⁵ Ninji kalil pulonj aqa angro. Ninji suwanj aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambruc qaji tamo sai.

⁶ Deqa iga nerenjo ani tamo nanji bul sqasai. Iga nam atoqnsim areqalo bole ti sqom.

⁷ Iga qalie, tamo nanji nerenjeqñub qaji qolo nerenjeqñub. Tamo nanji ya uge uyoqnsib nanarieqñub qaji nanji qolo ya uyeqñub.

⁸ Ariya iga suwanj qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra yoqñqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tariñoqñom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atoqñqom.

⁹ Qotei na iga aqa minjin turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej.

¹⁰ Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unqum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom.

¹¹ Deqa ninji segi segi na Qotei aqa tamo ungasari nanji anjam bole minjroqnsib dena nanji singilatnjoqñiy. Agi bini ninji degyeqñub.

Ninji kumbra bole bole yoqñiy

¹² Ariya ijo was, iga na ninji endegsi merngwom. Ninji nunjo Kristen gate nanjo sorgomq di soqñiy. Tamo Koba a na nanji gate atelenjej deqa nanji ninji aqaryainjwajqa wau eqñub. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ninji mernjoqnsib nunjo kumbra tingitetngeqñub.

¹³ Nanji wau di yeqñub deqa ninji nanji qa are boleingqoqñim nanji qalaqalainjroqñiy. Osib ninji nunjo Kristen was kalil nanji koba na are qujaitosib soqñiy.

¹⁴ O ijo was, iga nunjo are tigeltetngimqa ninji kumbra endegyiy. Ninji na tamo ungasari wauqajqa asginjreqnu qaji nanji tingitnjoqñiy. Osib tamo ungasari are gulbeinjreqnu qaji nanji singilatnjoqñiy. Tamo singila saiqoqi unub qaji nanji dego aqaryainjroqñiy. Osib tamo kalil nanji lawo na gereinjroqñiy.

¹⁵ Tamo qudei nanji ninji kumbra uge engibqa ninji na kamba olo kumbra uge enjraib. Ninji na gaigai nunjo Kristen was nanji ti tamo ungasari kalil nanji ti kumbra bole osornjroqñiy.

¹⁶ Osib ninji gaigai areboleboleingim soqñiy.

¹⁷ Sosib gaigai pailyoqñiy.

¹⁸ Kumbra kiye nungoq di brantognim, di unqum, ningi olo Qotei binjyoqnsib minjoqniy, “Ni keretonum.” Qotei aqa areqalo agiende. Ningi Kristus Yesus beteryesosib degyoqniy.

¹⁹ Qotei aqa Mondor na ningi wau bei yqajqa are tigeltetngimqa ningi olo getentaib. Ningi wau di yiy.

²⁰ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi na anjam merngoqnbqa ningi nanqi qa olo are ugeingaiq.

²¹ Anjam kalil ningi queqnuq qaji di ningi geregere tenemtoqnsib pegiyoqniy. Osib kumbra kalil dego pegiyoqnsib kumbra bole segi dauryoqniy.

²² Osib kumbra uge kalil uratoqniy.

²³ Qotei a are lawo qa utru. A na ningi torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nungo mondor ti nungo qunuj ti nungo jejamu ti kalil taqatesoqnmqa ningi so bole gaigai sqab. Deqa mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na bamqa ningi aqa namgalaq di une saiqoji sqab.

²⁴ Qotei agi ningi metngej qaji a na ningi aqaryaingimqa inqi bole kalil di nungoq di brantqas. Qotei a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu.

²⁵ O ijo was, ningi iga qa Qotei pailyoqniy.

²⁶ Ningi na nungo Kristen was kalil nanqi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo ungasari nanqi yeqnuq.

²⁷ E Tamo Koba aqa nam na ningi endegsi merngwai. Ningi na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi koroinjrsib ijo anjam nengrenyonum qaji endi sisiyabqa nanqi quqwab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenjyosim ninji Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ninji na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel beternjrejunub.

² Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanji aiyel ninji qa are boleinjrimqa ninji lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanji singila na tigelejrunub

³ O ijo was, iga gaigai ninji qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyaaqa? Nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ninji segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Nungo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu.

⁴ Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo ungasari nanji nungo kumbra deqa sainjroqnsim nungo nam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanji na ninji engeqnu qaji deqa ti gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo ungasari nanji sainjre-qnum. Osim endegsi minjre-qnum, “Tesalonaika Kristen nanji gulbe kalil qoboioyqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu.”

Qotei a kumbra bole tintin na tamo ungasari nanji peginjre-qnu

⁵ Gulbe kalil di nungoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegigeqnu. Ninji jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nunjo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, “Bole, ninji jaqatin di eqnub deqa e nunjo Mandor Koba sosiy ninji taqatnwa kere.”

⁶ Mondonj Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ninji gulbe engeqnu qaji nanji a na kamba gulbe enjrqas.

⁷ Tamo Koba Yesus aqa lanj anjro nanji ti namyuo ti lanj qureq na mandamq aisib tamo ungasari kalil nanjo namgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ninji ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboieqnum qaji di kobotim iga aqaratqom.

⁸ Yesus a mandamq aisim tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji ti tamo ungasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnu qaji nanji ti njolawotnjrqas.

⁹ Osim nanji awai ugedamu enjrqas. Nanjo awai uge agiende. Nanji Tamo Koba a ombla sqasai. Nanji aqa singila koba ti rianj ti unqasai dego. Nanji tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab.

¹⁰ Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanji degsim njolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji kalil a mandamq aiyocnim unsibqa aqa nam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ninji dego nanji koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami mernjoqnem qaji di ninji qusib nunjo areqaloq di singilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nanji qa pailyeqnu

¹¹ Deqa ijo was, iga bati gaigai ninji qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanji aqaryainjroqnume. Yimqa kumbra kalil ni nami nanji dauryqa metnjrem qaji di nanji dauryocnibqa ni unoqnsim tulan arearetmoqnas. O Abu, ni na nanji singilatnjroqnmqa nanji kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnm dauryocnqab. Osib Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib aqa wau geregere ojoqncqab.” O ijo was, iga degsim ninji qa Qotei pailyeqnum.

¹² Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel ninji qa are boleinjre-qnu. Deqa ninji gago Tamo Koba Yesus aqa nam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nunjo nam soqtetnjgoqnas.

2

Yesus a bosaisoqnmqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

¹ O ijo was kalil, mondonj gago Tamo Koba Yesus Kristus a lanj qureq na boqnmqa ninji iga ti aqa singaq di koroqom. Iga deqa ninji anjam kiñala mernjim quiy.

² Tamo qudei nanji mareqnu, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo.” Olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nanji mareqnu, “Anjam di Pol aqa wau qujai nanji ti nengrenjonab iga sisiyem.” O was, ninji nanjo anjam di qusib prugaib.

³ Nanjo anjam di gisanj. Nanji gisanj kumbra dego yeqnub. Deqa ninji nanji daurnjraib. Ninji quiy. Yesus bqajqa bati di lanja brantqasai. Bati di brantqa laqnmqa kumbra qudei

namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba nanqi Qotei qoreiyoqnsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondonj a njamyuwoq aisim padalougetqas.

⁴ Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqnsim gisanj qotei kalil nanqi tulan bunjnroqngas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵ E nunqo qureq di dosimqa tamo kobaquja deqa ninqi sainqoqnem. Ninqi ijo anjam di olo are walngwo kiyo?

⁶ Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ninqi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas.

⁷ Ninqi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq wauqenu. A uliesoqnmqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas.

⁸ A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rianj koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moyotqas. O ijo was, Yesus aqa rianj dena tamo kobaquja di tulan padaltougetqas.

⁹ Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisanj kumbra na marjwa gargekoba tamo unqasari nanqi osornjroqngas.

¹⁰ Osim aqa kumbra uge dena a na tamo unqasari padalo gam dauryeqnub qaji nanqi gisa gisanjnroqngas. Tamo unqasari nanqi di Qotei na elenqa oqnsiq aqa anjam bole minjreqaqa nanqi deqa arearetnjrosaeqnu.

¹¹ Deqa Qotei na nanqo areqalo niñaqyetrnjrimqa nanqi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisanj anjam dauryoqngab.

¹² Deqa iga qalieonum, tamo unqasari kalil Qotei aqa anjam bole nanqo areqaloq di singilatosaeqnub qaji nanqi di Qotei na njolawotnjrsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyaya? Nanqi kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqnu deqa.

Qotei na ninqi elenqajqa marsiq giltngej

¹³ Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ninqi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ninqi qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Tulan nami Qotei na ninqi elenqajqa marsiq giltngej. A ninqi giltngwa osiqa endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nanqi singilatnjrimqa nanqi ijo segi tamo unqasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanqo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nanqi elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ninqi giltngej.

¹⁴ Aqa are endegsi unu. Ninqi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rianj koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ninqi metngej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnm qaji deqa are qalsiqa ninqi metngej.

¹⁵ Deqa ijo was, ninqi singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ninqi mernqoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nengrenyoqnem qaji di dego ninqi dauryoqniy.

¹⁶ Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanqi aiyel na iga tulan qalaqalaingeqnub. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiqa iga qa are boleiyeqnu. Mondonj a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tariñoqnsim unum.

¹⁷ O ijo was, Qotei a nunqo are singilatetngosim aqaryaingimqa ninqi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

3

Pol a Tesalonaika Kristen nanqi minjrej, “Ninqi iga qa Qotei pailyoqniy”

¹ Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ninqi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaingimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnmom. Laqnmimqa aqa anjam di tulan kobaosim sawa sawa kalil keretoqnmimqa tamo unqasari gargekoba nanqi quoqnsib aqa ñam soqtoqngab. Nami aqa anjam di nunqo ambleq di dego tulan kobaej.

² Deqa ninqi iga qa Qotei pailyoqnbqa a na iga aqaryagosim tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanqo banq dena iga elenqas. Ninqi qalie, tamo gargekoba nanqi Yesus qa nanqo areqaloq singilatosaeqnub.

³ Ariya ninqi quiy. Tamo Koba a gisanj tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ninqi singilatngosim taqatngimqa Satan na ninqi ugeugeingwa keresai.

⁴ Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami ninqi mernqoqnem qaji di ninqi dauryeqnub. Bunuqna dego ninqi dauryoqnsib sqab.

⁵ Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nungo are prugtetngimqa ningi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigelonqnsib gulbe qoboioyqniy. Agi Kristus a nami singila na tigelonqnsiq gulbe qoboioyqnej dego kere.

Ninggi kalil wauoqniy

⁶ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei ningi endegsi merngwom. Kristen was qudei nanngi gago anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nanngi wauqajqa asginjreqnu. Deqa ningi na was nanngi di qoreinjrsib sasaloiy. Ningi nanngi koba na saib.

⁷ Ningi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di ningi qalie. Iga nami ningi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaiqnej.

⁸ Iga nungo inngi uyo lanja yaingosaioqnem. Iga gago segi inngi awaiyoqnsim uyoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem.

⁹ Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nungo silali inngi inngi lanja yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi inngi awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di ningi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqngab.

¹⁰ Ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, "Tamo a wauqasai di a inngi uyqasai dego."

¹¹ Ariya iga anjam endegsi quem, "Nunngo ambleq di tamo qudei nanngi wauqajqa asginjreqnu. Nanngi lanja sosibqa yomu anjam koba lanja lanja mareqñub."

¹² Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo nanngi deqaji endegsi minjrqom, "Ninggi lawo na sosib wauoqnsib nungo segi inngi awaiyoqnsib uyoqniy."

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole yqajqa asgingaiq.

¹⁴ Kristen was qudei nanngi gago anjam iga nenjrenyonum qaji endi uratibqa ningi na nanngi taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa nanngi kumbra uge deqa nanngi jemainjrqas.

¹⁵ Tamo nanngi di nungo jeu tamo edegaib. Ningi endegsib are qaloqniy, "Tamo nanngi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim nanngi olo tingitnjroqñom." Ningi degsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam nenjrenyosiq Tesalonaika Kristen nanngoq qarinyej

¹⁶ Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nungo are latetngimqa ningi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a ningi kalil koba na soqnebe.

¹⁷ E Pol. E ijo segi baj na kaiye anjam endi nenjrenyosim nunngoq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

1 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenjej deqa iga Yesus a olo lanğ qureq na bam unqajqa deqa tariñoqnsim unum.

² O Timoti, e anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusimqa ino areqaloğ di siğilatem. Deqa ni ijo anğro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanği aiyel ni qa dulosis are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisan anjam kalil gotranjoqnom

³ E Masedonia sawaq gilqa osimqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanği Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisan anjam bei ti turtoqnsib tamo unğasari nanği minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosimqa tamo nanği di siğila na endegsi minjroqne, “Niğji gisan anjam di plaltoqnaib.”

⁴ O Timoti, gisan tamo nanği di lanğa sa anjam ti nanğo moma nanğo ñam qa ti anjam koba lanğa lanğa marelenjeqnu. Deqa ni na tamo nanği di minjrimqa nanğo kumbra di uratqab. Nanğo anjam dena tamo unğasari nanğo areqalo tulanj ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unğasari nanği di Qotei qa nanğo areqalo siğilatqa yeqnaib gisan tamo nanğo anjam dena nanği getentnjreqnu. Deqa inği bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanği qalieqa keresai.

⁵ Gago wau agiende. Iga na tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam minjreqnam nanği a qa nanğo areqalo siğilatqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanği are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.

⁶ O Timoti, tamo qudei nanği kumbra di urateqnu deqa nanği tulanj nanarioqnsibqa anjam lanğa lanğa marelenjeqnu.

⁷ Bole, nanği Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnu, “Anjam iga plalteqnu qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanği plalteqnu qaji di aqa utru nanği segi poinjrosaiqnu.

⁸ Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam geregere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai.

⁹ Ni que. Qotei a tamo bole nanği qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo nanği qa osiq dal anjam atej. Nanğo kumbra uge agiende. Nanği diqoqnsib Qotei qoreiyosnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnu. Nanği nanğo ai abu ñumsib moiyojnreqnub. Osib tamo qudei nanği dego ñumelenjeqnu.

¹⁰ Nanği sambala kumbra yoqnsib laqnu. Nanği unğa wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenqnsib sambala kumbra yeqnu. Nanği tamo qudei bajinelenqnsib nanği kangal tamo ateqnu. Nanği gisan anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanğo gisan anjam di siğilateqnu. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnu. Nanğo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub.

¹¹ Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rianğ koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹² Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e siğila ebsiqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osiq e giltbosiqqa aqa wau ijo banğ di atej. Deqa e a tulanj binjiyeqnu.

¹³ Bole, nami e Yesus aqa ñam misilinjoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa siğilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej.

¹⁴ Osiq a e qa are tulanj boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo siğilatqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

¹⁵ Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanği elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanği anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanği tulanj bunjnroqnem.

¹⁶ Yesus Kristus a une tamo nanği qa tariñsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo unğasari kalil nanği qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyaga? Nanği Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanğo areqalo siğilatosis ñambile gaigai sqajqa deqa.

¹⁷ Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjiyoqnom. Bole.

Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”

¹⁸ O ijo angro Timoti, Kristen gate nanngi nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam babtosis wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate nanngo anjam babteb qaji dena ni singilatmoqnimqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne.

¹⁹ Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa nngamalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei nanngi nanngo uneq di tulan sougetejunub deqa nanngi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nanngo kumbra tingitetnjrqa yeqnaq nanngi olo urateqnu. Nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqa asgin-jreqnaqa qobun a sargumq di paraeqnu dego kere nanngi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnu. Kumbra dena nanngi tulan ugetnjrqa.

²⁰ Agi Himeneus Aleksander wo nanngi aiyel kumbra uge deqaji yeqnu. Deqa e na nanngi aiyel Satan aqa banq di atem. Di kiyaya? Nanngi aiyel endegsi poinjraqajqa, "Bole, iga olo Qotei misilinjyasai."

2

Iga tamo ungasari kalil nanngi qa pailyoqnmom

¹ O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nanngi minjroqnmomqa nanngi tamo ungasari kalil qa pailyoqnsib Qotei binjyoqnebe.

² Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nanngi qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nanngi na iga geregere taqatgesoqnbqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnmom.

³ Pailyo deqaji Qotei aqa nngamalaq di tulan boledamu. Qotei agi iga elenje qaji.

⁴ Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo ungasari kalil nanngi elenjamqa nanngi aqa anjam bole poinjrim ojesqab.

⁵ Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu.

⁶ Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiqqa tamo ungasari kalil nanngi elenqa marsiqa aqa segi njambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo ungasari kalil nanngi elenqajqa are koba unu.

⁷ Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontajqa wau ti. E bole mermonum. E gisanosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nanngi poinjrim Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa deqa osiq e wau ebej.

⁸ Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji nanngi minjroqnmomqa nanngi minjin ti njirin ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanngo ban soqtoqnsib pailyoqnebe.

Ungasari nanngi Qotei aqa anjam dauryosib

wau bole bole yoqnaq di nanngo wala bole

⁹ Ni na Kristen ungasari nanngi minjroqnmomqa nanngi areqalo bole na gara jigoqnebe. Nanngi diqoqnsib nanngo gate banqa walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nanngo jejamu maqtosib gara wala ti jigoqnaib.

¹⁰ Ni na ungasari nanngi minjroqnmomqa nanngi Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nanngo wala bole.

¹¹ Ungasari nanngi nanngo segi nam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe.

¹² Nanngi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nanngo gate saib. E na nanngi saidnjronum. Nanngi medabu getentosib anjam segi quoqnebe.

¹³ Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiqa bunuqna a Iv gereiyej.

¹⁴ Satan na Adam gisan anjam minjosai. A na Iv gisan anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej.

¹⁵ Deqa ni na ungasari nanngi minjroqnmomqa nanngi angrotoqnsib angro qa wauoqnebe. Nanngi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanngo segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nanngi elenqas.

3

Tamo bei a Kristen nanngo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem

¹ O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nanngo gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja.

² Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nanngo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo ungasari nanngi aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a unja aiyeltaiq. A unja qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole

ti soqnem. Tamo lanaj nanği aqa meq boqñibqa oqnsim geregereinjoqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiym anjam palontoqnem.

³A ya uge uyoqnsim nanarioqñaiq. A urur minjin oqim qotoqñaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqñaiq.

⁴A na aqa uña ti aqa anğro nanği ti geregere taqatnjoqñeme. Yim aqa anğro nanği aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqñebe.

⁵A aqa segi uña ti aqa anğro nanği ti geregere taqatnjoqñasai di a Kristen nanği geregere taqatnjoqñe keresai dego. Deqa a Kristen nanjo gate sqa keresai.

⁶Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan ñolawotej dego kere a ñolawotqas.

⁷Deqa ni tamo bei a Kristen nanjo gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo unğasari Qotei qaliesai qaji nanjo ñamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nanği a misilinyibqa Satan na a tulan ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen nanjo wau tamo nanği areqalo bole ti sosib wauoqñebe

⁸Tamo qudei nanği Kristen nanjo wau tamo sqa marsibqa nanği dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqñebe. Nanği medabu aiyeltaib. Nanği ya uge uyoqnsib nanarioqñaiq. Nanği tamo nanjo silali yainjraqajqa are koba qalaib.

⁹Nanği Qotei aqa ñamgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di sinğila na ojoqñebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo sinğilate.

¹⁰O Timoti, ni na Kristen nanjo wau tamo nanği geregere peleinjime. Nanği wau bole yibqa ni di unsim nanği wau tamo ate.

¹¹Nanjo ñauñ nanği dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqñsib nanjo segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na nanği enjrej qaji di geregere ojoqñebe. Nanği yomu anjam maroqñaiq.

¹²Kristen nanjo wau tamo nanği uña aiyeltaib. Nanği uña qujai segi esoqñeb. Sosibqa nanjo ñauñ nanği ti nanjo anğro nanği ti geregere taqatnjoqñebe.

¹³Kristen nanjo wau tamo nanği wau bole yoqñqab di nanği ñam bole ti sosib nanjo areqalo Kristus Yesus qa bole sinğilateoqñqab. Deqa nanği Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqñej qaji di tulan kobaquja

¹⁴O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nenğenyosim inoq qarinyonum.

¹⁵E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanği dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nanjo utru agiende. Nanği Qotei ñabile so qaji aqa segi tamo unğasari unub. Nanği tal ai bul tigelooqñsib Qotei aqa anjam bole sinğilateqñub.

¹⁶Iga kalil medabu qujaitoqñsim endegsi mareqñum, “Qotei aqa kumbra nami uliesoqñej qaji di tulan kobaquja.” Aqa kumbra agiende,

A segi tamo bulyonaqa tamo unğasari nanği a unoqñeb.

Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej.

Lan anğro nanği dego a unoqñeb.

Aqa wau tamo nanği sawa bei beiq giloqñsibqa aqa anjam mare mare laqñub.

Mandamq endi tamo unğasari nanği a qa nanjo areqalo sinğilateqñub.

Qotei na a olo osiq lan qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

4

Gisanj tamo nanği mondor bqaq

¹Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diño bati jojomoqñimqa tamo unğasari gargekoba nanği Yesus qa nanjo areqalo sinğilateqñ uratoqñqab. Nanği gisanj mondor ti mondor uge uge ti nanjo anjam qusib dauryoqñqab.

²Dauryoqñibqa gisanj tamo nanği na nanjo areqalo tulan niñaqyentnribqa nanği nanjo segi une poinjraqa keresaiinjoqñas.

³Gisanj tamo nanği dena anjam uge endegsib tamo unğasari nanği minjoqñqab, “Ninği unjataib. Ninği tamotaib. Ninği damu uyaiq. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisanj. Qotei na inği inği kalil atelenej deqa iga inği inği di oqa maroqñsim Qotei binjoqñsim oqñqom. Iga Qotei aqa anjam bole qaliesosim gago areqaloq di sinğilatejunum deqa iga inği inği di oqñqom.

⁴Iga qalie, inği inği kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga inği bei getentqasai. Iga Qotei binjoqñsim inği inği kalil di oqñqom.

⁵ Ingi ingi di Qotei aqa segi ingi bole tintin. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti ingi ingi di boleteqnu.

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

⁶ O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanji minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqnu qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnu qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas.

⁷ Tamo qudei nanji laja sa anjam uge uge mareqnu. Anjam dena tamo ungasari nanji nanarintjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaqne.

⁸ Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnuqom di iga singila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaiqwas. Di gago jejamu segi aqaryaiqqas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaqnuqom di iga mandamq endi so bole sosim mondon dego iga nambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaiqwas.

⁹ O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanji qusib marqab, “Bole.”

¹⁰ Qotei nambile unu qaji a na tamo ungasari kalil nanji elenqajqa waueqnu. Od, a na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bole elenje koboqo. Deqa iga Qotei qa tariñoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqnu.

¹¹ Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanji minjroqne.

¹² O Timoti, tamo qudei nanji ni qa mareqnu, ni angro kiñala. Tamo nanji dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim Qotei aqa njamgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen nanji ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnuqab.

¹³ Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanji louqa korooqnuqba ni tigeloqnsim Qotei aqa anjam nenjrenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanji Qotei aqa gam bole osornjroqne.

¹⁴ Nami Kristen gate nanji ino gateq di nanjo ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqnsim Qotei aqa wau ojqqa asgimaiq.

¹⁵ Ni gaigai wau di geregere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanji ino kumbra di unoqnsib maroqnuqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnu.”

¹⁶ Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni tamo ungasari kalil ino anjam queqnuq qaji nanji ti elenqqas.

5

Kristen kalil nanji gago was, jaja, ai abu bul unub

¹ O Timoti, ni na tamo qeli nanji njrintjroqnaim. Ni lawo na nanji tingitnjroqne. Ni nanji tingitnjrqa osimqa nanji ino abu bul lawo na tingitnjroqne. Angro meli nanji ti angro wala nanji ti dego lawo na tingitnjroqne. Ni nanji tingitnjrqa osimqa nanji ino was bul lawo na tingitnjroqne.

² Uña qeli nanji dego tingitnjrqa osimqa nanji ino ai bul lawo na tingitnjroqne. Uña meli nanji dego tingitnjrqa osimqa nanji ino jaja bul lawo na tingitnjroqne. Ni Qotei aqa njamgalaq di une saiqoji sosimqa uña meli nanji tingitnjroqne.

Uña qobul nanji taqatnjrqaqqa anjam

³ Nunjo ambleq di uña qobul nanji unub. Nanji qudei nunjo saiqoji. Deqa ni na uña qobul nanji di kumbra bole osornjroqne.

⁴ Uña qobul qudei nanjo angro ti moma ti soqnuq ni na nanji endegsi minjre, “Nunjo ai ti moma ti nanji qobulonub deqa ningi na nanji taqatnjroqnsib ingi ingi enjroqniy. Nunjo wau bole agide. Ningi nami angro kiñilala sonabqa nanji waukobaoqnsib ningi gereingooqne. Bini nanji qobulonub deqa ningi na kamba nanji taqatnjroqniy. Ningi kumbra degyqab di Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas.”

⁵ Uña qobul qudei nanji angro saiqoji. Nanji segi unub. Nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub.

⁶ Ariya nanji qudei nanjo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnuq. Deqa nanji moyobulejunub.

⁷ Deqa ni na uña qobul nanji di minjroqnmqa nanji Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanji kumbra degyqab di nanji tamo ungasari kalil nanjo njamgalaq di une saiqoji sqab.

⁸ Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanji gereinjrqasai di a kumbra tulan ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji kumbra uge deqaji yosaieqnuq.

⁹ O Timoti, ni uña qobul nanjo ñam nenngrenyim Kristen nanji na ingi ingi qa aqaryainjroqñab. Ni uña qobul endeqaji nanjo ñam nenngrenye. Nanji uña qeli wausau 60 onub. Nanji nami tamo qujai segi esoqñeb.

¹⁰ Nanji wau bole bole yoqñeb deqa nanji tamo ungasari nanjo ñamgalaq di uña bolequja. Nanji na nanjo anjro nanji gereinjroqñsib boletnjroqñeb. Tamo lanaj nanji nanjo meq beqñabqa oqñsib gereinjroqñeb. Nanji na Kristen nanjo singa yansetnjroqñeb. Tamo ungasari nanji gulbe ti sonabqa nanji na aqaryainjroqñeb. Nanji wau bole bole yqajqa singilaoqñeb. O Timoti, ni uña qobul deqaji nanjo ñam nenngrenyim Kristen nanji na ingi ingi qa aqaryainjroqñab.

¹¹ Ariya uña qobul meli nanji singila bole unub deqa ni nanjo ñam nenngrenyaim. Nanji qudei olo tamo oqajqa are prugnjqreñnaqa Kristus qoreiyeqñub.

¹² Nanji nami anjam singilatosisib mareb. "Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojgom." Ariya nanjo anjam di nanji bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqreñnu. Deqa nanji unetonub.

¹³ Nanjo kumbra uge bei agiende. Nanji lalie kobaeqñub. Di segi sai. Nanji ta talq giloqñsib anjam lanja lanja maroqñsib yomu anjam quqñwajqa tulan arearetnjreñnu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nanji mare mare laqñub.

¹⁴ Deqa e are qalonum, uña qobul meli deqaji nanji olo tamo osib anjrotoqñsib nanjo segi tal gereiyiqñab di kere. Nanji degyqab di jeu tamo nanji na Kristen nanji misilinjroqñab keresai.

¹⁵ Ni qalie, uña qobul meli qudei nanji Qotei aqa gam bole uratoqñsib olo Satan dauryeqñub.

¹⁶ Ariya Timoti, ni que. Ungasari qudei Yesus qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanjo ai nanji qobulonub. Deqa ni na nanji minjrimqa nanji nanjo ai nanji taqatnjroqñsib ingi ingi enjroqñab. Yimqa Kristen nanji na gulbe di qoboiyqasai. Uña qobul anjro saiqoji unub qaji nanji segi Kristen nanji na taqatnjroqñsib ingi ingi qa aqaryainjroqñab.

Kristen gate nanji wau bole yeqñub deqa iga na nanji gereinjroqñom

¹⁷ Kristen gate nanji wau bole yeqñub deqa ni na tamo ungasari nanji minjrimqa nanji Kristen gate nanjo ñam soqtetnjroqñsib ingi ingi qa aqaryainjroqñebe. Kristen gate qudei nanji Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqñsib Qotei aqa gam bole tamo ungasari nanji osornjqreñub. Deqa ni na tamo ungasari nanji minjrimqa nanji Kristen gate nanji di tulan geregereinjroqñebe.

¹⁸ Iga qalie, tamo nanji wauqab di nanjo awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "Makau nanji waukobaoqñsib ingi ñenji paraparaiyoqñsib aqa sau taqal ateqñub. Deqa ningi na makau nanji damu uyqa saidnjraib."

¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, "Kristen gate bei a une yqo." Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanji na degsib mermibqa ni nanjo anjam di quetnjre.

²⁰ Kristen gate qudei nanji une yoqñibqa ni na nanji joqñsim Kristen gate kalil nanjo ulatamuq di tigeltjrsim nanjo une boleq atsim njirinjre. Yimqa Kristen gate kalil nanji ino kumbra di unsib nanji dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minje, "Ni Qotei aqa wau geregere taqatime"

²¹ O Timoti, Qotei aqa lanj anjro nanji ti Kristus Yesus ombla nanjo ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banq di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqñe. Ni que. Ni ino leñ qujai nanji ti tamo ñam ti nanji segi geregereinjroqñaim. Ni tamo kalil nanji turtnjrsim geregereinjroqñime.

²² Ni tamo bei a Kristen nanjo gate atqa osimqa ino banj aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqñe.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatijmeqñu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqñe. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nanjo une boleq di unu. Qotei na tamo nanji di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanjo une uliejunu. Bunuqna nanjo une di dego boleq dqas.

²⁵ Dego kere tamo nanjo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

6

Kangal tamo nanji kumbra bole segi yoqñebe

¹ Ni na Kristen kangal tamo nanji minjrimqa nanji nanjo wau qa gate nanjo ñam soqtoqñsib nanjo sorgomq di geregere soqñebe. Yimqa wau qa gate nanji Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinjyqa keresai.

² Kristen kanjal tamo qudei nanjo wau qa gate nanji dego Kristen. Deqa ni na kanjal tamo nanji di minjrimqa nanji endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanji gago Kristen was. Deqa unqum, iga nanjo anjam gotranjoqnoqom.” Nanji degsib are qalaib. Ni na nanji minjrimqa nanji endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanji Yesus qa nanjo areqalo sinjilateqnu. Deqa iga nanji qalaqalainjroqnoqom.” Nanji degsib are qalqab di nanji nanjo wau qa gate nanji gegerere wauetnjroqnoqab. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanji minjroqne.

Tamo nanji silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanji uneq breinjraqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisanj anjam sai. Iga anjam di ojgom gam dena iga Qotei aqa kumbra gegerere qaliosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanji degyoaieqnu. Nanji Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnu.

⁴ Tamo deqaji nanji nanjo segi areqalo dauryqajqa tulan arearetnjreqnaqa diqoqnsib laqnu. Nanji powo saiqoji sosibqa anjam qudei qa lanja lanja njirinjoqnsib nam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanjo are ugetetnjreqnaqa nanji qotoqnsibqa misilinj anjam koba maroqnsib areqalo uge ti laqnu.

⁵ Osib nanji gaigai njirin anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqnsib laqnu. Nanji Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanji endegsib are qaleqnu, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga nro koba ti sqom.” O Timoti, nanjo anjam di gisanj.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lanj goge qaji nro koba oqom. Jejamu qa inji inji Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Inji di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lanj goge qaji nro bole oqom.

⁷ Iga qalie, iga nami njambem di iga inji inji ti njambabosai. Bunuqna iga moiqom di iga inji inji ti olo moiqasai dego.

⁸ Deqa iga endegsi marqom, “Iga inji uyo ti gara ti yala eqnum di kere.”

⁹ Ariya tamo nanji silali koba oqajqa are qaleqnu qaji nanji Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreqnu. Aliem na wagme nanji ojeleneqnu dego kere. Deqa nanji kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreqnaqa kumbra dena nanji tulan ugetnjreqnu. Mondorj nanji torei padalqab.

¹⁰ Tamo deqaji nanji silali tulan qalaqalaiyeqnu. Nanjo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanji titnjreqnaqa nanji Yesus qa nanjo areqalo sinjilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnu.

Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo sinjilateqnu qaji nanji njambile bole oqab

¹¹ O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo sinjilateqnsim tamo ungasari nanji qalaqalainjroqne. Osim ni singila na tigelooqnsim gulbe kalil qoboiyoqnsim tamo ungasari nanji lawo kumbra osornjroqne.

¹²⁻¹³ Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo sinjilateqnu qaji nanji singila na gurgurobulooqnsib bubuneqnu. Deqa Timoti, ni singila na ururoqne. Osim dena ni njambile gaigai sqam. Njambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inji inji kalil njambile enjreqnu. Ni tamo ungasari gargekoba nanjo njamgalaq di Kristus Yesus aqa nam ubtoqnem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pilat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanjo njamgalaq di e ni singila na endegsi mermqai.

¹⁴ Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni gegerere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanji ni misilinjmq qeresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lanj qureq na brantim ni unqam.

¹⁵ Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inji inji kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanjo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanjo Tamo Koba.

¹⁶ A segi qujai moiyoaieqnu. A suwanjoq di unu. Aqa suwanj di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamuq unosaijoqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa nam soqtoqnoqom. A bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Nro tamo nanji Qotei qa nanjo areqalo sinjilateqnebe

¹⁷ O Timoti, ni na Kristen tamo ungasari mandam qa nro koba ejunub qaji nanji endegsim minjre, “Ningi diqosib nunjo segi nam soqtaib. Nunjo nro urur koboqas deqa ninji nro qa are sinjilataib. Ningi Qotei qa nunjo areqalo sinjilatosib soqniy. Qotei na inji bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleiqeenu.

¹⁸ Deqa niŋgi kumbra bole bole yoqnsib tamo uŋgasari naŋgi aqaryainjroqniy. Osib gaigai nunŋo iŋgi iŋgi jeiyoqnsib tamo uŋgasari iŋgi iŋgi qa truqueqnuŋ qaji naŋgi enjroqniy. Mandam qa ŋoro a iŋgi bole edegaib. Iŋgi bole aŋi tamo uŋgasari aqaryainjrqaŋqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo uŋgasari mandam qa ŋoro koba ejunub qaji naŋgi degsim minjroqne.

¹⁹ Naŋgi ino anjam di dauryqab di mondon naŋgi laŋ goge qaji iŋgi iŋgi tulaŋ koba koroiyib iŋgi iŋgi dena naŋgi tulaŋ aqaryainjrqaŋ. Yimqa naŋgi ŋabile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minjeŋ, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatesoqne”

²⁰ O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei naŋgi anjam uge laŋa laŋa mareqnuŋ deqa ni naŋgo anjam di qoreiye. Tamo naŋgi di mareqnuŋ, “Iga powo bole ti unum.” Di gisaŋ. Naŋgi Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreŋnu.

²¹ Tamo deqaji naŋgi Yesus qoreiyoqnsib a qa naŋgo areqalo sinŋilatqa urateqnuŋ. O ijo was, Qotei a niŋgi kalil qa are boleyeme. Bole.

2 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo unğasari nanğı endegsi minjreqnum, “Ninğı Kristus Yesus qa nungo areqalo singilatqab di ninğı nambile oqab.” Nambile di Qotei a nami iga egwa marej.

² O Timoti, ni ijo anğro bole bulonum. E anjam endi nenğrenyosim inoq qarinyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanğı aiyel ni qa dulosis are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

³ Ijo moma nanğı nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanço are miligiđ di nanğı qalieeb, nanğı Qotei aqa nğamgalaq di une saiqoji soqneb. E segi dego ijo are miligiđ di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum.

⁴ Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaqa akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulañ areboleboleibqas.

⁵ Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanğı aiyel Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo singilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum.

⁶ Nami e ijo bañ ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojqaqqa deqa singila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni singila deqa olo are qaloqnsim wau di singilatoqne. Tamo a nğam puyim puloņosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo singilatim kobaqas.

⁷ Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga singila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

⁸ Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiq. Ni e qa dego jemaimaiq. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanğı na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa singila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom.

⁹ Qotei na iga elenosiqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulañ nami a inğı inğı kalil atosaisosiqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleiyosiqa Kristus Yesus qarinyosiq dena iga elenjej.

¹⁰ Bati kereonaqa Kristus Yesus ağı iga elenjej qaji a boleq dosiqa moiyo aqa singila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo unğasari nanğı endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiqasai. Iga nambile gaigai sqom.”

¹¹ E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e giltbej.

¹² Deqa unğum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.

¹³ O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo singilatoqnsim a qalaqalaiyoqne.

¹⁴ Qotei na aqa anjam bole di ino bañ di atej. Anjam di tulañ bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole ağı gago are miligiđ di unu qaji a na ni aqaryaimoqmqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.

¹⁵ Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanğı e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nanğı aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶ E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nanğı qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaivosai.

¹⁷ A Rom qureq bosiq dia e qa nğamosiq itbej.

¹⁸ Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondoñ ni na tamo unğasari nanğı peginjrqa batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiqa aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

2

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne”

¹ O ijo anğro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqneme.

² E tamo gargekoba nanjo njanjalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nanji dego minjroqnimqa nanji kamba tamo qudei nanji minjroqngab.

³ Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne.

⁴ Qoto tamo nanjo kumbra di ni qalie. Nanji qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnub. Nanji qotqajqa wau segi ojeqnub. Deqa nanjo gate a nanji qa tulan areboleboleiyegnu.

⁵ Tamo bei bei wo gurgurosib bubunjosib bei na bei bunyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra geregere dauryqasai di a awai oqasai.

⁶ Tamo bei a wausim inji yagwas di inji meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lanaj bei a namoqna bosim inji uyqasai.

⁷ O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi geregere poimqas.

⁸⁻⁹ Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanji na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqneb. Deqa nanji na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanji Qotei aqa anjam getentqa keresai.

¹⁰ E tamo ungasari Qotei na giltjrej qaji nanji qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboieyegnum. E degyeqnum. Di kiyaaqa? Qotei na nanji elejnamqa nanji Kristus Yesus aqa nam na nambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisan sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqbulum deqa iga a ombla olo nambile gaigai sqom.

¹² Iga gulbe kalil qoboieyegnum singila na tigelesqom di mondoj iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiygom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³ Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

Pol na Timoti minjej. “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

¹⁴ O Timoti, Kristen nanji ijo anjam deqa are walmjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa njanjalaq di nanji endegsim minjroqne. “Ninji anjam qudei qa lanja lanja njirinoqnaib. Osib nam qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena ninji aqaryainjwa keresai. Ninji anjam di qusib dauryqab di nunjo areqalo niñaqesqas.”

¹⁵ O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole geregere palontoqngajqa singilaqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulan arearetoqngas. Deqa ni aqa njanjalaq di jemaimqasai.

¹⁶ Tamo qudei nanji anjam uge lanja lanja marelejeqnub deqa ni nanjo anjam di qoreiye. Nanjo anjam di tulan ugedamu. Anjam dena tamo ungasari nanji are prugtetnjroqnim nanji Qotei aqa kumbra torei uratqngab.

¹⁷ Anjam di yu uge bulosim tulan kobaqujaosim tamo ungasari nanji ugeugeinjroqngas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnub agi Himeneus Filetus wo.

¹⁸ Nanji aiyel anjam bole qa gam uratosib gisan anjam endegsib mareqnub, “Tamo ungasari kalil nanji nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanji olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisan anjam dena tamo ungasari qudei nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo areqalo olo niñaqetnjreqnu.

¹⁹ Qotei aqa segi tamo ungasari nanji tal ai bulosib singila na tigelej. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo ungasari nanji qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di nenjrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa nam ejunub qaji nanji kumbra uge uge qoreiyebe.”

²⁰ E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiye. Tabir qudei namtan na gereiye. Tabir qudei jagi na gereiye. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiye.

²¹ Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa njanjalaq di une saiqoqi sqas di a tabir wau bole qa gereiye qaji di bul sqas. Deqa a nam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqngas. A wau bole kalil yoqngajqa tulan kere na sqas.

²² Deqa Timoti, areqalo uge uge angro wala nanji dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqngajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nanji qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo ungasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa nam na pailyeqnub qaji nanji ni ombla kumbra kalil di yoqniy.

²³ Tamo ungasari areqalo bole ti sosai qaji nanqi nanari anjam lanja lanja marelenjeqneb deqa ni nango anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti njirin ti tigelteqnu.

²⁴ Tamo Koba aqa wau tamo nanqi anjam na qotoqnsib njirinoqnaib. Nanqi na tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanqi gulbe enjribqa nanqi deqa njirinaib. Nanqi kamba olo kumbra lawo nanqi osornjroqnebe.

²⁵ Nanqi lawo na Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo nango areqalo olo gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na nango are bulyetnjrimqa nanqi aqa anjam bole poinjrim dauryqab.

²⁶ Nami Satan a tamo nanqi di singila na ojesonaqa nanqi aqa anjam dauryoqneb. Deqa Qotei aqa wau tamo nanqi lawo na nanqi tingitnjribqa nanqi Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

3

Diño bati jojomoqnmqa tamo nanqi kumbra uge uge yoqnaqab

¹ O Timoti, ni endegsi poimem. Mondonj diño bati jojomoqnmqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab.

² Tamo nanqi kumbra uge uge endeqaji yoqnaqab. Nanqi nanjo segi jejamu qa tulan areboleboleinjroqnaqas. Nanqi silali koba oqajqa are prugnjroqnaqas. Nanqi nanjo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib njirin anjam koba maroqnsib tamo nanqi misilinjroqnaqab. Nanqi nanjo ai abu nanjo anjam gotranjoqnaqab. Tamo qudei na nanqi aqaryainjroqnaqab nanqi kamba olo nanqi qa are boleinjroqnaqasai. Nanqi Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyonaqab.

³ Nanqi qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqnaqab. Nanqi njirinoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyonaqasai. Nanqi yomu anjam gargekoba maroqnsib nanjo segi jejamu taqatqajqa asginjroqnaqas. Nanqi lanja lanja qotoqnsibqa tamo nanqi ñumoqnsib kumbra bole jeutoqnaqab.

⁴ Nanqi tamo qudei nanqi ugeugeinjroqnaqab. Nanqi urur kumbra uge uge yoqnaqab. Nanqi kumbra di yqajqa ulaqnaqasai. Nanqi nanjo segi ñam soqtoqnsib mandam qa inji inji qa tulan areboleboleinjroqnaqas. Nanqi Qotei qa yala arearetnjroqnaqasai.

⁵ Nanqi lanja baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa singila nanqi yala poinjroqnaqasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqnaqab ni na nanqi beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶ Tamo deqaji nanqi kumbra uge endegyeqnub. Nanqi unja qudei nanjo tal miligiq giloqnsib nanqi walawalainjroqnsib areqalo titetnjreqnub. Unja nanqi di areqalo bole ti sosai. Nanqi une gargekoba yeqnab nanjo une dena nanqi singila na ojeqnaqa nanqi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqnu.

⁷ Unja nanqi di gaigai qalie oqajqa are qaloqnsib ariya nanqi anjam bole aqa utru poinjroqnaqas kerainjreqnu.

⁸ Gisanj tamo nanqi di Qotei qa nanjo areqalo singilatoqnaqab. Nanjo areqalo tulan niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanqi aiyel Moses jeutoqnebe dego kere gisanj tamo nanqi na Qotei aqa anjam bole jeuteqnu.

⁹ Ariya nanjo kumbra di tulan kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nanqi aiyel kumbra deqaji yeqnabqa tamo ungasari kalil nanqi unoqnsib maroqnebe, "Nanjo kumbra di nanari." Dego kere gisanj tamo nanqi kumbra uge uge yoqnaqab tamo ungasari kalil nanqi unoqnsib maroqnaqab, "Nanjo kumbra di nanari."

Pol na Timoti minjej, "Ni Qotei aqa anjam singila na ojesoqne"

¹⁰ O Timoti, ni nami e ombla soqnem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqnem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnsim ijo are miligi dego gaigai singilatoqnsim waukobaqnem. Osim tamo ungasari nanqi qalaqalainjroqnsim singila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnem. Di ni qalie bole. ¹¹ Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nanqi na e kumbra uge uge ebeqnaqab e jaqatin koba oqnem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqnej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnsiqqa gulbe kalilq dena e oqnsiq taqal atoqnej. Deqa bini e bole unum.

¹² Ni qalie, jeu tamo nanqi na tamo ungasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa singilaqneqab qaji nanqi ugeugeinjroqnaqab.

¹³ Tamo uge uge nanqi ti gisanj tamo nanqi ti tulan ugeqnaqab. Ugeqnaqab gisanj anjam gargekoba maroqnaqab Satan na kamba dego nanqi olo gisa gisanjroqnaqas. Yim nanjo kumbra di tulan ugedamuqas.

¹⁴ Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di singilatem qaji di ni olo singila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne.

¹⁵ Nami ni anjro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nenjrenq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo singilatonamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej.

¹⁶ Qotei aqa anjam kalil nenjrenq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqnsiqa gam bole osorgoqnsiqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsiqa iga kumbra bole dauryqajqa singilateqnu.

¹⁷ Deqa anjam dena Qotei aqa tamo ungasari nanjgi keretnjreqlaqa nanjgi kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnu.

4

Pol na Timoti minje, "Ni Yesus aqa anjam palontaqajqa tulanj singilaoqne"

¹ Qotei aqa Niri Kristus Yesus wo nanjo njanjalaq di e ni singila na endegsi mermqai. Mondonj Yesus a lanj qureq na brantosim tamo ungasari kalil njanjala so qaji nanjgi ti nami moreneb qaji nanjgi ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas.

² Deqa ni Yesus aqa anjam palontaqne. Tamo ungasari nanjgi ino anjam quqwa arearet-njroqnas kiyoo asginjroqnas kiyoo di unjgum. Ni na nanjgi tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asgimaiq.

³ O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargakoba nanjgi Qotei aqa anjam quqwa asginjroqnmqa olo anjam utru bei bei quqwjaja are prugnjqroqnas. Osib nanjo segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nanjgi metnjroqnsib bosib gisanj anjam minjroqnsib quqnsib arearetnjroqnas.

⁴ Deqa nanjgi anjam bole quqwa uratosib lanja sa anjam quqwjaja dab atoqnaqab.

⁵ Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatinj ti qoboiyoqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanjgi minjre minjre laqne. Ni nanjgi aqaryainjrqajqa wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶ Ni qalie, jeu tamo nanjgi na e lubsib moiyoqbqa bati jojomqo. Israel nanjgi wain bilentonsib Qotei atraiyeqnu dego kere e moisiyqa ijo lenj aiqas qaji dena Qotei atraiyobulqai.

⁷ Tamo nanjgi gurguroqnsib bubunjeqnu dego kere e nami singila na ururosime Yesus dauryoqne agi bini e degyeqnum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo singilateqne di e uratosaiqne. Agi bini e ijo areqalo di singila na ojejunum.

⁸ Tamo nanjgi gurguroqnsib bubunjeqnu di nanjgi awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a lanj qureq di atej unu. E awai di oqajqa tarijoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondonj Tamo Koba a na e tamo bole une saiqoji qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tintinj na tamo ungasari nanjgi peginjrqas. Peginjrqas bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a lanj goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreqla qaji nanjgi dego awai bole enjrqas.

Pol na Timoti minje, "Ni ijoq urur au"

⁹ O Timoti, ni ijoq urur au.

¹⁰ Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulanj areareteqnu. Deqa a na e uratbosiqqa Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalnesia sawaq gilej.

¹¹ Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiqa wau bole yeqnu.

¹² Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aiyej.

¹³ Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nanjo jegera na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmai.

¹⁴ Bras na inji inji gereiyo tamo aqa nam Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondonj Tamo Koba a na kamba Aleksander njolawotqas.

¹⁵ Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqa gago anjam tulanj ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa geregere njam atoqne.

¹⁶ Jeu tamo nanjgi nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nanjgi e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, "O Abu, ni nanjo une deqa olo kambatnjraime." E degsi Qotei pailyem.

¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqqa singila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nanjgi quoqne. Qotei na e aqaryaiboqnsiqa banj juwanj nanjo medabuq na e osiq taqal waibej.

¹⁸ Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanjgi boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqnsib Qotei na e aqaryaiboqnsim nanjo banq dena e oqnsim taqal waiboqnas. Osim bunuqna

a na e laŋ qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqñom. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nanŋi Onesiforus aqa talq di unub qaji nanŋi ti Prisila Akwila wo nanŋi koba na minjrime.

²⁰ Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu.

²¹ Ni ijoq urur boqujat. Ni tariñoqñim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nanŋi qolqe Kristen tamo kalil nanŋi ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²² Tamo Koba a na ino qunun geregere taqateme. Osim ninŋi kalil qa are boleyeme. Bole.

TAITUS

¹ E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na giltjnrej qaji nanqi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nanqo areqalo singilatqajqa deqa qarinjbej. E na nanqi aqaryainjritqa nanqi Qotei aqa anjam gegerere qalieosib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarinjbej. Qotei aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole.

² E na nanqi aqaryainjritqa nanqi nambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanqi nambile di oqajqa tariñoqnsib unub. Tulanj nami Qotei a ingi ingi kalil atosaisosiq a na nambile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisanjosaieqnu.

³ Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanqi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴ O Taitus, e anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanqi koba na areqalo quajaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo anqro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus agi iga elenjej qaji wo nanqi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minnej, “Ni na Kristen nanqo gate atelej”

⁵ O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau kobosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanqo gate atelej. Agi e nami wau deqa ni mermem.

⁶ Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanqo gate atqa osimqa a peleiyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanqo namgalaq di une saiqoji soqnime. A unja aiyeltaiq. Aqa anqro nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatosis soqnibe. Nanqi kumbra uge uge yoqnaib. Nanqi diqoqnsib nanqo ai abu nanqo anjam gotranjoqnaib.

⁷ Ni qalie, Kristen nanqo gate nanqi Qotei aqa wau taqateqnum. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanqo namgalaq di une saiqoji unu. A aqa segi nam soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanqi njirin na taqatnjrosaeqnu. A urur minjin oqetosaeqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaeqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnaqajqa tulanj arearetosaieqnu.

⁸ Tamo lanaj nanqi aqa meq beqnaqqa oqnsiq gegerereinjreanu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tinjin ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulanj areareteqnu. A aqa segi so gegerere taqateqnu.

⁹ A Yesus aqa anjam bole iga plalteqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di gegerere palontoqnsiq Kristen nanqo are tigeltetnjreanu. Tamo qudei nanqi anjam di gotranjeqnaib a na nanqi tingitnjroqnsiq dalnjreanu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nanqi gisanjeqnum

¹⁰ O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanqi di anjam lanjanja maroqnsib tamo ungasari nanqi gisa gisanjreanu. Tamo nanqi di juda tamo. Deqa nanqi na tamo muluj breinjraqajqa tulanj singilaeqnum.

¹¹ Nanqi na Kristen nanqo silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreanu. Nanqi degyeqnum deqa nanqi na Kristen qudei nanqo anqro ti nanqo was nanqi ti areqalo ugetetnjreanqnaib nanqi Qotei aqa gam bole olo urateqnum. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanqo medabu getentosim saidnjre.

¹² Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanqi gisanj. Nanqi tamo uge. Nanqi wagme juwan bul. Nanqi qunjan bolet. Nanqi wauqa asgim ani.”

¹³ O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nanqi tingitnjroqne. Yimqa nanqi Yesus qa nanqo areqalo gegerere singilatqab.

¹⁴ Osib nanqi juda nanqo gisanj anjam ti tamo nanqi Qotei aqa anjam bole qoreiyeqnum qaji nanqo dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵ Tamo ungasari Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji unub qaji nanqi qalie, ingi uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nanqi oqnsib uyeqnum. Ariya tamo ungasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nanqo areqalo singilatosaieqnum qaji nanqi torei jiga ti. Deqa nanqi mareqnum, “Ingi ingi kalil jigat.” Nanqo areqalo ti nanqo are milligi ti tulanj jigat.

¹⁶ Nanqi segi mareqnum, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisanj. Nanqi kumbra uge uge yeqnum dena iga poigeqnu, nanqi Qotei qoreiyeqnum. Deqa Qotei na nanqi torei walinjreanu. Nanqi Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo unub. Nanqi kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

2

Tamo qeli nanġi kumbra bole bole yoqnebe

¹ O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne.

² Ni na tamo qeli nanġi anjam endegsim minjroqne, “Ninġi nuġġo so geregere taqatij. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Ninġi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboiyoqnsib siġġila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli nanġi anjam degsim minjroqne.

³ Ni na uġa qeli nanġi anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di ninġi dauryosib soqniy. Ninġi yomuqnaib. Wain uyoqnsib nanarioqnaib. Ninġi na Kristen nanġi kumbra bole osornjroqniy.

⁴⁻⁵ Osib uġa meli nanġi dalnjribqa nanġi kumbra endegsib yoqnebe. Nanġi nanġo tamo ti nanġo anġro ti qalaqalainjroqnebe. Nanġi areqalo bole na walwelosib Qotei aqa nġamgalaq di une saiġoġi soqnebe. Nanġi Kristen nanġi gereinjroqnebe. Nanġi nanġo tal geregere taqatosib nanġo tamo nanġo anjam dauryoqnebe. Nanġi kumbra bole degyoqniqbqa nanġo tamo nanġi na unjrsibqa Qotei binjyosib aqa anjam yomuiyqa uratqab.” O Taitus, ni na uġa qeli nanġi anjam degsim minjroqne.

Pol na Taitus minjej, “Ni kumbra bole yoqnim anġro meli nanġi unsib dauryqab”

⁶ Ariya ni na anġro meli nanġi deġo are tigeltetnjroqnimqa nanġi areqalo bole na walweloqnebe.

⁷ O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa anġro meli nanġi ino kumbra di unoqnsib dauryoqniqb. Ariya ni gisan anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontoqne. Alaġ anjam koba maroqnaim. Diqoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne.

⁸ Ni anjam bole segi palontoqnimqa tamo nanġi ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jġu tamo nanġi na iga yomuigwa keresainjrimqa nanġi jemainjrqas.

Kanġal tamo nanġi gaigai nanġo wau qa gate nanġo sorgomq di soqnebe

⁹ O Taitus, ni na kanġal tamo nanġi anjam endegsim minjroqne, “Ninġi gaigai nuġġo wau qa gate nanġo sorgomq di sosibqa wau bole bole nanġi arearetjnreġnu qaji di yoqniy. Ninġi nanġo medabu oġoqnaib.

¹⁰ Osib nanġo inġi bei bajinajb. Ninġi nanġo anjam geregere dauryosib nanġi kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa nanġi nuġġo kumbra deqa tulaġ areboleboleinjrqas. Ninġi kumbra bole kalil yoqniqbqa nuġġo wau qa gate nanġi unoqnsib Qotei aġi iga elenġej qaji aqa anjam tulaġ binjyoqnsib maroqniqb, ‘Di anjam bolequja.’ ” O Taitus, ni na kanġal tamo nanġi anjam degsim minjroqne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tarijoqniqom

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsijq iga osorgej. Deqa a na tamo unġasari kalil nanġi padalo sawaq dena elenġqa kere.

¹² Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo unġasari nanġo ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqniqom.

¹³ Walweloqnsim inġi bole bole iga mondoġ oqom qaji di oqajqa tarijoqniqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A siġġila koba ti unu. A na iga elenġej. Mondoġ a wala bole ti rian koba ti osim laġ qureq na bqas. Iga di unqajqa tarijoqniqom.

¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo unġasari tinġin sqajqa deqa marsiq aqa segi nġabile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa siġġilaoqniqom.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo unġasari nanġi anjam di minjroqniqomqa nanġi quoqnsib dauryoqniqb. Ni na tamo unġasari anjam gotranjyeqnub qaji nanġi tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

3

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu eġej

¹ O Taitus, ni na Kristen tamo unġasari nanġi anjam endegsim minjroqne, “Ninġi na mandor nanġi ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nanġo sorgomq di sosibqa nanġo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy.

² Ninġi tamo qudei nanġi misilij anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo unġasari kalil nanġi kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo unġasari nanġi anjam degsim minjroqne.

³Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjoqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisanqeanaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulan areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjin ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego nanji jeutnjroqnem.

⁴Ariya bati di Qotei agi iga elenjej qaji a na iga tulan qalaqalaigosiqqa iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej.

⁵Osiqa iga elenjej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elenjosai. A iga qa dulosiqa iga lanja elenjej awai saiqoji. Osiqa gago are miligi yansetgosiqqa aqa Mondor Bole egsiqqa iga angro bunuj bul njambabtgej.

⁶Yesus Kristus agi iga elenjej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej.

⁷Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa njamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondorj iga njambile gaigai sqom. Iga njambile di oqajqa tarijoqnsim unum.

⁸Qotei aqa anjam di tulan boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnimqa tamo ungasari Qotei qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji quoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab. Anjam dena tamo ungasari nanji aqaryainjreqnu.

⁹Tamo qudei nanji lanja lanja njirjoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnu. Nanji Moses aqa dal anjam qa ti nanjo moma nanjo niam qa ti anjam na qoteqnu. Nanji anjam di marqajqa tulan arearetnjreqnu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaignwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nanjo anjam di quetnjraim. Torei urat.

¹⁰Tamo bei na Kristen tamo ungasari nanjo areqalo ugetetnjrsim nanji pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye.

¹¹Ni qalie, tamo deqaji nanji Qotei aqa gam torei urateqnu. Nanji une yo qaji tamo unub. Nanjo une dena nanji osornjreqnu, nanji tamo uge.

Pol na Taitus minjej, "Ni urur bosim e itbe"

¹²Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe.

¹³Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nanji aiye ino qure uratosib walwelqa laqnuqqa ni na aqaryainjrimqa nanji gamq di ingi bei qa truquqasai.

¹⁴Ni na Kristen nanji anjam plaltosim minjroqnimqa nanji wau bole yoqnaqajqa geregere qalieosib tamo qudei ingi ingi qa truqueqnu qaji nanji aqaryainjroqnebe. Nanji lanja sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵Kristen kalil e koba na endi unum qaji nanji na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo ungasari iga tulan qalaqalaigeqnu qaji nanji gago kaiye anjam endi minjrim. Tamo ungasari nanji di iga koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum.

O ijo was, Qotei a ninji kalil qa are boleiyeme. Bole.

FILEMON

¹ O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nangi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai.

² Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo ungasari kalil ino talq di loueqnub qaji nangi qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulan boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej

⁴ E gaigai ijo Qotei binjyoqnsim ni qa pailyeqnum.

⁵ E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulan qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi dego qalaqalainjreqnum.

⁶ Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim ingi bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.”

⁷ Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi qalaqalainjroqnsim nanjo are tulan singilatetnjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”

⁸ O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere.

⁹ Ariya e ni tulan singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nangi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum.

¹⁰ E tonto talq endi sonamqa ino kanjal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo angro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime.

¹¹ A nami kanjal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiyoqnej. Ariya bini a kanjal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnaqa kere. A e qa dego wau bole yoqnaqa kere.

¹² Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyayqa? E a tulan qalaqalaiyeqnum deqa.

¹³ E Yesus aqa anjam bole qa wauqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnas. A ino kanjal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam.

¹⁴ Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqas are soqni ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵ Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyayqa? Ni na a olo osim ningi ombla bati gaigai sqajqa deqa.

¹⁶ Onesimus a ino kanjal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulan qalaqalaiyeqnum. A ino kanjal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulan qalaqalaiyoqnaqam.

¹⁷ Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyoqne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere.

¹⁸ Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni emqajqa mermosiq bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai.

¹⁹ E Pol. Anjam endi e ijo segi ban na nenngrenyonum. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunun qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi ñambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum.

²⁰ O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹ E qalionum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi nengrenyonum.

²² Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nungo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nungoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di nejajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nanqi na Filemon kaiyeiyeb

²³ Aqo Epafra wo ombla tonto talq endi unum. Epafra a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nanqi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo.

²⁴ Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nanqi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nanqi e koba na wau qujai.

²⁵ Tamo Koba Yesus Kristus a ninqi qa are boleyosim nungo qunun geregere taqatoqneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu

¹ Nami Qotei na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. A gam endena nanği anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanği qarınjreqlaqa nanği giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanği anjam minjroqnej.

² Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diño bati jojomoqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltey deqa a ingi ingi kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu.

³ A na Qotei aqa rian koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam singila ti unu. Anjam dena a na ingi ingi kalil singilatejunu. A gago une kobotetgosiqa lan qureq oqsiq Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

Qotei aqa Niri a lan angro nanği tulan bunjrejunu

⁴ Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena lan angro nanği ñam tulan bunyejunu.

⁵ Nami Qotei na aqa Niri endegsi minjej,

“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Angro sqas.”

Ariya Qotei na aqa lan angro nanği anjam degsi minjrosaiognej.

⁶ Nami Qotei na aqa Niri matu qarınyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej,

“Ijo lan angro kalil nanği aqa sorgomq di sosib a qa louoqngab.”

⁷ Ariya Qotei a lan angro nanği qa anjam degsi marosaiognej. A nanği qa endegsi marej,

“E ijo lan angro nanği wau enjrem.

Deqa nanği jagwa ti ñamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnu.”

⁸ Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minjej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo ungasari nanği taqatnjroqngam.

⁹ Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di goren bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulan areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanği arebolebole tulan bunyejunu.”

¹⁰ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minjej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim lan dego ino segi ban na gereiyem.

¹¹ Lan ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Lan ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab.

¹² Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo minjej,

“Ni ijo ban woq endi awesoqnuqqa

e na ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino singaq di atelenqai.”

Qotei na anjam deqaji aqa lan angro nanği minjrosaiognej.

¹⁴ Lan angro nanği Qotei aqa Niri bul sai. Nanği Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanği qarınjreqlaqa nanği aqa wau ojeqnu. Nanği wau agiende. Nanği giloqnsib tamo ungasari a na elenqas qaji nanği aqaryainjreqlaqa.

2

Qotei na iga elenje aqa wau di tulan kobaquja

¹ Deqa ijo was, anjam ninği nami quoqneq qaji di ninği olo singila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryiqai. Iga dauryiqasai di iga ulonjosim anjam di torei urato uge.

² Nami Qotei na aqa lanj angro nanjo medabu na gago moma utru nanji anjam minjroqnej. Anjam di singila koba. Deqa tamo ungasari kalil anjam di gotranjoqneq qaji nanji Qotei na kambatnjroqnsiqa awai uge enjroqnej.

³ Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenej. Aqa wau di tulanj kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulanj ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nanji aqa anjam di quoqneq qaji nanji kamba olo mare mare laqneq. Osib iga endegsib mergoqneq, "Anjam di bole."

⁴ Yeqnaqa Qotei na nanjo anjam di singilatoqnej. A gam endena nanjo anjam singilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jelsiq enjreqnaqa nanji manjwa ti kumbra singila ti babtoqneq. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵ Mondorj Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lanj angro nanji mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai.

⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu,

"O Qotei, ni kiyaqna tamo nanji qa are qaleqnum?"

Osim nanji qa duloqnsim aqaryainjreqnum?

⁷ Ni na tamo nanji lanj angro nanjo sorgomq di atem unub.

Deqa nanji lanj angro nanjo sorgomq di sokiñala soqniq

bunuqna ni na nanjo ñam olo soqtetnjrimqa

nanjo ñam tulanj kobaosim lanj angro nanjo ñam bunyqas.

⁸ Od, ni na ingi ingi kalil osim tamo nanjo sorgomq di atim sqab."

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na ingi ingi kalil osim tamo nanjo sorgomq di atim sqab. A ingi bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di ingi ingi kalil tamo nanjo sorgomq di sosai.

⁹ Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a lanj angro nanjo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nanji qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanjo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatinj koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiqna ñam kobaquja yej.

¹⁰ Qotei a ingi ingi kalil qa utru. A na ingi ingi kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nanji joqsim lanj qureq oqwjajqa deqa are qalsiq Yesus singilatonaqa a jaqatinj koba ej. Osiqu aqa jaqatinj dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritisosiq tamo nanji elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja.

¹¹ Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanji a ombla Abu qujai. Deqa a na nanji minjreqnu, "Ninji ijo was tintinj." A nanji was qa minjraqajqa jemaivosaiqnu.

¹² Deqa a na aqa Abu endegsi minnej,

"O Qotei, e na ijo was nanji di ino ñam qa sainjroqnaqai.

Nanji louqa korooqniqba e nanjo ambleq di tigeloqnsiy ino ñam soqtoqnaqai."

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjisiqa olo endegsi marej, "E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tarinqonsiy sqai." Osiqu marej, "Ninji e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nanji di e koba na unum."

Yesus na iga aqaryaignwa osiqna tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa angro nanji di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo ungasari nanji moiyojnraqajqa singila ti unu.

¹⁵ Deqa nanji moiqa ulaeqnab Satan a nanji singila na ojeleneqnu. Ariya nanji degsib ulaqnsib sonabqa Yesus a nanji Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lanj angro nanji aqaryainjraqa osiq moiyoasai. A Abraham aqa moma nanji aqaryainjraqa osiq moiyej.

¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nanji bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo ungasari nanji qa dulosim nanji aqaryainjraqajqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo ungasari nanjo une kobotetnjroqnsiqa Qotei aqa minjinj taqal waiyeqnu.

¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatinj koba oqnej. Deqa a na tamo ungasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnuq qaji nanji geregere aqaryainjraqa kere.

3

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulanj bunyejunu

¹ O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ningi metnjege deqa ningi Yesus qa are qaloqniy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnqom.

² Qotei na Yesus minje, "Ni ijo wau oje." Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo ungasari nanjo ambleq di wauoqnej. Tamo ungasari nanji di Qotei aqa tal bul soqneb.

³ Iga qalie, tamo nanji tal ateqnub qaji nanjo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu.

⁴ Tal kalil agi tamo nanji na ateqnub. Ariya Qotei a segi na inji inji kalil atelenej.

⁵ Moses a kanjal tamo bul sosisqa Qotei aqa tamo ungasari nanjo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo ungasari nanji di agi Qotei aqa tal bul soqneb. Moses a nanjo ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsisqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej.

⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa Njiri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo ungasari nanji taqatnjroqnej. Tamo ungasari nanji di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa Njiri deqa iga gaigai gago areqalo a qa singilatoqnsim a mondon olo bosim iga boletgwajqa deqa tarinjoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nanji Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende,

"Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

⁸ Ningi nunjo are miligi getentaib.

Ningi nunjo moma utru nanji bul saib.

Agi nami nunjo moma utru nanji ijo medabu quqwa asginjreqlaqa gotranjoqneb.

Nangi wadau sawaq di ijo singila laja tenemtoqneb.

⁹ Nangi ijo singila bati gaigai unoqneb gilsil gilsiq wausau 40 koboej.

Ariya nanji deqa e qa are qalosaioqneb.

¹⁰ Deqa e nanji qa minjin oqnaqa marem,

'Nangi nanjo are miligiq di e daurbosaieqneb.

Nangi gaigai ijo gam bole urateqneb.'

¹¹ Deqa e nanji qa minjin oqnaqa endegsi minjrem,

'Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.'

¹² O ijo was, ningi geregere ñam atoqniy. Ningi ñam atqasai di ningi qudei nunjo are miligi ugeqas. Amqa ningi Yesus qa nunjo areqalo singilatqa uratosib Qotei ñambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ningi ñam atoqniy.

¹³ Iga mareqnum, "Bini bati endi." Deqa ningi bati gaigai nunjo Kristen was nanji singilatnjroqniy. Une aqa kumbra na ningi qudei gisanjosim nunjo are miligi getentaim deqa ningi degyoqniy.

¹⁴ Iga nami Qotei qa gago areqalo singilatoqnem. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo ungasari tintin sqom.

¹⁵ Iga qalie, anjam endegsi unu,

"Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nunjo are miligi getentaib.

Ningi nunjo moma utru nanji bul saib.

Agi nami nunjo moma utru nanji ijo medabu quqwa asginjreqlaqa gotranjoqneb."

¹⁶ O ijo was, yai nanji Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjreqlaqa gotranjoqneb? Di Israel tamo ungasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsiq gilej qaji nanji.

¹⁷ Qotei a yai nanji qa minjin oqnaqa gilsil gilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo ungasari agi une yoqnsib wadau sawaq di moreñoqneb qaji nanji.

¹⁸ Qotei na yai nanji endegsi minjrej, "Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai"? Osiqa minjrej, "E bole merngonum"? Di tamo ungasari aqa medabu gotranjoqneb qaji nanji.

¹⁹ Deqa iga qalieonum, Israel tamo ungasari nanji di Qotei qa nanjo areqalo singilatosaiqneb. Utru deqa nanji Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa keresai.

4

Qotei aqa tamo ungasari nanji aqarato sawa miligiq gilqab

¹ Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo ungasari nanği ijo aqarato sawa miligiq gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Deqa ninği ulaoyi. Ninği qudei sawa di miligiq gilqa uratosib ulonjo uge.

² Moses aqa bati qa Israel tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam bole quoqneb. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqnem. Ariya Israel nanği anjam di lanja quoqnsib nanjo areqaloq di singilatosiaoqneb. Deqa anjam dena nanği yala aqaryainjrosiaoqnej.

³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanği qa endegsi marej,

“E nanği qa minjin oqnaqa minjrem,

‘Ninği ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’”

Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej.

⁴ Agi aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a qaratej.”

⁵ Osib bunuqna anjam endi nengrenyeb, “Nanği ijo aqarato sawa miligiq gilqasai.”

⁶ Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Tamo ungasari qudei nanği miligiq gilqa kere. Tamo ungasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranjoqneb qaji nanği aqa aqarato sawa miligiq gilosai.

⁷ Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ninği Qotei aqa medabu quoqniy.

Ninği nunjo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nanği aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸ Josua na aqarato di Israel nanği enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu.

⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere.

¹⁰ Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere.

¹¹ Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulan singilaqom. Singilaqasai di ninği qudei Israel nanjo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib ulonjo uge.

¹² Qotei aqa anjam a nambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulan qalat. Deqa anjam dena tamo nanjo are qametnjroqnsiqa nanjo qunun ti tanu ti singa ti miligiq aiyuqnsiqa nanjo areqalo ti nanjo are miligi ti geregere pegiyeqnu.

¹³ Inği bei a Qotei qa uliqa keresai. Inği inği kalil Qotei a atelenej qaji di a na geregere nam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondonj a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

¹⁴ Gago atra tamo gate unu. A lanj qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa nam boleq di maroqnsim ojesqom.

¹⁵ Iga segi singila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa singila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu aği Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiqa uneq waiqwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji.

¹⁶ Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnm a iga qa duloqnas. Iga gulbe ti soqnm a iga qa are boleiyuqnsim gago gulbe qa aqaryaigoqnas.

5

Atra tamo gate nanjo wau

¹ Qotei a mandam tamo qudei nanği giltnjroqnsiqa nanği atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanjo wau agiende. Nanği na tamo ungasari nanjo une qa aqaryainjrqqa maroqnsib wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnum.

² Atra tamo gate nanği di iga bul mandam tamo. Nanği dego singila saiqoji unub deqa nanği une yoqna kere. Deqa nanği na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nanği ti tamo ungasari Qotei aqa gam groteqnum qaji nanği ti lawo na aqaryainjreqnum.

³ Nanği dego une ti unub deqa nanği tamo ungasari nanjo une qa ti nanjo segi une qa ti are qaloqnsib wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnum.

⁴ Tamo lanjaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanjgi metnjroqnsiqa ñam koba enjreqnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵ Kristus a dego aqa segi ñam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiqa atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej, “Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶ Osiqu olo anjam bei dego Kristus minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷ O ijo was, Yesus a mandamq endi sosisqa a singa pulutoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A lelen ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiqa Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej.

⁸ Yesus a Qotei aqa Niri. Ariya a jaqatin koba oqnej dena a powo osiqa Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej.

⁹⁻¹⁰ Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnub qaji nanjgi elenjas. Nanjgi elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanjgi ñambile gaigai sqab.

Iga angro mom bul sqasai

¹¹ O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ninji mernjwajqa unu. Ariya nunjo areqalo getenjejunu deqa ninji anjam di aqa utru geregere poinjwa keresai. Deqa e ninji anjam di mernjwajqa banji koba.

¹² Ninji nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ninji Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nunjo powo kobaosai unu deqa ninji angro mom munjum uyeqnu dego bul unub. Ninji inji singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ninji mernjwab di kere.

¹³ Iga qalie, angro mom nanjgi munjum segi uyeqnu. Nanji kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu.

¹⁴ Tamo nanji kokbaonub qaji nanji inji singila uyeqnu. Nanji nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyonqne. Deqa nanji areqalo bole ti powo bole ti unub.

6

Iga Qotei qa tarijoqnom

¹ Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqnem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnom. Yim anjam dena iga singilatgoqnsas. Anjam iga nami utruq na quoqnem qaji di ninji qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa,

² yanso oqa, Kristen gate nango gateq di ban atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil nanji peginjroqa, tamo qudei nanji ñamyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqnem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnom.

³ Qotei na marim iga degyqom.

⁴ O ijo was, ninji qalie. Nunjo ambleq di tamo qudei nanji Qotei na areqalo suwantet-njrnaqa nanji lanj qureq oqwjajqa gam bole qalieeb. Nanji Mondor Bole esoqne.

⁵ Nanji Qotei aqa anjam uyo oneiyosib maroqne, “Anjam di bolequja.” Nanji Qotei aqa singila mondon brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqne.

⁶ Ariya bati bei tamo nanji di olo ulonqosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanji bunuqna puluosib are bulyqajqa gam sainjrej. Nanjo une dena nanji Qotei aqa Niri olo ñamburbasq di qamobulosib tamo unjasari kalil nango ñamgalaq di aqa ñam tulan ugeugeiyeb.

⁷ Tamo deqaji nanji qa e yawo anjam endegsi mernjwai. Wau lanja nanji inji yageqna-abqa awa boqnsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa inji bole oqoqnsiq melieqnaqa wau lanja nanji boqnsib inji oqnsib uyeqnu.

⁸ Ariya sil luwit oqsim inji kabutnjrqas di inji bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokifaala Qotei na mandam di torei waliyosim ñamyuwo na koitqas.

⁹ O gago was bole, anjam singila di iga na ninji merngonum. Ariya iga qalieonum, ninji degsib padalqasai. Qotei na ninji elenjas.

¹⁰ Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunjo kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqnu. Nunjo kumbra bole agiende. Ninji gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tulan

qalaqalayoqnsib aqa segi tamo ungasari nanği geregereinjqnub. Niği nami degyoqneb agi bini niği degyeqnub.

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Niği kumbra bole di singila na ojoqnsib mondoj Qotei na niği boletngwajqa deqa tariñoqniy.

¹² Niği asgingaiq. Qotei aqa tamo ungasari nanço kumbra agiende. Nançi Qotei qa nanço areqalo singilatoqnsib olo asgingrosaieqnu. Deqa mondoj nançi iği bole bole Qotei a nami aqa anğro nançi enjrqra marej qaji di oqab. O ijo was, nanço kumbra di niği dego degsib dauryoqniy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej

¹³⁻¹⁴ Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nançi tulan kobatnjqrai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nançi na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa ñam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di singilatosiq minjej, “E bole mermonum.”

¹⁵ Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñoqniy soqnej. A tariñqasogiyosai. A tariñqasosiq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonag unej.

¹⁶ Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei nançi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei nançi anjam di olo uge qa marqa keresai.

¹⁷ Qotei na Abraham minjej, “E ino moma nançi kobatnjqrai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma nançi osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai.

¹⁸ Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisanqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariñoqniy.

¹⁹ Qotei agi iga a qa tariñeqnum qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqnsim Warum Tulan Getento Koba gara gainjejunu qaji di torei miligiq giloqniy.

²⁰ Yesus a getento warum di iga qa waqtosiqa a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

7

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

¹ Melkisedek a Salem qure nanço mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei nançi ti qotsiqa nançi ñumej. Numsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej.

² Onaqa iği iği kalil Abraham a mandor nançoq dena elenjej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure nanço mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor.

³ Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ñambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqajqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Niri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴ Melkisedek aqa ñam tulan kobaquja. E deqa niği saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor nançoq dena iği iği boledamu elenosiq a poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej.

⁵ Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nançi minjrej, “Niği atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel nançi na iği iği poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nançi atrainjqnqab.” Israel nançi Abraham aqa leñ na ñambabeb. Nançi Livai aqa moma nanço was.

⁶ Melkisedek a Livai aqa leñ sai. Ariya Abraham a iği iği poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma nançi kobatnjqrai.”

⁷ Iga qalie, tamo ñam ti nançi na tamo ñam saiqoji nanço gateq di ban atetnjroqnsib nançi qa pailyeqnu.

⁸ Israel nançi na Livai aqa moma nançi iği iği atrainjqnub. Livai aqa moma nançi moreneqnu. Ariya Melkisedek agi Abraham na iği iği atraiyej qaji aqa moiqajqa bati nançi nami nenjreñyosaiqneq. Deqa a bati gaigai sobulejunu.

⁹ Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na ingi ingi di osiq Melkisedek atraiyobulej.

¹⁰ Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a nambabosaisoqnej. Abraham a ingi ingi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa leŋ na nambabej. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego ingi ingi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹ Livai aqa moma nangi atra tamo sosib wauoqneb nanjo wau dena tamo ungasari nanji boletnjrosaiqnej. Nangi boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nangi atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nangi nami esoqneb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej.

¹² O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nangi atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nangi kobotnjrsiq olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej.

¹³ Yesus a Livai aqa leŋ na nambabosai. A leŋ bei nanjoq na nambabej. Leŋ nangi di atraiyqajqa wau nami ojasaiqneb.

¹⁴ Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leŋ na nambabej. Leŋ dena atra tamo nangi brantqajqa Moses a deqa marosaiqnej.

¹⁵ Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqneb qaji nangi tulan bunjnrejunu.

¹⁶ Dal anjam a marej, atra tamo nangi Livai aqa leŋ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A nambale ti singila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej.

¹⁷ Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

¹⁸ O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di singila saiqoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej.

¹⁹ Dal anjam dena iga boletgosaioqnej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulan bolequja. Gam dena dal anjam nami di tulan bunyjejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tarinqoqom.

²⁰⁻²¹ Qotei na Yesus giltosiq minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiq aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nangi dego Qotei na giltjnrosiq minjroqnej, “Ninji atra tamo sqab.” Ariya aqa anjam di singilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej,

‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

²² Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulan bolequja. Di kiyaqqa? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulan bunyjejunu.

²³ Nami tamo gargekoba nangi atra tamo soqneb. Nangi morenjoqneb deqa nangi gaigai atra tamo sqa keresai.

²⁴ Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqngas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai.

²⁵ Deqa tamo ungasari Yesus aqa nam na Qotei aqa areq gileqneb qaji nangi Yesus na torei elenqa kere. Di kiyaqqa? A gaigai nambale sosiq nangi qa Qotei pailyeqnu.

²⁶ Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulan aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. A une bei saiqoji. A Qotei aqa nangalaq di tamo tulan bolequja. Qotei na a osi oqsiiq lan qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanjo ambleq di sosai. A isaq di unu.

²⁷ Atra tamo gate nami qaji nangi bati gaigai wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqneb. Mati nangi nanjo segi une qa wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqneb. Osib olo tamo ungasari nanjo une qa dego Qotei atraiyeqneb. Ariya Yesus a wau degyosaiqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu nambale sonaq osiq aqa Qotei atraiyej.

²⁸ Dal anjam a nami marej, mandam tamo nangi atra tamo gate sqab. Tamo nangi di singila saiqoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqqa anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiqqa a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

8

Yesus a lan qureq oqsıq dia atra tamo gate unu

¹ Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lan qureq oqsıq Mandor Koba aqa ban woq di awejunu.

² A lan qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

³ Atra tamo gate nanjo wau di ninji qalie. Nanji wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeq-nub. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosisqa aqa segi jejamu osıqa Qotei atraiyej.

⁴ Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaqqa? Livai aqa moma nanji segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inji inji Qotei atraiyeq-nub. Dal anjam a degsi unu.

⁵ Livai aqa moma nanji gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueq-nub. Atra tal dena lan qure qaji atra tal iga lanja suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosıqa Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minjej, "E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inji inji kalil ti degsim gereiyime." Qotei na nami Moses degsi minjej.

⁶ Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulan bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanjo wau tulan bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osıqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosıqa yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulan bunyejunu. Inji bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inji bole bole namij dego tulan bunyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulan bunyejunu

⁷ O ijo was ninji are qalij. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu.

⁸ Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nanjo une babetnjrsıqa endegsi marej, "Ninji quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosısiy Israel nanji ti Juda nanji ti minjrit nanji qusib dauryqab.

⁹ Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanjo moma nanji Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanji enjrem. Bati deqa nanji ijo anjam di dauryqa uratosib gotranjoqneb deqa e na kamba nanji qoreinjrem.

¹⁰ Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanjo areqaloq di atqai. Osiy nanjo are miligiq di dego nenjrenyqai. Deqa e nanjo Qotei soqnit nanji ijo segi tamo ungasari sqab.

¹¹ Sosib bati deqa nanji kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanji olo bunuqna nanjo was nanji endegsi minjrqsai, 'Ninji Tamo Koba a qa qalieoiy.' Degsi minjrqsai. Nanji kalil e qa qalieqab. Tamo nam ti tamo nam saiqoji nanji ti kalil e qa qalieqab.

¹² Di kiyaqqa? E nanji qa dulosiy nanjo une kobotetnrqai. Deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqsai." Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³ Agi Qotei a marej, "E anjam bunuj qosıqai." A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokıñalayosim torei koboqas.

9

Atra tamo gate nami qaji nanji wagme aqa lej atraiyeq-nub

¹ Israel nanji anjam namij dauryoqneb bati deqa nanji mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneb.

² Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa nam "Getento Warum." Warum miligiq di nanji lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej.

³ Getento warum qoreq di nanji gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa nam "Warum Tulan Getento Koba."

⁴ Qa sum koitib qurem queqwjajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji nam monqum dego warum dia soqnej. Nam monqum aqa qalag di gol na walateb. Nam monqum miligiq di lan qure qa inji uyo Qotei na nami Israel nanji anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Nam monqum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Menij aiyel Qotei a nami nanjo quraq di aqa dal anjam nenjrenyey qaji di dego nam monqum miligiq di atnab soqnej.

⁵ Nam monqum aqa quraq di lan angro aiyel nanjo sigito qunun atnab soqnej. Lan angro aiyel nanji di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nanjo bari na nam monqum di kabutesoqnej. Nam monqum aqa qura di tamo ungasari nanjo une kobotetnrqajqa sawa. Bini e inji inji kalil deqa anjam koba marqsai.

⁶ Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanqi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqnu.

⁷ Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulan Getento Koba di miligiq giloqnsiqqa aqa segi une qa ti tamo ungasari nanqo une qa ti lej oqnsiqqa Qotei atraiyeqnu. Tamo ungasari nanqi di powo bole ti sosai deqa nanqi une yeqnu.

⁸ O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjejunu.

⁹ Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga laja suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo nanqi wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Ariya wagme ingi ingi dena tamo ungasari Qotei qa loueqnub qaji nanqo are miligi gereiyetnrqqa keresai. Deqa nanqi endegsi qalieqa keresai, "Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo." Deyyqa keresai.

¹⁰ O ijo was, anjam namij di a ingi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu ingi ingi qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel nanqi anjam namij di enjrej. Di kiyaaq? Nanqi anjam di dauryosib soqrib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi lej osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiqqa a gago atra tamo gate sosisqa ingi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di osiqa lan qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulan bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulan bunyejunu. Mandam tamo nanqi na lan qure qaji atra tal di gereiyosai.

¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nanqo lej osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi lej osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga nambile gaigai sqom.

¹³ Atra tamo nami qaji nanqi makau ti kaja du du ti nanqo lej oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau nanqo damu koiteqnaq skuleqnaq sum oqnsib tamo ungasari nanqo gateq di bilenteqnu. Nanqi na tamo ungasari une ti unub qaji nanqo jejamu yansetnrqajqa marsib kumbra degyeqnu.

¹⁴ Ariya Kristus aqa lej na wagme nanqo lej tulan bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetqosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi nambile osiqa Qotei atraiyej. Osiqa aqa lej aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei nambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetqonqom.

Kristus aqa lej na anjam bunuj singilatej

¹⁵ Yesus aqa lej aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosiqqa gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo ungasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji nanqi ti nambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, "E na nambile di ijo segi angro tintin nanqi enjrqi."

¹⁶ E mandam tamo nanqo kumbra qa merngwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqa. Deqa a pepa bei osim aqa angro nanqi aqa ingi ingi kalil oqajqa marsim nanqo nam nengrenyim sqas. A moiyoaisoqnimqa aqa angro nanqi aqa ingi ingi oqa keresai. A moiymqa nanqi aqa ingi ingi oqab.

¹⁷ Tamo di a nambile soqnimqa aqa anjam nengrenyej qaji di a laja sqas. Ariya a moiymqa aqa anjam di singila ti sqas.

¹⁸ Dego kere nami atra tamo nanqi anjam namij singilatqa osibqa nanqi na wagme nanqi nuneqnaq nanqo lej aiyoqnej.

¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo ungasari nanqi minjrasiq koboonaqa a na makau ti kaja du du ti nanqo lej osiqa ya ti sil lent ti namtan aqa dani aqa nam hisop de ti turtosiq tamo ungasari nanqo gateq di bilentej. Osiqa Qotei aqa lou gara nengren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nanqo jungum na gereiyi qaji.

²⁰ Moses a lej bilentosiq marej, "Lej endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami ninqi endegsi merngej, 'Ningi anjam di dauryiy.'" "

²¹ Osiqa Moses a olo lej bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa ingi ingi ti nanqoq dego aiyej.

²² Deqa iga qalieonum, lej na ingi ingi kalil yansqas. Lej aiqasai di Qotei na tamo ungasari nanqo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa ingi ingi dena lan qaji ingi ingi laja sigitejunu. Atra tamo nanqi na wagme nanqo lej oqnsib dena ingi ingi di yanseqnu. Ariya wagme nanqo lej na lan qaji ingi ingi yansqa keresai. Lej tulan boledamu na segi lan qaji ingi ingi yansqas.

²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanngi na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole laña sigitejunu. Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosisqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanngo leñ oqnsiqa Warum Tulan Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi leñ osaiqnu. A wagme nanngo leñ oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A lan qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosaioqnej.

²⁶ A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatin oqnsiq bosu bosiq agi bini olo jaqatin eqnu qamu. Ariya diño bati jomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej.

²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanngi bati qujai qa moiyeqnub. Mondon nanngi Qotei aqa ulatamug di brantib a nanngo une qa nanngi peginjrqas.

²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanngo une qoboiyetnjrqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati mondon a lan qureq na bqas. Bati deqa a na tamo ungasari nanngo une olo qoboiyetnjrqasai. A bosim tamo ungasari a qa tariñeqnub qaji nanngi torei elenqas.

10

Wagme nanngo leñ na gago une kobotqa keresai

¹ Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na ingi bole bole Qotei a mondon iga egwas qaji di iga laña suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanngi wagme ingi ingi oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo ungasari Qotei aqa areq gileqnu bati nanngi torei boletnjrqas keresai.

² Wagme ingi ingi dena tamo ungasari Qotei qa loueqnub qaji nanngo une yansetnjrqa kere qamu atra tamo gate nanngi na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo ungasari nanngi nanngo une qa olo are gulbeinjrosai qamu.

³ Ariya atra tamo gate nanngi wausau gaigai wagme ingi ingi di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo ungasari nanngi nanngo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub.

⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanngo leñ na tamo ungasari nanngo une kobotetnjrqa keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej,

“O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaieqnu.

Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanngi na tamo ungasari nanngo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib namyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu.

Ni ingi ingi deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agi nami anjam degsib e qa nenñrenyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.’ ” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.

⁸ Agi Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanngi na tamo ungasari nanngo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib namyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu. Ni ingi ingi deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa ingi ingi deqa marej.

⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiq olo kumbra bunuj atej.

¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenjosiq Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa leñ na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanngi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanngo wau yeqnub. Nanngi bati gargekoba wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Ingi ingi dena tamo ungasari nanngo une kobotetnjrqa keresai.

¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osiqa lan qureq oqsiq dia Qotei aqa ban woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas.

¹³ A Qotei aqa ban woq di awesosiq mondon Qotei na aqa jeu tamo kalil nanngi osim aqa singaq di koroinjrqaqqa deqa tariñeqnu.

¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo ungasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanngi torei boletnjrej. Deqa nanngi bati gaigai une saiqoji sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu,

¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo ungasari nango are miligiq di atqai. Osiy nango areqaloq di dego nenjrenjyqai.’”

¹⁷ Osiqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nango une kobotetnjrqai deqa bunuqna e nango une qa olo are qalqasai.”

¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo inji bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulaņ Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa leņ aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulaņ Getento Koba di miligiq giloqnqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu.

²⁰ Yesus a segi na nambile qa gam bunuj waqtetgosiqa a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainjenu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu.

²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanġi taqatnjreqnu.

²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsiqa aqa segi leņ bilentonaga aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa nangalaq di une saiqoji unum. Deqa kumbra gisanj kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei singilatosim aqa areq giloqnqom.

²³ Iga qalie, inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa nām singila na ojsim boleq di maroqnsim inji bole bole deqa tariñoqnqom. Iga areqalo aiyeltqasai.

²⁴ Iga gago Kristen was nango are tigeltetnjroqnmqa nanġi qalaqalائي kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnqab.

²⁵ Osim iga Qotei aqa nām qa koroqoqnqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanġi koroqajqa asginjreqnu. Deqa iga nanġi singilatnjroqnqom. Ningi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai

²⁶ Ningi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqnqasai. Yoqnqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa inji bei iga egwasai.

²⁷ Iga une yoqnqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tariñoqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanġi ojeleņosim nāmyuwo kanġan kobaq di breinjrqas.

²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranjymqa tamo aiyel kiyu tamo qalub kiyu aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nanġi a qa dulqasai. Nanġi a qalib moiqas.

²⁹ Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri qoreiyosim aqa nām ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulaņ kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulaņ bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa leņ na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa leņ di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa nām ugetqas di a gulbe tulaņ kobaquja oqas.

³⁰ Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nango une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqai. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo ungasari nango une qa peginjrqas.”

³¹ O ijo was, Qotei nambile unu qaji a na tamo bei njolawotqas di a tulaņ ulaugetqas.

Nunġo areqalo Yesus qa singilateqnaq qaji di gegerere ojesoqnij

³² Ningi are qaliy. Nami Qotei a nunġo areqalo suwantetnjgonaqa bati deqa jeu tamo nanġi na gulbe ti jaqatin ti gargekoba ningi enġoqneq. Enġeqnab ningi singila na tigelatqnsib gulbe di gotranjoqneq.

³³ Jeu tamo nanġi dena nunġo Kristen was qudei nanġi joqoqnsib tamo ungasari kalil nanġo nāmdamuq di tigeltnjroqnsib nanġo nām misilinjyoqnsib nanġi ugeugeinjroqneq. Yeqnab ningi na nunġo Kristen was nanġi di beternjroqnsib singilatnjroqneq.

³⁴ Jeu tamo nanġi dena nunġo Kristen was qudei nanġi ojoqnsib tonto talq di breinjreqnab sonabqa ningi na tonto tamo nanġi deqa are qaloqnsib nanġi gegerereinjroqneq. Bati di jeu tamo nanġi dena ningi qudei nunġo inji inji yainġoqneq. Ariya ningi deqa are ugeingosaiqnej. Ningi areboleboleingojnej. Di kiyaqqa? Ningi qalie, inji di laņa mandam qaji inji. Inġi bati gaigai sqas qaji di tulaņ bolequja. Mondonj ningi inji di oqab. Di ningi qalie.

³⁵ Kumbra bole ningi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nungo areqalo Yesus qa singilateqneb qaji di geregere ojesoqniy. Ningi olo urataib. Ningi uratqasai di mondoj ningi awai tulan boledamu oqab.

³⁶ Ningi nungo gulbe kalil qoboioyqnsib singila na tigelesoqniy. Ningi degyqab di Qotei na ningi singilatngimqa ningi aqa areqalo dauryekritosib mondoj ingi bole bole a nami ningi engwa marej qaji di ningi oqab.

³⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas.

³⁸ Ijo segi tamo ungasari bole nanqi e qa nanjo areqalo singilatqab di nanqi ñambile sqab. Nanqi na e qoreibqab di e nanqi qa areboleboleibqasai.”

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanqi degyeqnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga ñambile gaigai sqom.

11

Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra

¹ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tariñesoqniimqa a na egwas. Iga gago ñamdamu na ingi di unqa keresai di unqum. Iga ingi di oqom.

² Qotei aqa tamo ungasari nami soqneb qaji nanqi a qa nanjo areqalo singilatoqneb deqa a nanqi qa maroqnej, “Nanqi tamo bolequja.”

³ O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lanj ti mandam ti brantej. Ingi ingi iga unqa keresai qaji di Qotei na elenosiqa dena a ingi ingi kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

Abel na Enok na Noa na nanqi qalub

Qotei qa nanjo areqalo singilateb

⁴ Abel a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a ingi bei Qotei atraiyonaqa Qotei a ingi deqa tulan arearetej. Kein a dego ingi bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo ingi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵ Enok a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a moiyoasai. A ñambile sonaqa Qotei na a osiq lanj qureq oqej. Oqnaqa tamo ungasari nanqi a qa ñamoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lanj qureq osi oqosaisosiqa a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej.

⁶ O ijo was, ningi Qotei aqa areq gilqa osibqa ningi mati a qa nungo areqalo singilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa ñamosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, ningi degsib marqab di Qotei a ningi qa tulan arearetqas. Tamo nanqi Qotei qa nanjo areqalo singilatqasai di a nanqi qa arearetqa keresai.

⁷ Noa a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na minjej, “E bunuqna awa qarinyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyime.” Noa a awa unosaisosiqa a Qotei aqa anjam di dauryosiqa aqa anqro nanqi ti aqa unja a ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari kalil mandamq di soqneb qaji nanjo une babetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

Abraham Sara wo nanqi Qotei qa nanjo areqalo singilateb

⁸ Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiqa mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minjej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosiqa gilej.

⁹ A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiq yaunj tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minjej. A di sonaqa Qotei na minjej, “Mondoñ e na ino moma nanqi mandam mutu endi enjrjai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiq jagwa oqajqa tal gereiyosiq di ñeioqnej. A na Aisak Jekop wo nanqi joqsqa koba na soqneb. Qotei na nanqi aiyel dego minjrej, “Mondoñ e na nunjo moma nanqi mandam mutu endi enjrjai.”

¹⁰ Abraham a lanj qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariñoqnej. Lanj qure di bati gaigai sqas. Lanj qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

¹¹ Abraham aqa ñaun Sara a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a tulan qeliosiq marej, “Bole, e anqrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumañej.

¹² Abraham a dego qeliosiq a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a singila yonaqa a anqro mel qujai ñambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma nanqi tulan gargekobaeb. Bongar

tulan gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nanği ulul bul tulan gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

¹³ O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanği kalil Qotei qa nanğo areqalo singilatesosib moreñeb. Nanği mandamq endi sosibqa inği bole bole Qotei a nami nanği enjrqa minjrej qaji di nanği osai. Nanği inği di oqajqa tariñesosibqa isaq na inği di unsib deqa areboleholeinjrej. Deqa nanği maroqñeb, "Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yauñ tamo bulosim sokiñala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom."

¹⁴ O ijo was, iga qalieonum, tamo unğasari anjam degsib mareqñub qaji nanği nanğo segi sqajqa sawa boleq oqwayqa are qaleqñub.

¹⁵ Nanği nanğo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanği puluosib aiyeb qamu.

¹⁶ Ariya nanği nanğo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqñub. Nanği sawa tulan boledamu ağı lan qureq di unu qaji deq oqwayqa are qaleqñub. Tamo unğasari nanği dena Qotei endegsib minjeqñub, "Ni gago Qotei." Yeqnaqa Qotei a nanğo Qotei sqajqa jemaiyosaieqñu. Nanği a qa nanğo areqalo singilateqñub deqa a nanğo qure ağı lan goge dia gereiyetnjrej unu.

¹⁷ Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole singilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minjej, "Ni ino segi anğro qujai Aisak qalsim e atraibe." Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, "E na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqai." Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej.

¹⁸ Ağı Qotei a nami Abraham minjej, "Aisak aqa leñ na ino moma nanği bumbranjyab."

¹⁹ Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, "E Aisak qalitqa, unğum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere." Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, "Ni Aisak qalaim." Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nanği qalub Qotei qa nanğo areqalo singilateb

²⁰ Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiqa Jekop Iso wo nanğo gateq di aqa ban atetnjrsiqa nanği qa pailiyosiqa kumbra bunuqna nanğoq di brantqas qaji deqa nanği minjrej.

²¹ Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiqa Josep aqa anğro aiyel nanğo gateq di aqa ban atetnjrsiqa nanği qa pailyej. A tulan qeliosiq moiqa jojomosiq deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq singa pulutosiq Qotei qa louej.

²² Josep a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tulan qeliosiq moiqa jojomosiq a na aqa was nanği endegsi minjrej, "Ninği na nunğo moma ağı Israel nanği minjribqa bunuqna nanği Isip sawa uratoqñsibqa bati deqa nanği ijo tanu osi gilqab."

Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatej

²³ Ariya Moses aqa ai abu nanği dego Qotei qa nanğo areqalo singilateb. Deqa Moses a ñambabonaqa nanği a osib bai qalub a ulitonab soqñej. Nanği qalieeb, Moses a anğro tulan bolequja. Nanği Isip nanğo mandor koba ulaiyosai deqa nanği aqa anjam gotranjosib Moses ulitonab soqñej.

²⁴ Sosiqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo unğasari nanği na minjoqñeb, "Ni Isip nanğo mandor koba aqa asi aqa anğro." Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a aqa segi ñam aguq atsiqa nanğo anjam di quqwa uratoqñej.

²⁵ A endegsi are qalej, "Qotei aqa tamo unğasari ağı Israel nanği gulbe ti unub. Deqa unğum, e nanği koba na sosiy gulbe oqñqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai."

²⁶ Osiqqa olo endegsi are qalej, "E Kristus aqa ñam qa jemai oqai di kere. Mondonj e awai tulan boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulan bunyejunu." Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

²⁷ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanğo mandor koba a Moses qa minjin oqetey ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei ağı iga unosaieqñum qaji di Moses na unobulosiq deqa a singila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej.

²⁸ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a na Israel tamo unğasari nanği minjrnaqa nanği kaja du du ñumsib nanğo damu uyej. Uysib kaja du du nanğo leñ ainaqa di osib Qotei na aqa lan anğro bei qarinyim bosim Israel nanğo anğro matu nanği ñumaim deqa leñ di nanğo siranmeq di liyeb.

Tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei qa nanğo areqalo singilateqñeb

²⁹ Israel nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatosib deqa nanġi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileq nab Isip nanġi na nanġi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib morenġeb.

³⁰ Bunuqna Israel nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatosib deqa nanġi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ululonġeb.

³¹ Sambala na Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanġi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na nanġi aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam gotranjoqneq deqa Qotei na nanġi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

³² Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanġi dego Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneq. E nanġi qa olo ninġi saingwajqa bati keresaiibqo.

³³ Nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneq deqa nanġi na mandor kokba nanġi qoto itnjroqnsib qoto bunjoqneq. Osib kumbra bole tinġin joqneq. Inġi bole bole Qotei na nami nanġi enjrqa minjrej qaji di nanġi elenjoqneq. Laion nanġi boqnsib nanġi uyqa laq nab nanġi na nanġo medabu getentnjroqneq.

³⁴ Namyuwo na nanġi koitnjrqa laqnaq nanġi olo nmyuwo mosotoqneq. Jeu tamo nanġi boqnsib serie na nanġi nūmaq laq nab nanġi jaraijoqneq. Nanġi segi sinġila saiqoji sonab Qotei na olo nanġi sinġilatnjroqnej. Nanġi sinġilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanġi teteinjroqneq.

³⁵ Unġasari qudei nanġo anġro nanġi morenġeq nab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanġi na Qotei aqa tamo qudei nanġi tonto talq di breinjroqnsib jaqatin koba enjroqneq. Osib minjroqneq, "Ninġi Qotei qoreiyib iga ninġi uratnġim ninġi tonto talq dena oqedqab." Onaqa nanġi na saidosib minjroqneq, "Sai. Mondon iga olo subq na tigelosim nambale tulaq boledamu oqom. Deqa unġum, bini iga jaqatin oqnsim unum di kere."

³⁶ Jeu tamo nanġi na Qotei aqa tamo unġasari qudei nanġi misliinjroqnsib kumbainjroqneq. Osib nanġi tonto talq di breinjroqnsib sil sinġila kokba na nanġi tontnjroqneq.

³⁷ Osib Qotei aqa tamo unġasari qudei nanġi menin na nūmoqnsib moiyo tnjroqneq. Osib olo qudei nanġi serie na ġinġenjre q nab morenjoqneq. Osib olo qudei nanġo jejamu qaja na qametnjroqneq. Nanġi qudei gara bolesai deqa nanġi kaja nanġo junġum na gara gereiyoqnsib juqoqneq. Nanġi inġi inġi tulaq saiinjrej deqa nanġi lanja soqneq. Jeu tamo nanġi na nanġi gulbe enjroqnsib tulaq ugeugeinjroqneq.

³⁸ Tamo unġasari nanġi di tulaq ugeosib soqneq deqa nanġi wadau sawaq di, manaq di, menin kokba miligiq di, sub miligiq di laqneq. Nanġi Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneq deqa nanġi kumbra bole joqneq. Nanġi tamo unġasari kalil mandamq di soqneq qaji nanġi bul sai. Nanġo kumbra tulaq bolequja.

³⁹ Nanġi kalil Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneq deqa nanġi aqa nambalaq di tamo unġasari tulaq bolequja soqneq. Ariya inġi bole bole Qotei na nanġi enjrqa minjrej qaji di nanġi osaijoqneq.

⁴⁰ Di kiyaq? Qotei na olo inġi tulaq boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondon a na iga ti nanġi ti turtgosim iga kalil koba na inġi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

12

Iga Yesus koqyosim a qa gago areqalo sinġilatoqom

¹ Tamo unġasari nami soqneq qaji nanġi di Qotei qa nanġo areqalo sinġilatoqneq deqa bini nanġi lanbi bul iga agutgesonab iga nanġi unjreqnum. Unjreqnum deqa iga sinġila na gurgurobuloqnsim bubunjoqnoqom. Qotei na iga ġiltgej deqa iga gurguroqnmqqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnmqqa iga gulbe di olo gotranjoqnoqom. Une qudei gagoq di beterqajqa laqnu qaji di dego iga gotranjoqnoqom.

² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo sinġilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a namburbasq di moism bunuqna a olo tulaq areboleboleiyqas. Jeu tamo nanġi a qa maroqneq, "A tamo uge deqa a moiqas." Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are sinġilatosiq namburbasq di moiyej. Bini a olo lan qureq di Qotei aqa awo jaram ban woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu

³ Ninġi geregere are qaliy. Une tamo nanġi Yesus qa tulaq ugeoqnsib a jeuteq nab a sinġila na tigelesoqnej. Ninġi dego sinġila na tigelesoqniy. Ninġi ulaaib. Osib asgingaiq.

⁴ Bole, ninġi une gotranjqajqa sinġilakobaeq nab. Ariya jeu tamo nanġi na kamba ninġi moiyo tnjgosaieq nab.

⁵⁻⁶ O ijo was, Qotei a nami anjam bei ningi merngej. Ningi anjam deqa are walngwo kiyo? A ningi dalngwa osiqa endegsi merngej, “O ijo angro, e nungo Tamo Koba. Deqa e ningi tingitngwa marsiyqa gulbe engoqnit ningi gulbe di qoboiyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Ningi quiy. Tamo ungasari e qalalainjreqnum qaji nangi di e na olo tingitnjqreqnum. Tamo ungasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nangi di e na olo gulbe enjqreqnum.” Qotei a ningi aqa segi angro sqa marsiq deqa anjam degsi merngej. Ningi anjam deqa olo are walngwo kiyo?

⁷ O ijo was, Qotei na ningi tingitngqnsim gulbe engoqnimqa ningi singila na tigeloqnsib gulbe di qoboioyqniy. Abu nangi na nanjo angro nangi gaigai tingitnjqreqnub dego kere Qotei na ningi tingitngqnu.

⁸ Qotei na aqa angro kalil nangi gaigai tingitnjqreqnu. A na ningi tingitngwasai di ningi aqa angro sqa keresai. Ningi gam qaji unja aqa angro bul sqab.

⁹ Ningi are qaliy. Gago mandam qaji abu nangi na iga tingitngqneb. Deqa iga nanjo ñam soqtoqnem. Ariya gago lan qaji Abu a gago qunuj taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa ñam tulan soqtoqnmom. Osim dena iga ñambile sqom.

¹⁰ Gago mandam qaji abu nangi sokiñala sosib nanjo segi areqalo dauryosib iga tingitngqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaiqawajqa osiq iga tingitngqnu. Di kiyaaqa? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa.

¹¹ Bole, Qotei na iga tingitngwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeieqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga singilatimqa iga kumbra bole tintinj dauryaqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Ningi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

¹² Deqa nunjo ban na laesqas di ningi na olo singilatosib wauoqniy. Nunjo singa tombol dego laesqas di ningi olo singila na tigelesoqniy.

¹³ Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ningi degyqab di nunjo singa ugeqasai. Nunjo singa olo boleqas.

¹⁴ Ningi tamo kalil nangi ti koba na geregere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryaqajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai.

¹⁵ Ningi geregere ñam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleieyqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulono uge. Ñamtanj oqsiq gei uge uge ateleneqnu dego kere nunjo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnmqa ningi na saidiyiy. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so uge.

¹⁶ Ningi na Kristen tamo ungasari nangi saidnjribqa nangi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa ñiri Iso a Qotei qoreiyej. Osiqa a angro matu soqnej deqa are qalosaosiq inji bole bole aqa abu na nami a yqajqa minnej qaji di qarinyosiq dena inji uyo bei awaiyosiq uyej.

¹⁷ Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa inji bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyej. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yej qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiyej.

Ningi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji deq beleñeb

¹⁸ Nami Israel nangi Sainai mana utru jojomyosib dia ñamyuwo ti amburu ti jagwa ti unoqneb. Nanjo ban na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi inji inji deq bosai.

¹⁹ Israel nangi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteñeb. Deqa nangi Moses minjeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.”

²⁰ Nangi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteñeb. Agi Qotei na nangi endegsi minjrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a meniñ na qalib moiyeñ.” Qotei na nangi degsi minjrej.

²¹ Manaq di nangi inji inji di unoqnsib deqa nangi tulan ulaugeteñeb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulan ginda gindaneqnum.”

²² Ariya ningi inji inji deq bosai. Ningi Saion manaq beleñeb. Osib Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleñeb. Qure di agi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji. Ningi lan angro tulan gargekoba sisiyqa keresai nanjoq dego beleñeb.

²³ Tamo ungasari Qotei qa koroqnsib loueqnub qaji nanjoq dego ningi beleñeb. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa segi angro matu tintinj. Nanjo ñam Qotei a lan qureq di nenjrenjey unu. Ningi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nanjo qunuj qa ti beleñeb. Tamo ungasari nangi di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondonj iga kalil pegigwas.

²⁴ Ariya ningi Yesus qa dego beleñeb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yaeba waiyej unu. Yesus aqa len bileney qaji a qa dego ningi beleñeb. Deqa len dena Qotei aqa anjam ningi merngobuleqnu. Yesus aqa len di

tulan bolequja. Len dena Abel aqa len tulan bunyejunu. Abel aqa len na dego ninji anjam mernjogobuleqnu.

Ninji Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ninji geregere nam atoqniy. Qotei na ninji anjam mernjogonimqa ninji aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosisqa Israel nanji anjam singila na minjroqnej. Minjreqnaqa nanji aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nanji awai uge enjrej. Awai uge di nanji britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lan goge di sosisqa iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulan ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai.

²⁶ Nami Qotei na Israel nanji anjam singila na minjreqnaqa aqa kakro dena mandam renjinyoqnej. Ariya bini a olo anjam endegi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam renjinyqai. E mandam segi renjinyqasai. E mandam ti lan ti renjinjrjai.”

²⁷ A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej qaji di taqal breinjrim nanji torei koboqab. Ingi ingi di agi Qotei na renjinjrjas. Yimqa ingi ingi a na renjinjrjasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosisq iga taqatqeqnu. Aqa kumbra di renjinjq keresai. Deqa iga Qotei binjyoqnsim kumbra a tulan areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa nam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom.

²⁹ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Gago Qotei a namyuwo bul ingi ingi kalil koitelenqnu qaji.

13

Ninji segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

¹ O ijo Kristen was, bati gaigai ninji segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

² Qure bei qaji tamo nanji nunjo meq boqniq ninji na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di ninji urataib. Ninji qalie, qure bei qaji tamo nanji nami nunjo moma qudei nanjo meq beqnaq tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya nanji tamo sai. Nanji lan angro.

³ Qotei aqa tamo ungasari qudei nanji tonto talq di unub deqa ninji nanji uratnjraib. Ninji nanji qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nanji gereinjroqniy. Kristen tamo qudei nanji jeu tamo nanji na jaqatinj enjreknub deqa ninji nanji qa dego are qaloqnsib koba na jaqatinj obuloqnsib nanji gereinjroqniy. Ninji qalie, jeu tamo nanji na nunjo jejamu dego ugeugeiyqa kere.

⁴ Tamo a unjatqas di kumbra bole. Unja a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa ninji kumbra di ugetaib. Ninji kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji soqniy. Ninji qalie, tamo ungasari sambala kumbra yeqnuq qaji nanji Qotei na awai uge enjrqas.

⁵ Ninji silali qa mamaunhgaq. Ninji endegsib maroqniy, “Iga silali ti ingi ti kiñala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.”

⁶ Deqa iga gago are sinjilatoqnsim endegi maroqnoqom, “Tamo Koba a na e aqaryaibeqnu.

Deqa e ulaqasai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

⁷ O ijo was ninji quiy. Kristen gate nanji Qotei aqa anjam palontoqnsib ninji mernjreknub. Osib Qotei qa nanjo areqalo sinjilatoqnsib kumbra bole bole yeqnuq. Nanjo kumbra deqa ninji are qaloqnsib dauryoqniy.

⁸ Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas.

⁹ Deqa tamo qudei nanji bosib anjam utru segi segi na nunjo are tigeltetngibqa ninji nanjo anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ninji qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena nunjo are sinjilatetngiqneme. Ariya tamo qudei nanji mareknub, “Iga ingi uyo na gago are sinjilatoqnoqom.” Di gisanj. Kumbra di lanja jejamu qa kumbra. Ingi uyo dena tamo nanji yala aqaryainjrosaeqnu.

¹⁰ Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nanji atra tal namij miligiq di waueknub. Deqa nanji atra bijal bunuj dena ingi uyqa keresai.

¹¹ Atra tamo gate nami qaji a tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqa maroqnsiq wagne nanjo len oqnsiq Warum Tulan Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo nanji olo wagne nanjo damu osi aiyooqnsib qure qalaq di atoqnsib koitelenqnuq.

¹² Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatinj osiq aqa segi len bilentosiq tamo ungasari nanji qa moiyej. Aqa len dena a na tamo ungasari nanji Qotei aqa segi kumbra boleq di atajqa deqa marsiq nanji qa moiyej.

¹³ Deqa iga dego qure qalaq aiyuqnsim Yesus aqa areq di brantoqnsim a ñam uge osiq jemaiyej dego kere iga ñam uge oqñqom.

¹⁴ Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiqoji lanja unum. Mondonj iga lan qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwajqa tariñeqnum.

¹⁵ Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei binjyoqnsim atraiyobuloqñqom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqñqom.

¹⁶ O ijo was, ningi na tamo ungasari nanqi kumbra bole bole enjroqniy. Nanqi ingi qudei qa truquoqñibqa ningi na aqaryainjroqniy. Ningi kumbra di urataib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqñqab. Yim Qotei a nunjo kumbra deqa tulan arearetoqñqas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷ Nunjo Kristen gate nanqi na nunjo qununj taqateqñub. Mondonj nanqi nanjo wau deqa Qotei minjgab. Deqa ningi nanjo medabu geregere dauryoqnsib nanjo sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di nanqi are gulbe na ningi taqatñwasai. Nanqi arebolebole na ningi taqatñwab. Osib nanqi are gulbe saiqoji sosib ningi geregere aqaryainjoqñqab.

¹⁸ Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryaqajqa are qaleqñum.

¹⁹ Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtetbimqa e nunjoq urur boqumatqai.

²⁰ Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanjo Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nanqi agi iga. Aqa len aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej.

²¹ Qotei qujai dena ningi aqaryainjimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetgimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulan areareteqñu qaji di yoqñqom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqñqom. Bole.

Anjam getento

²² O ijo was, e na ningi singilatñgwajqa deqa anjam truquyala endi nengrenyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy.

²³ E ningi endegsi merngwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombla na nunjoq bosim nunjwom.

²⁴ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nanqi ti Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nanqi na dego ningi kaiyeinjonub.

²⁵ Qotei a ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

JEMS

¹ E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngo wau tamo. Israel nanngo moma utru 12 nanngo leŋ agi ninŋi. O was ninŋi kalil kaiye. E na anjam endi nenŋrenyosim nunngoq qarinyonum. Ninŋi nunngo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboieqnum dena iga singila eqnum

² O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunngoq boqnimqa ninŋi gulbe deqa tulan areboleboleinŋim soqniy.

³ Gulbe deqaji nunngoq boqnimqa ninŋi nunngo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ninŋi qalie, gulbe dena ninŋi singilatnŋeqnaqa ninŋi gulbe qoboieqnum.

⁴ Deqa ninŋi bati gaigai singila na tigelogsib gulbe qoboieqniy. Ninŋi degyqab di ninŋi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnqasai. Ninŋi tulan kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas

⁵ Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ninŋi qalie, Qotei a tamo unŋasari kalil nanŋi inŋi bole bole enjreqnu. Nanŋi Qotei pailyeqnab a nanŋi qa olo nŋirŋosaieqnu.

⁶ Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na inŋi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosisim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aiyeqnu dego kere tamo are gulbeiyeqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatosisiqa olo bati bei aqa areqalo singilatosisiqa.

⁷ Tamo Koba a na tamo deqaji nanŋi inŋi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanŋi endegsib are qalaib, “Iga inŋi bole bole oqnqom.” Di sai.

⁸ Nanŋi areqalo aiye aiyeltoqnsib kumbra laŋa laŋa yeqnub deqa Qotei na nanŋi inŋi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo inŋi saiqoji nanŋi ti anjam minjrej

⁹ Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaya? A Qotei aqa nŋamgalaq di ñam koba ti unu deqa.

¹⁰ Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaya? A Qotei aqa nŋamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanŋi ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanŋi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib morenqab.

¹¹ Iga qalie, seŋ oqsim kanqanqamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanŋi ñoro koba ti unub qaji nanŋi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur morenjosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹² Tamo unŋasari gulbe qoboieqnsib singila na tigelejunub qaji nanŋi areboleboleinjreme. Mondonj Qotei a nanŋi qa tulan arearetim awai boledamu enjrim nanŋi nŋabile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalibeqnum qaji nanŋi awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. ¹³ Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qamethqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu.

¹⁴ Gago segi segi are miligi tigelogsisiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanjeqnu.

¹⁵ Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumanjeqnu dego kere. Bunuqna unja a anŋroteqnu dego kere gago are miligi tigelogsisiqa une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶ O ijo was bole, une aqa kumbra dena ninŋi gisanŋaim deqa ninŋi une kalil uratiy.

¹⁷ Inŋi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lanj goge na branteqnaq iga laŋa eleneqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na inŋi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A seŋ qunun bul sai. Seŋ qunun a olekobaoqnsiqa olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu.

¹⁸ A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga inŋi meli bunuj bulosim inŋi inŋi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjrejrunum.

Iga Qotei aqa anjam laŋa quqwasai

¹⁹ O ijo was bole, ningi endegsi poingem. Ningi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjin oqaiq.

²⁰ Tamo nanji urur minjin oqetnjreqnu qaji nanji Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai.

²¹ Deqa ningi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nungo are miligiq di atej qaji di ningi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nungo qunun oqas.

²² Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Laja qusib olo urataib. Ningi laja quqwab di ningi nungo segi jejamu gisanqab.

²³ Tamo bei a Qotei aqa anjam laja quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul.

²⁴ A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu ungo qaji di a olo are walyqas.

²⁵ Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tintin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanji dal anjam di geregere peleiyiqnsib dauryoqnsib di Qotei a nanjo wau kalil boletqnsas. Ariya tamo nanji dal anjam di laja qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanjo wau bei boletqasai.

²⁶ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisanqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a laja loueqnu.

²⁷ Iga Kristen tamo ungasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnoqom. Iga na angro mandum nanji ti unja qobul nanji ti geregereinjroqnsim nanjo gulbe kalil qoboiyetnjroqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnoqom di iga Qotei aqa ñamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

2

Ningi na tamo kalil nanji turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

¹ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rian koba ti unu. Ningi a qa nungo areqalo singilateqnu deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi na tamo ñam ti nanji areinjroqnsib olo tamo ñam saiqoji nanji qoreinjroqnaib.

²⁻³ Nunjo kumbra agiende. Noro tamo bei a gara boledamu na walaosim banrin gol na gereiy qaji di jigsim nungo Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei ingi ingi saiqoji a gara jigat branjo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam aguq atsb minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.”

⁴ O ijo was, ningi kumbra degyeqnub di ningi areqalo uge ti sosib tamo nanji laja peginjreqnub.

⁵ O ijo was bole, ningi quiy. Tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanji Qotei na giltnjrej deqa nanji torei a qa nanjo areqalo singilateqnu. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo ungasari e qalalaibeqnu qaji nanji di e na taqatnjrsiy nanjo Mandor Koba sqai.”

⁶ O ijo was, ningi kiyaga tamo ingi ingi saiqoji nanjo ñam aguq ateqnub? Ningi are qaliy. Yai nanji na ningi ugeingeqnsib nunjo jejamuq di une engoqnsib ningi joqoqnsib anjam pegiyi talq di tigeltneqnu? Noro tamo nanji na ningi degneqnu.

⁷ Tamo nanji dena Yesus aqa ñam boledamu misilinyeqnu. Ñam di agi Qotei a nungoq di atej unu.

⁸ Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnu dego kere tamo ungasari nanji degsim gereinjroqnome.” O ijo was, ningi dal anjam di dauryosib keretqab di ningi kumbra bolequja yqab.

⁹ Ariya ningi na tamo qudei nanji areinjroqnsib olo tamo qudei nanji qoreinjreqnub di ningi une ateqnub. Deqa ningi dal anjam gotranjo qaji tamo brantonub.

¹⁰ Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotkritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas.

¹¹ Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyoqaim.” Bole, ni tamo bei aqa unja jejamu ojetosaieqnu. Ariya ni tamo bei qalsim moiyoqaim di ni dal anjam gotranjo qaji tamo brantqam.

¹² Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was ningi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa ningi nunjo anjam maro ti nunjo kumbra ti kalil geregere taqatoqniy.

¹³ Niŋgi tamo naŋgi qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego niŋgi qa dulqasai. Ariya niŋgi tamo naŋgi qa duloqnaqab di une pegiyo bati qa niŋgi une saiqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo siŋgilateqas di a kumbra bole babtoqnaqas

¹⁴ O ijo was niŋgi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum.” A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babtosaieqnu. Laja medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai.

¹⁵⁻¹⁶ Kristen was bei a gara saiqoji kiyo iŋgi saiqoji kiyo soqnimqa nuŋgo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim iŋgi uysim menetmim soqne.” A anjam segi laŋa minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai.

¹⁷ Dego kere iga Yesus qa gago areqalo siŋgilateqsim ariya iga kumbra bole bei babto-saieqnum di iga laŋa gago areqalo Yesus qa siŋgilateqnum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laŋa unu dego bul sqom.

¹⁸ Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo siŋgilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqsim kumbra bole dego turtosiy yoqnaqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole siŋgilateqnum.’

¹⁹ Ni mareqnum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqnum. Mondor uge naŋgi dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnu.

²⁰ Ni nanari tamo. Ni mareqnum, ‘E Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum.’ Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laŋa medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnim poimeme.”

²¹ O ijo was niŋgi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa aŋgro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiq minje, “Ni degyonum deqa ni ijo ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.”

²² Niŋgi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilateqsim kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa siŋgilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa siŋgilatej qaji di taqyosiq tulaŋ keretej.

²³ Deqa Qotei aqa anjam bei nami neŋgrejyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa Qotei na minje, ‘Ni ijo ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.’” Osiqa Abraham minje, “Ni ijo was bole.”

²⁴ Deqa ijo was niŋgi qalie, tamo naŋgi Yesus qa nango areqalo siŋgilateqsim ariya naŋgi olo kumbra bole bei babtqasai di naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqas keresai. Tamo naŋgi Yesus qa nango areqalo siŋgilateqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnu qaji naŋgi segi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

²⁵ Niŋgi sambala uŋa Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel naŋgi qarinqrnaqa Jeriko qureq glnabqa qure deqaji naŋgi na tamo aiyel naŋgi di numqa laqnaq Rahap a naŋgi aiyel ultinjrej. Osiqa gam bei osornjraqa naŋgi jeu tamo naŋgi alelnjrsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa ŋamgalaq di uŋa bole une saiqoji soqnej.

²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo siŋgilateqsim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu laŋa unu dego bul sqas.

3

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

¹ O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba naŋgi anjam palontoqnaib. Niŋgi qalie, mondonj une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nango wau qa geregere peginjrqas.

² Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago ban ti siŋga ti jejamu ti kalil geregere taqatqom.

³ Iga hos naŋgo medabuq di sil atoqnsim naŋgi titnjreqnam naŋgi iga daurgeqnu. Iga naŋgo medabu segi ojeqnam naŋgo jejamu dego iga daurgeqnu.

⁴ Niŋgi qobun uniy. Qobun a tulaŋ kobaquja. Aqa kuŋi tulaŋ kiŋala. Ariya jagwa koba ti gelosiq qobun tutqa laqnaqa qobun aqa abu na kuŋi ojoqnsiq tingiteqnaq qobun a dauryoqnsiq gileqnu.

⁵ Dego kere gago medabu kiŋala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ŋam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, ŋamyuwo yusiq tulaŋ kobaqujaqnsiq ŋamtaŋ kalil yuelenjeqnu.

⁶ Gago medabu a n̄amyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulan jigategnum. Mondor̄n tamo nan̄gi n̄amyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulan ugeugeiyeqnu.

⁷ Ningi wagme nan̄gi qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum.

⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleneqnum. Amal uge na tamo nan̄gi uñinjroqnsib moiyojnreqnub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu.

⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo un̄gasari nan̄gi misilin̄njreqnum. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na gereinjrsiqa aqa segi so boleq di atej.

¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge mareleneqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu.

¹¹ Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai.

¹² Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nan̄gi kumbra bole bole yoqnebe

¹³ Nun̄go ambleq di tamo qudei nan̄gi qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nan̄gi nan̄go segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo un̄gasari nan̄gi nan̄go kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Nan̄gi tamo bole.”

¹⁴ Ariya ningi olo nun̄go segi jejamu qa are qaloqnsib lan̄a are ugeingonim diqoqnab. Ningi degyqab di ningi gisan̄ kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab.

¹⁵ Osib ningi powo uge ti sqab. Powo deqaji lan̄ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu.

¹⁶ Ningi quiy. Tamo un̄gasari nan̄gi nan̄go segi jejamu qa are qaloqnsib lan̄a are ugeinjronim diqoqnqab di nan̄gi so tulan ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnqab.

¹⁷ Ariya tamo un̄gasari lan̄ goge na powo eqnub qaji nan̄gi kumbra tulan bolequja yeqnub. Nan̄gi kumbra jigat dauryosaieqnum. Nan̄gi lawo na sosib tamo nan̄gi jin̄ga na gereinjroqnsib nan̄gi qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Nan̄gi na tamo kalil nan̄gi turtnjroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Nan̄gi lan̄a baban̄ na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnum. Nan̄gi bole dauryeqnub.

¹⁸ Tamo deqaji nan̄gi lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tin̄tin̄ babteqnum. In̄gi meli branteqnu dego kere.

4

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

¹ O ijo was, ningi qudei nun̄go segi jejamu qa areboleboleingeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugn̄geqnu. Utru deqa ningi qotoqnsib njirin̄kobaeqnum. Kumbra di nun̄go jejamu miligiq di singila na waueqnu.

² Ningi in̄gi in̄gi koba oqajqa tulan arearetneqnaqa mamaul̄neqnu. Ariya ningi in̄gi in̄gi di osaiqnum deqa ningi qoto tigeltqnsib tamo ñumeqnum. Ningi in̄gi in̄gi di osaiqnum di aqa utru agiende. Ningi Qotei pailyosaieqnum deqa.

³ Ningi qudei in̄gi in̄gi qa Qotei pailyoqnsib ariya ningi in̄gi in̄gi di osaiqnum. Di kiyaya? Ningi nun̄go segi jejamu qa areboleboleingwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnub deqa.

⁴ Un̄a bei na aqa gumbulun̄ uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere ningi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Ningi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ningi di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas.

⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Qotei na aqa Mondor̄ gago are miligiq di atej unu. Mondor̄ di a iga qa tulan areareteqnu.” O ijo was, ningi anjam di lan̄a sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo un̄gasari nan̄go segi ñam soqteqnum qaji nan̄gi Qotei na olo jeutin̄jreqnu. Ariya tamo un̄gasari nan̄go segi ñam aguq ateqnub qaji nan̄gi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”

⁷ Deqa ijo was, ningi nun̄go segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotran̄yoqniy. Yimqa Satan na ningi uratngosim ulan̄qas.

⁸ Ningi Qotei jojomyoqniyqa a kamba dego ningi jojomngonqas. O une tamo, ningi quiy. Tamo nan̄gi nan̄go ban̄ yansoqnsib jiga koboteqnum dego kere ningi nun̄go are miligi gereiyoyqnsib bulyoqniy. Ningi areqalo aiye ayelteqnum qaji olo nun̄go are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy.

⁹ Ningi nungo une qa are gulbeinjoqnm akamugetoqniy. Od, ningi nungo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nungo arebolebole kobotosib olo are gulbeinjoqneme.

¹⁰ Ningi Tamo Koba aqa njamgalaq di nungo segi nam aguq atoqniy. Ningi degyqab di a na nungo nam olo soqtetngwas.

Ningi nungo Kristen was nanji uge qa minjraib

¹¹ O ijo was, ningi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanji anjam uge minjrqas kiyo nanjo une qa nanji peginjrqas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Ningi dal anjam pegiyeqnub di ningi dal anjam dauryqa urateqnub.

¹² Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo ungasari nanji elenqa kere. A na qujai nanji padaltjnrqa kere. Ningi tamo kiyero deqa ningi na tamo ungasari nanji peginjreqnub? Di kumbra uge.

Ningi nungo segi nam soqtoqnaib

¹³ Ningi qudei endegsib mareqnub, "Bini kiyo nebe kiyo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom."

¹⁴ Ningi degsib mareqnub. Ariya nebe kumbra kiye nungoq di brantqas di ningi qalieqa keresai. Ningi nam qurem bul sokiñalayosib koboqab.

¹⁵ Deqa ningi endegsib maroqniy, "Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom."

¹⁶ Kiyaaq ningi qudei olo nungo segi nam soqtoqnsib diqoqnsib laqnub? Nunjo kumbra di uge.

¹⁷ Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

5

Tamo nanji ñoro koba ti unub qaji nanji awai ugedamu oqab

¹ O ñoro tamo ningi quiy. Bunuqna gulbe kokba nunjoq boqnqas. Ningi deqa pailoqnsib akamugetoqniy.

² Nunjo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbin na nunjo gara kalil dego ugeugeiyqo.

³ Nunjo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondonj baisuwi dena nunjo une boleq atsim njamyuwo bulosim nunjo jejamu koitosim ugeugeiyqas. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu oqab.

⁴ Ningi quiy. Nunjo wau tamo nanji nunjo ingi meli gentoqnsib nunjo banq di ateqnab ningi na kamba olo nanji gisanjroqnsib awai oto nunjo segi qa getentoqnsib oto segi nanji enjreqnub. Deqa nanji maoqnsib endegsib Qotei pailyeqnub, "O Tamo Koba, nanji iga kumbra uge degsib egeqnub." Yeqnaqa Qotei singila koba ti unu qaji a nanjo pailyo di queqnu. Deqa mondonj a na ningi awai uge enjwas.

⁵ O ñoro tamo, ningi gara bole bole jugoqnsib nunjo segi jejamu qa areboleboleinjeqnaqa ingi koba uyeqnub. Deqa mondonj Qotei na ningi lungwas. Kaja nanjo jejamu diq diqeqnaq nanjo mandor nanji na ñumeqnub dego kere Qotei na ningi lungwas.

⁶ Nunjo kumbra uge bei agiende. Ningi na kumbra bole yo qaji tamo nanjo jejamuq di une qametjroqnsib ñumeqnub. Ariya nanji na kamba olo ningi gotranjosaiqnub.

Ningi gulbe qoboiyoqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy

⁷ Deqa ijo was, ningi nunjo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboiyoqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy. Ningi asgingaiq. Ningi wau lanja nanji bul soqniy. Ningi qalie, wau lanja nanji asginjrosaiqenu. Nanji ingi yagoqnsib awa qa tariñeqnub. Awa beqnaqa ingi melieqnaqa nanji ingi meli di oqnsib uyeqnub.

⁸ Dego kere ningi nunjo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboiyoqnsib tariñoqniy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomoq deqa ningi degyoqniy.

⁹ O ijo was, ningi Qotei aqa tamo ungasari qudei nanji qa njirinoqnsib yomuoqnaib. Qotei a nunjo une di unsim ningi peginjo uge. Ningi quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqa jojomoq. A siranmeq di tigelejunu.

¹⁰ O ijo was, ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji qa are qaliy. Nanji nami Tamo Koba aqa nam na anjam palontoqneq deqa jeu tamo nanji na nanji ugeugeinjroqneq. Ariya nanji Qotei aqa anjam marqa ulaosaiqneq. Nanji nanjo are miligi singilatoqnsib jaqatinj oqnsib gulbe di qoboiyoqneq.

¹¹ Ningi quiy. Iga endegsi mareqnum, "Tamo ungasari gulbe qoboiyoqnsib singila na tigelejunub qaji nanji Qotei na taqatnjreqnu. Deqa nanji areboleboleinjreqnu." Ningi Jop aqa kumbra qa nami queq. Jop a singila na tigelosiqa gulbe kobaquja qoboiyosoqnej. Ningi qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqa iga qa are boleiyeqnu.

Niŋgi anjam bei marqa osibqa iŋgi bei na siŋgilataib

¹² O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Niŋgi anjam bei marqa osibqa iŋgi bei na siŋgilataib. Niŋgi laŋ qure aqa ñam na anjam siŋgilataib. Niŋgi mandam aqa ñam na anjam siŋgilataib. Niŋgi od qa segi mariy. Niŋgi said qa segi mariy. Niŋgi degyqab di Qotei na niŋgi awai uge bei eŋwasai.

Tamo naŋgi kumbra bole bole yeqñub qaji

naŋgo pailyo siŋgila koba

¹³ Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi jaqatiŋ eqñub kiyo? Degamqa niŋgi na minjribqa naŋgi naŋgo jaqatiŋ deqa Qotei pailyoqnebe. Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi areboleboleinjqreŋnu kiyo? Degamqa niŋgi na minjribqa naŋgi Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqnebe.

¹⁴ Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi mainjqreŋnu kiyo? Degamqa niŋgi na minjribqa naŋgi Kristen gate naŋgi metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na naŋgo gateq di baŋ atetnjrsib goreŋ bilentosib naŋgi qa pailyebe.

¹⁵ Naŋgi Tamo Koba a qa naŋgo areqalo siŋgilatosib pailyoqab di a na tamo mainjro qaji naŋgi olo tigeltnjrqas. Osim naŋgi une yoqnebe degamqa a na naŋgo une kalil dego kobotetnjrqas.

¹⁶ Deqa ijo was, niŋgi nuŋgo segi segi une palontoqnsib Kristen was naŋgi ubtosib minjroqñiy. Osib niŋgi segi segi qa Qotei pailyoqñiy. Yim a na niŋgi boletŋwas. Tamo naŋgi kumbra bole bole yeqñub qaji naŋgo pailyo di siŋgila koba. Deqa naŋgi pailyeqñab Qotei a quoqnsiqa naŋgo anjam dauryeqñu.

¹⁷ Niŋgi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqnej, “O Qotei, ni na laŋ getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa Qotei na laŋ getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej.

¹⁸ Onaqa Elaija a olo pailyoqa laŋ waqonaqa awa bej. Bosiq iŋgi iŋgi kalil melielenej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiymqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹ O ijo was niŋgi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo.

²⁰ Niŋgi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqñim tamo bei na aqaryaiymqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunuj moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 PITA

¹ E Pita. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarınyonum.

² Tulañ nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq gıltngej. A degyej. Di kiyaya? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atımqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryaqajqa deqa. Yim aqa leñ aiyey qaji dena ningi yansıgwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulañ boleiyımqa ningi gegerere lawo na soqniy.

Qotei a nambile boledamu lañ goge dia iga gereiyetgej unu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Qotei a iga qa tulañ dulosiqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga sıngilatgeqnu deqa iga ingi bole bole Qotei na mondon egwas qaji deqa tariñoqnsim unum.

⁴ İngi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lañ goge dia ningi gereiyetngej unu.

⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei aqa sıngila kobaquja na ningi taqatngejunu. Deqa diño batiamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

⁶ Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulañ areboleboleıngeqnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatın engeqnu di unqum. Sokıñala gulbe di olo koboqas.

⁷ Gulbe deqajı nungoq boqnmıqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole sıngilatqab kiyı sai kiyı di Qotei a unqas. Yımqa mondon diño batiamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulañ areboleboleiyim ningi bıñıngosim ñam koba enqwas. İga qalie, gol a ingi tulañ boledamu. Tamo nanđi nıamyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnu, gol di bole kiyı sai kiyı. Dego kere nungo areqalo Yesus qa sıngilateqnu qaji di tulañ bolequja. Nungo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulañ bunyejunu.

⁸ Nami ningi Yesus unosaiıqneb. Bini dego ningi a unosaiıeqnu. Ariya ningi a tulañ qalaqalayıoqnsib a qa nungo areqalo sıngilatoqnsib a qa tulañ areboleboleıngeqnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulañ bunyejunu. Nungo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai.

⁹ Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanđi nami maroqneb. Nanđo anjam di aqa utru nanđi qalieqa osib deqa gegerere nıamoqnsib wauoqneb.

¹¹ Kristus aqa Mondor a nanđo are miligiq di sosiqa nanđo medabu na anjam endegsi babtosiqa maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatın osim moısım olo subq na tigelosım lañ qureq oqsim dia a ñam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo nanđi endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu bıqas? Kumbra kiye nıamoqna brantim Kristus a bunuqna bıqas?”

¹² Onaqa Qotei na kamba nanđi endegsi minjrej, “Anjam ningi mareqnu qaji di aqa damu nunđo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanđi nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor bole qarınyonıqa lañ goge na aısiq Qotei aqa anjam gegerere qusib dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nunđo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi kumbra di olo dauryaib. Uratıy.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa ningi nunđo walwel gegerere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon Yesus Kristus a olo lañ qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tariñoqnsib soqniy.

¹⁴ Sosib ningi anđro du du bulosib Qotei aqa anjam gegerere qusib dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nunđo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi kumbra di olo dauryaib. Uratıy.

¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiqa dauryeqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ningi metngej.

¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Nıñgi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaya? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa leñ aiyey qaji dena Qotei na iga awaıgej

¹⁷ Ningi Qotei endegsib meteqnu, “O gago Abu.” Qotei aqa nıamgalaq di tamo unqasari kalil nanđi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanđo une qa pegınjreqnu. A nanđo segi segi

wau unoqnsiq dena nanği peginjreqnu. Deqa ninği endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy.

¹⁸ Ninği qalie, nami ninği nunço moma nanço kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nunço uneq na ninği awaingej. Mandam qa fioro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ninği awaingosai.

¹⁹ Kristus aqa leñ aiyej qaji dena ninği awaingej. Kristus aqa leñ di tulan bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nanço jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji.

²⁰ Tulan nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diño bati jojomoq deqa Qotei a ninği qa osiqa Kristus qarinyonaq bej.

²¹ Bosiq ninği aqaryaingej deqa ninği Qotei qa nunço areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsic dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ninği Qotei qa nunço areqalo singilatoqnsib a qa tarinoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

²² Ninği anjam bole dauryosib nunço qunun yansobuleb. Utru deqa ninği na nunço Kristen was nanği bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ninği olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy.

²³ Ninği inği meli bulosib ñambile bunuj eb. Inği meli ugeqas qaji dena ninği ñambile osai. Inği meli gaigai sqas qaji dena ninği ñambile eb. Inği meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ñambile ti. A gaigai sqas.

²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo unğasari nanği mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñin a gaigai kanğrañeqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq ulonjeqnu dego kere tamo unğasari nanği urur koboqab. Nanço ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas.

²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nanği palontoqnsib ninği merngoqneb.

2

Yesus a tal ai bul

¹ Ninği ñambile bunuj eb deqa ninği kumbra uge kalil uratiy. Gisan anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ninği torei uratekritiy.

² Iga qalie, anğro mom nanği munğum qağ uyqajqa qarñjreqnu. Dego kere ninği munğum qağ bolequja Qotei aqaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Munğum qağ di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Munğum qağ dena nunço qunun aqaryaiymqa ninği tulan boleosisib singilaqab. Yim Qotei na ninği elenqas.

³ Tamo Koba a na ninği kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ninği uyo oneiyoqnsib mareqñub, “Bole.”

⁴ Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di ñambile unu. Ninği tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiq marej, “Tal ai di tulan bolequja.”

⁵ Ninği dego tal ai bul ñambile unub. Qotei aqa Mondor na ninği aqa segi tal sqa marsiqa ninği gereingeqnu. Deqa ninği Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nunço segi jejamu Qotei atraiyoqñib a ninği qa tulan arearetoqnqas.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Ninği quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltem unu. Tal ai di tulan bolequja. A singila koba. E na Saion manaq di tigeltem unu. Deqa tamo nanği tal ai di osib nanço areqaloq di singilatqab di nanği jemainjrqasai.”

⁷ O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Ninği Kristus qa nunço areqalo singilateqñub deqa ninği mareqñub, “Tal ai di tulan bolequja.” Ariya tamo nanği Kristus qa nanço areqalo singilatosaiqñub qaji nanği tal ai di uge qa mareqñub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu,

“Tal gereiyo qaji tamo nanği na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.”

⁸ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nenğrenyeb, “Tamo qudei nanği tal ai di quraqyoqnsib mangaleqñub.” O ijo was, tamo nanği di Qotei aqa anjam gotranjeqñub. Utru deqa nanği tal ai di quraqyoqnsib mangaleqñub. Qotei a nami marej, “Nanği tulan padalqab.”

⁹ Ariya Qotei na ninği giltñgej deqa ninği aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib ninği aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqñub. Ninği aqa segi tamo unğasari tinñin unub. A na ninği giltñgej deqa ninği aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare

mare laqñub. Nami ñiñgi ambruq di soqñeb deqa Qotei na ñiñgi metñgonaqa ñiñgi ambru uratosib suwañoq beleñeb. Suwaño di tulañ bolequja.

¹⁰ Nami ñiñgi tamo uñgasari lañaj soqñeb. Ariya bini ñiñgi Qotei aqa segi tamo uñgasari unub. Nami Qotei a ñiñgi qa are boleiyosaiocñej. Ariya bini a ñiñgi qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹ O ijo was bole, ñiñgi mandamq endi yaun tamo bulosib unub deqa e ñiñgi endegsi mernñgai. Nuñgo areqalo namij ti nuñgo qunun ti ombla qoteqñub. Deqa ñiñgi nuñgo areqalo namij torei qoreiyiy.

¹² Bini ñiñgi sawa bei bei qaji nañgo ambleq di unub. Deqa ñiñgi nañgo ñamgalaq di kumbra bole bole dauryoqñiy. Dauryoqñib nañgi nuñgo kumbra di unoqñqab. Unoqñsib nañgo yomu anjam ñiñgi qa mareqñub qaji di nañgi uratosib mondonñ uge pegiyo bati qa nañgi Qotei aqa ñam soqtoqñqab.

¹³ O ijo was, ñiñgi Tamo Koba a qa are qaloqñsib sawa taqato qaji tamo nañgi ti mandor kokba ti nañgo anjam dauryoqñiy.

¹⁴ Osib tamo gate nañgo anjam dego dauryoqñiy. Tamo gate nañgi di agi mandor kokba nañgi na qarinjñreqñab giloqñsib tamo uñgasari kumbra uge uge yeqñub qaji nañgi kamba awai uge enjreqñub. Osib tamo uñgasari kumbra bole bole yeqñub qaji nañgo ñam soqtetjñreqñub.

¹⁵ Qotei aqa areqalo agiende. Ñiñgi kumbra bole bole yoqñibqa nanari tamo agi ñiñgi yomuñgeqñub qaji nañgi nuñgo kumbra di unsibqa nañgo anjam uge di olo uratosib mequmesqab.

¹⁶ Bole, ñiñgi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ñiñgi deqa are qaloqñsib walweloqñiy. Ariya ñiñgi endegsib are qalaib, "Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa uñgum, iga kumbra uge uge yeqñom." Ñiñgi degsib are qalaib. Ñiñgi Qotei aqa kanğal tamo bul unub deqa ñiñgi aqa sorgomq di soqñiy.

¹⁷ Ñiñgi tamo uñgasari kalil nañgi kumbra bole bole osornjroqñiy. Osib nuñgo Kristen was nañgi qalaqalainjroqñiy. Ñiñgi Qotei ulaiyoqñiy. Ñiñgi mandor kokba nañgo ñam soqtetjñroqñiy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqñsim jaqatinñ qoboioqñqom

¹⁸ O kanğal tamo, ñiñgi nuñgo wau qa gate nañgo sorgomq di sosibqa nañgo anjam dauryoqñiy. Wau qa gate bole nañgo anjam segi dauryoqñnaib. Wau qa gate uge nañgo anjam dego dauryoqñiy.

¹⁹ Ñiñgi Qotei qa are qalsib wau bole yib nuñgo wau qa gate nañgi laña jaqatinñ engwab di uñgum. Ñiñgi jaqatinñ di qoboioqñiy. Yimqa Qotei a nuñgo kumbra deqa tulañ areboleboleiyqas.

²⁰ Ariya ñiñgi wau uge yib nuñgo wau qa gate nañgi deqa luñgib ñiñgi jaqatinñ qoboioqñqab di Qotei a ñiñgi awai bole engwasai. Ñiñgi wau bole yib nuñgo wau qa gate nañgi na luñgib ñiñgi jaqatinñ qoboioqñqab di Qotei a nuñgo kumbra deqa tulañ areboleboleiyqas.

²¹ Kristus a dego ñiñgi aqaryañgwa osiqa jaqatinñ qoboioyosiñq moiyey. Aqa kumbra di a na ñiñgi osornñej deqa ñiñgi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatinñ oqñsib soqñiy. Qotei a ñiñgi degyqa osiqa metñgej.

²² Kristus a une bei yosaiocñej. Aqa medabu na gisañ anjam bei dego marosaiocñej.

²³ Jeu tamo nañgi na a misilinjyoqñsib anjam uge uge minjeqñab a deqa kamba anjam uge bei nañgi minjrosaiocñej. Nañgi a jaqatinñ koba yeqñab a deqa olo nañgi jaqatinñ enjraqjqa marosaiocñej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga geregere pegigeqnu qaji.

²⁴ Kristus a gago une kalil qoboioyosiqa aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a ñamburbasq di iga qa gainej. Iga moiyobulosim olo ñambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqñqajqa deqa osiqa ñamburbasq di iga qa gainej. Jeu tamo nañgi na Yesus qalougetosib jaqatinñ koba yeb. Aqa jaqatinñ dena a na iga olo boletgej.

²⁵ Nami ñiñgi kaja bul sosibqa nuñgo segi areqalo na aleloqñsib laqñeb. Ariya bunuqna ñiñgi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nuñgo qunun geregere taqatejunu.

3

Tamo uña wo nañgi kumbra bole yoqñebe

¹ O uñgasari, ñiñgi nuñgo gumbuluñ nañgo sorgomq di soqñiy. Nuñgo gumbuluñ qudei nañgi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di uñgum, ñiñgi mequmesosib nañgo ñamgalaq di kumbra bole bole yoqñiy. Yibqa nañgi unsib dena nañgi are bulyqab.

² Ñiñgi degsib kumbra bole na walwelosib nañgo sorgomq di soqñib nañgi unsib marqab, ñiñgi uñgasari bole.

³ Ningi nungo jejamu walatqajqa are prugnogoqnaiq. Ningi nungo gate pranjoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nungo jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Ingi ingi di lanja jejamu qa wala.

⁴ Ningi nungo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Ningi are bole na sosibqa tamo ungasari kalil nanqi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa n̄amgalaq di tulan boledamu. Wala di ugeqa keresai.

⁵ Agi Qotei aqa ungasari nami soqneb qaji nanqi nanqo are miligi degsib walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarinjoqnsib nanqo gumbuluj nanqo sorgomq di soqneb.

⁶ Ningi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa ungasari, ningi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Ningi ulaib. Ningi kumbra bole yoqnaqab di ningi Sara aqa anqro tintin sqab.

⁷ O tamo, ningi dego areqalo bole dauryosib nunqo n̄auj nanqi koba na geregere soqniy. Nunqo n̄auj nanqi tamo sai. Nanqi un̄a. Nanqo jejamu singila sai. Deqa ningi lawo na nanqi kumbra bole bole osornjroqniy. Ningi qalie, nunqo n̄auj nanqi ningi ti koba na n̄ambile gaigai sqab. Deqa ningi nunqo n̄auj nanqi geregereinjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ingi bei na nunqo pailyo getentqa keresai. Qotei a nunqo pailyo quoqnaqas.

Ningi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸ Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ningi endegsi mern̄gwai. Ningi kalil koba na geregere are qujaitoqnsib tamo ungasari kalil nanqi qa duloqniy. Osib ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nanqi qa are boleingonqim nunqo segi n̄am aguq atoqniy.

⁹ Tamo qudei na ningi kumbra uge en̄gibqa ningi kamba olo nanqi kumbra uge en̄jraib. Tamo qudei na ningi anjam uge mern̄gibqa ningi kamba olo nanqi anjam uge min̄jraib. Ningi nanqi qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na nanqi boletn̄jrimē.” Qotei a ningi degyqa osiqa metn̄gej. Deqa ningi degyibqa Qotei a kamba ningi boletn̄goqnaqas.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaiq. A gisan anjam dego maroqnaiq.

¹¹ A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme. Osim tamo ungasari kalil nanqi koba na lawo sqajqa singilaoqneme.

¹² Tamo ungasari nanqi kumbra bole deqaji yoqnaqab di Tamo Koba a na nanqi geregere taqatnjroqnaqas.

Osim nanqo pailyo dego quetnjroqnaqas.

Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi Tamo Koba a na olo qoreinjroqnaqas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nanqi na iga jaqatin̄ egwab

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole bole yqajqa singilaoqnaqab di tamo yai na ningi olo ugeugeingwas?

¹⁴ Bole, ningi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ningi jaqatin̄ egwab. Di ungum. Ningi deqa areboleboleingem. Tamo nanqi dena ningi ula en̄geqnaqab. Ariya ningi nanqi ulain̄jraib. Osib are gulbeingaiq.

¹⁵ Ningi nunqo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqnaqqa tamo qudei na ningi endegsib nenem̄ngwab, “Ningi ingi bole kiye qa tarinjoqnsib deqa areboleboleingeqnu?” Degsib nenem̄ngibqa ningi na kamba anjam kiyersib min̄jrqa oqnsib geregere are qaloqnsib min̄jroqniy.

¹⁶ Ariya ningi anjam singila na nanqi min̄jraib. Ningi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nanqi anjam min̄jroqniy. Osib ningi gaigai Qotei aqa n̄amgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa n̄am na kumbra bole bole yoqniy. Yoqnaq jeu tamo agi ningi misilingeqnub qaji nanqi nunqo kumbra di unsib jemain̄jrqaqas.

¹⁷ Deqa iga kumbra bole bole yoqnaqom. Yoqnaq Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatin̄ egoqnaqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatin̄ egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸ Ningi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosisqa a une tamo nanqo padalo sawa osiq nanqo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ningi joqsim Qotei aqaq oqwaqqa deqa osiq ningi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosiq mandamq endi sonaqa jeu tamo nanqi na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosisqa a mondor ti soqnej.

¹⁹ Sosisqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

²⁰ Noa aqa bati qa mondor nanngi di Qotei aqa anjam gotranjoqneb. Bati deqa tamo ungasari nanngo kumbra uge tulan kobaoqnej. Ariya Qotei a nanngo une qa urur kambatnjrosaiqnej. A tarinosisq sokobaiyonaqa Noa a qobun kobaquja gereiyej. Gereiyosisq kobonaqa tamo ungasari 8 segi qobun gogetosib sonabqa awa koba bosisqa ya tulan koba dej. Tamo ungasari 8 nanngi di Qotei na elenjej deqa nanngi bole soqneb.

²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na nanngi yaq dena elenjej dego kere ninggi ya na yanso onabqa Qotei a ninggi elenjej. Ya dena Qotei a nunngo jejamu qaji jiga yansetngosai. Ninggi yanso osib Qotei pailyonab a nunngo pailyo di qusiqa nunngo are miligi qaji jiga yansetnjej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na ninggi elenjej.

²² Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa ban woq di awejunu. Deqa lan angoro nanngi ti lan qaji mondor kokba ti lan qaji singila ti kalil nanngi Kristus aqa sorgomq di unub.

4

Iga gago areqalo namij uratqom

¹ Kristus na aqa segi jejamu osiqa jaqatinj koba qoboyosisq moiyej. Dego kere ninggi Kristus aqa kumbra di singila na dauryosib nunngo segi jejamu osib jaqatinj qoboyosiqniy. Ninggi degiyi. Di kiyaqqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatinj qoboyiqas di a une uratqas.

² Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqngas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryqasai.

³ Ninggi qalie, sawa bei bei qaji nanngi kumbra uge uge yqajqa tulan arearetnjreqnu. Nami ninggi dego nunngo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneb. Sawa bei bei qaji nanngo kumbra agiende. Nanngi sambala kumbra yqajqa are prugnjqnu. Qolo jigeeqnaqa nanngi ya uge uyoqnsib alan kobaoqnsibqa nanarioqnsib laqnu. Osib Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsib gisanj qotei nanngi binjnjreqnub.

⁴ Nami ninggi nanngi daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneb. Ariya bini ninggi kumbra di urateqnu deqa nanngi na ninggi nunngoqnsib tulan prugoqnsib ninggi misilinqnu.

⁵ Mondonj sawa bei bei qaji nanngi di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib nanngo une kalil babtosis minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo nambile so qaji nanngi ti tamo moreno qaji nanngi ti peginjraqas.

⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moreno qaji nanngi aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Tamo nanngi di jejamu ti sonab Qotei na nanngi peginjrej. Ariya mondonj nanngi olo nambile osib Qotei bulosis mondor ti sqab.

Qotei a ninggi wau segi segi engej

⁷ Mandam ti ingi ingi kalil ti koboqajqa bati jojomqo. Deqa ninggi areqalo bole ti sosib nunngo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Ninggi degyqab di ninggi Qotei pailyoqnsib geregere pailyoqngab.

⁸ E anjam kobaquja bei dego ninggi endegsi merngit quiy. Ninggi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu.

⁹ Deqa Kristen was nanngi nunngo talq boqniqbqa ninggi nanngi oqnsib geregereinjroqniy. Ninggi nanngi aqaryainjraqajqa asgingaiq.

¹⁰ Qotei a ninggi kalil qa are boleiyosisq wau segi segi engej. Deqa ninggi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo ungasari nanngi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy.

¹¹ Ninggi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontqniy. Ninggi qudei tamo ungasari nanngi aqaryainjraqa wau osibqa Qotei na singila engimqa singila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nanngi yeqnu qaji di tamo ungasari nanngi na unqonsib Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjyoqngab. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatinj qoboiyej dego kere iga jaqatinj qoboiyeqnum

¹² O ijo was bole, gulbe ugedamu namyuwo bulosisq nunngoq beqnu. Ninggi deqa tulan prugosis endegsis are qalaib, "Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaiqnej." Ninggi degsis are qalaib. Ninggi nunngo areqalo Kristus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nunngoq beqnu.

¹³ Kristus a nami jaqatinj qoboiyej dego kere ninggi jaqatinj qoboiyeqnu. Ninggi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondonj Kristus a rianj koba ti brantimqa bati deqa ninggi olo tulan areboleboleingim sqab.

¹⁴ Ninggi Kristus aqa nam ojejunub deqa tamo qudei na ninggi misilinqwab di unqum. Ninggi deqa areboleboleingem. Ninggi qalie, Qotei aqa Mondor rianj ti unu qaji a na ninggi beterngejunu.

¹⁵ Ariya ningi tamo ñumibqa kiyo, inñi bajinibqa kiyo, tamo nanñi ugeugeinjribqa kiyo, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyo tamo qudei na unsib deqa jaqatin enḡwab di kere enḡwab. Deqa ijo was, ningi kumbra uge di yaib.

¹⁶ Ningi ñam Kristen ojesoqnib tamo qudei na ñam deqa jaqatin enḡwab di kere. Ningi deqa jemaingaiq. Ningi tulañ areboleboleingim Qotei aqa ñam soqtoqniy.

¹⁷ Une pegiyo bati jojomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo unḡsari nanñi peginjrqa. Deqa iga qalieonum, tamo unḡsari Qotei aqa anjam bole gotranjyecnub qaji nanñi a na peginjrism awai tulañ ugedamu enjrqa.

¹⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu, “Qotei na tamo unḡsari kumbra bole bole yecnub qaji nanñi elenqajqa banñi koba. Deqa iga qalieonum, tamo unḡsari Qotei qoreiyoqnsib une yecnub qaji nanñi a na elenqajqa olo tulañ banñi koba.”

¹⁹ Deqa ijo was, Qotei a are soqnim ningi qudei jaqatin oqab di kere. Ningi nunḡo segi jejamu osib Qotei aqa banñi di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga geregej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

5

Kristen gate nanñi na Qotei aqa tamo unḡsari nanñi geregere taqatnjroqnebe

¹ O Kristen gate kalil, e ningi anjam endegsi mernḡwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi ñamdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji inñi bole bole ningi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ningi wau endegyiy.

² Ningi Qotei aqa tamo unḡsari nanñi geregere taqatnjriy. Nanñi kaja bul unub deqa Qotei na nanñi joqsiqa nunḡo banñi di atej. Qotei na ningi wau di enḡej deqa ningi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ningi singila na waingibqa ningi deqa wau di ojaib. Ningi silali qa osib wau di ojaib.

³ Ningi nunḡo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo unḡsari nanñi njirin na taqatnjraib. Qotei na nanñi joqsiqa nunḡo banñi di atej deqa ningi kumbra bole na ti lawo na ti nanñi taqatnjriy. Yimqa nanñi kereamqa a na nunḡo ñam olo soqtetḡwas.

⁴ Ningi kumbra degyibqa mondon kaja nanñi Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ningi awai tulañ boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

⁵ O anḡro wala, ningi Kristen gate nanñi sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ningi nunḡo segi ñam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu, “Tamo unḡsari nanñi segi ñam aguq ateqnub qaji nanñi qa Qotei a olo are boleiyecnub.”

⁶ Deqa ningi nunḡo segi ñam aguq atoqnsib Qotei singila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nunḡo ñam olo soqtetḡwas.

⁷ Qotei a gaigai ningi qa are koba qaleqnu. Deqa ningi na nunḡo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa banñi di uratoqniy.

⁸ Ningi nunḡo segi walwel geregere taqatosib ñam atoqnsib soqniy. Laion nanñi tulañ lelenoqnsib tamo ñumoqnsib uyeqnub dego kere nunḡo jenu tamo Satan a gaigai tamo unḡsari nanñi padaltnjrqaqqa ñamoqnsiq laqnu. ⁹ Deqa ningi Yesus qa nunḡo areqalo singilatoqnsib Satan gotranjoqniy. Ningi qalie, ningi jaqatin eqnub dego kere Qotei aqa tamo unḡsari sawa sawa kalilq di unub qaji nanñi degsib jaqatin eqnub.

¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ñam na ningi metḡej deqa mondon ningi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ningi mandamq endi sokifala jaqatin oqnsib koboamqa Qotei na ningi olo boletḡgosim singilatḡgimqa ningi gaigai singila na tigelesqab.

¹¹ Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiq nenḡrenyosiq nunḡoq qarinyo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyecnub. E nunḡo areqalo tigeltetḡgitqa aqa kumbra di ningi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nenḡrenyonum.

¹³ Kristen was nanñi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji nanñi na ningi kaiyeingonub. Agi nanñi ningi ti Qotei na giltḡej. Mak a dego ningi kaiyeingwo. Mak a ijo anḡro bul.

¹⁴ Ningi na nunḡo Kristen was kalil nanñi segi segi kundoqnjrism qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ningi kalil Kristus beteryejunub deqa ningi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

¹ E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarinqej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenjej. Ningi iga ti Yesus qa gago areqalo singilateqnum.

² Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo nanqi aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a ningi qa are tulan boleiyosim nungo are latetjgeme.

Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari tintinj unub

³ Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga nambale qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulan keretgej. Osiqa aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej.

⁴ A na lan qure qa ingi bole bole iga egej. A nami ingi di iga egwa marej. Ingi di tulan boledamu. Mandam tamo ungasari nanqi kumbra uge uge yqajqa are prugnreqnu. Kumbra dena nanqi ugetnjreqnu. Deqa ijo was, ningi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena ningi Qotei qa bole qalieosib soqniy.

⁶ Osib dena ningi nungo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena ningi gulbe qoboiy-qonsib singila na tigelesoqniy. Osib dena ningi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy.

⁷ Osib dena ningi nungo Kristen was nanqi geregereinjroqniy. Osib dena ningi qalaqalayo kumbra dauryosib soqniy.

⁸ Kumbra bole deqaji nungoq di tulan kobaoqneme. Amqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nungo qalie di loumqa keresai. Qalie di nungoq di tulan singilaqnsim gei garkokoba atelenqas.

⁹ Kumbra bole deqaji tamo qudei nangoq di sosai deqa nanqi nam qandimo bul unub. Nanqi geregere nam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo nanqi di nango une kobotetnjrej. Ariya nanqi deqa olo are walnjreqnu.

¹⁰ O ijo was kalil, Qotei a nami ningi giltngosiq metnjej deqa ningi aqa segi tamo ungasari tintinj sqajqa singilaqniy. Ningi degyqab di ningi ulonqa keresai.

¹¹ Qotei na gam waqtetngonimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenjej qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngimqa ningi so bole gaigai sqab.

¹²⁻¹³ Bole, ningi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil singila na ojejunub. Ariya ningi ijo anjam endeqa olo are walngaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai ningi merngoqnsiy nungo areqalo tigeltetngonqai. E kere degyeqnum.

¹⁴ E qalieonum, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqa. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej.

¹⁵ Deqa e ijo anjam endi ningi merngoqnsiy. Merngoqnsiy bunuqna e moiytqa ningi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus ñam kobaquja yej

¹⁶ Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila qa ti a bqajqa bati qa ti ningi anjam merngeqnam ningi quoqneb. Iga anjam di merngoqnem bati deqa iga mandam tamo nanjo sa anjam dauryosaiqnem. Iga segi na Yesus aqa rian ti marwa ti unsim deqa ningi saingoqnem.

¹⁷ Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiqa aqa segi rian ti marwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, "Endi ijo Anqro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulan arebolebolebeqnu."

¹⁸ Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lan goge na anjam di marnaq iga quem.

¹⁹ Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nango anjam di torei ojiy. Ningi ojgab di bolequja. Nanjo anjam di wanjal bul sawa ambruq di pulonreqnu. Pulonosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nungo are miligiq di suwanreqnu.

²⁰⁻²¹ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi nami anjam maroqneb nengrenq di unu. Nanjo anjam maroqneb qaji di nanqi mandam tamo nanjo areqalo na marosaiqneb. Mondor Bole na nanjo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanqi Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

2

Bunuqna tamo qudei nanqi bosib gisanj anjam koba maroqnaqab

¹ Bole, gisan anjam maro tamo nanği Israeł nanęo ambleq na țigelosib anjam maroqneb. Nanęi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunęo ambleq na deęo tamo deqaji nanęi lumu țigelosib gisan anjam koba ninęi merņęoqnaqab. Yimqa ninęi qudei nanęo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanęi dena Gate Koba Yesus nami nanęi awainjrej qaji a qoreiyoqnaqab. Deqa mondoņ nanęi urur padalqab.

² Gisan tamo nanęi di kumbra uęe uęe yoqnaqab tamo unęasari gargekoba nanęi na nanęo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinęyqab.

³ Gisan tamo nanęi di mamaul ani deqa nanęi bosib nunęo silali inęi inęi gisan na yaingęoqnaqab. Tulan nami Qotei na gisan tamo nanęi di peginjrqba bati atsiqa nanęi qa endegsi marej, "E nanęi padaltņrougetqai." Od, tamo nanęi di bole padalqab. Qotei a nanęi padaltņrqba bati qa tariņęqnu.

⁴ Ninęi qalie, nami lan anęro qudei nanęi une atoqneb. Deqa Qotei na nanęi uratņrosai. A nanęi ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia nęamyuwo unu. Dia lan anęro nanęi tariņęsoqnaqab mondoņ Qotei a nanęo une qa peginjrsim awai uęe enjrqas.

⁵ Tamo unęasari Noa aqa bati qa soqneb qaji nanęi Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanęi deęo uratņrosai. A nanęi padaltņrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanęi padaltņrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo unęasari nanęi endegsi minjroqnej, "Ninęi kumbra bole dauryoqniņ." Deqa Qotei na Noa a ti tamo unęasari 7 nanęi ti gereęe taqatņrnaqa nanęi bole soqneb.

⁶ Sodom qure ti Gomora qure ti nanęi deęo Qotei na padaltņjqba marsiqa nęamyuwo qarinyonaqa aisiq nanęi koitņrnaq nanęi torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo unęasari nanęi Sodom Gomora ti nanęi qa are qaloqnsib ulaoqnaqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab.

⁷ Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosiqa tamo uęe uęe nanęi kumbra uęeteqnaqab di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai.

⁸ Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanęo kumbra uęe unoqnsiq nanęo anjam uęe deęo quoqnej. Aqa are miligi tulaj boledamu deqa nanęi Qotei aqa dal anjam gotranęyqnaqab di unoqnsiq a prugeęetoqnsiqa are tulaj jaqatņkobaiyoqnej.

⁹ O ijo was ninęi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo unęasari bini Qotei dauryeqnub qaji nanęi gulbe iteqnaqab a na nanęi elenqa kere. Nanęi elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uęe uęe nanęo kumbra deęo Qotei a qalie bole. Deqa mondoņ a na nanęi peginjrsim awai uęe enjrqas.

¹⁰ Tamo qudei nanęi kumbra tulaj uęe uęe yeqnaqab deqa nanęi awai uęedamu oqab. Tamo nanęi di sambala kumbra tulaj jigat yoqnaqajqa are prugnęreęnu. Osib nanęi endegsib are qaleqnaqab, "Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil lanja sa anjam. Deqa iga dauryqasai."

Gisan anjam maro tamo nanęo kumbra tulaj uęe. Nanęi kumbra endeqaji yeqnaqab. Nanęi diqoqnsib nanęo segi areqalo dauryeqnaqab. Nanęi lan anęro kokba nanęi misilinęnjrqajqa ulaosaieqnaqab.

¹¹ Lan anęro qudei nanęi tulaj siņgila koba ti unub deqa nanęi na lan anęro kokba nanęi di buņnjreęnu. Ariya lan anęro siņgila ti unub qaji nanęi di diqosaieqnaqab. Nanęi gisan anjam maro tamo nanęi bul sai. Deqa nanęi Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di lan anęro kokba nanęi misilinęnjrosaięqnaqab.

¹² Gisan tamo nanęi di wagme juwan bul tulaj nanarioqnsib laqnaqab. Nanęi nanęo segi jejamu qa areqalo uęe uęe dauryeqnaqab. Anjam nanęi poinjrosai qaji di nanęi olo misilinęyęqnaqab. Iga wagme juwan nanęi ojelenoqnsim nęumeqnum deęo kere mondoņ Qotei na gisan tamo nanęi di nęumougetqas.

¹³ Nanęi kumbra uęe uęe yeqnaqab deqa bunuqna nanęi gulbe koba itqab. Nanęo kumbra aęiende. Nanęi qanam jige alanjkobaoqnsibqa ya uęe uyoqnsib nanarieqnaqab. Nanęi kumbra di yqajqa tulaj areboleboleinjreęnu. Nanęi ninęi ti inęi uyoqnsib dena nunęo nęam uęetoqnsib ninęi jiga enęeqnaqab. Nanęi gisan kumbra dauryqajqa tulaj areboleboleinjreęnu.

¹⁴ Nanęi gaigai unja qa mamaulnjreęnu deqa nanęi sambala kumbra yqajqa are koba unu. Nanęi une yoqnaqajqa tulaj arearetņreęnaqab olo uratosaięqnaqab. Nanęi na tamo qudei areqalo aiye aiyełteqnaqab qaji nanęi walawalainjreęnaqab nanęi daurnjroqnsib une yeqnaqab. Gisan tamo nanęi di tamo qudei nanęo inęi inęi qa mamaulnjreęnu. Nanęi kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na nanęi torei padaltņrqas.

¹⁵ Nanęi Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqnaqab. Osib nanęi Beor aqa anęro Balam aqa gam dauryeqnaqab. Balam a nami kumbra uęe yoqnsiqa silali oqajqa tulaj arearetoqnej.

¹⁶Donki nanği anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa nřirintej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisanřoqnsiqa maroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁷Gisan tamo nanği di ya sub bul jeřo qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanği di babar na tamo bole unub ariya nanği kumbra bole bei babtosaieqnu. Deqa mondoř Qotei na nanği sawa ambruq di breinjrqas. Sawa di Qotei na nami nanği gereiyetnjrej unu.

¹⁸Gisan tamo nanği di medabu waqtocnsib diqocnsib anjam uge uge mareleņeqnu. Nanği na tamo ungasari qudei nanği walawalainjreġnabqa sambala kumbra yoqnsib nanęo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnu. Tamo ungasari nanği di ya ya endi are bulyosib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanęo kumbra urateb. Ariya gisan tamo nanği na nanği titnjreġnab nanği olo kumbra uge uge dauryeqnu.

¹⁹Gisan tamo nanği dena tamo ungasari nanği walawalainjroqnsib endegsib minjreġnu, “Ninęi iga daurgwab di kumbra bei na ninęi taqatngwa keresai. Deqa unęum, ninęi nunęo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqnsib yoqniy.” Nanęo anjam di gisan. Agi nanęo segi kumbra uge uge na nanği tulaņ singila na ojoqnsiq nanği taqatnjreġnu. Ninęi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kaņgal tamo bul sqas.

²⁰Bole, tamo ungasari nanği di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga eleņej qaji a qa bole qalieeb. Nanği degsib qalieeb deqa nanği mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini nanği puluosib kumbra jigat di olo dauryeqnu. Deqa kumbra dena nanği singila na ojesonaq nanęo so tulaņ ugeeqnu. Nanęo so uge namij dego sai. Nanęo so olo tulaņ ugedamueqnu.

²¹Nanği nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya nanği gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqne. Ojesosib olo bini nanği anjam di qoreiyeqnu. Deqa mondoř nanği awai tulaņ ugedamu oqab.

²²Tamo ungasari nanği di bauņ ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Bauņ nanği niľoqnsib olo puluoqnsib nanęo niľo uyeqnu.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel nanği yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di brineqnu.”

3

Tamo Koba Yesus a olo bqas

¹⁻²O ijo was bole, e nami anjam bei nenęrenęosim nunęoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nunęoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam palontoqne. Tamo Koba Yesus agi iga eleņej qaji aqa wau tamo nanği dego anjam palontoqne. E nunęo areqalo tigeltetņitqa ninęi nanęo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nunęoq qarinyonum.

³Ariya e na anjam kobaquja bei ninęi mernęit poingem. Mondoř diņo bati jojomoqniņqa meqe meqem tamo nanği boqnsib nanęo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misilij anjam endegsib maroqnaq,

⁴“Qotei a nami marej, ‘Mondoř Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Ninęi uniy. Gago moma utru nanği moreņoqne bosi bosiq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?”

⁵O ijo was, meqe meqem tamo nanği di tulaņ nanariosib deqa nanği anjam degsib maroqnaq. Nami Qotei a anjam marnaqa laņ brantej di nanği poinęrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanği poinęrosai.

⁶Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa inęi inęi kalil padaltej.

⁷Bini laņ ti mandam ti tariņoqnsib unub. Tariņesoqniņqa mondoř Qotei a olo anjam marimqa nanği namyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo ungasari a qoreiyeqnu qaji nanęo une qa peginjrsim nanği torei padaltnjrqas.

⁸O ijo was bole, ninęi ijo anjam endeqa olo are walņgaq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti nanği ombla kerekere.

⁹Ariya tamo qudei nanği endegsib mareqnu, “Tamo Koba Qotei a nami inęi bole bole iga egwa marej. Kiyaqa a inęi di iga egwajqa tariņoqnsiq laņa sokobaiyeqnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqnu. Deqa a ninęi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na ninęi qa tariņoqnsiq unu.

Mandam ti laņ ti koboqab

¹⁰Diņo bati brantimqa Tamo Koba a bajij tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa laņ a poņosim koboqas. Inęi inęi kalil Qotei na atej qaji di dego namyuwo na tulaņ kaņkaņam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa inęi inęi kalil ti olo bunu sqasai.

¹¹ Ningi are qaliy. Ingi ingi kalil degsi koboqas deqa e ningi kumbra kiye dauryqajqa merngwai? Od, ningi kumbra endi dauryiy. Ningi nungo segi jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy.

¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariñoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa ningi singila na wauoqniy. Bati di brantimqa lan a njamuwo na yusim koboqas. Ingi ingi kalil Qotei na atej qaji di dego njamuwo na tulan kanjanam yusib ya bulosib koboqab.

¹³ Qotei a nami endegsi marej, “E na lan bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga manwa di unqajqa tariñoqnsim unum. Lan bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tinjin gaigai sqas.

Ningi nam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariñoqnsib soqniy

¹⁴ O ijo was bole, ningi manwa di brantqajqa tariñeqnub deqa ningi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiyoji sqajqa singila na wauoqniy. Osib ningi Qotei ombila areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqniy mondonj Qotei a nungo kumbra di unqas.

¹⁵ Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariñeqnu. Ningi di qalieqajqa deqa e anjam endi nengrenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nengrenyoqnsiq nungoq qarinyoqnej.

¹⁶ Pol a gaigai anjam deqaji nengrenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nango areqalo singilatosai qaji nanji Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nengrenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondonj nanji tulan padalougetqab.

¹⁷ O ijo was bole, ningi qalie, manwa kalil di brantqas. Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqasai di dal anjam gotranjo qaji tamo nanji bosib ningi gisanqosib titngibqa ningi singila na tigelesqa uratosib ulonjo uge.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenje qaji a ningi qa are boleiyeqnu. Ningi a qa qalieonub. Nungo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo ningi qa are tulan boleiyonqas. A rianj ti nam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa nam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa nam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaqa iga unem

¹ Anjam a n̄abile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago n̄amdamu na unqnem. Gago ban̄ na dego ojoqnem.

² N̄abile di boleq donaqa iga unem. N̄abile di gaigai sqas. N̄abile di aqa Abu wo sosisqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa n̄ingi sain̄geqnum.

³ Iga Anjam di gago n̄amdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa n̄ingi sain̄geqnum. Di kiyaya? N̄ingi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi n̄ingi iga ti Abu Qotei aqa N̄iri Yesus Kristus wo nan̄gi aiyel betern̄rsim nan̄gi koba na are qujaitosim unum.

⁴ Iga n̄ingi ti tulan̄ areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nen̄grejyosim nun̄goq qarinyonum.

Qotei a suwan̄oq di unu dego kere iga suwan̄oq di walweloqn̄om

⁵ Yesus Kristus a anjam endegi mergonaq iga quem, “Qotei a pulon̄ bul. Ambru bei aqaq di sosai.” Iga anjam di qusimqa agi n̄ingi olo mern̄geqnum.

⁶ Iga marqom, “E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum.” Degsi marsimqa ariya iga olo ambruq di walwelqom di iga gisan̄eqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum.

⁷ Qotei a suwan̄oq di unu dego kere iga suwan̄oq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa N̄iri Yesus aqa len̄ aiyey qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, “E une yosaieqnum.” Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisan̄yeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai.

⁹ Ariya iga gago segi une babtosisim marqom, “Od, e une ti.” Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintin̄ dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

¹⁰ Iga marqom, “E nami une yosaioqnem.” Degsi marqom di iga Qotei aqa n̄am ugetoqnsim a gisan̄ tamo qa min̄jobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

2

Yesus a gago aqaryaigo tamo

¹ O ijo an̄gro kiñilala, n̄ingi une yoqnaib deqa e anjam endi nen̄grejyosim nun̄goq qarinyonum. Ariya n̄ingi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na n̄ingi aqaryain̄gwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosisqa gaigai kumbra bole tintin̄ yeqnu.

² A gago une kobotetgosim Qotei aqa min̄jin̄ taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo un̄gasari kalil mandamq endi unub qaji nan̄gi dego une kobotetnrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqn̄qas

³ Iga kiyersi endegi qalieqom, “Bole, iga Qotei qa qalieonum”? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, “E Qotei qa qalieonum.” Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisan̄ tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai.

⁵⁻⁶ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqn̄qas di Qotei aqa qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan̄ kobaoqnsim singilaoqn̄qas.

Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum.

⁷ O ijo was bole, dal anjam e nen̄grejyonum qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij n̄ingi nami quoqneb qaji.

⁸ Ariya dal anjam e nen̄grejyonum qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqaq di sosisqa nun̄goq di dego unu. Di kiyaya? Ambru a koboqa laqnaqa suwan̄ a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, “E suwan̄oq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nan̄gi jeutn̄jeqnu. Deqa tamo di a suwan̄oq di sosai. A ambruq di unu.

¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nan̄gi qalaqalain̄roqn̄qas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwan̄oq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu.

¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanği jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruq di sosisq walweleqnu. Ambru na aqa nıamdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo anğro kiñilala, niñgi quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nuñgo une kalil kobotetñej. E deqa anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarınjonum.

¹³ O abu niñgi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa niñgi qalieonub. E deqa anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarınjonum.

O anğro wala, niñgi Satan gotranıyeqnu. E deqa anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarınjonum.

¹⁴ O ijo anğro, niñgi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarınjonum.

O abu niñgi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa niñgi qalieonub. E deqa anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarınjonum.

O anğro wala niñgi quiy. Qotei aqa anjam nuñgoq di unu deqa niñgi singila ti sosib Satan gotranıyeqnu. E deqa anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarınjonum.

Niñgi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

¹⁵ O ijo was, niñgi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai.

¹⁶ Mandam qaji tamo unğasari nanğo kumbra agiende. Nanği nanğo segi jejamu qa are prugnıreqnaqa ñoro koba oqajqa mamaunıreqnaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqaq na bosai. Di mandam endeqa kumbra.

¹⁷ Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnaqas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanği branteqnu

¹⁸ O ijo anğro, diño bati jojomqo. Niñgi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanği branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomqo.

¹⁹ Jeu tamo nanği di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyayaqa? Nanği gago Kristen was bolesai deqa. Nanği gago Kristen was bole qamu nanği iga koba na unum qamu. Ariya nanği iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanği gago Kristen was bolesai.

²⁰ Niñgi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa niñgi kalil powo ti unub.

²¹ E anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarınjonum. Di kiyayaqa? Niñgi anjam bole qalieonub deqa. Niñgi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nenğrenyosai. Niñgi qalie, anjam bole ti gisan anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisan anjam bei babtqa keresai.

²² Gisan anjam maro tamo nanği tal qabe? E niñgi mernğwai. Tamo nanği di endegsib mareqnu, "Yesus a Kristus sai." Nanği degsib maroqnsib deqa nanği Abu Qotei aqa Niri wo qoreiyeqnu. Osib Kristus jeuteqnu.

²³ Tamo a Qotei aqa Niri qoreiyqas di a Abu dego aqa areqalo singilatqas.

Qotei aqa Mondor na niñgi anjam bole mernğeqnu

²⁴ Anjam niñgi nami quoqneq jaji di niñgi olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di niñgi na Abu Qotei aqa Niri wo beternırsib nanği ti sqab.

²⁵ Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, "E niñgi nıambile enğitqa niñgi nıambile gaigai sqab."

²⁶ O ijo was kalil, gisan tamo nanği na niñgi gisanğwajqa laqnu. E deqa are qalsim anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarınjonum.

²⁷ Niñgi Kristus aqa Mondor eb agi nuñgoq di unu deqa niñgi powo qa truquosaieqnu. Deqa e anjam bei totoryosiy niñgi mernğwasai. Mondor a segi na anjam kalil niñgi mernğeqnaq quoqnsib poınğeqnu. Mondor aqa anjam di gisan sai. Di anjam bole. Deqa niñgi Mondor aqa anjam di quısib poınğim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi anğro tiñtiñ unum

²⁸ Od, ijo anğro kiñilala, niñgi Kristus beteryosib soqniy. Niñgi degyqab di mondonı a olo brantımqa niñgi jemaınğwasai. Niñgi are singilatosis aqa ulatamuq di tigelesqab.

²⁹ Niñgi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulan bole. Deqa niñgi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnu qaji nanği Qotei aqa segi anğro tiñtiñ unub. Nanği olo nıambabobulosib Qotei aqa anğro branteb.

3

¹ Gago Abu Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. A na iga aqa segi angro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa angro tintin unum. Mandam qaji tamo nanngi Qotei qa qaliesai. Deqa nanngi iga qa dego qaliesai.

² O ijo was bole, iga Qotei aqa segi angro unum. Ariya mondon iga kiyersim sqom di iga geregere qaliesai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom.

³ Tamo ungasari kalil Yesus bam unqajqa tariyeqnu qaji nanngi nanngo une olo urateqnu. Deqa nanngi Qotei aqa nmgalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴ Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo ungasari une ateqnu qaji nanngi Qotei aqa dal anjam gotranjeqnu.

⁵ Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji.

⁶ Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷ O ijo angro kiñilala, ningi geregere nam atoqniy. Tamo bei na bosim ningi gisanngo uge. Ningi quiy. Tamo nanngi kumbra bole tintin dauryeqnu qaji nanngi tamo bole tintin unub. Yesus a tamo bole tintin unu dego kere.

⁸ Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo ungasari une ateqnu qaji nanngi Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Niri a Satan aqa wau kobotqa bej.

⁹ Tamo bei a olo nambabobulosim Qotei aqa segi angro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nambile unu deqa a une atoqnqas keresai. Di kiyaga? A Qotei aqa segi angro unu deqa.

¹⁰ Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyo a Satan aqa angro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo ungasari kumbra bole tintin dauryosaieqnu qaji nanngi Qotei aqa angro sai. Tamo ungasari nango Kristen was nanngi qalaqalainjrosaeqnu qaji nanngi dego Qotei aqa angro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹ O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di ningi nami queb.

¹² Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaga a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintin yoqnej.

¹³ O ijo was, mandam qaji tamo nanngi na ningi jeutnjoqniqbqa ningi deqa prugosib ulaaib.

¹⁴ Iga gago Kristen was nanngi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanngi nango Kristen was nanngi qalaqalainjrosaeqnu qaji nanngi padalqa gamq di unub.

¹⁵ Tamo nanngi nango Kristen was nanngi jeutnjreqnu qaji nanngi lej ojo tamo bul unub. Ningi qalie, lej ojo tamo nanngi nambile gaigai sqa keresai.

¹⁶ Yesus a aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nambile uratosim gago Kristen was nanngi qa morenqom.

¹⁷ Tamo bei a mandam endeqa ingi ingi koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei ingi saiqoji soqnim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai.

¹⁸ O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Iga lanja anjam maro na Kristen nanngi qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnqom di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹⁻²⁰ Iga tamo ungasari nanngi qalaqalainjrqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unqum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaqaja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu.

²¹ O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are sinjilatosisim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.

²² Osim iga ingi bei qa Qotei pailiyimqa a gago pailyo qusim ingi di egwas. Di kiyaga? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa.

²³ Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Niri Yesus Kristus aqa nam qa gago areqalo sinjilatosisim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem.

²⁴ Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

4

Niŋgi na mondor kalil naŋgi peginjroqniy

¹ Tamo gargekoba naŋgi mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnuḅ, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, naŋgo anjam di gisaŋ. Deqa niŋgi naŋgo anjam di nuŋgo areqaloq di siŋgilataib. Niŋgi na mondor kalil naŋgi geregere peginjroqnsib dena niŋgi qalieqab, naŋgi Qotei aqaq na beqnuḅ kiyo sai kiyo.

² Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji naŋgi endegsib mareqnuḅ, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqa mandamq aiyey.” Dena niŋgi qalieqab, tamo ungasari naŋgi di Qotei aqaq na beb.

³ Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyey anjam di tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji naŋgi saideqnuḅ. Dena niŋgi qalieqab, tamo ungasari naŋgi di Qotei aqaq na bosai. Naŋgi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Niŋgi nami queḅ, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴ O ijo aŋgro kiŋilala, niŋgi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nuŋgoq di unu deqa niŋgi na gisaŋ anjam maro tamo naŋgi gotraŋnjreḅnuḅ. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo naŋgoq di unu qaji a tulaŋ bunyeqnu.

⁵ Gisaŋ anjam maro tamo naŋgi di mandamq endena branteb deqa naŋgi mandam qa segi anjam mareqnuḅ. Mareqnuḅ mandam tamo naŋgi naŋgo anjam quoqnsib dauryeqnuḅ.

⁶ Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo ungasari Qotei qa qalieonub qaji naŋgi gago anjam quetgeqnuḅ. Ariya tamo ungasari Qotei qa qaliesai qaji naŋgi gago anjam quetgosaieqnuḅ. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisaŋ mondor ti naŋgi peginjroqnsim naŋgi qa poigeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen naŋgi dego qalaqalainjrqom

⁷ O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was naŋgi qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnuḅ qaji naŋgi olo ŋambabobulosib Qotei aqa segi aŋgro tiŋtiŋ unub. Deqa naŋgi Qotei qa qalieonub.

⁸ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryeqnuḅ di a Qotei qa qalieqa keresai.

⁹ Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyey. Deqa iga aqa ŋam na ŋambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaieqnu.

¹⁰ Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaiegej. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyey.

¹¹ O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaieqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnuqom.

¹² Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaioqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnuqom di Qotei a gagoq di beteresoqnimqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim siŋgilaoqnuqas.

¹³ Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beteryejunum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom.

¹⁴ Abu na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji naŋgi elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyey. Aqa kumbra di iga unsim deqa saoqnsim laqnum.

¹⁵ Tamo bei a endegi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas.

¹⁶ Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaieqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum.

¹⁷ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryeqnuḅ di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas.

¹⁸ Beteryesoqnim qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulaŋ kobaoqnsim siŋgilaoqnuqas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondonj Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are siŋgilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom.

¹⁹ Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryeqnuḅ di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulaŋ kobaoqnsiq siŋgilaieqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondorj Qotei na e ŋolawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaieqnu. A degsi ulaieqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra siŋgilaosaiunu.

²⁰ Iga gago Kristen was naŋgi qalaqalainjreḅnuḅ. Di kiyayqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaiegej deqa.

²¹ Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaieqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was naŋgi jeutnjreḅnu. A na naŋgi qalaqalainjrosaiieqnu. Deqa tamo di a gisaŋ tamo.

A na aqa Kristen was agi nanngo ulatamu gaigai uneqnu qaji nanngi qalaqalainjrosaeqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaiognej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai.

²¹ Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nanngi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

5

Iga mandam endeqa singila gotranjoqnum

¹ Yesus a segi Kristus. Tamo nanngi deqsib maroqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi olo nambabobulosib Qotei aqa angro tinqin sqab. Tamo nanngi Abu qalaqalaiyqab di nanngi aqa angro nanngi dego qalaqalainjrqab.

² Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa angro nanngi dego qalaqalainjreqnum.

³ Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto.

⁴ Tamo nanngi olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro unub qaji nanngi mandam endeqa singila gotranjoqnum. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bunyoqnsim mandam endeqa singila gotranjoqnum.

Qotei na aqa Niri qa anjam babtej

⁵ Tamo kiyero nanngi mandam endeqa singila gotranjoqnum? E ubtosiy marqai. Tamo nanngi di mareqnum, "Yesus a Qotei aqa Niri." Nanngi deqsib maroqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum deqa nanngi segi mandam endeqa singila gotranjoqnum.

⁶ Yesus Kristus a bosiqqa ya na yanso ej. Osuqa namburbasq di moinaqa aqa len aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqa aqa len aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu.

⁷ Tamo qalub nanngi Yesus aqa anjam babteqnum.

⁸ Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti len ti nanngi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnum.

⁹ Tamo lanaj nanngi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Niri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lanaj nanngo anjam tulan bunyejunu.

¹⁰ Tamo nanngi Qotei aqa Niri qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi aqa anjam dego nanngo are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nanngi Qotei aqa anjam deqa nanngo areqalo singilatqasai di nanngi na Qotei aqa nam ugetosib Qotei a gisan tamo qa minjobulqab. Di kiyaqqa? Nanngi Qotei aqa Niri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanngo areqaloq di singilatqasai deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam agiende. A na iga nambile gaigai sqajqa marsiq nambile egej. Nambile di Qotei aqa Niri aqaq di unu.

¹² Tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqas di a nambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqasai di a nambile oqasai.

Iga qalieonum, iga nambile gaigai sqom

¹³ O ijo was, ningi Qotei aqa Niri aqa nam qa nunngo areqalo singilateqnum. E na anjam endi nenrenjosim nungoq qarinyonum. Di kiyaqqa? Ningi bole qalieqajqa, ningi nambile gaigai sqab.

¹⁴ Iga inji bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are singilatqom Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.

¹⁵ Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga inji bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶ Ningi na Kristen was bei a une atim unsibqa ningi a qa Qotei pailyiy. A moiqajqa une atosai deqa ningi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A nambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Ningi a qa pailyqajqa e na mernjosai.

¹⁷ Kumbra uge kalil tamo nanngi yeqnum qaji di une. Ariya une qudeji qa Qotei na tamo nanngi moiyojnrosaeqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo ungasari Qotei aqa segi angro unub qaji nanngi una atosaieqnum. Qotei aqa Angro Yesus a na nanngi taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na nanngi ugeugeinjrqqa keresai.

¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi angro unum. Mandam qaji tamo ungasari kalil nanngi tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanngi singila na taqatnjreqnu.

²⁰ Iga qalieonum, Qotei aqa Niri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Niri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi nambile gaigai sqajqa utru.

²¹ O ijo angro kiñilala, ningi gisan qotei kalil nanngi torei qoreinjsib sasaloiy.

2 JON

¹E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nengrenyosim ni qa ti ino angro nanği qa ti qarinyonum. E ninği bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo unğasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanği dego ninği qalaqalaingeqnum.

²Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ninği qalaqalaingeqnum.

³Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanği aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Ninği segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴Ino angro qudei nanği anjam bole dauryeqnum. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, "Ninği anjam bole di dauryiy."

⁵Ariya uña, e anjam bei nengrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji.

⁶Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ninği nami quoqneb. Deqa ninği dauryosib walweloqniy.

Ninği Kristus aqa anjam sinğila na ojesoqniy

⁷Ninği quiy. Gisaj tamo gargekoba nanği mandamq endi laqnum. Laqnsibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyey anjam di nanği na olo saideqnum. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisaj ani tamo.

⁸Deqa ninği gegerere nam atoqniy. Ninği nam atqab di gago wau iga nami nunğo ambleq di yoqnem qaji di ninği olo ulontqasai. Ninği sinğila na tigelesosib mondonj awai tulan boledamu oqab.

⁹Ninği Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ninği Qotei ombla sqa keresai. Ninği Kristus aqa anjam sinğila na ojesqab di ninği Abu Qotei aqa Niri wo nanği aiyel koba na gaigai sqab.

¹⁰Tamo bei a nunğoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ninği a banj ojetaib. Ninği a osib nunğo talq osi gilaib dego.

¹¹Ninği a banj ojetqab di ninği a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanğoq bosim anjam kalil minjrekritqas

¹²E anjam gargekoba nengrenyosiy nunğoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. E bosiy ninği nunğsiy anjam kalil merngekritqai. Yim ninği qusib areboleboleingwas.

¹³Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanği na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

¹ E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

² O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, "O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme." O Gaius, e qalieonum, ino qunur a bole unu.

³ Nami Kristen was qudei nanngi e nubqa bosib merbeb, "Gaius a anjam bole dauryeqnu." Degsis merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum.

⁴ Ijo anngro nanngi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nanngi gegerereinjreanu

⁵ O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanngi gegerereinjreanu. Osim Kristen was qudei nanngo ulatamu ni qaliesai qaji nanngi qure beiq na beq nabqa nanngi dego ni na gegerereinjreanu.

⁶ Was nanngi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo ungasari qure endia unub qaji nanngi queq nub. Deqa ni que. Was nanngi di olo ni uratmosib walwelqa laq nibqa ni na ingi ingi qa nanngi aqaryainjrim nanngi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqnqas.

⁷ Was nanngi di Yesus aqa wau ojqajqa are qaloqnsib aqa nam osib walweleq nub. Nanngi sawa bei bei qaji nanngo ambleq di waueq nub. Nanngo wau dena nanngi silali ingi ingi osaieq nub.

⁸ Deqa iga tamo deqaji nanngi aqaryainjroqnqom. Iga degyqom di iga nanngi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnqom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹ Nami e anjam qudei nenngrenyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unub qaji nanngo qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiq a na Kristen kalil nanngi bunjnsim aqa segi nam soqtqajqa singilaeqnu.

¹⁰ Deqa e nungoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareleqnu. Di segi sai. Kristen was nanngi walwelosib nungo qureq beq nab a na nanngi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nanngi di nanngo meq joqsi gilqa laq nab a na nanngi dego getentnjreanu. Osiqa nanngi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreanu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹ O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanngi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanngi Qotei unqa keresai.

¹² Tamo kalil nanngi Demitrius aqa kumbra bole qa mareq nub, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiq Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³ E anjam gargekoba nenngrenyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenyqasai.

¹⁴ Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵ Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nanngi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nanngi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nanngi minjrim. Bole.

JUT

¹ E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nenjrenjyosim ninji tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nunjoq qarinyonum. Abu Qotei na ninji qalaqalainjeqnu. Yesus Kristus a segi na ninji taqatnjeqnu.

² Qotei a ninji qa tulan dulosim qalaqalainjimqa ninji geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo nanji uliosib Kristen nanjo ambleq aiyeb

³ O ijo was bole, Qotei na ninji e ti padalo sawaq na elenjej. Qotei aqa wau deqa e na nenjrenjyosiy nunjoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nenjrenjyosiy nunjoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanji na ugeugeiyqa laqnu. Deqa ninji na tamo nanji di gotranjnroqniy. Ninji qalie, Qotei na gam waqtetgonaqqa iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai.

⁴ O ijo was, tamo qudei nanji uliosib nunjo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanji deqa endegsi marej, "Mondon e nanjo une qa peginjrsiy padaltnjrqi." Od, tamo nanji di Qotei qoreiyeqnu. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanji dena olo bubulyoqnsib mareqnu, "Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnoqom." Nanji degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnu.

⁵ Ninji qalie, nami Israel nanji Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanji joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanji qudei a qa nanjo areqalo singilatasa deqa a na nanji padaltnjrej. E nunjo are tigeltetnjitqa ninji Israel nanjo kumbra deqa are qaliy.

⁶ Ninji lan angro uge uge nanji qa dego are qaliy. Tulan nami nanji lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanji ojelejosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnjrej. Nanji sawa dia tarijsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na nanji olo osimqa nanjo une qa nanji peginjrqas.

⁷ Nami Sodom ti Gomora ti qure kaliljojom di soqneb qaji nanji ti lan angro uge uge nanjo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nanjo sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nanji njamyuwoq di breinjrim nanji bati gaigai dia sqab.

Qotei na nanji degsim padaltnjrqaqas deqa iga ulaoqnsim nanjo kumbra uge di dauryqa uratqom.

⁸ Ariya tamo nanji nunjo ambleq aiyeb qaji nanji dego kumbra uge deqaji dauryeqnu. Agi nanji neiobilqeoqnsib dena nanjo segi jejamu jiga yeqnu. Osib Qotei a nanjo Tamo Koba sqajqa deqa asinjreqlaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanji misilinjreqlaqa.

⁹ Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan omba njirinosis nanji Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinjyosai. A Satan misilinjyosai uratosiq minjej, "Tamo Koba a segi na ni saidim medabu getentqam."

¹⁰ Tamo nanji nunjo ambleq aiyeb qaji nanji di tulan diqoqnsib kumbra nanji poinjrosai qaji di olo misilinyeqnu. Nanji wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nanjo segi jejamu qa areboleboleinjreqlaqa. Nanjo kumbra deqa mondon Qotei na nanji njumougetqas.

¹¹ Od, tamo nanji di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanji di Kein dauryosib kumbra uge yeqnu. Nanji silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqnu. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotranjoqnej qaji aqa kumbra uge dego nanji dauryeqnu. Deqa nanji padalougetqab.

¹² Tamo nanji di tulan ugedamu. Ninji inji uyqa koroqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nanji di uli na boqnsib nunjo ambleq di kumbra tulan jigat yeqnu. Nanji kumbra di yqajqa jemainjrosaiieqnu. Nanji nanjo segi jejamu qa are qaleqnu. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanji di kumbra bole bei babtosaieqnu. Qura geitqa batiieqnaqa a geitosaieqnu dego kere tamo nanji di kumbra bole bei babtosaieqnu. Iga njamtan moyi otoroqnsim taqal breinjreqlaqa dego kere tamo nanji di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondon nanji moyiyougetosib torei padalqab.

¹³ Jagwa na yuwal tigeltetnaqa yuwal korkortoqnsiq morman aiyeqnu dego kere tamo nanji di kumbra uge uge babtelenoqnsib nanji nanjo kumbra uge deqa jemainjrosaiieqnu. Nanji bongar bul dego unub. Agi bongar nanji lan goge di gam grotoqnsib lanja lanja laqnu. Deqa mondon Qotei na tamo nanji di breinjrim sawa ambruq aiyelenosis bati gaigai dia sqab. Sawa ambruq di Qotei na nami nanji gereiyetnjrej unu.

¹⁴ Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nanġi deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena nambabej. A anjam bei endegsi marej, "Ninġi uniy. Mondonj Tamo Koba a na aqa segi lanj anġro tulanj gargekoba nanġi joqsim bqas.

¹⁵ Bosim tamo kalil a qoreiyeqnub qaji nanġo une qa peginjrsim ugeugeinjrqas. Osim nanġo kumbra uge uge kalil nanġi osornjrimqa nanġi deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nanġi di Qotei qa misilij anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqnub. Deqa Qotei na nanġi gulbe tulanj kokba enjrqas." Enok a nami anjam degsi marej.

¹⁶ Tamo nanġi di gaigai ulatamu ugeinjreqnaqa tamo nanġo jejamuq di anjam lanja lanja qamelenjoqnsib nanġo segi areqalo uge uge dauryeqnub. Nanġi nanġo medabu waqtoqnsib diqoqnsib nanġo segi n̄am soqteqnub. Osib tamo unġasari nanġi walawalainjreqnab nanġi na nanġi daurnjreqnub.

Nunġo areqalo Qotei qa singilateqnub qaji di ninġi ojesoqniy

¹⁷ Ariya ijo was bole, ninġi kumbra mondonj brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanġi qarinjnjreqnaqa nunġoq boqnsib kumbra deqa merngoqneb. Nanġo anjam deqa ninġi olo are qaloqniy.

¹⁸ Agi nanġi anjam endegsib merngoqneb, "Mondonj diġo bati jojomamqa meqe meqem tamo nanġi boqnsib Qotei qoreiyeqnsib nanġo segi areqalo uge uge dauryoqnaqab."

¹⁹ O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanġi dena Kristen nanġi potoaiyeltnjreqnub. Osib mandam qa inġi inġi qa are koba qaleqnub. Qotei aqa Mondor a nanġoq di sosai deqa nanġi kumbra uge di yeqnub.

²⁰ Ariya ijo was bole, nunġo areqalo Qotei qa singilateqnub qaji di ninġi ojesosibqa dena ninġi tulanj singilaqab. Osib ninġi Mondor Bole aqa singila na pailyoqniy.

²¹ Qotei a ninġi qalaqalainjgeqnu deqa ninġi a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai ninġi qalaqalainjgeqnaqas. Ninġi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulqajqa tariġoqniy. Ninġi degyqab di ninġi n̄ambile gaigai sqab.

²² Tamo qudei Yesus qa nanġo areqalo singilateqnub qaji nanġo areqalo olo gulbeinjreqnu. Deqa ninġi nanġi qa duloqniy.

²³ Tamo qudei nanġi une ti unub deqa nanġi n̄amyuwoq aiqa laqnub. Deqa ninġi nanġi urur minjribqa nanġi nanġo une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanġi n̄amyuwoq aiqasai. Qotei na nanġi elenqas. Tamo qudei nanġi nanġo areqalo namij dauryeqnub deqa nanġi gara sari bulosib tulanj jiga ti unub. Deqa ninġi nanġi qa olo duloqnsib nanġo une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa n̄am soqtoqnaqom

²⁴ O ijo was kalil, Qotei na ninġi taqatnġimqa ninġi ulonqasai. Mondonj a na ninġi joqsim lanj qureq osi oqimqa ninġi aqa rianj unsib une saiġoġi sqab. Bati deqa ninġi tulanj areboleholeinġim sqab.

²⁵ Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenjej. Deqa iga aqa n̄am soqtoqnaqom. A gago Mandor Koba singila ti unu qaji. A na inġi inġi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

¹⁻³ Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nangi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomoqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nangi osornjrej. A gam endena nangi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenyonum.

*Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari
qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyej*

⁴ E Jon. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nunqoq qarinyonum. Ningi Yesus aqa nam qa koroeqnuq qaji. Ningi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nangi dego ningi qa are boleijnrimqa ningi lawo na soqniy.

⁵ Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnu. A tamo kalil nangi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanqo Tamo Koba. A dego ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalalaigeqnu. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej.

⁶ Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

⁷ Ningi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnmqa tamo kalil nangi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nangi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nangi a qa are ugeijnrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

⁸ Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, "E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai." Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

⁹ E nunqo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ningi ti gulbe qoboiyoqnsim jaqatin eleneqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigeloqnsimqa gulbe qoboiyejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo nangi na e taqal waibosib nui nam Patmos endia e ateb unum.

¹⁰ E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelenonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaq. Gul anjameqnu dego kere.

¹¹ Lelenosiq merbej, "Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa nam qa koroeqnuq qaji nanqoq gilem. Tamo ungasari nangi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa nam qa koroeqnuq."

¹² Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim nam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem.

¹³ Lam nanqo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej.

¹⁴ Aqa gate ti gate banqa ti lanbi bul tulan qat soqnej. Aqa namdamu nam pulon bul pulonoqnej.

¹⁵ Aqa singa minjaloqnej. Bras namyuwo na koiteqnuq minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere.

¹⁶ Aqa ban wo na bongar 7 ojelenesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej.

¹⁷ E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim nam ambruibonaqa e aqa singa jojomoq di ulonosim moiyoqbulum. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, "Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai."

¹⁸ E nambile gaigai sqajqa utru. Nami e moiyoqbulum. Bini ni e nube. E olo nambile unum. E bati gaigai nambile sqai. E segi na moiyoqbulum ti moiyoqbulum ti taqatejunum.

¹⁹ Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nengrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nengrenye.

²⁰ Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nanği ti lam 7 gol na gereiyo qaji nanği ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo unğasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanço lan anğro 7 nanği sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo unğasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanği sigitnjrejunub.”

2

Jon a Efesus qure nançoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanço lan anğro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nanço ambleq di walweleqñum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

² Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloeqñsimqa tamo uge nanği qa tulan asgimeqñu. Tamo nanği di endegsib mermeqñub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinyej qaji tamo.” Di gisanj. Qotei na nanği qarinyejrosai. Ni nanço anjam di tenemosim endegsi poimqo, nanği gisanj tamo.

³ Ni ijo ñam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqñub. E qalieonum, ni singila na tigeloeqñsimqa gulbe di qoboieqñum. Ni asgimosaeqñu.

⁴ “‘Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqñem. Bini ni degsim e qalaqalaibo-saeqñum.

⁵ Nami ni kumbra bole dauryoqñem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulorjonum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqñem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai.

⁶ Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanği kumbra uge uge yeqñub. Nanço kumbra di ni tulan urateqñum. Keretosim urateqñum. E dego urateqñum.

⁷ “‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanği minjreqñu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ñam gei osiy anaiyit a uysim dena ñambile gaigai sqas. Ñam di Qotei aqa lan qureq di unu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Efesus nanço lan anğro aqaq qarinye.”

Jon a Smerna qure nançoq anjam qarinyej

⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanço lan anğro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moiye. Bini e olo ñambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

⁹ Ni gulbe ti jaqatin ti ejunum di e qalie. Ni inği tulan saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni lan qure qa inği inği koba elenejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilijmoqñsib anjam uge uge mermeqñub. Nanği segi qa mareqñub, “Iga Juda tamo.” Di gisanj. Nanği Satan aqa anğro.

¹⁰ Bunuqna ni jaqatin koba oqñam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na ninği qudei ojelejnosim tonto talq di breingwas. Ninği ijo ñam geregere ojgab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa ninği tonto talq di breingwas. Ninği bati 10 gulbe ti jaqatin ti sqab. Bati deqa ninği e qa nunço areqalo singilatosis soqñiy. Soqñib jeu tamo nanği na ninği lungib moreñqab. Amqa e ninği awai boledamu engwai. Awai agiende. Ninği ñambile gaigai sqab.

¹¹ “‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanği minjreqñu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Smerna nanço lan anğro aqaq qarinye.”

Jon a Pergamum qure nançoq anjam qarinyej

¹² Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Pergamum qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanço lan anğro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹³ E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqñum. Ino areqalo di ni na ulitosaeqñum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunço ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jeu tamo nanği na a qalnb moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

¹⁴ “Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanqi Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nanqi saidnjrosaeqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiqqa Israel nanqi gisa gisanjroqnsiqqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqqa areqalo tigeltetnjreqlaqa nanqi gisanj qotei atrainjro qaji ingi uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb.

¹⁵ Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanqi Nikolas aqa wau tamo nanjo anjam dauryeqnub.

¹⁶ Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanqi di qoto itnjrqai.

¹⁷ “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnum qaji nanqi minjreqlu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lanj qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meninj qat dego yqai. Osiy meninj quraq di nam bunuj nenjrejqai. Nam di tamo bei a qalieqasai. Tamo meninj oqas qaji a segi nam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrejqosim Pergamum nanjo lanj angro aqaq qarinye.”

Jon a Taiataira qure nanjoq anjam qarinyej

¹⁸ Yesus na e degsi merbsiqqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnum qaji nanjo lanj angro qa anjam endegsi nenjrejqe, ‘E Qotei aqa Niri. Ijo namdamu nam pulonj bul puloneqnu. Ijo singa minjaleqnu. Bras geregere nomyeqnaq minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹⁹ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo singilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboiyoqnsim singila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulanj boledamu. Di e qalie.

²⁰ “Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Unja Jesebel a ni ombla sosiq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji unja.” Di sai. A na ijo wau tamo nanqi gisa gisanjroqnsiqqa gam osornjreqlaqa nanqi sambala kumbra yoqnsibqqa gisanj qotei atrainjro qaji ingi uyeqnum.

²¹ A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej.

²² Deqa ni que. E na unja di jaqatinj koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanqi a ombla sambalaoqnsib laqnuq qaji nanqi dego jaqatinj ti gulbe koba ti enjrqai. Nanqi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanqi degnjrqai.

²³ Aqa angro nanqi dego numit morenjqab. Amqa tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnum qaji nanqi qalieqab, e tamo kalil nanjo are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleyeqnum. Deqa ninji quiy. E nunjo kumbra segi segi keretosiy awai enjwai.

²⁴ “Ariya ninji qudei Taiataira qureq di unub qaji nunjo kumbra bole agi ubtosiy mernjwai. Ninji Jesebel aqa anjam dauryosaieqnum. Tamo nanqi mareqnum, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ninji qaliesai. Deqa e ninji gulbe bei enjwasai.

²⁵ Kumbra bole kalil ninji ojejunub qaji di singila na ojesoqniq e bqai.

²⁶ “Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim dijo bati itqas di e singila yitqa a na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi taqatnjroqnaqas.

²⁷ A na nanqi tulanj singila na taqatnjroqnaqas. Tamo nanqi web paraparainjreqluq dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai.

²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai.

²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnum qaji nanqi minjreqlu.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrejqosim Taiataira nanjo lanj angro aqaq qarinye.”

3

Jon a Sardis qure nanjoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnum qaji nanjo lanj angro qa anjam endegsi nenjrejqe, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanqi ni qa mareqnum, “Ni njambile unum.” Di sai. Ni moyem.

² Deqa ni nam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moyosaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa njamgalaq di keresai.

³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni nam sirosim tigelqasai di e bajin tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴ “Ariya tamo ungasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanngo kumbra bolequja. Nanngo gara jigatosai deqa nanngi gara qat jigsib e ombla walweloqnqab.

⁵ “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigetqai. Aqa nam nambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa nam di e na ijo Abu ti aqa lan angro nanngi ti nanngo ulatamuq di ubtqai.

⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnuq qaji nanngi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Sardis nanngo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Filadelfia qure nanngoq anjam qarinyej

⁷ Yesus na e degsi merbsiya olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnuq qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saigoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siran waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum.

⁸ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siran bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo nam uratosiaeqnum.

⁹ Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanngi bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Nanngi segi qa mareqnuq, “Iga Juda tamo.” Di gisanj. Nanngi Juda tamo sai.

¹⁰ Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboijejunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo ungasari kalil nanngi uneq breinjirqa batiamqa a ni uneq breimqasai.

¹¹ E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

¹² “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jejamuq di e na ijo Qotei aqa nam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa nam ti ijo segi nam bunuj ti nengrenyqai. Jerusalem bunuj agi lan goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas.

¹³ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnuq qaji nanngi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Filadelfia nanngo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Laodisia qure nanngoq anjam qarinyej

¹⁴ Yesus na e degsi merbsiya olo merbej, “Laodisia qureq di tamo ungasari ijo nam qa koroeqnuq qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘Ijo nam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. Ingi ingi kalil Qotei na gereijej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹⁵ Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanqan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanqan sqam di kere.

¹⁶ Ni tulan kanqan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kanqan kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai.

¹⁷ Ni ino segi nam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E ingi bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisanonum. Ni ingi ingi tulan saigoji. Ni sougetejunum. Ni nam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai.

¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol namyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutim tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni gorej dego awaiyosim dena ino namdamu piyim nam poimqas.

¹⁹ Tamo nanngi e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo njirinjnroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

²⁰ “Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokindoneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla ingi uyqom. ²¹ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere.

²² Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnuq qaji nanngi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Laodisia nanngo lan angro aqaq qarinye.” Yesus na e degsi merbej.

4

Lan qureq di nanji Qotei binjoqnsib loueqnub

¹ Onaqa e olo nam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqnamqa tamo nami lelenonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.”

² Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e sinjilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej.

³ Aqa jejamu tulan minjalej. Menin jaspata tulan minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu menin konilian bul tulan lent. Tuembin na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembin aqa nengren di tulan minjalej. Menin emeral tulan minjaleqnu dego kere. Tuembin di nam banqa gesgi bul.

⁴ Ariya e olo nam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanji awo jaramq di awolejesoqneb. Nanji gara gat olekokba jigelenosib mandor kokba nango gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenjosib soqneb.

⁵ Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di nam pulon 7 pumblojelenjeb. Nam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanji sigitnjrejunub.

⁶ Awo jaram namoq di ingi kobaquja bei sonaq unem. Ingi di yuwal banqa bul. A qunun bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo nam atsimqa wagme nambile so qaji qolqe unjrem. Nanji na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nango bile ti qore ti dia namdamu gargekoba soqneb.

⁷ Wagme nambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme nambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagme nambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme nambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul.

⁸ Wagme qolqe nambile so qaji nanji di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi namdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti nanji gaigai louoqnsib endegsis mareqnu, “Qotei a singila koba ti unu. Singila kalil aqag di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nanji degsis louoqnsib maroqnsib olo wainjoqnsib mareqnu, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagme qolqe nanji gaigai degsis louoqnsib mareqnu. Nanji aqaratosaeqnu.

⁹ Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a nambile gaigai unu. Deqa wagme qolqe nambile so qaji nanji a qa tulan areboleboleinjreqlaqa aqa nam soqtoqnsib binjyeqnu.

¹⁰ Yeqnaqa tamo gate 24 nanji singa pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqnu. Tamo di agi nambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanji nango gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsis loueqnu,

¹¹ “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan goge di unum.

Deqa tamo kalil nanji ni qa tulan areboleboleinjreqlaqa ino nam soqtoqnsibqa ino singila binjyeqnu.

Nanji ni kumbra degmeqnu. Di kiyaya? Ni na qujai marnam inji inji kalil branteb unub. Ni ino segi areqalo na inji inji kalil gereiyem.

Gam dena qujai inji inji kalil branteb unub.”

5

Jon a buk bei unej

¹ Onaqa e olo nam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banqa olekokba. Banqa di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nengren ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanji na aqa banqa lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb.

² Onaqa e olo nam atsimqa lan angro singila koba bei brantonaq unem. Lan angro di a tulan lelenosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?”

³ Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai.

⁴ E degsi unsim deqa e tulan akamugetem.

⁵ Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa lej na nambabej deqa a qoto singilaosiq aqa jeu tamo nanji tulan bujnrej. A Mandor Koba Devit aqa lej na nambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

⁶ Onaqa e olo nam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo nambile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme nambile so qaji qolqe nanji ti tamo gate nango awo

jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti nãmdamu 7 ti soqnej. Nãmdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitnjrejunub. Mondor di Qotei na qarinjrnãqa sawa sawa kalilq gileleñeb qaji.

⁷ Onaqa Kaja Du a bosiqã tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq dena buk di yaiyej.

⁸ Buk di yaiyonaqa wagme ñambile so qaji qolqe nanqi ti tamo gate 24 nanqi ti bosib Kaja Du aqa areq di sinãa puluteb. Nanqi kalil segi segi gombin ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojeleresoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqã Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo unãasari nãngo pailyo qurem bul oqoqnsiqã aqa ulatamuq di branteqnu.

⁹ Wagme qolqe nanqi ti tamo gate nanqi ti bosib Kaja Du aqa areq di sinãa pulutosibqã lou bunuj na endegsib louoqneb,

“O Kaja Du, ni buk di osimqã kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqã kere. Ni lumnab moisim ino leñ aiyej deqa ni na ino segi tamo unãasari nanqi awainjrsimqã Qotei aqa banq di ateleñem unub.

Od, ni na tamo unãasari leñ segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanqi awainjrsimqã Qotei aqa banq di ateleñem.

¹⁰ Ni na nanqi giltnjrem deqa nanqi Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo unãasari nanqi taqatnjroqñqab.”

Ingi inãi kalil nanqi Kaja Du aqa ñam soqtoqneb

¹¹ Ariya e olo ñam atsimqã lañ anãro tulan gargekoba tigelesonab unjrem. Nanqi di iga na sisiyqã keresai. Nanqi handet milion dego. Nanqi tigelosibqã awo jaram ti wagme ñambile so qaji nanqi ti tamo gate 24 nanqi ti agutnjresosibqã tulan murqunyeqñab e nãngo kakro quem.

¹² Nanqi endegsib leleñoqnsib maroqneb,

“Kaja Du agi nami qalñab moiyej qaji a sinãila ti ñoro ti powo ti ñam ti rian ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo unãasari kalil nanqi aqa ñam soqtoqnsibqã a qã tulan areboleboleinjroqñimqã a binjiyoqnsib sqab.”

¹³ Onaqa inãi inãi kalil Qotei na gereinjrej qaji nanqi anjam mareqñab e nãngo kakro quem. Inãi inãi kalil lañ qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanqi anjam mareqñab e nãngo kakro quem. Od, inãi inãi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nãngo kakro quem. Nanqi endegsib maroqneb,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanqi Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rian ti sinãila ti oqnsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nanqi aiyej binjinroqñom.”

¹⁴ Onaqa wagme qolqe ñambile so qaji nanqi maroqneb, “Anjam di bole.” Degsib mareqñabqã tamo gate nanqi sinãa pulutoqnsib louoqneb.

6

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqteleñej

¹ Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme ñambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem.

² Degsi marnaqa e ñam atsimqã hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a an ti. Nanqi na gate tatal wala ti yonabqã aqa gateq di atsiqa qoto sinãilaqa marsiqã gilsiq qoto sinãilaqnej.

³ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.”

⁴ Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanqi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a sinãila yeb. Yonabqã a na tamo unãasari mandamq di soqneb qaji nãngo areqalo niñaqyetyrnãqa nanqi lawo kumbra uratosib tamo nanqi ñumoqnsib moiyoñroqneb. Nanqi na a serie kobaquja yonabqã gilsiq wau di yoqnej.

⁵ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ñam atsimqã hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banq di skel ojesonaq e unem.

⁶ Unsimqã wagme qolqe ñambile so qaji nãngo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo unãasari nanqi mam koba enjre. Yimqã nanqi silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqñqab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqñqab. Deqa ni na oliv ñamtañ ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme njambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.”

⁸ Degsi marnaqa e njam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nanqi aiyel singila osib tamo ungasari mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwanj na ti ñumnab morenejeb. Mandam taqal qalubq di so qaji nanqi uratnjrnab soqneeb. Nanqi ñumosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo ungasari nami ñumnab morenejeb qaji nanjo qununj atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo ungasari nanqi di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneeb deqa jeu tamo nanqi na nanqi ñumnab morenejeb.

¹⁰ Nanjo qununj tulan lelenoqnsib Qotei endegsib minjoqneeb, “O Tamo Koba, ni inji inji kalil nanjo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarijonamqqa jeu tamo mandamq di unub qaji nanqi na iga lugnab gago leñ aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?”

¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenosiqa nanqi segi segi jigetnjrsiqa minjrej, “Ninji mati kiñala aqaratosib tarijoqnsib soqniy. Jeu tamo nanqi na ninji lungnab nunjo leñ aiyej dego kere nunjo wau qujai nanqi ti nunjo was nanqi ti deksib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo nanqi na ñumqab di e segi maritqa nanqi kalil ñumekritib kereamqqa bati deqa e kamba nanqi peginjrsiy awai uge enjrqai.”

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e njam atsimqa miminj tulan kobaquja donaq unem. Unem di señ ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq leñ bulej.

¹³ Onaqa bongar nanqi lanj goge na ululojosib mandamq aiyelenjeb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululojosib mandamq aiyelenjeb dego kere.

¹⁴ Lanj dego loumej. Qobunj rer qalsib lubteqnuub dego kere. Mana ti nui ti kalil nanjo so sawa uratosib jaraiyeb.

¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo nanjo gate ti ñoro tamo ti tamo singila ti kangal tamo ti tamo nanjo segi wau ojo qaji nanqi ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib meniñ kokba miligiq di ulielenjeb. Osib mana miligiq di dego ulieb.

¹⁶ Uliesosib tulan lelenkobaqnsib mana ti meniñ kokba ti kalil endegsib minjroqneeb, “Ninji bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjinj dego gagoq bqasai.

¹⁷ Nanqi aiyel tamo ungasari nanqi qa minjinj oqetnjrqqa bati brantqo deqa tamo yai na nanjo singila gotranjyqa kere? Tamo dego bei sosai.”

7

Israel tamo 144,000 nanqi Qotei aqa toqor eb

¹ Onaqa lanj angro qolqe nanqi lanj utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanqi na mandam ti yuwal ti njam banqa ti puynjraib deqa lanj angro qolqe nanqi dena jagwa qolqe di getentnjresoqneeb.

² Lanj angro nanqi di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnjrqajqa singila enjrej. Onaqa lanj angro bei señ oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei njambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulan lelenosiqa lanj angro qolqe nanqi di minjrej,

³ “Ninji mandam ti yuwal ti njam banqa ti nami niñaqnjraib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nanjo lanjaq di toqor atnam soqnimqqa di ninji na inji inji kalil di niñaqnjriy.”

⁴ Onaqa tamo gembub toqor elenjeb di marnab e quem. Tamo 144,000 nanjo lanjaq di toqor atelenjeb. Tamo nanqi di Israel nanjo moma utru 12 nanjo leñ.

⁵ Juda aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb. Ruben aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb. Gat aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb.

⁶ Aser aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb. Naptali aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb. Manase aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb.

⁷ Simeon aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb. Livali aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb. Isakar aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb.

⁸ Sebulun aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb. Josep aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb. Benjamin aqa leñ na tamo 12,000 nanqi toqor elenjeb.

Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi koroesosibqa Qotei binjyoqneeb

⁹ Onaqa bunuqna e olo njam atsimqa tamo ungasari tulan gargekoba koroesonab unjrem. Tamo ungasari nanqi di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanqi leñ segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanqi awo jaram ti Kaja Du ti nanjo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenjosib nanjo ban na tuwom banqa ojeleñesoqneeb.

¹⁰ Osib nanği singila na endegsib maroqneq, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanği Kaja Du wo na iga elenjosib boletgeb.”

¹¹ Onaqa lañ anğro kalil nanği na awo jaram ti tamo gate nanği ti wagme qolqe ñambile so qaji nanği ti agutnjrsib tigelesoqneq. Tigelesosibqa awo jaram namoq di singa pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneq,

¹² “Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rianj ti powo ti ñam ti singila ti sqas. Deqa iga a binjyoqnsim sqom. Bole.”

Qotei na aqa tamo unğasari nanngo gulbe kalil kobotetnrqas

¹³ Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo unğasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanği? Nanği tal qabe?”

¹⁴ Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo unğasari nanği di jeu tamo nanği na tulañ ugeugeinjsib gulbe ti jaqatinj ti enjreb. Nanği Kaja Du aqa leñ aiyej qaji dena nanngo gara yanselenonab qatej.

¹⁵ Deqa nanği Qotei aqa awo jaram namoq di tigeleqnsibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnuq. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanği koba na sosimqa taqatnjroqnaqas.

¹⁶ Deqa nanği olo bunu mamnjrqasai. Nanği bunu ya qarnjrqasai. Senj na olo nanği kanjanjrqasai. Inji bei na dego nanği kanjanjrqasai.

¹⁷ Kaja Du awo jaram jomomq di unu qaji a nanngo Mandor Koba gaigai sqas. A nanği joqoqnsim ñambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnaqas. Qotei na nanngo ñam ya kalil nuntetnjrimqa nanği olo bunu akamqasai.”

8

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

¹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa lañ qureq di nanği kirikiriosib sonab sawa dabkonjosiq sokiñalayej.

² Sokiñalayoñaq e na lañ anğro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneq qaji nanği unjrem. Unjrem di nanği gul 7 ojsib tigelesoqneq.

³ Onaqa lañ anğro bei bosiqqa atra bijal jomomq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaaqa? A ñam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwañqa deqa. Onaqa nanği ñam sum koba a yonabqa osiqqa Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanngo pailyo ti ñam sum de ti turtosiqqa atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyey. Atra bijal di awo jaram namoq di unu.

⁴ Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo unğasari nanngo pailyo ti qurem quleqt de ti lañ anğro aqa bañq dena oqsiqua Qotei aqa ulatamuq di brantej.

⁵ Onaqa lañ anğro a tabir di osiqqa atra bijalq dena ñamyuwo osiqqa tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatronj ti minjal ti miminj koba ti brantej.

Lañ anğro qolqe nanği gul anjameb

⁶ Onaqa lañ anğro 7 gul 7 ojesoqneq qaji nanği gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷ Lañ anğro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul ñamyuwo ti leñ ti turtosib mandamq aiyeq. Ainabqa ñamtañ ti ñinj ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyeq uratonab soqnej.

⁸ Onaqa lañ anğro namba 2 na aqa gul anjamonaqa inji bei mana kobaquja bul yusiq puloñeqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai leñ bulyey. Yuwal taqal aiyeq leñ bulyosai.

⁹ Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di ñambile so qaji nanği moreñeb. Qobun kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nanği padalekriteb.

¹⁰ Onaqa lañ anğro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq puloñjosiq lañ qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal aiyeq di sai.

¹¹ Bongar di aqa ñam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba nanği ya di uysib isakobainjrnaqa moreñeb.

¹² Onaqa lañ anğro namba 4 na aqa gul anjamonaqa senj taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil lañ taqal qujaiq di so qaji nanği dego ugeelenjeb. Lañ taqal aiyeq di sai. Deqa qanam senj taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil lañ taqal qujaiq di so qaji nanği dego ambruelenjeb.

¹³ Onaqa e olo ñam atsimqa baira kobaquja lañ sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulañ lelenjosiq endegsi marnaq e quem, “O aiyo! Lañ anğro qalub nanği gul anjamosaiunub.

Nanġi gul anjamabqa tamo unġasari mandamq di unub qaji nanġi gulbe tulaġ kokba osib padalougetqab.”

9

Lanġ anġro namba 5 na aqa gul anjamej

¹ Onaqa lanġ anġro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei lanġ uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di nanġi na bongar di sinġila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej.

² Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsqa senj ti lanġ ti ambrutej.

³ Onaqa quremq dena sis tulaġ gargekoba nanġi brantosib mandamq aiyelenjeb. Mandamq ainabqa Qotei na nanġi sinġila koba enjrej. Sinġila di belqalaqala nanġo sinġila ti kere.

⁴ Sinġila enjrsiq minjrej, “Ninġi na ñinġ ti ñam banġa gesġi ti ñamtaġ ti ugeugeinjraib. Nanġi uratnjrib soqneb. Tamo unġasari nanġo lanġaq di Qotei aqa toqor osai qaji nanġi segi ugeugeinjriy.

⁵ Ugeugeinjrsib jaqatin koba enjroqnbq bai 5 nanġi jaqatin oqnsib sqab. Ariya ninġi na nanġi moiyojnraib. Jaqatin segi enjroqniy.” Onaqa sis nanġi dena tamo unġasari Qotei aqa toqor osai qaji nanġi jaqatin tulaġ uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo unġasari nanġi uñinjreqnub dego kere.

⁶ Bati deqa tamo unġasari nanġi morenqa gam ñamab ñamab ugeinjrqa. Nanġi morenqa are soqnim nanġi morenqa keresai.

⁷ E sis nanġi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreqnub dego kere. Sis nanġo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelenesoqneb. Nanġo ulatamu tamo ulatamu bul.

⁸ Nanġo gate banġa olekoba. Unja nanġo gate banġa bul. Nanġo qalagei laion nanġo qalagei bul.

⁹ Nanġo are targaq di gara jugo dumu bul sinġila koba atesoqneb. Nanġo bari aqa anjam ato hos gargekoba ronġom ti qoto qa gurgur ti gileqnb sinġa anjam ateqnub dego kere.

¹⁰ Sis nanġo weru belqalaqala nanġo weru bul, qaja ti. Nanġo sinġila weruqsi unu. Weru dena tamo unġasari nanġi jaqatin enjrqqa kere. Yim nanġi bai 5 jaqatin oqnsib sqab.

¹¹ Sis nanġo mandor agi sub guma koba taqato qaji lanġ anġro. Aqa ñam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹² Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Ninġi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Lanġ anġro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³ Onaqa lanġ anġro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nanġo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu.

¹⁴ Onaqa tamo dena lanġ anġro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minnej, “Lanġ anġro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanġi di palontnjre.”

¹⁵ Onaqa lanġ anġro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lanġ anġro qolqe nanġi di palontnjrej. Nanġi na tamo unġasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanġi ñumib morenqajqa deqa osiq nanġi palontnjrej. Tamo unġasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanġi ñumqasai. Nanġi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lanġ anġro qolqe nanġi dena tamo unġasari nanġi ñumqab. Nanġi deqa tariñosib sonab bati di tinġin brantonaqa lanġ anġro namba 6 a gilsiq nanġi palontnjrej.

¹⁶ Onaqa qaja tamo tulaġ gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji nanġi branteb. Nanġi 200 milion e degsi quem.

¹⁷ E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneb qaji nanġi unjrem di nanġo are targaq di gara jugo dumu bul sinġila koba jigelenesoqneb. Gara jugo qudei di nanġo wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanġo gate laion nanġo gate bul. Nanġo medabuq na ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti brantelenjeb.

¹⁸ Gulbe qalub dena tamo unġasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanġi ñumelenjeb. Mandam taqal aiyel urateb. Ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nanġo medabuq na brantelenjeb qaji dena tamo unġasari nanġi ñumelenjeb.

¹⁹ Hos nanġo sinġila nanġo medabuqsi weruqsi unu. Nanġo weru amal bul, gate ti. Nanġo weru dena tamo unġasari nanġi ugeugeinjreqnub.

²⁰ Ariya tamo unġasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanġi are bulyosai. Nanġi mondor uge uge ti gisan qotei nanġo sulum ti binjroqneb. Nanġo kumbra uge di nanġi uratosai-oqneb. Nanġo segi ban na sulum di gereiyoqneb. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtaġ na ti gereiyoqneb. Sulum di qunun saiqoġi. Deqa nanġi ñam atqa keresai. Nanġi anjam quqwa keresai. Nanġi walwelqa keresai.

²¹ Tamo ungasari nanği di leñ ojoqneb. Nanği gumaninoqneb. Nanği quñam qaloqneb. Nanği sambaloqneb. Nanği bajinoqneb. Nanño kumbra uge uge kalil di nanği uratosaiqneb. Osib are bulyosaiqneb.

10

Jon a buk kiñala uyej

¹ Onaqa lañ anğro bei a lañ goge na aiyeqnaq e unem. A lañ anğro singila koba. A lañbi na kabuosiqqa aqa gateq di tuembiñ atesoqnej. Aqa ulatamu señ bul suwanjoqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñanğao bul.

² Aqa banq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonan mandamq di atej.

³ A tulan leleñej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanği anjam ateb.

⁴ Kola 7 nanği anjam atnabqa e nanño anjam qusim nenğrenyqa laqnamqa lañ goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanño anjam di qusim tent. Nenğrenyaim.”

⁵ Onaqa lañ anğro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa banq wo soqtonaqa lañq oqej.

⁶ Osiqa Qotei lañ ti mandam ti yuwal ti inği inği kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diño bati jojomqo. Deqa Qotei a tariñsokobaiyqasai.

⁷ Lañ anğro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanği minjroqnej qaji di a na babtəkritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanği di aqa wau tamo.”

⁸ Onaqa tamo lañ goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lañ anğro aqa singa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayiosim am.”

⁹ Onaqa e lañ anğro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino banq na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulan qaqañimqas. Aisim ino bi aniğ di isakobaimqas.”

¹⁰ A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayiosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulan qaqañimbej. Aisiq ijo bi aniğ di isakobaiibej.

¹¹ Onaqa nanği na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnaqam. Tamo ungasari leñ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanño kumbra qa ni anjam palontoqnaqam. Mandor kokba gargəkoba nanño kumbra qa dego ni anjam palontoqnaqam.”

11

Tamo aiyel nanği Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Onaqa nanği na e walwelqajqa toqon ebsibqa merbeb, “Ni toqon endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo ungasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanği dego sisiy.

² Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanği enjrimqa nanği aqa qure koba niñaqyoqñibqa bai 42 gilqas.

³ Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarimñritqa nanği are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqñibqa bati 1,260 gilqas.”

⁴ Tamo aiyel di kañar qeli bul. Nanği aiyel lam bul dego. Nanği mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub.

⁵ Tamo qudei na nanği aiyel ugeugeinjrqa maribqa nanño aiyel medabuq na nğamyuwo brantosim nanño jeu tamo nanği di koitnjrim yuekritisib moreñqab. Tamo bei na nanği aiyel ugeugeinjrqa marimqa kumbra dena qujai a segi moiqas.

⁶ Qotei na nanği aiyel singila enjrimqa nanño anjam maro bati qa nanği lañ getentibqa awa bğasai. A na nanği aiyel singila enjrimqa nanği maribqa ya kalil leñ bulyqas. Nanği aiyel na tamo ungasari nanği gulbe uge uge enjroqnaq kere. Yim dena nanği tulan niñaqoqñqab. Nanği aiyel marwa di babtqajqa are soqñim babtqoqñqab.

⁷ Nanño aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanği aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanği ñumim moreñqab.

⁸ Moreñabqa nanño aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa ñam iga sasirosim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanño Tamo Koba nğamburbasq di qamnab moiyej.

⁹ Nanño aiyel jejamu gam ambleq di soqñibqa tamo ungasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, leñ segi segi kalil nanği belenşib nanño aiyel jejamu koqñroqñibqa bati qalub bei oto gilqas. Nanño aiyel jejamu subq atqa saidoqñqab.

¹⁰ Nanġi aiyel morenjonub deqa tamo unġasari kalil mandamq di unub qaji nanġi tulaŋ areboleleinjroqniŋma ingi uyoqnsib lou tuoqnsib nanġo was nanġi lueinjroqnaqab. Nanġi kumbra degyoqnaqab. Di kiyayaq? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanġi dena tamo unġasari kalil mandamq di so qaji nanġi jaqatin koba enjroqneq deqa.

¹¹ Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanġo aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanġi aiyel olo mandor osib nambale sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo unġasari nanġi na nanġi aiyel unjrsib tulaŋ ulaugeteb.

¹² Onaqa lanġ goge dia lanġ anġro bei a tulaŋ lelenosiqqa nanġi aiyel metnjrej, “Ninġi goge endeq boiy.” Metnjrnaqa nanġi aiyel aqa kakro qusibqa lanġbi miligiq na lanġ qureq oqeqnabqa nanġo jeu tamo nanġi na nanġi koqnjresoqneq.

¹³ Onaqa bati qujai deqa mimin tulaŋ kobaquja dosiq qure koba di reŋġinyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mimin dena tamo unġasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo unġasari mimin dena padaltnjrosai qaji nanġi tulaŋ ulaugetosib Qotei lanġ qureq di unu qaji aqa niam soqteb.

¹⁴ Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Ninġi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Lanġ anġro namba 7 na aqa gul anjamej

¹⁵ Onaqa lanġ anġro namba 7 na aqa gul anjamonaca tamo unġasari kalil lanġ qureq di so qaji nanġi tulaŋ lelenosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nanġi aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.”

¹⁶ Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanġo awo jaramqsi awesoqneq qaji nanġi sinġa pulutosib niam quosib Qotei louetoqneq.

¹⁷ Osib endegsib pailyoqneq,
“O Tamo Koba Qotei, sinġila kalil inoq di unu.
Ni bini unum. Ni nami soqnem.
Ni na ino sinġila osim ni Mandor Kobaonum.

Deqa iga ni binjimeqnum.
¹⁸ Sawa bei bei qaji nanġi tulaŋ minjin oqetnjreqnu.
Ino minjin oqwaqqa bati dego brantqo.
Ni na tamo unġasari morenjo qaji nanġi peginjraqajqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nanġi awai bole enjraqajqa bati dego brantqo.
Ino wau tamo nanġi di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo unġasari bole nanġi ti,
tamo kalil ino niam qa ulaeqneq qaji nanġi ti.
Ino wau tamo nanġi di agi tamo niam kokba ti tamo niam saiqoji ti. Ni na nanġi awai bole enjraqajqa bati brantqo.

Ariya tamo unġasari mandam ugeugeiyeqneq qaji nanġi ni na kamba ugeugeinjraq bati dego brantqo.”

¹⁹ Tamo gate 24 nanġi deqsib Qotei qa loueqnabqa lanġ anġro nanġi na Qotei aqa atra tal lanġ qureq di unu qaji aqa siran waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji niam mongum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti mimin ti ais onġol kokba awa bul ti aiyelenjeb.

12

Jon a unġa bei amal uge wo unjrej

¹ Lanġ goge dia Qotei aqa manwa bei brantonac e unem. E unem di unġa bei tigelesoqnej. Unġa di a sen na kabuosiqqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej.

² Unġa di a guman ti. A anġro oqajqa jejamu jaqatinyeqnaqa tulaŋ pailloqnej.

³ Onaqa lanġ goge dia manwa bei brantonac e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneq. Gate tatal di mandor kokba nanġi na ateqneq degaji bul.

⁴ Aqa weru na bongar kalil lanġ taqal qujaiq di so qaji nanġi butuynjrnaqa ululoŋosib mandamq aiyelenjeb. Lanġ taqal aiyelq di sai.

Unġa di anġrotimqa amal dena anġro a qalsim uyqajqa deqa osiq unġa aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tariŋoqnej.

⁵ Onaqa unġa di aqaratonaca aqa anġro mel nambabej. Anġro di mondon Qotei na sinġila yimqa a bu toqon ojsim tamo unġasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi sinġila na taqatnjroqnaqas. Anġro mel nambabej qaji di Qotei na oqujatosiq lanġ qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej.

⁶ Onaqa unġa di a ulanjosiqqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqniŋma Qotei na bati 1,260 a taqatesosim ingi anaiyoqnaqas.

⁷ Ariya lanj goge dia qoto koba brantej. Lanj angro gate Maikel aqa lanj angro nanji ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa lanj angro nanji ti kamba tigelosib Maikel aqa lanj angro nanji ti qoto itnjreb.

⁸ Onaqa amal aqa lanj angro nanji ti qoto singilaqajqa keresaijnrej deqa nanji lanj qureq di sqa keresai.

⁹ Qotei aqa lanj angro nanji na amal kobaquja aqa lanj angro nanji ti breinjrnab mandamq aiyeleneb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, "Tamo Ungasari Kalil Nanjo Ñam Ugetetnjro Qaji." A na tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji gisa gisanjnreqnu.

¹⁰ Onaqa olo lanj goge dia lanj angro bei tulanj lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, "Tamo ungasari nanji padalqa laqnaqqa gago Qotei na nanji elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nanjo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu.

¹¹ Gago was nanji nanjo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaioqneb. Kaja Du a moisiq aqa lenj aiyej deqa nanji qoto bunjoqnsib endegsib are qaloqneb, 'Unqum, jeu tamo nanji na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.' Nanji degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb.

¹² Deqa lanj qure ti tamo ungasari lanj qureq di unub qaji ninji ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ninji geregere ñam atiy. Gulbe kobaquja nunjoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ninji ugeugeingwa aiqo." Lanj angro a anjam degsi marej.

¹³ Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na unja angro mel ñambabtej qaji di qalim moiqaqqa deqa dadauryoqnej.

¹⁴ Onaqa nanji na baira kobaquja aqa bari aiyel unja di yonabqa jigsisaqqa amal di uratosisaqqa pururuosisaqqa aqa segi so sawaq gilsisaqqa wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na unja di geregere taqatosimqqa wausau qalub bai 6 ingi anaiyoqnsas.

¹⁵ Onaqa e olo ñam atsimqqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli do bulosisaqqa unja di dauryonaq unem. Ya dena unja di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej.

¹⁶ Onaqa mandam na unja aqaryaiyosisaqqa meanosisaqqa ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej.

¹⁷ Deqa amal a unja qa minjin ani oqetonaqa unja aqa angro qudei nanji qoto itnjrqajqa gilej. Unja aqa angro nanji di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqqa Yesus aqa anjam mare mare laqnuq qaji.

¹⁸ Ariya amal a gilsisaqqa alile di tigelesoqnej.

13

Wagme juwanj aiyel nanji branteb

¹ Onaqa e olo ñam atsimqqa wagme juwanj unem. A yuwalq dena brantonag unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanji na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di ñam qudei nenngrenyonab soqneb. Ñam di Qotei misilinyo qaji ñam.

² Wagme juwanj e unem qaji di pusi juwanj bul kobaquja. Pusi di aqa ñam lepat. Aqa sinja bea aqa sinja bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwanj di yosisaqqa minjej, "Ni e ombla mandor kokba sqom." Osiqa a ñam kobaquja yej.

³ Wagme juwanj di aqa gate bei nami qalab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwanj di uneb qaji nanji tulanj prugugetosib a dauryoqneb.

⁴ Amal na aqa segi ñam wagme juwanj di yej deqa tamo ungasari nanji amal a qa louoqneb. Osib wagme juwanj a qa dego louoqnsibqqa maroqneb, "Tamo yai aqa singila wagme juwanj aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai."

⁵ Onaqa Qotei na wagme juwanj di odyonaqa tigelosisaqqa diqoqnsisaqqa Qotei misilinyoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej.

⁶ Yoqnsisaqqa aqa segi medabu waqtoqnsisaqqa Qotei misilinyoqnej. Osiqa Qotei aqa ñam ti aqa tal ti tamo ungasari lanj qureq di unub qaji nanji ti misilijnroqnej.

⁷ Onaqa Qotei na wagme juwanj di olo odyonaqa tigelosisaqqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanji qoto itnjroqnsisaqqa nanji ñumoqnsisaqqa a segi qoto singilaqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil lenj segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanji taqatnjroqnej.

⁸ Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji na wagme juwanj di binjoqnsib aqa ñam tulanj soqtoqnaqab. Tamo ungasari nanji di Qotei a nami mandam atosaisosisaqqa

nanği n̄ambile gaigai sqajqa saidosiq n̄ambile qa buk miligiq di nanço n̄am nenğrenjyqa uratej. Buk di ağı Kaja Du nami qal nab moiyej qaji aqa buk.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiye m.

¹⁰ Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo unğasari nanği Yesus qa nanço areqalo siñgilatoqnebe. Osib gulbe qoboioyqnsib soqnebe.

¹¹ Onaqa wagme juwanj bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqne b. Qala di kaja du nanço qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul.

¹² Wagme juwanj dena wagme juwanj e nami unem qaji aqa siñgila kalil yaiyej. Yaiyosiq a na mandam ti tamo unğasari mandamq di so qaji nanği ti nanço areqalo tigeltetn̄jre qnaqa nanği wagme juwanj e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwanj e nami unem qaji di ağı qal nab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa piri gi unem.

¹³ Wagme juwanj bunu brantej qaji di a manğa tulan kokba babte qnaq e unem. A manğa bei endegsi babte qnu. A na tamo unğasari nanço ulatamuq di n̄amyuwo meteqnaqa lan goge na n̄amyuwo brantoqnsiq mandamq aiyeqnu.

¹⁴ Qotei na odyej deqa a manğa di wagme juwanj nami brantej qaji aqa ulatamuq di babte qnu. Osiq kumbra dena a na tamo unğasari mandamq di so qaji nanği gisa gisanjroqnsiq endegsi minjre qnu, “Niñgi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwanj aqa ulatamu bul gereiyosib aqa n̄am soqtoqniy.” Wagme juwanj di ağı nami serie na qal nab moisiq olo tigelosiq n̄ambile soqnej.

¹⁵ Qotei na wagme juwanj bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a n̄ambile osiq anjam mare qnu. A degyeqnu. Di kiyaaq? Tamo unğasari nanği sulum di binjyoqnsib a qa louoqnaqjaq deqa. Tamo unğasari sulum di binjyqa urate qnub qaji nanği di a na n̄umim morenqab.

¹⁶ Ariya wagme juwanj bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanği endegsi minjre qnu, “Niñgi na tamo unğasari kalil nanço ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetn̄jriy.” Degsi minjre qnaqa nanği giloqnsib toqor atetn̄jre qnub. Tamo n̄am sai qoji nanği ti tamo n̄am ti tamo n̄oro ti tamo inği inği sai qoji nanği ti kanğal tamo ti tamo nanço segi wau ojo qaji nanği ti kalil nanço ban woqsi lanjaqsi toqor ateleneqnub.

¹⁷ Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna inği awaiyqajqa getentqab. A inği bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwanj aqa segi n̄am. Iga n̄am di sisiyqom di aqa utru brantqas.

¹⁸ Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwanj aqa n̄am di geregere sisiyosim poiye m. N̄am di tamo nanço n̄am bul. Iga n̄am di sisiyqom di 666 brantqas.

14

Kaja Du aqa tamo unğasari nanği lou bunuj na louoqne b

¹ Onaqa e olo n̄am atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanği dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanço lanjaq di Kaja Du aqa n̄am ti aqa Abu aqa n̄am ti nenğrenjyonab soqnej.

² Onaqa lanj goge dia tamo unğasari tulanj gargekoba nanği anjam bei murqumyoqnsib mareqna bqa e nanço kakro quem. E nanço kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanği gombin anjam bul.

³ Tamo unğasari nanği di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe n̄ambile so qaji nanği ti tamo gate nanği ti nanço n̄amdamuq di lou bunuj na louoqne b. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenej qaji nanği segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanği lou di qalieqa keresai.

⁴ Tamo 144,000 nanği di nami unja ti sambalaosai oqne b. Deqa nanço jejamu yala jigatosai. Nanği une sai qoji. Kaja Du a walwelosiq sawa sawaq gileqnaqa nanği a dauryosib laq nub. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanço ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanği di awaiyelenej. Deqa nanği inği meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanço segi tamo unub.

⁵ Nanği nami gisanj anjam bei marosai oqne b. Nanço jejamuq di une bei sai qoji.

Lanj anğro qalub nanği Qotei aqa anjam maroqne b

⁶ Onaqa lanj anğro bei lanj sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lanj anğro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiq tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanği minjroqnsiq laqnej. A na tamo unğasari lanj segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanği turtn̄jroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej.

⁷ A tulan lelenoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nanngi peginjraqajqa bati brantqo. Deqa ningi Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a lanj ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ningi a qa louoqniy.”

⁸ Onaqa lanj angro bei na lanj angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nango are tigeltetnjreqnaqa nanngi aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiqa a na wain singila koba bul nanngi anainjreqnaq nanarioqneb.”

⁹ Onaqa lanj angro bei a lanj angro aiyel nanngi di daurnjsiq bej. Bosiq tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a wagme juwan aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas.

¹⁰ Wain dena Qotei aqa minjinj singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjinj gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lanj angro nanngi Kaja Du ombala nanngo ulatamuq di ñamyuwo na ti meninj yuo na ti jaqatinj koba oqnsim sqas.

¹¹ Ñamyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnas. Tamo nanngi wagme juwan aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjinjreqnub qaji nanngi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatinj koba oqnsib sqab. Nanngi aqaratqa keresai.”

¹² Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi gulbe qoboioy-oqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanngi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu.

¹³ Onaqa lanj goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nenngrenye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatosis morenqab qaji nanngi tulan areboleboleinjrim sqab.’ ” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanngi mandam qa wau kalil uratosib lanj qureq oqsis dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanngi mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole nanngi lanj qureq oqsis itqab.”

Mandam qa inji meli gentqa batiqo

¹⁴ Onaqa e olo ñam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej.

¹⁵ Onaqa lanj angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiqa tulan lelenosiq tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minnej, “Ingi meli gentqa batiqo. Mandam qa inji kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa inji meli ginjenye.”

¹⁶ Onaqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiq mandamq di inji melielenej di kalil ginjenyej.

¹⁷ Onaqa olo lanj angro bei a Qotei aqa atra tal lanj qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej.

¹⁸ A brantonaqa olo lanj angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lanj angro di Qotei na singila yonaqa a ñamyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiq lanj angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minnej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginjenyosim sawa qujaiq di koroinjre.”

¹⁹ Degsi minjnaqa lanj angro dena tigelosiq aqa sarep osiqa ganinyej. Ganinyosiq mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil ginjenyekritosiq sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjinj sigitejunu.

²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanngi na wain sil aqa gei paraparainjrnbq kulumq dena lej koba aisiqa mandamq di tulan maqosiq oqsiq hos nanngo medabu tinj di dinnej. Osiqa sawa tulan kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

15

Lanj angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqneb

¹ Onaqa manwa kobaquja bei lanj goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan prugugetem. Lanj angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjinj terei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

² Onaqa e inji bei yuwal banqa bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal babanj gogeq di ñamyuwo pulonoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagme juwan ti aqa sulum ti aqa ñam aqa toqor ti gotranjreb qaji nanngi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gombinj ojelenjesoqneb.

³ Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneb, “O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo Mandor Koba agi ni segi.

Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

⁴O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanngi bati gaigai ni binimoqnsibqa ino nam soqtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi ino areq boqnsib ni qa louoqngab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq baktekritonum.”

⁵Onaqa e olo nam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqesonag unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu.

⁶Onaqa lan angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneb qaji nanngi Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanngi gara jugo qat tulan boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena nanngo are targaq di kainyosib soqneb.

⁷Onaqa wagme nambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na gereiyo qaji di elenosiqa lan angro 7 nanngi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneb.

⁸Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanngi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

16

Lan angro 7 nanngi tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

¹Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa lan angro 7 nanngi di endegi minjrej, “Ningi tabir 7 Qotei aqa minjin na maqeleneyunu qaji di bimblenyib mandamq aiyej.”

²Onaqa lan angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaqa mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjyoqneb qaji nanngo jejamuq di yu singila kokba tulan uge bumbranyelenjeb.

³Onaqa lan angro namba 2 a olo gilsiq aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiyo qaji nanngo lenj bulej. Onaqa inji inji kalil yuwal miligiq di nambile so qaji nanngi morenejkriteb.

⁴Onaqa lan angro namba 3 a kamba gilsiq aqa tabir bilentonaqa ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil lenj na ugeej.

⁵Onaqa lan angro bei a olo brantej. Lan angro di ya kalil taqato qaji lan angro. A na endegi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulan bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nanngi peginjrsimqa gulbe endi nanngo qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulan bole tintin.

⁶Jeu tamo nanngi dena ino medabu o qaji tamo nanngi ti ino segi tamo ungasari nanngi ti moiyojnrengab nanngo lenj aiyoqnej. Deqa ni na kamba lenj anainjronum nanngi uynub. Keretosim anainjronum.”

⁷Onaqa atra bjal a endegi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nanngi di peginjrengnum di ni kumbra bole tintin yeqnum.”

⁸Onaqa lan angro namba 4 a gilsiq aqa tabir senq di bilentonaqa Qotei na odonaqa senj tulan kanjanosiqa tamo nanngo jejamu koitetnjrej.

⁹Senj aqa namyuwo di tulan kanjanosiq tamo nanngo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nanngi aqa nam misilinyoqnsib aqa nam soqtqa urateb. Osib nanngi are bulyosai.

¹⁰Onaqa lan angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiq aqa wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo ungasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji nanngi ambrukobainjrnaq soqneb. Sosib jaqatin tulan koba osib qala bisiriqtoqneb.

¹¹Nanngo jaqatin qa ti yu uge uge nanngo jejamuq di bumbranyelenjeb qaji deqa ti nanngi tulan minjin oqetnjrnaqa Qotei lan qureq di unu qaji a misilinyoqneb. Nanngo kumbra uge uge yoqneb qaji di nanngi uratosai. Nanngi are bulyosai dego.

¹²Onaqa lan angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaqa ya jenosiq mandor kokba nanngi senj oqo sawaq dena bqajqa gam waqej.

¹³Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nanngi amal aqa medabuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisanj anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti brantelenjeb.

¹⁴Mondor uge qalub dena manjwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanngoq giloqnsib minjrengub, “Ningi na nungo qaja tamo kalil koroinjrsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrq bati amqa nanngi qotelenjab.” Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, “Niŋgi quiy. E bajin tamo bul nuŋgoq boqujatqai. Deqa tamo bei a nam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari nanŋi aqa jemai unqasai.”

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanŋi joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Nam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa laŋ anŋro namba 7 a gilsiqqa aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulaŋ leleŋosiqa marej, “Gulbe kalil koboonub.”

¹⁸ Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti brantej. Mimiŋ dego brantej. Mimiŋ di tulaŋ kobaquja. Mimiŋ deqaji nami brantosaijoqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimiŋ deqaji brantosai dena bosu bosiq agi bini unum.

¹⁹ Mimiŋ dena Babilon qure koba tulaŋ niŋaayosiqa potoaqalubtej. Qure kalil dego padaleleŋeb. Babilon aqa kumbra tulaŋ ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsiqa wain singila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu.

²⁰ Onaqa nui kalil nanŋo so sawa uratosib jaraiyeleŋeb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb.

²¹ Bati deqa ais onŋol kokba awa bul aiyeleŋej. Ais onŋol di tulaŋ kokba. Ais onŋol segi segi nanŋo gulbe 50 kilogram. Ais di laŋ goge na tamo nanŋo jejamuq aisiqa nanŋi tulaŋ ugeugeinjreb. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nanŋi Qotei misiliŋyoqne.

17

Qotei na sambala uŋa kobaquja awai ugedamu yqas

¹ Onaqa laŋ anŋro 7 tabir 7 ojesoqneq deqaji bei na bosiqqa merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala uŋa kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala uŋa di ya kokbaq di awejunu.

² Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanŋi a ombla na sambalaoqnsib laqneq. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanŋi dego a ti sambalaoqnsib laqneq. Deqa nanŋi wain bul uyoqnsib nanarioqneq.”

³ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa laŋ anŋro dena e osiqa wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e nam atsim uŋa bei sonaq unem. Uŋa di a wagme juwanj bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwanj aqa jejamuq di nam gargekoba nenŋrenyonab soqneq. Nam di Qotei misiliŋyo qaji nam. Wagme juwanj di aqa gate 7 soqneq. Aqa qala 10 dego soqneq.

⁴ Uŋa di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti meniŋ naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa banq di gamban gol na gereiyi qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gamban miligiq di maqeleŋesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa namgalaq di tulaŋ ugedamu.

⁵ Uŋa aqa lanjaq di aqa nam nenŋrenyonab soqnej. Nam di sasir anjam. Aqa nam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala uŋa kalil nanŋo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil nanŋo ai agi a segi.” Aqa nam bole agide.

⁶ Uŋa dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanŋi ugeugeinjroqnsiqa numeleŋeqnaq morenoqneq. Tamo ungasari nanŋi di Yesus qa nanŋo areqalo singilatosib aqa nam mare mare laqneq qaji. Uŋa dena nanŋi numeqnaq nanŋo leŋ aiyeqnaqa a leŋ di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulaŋ prugugetosim are koba qaloqneq.

⁷ Onaqa laŋ anŋro dena e merbej, “Ni kiyaaqa are koba qaleqnum? Uŋa de wo wagme juwanj lent wo nanŋo kumbra di sasir anjam. Wagme juwanj di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na uŋa di qolaiyejunu. Nanŋo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbatqqa ni que.

⁸ Wagme juwanj ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanŋi na wagme juwanj di unsibqa tulaŋ prugugetqab. Wagme juwanj di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanŋi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanŋi nambile gaigai sqajqa saidosiq nambile qa buk miligiq di nanŋo nam nenŋrenyqa uratej.

⁹ “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiyem. Wagme juwanj aqa gate 7 nanŋi dena mana 7 sigitnjrejunub. Uŋa di a mana 7 goge quraq di awejunu.

¹⁰ Gate 7 nanŋi dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanŋi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tariŋeqnu. A bunuqna mandor brantosim kokiŋalayosim padalqas.

¹¹ Wagne juwanj a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanjo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

¹² “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nanjo utru e na ubtit ni quqwm. Nanji na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanji dego mandor brantosaiunub. Nanji bunuqna wagne juwanj aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab.

¹³ Nanji mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib nanjo segi singila ti ñam ti kalil wagne juwanj di yqab.

¹⁴ Osib Kaja Du qa niriñosib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanji bunjnrqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanjo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanjo Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanji a ti qoto singilaqab. Nanji di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa giltjnej qaji. Deqa nanji aqa anjam bole dauryeqnub.”

¹⁵ Onaqa lanj angro dena olo merbej, “Ya kokba sambala unja a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwm. Ya kokba dena tamo ungasari tulanj gargekoba nanji sigitnjrejunub. Nanji di lenj segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanji.

¹⁶ Qala 10 ni unjronum qaji nanji ti wagne juwanj a ti nanji na sambala unja di jeutosib a tulanj ugeugeiyosib gara bumbranjetosib aqa damu uyekritosib tanu ñamyuwo na koitqab.

¹⁷ Qotei a segi na mandor kokba 10 nanjo are tigeltetjnej deqa nanji aqa areqalo dauryosib unja di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanji areqalo qujaitosib nanjo segi singila ti ñam ti kalil wagne juwanj di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas.

¹⁸ Unja ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwm. Unja di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanjo mandor koba sosiqa nanji taqatnjreqnu.”

18

Babilon qure kobaquja a tulanj padalougetej

¹ Onaqa lanj angro bei a lanj qure uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Lanj angro di tulanj singila koba. Aqa qasanj na walaaj dena mandam kalil suwanjekritej.

² A tulanj lelenjosiq endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nango so sawa. Mondor uge nanji ti qebari jigat nanji ti qebari uge kalil dego qure dia unub.

³ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanji wain singila koba bul uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanji dego Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanji Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulanj ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaiioqnej.”

⁴ Onaqa lanj goqe dia tamo bei a lelenjonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo ungasari, ningi Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di ningi yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulanj ugedamu oqas. Ningi a beteryosib gulbe di o uge.

⁵ Babilon aqa une kalil di tumbolosiq oqsijq lanj qure ojjoqqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaiieqnu.

⁶ Ningi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiq olo di bunyoqnsiq kumbra tulanj ugedamu yeqnu. Ningi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain singila koba gambanj di qamsiq bulyeqnu. Deqa ningi olo wain tulanj singila koba bulyosib a kamba anaiyyi.

⁷ A na aqa segi ñam soqtoqnsiq sambalaoqnsiq kumbra uge uge yeqnu. Ningi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatinj koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, ‘E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E unja qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.’

⁸ A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulanj uge uge aqaq aiyelenjosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu ñamyuwo na yugwas. Qotei Koba singila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulanj padalougetqas.

⁹ “Mandor kokba mandamq di unub qaji nanji Babilon ombla na sambalaoqnsib kumbra tulanj ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a ñamyuwo na yuim qurem oqoqnmqa mandor kokba nanji qurem di unsibqa akamaniyosib tulanj are gulbeinjrqas.

¹⁰ Nanji Babilon aqa jaqatinj koba di unsibqa tulanj ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqñqab, ‘O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure singila koba soqnem! Ariya bini ni tulanj padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!’

¹¹ “Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Babilon aqa jaqatinj di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulanj gulbeinjroqnas. Di kiyaaq? Tamo qudei nanji olo nango inji inji awaiyoqnasai.

¹² Nango ingi ingi agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulañ boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yaunjo pirqaqo. Nango ñoro qudei agi ñamtañ quleqt bole bole, ingi ingi elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, ingi ingi ñamtañ boledamu na gereiyo qaji, ingi ingi bras na gereiyo qaji, ingi ingi ain na gereiyo qaji, ingi ingi meniñ naimyo na gereiyo qaji.

¹³ Nango ingi ingi qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, gorenj quleqt, wain, gorenj goiyo qaji, bem sum. Nango ñoro qudei agi makau, kaja, hos rongom ti, kanjal tamo nango jejamu ti nanjo qunuj ti. Ingi ingi kalil deqaji tamo qudei nanji olo bunu awaiyoqnqasai.

¹⁴ Deqa silali qa wauo tamo nanji na Babilon endegsis minjoqnqab, 'Ingi ingi kalil ni tulañ arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboönub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboönub. Deqa ingi ingi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.'

¹⁵ "Silali qa wauo tamo nanji na ingi ingi deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnqasai silali tulañ koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatinj kobaqaiyas. Yimqa silali qa wauo tamo nanji di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulañ gulbeinjroqnqas.

¹⁶ Osib endegsis Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni tulañ padalougetonum! Nami ni gara qat tulañ naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi juqoqnsimqa ino jejamu gol na ti meniñ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem.

¹⁷ Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.' Silali qa wauo tamo nanji deqsis Babilon minjoqnqab.

"Qobun ojo tamo nanji ti tamo qobun na laqnub qaji nanji ti tamo qobunq di wauqnuq qaji nanji ti tamo yuwalq dena silali eqnub qaji nanji ti kalil Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelesqab.

¹⁸ Tigelesosib ñamyuwo na a yuim qurem oqoqnmqa di unsibqa tulañ lelenoqnsib maroqnqab, 'Qure endi tulañ kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.'

¹⁹ Nanji deqsis maroqnsibqa wi sum oqnsib nanjo gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulañ gulbeinjroqnqas. Osib tulañ lelenoqnsib endegsis Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobun taqato tamo yuwalq di laqnub qaji nanji inoq dena silali tulañ koba oqneb. Deqa nanji ino jaqatinj di unsibqa are tulañ gulbeinjroqnqas. O aiyu! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!'

²⁰ "O lañ qure ti Qotei aqa segi tamo unqasari nangi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qarinqej qaji nangi ti Qotei aqa medabu o tamo nangi ti Babilon qure padalougeto di unsib areholeboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na nangi ugeugeingojnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo."

²¹ Ariya anjam di koboonaqa lañ angro singila koba bei a bosiqqa bem sum kuroyo qaji meniñ kobaquja osiq soqtosiqa yuwalq di waiyej. Osiqa marej, "Qotei na deqsim Babilon qure koba singila na waiyim tamo qudei na olo bunu a unqasai.

²² O Babilon qure, bunuqna tamo nanji inoq di gombinj ti yumba ti gul ti nanjo anjam ato olo quoqnqasai. Ingi ingi gereiyo tamo nanji dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai.

²³ Wanjal inoq di olo pulonqasai. Inoq di tamo unja wo olo ban ojqsasai. Deqa nanjo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nanji tamo kokba soqneb. Ariya bini nanji koboönub. O Babilon, ni ino gumaninj kumbra na tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji gisa gisañjroqnem.

²⁴ "Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ti Qotei aqa segi tamo unqasari nangi ti ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a unqo. Tamo unqasari kalil jeu tamo nanji na ñumoqneb qaji nanjo leñ aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo."

19

Tamo unqasari nangi Qotei aqa ñam soqtoqneb

¹ Onaqa lañ goge dia tamo unqasari tulañ gargekoba nangi murqumyeqnabqa e nanjo kakro quem. Nanji murqumyoqnsib endegsis maroqneb, "Iga gago Qotei aqa ñam soqtoqnqom! A ñam koba ti singila koba ti unu. Iga padalqa laqnamqa a na iga elejej.

² A kumbra bole tinjin na tamo unqasari nangi peginjreqnu. Agi a na sambala unja kobaquja pegiyqo. Unja dena aqa sambala kumbra na tamo unqasari kalil mandamq di so qaji nanji ugeugeinjroqnej. Osiqa Qotei aqa wau tamo nanji dego ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo."

³ Ariya nanġi olo lelenjoqnsib endegsib maroqneb, "Iga Qotei aqa ñam soqtoqnoqm! Namyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqnaqas!" Nanġi degsib maroqneb.

⁴ Onaqa tamo gate 24 nanġi ti wagme qolqe ñambile so qaji nanġi ti sinġa pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb, "Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqnoqm!"

⁵ Onaqa awo jaram jomq di tamo bei a tigelosiqa anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A lelenjoqnsib endegsi marej, "Qotei aqa wau tamo ninġi ti tamo unġasari Qotei qa ulaeqnub qaji ninġi ti tamo lanġaj ti tamo ñam ti kalil ninġi Qotei aqa ñam soqtoqniy!"

Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo

⁶ Onaqa lanġ goge dia tamo unġasari tulañ gargekoba nanġi murqumyoqnsib anjam mareqnaqba e nanġo kakro quem. Nanġo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanġo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nanġi tulañ lelenjoqnsibqa endegsib maroqneb, "Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam soqtoqnoqm! Singila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq inġi inġi kalil taqateqnu!"

⁷ Bini iga Qotei qa tulañ areboleboleigoqnmqa aqa ñam soqtoqnoqm. Di kiyaaq? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiqa aqa jejamu gereiyqo.

⁸ Qotei na a gara qat tulañ naimyo jigetqo. Gara di tulañ milalosiq suwanġejunu." Gara qat naimyo dena kumbra bole tinġin kalil sigitejunu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi dauryeqnub.

⁹ Onaqa lanġ anġro dena olo merbej, "Ni anjam endegsim nenġrenye, 'Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na inġi koba goiqo. Goisq aqa segi tamo unġasari nanġi metnjrroqqa inġi uyqa bonub. Bonub qaji nanġi tulañ areboleboleinjrqas.' " Osiaq merbej, "Anjam endi Qotei aqa anjam bole."

¹⁰ Lanġ anġro na e degsi merbonaqa e aqa areq di sinġa pulutosim a binjyqa laqnamqa a na olo merbej, "Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanġo areqalo sinġilateqnu qaji nanġi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjyoqnmie. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo are tigeltetnjreqnaqa nanġi aqa anjam palonteqnub."

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lanġ waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, "Qotei aqa wau gegerere taqateqnu qaji tamo." Aqa ñam bei, "Kumbra bole yeqnu qaji tamo." A kumbra bole tinġin na tamo unġasari nanġi peginjroqnsiqa nanġi qoto itnjreqnu.

¹² Aqa ñamdamu ñam pulonġ bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejunu. Gate tatal di mandor kokba nanġi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei nenġrenyeb unu. Ñam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai.

¹³ A gara olekoba osiaq lenġ di tuqtosiq dena kabuejunu. Aqa ñam endegsib mareqnu, "Qotei aqa Anjam."

¹⁴ Qaja tamo tulañ gargekoba lanġ qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileqnaq e unġrem. Hos nanġi di qat kalil. Qaja tamo nanġi di gara qat tulañ naimyo milalo jigejunub.

¹⁵ Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulañ qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi ñumelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi singila na taqatnjroqnaqas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa sinġa waiyosim wain gei paraparainjrqas. Kulum dena Qotei sinġila koba ti unu qaji aqa minġin sigitejunu.

¹⁶ Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nenġrenyeb unu, "Mandor kokba kalil nanġo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanġo Tamo Koba."

¹⁷ Onaqa lanġ anġro bei senġ di tigelesonaq e unem. A tulañ lelenjoqnsiqa qebari kalil lanġ sorgomq di pururueqnu qaji nanġi endegsi minġrej, "Ninġi bosib koroabqa Qotei na inġi koba atsim metnjim ninġi uyiy.

¹⁸ Mandor kokba ti qaja tamo nanġo gate kokba ti tamo sinġila ti hos nanġi ti tamo hos quraq di awejunub qaji nanġi ti nanġo qusa ninġi bosib uyiy. Kanġal tamo ti tamo nanġo segi wau ojo qaji nanġi ti tamo lanġaj ti tamo ñam ti kalil nanġo qusa ninġi bosib uyiy."

¹⁹ Onaqa e olo ñam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nanġi ti nanġo qaja tamo nanġi ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unġrem. Nanġi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nanġi ti qoto itnjrqa marsib koroesoqneb.

²⁰ Ariya tamo dena wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanġi aiyel oje. A na nanġi aiyel ñambile sonab ojsiqa wainjrnaq ñamyuwoq aiyeb. Namyuwoq di menin kalil yusiq ñanġaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagme na

manɔwa tulan kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo unɔasari nanɔi gisa gisanɔjroqnej. Tamo unɔasari nanɔi di wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjyoqneɓ.

²¹ Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nanɔi ñumeqnaq morenoqneɓ. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena nanɔi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil nanɔi bosib qaja tamo nanɔgo qusa uynab mene diqnjrej.

20

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

¹ Onaqa lanɔ anɔro bei lanɔ goɔe na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a siɔgila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunɔa osiq mandamq aiyej.

² Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unɔasari Kalil Nanɔgo Ñam Ugetetnɔro Qaji.”

³ Lanɔ anɔro dena Satan ojsiq tontosiq sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiq sub me kabutosiqqa qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanɔi olo gisa gisanɔjrqasai. A subq di tariɔsim soqnmqqa wausau 1,000 di koboamqqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

⁴ Onaqa e awo jaram kokba qudeɓ unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudeɓ nanɔi awoelɔjesoqneɓ. Tamo nanɔi di Qotei na wau enjraqa nanɔi awo jaram kokbaq di awoosib tamo unɔasari nanɔi peginjroqneɓ. Onaqa e tamo unɔasari tulanɔ gargekoba nami moreneɓ qaji nanɔgo qunur unjrem. Tamo unɔasari nanɔi di nami Yesu aqa ñam maroqnsibqqa Qotei aqa anjam siɔgila na ojesoqneɓ deqa jeu tamo nanɔi na nanɔgo kakro giɔgeɔnjrnab nanɔi moreneɓ. Tamo unɔasari nanɔi di wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanɔi olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

⁵ Di subq na tigelo namo qaji. Tamo unɔasari Yesu qqa nanɔgo areqalo siɔgilatosai qaji nanɔi bati deqa ñambile oqasai. Nanɔi mati tariɔsim soqnbqqa wausau 1,000 di koboamqqa nanɔi subq na tigelqab.

⁶ Tamo unɔasari namoosib subq na tigelqab qaji nanɔi di Qotei aqa segi tamo unɔasari bole. Deqa nanɔi tulanɔ areboleboleɔnjrqas. Nanɔi moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanɔi taqatnɔrqa keresai dego. Nanɔi Qotei aqa Kristus wo nanɔgo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas

⁷ Wausau 1,000 di koboamqqa sub guma koba aqa me olo waqtibqqa Satan a subq dena oqedqas.

⁸ Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqqa tamo unɔasari nanɔi gisa gisanɔjroqnaq. Tamo unɔasari nanɔi di Gok sawa ti Magok sawa ti dena beɔnqab. Satan na nanɔi koroinjrimqqa qoto qa gilqab. Nanɔgo qaja tamo nanɔi tulanɔ gargekoba. Nanɔi ulul bul sisiyqqa keresai.

⁹ Nanɔi sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulanɔ qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo unɔasari nanɔgo so sawa dego agutesqab. Yiɓ bati deqa lanɔ goɔe na ñamyuwo aism qaja tamo nanɔi di koitnɔrqas.

¹⁰ Satan a nanɔi gisa gisanɔjroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ñamyuwoq aiqas. Ñamyuwoq di meniɔ kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan wo gisanɔ anjam maro qaji wagme juwan wo nanɔi aiyeɓ nami ñamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ñamyuwoq aism nanɔi aiyeɓ koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ñamyuwoq di jaqatin oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹ Onaqa e awo jaram kobaqujaq bei tulanɔ qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamq dena mandam ti lanɔ ti jaraiyosib loumeɓ.

¹² E ñam atsimqqa tamo unɔasari nami moreneɓ qaji nanɔi awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo lanɔaj ti kalil e unjrem. Unjreqnam lanɔ anɔro qudeɓ nanɔi na buk qudeɓ osi bosib waqtelenɔ. Buk milligiq di kumbra kalil tamo unɔasari nanɔi nami yoqneɓ qaji di Qotei na nenɔrenyonaq soqnej. Buk bei dego lanɔ anɔro nanɔi osi bosib waqtɔ. Buk di ñambile gaigai sqajqqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk milligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo unɔasari moreno qaji nanɔi peginjrej.

¹³ Tamo unɔasari kalil nami yuwalq di moreneɓ qaji nanɔi yuwal na uratnɔrnaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo unɔasari nami moreneɓ qaji nanɔi uratnɔrnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo unɔasari nanɔgo segi segi kumbra kalil dena nanɔi peginjrej.

¹⁴ Osiqa Moiyo Qure osiq ñamyuwo kobaq di waiyej. Ñamyuwo koba di moiyo bunu qaji.

¹⁵ Tamo ungasari kalil nanjo ñam ñambile qa buk miligiq di sosai qaji nanji di Qotei na breinjrnaq ñamyuwo kobaq aiyelenjeb.

21

Lañ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

¹ Onaqa e lañ bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Lañ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej.

² Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulañ boledamu. Uña a tamo banj ojiqa osim walaqas dego kere.

³ Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulañ lelenjosiqa marej, “Ningi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo ungasari nanjoq di unu. Deqa Qotei a nanjo amblerq di sqas. Nanji aqa segi tamo ungasari sqab. Od, Qotei a nanji koba na sqab. A nanjo Qotei sqas.

⁴ A nanjo ñam ya kalil nuntetnjrqas. Deqa nanji olo akamqasai. Nanji olo morenqasai. Nanji olo are gulbeinjrqasai. Nanji olo jaqatinj oqasai. Kumbra namij kalil di koboqas.”

⁵ Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “Ningi quiy. E inji inji kalil bunuj atonum.” Osiqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nenjrenye. Anjam endi bole. Tamo nanji qusib marqab, ‘Bole.’ ”

⁶ Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuj di sqai. E inji inji kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na ñambile qa ya jumbumq dena tigsy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na laña anaiyqai.

⁷ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na inji inji kalil di laña yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo anjo sqas.

⁸ “Ariya tamo ulakobaecqub qaji nanji ti tamo Yesus qa nanjo areqalo singilatosaieqneb qaji nanji ti ñamyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, leñ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumaniño qaji, quñam qalo qaji, gisan qotei binjinro qaji, gisan anjam maro qaji nanji di ñamyuwo kobaq aiyelenjeb. Ñamyuwoq di meniñ yusiq ñanjgaeqnu. Ñamyuwo di moiyo bunu qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹ Onaqa lañ angro 7 tabir 7 ojesoqneb nanji deqaji bei bosiq a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo ungasari nanji tulañ ugeugeinjrsiq Qotei aqa minjin kobotej. Lañ angro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa uña bunuj walaqo qaji di osormit unqam.”

¹⁰ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lañ angro dena e osiq mana tulañ goge kobaq oqej. Oqsiq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem.

¹¹ Qure di Qotei aqa rian na tulañ suwantej. Qotei aqa rian di tulañ bolequja. A meniñ boledamu bul. A tulañ suwanosiq meniñ jaspalej. Osiqa tulañ jeqilosiq qunuj bulej.

¹² Qure di nanji na dadanjyeb. Dadanj di tulañ goge koba. Dadanj di aqa siranjme 12 soqneb. Siranjme jojomeq di lañ angro 12 nanji tigelesoqneb. Siranjmeq di Israel tamo ungasari nanjo moma utru 12 nanjo ñam nenjrenyonab soqneb.

¹³ Dadanj guta qa di siranjme qalub soqneb. Dadanj tañ qa di siranjme qalub soqneb. Dadanj beben qa di siranjme qalub soqneb. Dadanj guma qa di siranjme qalub soqneb.

¹⁴ Meniñ kokba 12 na dadanj aqa utru singilateb. Meniñ quraq di tamo 12 Kaja Du na qarinjrnmaq aqa anjam mare mare laqneb qaji nanjo ñam atnab soqneb.

¹⁵ Lañ angro e anjam merbej qaji a toqonj bei gol na gereiyoj qaji di ojesoqnej. Ojsiqa qure ti qure aqa dadanj ti dadanj aqa siranjme ti nanjo ole keretej.

¹⁶ Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lañ angro dena toqonj di osiq qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere.

¹⁷ Lañ angro na qure aqa dadanj keretej di aqa goge 144 meta. Toqonj lañ angro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqonj. Kereto dena a na dadanj keretej.

¹⁸ Qure aqa dadanj di Qotei na meniñ jaspalej. Qure di gol na gereiyoj. Qure di tulañ rianjosiq qunuj bulej.

¹⁹ Meniñ boledamu segi segi na dadanj aqa utru walatej. Meniñ boledamu namba 1 aqa ñam jaspalej. Meniñ namba 2 aqa ñam sapaia. A qenjent. Meniñ namba 3 aqa ñam aget. Meniñ namba 4 aqa ñam emeral. A ñam banja gesgi bul.

²⁰ Meniñ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiq qatej dego. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A ñam banja gesgi bul. Meniñ namba 9 aqa ñam topas. A merient. Meniñ namba 10

aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent.

²¹ Dadan aqa siran 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siran segi segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyeb. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

²² Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanqi segi aiyel qure di aqa atra tal.

²³ Qure di sen ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon.

²⁴ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi qure di aqa rian na walweloqnqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanqi na nanjo ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnqab.

²⁵ Dadan aqa siranme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnqasai. Gaigai suwanjo sqas.

²⁶ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi na nanjo wala ti nanjo ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnqab.

²⁷ Ariya tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi ti tamo gisan anjam mareqnu qaji nanqi ti ingi ingi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo ungasari nanjo ñam ñambile qa buk miligiq di Qotei na nenngrenyej qaji nanqi segi qure di miligiq gilqa kere. Ñambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

22

Jon a ñambile qa ya ti ñam ti unej

¹ Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di ñambile qa ya. Ya di tulan rianosi qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nanjo awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiq sumoqnej.

² Ya qalaq di ñambile qa ñam bei tigelesoqnej. Ñam di bai segi segi gei utru yoqnqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banja na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo ma kobotetnjroqnqas. ³ Ingi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nanqi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nanjo awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nanqi a qa luoqnqab.

⁴ Osib aqa ulatamu unoqnqab. A na aqa segi ñam nanjo lanjaq di nenngrenyim sqas.

⁵ Qure dia ambruqasai. Deqa wanjal qatrentqasai. Sen suwanqasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo ungasari nanqi suwantnjroqnm nanqi bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

⁶ Onaqa lan angro dena olo merbej, "Anjam endi bole kalil. Tamo nanqi qusib marqab, 'Bole.' Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyoqa bosiq aqa wau tamo nanqi kumbra urur brantqas qaji di osornjrco. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nanjo are tigeltetnjreq-naqa nanqi aqa anjam palonteqnub.

⁷ Ningi quiy. Yesus a marqo, 'E nungoq boqujatqai.' "

Tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam e buk endia nenngrenyonum qaji di dauryqab di nanqi tulan areboleboleinjrqas.

⁸ E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nenngrenyonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di singa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na merbej.

⁹ "Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nanqi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime."

¹⁰ Osiq merbej, "Qotei aqa anjam ni buk endia nenngrenyonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nenngrenyonum qaji di brantqa bati jojomqo.

¹¹ Deqa unqum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnub qaji nanqi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanqi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nanqi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe."

¹² Yesus a mareqnu, "Ningi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nanjo kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai.

¹³ E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

¹⁴ “Tamo unġasari nanġo gara yansonab qatej qaji nanġi tulaġ areboleboleinjrim sqab. Nanġi nġabile qa nġam gei osib uyqa kere. Nanġi Qotei aqa qure koba deġo milġiq ġilqa kere. Deqa nanġi areboleboleinjrim sqab.

¹⁵ Ariya tamo unġasari kumbra uge uge yeqnuv qaji nanġi Qotei aqa qure koba di milġiq ġilqasai. Nanġi oqeq di sqab. Tamo unġasari gumaninjo qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, leġ ojo qaji, gisaġ qotei binjinro qaji, gisaġ kumbra dauryqajqa tulaġ arearetjnro qaji nanġi Qotei aqa qure koba di milġiq ġilqasai. Nanġi oqeq di sqab.

¹⁶ E Yesus. E na ijo laġ anġro qarinyonumqa ninġi qure qureq di ijo ñam qa koroeqnuv qaji nunġoq aisiq anjam endi palontosiq mernġwo. E Mandor Koba Devit aqa leġ na nġambabem qaji. E Devit aqa Anġro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnuv deġo kere e degsim minjaleqnum.”

¹⁷ Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa unġa bunuj wo nanġi aiyel na mareqnuv, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqnuv qaji nanġi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim nġabile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na laġa anaiyqas.

Jon a anjam bei sinġila na marej

¹⁸ E Qotei aqa anjam buk endia nenġrenyonum. Tamo kalil anjam endi queqnuv qaji nanġi e sinġila na endegsi minjrqi. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di ġulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nenġrenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas.

¹⁹ Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nenġrenyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a nġabile qa nġam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba milġiq ġilqasai deġo.

²⁰ Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqujatqai.” Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹ Tamo Koba Yesus a tamo unġasari kalil nanġi qa are boleiyeme. Bole.

Anjam Mutu Qudei

Ni qalie bei oqajqa are soqnimqa kiyo gulbe bei inoq di brantimqa kiyo ni Qotei aqa anjam mutu endi sisiy.

¹ Ni Qotei qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Aposel 14:14-17	Aposel 17:22-31	Rom 1:18-23
Rom 11:33-36	1 Korin 8:4-6	Mak 12:29-30
Jon 4:23-24	1 Timoti 1:17	1 Timoti 6:15-16
Hibru 4:13	Hibru 10:30-31	Jems 1:17
1 Pita 1:14-17	1 Jon 1:5	1 Jon 4:7-12, 16
2 Korin 1:3	Jut 24-25	Uli Anjam 4:8-11
Uli Anjam 15:3-4		

² Ni Qotei aqa Njiri Yesus Kristus qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 1:1-18	Filipai 2:5-11	Kolosi 1:15-20
Kolosi 2:9-10	Hibru 1:1-14	Rom 1:3-4
2 Korin 4:4-6	Luk 1:26-38	Galesia 4:4-5
Matyu 16:13-17	Jon 5:19-29	Jon 6:35-40
Jon 11:25-27	Jon 14:5-11	Jon 17:1-5
Jon 20:26-31	Aposel 3:13-16	Aposel 4:10-12
1 Jon 2:1-2	1 Jon 5:20	Uli Anjam 19:11-16

³ Ni are qalonum kiyo, “Qotei a e qa are qalosaieqnu.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

1 Jon 4:9-10	Rom 5:8	Jon 3:16
1 Timoti 2:3-6	2 Pita 3:9	

⁴ Ni are qalonum kiyo, “E une saiqoji.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Rom 3:10-12, 23-24	Rom 5:12	Galesia 3:22
1 Jon 1:8-10	Jon 3:18-20, 36	Aposel 17:30-31
Kolosi 3:5-10	Rom 6:23	Galesia 6:7-8
2 Tesalonaika 1:7-9	1 Pita 4:3-5	Uli Anjam 20:11-15

⁵ Ni are qalonum kiyo, “Qotei na ijo une kobotqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Aposel 5:31	Aposel 10:43	Aposel 26:18
Efesus 1:7	Kolosi 1:13-14	Kolosi 2:13-14
1 Timoti 1:15-16	Hibru 10:17-18	1 Jon 1:8-10

⁶ Ino areqalo qujai agi Yesus Kristus na ni oqajqa. Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 1:12	Jon 3:15-18, 36	Jon 14:6
Jon 20:31	Aposel 4:12	Aposel 16:30-31
Rom 3:20-22	Rom 10:9-10	Galesia 2:16
Efesus 2:8-9		

⁷ Ni qaliesai, ni nambile gaigai sqam kiyo sai kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 3:1-16	Jon 5:19-29	Jon 11:25-26
Jon 14:6	Jon 17:2-3	Jon 20:31
Rom 8:10-17	2 Korin 5:17	Efesus 2:1-6
Kolosi 2:13	Taitus 3:4-7	1 Jon 5:11-13

⁸ Ni maronum kiyo, “E Qotei pailyoqnqai e?” Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 6:5-13	Matyu 7:7-11	Matyu 14:23
Matyu 18:19-20	Mak 1:35	Mak 11:24-25
Luk 5:16	Luk 6:12	Luk 18:1-8
Luk 21:36	Jon 14:13-14	Jon 15:7
Jon 16:23-24	Rom 8:26-27	Rom 12:12
Efesus 6:18	Filipai 4:6-7	Kolosi 4:2
1 Tesalonaika 5:17	1 Timoti 2:1-4, 8	1 Timoti 4:4-5
Hibru 4:16	Hibru 10:19-22	Jems 1:5-8
Jems 4:2-3	Jems 5:13-18	1 Pita 4:7
1 Jon 3:21-22	1 Jon 5:14-15	

⁹ Ni maronum kiyo, “E ingi kiye qa Qotei pailyqai?” Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Luk 11:1-4	Luk 22:32, 39-46	Jon 17:1-26
Aposel 4:24-31	Aposel 16:25	Rom 1:9-10
Rom 10:1-2	Rom 15:30-33	2 Korin 12:7-10
Efesus 1:15-20	Efesus 3:14-21	Efesus 6:19-20
Filipai 1:3-5, 9-11	Kolosi 1:9-12	Kolosi 4:3-4
1 Tesalonaika 3:9-13	2 Tesalonaika 1:11-12	2 Tesalonaika 3:1-2
Hibru 5:7	Hibru 7:25	

¹⁰ Ni gulbe ti jaqatij ti eqnum kiyo. Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Rom 8:18-25, 28, 35-37	Rom 12:12	2 Korin 1:3-5
2 Korin 4:16-18	Jems 1:2-4	1 Pita 1:3-9
1 Pita 2:19-23	1 Pita 5:8-10	

¹¹ Ni maimimqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 4:23-25	Matyu 9:35	Matyu 11:2-5
Aposel 3:1-6	Aposel 8:4-8	Aposel 19:11-16
Aposel 28:8-9	1 Korin 12:9, 29-30	2 Korin 12:7-10
1 Timoti 5:23	2 Timoti 4:20	Jems 5:14-15

¹² Ni moiqaqqa ulaosimqa ni anjam mutu endi sisii:

Jon 6:39-40	Jon 11:17-27	Jon 14:1-4
Rom 8:38-39	Rom 14:7-9	1 Korin 15:12-58
2 Korin 5:1-10	Filipai 1:20-24	1 Tesalonaika 4:13-18
Hibru 2:14-15	Uli Anjam 14:13	Uli Anjam 21:1-4
Uli Anjam 22:1-5		

¹³ Ni qalieqajqa, Kristen nangi kumbra kiye dauryqab? Deqa ni anjam mutu endi sisii:

Jon 13:34-35	Rom 12:9-13	Galesia 5:22-26
Efesus 4:25-32	Kolosi 3:12-17	1 Tesalonaika 5:12-22
Taitus 2:11-14	Jems 3:13-18	2 Pita 1:3-9

¹⁴ Ni qalieqajqa, kumbra bei a uge kiyo bole kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisii:

Rom 1:18-32	1 Korin 6:9-11	Galesia 5:19-21
Efesus 5:3-5	Kolosi 3:5-10	Jems 4:17
1 Pita 4:3	1 Jon 2:15-17	1 Jon 3:4-5

¹⁵ Ni are qalonum kiyo, “E Qotei aqa kumbra dauryqa keresai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Jon 14:16-23	1 Korin 10:13	Efesus 3:20-21
Filipai 1:6	Filipai 4:13	Kolosi 1:11-12
1 Tesalonaika 5:23-24	Hibru 13:5-6	1 Jon 5:3-5

¹⁶ Ni Kristen unum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnu. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:10-12	Mak 13:9-13	Luk 12:4-9
Jon 15:18-21	Jon 16:1-4	Aposel 5:41
Rom 8:35-37	Rom 12:14, 17-21	1 Korin 4:11-13
2 Korin 4:8-12	2 Korin 12:10	Filipai 1:28-29
2 Tesalonaika 1:4-8	2 Timoti 3:10-13	Hibru 10:32-39
Hibru 12:3-4	1 Pita 3:13-17	1 Pita 4:12-19
Uli Anjam 2:10		

¹⁷ Ni are qalonum kiyo, “E Kristen tamo qudei nanği ti korooqnasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 18:19-20	Aposel 2:41-47	Rom 12:4-8
Efesus 1:22-23	Efesus 4:11-16	Kolosi 3:15-17
1 Timoti 4:13	Hibru 10:24-25	

¹⁸ Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:12-15	Matyu 18:21-35	Mak 11:25
Luk 17:3-4	Rom 12:17-21	Efesus 4:31-32
Kolosi 3:13		

¹⁹ Ni tamo ti uņa ti unum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Korin 7:1-16	Efesus 5:21-33	Kolosi 3:18-19
Taitus 2:3-5	Hibru 13:4	1 Pita 3:1-7
Matyu 5:31-32	Matyu 19:3-9	Luk 16:18
Rom 7:2-3		

²⁰ Ni uņa bei kiyo tamo bei kiyo ombla ŋeiqajqa are soqnimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:27-28	Jon 8:2-11	Rom 13:8-10
1 Korin 6:9-20	Galesia 5:19	Efesus 5:3
Kolosi 3:5-6	1 Tesalonaika 4:1-8	Hibru 13:4
Jut 7		

²¹ Ni anğro ti sosimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 6:1-4	Kolosi 3:20-21	1 Timoti 3:4-5
--------------	----------------	----------------

²² Ino ai abu nanği soqniqbqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 15:3-6	Efesus 6:1-3	Kolosi 3:20
1 Timoti 5:4-8		

²³ Ino was bei a gulbe ti soqnimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 7:12	Matyu 25:31-46	Luk 3:10-11
Luk 6:38	Aposel 11:27-30	1 Korin 10:24
2 Korin 8:1-15	2 Korin 9:1-15	Galesia 6:9-10
Filipai 4:14-19	Hibru 10:24	Hibru 13:1-3, 16
Jems 1:27	Jems 2:15-16	1 Jon 3:16-18

24 Ni une bei atqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 6:13	Matyu 26:41	1 Korin 10:13
Hibru 2:18	Hibru 4:14-16	Jems 1:12-15

25 Ni une bei atonum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Luk 15:11-24	Rom 6:1-23	1 Jon 1:9-2:2
Jems 4:7-10	Uli Anjam 3:19-20	Hibru 12:1-2

26 Ni Satan aqa mondor uge nanqi qa ti ulaoqnsimqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 4:1-11	Matyu 6:13	Luk 22:31-32
Jon 17:14-19	Rom 16:19-20	1 Korin 6:13
2 Korin 12:7-10	Efesus 3:20-21	Efesus 6:10-18
1 Tesalonaika 3:5-8	2 Tesalonaika 3:3	Jems 4:7-8
1 Pita 5:8-11	1 Jon 4:4	Uli Anjam 12:7-12

27 Ni tamo bei qa minjin oqimqa ni anjam mutu endi sisii:

Galesia 5:22-23	Efesus 4:26	Kolosi 3:8, 13
Jems 1:19-20		

28 Ni diqoqnsim ino segi nam soqtoqnsimqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 5:3-12	Matyu 18:1-5	Luk 14:7-11
Luk 18:9-14	Rom 12:16	1 Korin 4:7
2 Korin 10:17-18	Efesus 4:2	Kolosi 3:12-13
Jems 4:6, 13-16	1 Pita 5:5-7	

29 Ni yumal anjam mareqnum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Efesus 4:29	Efesus 5:4	Filipai 4:8
Kolosi 3:8	1 Timoti 4:12	Jems 1:26
Jems 3:9-10		

30 Ni gisanj anjam bei marqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisii:

Efesus 4:25	Kolosi 3:9	1 Pita 3:10
Jon 8:44	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

31 Tamo qudei na ni osib nanqi koba na ya uge uysib nanariqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisii:

Rom 13:13	1 Korin 5:9-11	1 Korin 6:9-10
Galesia 5:19-21	Efesus 5:18	1 Timoti 3:1-3
Taitus 1:7	1 Pita 4:3-5	

32 Ni inji inji koba oqnajqa are prugmeqnu kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 6:19-21, 24-34	Luk 12:13-21, 32-34	Aposel 20:35
1 Timoti 6:6-10, 17-19	Hibru 13:5-6	

33 Tamo qudei na ni gisanj qotei nanqi qa louqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 4:10	Aposel 17:22-31	1 Korin 5:11
1 Korin 6:9-11	1 Korin 8:1-13	1 Korin 10:1-22
2 Korin 6:14-18	Galesia 5:19-21	1 Tesalonaika 1:9-10
1 Jon 5:21	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

34 Ni qalieqajqa, "E kumbra kiye ijo gate kokba nanqi enjrqi?" Deqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 22:15-22	Rom 13:1-7	1 Timoti 2:1-4
Taitus 3:1	Hibru 13:17	1 Pita 2:13-17